THE SENSATIONAL BEST SELLER
OF A MAGNIFICENT REBEL
WHO WOULD LIVE FREE—OR NOT AT ALL

PAPILLON

HENRI CHARRIÈRE

PAPILLION/KELEBEK
HENRI CHARRIÉRE'den

türkçeleştiren: aydil balta

1969 e yayınları
yayın hakları: © robert laffont

on sekizinci baskı: ocak 1988

yazarın hazırladığı özgün baskıdan eksiksiz olarak dilimize aktarılmıştır.

kapak : kemal kaldı h. bosh
kapak filmi : ebru grafik
kapak baskı : çetin ofset
baskı : onaran matbaası
cilt : alibaba ciltevi

KELEBEK

HENRI CHARRIÉRE

GENEL DİZİ

dağıtım yeri:
cami sk. no:57
çemberlitaş-İSTANBUL
tel: 526 49 52
pk: 12

Henri Charrière eski bir kürek mahkûmu. İşlemediği bir cinayetin sırtına yıkılması sonucu kürek cehennemi Güyan'a gönderilmiş. Yıllar süren mahkûmluğu süresince bir tek şey için yaşamış : Kaçmak. Sonunda hedefine ulaşmış da.

«Kelebek», Charrière'nin başından geçenlerin öyküsü. Yayınlanır yayınlanmaz bütün dünyada büyük ilgiyle karşılanan eser, Birleşik Amerika'da 5,5 milyon, Fransa ve Almanya'da birer milyondan fazla satarak bütün satış rekorlarını kırdı. Yazarına da altmışından sonra büyük bir servet kazandırdı. **«Kelebek»** in film hakkı karşılığında da 500.000 dolar alan Henri Charrière, baş rol için Amerikalı aktör Steve Mc Queen'in seçildiğine memnun. «Yine de, bu işi çok iyi beceren Alain Delon ya da Jean - Paul Belmondo'yu tercih ederdim», diyordu.

Henri Charrière, 1973 yılı Ağustos ayında gırtlak kanserinden öldü.

KELEBEK

roman

Henri CHARRİÈRE

1967 Temmuzunda, servetini sıfıra indiren büyük yer sarsıntısından bir yıl sonra, altmış yaşlarında bir genç adam Albertine Sarrazin'den söz edildiğini duymasa bu kitap yazılmıyacaktı. Sarrazin, tepeden tırnağa ışıltı, gülümseme ve yüreklilik dolu bir kara elmastı. Bir yıl içinde, ikisi cezaevi günleriyle kaçışlarını anlatan üç kitap yazmış; bütün dünyaya ün salmıştı.

Altmış yaşlarındaki genç adamın adı Henri Charrière'di; çok uzaklardan geliyordu. Kürekten, daha da açık konuşmak gerekirse, 1933 yılında gönderildiği Fransız Güyan'ının başkenti Cayenne'den. Evet, Charrière sabıkalının tekiydi ama işlemediği bir cinayetten ötürü müebbet kürek cezasına çarptırılmıştı. Bir zamanlar «çevre» de «Papillion - Kelebek» adıyla anılan, Ardèche'li bir öğretmen ailesinin çocuğu olan ve 1906 yılında doğan Charrière şimdi Venezuella'lı. Venezuella ulusu, bakışını ve verdiği sözü, sabıka kayıtlarına üstün tutmuş ve kürek cehenneminden kaçmak için giriştiği on üç yıllık mücadelenin geçmişten çok bir geleceği ortaya koyduğuna inanmıştı.

1967 yılının Temmuz ayında Charrière Caracas'daki Fransız kitaplığına uğrayıp, Albertine Sarrazin'in «ASTRAGALE» adlı kitabını satın aldı. Kitabın üzerine geçirilen ek kuşakta «123 Bin» yazılıydı. Char-

rière bunu okudu ve kendi kendine: «İyi be, dedi bu yavru kırık bacağıyla zulalı yerlere gizlenip 123.000 kitap sattıysa ben, otuz yıllık serüvenlerimle üç katını satarım.»

Charrière'inki mantıklı bir muhakemeydi ama, aynı zamanda da çok tehlikeliydi. Çünkü, Albertine'in başarısından bu yana, yayıncıların masaları düzünelerle cezaevi anısından geçilmiyordu, üstelik hiç birinin de basılma umudu yoktu. Çünkü serüvenlerin, felâketlerin, haksızlığın en aşırısı bile iyi bir kitap ortaya çıkarmaya yetmiyordu. Bir de yazmayı bilmek, okurun, yazarın yaşadığı gördüklerini görmesi, hissetmesi ve içten oradaymış gibi yaşamasını sağlıyacak yeteneğe de sahip olmak gerekiyordu.

İşte Charrière, bu yönden talihli çıktı. Serüvenlerini yazmayı bir kere bile düşünmemişti: O bir eylem, hayat, sıcaklık adamıydı; kurnaz bakışlı, sıcacık. Biraz hışırtılı, güneylilere özgü sesiyle saatlar boyu dinlenebilirdi. Evet dinlenebilirdi, çünkü Charrière eşine raslanmıyacak kadar güzel anlatıyordu; bütün iyi hikâyeciler gibi. Ve mucize gerçekleşti: Her türlü edebi ilişki ve hırstan arınmış (bana yazdığı mektupta şöyle diyordu: «Serüvenlerimi size yolluyorum, meslekten birine yazdırırsınız.») *yazıları, dostlarına hikâye anlatırmış gibi, Charrière sanki karşınızda görülüyor; hissediliyor, yaşanıyor ve bir sayfanın sonunda tuvalete gittiğini yazmaktaysa* (kürek cehenneminde tuvalet çok önemli ve sayısız faydalar sağlayan bir yerdir) *sayfayı çevirmek zorunda kalıyorsunuz. Tuvalete giden o değil, sizsiniz.*

«ASTRAGALE»yi okuduktan üç gün sonra, bir solukta ilk üç defteri yazıyor. Bunlar çizgili okul defterleri. Kendi gözünde, bütün ötekilerden çok daha büyük önem taşıyan bu yeni serüveniyle de ilgili birkaç öğüt alacak kadar duraladıktan sonra, 68 yılı başında

devamını yazmaya koyuluyor. İki ay içinde on üç defter doldurup işini bitiriyor.

Tıpkı Albertine'inki gibi, onun romanının müsveddelerini de, Eylül ayında posta bana ulaştırdı. Yayımcı Jean-Jacques Pauvert ile birlikte Albertine'i üne kavuşturmuştuk. Charrière de kitabını bana emanet ediyordu.

Anıların henüz kıpkırmızı iziyle yazılmış, coşku dolu, değişik ve Fransız olmayan daktilolar tarafından temize çekilen bu kitaba, pek dokunmadım desem yeridir. Yalnız noktalama işaretlerini yerli yerine koydum, anlaşılmaz hale gelen bazı İspanyolca deyimleri attım; kulaktan kapma üç ya da dört dili, Caracas'da her gün konuşmanın verdiği alışkanlıkla ortaya çıkan bazı anlam karışıklıklarını ve devrik cümleleri düzelttim.

Gerçeğe uygunluğuna gelince, buna her zaman kefilim. Charrière Paris'e iki kere geldi ve uzun uzun konuştuk. Günler ve geceler boyunca hem. Tabiî, aradan otuz yıl geçince bazı ayrıntılar insanın belleğinden kaybolmuş ya da değişmiş olabilir. Ayrıntılardaki bu değişiklikler üzerinde durulmayacak kadar önemsizdir. Ama Charrière'in, kürek cehenneminin gelenek ve görenekleriyle dehşeti konusunda hiç bir abartmaya gitmediğini anlamak için Profesör Devèze'in «CAYENNE» (Juliard, coll. Archives, 1965) adlı eserine başvurmak yeter de artar bile.

Mahkûmların ve cezaevi yöneticilerinin tümünün adlarını değiştirmeyi uygun bulduk. Çünkü bu kitabın amacı bazı kişilere saldırmak değil, birtakım tipleri ve bir dünyayı ortaya koymak. Tarihler içinde durum aynı: Bazıları doğru, bazıları da olayın geçtiği çağı iyi kötü belirtmeye yarıyor. Bu kadarı da yeter zaten. Çünkü Charrière bir tarih eseri yazmak istemedi, günü gününe, yaşadığı gibi, tüm katılığı ve

inancıyla capcanlı bir gerçeği kâğıda geçirdi. Bu gerçek bir toplumun sabıkalılara karşı haklı olarak kendini korumasıyla uygar bir ulusa yaraşmıyacak kadar kötü baskı yöntemleri arasında ölçüsüz aşırılığı kabul etmeyen adamın olağanüstü destanıdır.

Metni ilk okuyup soluğu kesilenlerden ve eski edebiyatla yeni arasındaki ilişkiyi anlatırken beğeni nedenlerini belirten Jean - François Revel'e teşekkür etmek isterim.

JEAN - PİERRE CASTELNAU.

İNSANI BOZULMAYA İTEN YOLLAR

AĞIRCEZA MAHKEMESİ...

ŞAMAR öylesine zorluydu ki, on üç yıl sonra kendimi toplayabildim. Gerçekten de, alışılmış şamarlardan değildi, üstelik bu şamarı atmak için bir kaç kişi birleşmişti.

26 ekim 1931 günündeyiz. Bir yıldır yattığım Conciergerie cezaevinin hücresinden sabah sekizde çıkarıldım. Sinekkaydı traş oldum, iki dirhem bir çekirdek giyindim. iyi bir terzinin elinden çıkma elbise bana zarif bir hava veriyor. Kılığıma son katkıyı da, beyaz bir gömlekle soluk mavi bir kravat yapıyor.

Yirmi beşindeyim ama yirmi gösteriyorum. «Centilmen» görünüşümle biraz kösteklenmişe benzeyen jandarmalar bana efendice davranıyorlar. Kelepçelerimi bile çıkardılar. Baş jandarmayla birlikte altı kişi, çıplak bir odada iki sıraya oturmuşuz. Dışarda hava kapalı. Karşımızda, mahkeme salonuna açılması gereken bir kapı var. Paris'in Seine Adliye Sarayında bulunuyoruz.

Kısa süre sonra cinayetle suçlanacağım. Avukatım, Raymond Hubert, «Size karşı elle tutulur hiç bir delilleri

yok, dedi, beraat edeceğiz, buna güveniyorum.» Özellikle bu «beraat edeceğiz» sözüne gülümsüyorum. Sanki sayın avukatım da sanık olarak ağırceza mahkemesinin karşısına çıkarılmış, mahkûmiyet kararı verilirse benimle birlikte cezayı çekecekmiş gibi.

Bir mübaşir kapıyı açtı; bizi içeri çağırdı, ardına kadar açık iki kanadın arasında dört jandarmayla çevrelenmiş, yanda onbaşı, koca salona giriyorum. Silleyi oturtmak için her şeyi kan kırmızıya boyamışlar. Halıları, kocaman pencerelerdeki perdeleri, az sonra beni yargılayacak olan görevlilerin giysilerini bile.

— Baylar, Yargıçlar kurulu!

Sağdaki kapıdan, peşpeşe altı kişi çıkıyor. Kafalarında takkeleriyle başkan ve mahkemenin diğer beş üyesi. Ortadaki iskemlenin yanına vardığında başkan duruyor, yardımcıları sağına ve soluna geçiyorlar.

Herkesin ayakta durduğu salonda etkileyici bir sessizlik var. Mahkeme heyeti ve onunla birlikte herkes yerine oturuyor.

Tombul yanaklı, elmacık kemikleri kıpkırmızı başkan, en ufak bir duyguyu açığa vurmadan, sert bir havayla gözlerimin içine bakıyor. Adı Bevin. Sonradan, mahkemeyi büyük bir tarafsızlıkla yönetecek, bu tutumuyla çekirdekten yetişmiş bir hukuk adamı olarak, tanıklar ve polislerin anlattıklarına pek inanmadığını gösterecek. Hayır, suratıma inen şamarda onun sorumluluğu yok, yalnız bu tokadı bana sunmakla yetinecek.

Başsavcının adı Pradel, Baroya kayıtlı bütün avukatların çok çekindiği bir savcı bu. Fransa ve anavatana bağlı denizaşırı ülkeler cezaevlerinin, giyotine en çok adam gönderen kişisi olarak çok kötü bir ün yapmış.

Pradel, kamu temsilcisi, Resmî suçlayıcı, insanlıkla uzak yakın ilgisi yok. Yasayı, teraziyi temsil ediyor, teraziyi dilediği gibi kullanan, terazinin kendine doğru eğilmesi için de elinden geleni yapan bir adam. Gözleri akbabalarınki gibi, gözkapaklarını hafifçe kısıp bakışlarını ayırmadan bana tepeden bakıyor. Bu tepeden bakma önce, onu benden daha yükseğe oturtan kürsüsünden, sonra da büyük bir küstahlıkla taşıdığı en az bir metre seksen boyundan geliyor. Kızıl pelerinini çıkarmıyor, takkesini önüne koyuyor. Kürek gibi koca koca ellerine

dayanıyor. Bir altın halka evli olduğunu gösteriyor, küçük parmağında da, yüzük niyetine iyice parlatılmış bir mıh var.

Duruma hakim olabilmek için, hafifçe bana doğru eğiliyor. «Aslanım, elimden kurtulacağını sanıyorsan yanılıyorsun, der gibi. Ellerimin birer kartal pençesi olduğu anlaşılmıyor ama seni paralayacak tırnaklarım ruhumun içindeki yerlerine iyice yerleştiler. Bütün avukatlar benden çekiniyorsa, hukuk adamları arasında çok tehlikeli bir başsavcı olarak ün yapmışsam, bunun nedeni avımı elimden hiç kaçırmayışımdır.»

«Senin suçlu ya da suçsuz olman bana vız gelir, yalnız sana karşı olan ne varsa, Montmartre'da sürdüğün serseri hayatı, polisin sağladığı tanıklar, polis memurlarının sözleri, hepsinden yararlanmalıyım. Sorgu yargıcının bir araya getirdiği bu iğrenç birikimle, jüri üyeleri tarafından toplum dışına itilmen için seni yeterince tiksindirici gösterebilmeliyim.»

Düş görmüyorsam, onu gerçekten bütün açıklığıyla duyar gibiyim. «İnsan yiyen» bu adam beni çok etkiliyor.

«Bırak kendini sanık, hele kendini hiç savunmaya kalkma: Seni, 'Çürümüşlük yoluna' sokacağım.»

«Jüri üyelerine güvenmediğini umarım. Hiç hayale kapılma. Bu on iki kişi, hayatla ilgili hiç bir şey bilmez.»

«Karşında oturan şu adamlara bak. Uzak bir taşra şehrinden Paris'e getirilen şu on iki ağayı iyi görüyor musun? Hepsi de küçük burjuva, tüccar, emekli. Onları teker teker çizmenin gereği yok. Yirmi beş yaşını ve Montmartre'da sürdüğün hayatı anlayacaklarını sanacak kadar, safdil değilsin ya? Onların gözünde Pigalle ve Blancme Alanı cehennemin ta kendisi, gece yaşayan bütün insanlar da toplum düşmanları. Seine Ağırceza Mahkemesinde jüri üyeliğine seçilmekle çok gururlanıyorlar. Üstelik, emin ol ki, hepsi de dar kafalı birer küçük burjuva olmanın acısını çekiyor»

«Ve sen, genç yakışıklı karşılarına çıkıyorsun. Seni, Montmartre gecelerinin Don Juan'ı olarak çizmekte en ufak sakınca göreceğime inanmazsın ya? Böylece, başlangıçta jüri üyelerini sana düşman edeceğim. Çok iyi giyimlisin, yoksul giysiler içinde mahkemeye gelmeliydin. İşte bu noktada bir taktik hatası yaptın. Şıklığını kıskan-

dıklarını da görmüyor musun? Ellerine geçeni sırtlarına geçirmişler, düşünde bile terziye elbise diktirdiğini gören yok içlerinde.»

Saat on, mahkemenin başlamasına hazırız. Karşımda altı hukuk adamı var, içlerinde başsavcı da, şeytanca iktidarını, zekâsını, on iki kişilik jüri üyelerini, daha başlangıçta suçlu olduğuma, küreğin ya da giyotinin günün kararı olabileceğine inandırmakta kullanacak.

Kadın satan birinin, Montmartre çevresi hakkında polise bilgi veren bir gammazın öldürülmesi suçuyla yargılanacağım. Ellerinde en ufak bir delil yok ama suç işleyeni her yakalayışta sırmalarına sırma katan aynasızlar, cinayeti benim işlediğimi söyleyecekler. Delil yokluğunda da, kuşkuya yer bırakmıyacak kadar «gizli» bilgiler edindiklerini savunacaklar. Polein adında, Orfévres rıhtımının 36 numarasında hazırladıkları bir tanık, bir plâk, iddia makamının en etkin adamı olacak, durmadan yalan söylediğinde direttiğimden, başkan bir ara, büyük bir tarafsızlıkla bana soracak: «Bu tanığın yalancı olduğunu söylüyorsunuz. Peki. Ama neden yalan söylesin?»

— Sayın Başkan, tutuklanmamdan bu yana geceleri gözüme uyku girmiyorsa, bunun nedeni Yavşak Roland'ı öldürmüş olmam değil. Bu işi ben yapmadım çünkü. Benim de öğrenmeye çalıştığım şey sizinkinin aynı, yani bu tanığı sınırsız şekilde üstüme yüklemeye ve iddia makamı güçsüzleştikçe, onu güçlendirecek yeni unsurlar sağlamaya iten nedenleri bilmek. Düşündüm, taşındım ve şu sonuca vardım Sayın Başkan: «Polisler, onu büyük bir suç işlerken yakalayıp kendisiyle pazarlığa oturdular "Sen Kelebek denen herifin hesabını gör, biz de bu işi unutalım", dediler.»

Sözlerimin gerçeğe ne denli uygun olduğunu, o sıra kestiremiyordum. Namuslu ve sabıkasız biri olarak tanıtılan Polein, birkaç yıl sonra tutuklanarak kokain kaçakçılığından hüküm giyecekti.

Avukatım beni savunmaya çalışıyordu ama başsavcının hakkından gelecek yetenekte değildi. Yalnız Avukat Bouffay, duyduğu içten nefretle kısa bir süre başsavcıyı güç duruma soktu. Ne yazık ki bu da fazla sürmedi ve Pradel'in ustalığı, bu düelloyu da zaferle kapamasını sağladı. Bu etkileyici kişinin eşit ve birer yar-

dımcı gibi davrandığı jüri üyeleri gururdan şişiniyor, Pradel de onları durmadan pohpohluyordu.

Gecenin on birinde, satranç partisi sona ermişti. Beni savunanlar mat olmuşlardı. Suçsuz olan ben mahkûm edilmiştim.

Başsavcı Pradel tarafından temsil edilen Fransız toplumu, yirmi beş yaşındaki bir genci hayatın dışına itiyordu. Fiyatta indirim yaptıkları da yoktu ha! Zengin yemek, Başkan Bevin'in renksiz sesiyle önüme konuyordu.

— Sanık, ayağa kalk!

Kalktım, salonda büyük bir sessizlik hüküm sürüyordu, soluklar kesilmişti, yüreğim, her zamankinden biraz daha hızlı atıyordu. Jüri üyelerinden bazıları bana bakıyor, bazıları da başlarını önlerine eğiyorlardı. Utanç içindeydiler sanki.

— Sanık, jüri üyeleri, bir tanesinin dışında geri kalan soruların hepsine «evet» cevabını verdiler. «Evet» diye cevaplandırmadıkları tek soru, cinayeti kasıtlı olarak işlemiş olmanız. Bu nedenle, müebbet kürek cezasına çarptırıldınız. Söyleyecek bir şeyiniz var mı?

Kılım kıpırdamadı, duruşum her zamanki gibi, dayandığım bölmenin tahtasını biraz daha fazla sıkıyorum yalnız.

— Sayın Başkan, evet söyleyecek şeyim var. Gerçekten suçsuzum ve polis tarafından çevrilen bir dolabın kurbanıyım.

İyi giyimli kadınların, ağırceza mahkemesinin önde gelen konuklarının köşesinden kulağıma bir mırıltı geliyor. Sesimi yükseltmeden şunları söylüyorum:

— Siz, sağlığa zararlı heyecanları tatmak için buraya gelen cicili bicili hanımlar, susun. Güldürü sona erdi. Bir cinayet, polisiniz ve adaletiniz tarafından mutlu sona bağlandı. Memnun olmanız gerekir!

— Jandarmalar, dedi Başkan, götürün.

Kapıdan çıkmadan haykıran sesi duydum: «Üzülme adamım, gelir seni orada bulurum!» Bu ses, tüm sevgisini haykıran yiğit Nénette'imin sesi. Salonda bulunan dostlar alkışlıyorlar. Hepsi cinayet konusunda gerçeği biliyor ve polisle pazarlığa oturup kimseyi ele vermediğimden benimle öğündüklerini gösteriyorlar.

Mahkeme öncesi oturduğumuz küçük odaya döndüğümüzde jandarmalar kelepçeleri geçiriyorlar. İçlerinden

biri, kısa bir zincirle, sağ bileğimi sol bileğine bağlıyor. Tek kelime yok. Sigara istiyorum. Onbaşı bir sigara uzatıp yakıyor. Sigarayı dudaklarıma her götürüş ve çekişimde, onbaşı, hareketimi kolaylaştırmak için kolunu kaldırıp indirmek zorunda.

Ayakta, sigaranın aşağı yukarı dörtte üçünü içiyorum. Kimsenin ağzını açtığı yok. Onbaşıya dönüp: «Hadi bakalım, yolcu yolunda gerek», diyen ben oluyorum.

Bir düzüne kadar jandarmanın eşliğinde merdivenleri inip Adliye Sarayının iç avlusuna varıyoruz. Bizi bekleyen cezaevi arabası orada. Arabanın içinde on kadar sıra var, bu sıralara oturmak mümkün. Onbaşı «Conciergerie cezaevine,» diyor.

Conciergerie Cezaevi

Kraliçe Marie - Antoinette'in ölmeden hemen önce kaldığı şatoya vardığımızda jandarmalar beni başgardiyana teslim ediyorlar. O da zimmet makbuzunu imzalayıp beni teslim alıyor. Jandarmalar bir şey söylemeden uzaklaşıyorlar, yalnız şaşırtıcı bir şey oluyor, onbaşı kelepçeli ellerimi sıkıyor.

Başgardiyan soruyor bana:

— Kaç yıl verdiler?

— Müebbet.

— Yok canım? Jandarmalara bakıyor ve sözlerimin doğru olduğunu anlıyor. Başından nice olay geçen, durumumu çok iyi bilen bu ellilik zindancı, yine de benim için şu iyi sözleri söylemekten kendini alamıyor:

— Vay namussuz herifler! Çıldırmış hepsi!

Tatlılıkla kelepçelerimi çıkarıyor. Duvarları ses geçirmeyen idam mahkûmlarına, delilere, çok tehlikeli tutuklulara ya da müebbetlere ayrılan hücreye kadar götürmek dostluğunu gösteriyor.

Kapıyı üstüme kilitlerken:

— Dayan Kelebek, diyor. Bir takım eşyaları yanına alacak, eski hücrende yediğin yemekleri burada da yiyebileceksin. Dayan!

— Sağol baba. İnan bana, cesaretim büyük ve müebbetliğimin gırtlaklarında kalacağını umuyorum.

Bir kaç dakika sonra kapım tıkırdıyor. «Ne var?»

Bir ses bana cevap veriyor : «Hiç benim ben, kapına levha asıyorum.»

— Niçin? Ne yazılı o levhada?

«Müebbet kürek. Çok dikkat edilmeli.»

Kendi kendime düşünüyorum : Bunlar gerçekten oynatmış. Yoksa tepeme inen çığın beni, intihara sürükleyecek kadar şaşırttığını mı sanıyorlar? Yürekliyim, yürekli olacağım. Her şeyle, herkesle mücadele edeceğim. Yarından tezi yok, işe koyulacağım.

Sabah kahvemi içerken, kendi kendime sordum : Cezayı temyiz edecek miyim? Neden? Başka bir mahkeme karşısında talihim dönebilir mi acaba? Bunun için yitirilecek zaman ne olacak? Bir yıl, belki on sekiz ay... Niçin: Müebbetlik yerine yirmi yıl için mi?

Kaçmaya çok kararlı olduğumdan cezanın yüksekliğini hiç önemsemiyor ve bir mahkûmun Ağırceza Mahkemesi Başkanına sorduğu soruyu hatırlıyorum: «Sayın bayım, Fransa'da müebbet kürek kaç yıl sürüyor acaba?»

Hücremde dolanıp duruyorum. Avutmak için bir telgraf karıma, bir telgraf da beni, herkese karşı tek başına korumaya çalışan kızkardeşime yolluyorum.

Her şey bitti perde kapandı. Yakınlarım her halde benden çok acı çekiyorlar, zavallı babam, o taşra şehrinde, bu kadar ağır bir yükü taşımanın acısını duyuyor.

Irkiliyorum: İyi ama ben suçsuzum yahu! Suçsuzum, ama kimin gözünde? Evet, kimin gözünde suçsuzum ben? Kendi kendime: Sakın suçsuz olduğunu anlatmaya kalkayım deme, diyorum, seninle çok dalga geçerler sonra. Dümbüğün teki için müebbeti yemek ve üstelik onu bir başkasının temizlediğini söylemek fazla gırgır olur. En iyisi, çeneni tutman.

Tutukluluğum sırasında, gerek emniyette gerekse Conciergerie cezaevinde bu kadar ağır bir cezaya çarptırılacağımı düşünmediğim için, «insanı bozulmaya, çürütmeye iten yollar» üzerinde pek kafa patlatmamıştım.

İyi. Yapılacak ilk iş, cezaevinde bulunan ve gelecekte benimle birlikte kaçmayı kabul edebilecek adamlarla ilişki kurmak.

Bir Marsilyalı olan Dega'yı seçtim. Berberde onu nasıl görebilirdim acaba? Her gün traşa geliyordu. Ben de

berbere gitmek istediğimi bildirdim. Gerçekten de, oraya vardığımda, yüzü duvara dönük Dega'yı gördüm. Bekleme süresini uzatmak için, çaktırmadan sırasını başkasına verirken gördüm hem. Mahkûmlardan birini iterek hemen yanına geçtim. Çabucak:

— Ne var ne yok Dega, diye sordum.

— İşler yolunda Kelebek. On beş yıl yedik, ya sen? Başına esaslı iş açtıklarını duydum.

— Öyle müebbetlik olduk.

— Kararı temyiz edecek misin?

— Hayır. Asıl gereken iyi tıkınıp beden eğitimi yapmak. Gücünü yitirme Dega, sağlam kaslara mutlaka ihtiyacımız olacak. Yüklü müsün?

— Yüklüyüm, Sterlin olarak bir onluğum var (*). Ya sen?

— Tek kapiğim yok.

— Benden sana bir öğüt: Yükünü almaya bak... Avukatın Hubert mi? Hıyarın teki, sana tüp müp getiremez. Dolu bir tüple karını Bante'ye yolla, tüpü Zengin Dominik'e versin, eline varacaktır.

— Şşşşt, herif bize bakıyor.

— Ne o, fırsattan faydalanıp lâk lâk ediyorsunuz demek?

— Önemli değil, dedi Dega. Hasta olduğunu söylüyor da.

— Nesi var? Ağırcezadan verdikleri midesine mi oturmuş? Şişko gardiyan bir kahkaha atıverdi.

Hayat bu işte. «Çürümeye, bozulmaya giden yirmi beş yaşındaki bir çocukla» alay edip kahkahalarla gülünüyordu.

Tüp elime vardı. Alüminyumdan ve pırıl pırıl bir tüptü bu, tam ortasından açılıyordu. İçiçe geçmiş iki bölmesi vardı. İçine, gıcır gıcır beş bin altı yüz frank konmuştu. Verdiklerinde, baş parmak kalınlığında ve altı santim uzunluğundaki tüpü öptüm; evet, kıçıma sokmadan önce öptüm. Göden barsağında yol alması için derin bir soluk aldım. Barsak benim kasam. Çırılçıplak soyabilir, bacaklarımı ayırabilir, öksürtebilir, iki büklüm ya-

(*) 1932'nin 10.000 frank'ı, 1971'de de 5.000 frank (15.000 TL.) sayılabilir.

pabilirler ama içimde bir şey olup olmadığını anlayamazlar. Kalm barsakta tüpüm iyice yükseldi. Benden bir parça oldu artık. İçimde taşıdığım o tüp hayatım, kurtuluşum... İntikam yolu. Çünkü öc almayı gerçekten düşünüyorum! Hatta, intikamdan başka şey düşünmediğimi de söyleyebilirim.

Dışarda hava karanlık. Hücremde tek başımayım. Tavandaki koca ampul, kapıdaki küçücük delikten içeri bakan gardiyanın beni görmesini sağlıyor. Bu güçlü ışık gözlerimi kamaştırıyor. Mendilimi katlayıp gözlerimin üstüne koyuyorum, çünkü ışık gözlerimi gerçekten yaralıyor. Madenî bir yatak üzerine konmuş şiltede yatıyorum, yastığım yok, korkunç mahkemenin bütün ayrıntıları gözlerimin önüne geliyor.

Bu arada, uzun hikâyemin sonraki bölümlerinin, mücadelemde beni ayakta tutan temellerin anlaşılabilmesi için biraz lâfı uzatmam ve canlı canlı gömüldüğüm ilk günlerde aklıma ve gözlerimin önüne gelenleri uzun uzadıya söylemem gerekiyor.

Kaçtığımda başımın çaresine nasıl bakacağım? Şimdi içi para dolu tüpü de ele geçirdiğimden, kaçacağımdan biran bile şüphem yok.

İlk yapacağım iş mümkün olduğu kadar kısa sürede Paris'e dönmek. Sonra da Polein denen yalancı tanığı, ardından olayın başlıca sorumlusunu gebertmek. Ama iki sorumluyu gebertmek yeterli değil, öldürmem gereken olayın tüm sorumluları. Hiç olmazsa mümkün olduğu kadar çok sayıda sorumlu. Bilirim ben yapacağımı. Kurtulur kurtulmaz ver elini Paris. Bir sandığa mümkün olduğu kadar çok patlayıcı madde koyacağım. Ne kadar bulacağımı bilemem: On, onbeş, belki de yirmi kilo. Çok adam öldürmek için ne kadar patlayıcı madde gerektiğini de araştıracağım.

Dinamit mi? Hayır, daha başka bir şey. Neden nitrogliserin olmasın? En iyisi, bu işi bilenlere danışmak. Ama aynasızlar bana güvenebilirler, yeterince, hepsini uçuracak kadar patlayıcı koyacağım.

Gözlerim hep kapalı, rahat ettirmek için de mendilim üzerlerinde. Zararsız görünüşlü, ama patlayıcı madde dolu sandığı ve sandığı patlatacak olan iyice ayarlı saati gözümün önüne getirebiliyorum. Dikkat, sandığın

saat tam sabahın onunda, Orfévres rıhtımı 36 numaranın birinci katındaki cinayet masası salonunda patlaması gerekiyor. O saatte, emir almak ve söylenenleri dinlemek üzere, salonda en az yüz elli aynasız toplanır. Kaç basamak çıkmak gerekiyordu? Yanılmamalıyım.

Sandığın sokaktan patlaması gereken yere kadar gelişini çok iyi, saniyesi saniyesine ayarlamak gerekli. Sandığı kim taşıyacak? Bu işi de ben üzerime alacağım. Taksiyle Emniyet Müdürlüğünün önüne gelecek ve nöbet tutan iki aynasıza, sert bir sesle: «Şu sandığı toplantı salonuna çıkarın, arkanızdan geliyorum, diyeceğim. Komiser Dupont'a, sandığı, baş müfettiş Dubois'nin yolladığını bildirin, benim de gelmek üzere olduğumu söyleyin.»

İyi ama dediğimi yapacaklar mı? Ya bu enayi yığını içinde en zekilerinden iki polise raslarsam? O zaman çabalarım boşa gitti demektir. Başka bir şey bulmalıyım.

Arıyor, durmadan yeni bir şey arıyorum. Yüzde yüz güvenebileceğim bir çareyi kafamdan bulup çıkaracağıma da inanıyorum.

Biraz su içmek için yerimden kalktım. Bu kadar uzun süre düşünmekten başım ağrımaya başlamıştı.

Bu kez, mendille gözlerimi kapatmadan uzandım, dakikalar ağır ağır akıp gidiyordu. Ya bu ışık, bu ışık, hey Ulu Tanrım! Mendil ıslatıp yeniden gözlerimin üstüne koydum. Serin su iyi geliyor, suyun ağırlığıyla mendil göz kapaklarıma daha iyi yapışıyordu. Bundan böyle, hep aynı şeyi yapacağım.

Gelecekteki intikamımı hazırladığım bu uzun saatler o kadar acılı ki, tasarımı uygulamaya başlamışım gibi geliyordu. Her gece ve günün bir bölümünde, sanki cezaevinden kaçıp kurtulmuşum gibi, Paris sokaklarında geziniyordum. Emindim, kaçacak ve dönecektim Paris'e. Tabii, yapacağım ilk iş Polein'in ardından da aynasızların hesabını görmekti. Ya jüri üyeleri, o deyyus alayı rahat yaşamaya devam edecek miydi? Evine dönmüş olmalıydı moruk alayı, hem de görevlerini yapmış olmanın verdiği büyük gönül rahatlığıyla. Önemli biri olduklarına inanmış, kendilerini bekleyen taras taras saçlı karılarına ve komşularına şişinmek ve iyice tıkınmak üzere dönüyorlardı evlerine.

Peki, jüri üyelerine ne yapacaktım? Hiiç, heriflerin hepsi de zavallı. Yargıç olmak için hazırlanmamışlar bile. Jüri üyesi bir emekli jandarma ya da gümrük memuruysa jandarma ya da gümrükçü gibi davranır. Sütçüyse de, sıradan bir herif gibi. On ikisini de tavlamakta en ufak bir güçlük çekmeyen başsavcının görüşünü körü körüne izlediler. Gerçekten sorumlulukları yok onların. Bu konudaki yargılama sona erdi ve karar verildi: Jüri üyelerine hiç bir kötülük yapmayacağım.

Yıllar önce gerçekten kafamı kurcalayan, olanca yorgunluğu ve korkunç açıklığıyla hatırladığım bu düşünceleri yazarken, bir hücreye atılan genç adamı, mahkûm edildiği mutlak sessizlik ve yalnızlık çılgınlığa dönüşmeden önce ne denli bir hayalî yaşantıya sürükleyebilir, hatırlıyorum. Öylesine yoğun, öylesine canlı bir yaşantı ki, insan kelimenin tam anlamıyla ikileşiyor. Uçuyor ve dilediği yerde geziniyor. Evi, babası, anası, ailesi, çocukluğu, hayatının çeşitli dönemleri yeniden yaşanıyor. Ve sonra, özellikle düşünce zenginliğinin uydurduğu şeyler öylesine inanılmayacak kadar canlı bir yaratıcılığın ürünü ki, bu akıl almaz ikileşmede bütün düşlediklerini gerçekten yaşadığı inancına varıyor.

Aradan otuz altı yıl geçti, hayatımın o anlarında düşündüklerimi dile getiren kalemim, belleğimi hiç zorlamadan ilerliyor.

Hayır, jüri üyelerine kötülüğüm dokunmayacak. Ya başsavcı? Ha, onu kaçırmamak gerek. Hem başsavcı için, Aleksandre Dumas tarafından verilen, hazır bir reçetem var. Tıpkı «Monte Kristo» daki gibi yapmak, hücreye konup açlıktan ölmeye terkedilen adamla el ele verip harekete geçmek.

Evet başsavcı gerçekten sorumlu. Kızıl giysili o akbaba, kendisini en korkunç şekilde öldürebilmemi gerektirecek kadar çok kötülük yaptı. Evet, buldum, Polein ve aynasızlardan sonra, özellikle o yırtıcı kuşun icabına bakacağım. Bir ev kiralayacağım. Evin, kalın duvarlı ve sağlam kapılı bir mahzeni olmalı. Kapı yeterince kalın değilse, şilte ve kıtıkla destekleyip ses geçirmez hale getireceğim. Evi kiraladım, başsavcının yerini bulup kaçıracağım onu. Daha önce duvara halkalar mıhlıyacağımdan

eve getirir getirmez zincire vuracağım. Ondan sonra da gel keyfim gel!

Tam karşısındayım, kapalı gözkapaklarımın ardından onu akıl almaz biçimde ve belirginlikle görüyorum. Evet, mahkemede bana baktığı gibi bakıyorum başsavcıya. Görüntü öylesine açık ve ortada ki, soluğunun sıcaklığını yüzümde duyuyorum. Çok yakındayım çünkü, yüz yüzeyiz, neredeyse birbirimize dokunacak gibiyiz.

Atmaca gözleri, üzerine tuttuğum bir fenerin ışığıyla kamaşmış, çılgına dönmüş. Kıpkırmızı yüzünden koca koca ter damlaları akıyor. Evet, ona sorduğum soruları, verdiği cevapları duyuyorum. O anı, büyük bir şiddetle yaşıyorum.

— Alçak, tanıdın mı beni? Benim ben, büyük bir keyifle müebbetliğe gönderdiğin Kelebek. Üstün eğitimden geçmiş bir adam olmak için bunca yıl çalışıp gecelerini Roma hukuku ve diğer hukuk kitapları üzerinde geçirmeye değer miydi sanıyorsun? Lâtince ve Yunanca öğrenmeye, gençliğinin en güzel yıllarını iyi bir hatip olma uğrunda harcamaya değer miydi? Gele gele nereye geldin namussuz herif? Yeni ve iyi bir toplumsal yasa yaratmaya mı? Kalabalıkları, barışın dünyanın en iyi şeyi olduğuna inandırmaya mı? Eşsiz bir din felsefesi ortaya atmaya mı? Ya da üstün üniversite eğitiminle, başkalarını doğru yola sokup, kötülük yapmaktan vazgeçmelerini sağlamaya mı? Söylesene, bilgini insanları kurtarmak için mi kullandın, yoksa boğmak için mi?

«Bunların hiç biri için değil, seni harekete getiren bir tek eğilim var? Yükselmek, durmadan yükselmek eğilimi. İğrenç mesleğinin çeşitli basamaklarını çıkmak eğilimi. Senin gözünde en büyük zafer, kürek cehennemine herkesten çok adam yollamak, cellâda ve giyotine hiç durmadan kurban sağlamak.»

«Deibler» (*) biraz minnet duygusu taşısa, sana her yılın sonunda en iyi şampanyadan bir kasa göndermelidir. Domuz oğlu domuz, bu yıl fazladan beş, altı kelle uçurduysa senin sayende değil mi? Her şey bir yana, duvardaki halkalara sıkı sıkı zincirlenmiş olarak seni ben elde tutuyorum. Gülümseyişin gözlerimin önünde, evet, iddianamenin ardından mahkûmiyet kararım okunduğunda ta-

(*) Deibler: 1932'lerin çok ünlü cellâdı.

kındığın zafer kazanmış komutan edasını görüyorum. Dün gibi geliyor bana, Oysa aradan yıllar geçti. Kaç yıl? Yirmi mi? Otuz mu?

Ne oluyor bana böyle? Neden on yıl? Neden yirmi yıl? Çimdikle bir yerini Kelebek, güçlüsün, gençsin, karnında beşbinaltıyüz frank var. İki yıl, evet müebbet hapsin iki yılını yatacaksın, fazla değil. Yemin ediyorum kendi kendime.

Hadi, hadi? Palavracı oluyorsun Kelebek! Bu hücre, bu sessizlik seni çılgınlığa sürüklüyor. Sigaram da kalmadı. Sonuncuyu dün içtim. Yürüyeceğim. Her şey bir yana, ne gözlerimi kapamaya ihtiyacını var, ne de olup bitenleri görebilmek için gözlerime mendil örtmeye. Tamam işte, yerimden kalkıyorum. Hücremin uzunluğu dört metre, yani kapıdan duvara dört ufak adım. Ellerim arkamda, yürümeye koyuluyorum. Ve başlıyorum yeniden konuşmaya:

— Peki. Dediğim gibi, zafer kazanmış komutan gülüşünü görüyorum. Ama bu gülüşü, acı bir sırıtmaya çevireceğim! Üstelik senin, benden üstün bir yanın var: Ben bağıramıyorum, sen bağırabilirsin. Bağır, bağır, dilediğin gibi elinden geldiği kadar yüksek sesle bağır. Sana ne mi yapacağım? Dumas'ın reçetesi ne mi? Seni açlıktan mı öldüreceğim? Yok, böylesi sana çok hafif gelir. Önce gözlerini oyacağım. Ne? Yine zafer kazanmış havalara mı bürünüyorsun, gözlerini oyarsam hiç olmazsa beni göremekten üstünlüğünü sağlayacağını, öte yandan da acılarını gözbebeklerinden okuma zevkinden yoksun kalacağımı mı sanıyorsun? Haklısın, gözlerini oymamalıyım, hiç olmazsa ilk ağızda oymamalıyım... Göz oyma işi daha sonraya bırakılmalı.»

«Dilini koparacağım dilini, o korkunç, bıçak gibi keskin! Hayır, hayır, bıçak gibi değil ustura gibi keskin dilini! Başarılı meslek hayatın uğruna orospulaşmış dilini. Karına çocuklarına, metresine tatlı sözler de söyleyebilen dilini. Metresin olabilir mi? Senin bir dostun olur ancak. Pasif, iktidarsız bir cinsel sapıktan başka şey olamazsın ki. Gerçekten de, dilini koparmakla işe başlamalıyım, çünkü, beyninden sonra gelen cellât o. Başarıyla kullandığın dilin sayesinde, jüriyi, sorulan sorulara «evet» cevabını vermeye kandırdın.»

«O dille, aynasızları sağlıklı, kendilerini görevlerine adamış kişiler olarak ortaya koydun; o dil sayesinde tanığın uydurma hikâyesi ayakta kalabildi. Yine o dil yüzünden, on iki jüri üyesinin gözüne Paris'in en tehlikeli adamı olarak göründüm. O düzenbaz, usta, o inandırıcı, olayları ve herşeyi değiştirmeye alışkın dilin olmasa, Blanche alanındaki Grand Café'nin taraçasında oturmuş kımıldama gereği bile duymuyordum şimdi. Dolayısiyle, dilini koparmaya kararlıyım. Ama neyle koparmalı?»

Yürüyor, yürüyorum, başım dönüyor ama hep onunla yüzyüzeyim... derken, birdenbire ışık sönüyor ve cılız bir gün ışığı, penceredeki tahtanın aralıklarından içeri süzülebiliyor.

Nasıl? Sabah oldu mu? Geceyi intikam almakla mı geçirdim? Ne güzel saatlerdi ama onlar? Bu uzun gece, ne kadar da kısa geldi bana!

Yatağıma oturmuş dinliyorum. Çıt yok. Mutlak bir sessizlik. Zaman zaman kapımda hafif bir «tık». Gürültü yapmamak için ayağına terlik geçirmiş, ufak kapağı iterek görünmeden beni seyretmesini sağlayan deliğe gözünü uyduran gardiyan bu.

Fransız Cumhuriyetinin düşünüp taşınıp bulduğu mekanizma, ikinci aşamasında. Çok da iyi çalışıyor, çünkü ilk aşamada başına dert açabilecek bir adamı ortadan yok etti. Ama bu kararı da yetmiyor. Adamın hemen ölmemesi, bir intiharla elinden kurtulmaması gerek. Ona ihtiyaç var! Mahkûmlar olmasa Cezaevleri Genel Müdürlüğü ne iş yapacak? Olur iş mi? Dolayısıyla, herifi gözden kaçırmayalım. Başka memurların yaşamasını sağlayan kürek cehennemine ulaşması gerek. Yeniden duyulan «tık» beni güldürüyor.

Meraklanma saloz, elinden kaçmıyacağım. Hiç olmazsa sandığın gibi, intiharla kaçmıyacağım.

Bir tek isteğim var, mümkün olduğu kadar sağlam yaşamaya devam etmek ve Tanrı'nın da yardımıyla beni göndermek hıyarlığında bulunduğunuz Fransız Güyan'ına varabilmek.

Her an kapımdaki deliğin kapağını tıkırdatan benim yaşlı gardiyanım, meslekdaşlarının süt çocuğu olmadıklarını biliyorum. Kürek cehennemindeki gardiyanların ya-

nında sen, iyi bir aile babası kalırsın. Bunu uzun zamandan beri biliyorum, çünkü kürek cehenneminin yaratıcısı Napolyon, «Bu haydutların başına kimi dikeceksiniz?» sorusuna, «Onlardan daha haydut olanları!» cevabını vermiş. Sonraları, kürek cehenneminin yaratıcısı Napolyon'un yalan söylemediğini gördüm.

Takur tukur, kapımın tam ortasında, yirmi santim boyunda ve yirmi santim enindeki delik açıldı. Kahveyle yedi yüz elli gram ağırlığında bir ekmek uzattılar. Mahkûm olduğumdan lokantaya gitmek hakkım yok, ama parasını vererek sigara ve basit bir kantinden birkaç parça yiyecek alabilirim. Bir kaç gün daha geçsin, hiç bir şey kalmıyacak. Conciergerie kalebentliğine giriş, başka bir şey değil. Paketi 6.60 frank olan bir Lucky Strike sigarasını keyifle tüttürüyorum. İki paket satın aldım. Üzerimde bulunabilecek bütün parayı harcıyorum, nasıl olsa mahkeme masraflarını ödetmek için alacaklar hepsini.

Ekmeğin içinde bulduğum bir pusulada Dega, temizlenme yerine gitmemi söylüyor: «Bir kibrit kutusu içinde üç tane bit var.» Kibritleri çakıyor, bitleri buluyorum! Üçü de şişko, sağlıklı. Bunun ne anlama geldiğinden haberim var. Bitleri gardiyana göstereceğim, ertesi gün şiltem dahil, neyim var neyim yoksa toparlayıp beni buhar odasına sokacaklar. Bizim dışımızdaki bütün asalakları öldürmek amacıyla. Gerçekten de, Dega'yı ertesi sabah buhar odasında buluyorum. Orada gardiyan da yok. Yalnızız.

— Sağol Dega. Sayende tüp elime vardı.

— Rahatsız etmiyor ya?

— Hayır.

— Tuvalete her gidişinde, yerine yerleştirmeden önce iyice yıka.

— Olur, su geçirmediğini sanıyorum, çünkü iyice katlanarak içine konan paralar sapasağlam. Oysa tüp, yedi günden beri içimde.

— Sağlam olduğu anlaşılıyor.

— Ne yapmayı düşünüyorsun Dega?

— Deli numarası yapacağım. Küreğe yollanmak istemiyorum. Burada, Fransa'da, belki sekiz, on yılla paçayı kurtarırım. Bir takım ilişkilerim var, cezamın en az beş yılının bağışlanabileceğini sanıyorum.

— Yaşın kaç?

— Kırk iki.

— Çıldırdın mı sen? Onbeş yılın onunu yattın mı leşin çıkacak dışarı. Küreğe gitmekten korkuyor musun yoksa?

— Evet kürekten korkuyorum, bunu sana söylemekten utandığım da yok. Biliyor musun, Güyan korkunç bir yerdir. Her yıl mevcudun yüzde sekseni yok olur. Yeni bir kafile eskisinin yerini alır, her kafiledeki mahkûm sayısı da bin sekiz yüzle iki bin arasındadır. Cüzzama yakalanmazsan hiç affetmeyen sarı hummaya tutulursun. Bütün bunlardan paçanı kurtarsan, kıçındaki para dolu tüpü almak için gebertirler, ya da kaçmaya çalışırken öldürülürsün. İnan bana Kelebek, cesaretini kırmak için söylemiyorum ama, beş ilâ yedi yıllık küçük cezalar çektikten sonra Fransa'ya dönen kürek mahkûmlarını tanıdım, bunun ne olduğunu biliyorum: Hepsi gerçek birer paçavraydı. Yılın dokuz ayını hastanede geçirirler, kürek cehenneminden kaçmanın da, pek çok kişinin sandığı kadar kolay bir iş olmadığını hep anlatırlar.

— Sana inanıyorum Dega, ama kendime de güvenim var. Orada uzun süre kalmıyacağımdan eminim. Denizciyim ben, denizi iyi bilirim, tüymekte fazla gecikmiyeceğimi göreceksin. Ya sen, on yıl kalebentliğe katlanabileceğini mi sanıyorsun? Beş yılını sildiler diyelim, o da sağlam değil ya, dayanabileceğinden, mutlaka emin misin? Ben şu sıra kitap okuma, dışarı çıkma ve birileriyle konuşma imkânından yoksunum, yapayalnızım yirmi dört saat, onun için yirmi dört saati altmış dakikayla değil altı yüz dakikayla çarpmalısın. Yine de çok uzağında kalırsın gerçeğin.

— Mümkündür. Ama sen gençsin, ben kırk iki yaşındayım.

— Dinle Dega, sen neden çekiniyorsun? Diğer kürek mahkûmlarından mı yoksa?

— Açıkçası evet Kelebek. Herkes milyoner olduğumu biliyor, bunu bildikten sonra. İçimde elli ya da yüzbin papel taşıdığımı sanarak öldürmeleri işten değil.

— Dinle, seninle bir anlaşma yapalım mı? Sen çılgınlık yapmayacağına söz ver, ben de her zaman yanında olacağıma söz veriyorum. Birbirimize omuz veririz.

Hem güçlüyüm, hem de eliçabuk. Çok genç yaşta kavga etmeyi öğrendim, iyi de bıçak kullanırım. Dolayısıyla, mahkûmlar yönünden için rahat etsin: Saygı görmekten öte, çekinecekler bizden. Kaçmaya gelince, kimseye ihtiyaç yok. Senin mangırın var, ben de, pusulaya bakmayı ve açık denizde yelken kullanmayı bilirim. Daha ne istiyorsun.

Dikkatle gözlerimin içine baktı. Kucaklaştık ve öpüştük. Anlaşma imzalanmıştı.

Az sonra kapı açıldı. O dengiyle kendi yoluna gitti, ben de kendi yoluma. Birbirimizden pek uzak değildik, ara sıra berberde, doktorda ya da pazar günleri kilisede görüşebilirdik.

Dega, sahte Millî Savunma tahvilleri işinde yakayı ele verdi. Kalpazanın teki, bu tahvilleri akıl almaz mükemmellikle hazırlamıştı. 500 franklık tahvillerin yazısını ustalıkla siliyor, üstüne, yine farkedilmeyecek mükemmellikte 10.000 frank yazıyordu. Kâğıt aynı olduğundan, bankalar ve tüccarlar, bu tahvilleri büyük bir güvenle alıyorlardı. Bu iş yıllardan beri devam ediyor ve malî polis nereye başvuracağını bilmiyordu. O ara, Brioulet adlı biri suçüstü yakalandı. Louis Dega ise, rahat rahat güneydeki «çevre» nin önde gelen kişilerinin toplandığı, yeryüzünün en sahtekâr yolcularının randevu verircesine buluştuğu Marsilya'daki barının başında oturuyordu.

Dega 1929 yılında milyonerdi. Bir gece, iyi giyimli, genç ve güzel bir kadın bara uğradı. Bay Dega'yı sordu.

— Benim hanımefendi, ne istiyorsunuz? Lütfen arka odaya geçin.

— Ben Brioulet'nin karısıyım. Sahte tahvil satmaktan, Paris'te cezaevinde yatıyor. Santé cezaevinde kendisiyle görüştüm, bana barın adresini verdi ve avukatın parasını ödeyebilmek için sizden yirmi bin frank istememi söyledi.

İşte o an, Fransa'nın en usta düzenbazlarından olan ve tahvil işinde oynadığı rolü bilen bir kadının sebep olabileceği tehlikeyle karşı karşıya kalan Dega verilmemesi gereken tek cevabı buldu:

— Hanımefendi, sözünü ettiğiniz adamı hiç tanımıyorum. Paraya ihtiyacınız varsa orospuluk yapın. Bu güzellikle, ihtiyacınızdan fazlasını kazanırsınız.

Hakarete uğrayan zavallı kadın, gözyaşları içinde bardan koşarak çıktı, gitti. Olayı kocasına anlattı. Çok sinirlenen Brioulet de, ertesi gün, bütün bildiklerini sorgu yargıcına kustu ve sahte tahvilleri temin eden adam olarak Dega'yı gösterdi. Fransa'nın en usta polislerinden kurulu bir ekip Dega'nın peşine düştü. Bir ay sonra, Dega, kalpazan, hakkâk ve on bir suçortağı, aynı saatte ve değişik yerlerde yakalanarak içeri tıkıldılar. Seine Ağırceza Mahkemesinin karşısına çıktılar, duruşmaları on dört gün sürdü. Her sanık ünlü bir avukat tarafından savunuluyordu. Brioulet sözlerini hiç geri almadı. Sonuçta, yirmi bin sefil frank ve aptalca bir söz uğruna, Fransa'nın en usta sahtekârı, yıkılmış, on yaş ihtiyarlamış halde on beş yıl ağır hapse hüküm giydi. Bu adam, kendisiyle bir ölüm - kalım anlaşması yaptığım adamdı.

Avukatım Raymond Hubert beni görmeye geldi. Canlılığı pek kalmamış. Kendisine en ufak bir kırgınlığım yok.

...Bir, iki, üç, dört, beş, geri dön. Kapıdan hücre penceresine gidip gelerek saatler geçirdim. Sigara içiyor, bilinçli, dengeli ve her şeye katlanmaya hazır hissediyordum kendimi. Şimdilik düşünmemeye söz verdim.

Savcıyı olduğu yerde, duvardaki halkalara zincirlenmiş, tam karşımda, ne yoldan geberteceğimi kestiremediğim bir halde bırakalım.

Birden bir çığlık, umutsuz, tiz, cançekişircesine korkunç bir çığlık hücremden duyuldu. Bu da ne oluyordu? İşkence gören bir adamın çığlıklarıydı sanki bunlar. Oysa burası Emniyet Müdürlüğü de değildi. Olup biteni anlamak mümkün olmuyordu. Gecenin göbeğinde çınlayan bu çığlıklar beni allak bullak etti. Ses geçirmeyen kapının ardından duyulabilmesi için, ne denli güçlü olmalıydı. Belki de adam delinin tekiydi. İnsanın hiç bir şey duymadığı bu hücrelerde çıldırmak o kadar kolaydı ki. Kendi kendime yüksek sesle konuşuyor, sorular soruyordum: «Sana ne bundan? Kendini düşün, yalnız kendini, bir de yeni ortağın Dega'yı.» Eğilip kalkıyorum, sonra göğsüme güçlü bir yumruk indiriyorum. Canım çok acıdı demek sapasağlamım: Kol kaslarım mükemmel işliyor. Ya bacaklarım? Onları da kutla, on altı saatten beri yürüyorsun, yorgunluğunu duymadın bile.

Çinliler, insanın başına düşen su damlalarını keşfetmişler, Fransızlarsa sessizliği. Her türlü vakit geçirme olanağını yok ediyorlar. Ne kitap, ne kâğıt, ne kalem. Kalın demir parmaklıklı pencere tahtalarla iyice kapatılmış, birkaç ufak delik iyiden iyiye ölgün bir ışığın içeri sızmasını sağlıyor.

Bu iç parçalayıcı çığlıkla çok etkilenmiş, kafese kapatılmış yırtıcı bir hayvan gibi dolanıp duruyordum. Herkes tarafından terkedilmiş ve canlı canlı gömülmüş hissediyordum kendimi. Yapayalnızdım, kulağıma gelen, yürek paralayıcı bir çığlıktan ibaretti.

Kapı açıldı. Yaşlı papaz göründü. Yalnız değilsin, bir papaz var, orada tam karşında.

— İyi geceler yavrum. Daha önce gelemediğim için kusuruma bakma, izindeydim. Nasılsın? Ve iyi yürekli papaz, hiç aldırmadan hücreme girdi, ot şiltemin üstüne oturdu.

— Nerelisin?

— Ardèche'li.

— Annen baban hayatta mı?

— Annem, ben on altı yaşımdayken öldü. Babam beni çok severdi.

— Ne iş yapardı?

— Öğretmenlik.

— Yaşıyor mu?

— Evet.

—Yaşadığına göre, ondan söz ederken neden geçmişte kalmış gibi konuşuyorsun?

— O yaşıyorsa da, ben ölü sayılırım.

— Yok canım, böyle şeyler söyleme? Suçun ne?

Bir an, suçsuz olduğumu söylemenin gülünçlüğü aklımdan şimşek gibi geçiyor ve çabucak yapıştırıyorum cevabı:

— Polis bir adam öldürdüğümü söylüyor, polis söylediğine göre de doğru demektir.

— Öldürdüğün adam tüccar mıydı?

— Hayır, karı satan biriydi.

— Demek, «çevre» de olup biten bir olay yüzünden seni müebbet küreğe mahkûm ettiler? Anlamıyorum. Taammüden mi?

— Hayır. Sadece adam öldürme.

— İnanılır gibi değil, zavallı yavrum. Senin için ne yapabilirim? Benimle birlikte dua etmek ister misin?

— Muhterem peder, özür dilerim ama en ufak bir dinî eğitim görmedim, dua etmeyi bilmem.

— Ne önemi var yavrum, ben senin için dua ederim. Ulu Tanrı, vaftiz edilmiş olsun olmasın, bütün evlâtlarını sever. Söyleyeceğim her sözü tekrarlar mısın?

Gözleri o kadar tatlı, yuvarlak yüzü öylesine aydınlık, iyilik dolu ki, isteğini geri çevirmeye utanıyorum, yere çömeldiği için de onun yaptığını yapıyorum. «Göklerdeki Tanrımız...» Gözlerime yaşlar doluyor, bu yaşları farkeden iyi yürekli rahip küt parmağıyla yanağımdan koca bir gözyaşı alıyor, dudaklarına götürüp içiyor yaşımı.

— Yavrum, döktüğün gözyaşları, bugün Tanrı'nın senin aracılığınla bana yollayabileceği armağanların en büyüğüdür. Teşekkür ederim. Doğrulurken beni alnımdan öpüyor.

— Ağlamayalı ne kadar oluyor?

— On dört yıl.

— Neden on dört yıl?

— Son olarak annemin öldüğü gün ağlamıştım.

Elimi avuçlarına alıyor ve: «Sana bu kadar acı çektirenleri bağışla», diyor.

Elimi çekip kurtarıyorum avucundan ve bir sıçrayışta istemeksizin kendimi hücrenin ortasında buluyorum.

— Hayır, benden bunu istemeyin. Asla kimseyi bağışlayamam. Hem size bir şey söyleyebilir miyim muhterem peder? Her gün, her gece, her saat, her dakika vaktimi, ne zaman, nasıl, ne yoldan beni buraya gönderenleri öldürebileceğimi düşünmekle geçiriyorum.

— Söylüyor ve söylediklerine inanıyorsun yavrum. Gençsin, çok gençsin. Yaşlandıkça cezalandırmaktan ve intikam almaktan vazgeçersin.

Otuz dört yıl sonra, onun gibi düşünmekteyim.

— Senin için ne yapabilirim? diye tekrarlıyor papaz.

— Ancak bir suç işleyebilirsiniz muhterem peder.

— Ne gibi bir suç?

— 37 numaralı hücreye gidip Dega'ya avukatı aracılığıyla Cean cezaevine gönderilmek üzere bir dilekçeyle başvurmasını söyleyebilirsiniz. Aynı şeyi ben bugün yap-

tım. Bir an önce Conciergerie'den kurtulup Güyan'a gidecek kafilelere adam veren büyük merkezlere ulaşmak gerek. Çünkü ilk gemi kaçarsa, bir ikincisinin hareket etmesi için, iki yıl daha hücrede beklemek gerekecek. Onu gördükten sonra da buraya dönmelisiniz muhterem peder.

— Örneğin, dua kitabını unuttuğunuzu söylersiniz. Cevabı bekliyorum.

— Neden, Güyan denen o korkunç yere gitmekte bu kadar acele ediyorsun?

Ulu Tanrı'nın bu gerçek seyyar satıcısına, karşımdaki papaza bakıyor ve bana ihanet etmeyeceğinden emin:

— Daha çabuk kaçabilmek için muhterem peder, cevabını veriyorum.

— Tanrı yardımcındır yavrum, bundan eminim. Hayatını yeniden kuracağını da hissediyorum. Bak, sende iyi bir insanın gözleri var, ruhun da soylu. 37 numaralı hücreye gidiyorum. Cevabı bekle.

Papaz çabucak döndü. Dega dediklerimi yapacaktı. Papaz dua kitabını, ertesi sabaha kadar bende bıraktı.

Bugün eşsiz bir güneş ışını parıldadı, hücremin her köşesi aydınlandı. Bu muhterem adam sayesinde.

Tanrı varsa, neden yeryüzünde bunca değişik insanın yaşamasına izin veriyor? Savcı, polisler, Polein gibiler ve papaz, Conciergerie cezaevinin papazı.

Dilekçelerin cevabı gelmekte gecikmedi. Bir hafta sonra, sabahın dördünde, yedi kişi Conciergerie cezaevinin koridoruna sıralandık. Gardiyanlar, tam kadro, hazır.

«Soyunun!» Ağır ağır üstümüzdekileri çıkarmaya koyulduk. Hava bozuktu, tüylerim diken diken oldu.

— Elbiseleri önünüzde bırakın. Geri dönüp bir adım atın! Herkes bir paketle karşılaştı.

— Giyinin! Az önce sırtımdaki pamuklu gömleğin yerini kaskatı bir ham bez, güzel elbiseminkinin de bir aba ceket ve pantolon aldı. Ayakkabılarım kayboldu, onların yerine ayaklarımı bir çift tahta pabuca soktum. O güne kadar görünüşümüz, normal bir adamınkinden farksızdı. Diğer altı kişiye göz attım: Ne korkunçtu görünüşleri: Herkesin kişiliği tarihe karışmıştı: İki dakikada kürek mahkûmlarına dönüvermiştik.

— Sağa dön ve sıraya gir! İleri arş! Yirmi kadar gardiyanın refakatinde avluya vardık ve sırayla bir ceza-

evi arabasının daracık bölmesine tıkıldık. Beaulieu adını taşıyan, Cean merkez cezaevinin yolunu tuttuk.

Cean Cezaevi

Oraya varır varmaz doğru müdürün odasına götürüldük. İmparatorluk çağındaki çalışma masalarının eşi, bir metre yükseklikteki bir kürsünün ardına tünemişti.

— Hazırool! Müdür sizlerle konuşacak.

— Mahkûmlar, Güyan'a gitmeden önce bir süre burada tutulacaksınız. Burası, ağır hapis cezasına çarptırılanların yattığı bir yerdir. Bir saniye bile konuşmak yok, ziyaret ve mektup da yok. Ya boyun eğersiniz, ya biçerim hepinizi. Bunlardan biri Güyan'a giden kapıdır, diğeri de mezarlığa giden. Uygunsuz davranışınız görülürse; en ufak suç katıksız ekmek ve suyla altmış gün hücre cezasına çarptırılır. Kimse, üst üste iki hücre cezasına dayanamamıştır. Anlayana sivrisinek sazı!

İspanya'ya kaçıp oradan Fransa'ya iade edilen Delifişek Pierrot'ya döndü: «Ne iş yapardınız?»

— Boğa güreşçisiyim müdür bey.

Cevaba sinirlenen müdür haykırdı: «Askerce götürün şu herifi!» Göz açıp kapayana dek, boğa güreşçisi yere yuvarlandı, dört - beş gardiyan tarafından coplandı ve bizden hızla uzaklaştırıldı. «...alayı, bir kişinin üstüne beş kişi saldırıyorsunuz, üstelik elinizde cop da var, itoğlu itler», diye haykırdığı duyuldu. Ölümcül yara alan hayvanın hırıltısını andıran bir «Ah!» sesi işitildi, sonra ortalığa büyük bir sessizlik çöktü. Yalnız yerde sürüklenen bir şeyin betona sürtündükçe çıkardığı hışırtı geliyordu kulağımıza.

Bu olaydan da ders almayan, hiç bir şeyden ders alamaz demektir. Dega yanımda, pantolonuma dokunmak için parmağını, tek parmağını hafifçe oynatıyor. Ne demek istediğini anlıyorum: «Güyana sağlam varmak istiyorsan ayağını tetik bas.» On dakika sonra, yeraltında iğrenç bir hücreye atılan Delifişek Pierrot'nun dışında hepimiz, cezaevinin disiplin bölümüne yerleştirildik.

Talih, Dega'yı benim yanımdaki hücreye düşürdü. Daha önce de, boyu bir doksanın üstünde, tek gözlü, elinde sığır sinirinden kırbacıyla kızıl saçlı bir devle tanıştı-

rıldık. Bu adam, gardiyanların emrinde çalışan ve mahkûmlara işkence eden bir tutukluydu. Mahkûmların da en büyük korkusuydu. Gardiyanlar, onun sayesinde yorulmadan istedikleri adamı kırbaçlatıyor, sopa attırıyor, öte yandan, ölen olursa cezaevi yönetmeliğine en ufak bir sorumluluk yüklenemiyordu.

Sonradan, revirde kaldığım kısa süre içinde, bu hayvanlaşan insanın hikâyesini öğrendim. Cellâdını bu kadar iyi seçmesini bilen cezaevi müdürünü de, arada kutlayalım. Sözkonusu herif taşocağı işçisiydi. Günün birinde, yaşadığı Fransa'nın kuzeyindeki küçük şehirde, karısıyla birlikte kendini öldürmeye karar verdi. Bu iş için de, oldukça iri bir dinamit lokumu kullandı. Altı katlı binanın ikinci katında, karısının yanına uzandı. Kadın uyuyordu. Sigarasını yaktı, bununla, kendi başıyla karısının başı arasında, sol avucunda tuttuğu fitili ateşe verdi. Müthiş bir patlama oldu. Sonuç: Karısı öylesine küçük parçalara ayrılmıştı ki, bu parçaları kaşık kaşık toplamak gerekti. Binanın bir bölümü yıkıldı, üç küçük çocukla yetmiş yaşlarında bir kadın, yıkıntılar altında kalarak can verdiler. Geri kalanlar da ağır ya da hafif yaralar aldı.

Tribouillard adındaki bizim canavara gelince, küçük parmağıyla başparmağının yarısı dışında sol elinin büyük bir bölümünü, sol gözüyle sol kulağını yitirdi. Başından da, kafatasının delinip beyin ameliyatı geçirmesini gerektirecek kadar ağır bir yara aldı. Mahkûm oluşundan bu yana da, cezaevinin disiplin bölümündeki hücrelere bakıyordu. Bu yarı deli. yetki alanı içindeki bölgeye düşen zavallılara dilediğini yapıyordu.

Bir, iki, üç, dört, beş, geri, dön... bir, iki, üç, dört, beş, geri dön... ve böylece duvardan hücre kapısına bitip tükenmek bilmeyen bir gidip gelme başlıyordu.

Gündüzleri kimsenin yatmaya hakkı yoktu. Sabahın beşinde, tiz bir düdük sesi herkesi uyandırıyordu Kalkmak, yatağı yapmak, yıkanmak, yürümek ya da duvara mıhlanmış bir arkalıksız iskemleye oturmak gerekliydi. Kimsenin gündüzleri yatmaya hakkı yoktu. Cezaevi yönetmeliği öylesine inceden inceye hazırlanmıştı ki, yatak duvara kadar kalkıp bir çengelle tutturulabiliyordu. Böylece tutuklu, kaçamak da olsa uzanamaz, daha rahat gözetlenebilirdi.

Bir, iki, üç, dört, beş... günde on dört saat yürüyüş. Bu devamlı hareketin kendiliğindenliğini sağlamak için, eller arkada, başı öne eğerek ne hızlı ne de yavaş yürümek, aynı uzunluktaki adımlarla hücrenin bir ucunu sol ayak önde, diğer ucunu da sağ ayak önde almayı öğrenmek gerekiyordu.

Bir, iki, üç, dört, beş... Hücreler, Conciergerie cezaevinden daha iyi aydınlatılmıştı, disiplin bölümüyle cezaevi dışından gelen bir takım gürültüler duyulabiliyordu. Gece, elma şarabıyla kafayı tütsülemenin mutluluğu içinde evlerine dönen işçilerin şarkıları ve ıslık sesleri bile işitilebiliyordu.

Noel armağanını aldım: Pencereyi örten tahtaların aralığından, kardan bembeyaz kesilmiş ovayı ve pırıl pırıl bir mehtabın aydınlattığı birkaç koca ağaç gördüm. Noel'de satılan, benzerine çok rastladığımız bir kartpostal diyebilirdi insan. Rüzgârın sarstığı ağaçlar silkinip kardan örtülerini atmışlardı, bu sayede daha rahat görülebiliyorlardı. Kara lekeler halinde, iyice ortaya çıkıyordu ağaçlar. Herkes için Noel'di, Yönetmelik, kürek mahkûmları için de fedakârlık yapmıştı. Herkese iki büyük parça çukulata alma hakkı tanındı. Dikkat edilsin, iki ufak tablet değil, iki büyük parça diyorum. Bu iki parça Aiguebelle çukulatasıyla 1931 yılı Noel gecesini kutladım...

...Bir, iki, üç, dört, beş... Adaletin baskısı beni rakkas haline getirdi, hücrede gidip gelmek bütün dünyam. Matematik olarak hesaplanmış. Hücrede hiç ama hiç bir şey bırakılmayacak. Tutuklunun, kendini oyalamaması gerek. Penceredeki aralıktan bakarken yakalansam ağır bir cezaya çarptırılabilirim. Aslında hakları da pek yok değil, nasılsa onların gözünde yaşayan bir ölüyüm. Ne hakla bir doğa görüntüsüne bakıp kendimi oyalayabilirim? Bir kelebek uçuyor. Uçuk mavi üzerine incecik bir siyah çizgisi var. Penceremin hemen yanında, Kelebeğin az ötesinde de bir arı. Bu kış soğuğunda işleri ne? Üşüyüp cezaevine girmek istemedilerse bu kış güneşi ikisini de çılgına çevirmiş, denebilir. Kışın bir kelebek, hortlamış bir yaratık. Nasıl da ölmemiş? Ya bu arı, neden kovanından kaçmış? Buraya yaklaşmak, ne kadar bilinçsiz bir gözüpeklik. Neyse ki bizim tek gözlünün kanatları yok, aksi halde uzun süre yaşayamazlardı.

Bu Tribouillard, can yakmaktan zevk alan korkunç herif, onunla başımın belâya gireceğini hissediyorum. Bu iki tatlı hayvancığın ziyaretinin ertesi günü revire gidecek hastalar listesine yazıldım. Daha fazla dayanmama imkân yok, yalnızlıktan boğuluyorum, bir insan yüzü görmek, tatsız da olsa bir ses işitmek zorundayım. Bir ses olsun. yeter ki, bir şey duyayım.

Koridorun dondurucu soğuğunda, çırılçıplak, yüzüm duvara dönük, burnum dört parmak ötede, doktora çıkmak için sırasını bekleyen sekiz kişilik dizinin sondan bir önceki kişisiyim. İnsan görmek istiyordum... başarmıştım işte! Çekiçli adam adıyla anılan Julot'ya bir şeyler mırıldanırken tek gözlü bizi yakaladı. Bu kızıl saçlı yabaninin tepkisi müthiş oldu. Kafama arkadan indirdiği müthiş bir yumrukla beni iyice sersemletti, yumruğun geldiğini görmediğimden burnumu duvara vurdum. Kan fışkırdı. Yerimden doğrulunca (yuvarlanmıştım da) şöyle bir silkindim ve başıma geleni hatırlamaya çalıştım. İtiraz eder gibi bir hareket yapınca, bu fırsatı kollayan tek gözlü, karnıma indirdiği tekmeyle beni yere serdi ve sığır sinirinden kamçısıyla kırbaçlamaya koyuldu. Julot bu kadarına dayanamadı. Herifin üstüne atladı ve müthiş bir kavga başladı. Julot alta düştüğünden, gardiyanlar olup biteni kayıtsızlıkla izliyorlardı. Yerimden doğrulmuştum ama kimsenin bana aldırdığı yoktu. Çevreme bakınıp bir silâh bulmaya çalıştım. Birden koltuğunda öne doğru eğilip bekleme odasından, koridorda olup biteni görmeye çalışan doktoru ve aynı zamanda da, su buharının etkisiyle yerinden hop kalkıp hop oturan büyük tencerenin kapağını gördüm. Bu koca, mineli tencere doktorun odasını ısıtan kömür sobasının üstüne konmuştu. Buharı da, herhalde havayı temizlemeye yarıyordu.

O an, büyük bir çabukluklа tencereyi iki kulpundan yakaladım, elimin yanmasına rağmen bırakmadım ve Julot ile uğraşmaktan beni farkedemeyen tek gözlünün suratına kaynar suyu boca ettim. Herifin gırtlağından korkunç bir çığlık yükseldi. Kaynar su hedefine oturmuştu. Yerlerde yuvarlanıyor, sırtındaki üç kat yünü birbiri ardından güçlükle çıkarıyordu. Sıra üçüncü kazağa geldiğinde, derisi birlikte yüzüldü. Yün kazağın boynu dardı, başını çıkarmak için harcadığı güçle göğüs derisi, boyun derisinin

bir parçası ve yanağının derisi kazakla birlikte çıkıverdi. Tek gözü de haşlanmış, görmez olmuştu. Sonunda iğrenç bir görünüşte, her yanından kanlar damlayarak, cılk yaralar içinde ayağa kalktı. Julot da bu fırsattan yararlanıp apış arasına müthiş bir tekme oturttu. Dev yere yığıldı, kusmaya, ağzından köpükler saçmaya koyuldu. Hesabı tamamdı. Bizimse, biraz beklemekle kaybedecek hiç bir şeyimiz yoktu.

Olayı izleyen iki gardiyan, üstümüze saldıramıyacak kadar yüreksiz kişilerdi. Takviye almak için ortalığı velveleye verdiler. Her yandan adam koştu. Üzerime dolu gibi cop yağmaya başladı. Talihim varmış ki kısa sürede bayıldım da fazla acı duymadım.

Ayıldığımda kendimi iki kat yerin dibinde, çırılçıplak ve su dolu bir hücrenin içinde buldum. Ağır ağır toparlanıyordum. Elim acılar içinde gövdemde gezindi. Başımda en azından on ilâ on beş şiş vardı. Saati hiç bilmiyorum. Burada ne gece vardı ne gündüz, ne de ışık. Duvara vurularak çıkarılan sesi duydum, epey uzaklardan geliyordu.

Güm, güm, güm, güm, güm, güm. Bu sesler, telefon ziliydi. Konuşmak istiyorsam, iki kere de benim duvara vurmam gerekiyordu. Vuracaktım duvara ama neyle? Karanlıkta, işime yarayabilecek bir şey seçemiyordum. Yumrukla haberleşmek imkânsızdı, çünkü ses yeterince uzağa gitmiyordu. Biraz daha az karanlık olduğundan, kapının bulunduğu yer sandığım köşeye doğru yürüdüm. O ana kadar görmediğim demir parmaklıklara tosladım. El yordamıyla hücrenin benden bir metre uzakta bir kapısı olduğunu farkettim. Elimi değdirdiğim bir parmaklık o kapıya erişmemi engelliyordu. Böylece, tehlikeli bir tutuklunun, yanına giren kişiye dokunmaması sağlanıyordu, çünkü onu dövebilmek için parmaklığı açmak gerekliydi.

Darbeler zaman zaman kulağıma geliyordu. Beni kim çağırabilirdi ki? Yakalanırsa başına kötü şeyler gelebilirdi bu adamın, ama cevap almaya da hak kazanmıştı. Yürürken yuvarlanıp ağzımı burnumu kırmama ramak kaldı. Katı ve yuvarlak bir şeye basmıştım. Elimi değdirdim, bu tahta bir kaşıktı. Hemen kaptım ve cevap vermeğe hazırlandım. Kulağım duvara yapışmış, bekledim. Güm, güm, güm, güm, güm, nokta, güm, güm. — Cevap verdim: Güm, güm.

Bu iki vuruş, benimle konuşmayı isteyen kişiye: Konuş seni dinliyorum, demeye geliyordu. Darbeler yeniden duyuldu: Güm, güm, güm...alfabenin harfleri hızla birbirini izliyordu... a, b, c, d, e, f, g, h, ı, i, k... nokta. K harfinde durdu. Bütün gücümle bir kere duvara vurdum: Güm. Böylece K harfini anladığımı belirtmiş oldum. Ardından e, l, sonra yine bir e geldi. Bana «Kelebek, ne var ne yok? diyordu. Bir arızan var mı? Benim tek kolum kırık.» Arayan Julot idi.

Yakalanmayı düşünmeden, iki saati aşkın bir süre konuştuk. Karşılıklı bir şeyler söyleyebilmek için yanıp tutuşuyorduk. Bir yerimin kırılmadığını, başımın şiş içinde olduğunu, ama yara almadığımı anlattım.

Bacağımdan çekilerek aşağı indirildiğimi görmüştü, her basamakta başımın bir kere betona tosladığını söylüyordu. O, kendini hiç kaybetmemişti. Tribouillard'ın ağır yaralandığından emindi, yün kazakların da yardımıyla yaranın epey derinleştiğini sanıyordu. Tribouillard uzun bir süre kendini toplayamazdı.

Çabucak vurulan ve tekrarlanan üç darbe, bir bokluk olduğunu haber verdi. Sesi kestim. Gerçekten de, kısa bir süre sonra kapı açıldı. Biri bağırdı:

— Hücrenin dibine çekil itoğlu! Hücrenin dibine hazırola geç!

Konuşan tek gözlünün görevini devralan tutukluydu. «Benim adım Batton (*). Görüyorsun tam işime uygun bir adım var.» Koca bir denizci feneriyle hücreyi ve çıplak gövdemi aydınlattı.

— Şunları giy. Yerinden kıpırdama. Al sana su ve ekmek. Hepsini birden yeme, çünkü yirmi dört saat başka bir şey verilmeyecek (**).

Deli gibi haykırıyordu. Sonra feneri kendi yüzüne kaldırdı. Gülümsediğini, yüzünde en ufak bir kötülük izi bulunmadığını gördüm. Parmağını dudaklarına götürdü ve getirdiği giysileri gösterdi. Herhalde, gardiyan koridordaydı, böylece bana, kendisinin düşman olmadığını anlatmak istiyordu.

(*) «Bâton» şeklinde yazıldığında, Fransızca sopa anlamına gelir.

(**) Bir ekmeğin ağırlığı 750 gramdı.

Gerçekten de, ekmek topağının içinde koca bir parça haşlanmış et, pantolonun cebinde de bir servet — bir paket sigarayla, bir kavlı çakmak — buldum. Hücrede böyle armağanlar milyonlara bedeldi. Bir yerine iki gömlek, bir de ayak bileklerine kadar inen bir yün iç fanilâsı getirmişti. Batton denen adamı hayatım boyunca hatırlayacağım. Bütün bunları Tribouillard'ın canına okumam karşılığında armağan etmişti anlaşılan. Olaydan önce kendisi, tek gözlünün yardımcısıydı. Şimdi, benim sayemde onun yerini almıştı. Yükselmesini bana borçluydu, minnetini böyle gösteriyordu.

Seslerin nereden geldiğini anlamak için büyük bir sabır gerektiğinden, gardiyanlar çok tembel olduklarından, bu işi de ancak görevli mahkûm yapabileceğinden, Batton'dan yana gönlümüz rahat, Julot ile bol bol görüşüyorduk. Bütün gün, birbirimize telgraf üstüne telgraf yağdırdık. Onun ağzından, çok yakında Güyan'a doğru yola çıkacağımızı öğrendim: En fazla, üç ya da dört ayımız vardı.

Aradan iki gün geçti, hücrelerimizden çıkarılıp iki yanımızda birer gardiyanla müdürün odasına götürüldük. Tam kapının karşısındaki masanın başına üç kişi oturmuştu. Bir çeşit mahkemeydi bu. Müdür başkanlık görevini üstüne almıştı, müdür yardımcısıyla baş gardiyan da üyeydiler.

— Hah ha! Demek geldiniz aslanlar? Ne diyorsunuz bakalım?

Julot'un yüzü sapsarıydı, gözleri şişmişti, ateşinin iyice çıktığı belli oluyordu. Üç gün önceki kırdan koluyla, çok acı çektiği muhakkaktı.

Alçak sesle cevap verdi: «Bir kolum kırık.»

— Eh siz istediniz kolunuzun kırılmasını, insanlara saldırmanın ne demek olduğunu da böylece öğrenirsiniz. Doktor geldiğinde görürsünüz kendisini. Bir haftadan önce görüneceğini de pek sanmıyorum. Bu bekleme belki işinize yarar, canınızın acısı size bir şeyler öğretir. Herhalde sizin gibi bir herif için, özel doktor çağıracağımı sanmıyorsunuz? Bekleyin, cezaevi doktoru gelince size bakar. Kolunuzdaki kırık, yeni bir emre kadar arkadaşınızla birlikte hücre cezası çekmenize engel değil.

Julot gözlerimin içine baktı: «Bu iyi giyimli bey, in-

sanların hayatına pek az değer veriyor galiba» der gibiydi.

Yeniden başımı müdüre çevirdim ve baktım. Konuşmak istediğimi sandı. «Bu karar hoşunuza gitmedi mi? Bir diyeceğiniz mi var?» diye sordu.

Kendisine cevap verdim: «Hiç bir diyeceğim yok müdür bey, sadece suratınıza tükürme ihtiyacını duyuyorum. Ama tükürüğümü kirletmekten korktuğum için bu işi yapamıyorum.»

O kadar şaşırdı ki kıpkırmızı kesildi, ne dediğimi hemen anlayamadı. Ama başgardiyan anlamıştı. Emrindekilere bağırdı:

— Götürün şunu, iyice ıslatın! Bir saat sonra yerlerde sürüklenerek özür dilerken görmek istiyorum bu herifi. Yola getirilmeli! Pabuçlarımın altını ve üstünü yalatarak temizleteceğim ona. Size güveniyorum, acımadan vurun.

İki gardiyan sağ kolumu, ikisi de sol kolumu kıvırdı. Ellerim kürek kemiklerime kadar kalkmış halde, yüzükoyun yere yatırıldım. Sol elimin işaret parmağını sağ elimin baş parmağıyla birleştiren bir kelepçe taktılar ve başgardiyan, bir hayvan gibi, saçlarıma yapışarak beni yerden kaldırdı.

Bana neler yaptıklarını sizlere anlatmamın hiç gereği yok. Ellerim arkada, tam on bir gün kelepçeli kaldığımı söylemek yeter. Hayatımı Batton'a borçluydum. Her gün hücreme, yönetmelik gereğince verilmesi emredilen ekmek topağını atıyordu ama ellerimi kullanamadığımdan ekmeği doğru dürüst yiyemiyordum. Başımla parmaklığa kıstırsam bile, ısıramıyordum ekmeği. Ama Batton, beni hayatta tutacak kadar ekmek parçası da atıyordu hücrenin içine. Ayağımın ucuyla ekmek parçalarını küçük bir yığın haline getiriyor, yüzükoyun uzanıp bir köpek gibi yutuyordum ekmekleri. En ufak kırıntıyı bile yitirmemek için, her parçayı çiğniyordum.

On ikinci gün gelip kelepçe çıkarıldığında demir, yer yer şişen etlerimle kaplanmıştı. Başgardiyanın ödü patladı, üstelik ben de acıdan bayılmıştım. Beni ayılttıktan sonra revire götürdüler ve oksijenli suyla her yanımı temizlediler. Hastabakıcı, bir tetanos iğnesi yapılmasında diretti. Kollarım tutulmuştu, eski haline bir türlü gelemi-

yordu. Yarım saati aşkın bir süre kâfuru ile oğulduktan sonra kollarımı iki yanıma sarkıtabildim.

Yeniden hücreye indim ve başgardiyan, on bir ekmek topağını görünce: «Kendine ziyafet çekeceksin; dedi. Ama çok garip, on bir günde pek zayıflamamış gibisin...»

— Çok su içtim şef! dedim.

— Ha şimdi anlaşıldı. Artık, kendine gelmek için bol bol ye. Ve çekti, gitti.

Zavallı salak! On bir günden beri bir şey yemediğimden emin olduğu için söylüyordu bunu. Bu kadar uzun süren bir açlıktan sonra da fazla tıkınırsam hazımsızlıktan ölebilirim. Her neyse, o umduğuyla kalacaktı. Akşama doğru Batton, bana tütünle birkaç yaprak getirdi. Dumanı, hiç çalışmayan kalorifer borusunun deliğine üfleyerek durmadan sigara içtim. Delik hücreyi ısıtmıyordu ama hiç olmazsa bu faydası vardı.

Daha sonra da Julot'yu çağırdım. On bir gündür ağzıma bir şey koymadığımı sanıyor ve yavaş yavaş yememi öğütlüyordu. İtin birinin şifremizi çözebileceğini düşünüp ona gerçeği açıklamaktan çekiniyordum. Kolu alçıdaydı, morali yerindeydi, iyi dayandığım için de beni kutluyordu.

Ona bakılırsa hareket tarihi yakındı. Hastabakıcı, hareketten önce kürek mahkûmlarına yapılacak aşının geldiğini söylemişti. Genellikle aşılar, hareketten bir ay önce gelirdi. Bu Julot epey ihtiyatsızdı, içi para dolu tüpümü kurtarıp kurtarmadığımı da soruyordu, bana.

Evet kurtarmıştım tüpümü, ama bu serveti korumak için neler yaptığımı anlatamam. Kıçım akıl almaz yaralar içindeydi.

Hücreden çıkarıldığımızda bir şey bilmiyorduk. Dudaklarımın ucuyla sorduğum: «Neler oluyor,» sorusuna, berber, cevap bile vermek istememişti.

Pis suratlı bir herif: «Hücreden kurtulduğumuzu sanıyorum, dedi. Belki de, cezaevini denetlemeye gelen bir müfettişten korkuyorlar. Onu bunu bilmem ama, önemli olan hayatta kalmak.» Her birimizi normal hücrelere götürdüler. Öğle yemeğinde, kırk üç günden bu yana ilk sıcak çorbayı içtim, çorbanın içinde bir tahta parçası, buldum. Tahtanın üzerinde: «Sekiz gün sonra yola çıkıyoruz, yarın aşı var», yazılıydı.

Kimdi bana bu tahta parçasını gönderen?

Bunu hiç öğrenemedim. Herhalde, bize durumu haber vermek dostluğunu gösteren bir tutukluydu. İçimizden birimiz öğrenirsek herkesin duyacağını da biliyordu. Mesajın bana gelişi, herhalde büyük bir rastlantı sonucuydu.

«Haberi herkese ilet.»

Hemen durumu telefonla Julot'ya bildirdim.

Bütün gece, sürüp giden telefon konuşmalarını duydum. Ben, haberi verip susmuştum.

Yatağımda rahatım yerindeydi. Başımın derde girmesini istemiyordum. Yeniden hücreye dönmek kâbus gibi geliyordu. Hele bugün, her zamankinden fazla.

GÜYAN'A DOĞRU

SAINT - MARTIN - DE - RÉ

AKŞAM Batton, üç paket «Gauloises» sigarasıyla bir kâğıt getirdi. Kâğıtta: «Kelebek, hakkımda dostça duygularla buradan ayrılacağını biliyorum. Gardiyanların emrindeyim ama, cezalandırılanların canını, mümkün olduğu kadar az acıtmaya çalışıyorum. Dokuz çocuğum var, bir an önce aftan faydalanmayı düşündüğüm için bu görevi kabul ettim. Tanrıya emanet ol. Başarılar, Hareket öbür gün...» yazılıydı.

Gerçekten de, ertesi gün, bizleri otuzar kişilik gruplar halinde disiplin bölümünün koridoruna topladılar. Caen şehrinden gelen hastabakıcılar, bizi tropikal hastalıklara karşı aşıladılar. Her birimize üç ayrı aşı ve iki litre süt düşüyordu. Dega yanımdaydı. Epey de düşünceliydi. Aşılandıktan sonra bizi hücreye atamayacaklarını bildiğimizden, konuşma yasağına hiç aldırmıyorduk. Şehirden gelen hastabakıcılar yüzünden bir şey yapamayan gardiyanların gözü önünde, alçak sesle gevezelik ediyorduk. Dega bana:

— Hepimizi birden götürecek kadar araba var mı acaba ellerinde? diye sordu.

— Hiç sanmıyorum.

— Saint - Martin - de - Ré epey uzak, günde alt-

mış kişi taşısalar on gün sürer. Çünkü, yalnız burada altı yüz kişi var.

— Önemli olan aşılanmamız. Bu da, listelerde bizim bulunduğumuzu, kısa süre sonra Güyan'a doğru yola çıkacağımızı gösterir. Cesaret Dega, yeni bir dönem başlıyor. Benim sana güvendiğim gibi, sen de bana güven.

Memnunlukla parıldayan gözlerle bana bakıp elini koluma koyarak tekrarlıyor: «Anca beraber, kanca beraber Kelebek.»

İlk yolculuğumuzla ilgili, anlatılmaya değer bir şey yok. Yalnız, arabanın içindeki bölmelerde boğulacak gibi oluyorduk. Gardiyanlar, içeri hava girmesi için kapıları biraz aralamaya bile razı gelmediler. La Rochelle şehrine vardığımızda, yol arkadaşlarımızdan ikisi boğularak ölmüş bulundu.

Saint - Martin - de - Ré bir adadır, karayla bu ada arasındaki yolu bir tekneyle aşmamız gerekiyordu. Rıhtıma yığılan avanaklar, iki zavallı ölünün bulunmasına tanık oldular. Bize de herhangi bir düşmanlık belirtisi göstermediler. Jandarmalar bizi, ölü ya da diri, eksiksiz teslim etmek zorunda bulunduklarından, cesetleri bile gemiye yüklediler.

Yol pek uzun sürmüyor ama biraz deniz havası alabildik. Dega'ya: «Havada firar kokusu var!» dedim. Gülümsedi. Yanımızdaki Julot:

— Evet, dedi, firar kokuyor. Ben, beş yıl önce kaçtığım yere dönüyorum. On yıl önce beni ele veren herifi gebertmek üzereyken, enayi gibi enselendim. Birbirimize yakın durmaya bakalım. Çünkü Saint - Martin - de - Ré'de, herkesi, rasgele onar kişilik gruplar halinde hücrelere koyacaklar.

Julot yanılıyordu. Oraya vardığımızda iki kişiyle birlikte onun da adı okundu, başka yere götürdüler. Üçü de Güyan'dan kaçıp Fransa'da yakalanan tutuklulardı ve ikinci kez kürek cehennemine gidiyorlardı.

Onar kişilik gruplar halinde, hücrede bizler için yeni bir bekleme dönemi başladı. Sigara içip konuşabiliyorduk, iyi de kayıntı çıkıyordu. Bu dönem özellikle paramızı içine koyduğumuz tüp yönünden tehlikeliydi. Nedeni bilinmeden birden çağrılıyor, çırılçıplak soyulup aranıyorduk. Tabanlara varana dek gövdenin en ufak girintisine çıkın-

tısına bakıyorlar, sonra da giysiler didik didik ediliyor ve ardından «Giyinin!» emri veriliyordu. Yeniden dönüyorduk geldiğimiz yere.

Hücre, yemekhane ve sıraya girip saatlerce yürüdüğümüz avlu. Bir, iki, bir, iki. Yüz elli kişilik sıralar halinde yürütülüyorduk. Oldukça uzun bir diziydi bu, tahta pabuçlar takırdıyordu. Konuşmak yasaktı, çıt çıkmayacaktı. Sonra: «Dağılın!» emri duyuluyordu. Herkes yere çöküyor, bağlı bulunduğu toplumsal sınıfın meydana getirdiği topluluğa katılıyordu. En başta, «çevre» nin adamları vardı. Bunların nereden geldiklerine bakılmazdı: Korsikalı, Marsilyalı, Touloselu, Brötanyalı, Parisli, v.s. olabilirlerdi. İçlerinde bir Ardécheli bile vardı, o da bendim. Ardèchelileri sevindirecek bir şey daha söyliyeyim, bin sekiz yüz kişilik tutuklu kalabalığında bizim oralılar iki kişiydi: Karısını öldüren bir orman koruyucusuyla ben. Sonuç: Ardècheliler namuslu kişilerdir. Diğer gruplar rastgele oluşuyordu, çünkü içimizdeki bönlerin sayısı uyanıklardan çok daha fazlaydı. Beklemeyle geçen bu günlere «inceleme, gözetleme günleri» adı da verilebilir. İnceden inceye gözetlendiğimiz de doğru.

Bir öğleden sonra, kendimi güneşe verip oturduğum sıra yanıma biri geldi. Gözlüklü, ufak tefek ve zayıf bir adamdı. Nereli olduğunu çıkarmaya çalıştım ama, birbirine benzeyen giysilerimizle bu işi başarmak çok güçtü.

— Kelebek sen misin? Çok belirgin bir Korsikalı ağzıyla konuşuyordu.

— Evet benim. Ne istiyorsun?

— Kenefe gel! dedi ve yürüdü gitti.

— Bak bu herif esaslı biri, dedi Dega. Dağlarda işgören bir haydut olduğu muhakkak. Senden ne isteyebilir?

— Anlayacağız bakalım.

Avlunun ortasındaki keneflere yürüdüm ve işeme numarası yaptım. Adam yanımdaydı, aynı işi görür gibiydi. Benden yana bakmadan:

— Pascal Marta'nın eniştesiyim, dedi. Beni görmeye geldiğinde, bir şeye ihtiyacım olursa sana başvurmamı ve kendisinden selâm götürmemi söyledi.

— Doğru, Pascal dostumdur. Ne istiyorsun?

— Tüpü taşıyamaz oldum: Dizanterim var. Kime vereceğimi bilemiyorum, çalınmasından ya da gardiyanla-

rın eline geçmesinden korkuyorum. Yalvarırım Kelebek, birkaç gün benim için taşı şunu. Ve benimkinden çok daha kalın bir tüp gösterdi. Benim de kıçımda tüp taşıyıp taşımadığımı öğrenmek istemesinden ve tuzak kurmasından korktum. İki tüp taşıyıp taşıyamıyacağımı bilmediğimi söylesem, durumu öğrenecekti. Bunun üzerine, soğukkanlılıkla, kendisinden sordum:

— Kaç para var içinde?

— Yirmibeşbin frank.

Başka şey sormadan tertemiz olan tüpü aldım ve gözünün önünde, bir adamın ikisini birden taşıyıp taşıyamıyacağını düşünmeden, kıçıma soktum. Bu işi başarıp başaramayacağımı da bilmiyordum. Doğruldum, pantolonumu çektim... İşler yolundaydı, rahatsız değildim.

Gitmeden önce:

— Adım İgnace Galgani, dedi. Sağol Kelebek.

Dega'nın yanına döndüm ve onu kenara çekip durumu anlattım.

— Çok ağır değil ya?

— Hayır.

— Öyleyse konuşmayalım bir daha.

Güyan'dan tüyüp yakalananlarla, mümkünse Julot ya da Guittou ile ilişki kurmaya çalışıyorduk. Bilgi edinme peşindeydik: Nasıldı oraları, nasıl bakılıyordu tutuklulara, bir dostla birlikte kalabilmek için neler yapmak gerekliydi; v.s. Bir raslantı sonucu garip bir adama, eşine az raslanan türden birine tosladık. Kürek cehenneminde dünyaya gelmiş bir Korsikalıydı. Babası orada gardiyandı ve anasıyla birlikte Salut adasında yaşıyordu. Üç adadan biri olan Royale adasında dünyaya gelmişti (diğer iki ada, Saint - Joseph ve Şeytan adasıydı) ve kaderin bir cilvesi sonucu, gardiyan oğlu değil de kürek mahkûmu olarak aynı yere dönüyordu.

Hırsızlık suçundan on iki yıl kürek cezasına çarptırılmıştı. On dokuz yaşındaydı, aydınlık yüzü, açık renk ve dost yüzlü bir çocuktu. Dega ile kazaya uğradığını hemen anladık. «Çevre»yi pek az biliyordu ama, bizi nelerin beklediği konusunda her türlü bilgiyi verebilecek kadar faydalıydı. On dört yıl geçirdiği adalardaki hayatı anlattı. Örneğin, dadısının, Altın Miğferin güzel gözleri

uğruna Butte'de bıçakla düello yaptığı için Güyan'a düşen ünlü bir haydut olduğunu söyledi.

Bize çok değerli öğütler de verdi: Kaçmak istiyorsak, kıtadan kirişi kırmalıydık, çünkü adalardan tüymek imkânsızdı. Sonra «tehlikeli» damgasını da yememeliydik, böyle bir damgayla, ilk varacağımız liman olan Saint - Laurent - de Maroni'de hemen hücreye tıkılabilirdik. Hem de uzun bir süre, ya da hayat boyu. Genellikle, kürek mahkûmlarının yüzde beşinden azı nakledilirdi adalara. Diğerleri Amerika kıtasında kalırlardı. Adalar çok daha sağlıklıydı. Oysa Dega'nın anlattığı gibi, kıta her çeşit hastalık ölüm, cinayet, v.s. ile insanın kanını yavaş yavaş emen bir iğrençlik, bir rezalet yuvasıydı.

Dega ile, adalara nakledilmeyi umuyorduk. Ama gırtlağımda bir düğüm oluştu: Ya tehlikeli diye mimlenirsem? Müebbet hapis cezası, Tribouillard ve müdür olayıyla hapı yutmuştum anlaşılan!

Günün birinde, bir söylenti dolaştı: Her ne sebeple olursa olsun, revire gitmemeliydik. Çünkü yolculuğa katlanamıyacak kadar güçsüz olanlar zehirlenerek öldürülüyordu. Bu söylentinin palavra olması gerekiyordu. Gerçekten de, tutuklulardan Parisli Hrancis la Passe düşüncemizi doğruladı. Revirde bir zehirlenme olmuştu ama revirde çalışan kardeşi adamın neden zehirlendiğini Francis'e anlatmıştı.

Revirde intihar eden herif ünlü bir kasa hırsızıydı ve söylentiye göre, birinci dünya savaşında, Fransız gizli servisleri hesabına Cenevre ya da Lausanne'deki Alman elçiliğini soymuştu. Kasadan çıkardığı, büyük önem taşıyan vesikaları da Fransız gizli ajanlarına teslim etmişti. Bu iş için, aynasızlar onu, beş yıllık mahkûmiyetini çektiği cezaevinden çıkarmışlardı.

1920 yılından sonra da, herif, yılda bir ya da iki iş görüp rahat rahat yaşıyordu. Her yakalanışında Fransız Millî Emniyetine gözdağı veriyor, onlar da kasa hırsızını hemen salıveriyorlardı. Ama bu kez, evdeki hesap çarşıya uymamıştı. Yirmi yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı, bizlerle birlikte Güyan'a sürülmesi gerekiyordu. Kafileye katılmamak için hasta numarası yapıp revire yatmıştı. Yine Francis la Passe'in kardeşine göre, bir siyanür hapıyla

da hesabı tamamlanmıştı. Artık Fransız Millî Emniyeti ve çelik kasalar rahat bir uyku çekebilirlerdi.

Kimi gerçek, kimi palavra, am'a bir sürü hikâyeyle doluydu bu avlu. Her neyse, dinliyorduk bütün anlatılanları, vakit geçiyordu böylece.

Gerek avluda, gerekse hücredeyken kenefe gidersem, para dolu tüpleri koruyabilmek için Dega'yı da yanıma alıyordum. İşimi görürken önümde duruyor ve beni, meraklı bakışlardan gizliyordu. Bir tüp çok belâlı işti, üstelik bende iki tane vardı. Galgani'nin hastalığı da gitgide artıyordu. İşin burasında hâlâ çözemediğim bir sır var ki onu nakletmek istiyorum: İkinci soktuğum tüp hep sonradan çıkardı, ilk soktuğum da hemen önceden. Karnımda nasıl bir dönüş yapıp sıralarını koruyorlardı bilmiyorum ama böyleydi işte.

Dün, berberde traş olurken Clousiot'yu öldürmek istediler. Kalbinin yakınına iki bıçak yedi. Bir mucize sonucu ölmedi, kurtuldu. Dostlarından biri aracılığıyla hikâyeyi öğrendim. Oldukça meraklıydı, bir gün ayrıntılarıyla anlatmayı düşünüyorum. Bu cinayet bir hesaplaşmaydı aslında. Clousiot'yu öldüremeyen adam ise, altı yıl sonra, yediği mercimeğe konan «potasyum bikromat» yüzünden Cayenne'de can verecekti. Hem de korkunç acılar içinde. Otopsi sırasında doktora yardım eden hastabakıcı, on santimetre uzunluğunda bir barsak parçası göstermişti bize. Bu kadarcık bir parçada tam on yedi delik vardı. İki ay sonra da, bu adamın katili hasta yatağında ölü bulundu. Kimin tarafından öldürüldüğü ise asla ortaya çıkmadı.

Saint - Martin - de - Ré'ye geleli on iki gün oluyor. Kale tıklım tıklım dolu. Gece gündüz, kaleyi çevreleyen yolda nöbet tutuluyor.

Duşta yıkanırken, iki kardeş arasında korkunç bir kavga çıktı. Köpekler gibi döğüştüler, biri bizim hücreye kondu. Adı André Baillard, cezalandıramazlar diyor bana, çünkü suç cezaevi yönetmeliğinin: Gardiyanlar, her ne pahasına olursa olsun, iki kardeşi karşılaştırmama emri almışlar. Kardeşlerin hikâyesi öğrenildiğinde bu emrin nedeni anlaşılıyor.

André, epey parası olan yaşlı bir kadını öldürmüştü, mangırı da kardeşi Emile saklıyordu. Emile, hırsızlık su-

çundan yakayı ele verip üç yıl yedi. Bir gün, diğer tutuklularla konuştu yatarken, kendisine sigara parası göndermeyen kardeşine iyice bilendi ve her şeyi ağzından kaçırarak André'yi inim inim inleteceğini söyledi: Çünkü yaşlı kadını öldüren kendisi değil André'ydi, o sadece parayı saklıyordu. Dışarı çıktığında kardeşine beş kuruş bile koklatmıyacaktı. Tutuklulardan biri yemedi içmedi, duyduklarını cezaevi müdürüne yetiştirdi. İş fazla uzamadan André enselendi ve iki kardeş ölüm cezasına çarptırıldı. Santé cezaevinin idam mahkûmları bölümünde, yanyana iki hücreye yerleştirildiler. İkisi de ölüm cezasının müebbete çevrilmesi için dilekçe vermişti. Kırk üçüncü gün Emile'inki kabul edildi. André'nin isteği ise reddedildi. Yine de, André'ye acıdıklarından, Emile ölüm hücresinden başka yere nakledilmedi. İki kardeş, her gün, ayakları prangalı, birbiri ardından yürüyüşe çıkarıldı.

Kırkaltıncı gün, sabahın dört buçuğunda, André'nin hücre kapısı açıldı. Cezaevi müdürü, zabıt kâtibi, André'nin kellesini isteyen savcı, herkes hazırdı. İnfaz saati gelip çatmıştı. Tam müdürün konuşmaya hazırlandığı sıra, André'nin avukatı, peşinde başka biriyle koştu geldi ve müdüre bir kâğıt uzattı. Herkes koridora çekildi. André'nin gırtlağı öylesine büzülmüştü ki tükürüğünü yutamıyordu. Mümkün değildi, infazı başladıktan sonra durdurmak. Durduruldu oysa. Ancak ertesi gün, saatlerce süren merak ve korkudan sonra André, infazdan bir gün önce Cumhurbaşkanı Doumer'in, Gorguloff tarafından öldürüldüğünü öğrendi. Doumer hemen de ölmemişti. Avukat, bütün gece kliniğin önünde nöbet tutmuş, ayrıca Adalet Bakanına da durumu haber vererek, başkan infaz saatinden önce ölürse (dört buçuk - beş arası) icra yetkisine sahip en yüksek kişinin yokluğundan ötürü infazın geri bıraktırılmasını isteyeceğini bildirmişti. Doumer dördü iki geçe öldü. Avukat durumu Adalet Bakanlığına haber verip infazın geri bırakılması gerektiğini bildiren yazılı emri taşıyan memurla birlikte taksiye atlamış, ancak André'nin hücre kapısının açılmasından üç dakika sonra yetişebilmişti. İki kardeşin cezası müebbet hapse çevrildi. Yeni başkanın seçileceği gün, avukat, Versailles sarayına koştu. Albert Lebrun'un seçildiği anlaşılınca yeni başkana af talebini sundu. Bir başkan, kendisine sunulan ilk af di-

lekçesini hiç geri çevirmemişti: «Lebrun kâğıdı imzaladı,» diyerek sözünü bitirdi. André, «işte böyle dostum, capcanlı ve sapasağlam, Güyan'ın yolunu tuttum.» Giyotinden kurtulan bu adama bakıyor ve bütün çektiklerimin karşımdakinin katlandığı işkenceler yanında hiç kaldığını düşünüyordum.

Yine de, onunla hiç dostluk etmedim. Parasını çalmak için zavallı bir ihtiyar kadını öldürdüğünü düşünmek midemi bulandırıyordu. Üstelik talihi, sonuna kadar da yaver gidecekti. Daha sonra, Saint Joseph adasında kardeşini öldürdü. Kürek mahkûmlarından bir çoğu da bunu gördü. Emile, bir kayanın üzerinde ayakta durmuş oltayla balık avlıyor ve yaptığı işten başka şey düşünmüyordu. Güçlü dalgaların gürültüsü, bütün diğer sesleri örtüyordu. André arkadan kardeşine yaklaştı, elinde, üç metre boyunda kalın bir bambu vardı. Kardeşinin sırtına dayayıp itmesiyle suya düşürmesi bir oldu. Emile'in balık avladığı yerde köpekbalıkları kaynıyordu. Emile, az sonra onlara yem olmuştu bile. Akşam içtimasmda görünmeyince, kaçtığına hükmedildi ve kayıtlara öyle geçti. Bir daha da sözü edilmedi. Sadece adanın yukarısında hindistancevizi toplayan dört-beş kürek mahkûmu olayı izleyebilmişti. Tabiî, görevlilerin dışında herkes durumu öğrendi. Bir daha da André Baillard'ın başı derde girmedi.

«İyi davranışından ötürü» bulunduğu yerden tahliye edildi. Saint - Vincent - du - Maroni'de imtiyazlı bir hayat sürüyor, tek başına, küçük bir hücrede yaşıyordu. Günün birinde, kürek mahkûmlarından biriyle dalaştı ve hileyle adamı hücresine davet etti, kalbine bir bıçak sokarak öldürdü. Meşru müdafaa halinde cinayet işlediği kabul edildi, beraat etti. Güyan'daki kürek cehennemi kaldırıldığında, yine hep «iyi davranışından ötürü» cezasının geri kalan bölümü bağışlandı.

Saint - Martin - de - Rè tutuklu doludur. Bunlar iki bölüme ayrılırlar: Sekiz yüz, çok çok bin kadar kürek mahkûmu ve dokuz yüz sürgün. Kürek mahkûmu olmak için önemli birşey yapmak, hiç olmazsa büyük bir suç işlemek gerekir. En hafif ceza, yedi yıldır, kademeli olarak müebbete kadar gider. Ölüm cezası bağışlanan bir mahkûm müebbete çarptırılır. Sürgünlerin ise durumu daha değişiktir. Üç ilâ yedi sabıkası olan bir adam sürgün

edilebilir. Bunların tümünün doğru yola dönmesi imkânsız birer hırsız oluşu, toplumun kendini koruma gereğini duymasını doğurur.

Yine de, uygar bir ulus için, ikinci derecede bir sürgün cezasına başvurmak utanç vericidir. Sık sık ele geçtikleri için beceriksiz sayılabilecek küçük hırsızlar vardır ki bunlar sürgüne gönderilirler — o çağlarda sürgüne gitmek müebbetten farksızdı —. Oysa hırsızlıkla geçirdikleri hayat boyunca, on bin franktan fazlasını çalmamışlardır bile. İşte bu nokta, Fransız uygarlığının en büyük saçmalığıdır. Bir ulus, toplumun başını ağrıtan kişileri çok çabuk yok etmek ve onlardan hemen öc almak hakkına sahip değildir. Bu adamlar, insanlık dışı cezalara çarptırılmaktan çok tedavi edilmesi gereken kişilerdir.

Saint - Martin - de - Ré geleli on yedi gün oluyor. Bizi kürek cehennemine götürecek geminin adını da öğrendik: **La Martiniere.** Bin sekiz yüz yetmiş mahkûm taşıyacak. Sekiz ya da dokuz yüz kürek mahkûmu, bu sabah kale avlusunda toplandı. Bir saatten beri, onar kişilik diziler halinde, avlunun dikdörtgenini dolduruyoruz. Bir kapı açıldı, bildiğimiz gardiyanlardan çok daha değişik giyimli adamlar göründü. Gök mavisi, asker üniformasını andıran giysiler var sırtlarında. Üstelik bu giysiler, çok da iyi dikilmiş. Ama hem jandarmadan hem askerden farklı bu adamlar. Hepsinin belinde enli kemerler var, bu kemerlerden birer tabanca kılıfı sarkıyor. Silâhın kabzası açıkta. Sayıları, aşağı yukarı seksen. Bazılarında sırmalı şeritler var. Derileri güneşten yanmış, otuz beşle elli arası, her yaştan adam var içlerinde. Yaşlılar, kendilerini önemseyip şişinerek göğüs kabartan gençlerden daha sevimli. Seksen kişilik grubun kurmay başkanlığına Saint - Martin - de - Ré - kalesi müdürü, bir jandarma albayı, sömürge kılığında üç-dört doktor ve beyaz cübbeli iki papaz refakat ediyor. Jandarma albayı eline bir huni alıyor ve ağzına götürüyor. «Hazrol» komutu bekliyoruz, ilgisi yok. Bağırıyor:

— Hepiniz bu uyarıyı dikkatle dinleyiniz. Şu dakikadan sonra, yönetim merkezi Cayenne olan, Fransız Güyan'ı cezacvi yönetmeliğini temsil eden Adalet Bakanlığı yetkililerinin sorumluluğu altına giriyorsunuz. Sayın Binbaşı Barrot, burada hazır bulunan sekiz yüz on altı hü-

kümlüyle listelerini size teslim ediyorum. Hepsinin burada bulunup bulunmadığına bakar mısınız?

Hemen yoklama başlıyor. «Bilmem kim? Burda; Bilmem kim: Burda, v.s.» Yoklama iki saat sürüyor, eksik yok. Sonra, törenin tamamlanması için ortaya getirilen küçük bir masa üzerinde devir-teslim işlemine ve imzaların atılmasına geçiliyor.

Binbaşı Barrot'da, albayınki kadar sırma var. Ama sırmaların rengi altın sarısı, oysa jandarma kuvvetlerinde sırmaların rengi gümüşî. Bu kez huniyi o ağzına götürüyor:

— Hükümlüler, artık böyle çağrılacaksınız: Hükümlü bilmem kim, ya da şu numaralı hükümlü. Kaç numaralı hükümlü olduğunuzu da yakında öğreneceksiniz. Bundan böyle küreğe mahkûm edilenlerin özel yasalarına, özel yönetmeliğine, gerektiğinde sizinle ilgili kararlar almaya yetkili iç mahkemelerin yetkisine bağlısınız. Bu bağımsız mahkemeler, kürekte işlediğiniz suçlar yüzünden, sizi ölüm cezasından basit hapis cezasına kadar, her çeşit mahkûmiyete çarptırabilir. Tabiî bu hapis ya da hücre cezaları, yönetmeliğe bağlı çeşitli yerlerde uygulanır. Karşınızda gördüğünüz üniformalı kişilere «mubassır» denir. Kendilerine bir şey soracağınız zaman «Mubassır Bey» diyeceksiniz. Yemekten sonra, hepinize gerekli giysilerle dolu bir denizci torbası verilecek. Torbanın içinde her şey var, başka eşyanız olmayacak. Yarın **La Martiniere** gemisiyle yola çıkıyorsunuz. Birlikte yolculuk edeceğiz. Uzaklara gideceğinize üzülmeyin. Güyan'da yaşamak Fransa'da hücre cezası çekmekten iyidir. Konuşabilir, oyun oynayabilir, şarkı söyleyebilir, sigara içebilirsiniz; davranışlarınızda bir kötülük görülmezse başınız derde de girmez. Kişisel çekişmelerinizi çözümlemek için Güyan'a varmayı beklemenizi istiyorum. Yolculuk sırasında disiplin çok sağlam olmalı, bunu anlayacağınızı umarım. Aranızda, yolculuğa dayanamıyacak kadar bitkin olanlar varsa revire çıksınlar. Yolculuğa katılacak doktorlar tarafından muayene edileceklerdir. Hepinize iyi yolculuklar dilerim.

Tören sona ermişti.

— Söyle bakalım Dega, ne düşünüyorsun?

— Üstesinden gelinmesi gerekli en büyük tehlikenin, ötcki kürek mahkûmları olduğunu söylerken haklıymışım Kelebek. «Kişisel çekişmelerinizi çözmek için Güyan'a var-

mayı beklemenizi istiyorum», sözleri her şeyi anlatmaya yetiyor. Orada ne cinayetler oluyor kimbilir?

— Hiç sıkma tatlı canını, bana güven.

Francis la Passe'ı bulup sordum: «Kardeşin yine revirde mi çalışıyor?» «Evet,» dedi «azılılardan değil o, sürgün edilenlerden.»

— Kendisiyle en kısa zamanda bağlantı kur, sana bir neşter versin. Para istiyorsa fiyatı söylesin, hemen öderim.

İki saat sonra, sapasağlam çelik saplı bir neşter edinmiştim. Tek hatası biraz fazla uzun olmasıydı ama oldukça tehlikeli bir silâhtı.

Avlunun ortasındaki tuvaletlerin yakınında oturdum. Birini yollayıp Galgani'yi çağırttım. Tüpünü geri vermek istiyordum, ama sekiz yüz kişiyle dolu, büyük bir kargaşalık içindeki bu avluda adam bulmak çok güçtü. Buraya vardığımızdan beri ne Julot'yu görmüştük, ne Guittou'yu ne de Suzini'yi.

Ortak bir yaşantının faydaları, yepyeni bir toplumda yaşamak, konuşmak, o topluma bağlı bulunmak. Eh buna toplum adı verilirse. O kadar çok söyleyecek, dinleyecek, yapacak şey var ki, insan düşünecek zaman bile bulamıyor. Günlük hayata oranla geçmişin ne kadar uzakta kaldığını ve ikinci plâna geçtiğini gördükçe, Güyan'a vardığımızda kimliğimizi, neden ve nasıl oraya düştüğümüzü unutarak bir tek şeyle, kaçmakla ilgileneceğimizi sanıyordum. Yanılıyormuşum. Her şeyden önce insanı uğraştıran en önemli şey hayatta kalmaya bakmakmış. Nerede aynasızlar, jüri üyeleri, mahkeme heyeti, görevliler, karım, babam, dostlarım? Hepsi capcanlı, yüreğimdeki yerlerine yerleşmişler. Ama yola çıkış heyecanı, bilinmeyen bir yere doğru gidiş, yeni dostluklar ve tanıdıklarla eskilerin önceki kadar önemi kalmamış gibi. Ama bu da basit bir izlenim. İstediğimde, beynim her birine ayrılan çekmeceyi açtığında, yeniden karşımda olacaklar.

İşte Galgani, bana doğru getiriyorlar, çünkü merceği andıran gözlüklerle bile çevresini pek iyi göremiyor. Sağlık durumu sanki daha iyi. Yanıma yaklaşıyor bir şey demeden elimi sıkıyor.

— Tüpü geri vermek istedim de, diyorum. Artık iyisin, tüpü taşıyabilir, kendin saklayabilirsin. Yolculuk sü-

resince bu benim için büyük sorumluluk, hem birbirimize yakın olup olamıyacağımız, Güyan'da görüşüp görüşemeyeceğimiz bile belli değil. Dolayısıyla tüpü geri almak en iyisi. Galgani, hüzünle bakıyor bana.

— Hadi, gel helâya da vereyim tüpünü.

— Hayır, istemiyorum, sende kalsın. Armağan ediyorum onu sana, artık senindir.

— Neden böyle söylüyorsun?..

— Tüp uğruna öldürülmeyi istemiyorum. Para yüzünden öldürülmektense parasız yaşamayı yeğ tutarım. Sana veriyorum, çünkü benim paramı korumak için hayatını tehlikeye atmanın hiç anlamı yok, hiç olmazsa kendi paran için olsun.

— Korkuyorsun Galgani. Seni tehdit eden oldu mu? Para taşıdığından şüphe eden mi var?

— Evet, üç Arap hiç durmadan beni izliyor. Bunun için seni hiç aramadım, aramızda bir ilişki bulunduğunu anlamalarını istemedim. İster gece olsun ister gündüz, ne zaman helâya gitsem üçünden biri yanıma geliveriyor. Bir şeyin farkında değilmiş gibi, tüp taşımadığımı da gösterdim onlara, her şeye rağmen gözetlemekten vazgeçmiyorlar. Tüpümü başka birinin taşıdığını düşünüyorlar, kimin taşıdığından haberleri yok. Ne zaman tüpün geri verileceğini anlamak için de peşimde geziniyorlar.

Galgani'ye bakıyor, dehşet içinde olduğunu, gerçekten çok sıkıştırıldığını anlıyorum. Soruyorum ona: «Daha çok avlunun neresinde dolaşırlar?»

«Mutfak ve çamaşırhane yakınında», cevabım veriyor. «Peki, sen dur burada. Yok yok, benimle gel.» Onunla birlikte de Araplara doğru yürüyorum. Takkemin içine yerleştirdiğim neşteri çıkardım, sapı avucumda, keskin tarafı gizli. Gerçekten, söylediği yere yaklaştığımızda üçünü de görüyorum: Üç Arap ve Girando adlı bir Korsikalı. Durumu hemen anladım: Çevre tarafından uzaklaştırılan Korsikalı işi Araplara anlatmış. Galgani'nin, Pascal Marta'nın eniştesi olduğunu, içi para dolu bir tüp taşıyacak kadar yüklü sayılmak gerektiğini bilmemesi imkânsızdı.

— Eee Mokran, işler yolunda mı?

— Sağol Kelebek, sen nasılsın?

— Yok aslanım, benimkiler pek yolunda değil, Gal-

gani'nin dostum olduğunu söylemek için sizinle görüşmeye geldim. Başına bir iş gelirse, ilk nalları dikecek sensin Girando; ardından sizler gelirsiniz. Bu sözlerimi nasıl isterseniz öyle kabul edin.

Mokran doğruldu. Boyu benimki kadar, aşağı yukarı bir yetmiş dört, üstelik de geniş omuzlu. Verdiğim gözdağı gururuna dokunmuş olmalı, kavgaya başlamak için davranıyor ama ben, hemen pırıl pırıl neşteri çıkarıveriyorum. Neşter avucumda:

— Kımıldanırsan köpek gibi gebertirim, diyorum.

Herkesin üstünün durmadan arandığı bir yerde beni silâhlı görmek Mokran'ı ürkütüyor, tutumum ve silâhımın uzunluğu da onu çok etkiliyor.

— Kavga etmek için değil, tartışmak için yerimden kalktım, diyor. Yalan söylediğini biliyorum ama, dostlarının önünde zevahiri kurtarmasına yardım etmek de benim çıkarıma uygun. Kibarca, bir çıkış yolu gösteriyorum ona:

— Peki. Tartışmak için ayaklandığına göre...

— Galgani'nin dostun olduğunu bilmiyordum. İneğin biri sanmıştım, anlaman gerekir Kelebek, yolsuz kaldığımıza göre tüymek için para bulmak zorundaydık.

— Elbette! Hayatını kurtarmak için mücadele etmek senin hakkın Mokran. Yalnız bu adamın dokunulmazlığı olduğunu öğrendin. Başka yerde bul yolunu.

Mokran elini uzatıyor, sıkıyorum. Offff! Ucuz kurtuldum, eğer herifi öldürseydim yarın Güyan'a gidemiyecektim. Bir hata yaptığımı neden sonra anlamıştım. Galgani de benimle birlikte yürüyordu. Kendisine: «Bu olaydan kimseye söz etme, dedim. Dega Babanın başıma ekşimesini, beni azarlamasını istemiyorum.» Tüpünü geri alması için Galgani'yi kandırmaya çalışıyordum:

— Yarın, yola çıkmadan önce, diyor. Ertesi gün o kadar iyi sinmiş ki, kıçımda iki tüple, kendisini göremeden Güyan'ın yolunu tutuyorum.

Son gece, hücrede on bir kişiyiz, kimse ağzını açmıyor. Hepimiz, Fransa topraklarında son günümüzü geçirdiğimizi düşünüyoruz. Herkes Fransa'yı bir daha görmemek üzere geride bırakmanın ve bilinmedik bir rejimle yönetilen meçhul topraklara doğru yol almanın hüznü içinde.

Dega konuşmuyor. Koridora bakan ve her yerden biraz daha esintili olan parmaklıklı kapının yanında benimle birlikte oturuyor. Doğrusu büyük bir şaşkınlık içindeyim. Bizi bekleyenler konusunda öylesine ilgisiz şeyler duyduk ki memnun mu, üzgün mü, yoksa umutsuz mu olmak gerektiğini kestiremiyorum.

Bu hücrede yakınıma oturanların hepsi de «çevre»nin adamları. «Çevre»den sayılmayacak tek kişi, Güyan'da dünya'ya gelen küçük Korsikalı. Bu adamlar kendilerinden geçmiş gibi. Durumun ciddiliği hepsini susturmuş. Sigara dumanları, koridor havasının çektiği bir bulut gibi çıkıyor hücreden. Gözlerinin yanmasını istemeyenler duman bulutundan daha alçakta oturmalı. André Baillard'ın dışında kimse uyumuyor. Hayatını son anda kurtarmış olması Baillard'ın bu davranışını doğruluyor. Onun için her şey, umut bile edilemeyecek bir cennet.

Hayatımın filmi bir şerit gibi gözlerimin önünden geçiyor: Sevgi dolu, eğitime büyük önem veren, görgülü ve soylu bir aile çevresindeki çocukluğum, kır çiçekleri, ırmakların mırıltısı, bahçemizin bol bol verdiği cevizlerin, şeftali ve eriklerin tadı; her ilkbaharda kapımızın önünde açan mimozanın kokusu; evimizin içi dışı, yakınlarımın davranışları, hızla gözümün önünden geçip gidiyor. Beni çok seven annemin, ardından da babamın her zamanki okşayıcı tatlı sesi, oyuna çağırmak için bahçeden bana seslenen babamın av köpeği Clara'nın havlamaları; hayatımın en güzel anlarındaki yoldaşlarım çocukluğumun küçük kız ve oğlan çocukları, görmeyi düşünmeden seyrettiğim bu film, bilinçaltımın buna rağmen harekete geçirdiği bu film makinesi geleceğin bilinmeyen günlerine doğru yola çıkmadan önce beklemeyle geçen son geceyi tatlı bir heyecanla dolduruyor.

Her şeyi enine boyuna düşünmenin sırasıdır. Yaşım yirmi altı, sağlık durumum çok iyi. Karnımda beşbinaltı yüz frangı benim, yirmibeşbini Galgani'nin olmak üzere bol para var. Dega'nın içinde taşıdığı ise onbin frank. Kırkbin frangım olduğunu düşünebilirim, çünkü Galgani parasını burada koruyamadıktan sonra, gemide ya da Güyan'da haydi haydi koruyamaz. Bunu bildiğinden gelip almadı tüpünü. Galgani'yi de yanıma almak şartıyla bu paradan faydalanabilirim. Ona yardım etmem zorunlu, çün-

kü para benim değil onun. Parayı onun iyiliği için harcıyacağım ama, ben de yararlanacağım. Kırk bin frank çok para, cezasını çekmekte olan mahkûmlardan, serbest bırakılanlardan ve gardiyanlardan bir sürü suçortağı satın alabilirim.

Yaptığım hesabın sonunda çıkardığım bilânço olumlu. Güyan'a varır varmaz, Dega ve Galgani ile kaçmalıyım. Kafamı, hep bu konuda işletmem gerek. Çelik sapının soğukluğunu hissetmenin mutluluğuyla, neşteri yokluyorum. Böyle tehlikeli bir silâhı taşımak insana güven veriyor. Araplarla aramda geçen olay sırasında, silâhımın faydası görüldü. Sabahın üçüne doğru, hücrenin parmaklıkları önüne yelken bezinden on bir torba sıralandı, her biri ağzına kadar dolu, üzerlerinde de bir etiket. Parmaklıkların içine sarkan torbalardan birinin etiketini okuyorum: C... Pierre, yaş otuz, boy bir metre yetmiş üç, bel kırk iki, ayak kırk bir, numara x... Bu Pierre C... bizim Delifişek Pierrot, Paris'te işlediği cinayetten ötürü yirmi yıl kürek cezasına çarptırılan bir Bordeaux'lu.

Onu iyi tanıyorum, mert bir çocuk, «çevre»den, hilesi hurdası yok. Torbanın üzerindeki etiket, Güyan'daki kürek cehennemi yönetmeliğinin ne kadar iyi çalıştığını ortaya koyuyor. Giysilerin göz kararıyla dikildiği kışladan ne kadar farklı. Burada her şey kayıtlı, herkes üstüne uygun gelen giysiler edinecek. Torbadaki aralıktan Güyanda yaşıyan kürek mahkûmlarının giysilerinin beyaz üzerine enine kırmızı çizgili olduğunu görüyorum. Bu giysiyle kimse gözden kaçmaz.

İsteyerek, kafamda mahkemenin, jüri üyelerinin ve savcının görüntüsünü canlandırmaya çalışıyorum. Ama beynim bana boyun eğmiyor, bu nedenle de hep normal görüntüler sunuyor. Conciergerie ya da Beaulieu'deki günleri, yaşadığım gibi, bütün canlılığıyla hatırlamak için yalnız, yapayalnız kalmak gerektiğini anlıyorum. Bu bana büyük bir rahatlık veriyor, beni bekleyen toplum hayatının başka ihtiyaçlar, başka tepkiler, başka tasarılar ortaya çıkaracağının farkındayım.

Delifişek, Pierrot parmaklığa sokulup soruyor: «Ne haber Kelebek, iyi misin?»

— Ya sen?

— Ben, hayat boyu Amerika'ya gitmeyi düşlemiştim.

Kumarbaz olduğumdan, gerekli parayı bir türlü toplayamadım. Eh, aynasızlar bu yolculuğu bana bedava sundular. Fransa'da on beş yıl hücrede yatmaktansa, Güyan'a gitmeyi yeğ tutuyorum.

— Yine de işin sonu önemli Pierrot. Öyle değil mi? Fransa'nın bir köşesinde kapatıldığın hücrede çıldırman ya da düşkünlükten can vermen cüzzam ya da sarı hummadan gebermenden bin kere kötü. Benim görüşüm bu.

— Benimki de, dedi Pierrot.

— Bak, şu etiket sana ait.

Eğiliyor, okuyabilmek için dikkatle bakıyor ve heceliyor: «Bu elbiseyi giymek için sabırsızlanıyorum, torbayı açsam da giyinsem, nasılsa kimse bir şey demez. Nasıl olsa içindeki eşya benim.»

— Bırak da sırasını bekle. Şu âra başını derde sokmanın gereği yok. En ufak bir dırıltı istemiyorum. Anlıyor ve parmaklığın önünden çekiliyor.

Louis Dega bana bakıyor: «Yavrum, bu son gecemiz, diyor. Yarın güzel ülkemizden ayrılacağız.»

«Bu güzel ülkenin adaleti pek güzel değil Dega. Belki bizimki kadar güzel olmayan, ama ayağı sürçenlere çok daha insanca davranan ülkelere rastlarız.» Gerçeğe ne kadar yakın düşündüğümü o an bilmiyordum, gelecek haklı olduğumu gösterecekti. Yeniden sessizlik çöktü hücreye.

Güyan'a Hareket

Saat altıda hazırlık başladı. Görevli mahkûmlar bize kahve getirdiler, sonra dört gardiyan göründü. Bugün beyaz elbiseler giyinmişler, tabancaları yine bellerinde. İçlerinden birinin sol kolunda üç sırmalı V vardı, omuzu apoletsizdi.

— Hükümlüler, ikişer ikişer koridora çıkacaksınız. Herkes torbasını arayıp bulacak, adlarınız torbaların üzerinde yazılı. Torbayı alıp duvarın dibine çekilin, çantanız önünüzde yönünüz duvara dönük olsun. Torbalarımız önümüzde sıraya girmek için yirmi dakika geçmesi gerekti.

— Soyunun, giysilerinizi tulumunuzun kollarıyla bağlayarak bir çıkın yapın. Tamam. Sen topla çıkınları ve hücreye koy... Giyinin, sırtınıza bir don, bir yünlü fanilâ,

bir çizgili pantolon, bir ceket geçirin, çoraplarınızla pabuçlarınızı da giyin... Herkes işini bitirdi mi?

— Evet mubassır bey.

— Peki. Yünlü uzun ceketi, yağmur ya da soğuktan korunmak için torbadan çıkarıp yanınıza alın. Torbalar sol omuza... İkişerli kolda ardımdan yürüyün.

Sırmalı önde, ikisi yanda, dördüncüsü de en arkada küçük dizimiz avlunun yolunu tuttu. İki saat içinde de sekiz yüz on kürek mahkûmu sıralandı. İçlerinde Louis Dega ile benim, kürekten kaçan Julot, Galgani ve Santini'nin bulunduğu kırk kişinin adı okundu. Bu kırk kişi, onarlık sıralar halinde dizildi. Her dizinin başında bir mubassır var. Ne zincire vurulan görülüyor, ne de bileğine kelepçe takılan. Üç metre ötemizde, kırk jandarma geri geri yürüyor. Elde silâh bizi kolluyorlar, yol boyu böyle gidecek, her birine palaskasından tabancasını çeken başka bir jandarma yol gösterecek.

Kalenin kocaman kapısı açılıyor, dizi ağır ağır ilerliyor. Kaleden çıkanların sayısı arttıkça, elde makineli, jandarmalar kafileye katılıyor. İki metre açıktan mahkûmları izliyorlar. Büyük bir meraklı kalabalığını, jandarmalar, mahkûmlardan uzakta tutuyor. Yolda giderken, evlerden birinin penceresinden hafifce ıslık çalındığını duyuyorum. Başımı kaldırdığımda, pencerelerden birinde karım Nénette ile dostum Antoine D...'yi görüyorum. Dega'nın karısı Paul ile dostu Antoine Giletti başka bir pencerede. Dega da onları gördü, bakışlarımız pencerelere dikildi, yürüyebildiğimiz kadar yürüyoruz. Karımı ve yıllar sonra Marsilya'da bir bombardımanda ölen dostum Antoine'ı son görüşüm. Kimse konuşmadığından ortalıkta sessizlik hüküm sürüyor. Ne hükümlü, ne mubassır, ne jandarma, ne de meraklı kalabalığı gerçekten yürek paralayıcı olan bu anı bozmaya cesaret ediyor, herkes bu bin sekiz yüz kişinin, bir daha dönmemek üzere normal hayattan uzaklaştırıldığının farkında.

Gemiye biniyoruz. Biz, kırk kişilik ilk dizi ambara, demir parmaklıklarla çevrili bir kafese götürülüyoruz. Kafesin önünde bir tabelâ var. Okuyorum: «1 numaralı koğuş. Özel tutuklular. Tetik durmalı ve devamlı gözetlenmeli.» Herkese bir hamak veriliyor. Hamakları asmak için kafesin içinde bir sürü çengel var. Biri beni öpüyor.

Julot bu. O işini biliyor, on yıl önce de aynı yolculuğu yaptı. Nasıl davranmak gerektiğinden haberi var. Bana:

— Çabuk şöyle gel, diyor. Torbanı, hamağını asacağın çengele tak. Burası iki kapalı lumbozun yanı, ama denize açıldığımızda lumbozlar açılacak ve kafesin her yerinden daha çok hava alacağız.

Dega'yı ona tanıtıyorum. O sıra biri yaklaşıyor Julot adamın yolunu kesip: «Güyan'a sağ varmak istiyorsan buraya yaklaşma. Anladın mı?» diyor — «Anladım,» diye cevap veriyor beriki. — «Nedenini de biliyorsun değil mi,» «Evet.» — «Öyleyse al voltanı.» Herif uzaklaşıyor. Dega, bu kuvvet gösterisinden memnun, üstelik memnunluğunu gizlemiyor: «İkinizin yanında rahat rahat uyuyabilirim.» Julot şu cevabı veriyor ona: «Deniz kıyısına tek penceresi açık bir evde, bizimle olduğundan daha rahat, daha güvenli olamazdın.»

Yolculuk on sekiz gün sürdü. Anlatılmaya değer olay bir tek: Bir gece, korkunç bir çığlık herkesi uyandırdı. Adamın biri, sırtında bıçakla ölü bulundu. Bıçak aşağıdan yukarı savrulmuş, adamdan önce hamağı delip geçmişti. Korkunç bir silâh olan bu bıçağın uzunluğu yirmi santimdi. Hemen yirmi beş otuz mubassır tabancalarıyla tüfeklerini üzerimize doğrultarak haykırdılar: «Çırılçıplak soyunun çabuk!»

Hepimiz soyunduk. Üzerimizi arıyacaklarını anlamıştım. Neşteri çıplak olan sağ ayağımın altına koydum, keskin ağzı ayağımı kesmesin diye de sağ bacağımdan çok sola verdim ağırlığımı. Ayağım neşteri gizliyordu. Dört kişi kafese girdi, elbiselerle pabuçların içini aramaya koyuldular. İçeri girmeden silâhlarını bıraktılar, kapı üzerlerine kilitlendi ama dışarıdan da gözaltında tutuluyorduk, silâhlar hep üstümüzdeydi. Şeflerden biri «İlk kıpırdayan kendini ölmüş bilsin». dedi. Aramada üç bıçak, iyice sivriltilmiş iki kalın çivi, bir mantar açacak, bir de altın para tüpü bulundu. Altı kişi, çırılçıplak ortaya çıkarıldı. Kafile başkam Binbaşı Barrot, yanındaki iki doktor ve gemi kaptanıyla çıkageldi. Aynasızlar kafesten çıkınca herkes, emir dinlemeden giyinmişti. Neşteri ayağımın altından alabildim.

Mubassırlar, dibe çekilmişlerdi. Barrot ortada duru-

yordu, ötekiler merdivenin yanında yer aldılar. Tam karşılarında çırılçıplak altı mahkûm esas duruşa geçmişti.

Aramayı yapan mubassırlardan biri, bıçakların sahibini göstererek:

— Bıçak bunun, dedi.

— Evet, benim.

— Peki, dedi Barrot. Yolculuğu makinelerin üstündeki hücrelerden birinde yapacak.

Çiviler, mantar açacakları, ya da bıçakların sahipleri de gösterildi, hepsi de malına sahip çıktı. Çırılçıplak, yanlarında iki gardiyanla merdiveni tırmandılar sonra. Yerde bir bıçakla altın tüp duruyordu: Her ikisine karşılık da bir tek adam vardı. Gençti, yirmi beşinde var yok. Sağlam yapılı, en azından bir seksen boyunda, mavi gözlüydü.

Altın tüpü uzatan gardiyan:

— Bu senin, değil mi? dedi.

— Evet benim.

Tüpü eline alan Binbaşı Barrot:

— İçinde ne var? diye sordu.

— Üç yüz İngiliz lirası, iki yüz dolar, beşer kıratlık iki elmas.

— Peki, doğru mu bakalım. Tüp açıldı. Diğerleri de binbaşının çevresine toplandığından içinden çıkanı görmedik. Yalnız, «Doğru. Adın ne?» dediklerini duyduk:

— Salvidia Romeo.

— İtalyan mısın?

— Evet efendim.

— Tüp için ceza görmeyeceksin ama bıçak için göreceksin.

— Özür dilerim, bıçak, benim değil.

— Böyle konuşma, bıçak pabucunun içinde bulundu, dedi aynasız.

— Tekrar ediyorum ki, bıçak bana ait değil.

— Demek ben yalancıyım?

— Hayır, yanılıyorsunuz.

— Peki öyleyse, bıçak kimin? diye sordu. Binbaşı Barrot. Senin değilse başka birinin olması gerekiyor.

— Benim değil, o kadar.

— Sıcaktan haşlanacağın bir hücreye atılmak istemiyorsan söyle, bıçağın kime ait olduğunu.

— Bilmiyorum.

— Benimle dalga mı geçiyorsun ulan? Pabucunun içinde bıçak bulunuyor, kimin olduğu belli değil. Enayi mi sandın beni? Ya bıçak senindi, ya da pabucunun içine kimin koyduğunu bilirsin. Cevap ver.

— Benim değil, kimin olduğunu söylemek de bana düşmez. Ben gammaz değilim. Yüzümde gardiyanlarmkine benzeyen bir yan görebildiniz mi?

— Mubassır, vurun şu herifin bileğine kelepçeleri. Disipline aykırı davranışının hesabını vereceksin.

Süvariyle kafile komutanı aralarında konuştular. Süvari ikinci kaptana bir emir verdi, adam koşarak yukarı çıktı. Az sonra elinde bilek kalınlığında bir ip ve deniz suyuyla dolu bir tahta kovayla dev yapılı, Brötanyalı bir tayfa göründü. Bizim İtalyana diz çöktürüp merdivenin son basamağına bağladılar. Tayfa bilek kalınlığında ipi kovaya daldırdı ve ağır ağır, bütün gücüyle, zavallı mahkûmun kaba etlerine, beline, sırtına vurmaya başladı. Mahkûmun ağzından en ufak bir ses çıkmıyor, sessizlikde kafesimizdekilerden birinin protesto haykırışı duyuldu:

— İtoğlu itler!

Bu sözler, herkesin haykırmaya başlamasına yetti de arttı bile: «Katiller! Namussuzlar! Kokuşmuş herifler!» Susmazsak üzerimize ateş açmakla gözdağı veriyorlardı ama biz daha beter bağırıyorduk. Birden binbaşı bağırdı:

— Su buharı verin!

Tayfalar bir takım tekerlekleri çevirdiler ve ardından güçlü buhar sütunları üzerimize fışkırdı. Göz açıp kapayıncaya dek herkes kendini yerde buldu. Buhar göğüs yüksekliğinde fışkırıyordu. Hepimiz ortak bir korkuya kapıldık, haşlananlar yakınmaya korkuyordu, bu iş bir dakika bile sürmedi ama herkesin gözünü yıldırdı.

— Anladığınızı sanırım efeler! En ufak bir olayda buhar fışkırtırım. Tamam mı? Kalkın ayağa!

Aramızdan yalnız üç kişi fena halde yanmıştı. Revire kaldırdılar. Kırbaçlanan yanımızda bırakıldı. Altı yıl sonra benimle birlikte kaçmağa kalkacak ve ölecekti.

On sekiz günlük yol boyunca, Güyan hakkında bilgi alacak, genel bir bilgi edinecek fırsatı bulduk. Julot bizi uyarmak için elinden geleni yapmıştı ama hiç bir şey

sandığımız gibi olmayacaktı orada. Örneğin Saint - Laurent - du - Maroni'nin kıyıdan yüz yirmi kilometre içerde, Maroni adlı ırmağın kenarındaki köy olduğunu biliyorduk. Anlatıyordu Julot:

— Cezaevi, Güyan'ın merkezi olan bu köyün içindedir. Bu merkezde mahkûmlar, sınıflara ayrılırlar. Sürgünler, hemen yüz elli kilometre ötede bulunan Saint Jean cezaevinin yolunu tutarlar. Kürek mahkûmları da üçe bölünür.

— Oraya varır varmaz adları okunan çok tehlikeliler, Salut adalarına yollanmak üzere disiplin bölümündeki hücrelere atılırlar. Adada kalma süreleri ya zamanla kayıtlıdır, ya da hayat boyudur. Bu adalar Saint - Laurent'dan beş yüz kilometre uzaklıktadır. En büyüğüne Royale, dışarıyla bağlantısı kesilen hücre mahkûmlarının konduğu adaya Saint - Joseph, en küçüğüne de Şeytan adı verilir. Kürek mahkûmları, Şeytan adasına gönderilmez. Şeytan adasındakiler, genellikle siyasî mahkûmlardır.

— Tehlikeli sayılanlar ikinci sınıfa girer: «Bunlar Saint - Laurent'daki kampta kalır, bahçıvanlık ve tarım işleriyle uğraşırlar. İhtiyaç duyuldukça aralarından birkaçı en belâlı kamplar olan Orman Kampı, Charvin, Cascade, Crique Rouge ve ölüm kampı diye adlandırılan 42. Kilometreye gönderilirler.

— Normal sınıfa giren hükümlüler yönetmeliğin emrinde, mutfak işlerinde, köyün ve kampın temizlenmesinde ya da diğer çeşitli işlerde kullanılır. Marangozhane, boyahane, demirhane, elektrik, hallaçlık, terzilik atölyeleriyle çamaşırhane bunlardan faydalanılan yerlerdir.

— En önemli an, adaya varacağımız andır. Hemen çağrılıp hücreye konan hükümlü adalardan birine gönderilir mutlaka; her türlü tüyme fırsatı kaybolmuş demektir. Tek kurtuluş yolu hemen yaralanmak, dizlerini ya da karnını bereleyip hastanenin yolunu tutmak ve oradan kaçmayı denemektir. Adalara yollanmaktan, her ne pahasına olursa olsun, uzak durmak gerekir. Bir umut kaynağı daha: Eğer sizi adalara götürecek gemi hazır değilse, hastabakıcıya para teklif edebilirsiniz. Hastabakıcı, eklem yerlerinize iğneyle terebantin aşılayabilir, sidiğe bulanmış bir saç telini, mikrop kapması için elinize sokabilir. Ya da kükürt koklatıp doktora ateşinizin kırka çıktı-

ğını söyleyebilir. Birkaç günlük bekleme süresi içinde, ne pahasına olursa olsun, hastaneye kapağı atmak gerekir.

— Eğer adınız okunmaz da diğerleriyle birlikte kamp barakalarında kalırsanız, harekete geçecek zamanı bulursunuz. Bu durumdakilerin kamp içinde görev almaması gerekir. Muhasebeciye rüşvet verir, köyde lâğımcılık, çöpçülük ya da oralı sivil müteahhidin bıçkı atölyesinde iş bulabilirsiniz. Çalışmak için her sabah kamp dışına çıkan ve akşam dönen kişi, köyde yaşıyan eski kürek mahkûmları ve Çinlilerle ilişki kurup kaçış hazırlıkları yapabilir. Köyün çevresindeki kamplardan da uzak durulmalıdır: Orada kalanlar kısa sürede geberip gider. Hiç bir mahkûmun üç aydan fazla dayanmadığı kamplar da vardır. Ormanın içindeki bu kamplarda çalışan hükümlü, günde bir metre küp odun kesmek zorundadır.

Bütün bu değerli bilgileri Julot yol boyu bizlere anlattı durdu. O her şeye hazırlıklıydı. Kürekten kaçtığı için doğru hücrenin yolunu tutacağını da biliyordu. Bunun için de, tüpünün içinde bir küçük bıçak, daha doğrusu bir çakı taşıyordu. Gemi limana vardığında bıçağı çıkarıp dizini yaracaktı. İnerken de herkesin gözü önünde yere yuvarlanacaktı. Rıhtımdan doğru hastaneye götürüleceğini umuyordu. Gerçekten de umduğu gibi oldu.

Saint - Laurent - Du - Maroni

Mubassırlar, üstlerini değiştirmek için nöbeti arkadaşlarına bıraktılar. Sırtlarında beyaz elbiseler ve kasketlerinin yerine de koloniyal şapkalar giymiş olarak geri döneceklerdi. Julot: «Geliyoruz artık» dedi. Bütün lumbozlar kapatıldığından içerisi dayanılmayacak kadar sıcaktı. Buğulu camların ötesinden yeşillikler seçilebiliyordu. Demek Maroni Irmağına girmiştik. Suları çamurluydu. Önümüzde uzanan balta girmemiş orman yemyeşil ve çok heybetliydi. Geminin düdüğüyle tedirgin olan kuşlar havalanıyordu. Ağır ağır ilerliyor, bu kopkoyu, sık ve bol yeşilliği rahatça inceleyebiliyorduk. Çinko damlı ilk ahşap kulübeler görünmüştü. Kadınlı erkekli zenciler, kapılarının önünde geminin geçişini izliyorlardı. Geminin «insan yükünü» boşaltmasına alışkındılar, bize hiç bir «hoş

geldiniz» işareti yapmaya yeltenmiyorlardı. Üç düdük sesi, pervane gürültüleri yaklaştığımızı gösterdi, sonra makinelerin sesi kesildi. Sinek uçsa duyulurdu.

Kimse konuşmuyordu. Julot bıçağını açmış pantolonunun dizini yırtıyor, kumaşın kenarlarını iyice didikliyordu. Güverteye çıktığında dizini yaracaktı — ardından kan izi bırakmamak için — Mubassırlar kafeslerin kapısını açtılar, üçerli kolda güverteye dizildik. Dega, ortada Julot ve ben, dördüncü sıradaydık. Güverteye çıkıldı. Saat iki buçuktu, müthiş bir güneş sıfır numarayla traşlı başımı ve gözlerimi iyice rahatsız etti. Rıhtıma dizildikten sonra iskeleye doğru yöneldik. Öndekilerin iskeleye ayak basmaları yüzünden sıranın bir an duralamasından yararlanıp Julot'nun torbasını sırtında tutuyordum, Julot iki eliyle dizinin derisini çekti ve bıçağı daldırarak yedi-sekiz santimlik bir yara açtı. Bıçağı bana geçirdi ve torbasını toparladı. Tam tahta iskeleye ayak bastığımız sırada kendini yere attı ve aşağı kadar yuvarlandı. Hemen kaldırdılar, yaralandığını görünce de sedyecileri çağırdılar. Senaryo önceden düşünüldüğü şekilde geçmişti; Julot, iki sedyeci tarafından götürülüyordu. Rengârenk bir kalabalık merakla bize bakıyordu. Zenciler, sütlü kahve rengi olanlar, Kızıderililer, Çinliler, Beyaz süprüntüler (bu Beyazlar cezalarını tamamlamış eski kürek mahkûmları olmalıydılar) toprağa ayak basan herkesi dikkatle inceliyor ve diğerlerinin ardına sıralanıyordu. Mubassırların ötesinde iyi giyimli siviller, yazlık giysileri içinde kadınlar, çocuklar; başlarında koloniyal şapkaları, yeni gelenlere bakıyorlardı. On dakika kadar yürüdük, kalaslardan yapılma, yüksek bir kapıya vardık. Kapının üstünde: «**Sain - Laurent - du - Maroni Cezaevi - 3000 Kişi**» yazılıydı. Kapı açıldı, onarlık sıralarla içeri girdik. «Bir ki, bir ki, arş!» Sürüyle kürek mahkûmu gelişimizi izlemeye çıkmıştı. İyi görebilmek için pencerelere ya da koca taşların tepesine tünemişlerdi.

Avlunun ortasına vardığımızda yeni bir komut duyuldu: «Durrr! Torbaları önünüze koyun. Hey, şapkaları dağıtsanıza!» Her birimize hasır şapkalar verildi, bu şapkalara gerçekten de ihtiyacımız vardı. İki, üç kişi güneş çarpmasından yere devrilmişti bile. Kolu kalabalık bir aynasız listeyi eline aldığından, Dega ile bakıştık. Julot'un

söylediklerini hatırlamıştık. Önce Guitto'nun adı okundu: «Şuraya geç!» İki mubassır hemen onu çevirip götürdüler. Suzini'ye, ardından da Girasol'e aynı şey yapıldı.

— Jules Pingnard!

— Jules Pingnard (bizim Julot) yaralandı ve hastaneye götürüldü.

— Peki. Bunlar adalara gidecek olanlar, ardından mubassır devam etti:

— İyi dinleyin. Adını okuyacağım, sırtında torbasıyla öne çıkacak ve şu sarı barakanın, 1 numaralı olanın önünde yerini alacak. Bilmem kim, burada, v.s. Dega, Pierrot ve ben, diğerleriyle birlikte barakanın önüne sıralandık. Kapı açıldı, aşağı yukarı yirmi metre uzunluğunda, dikdörtgen biçiminde koğuşa girdik. Koğuşun ortasında, aşağı yukarı iki metre eninde bir geçit vardı; sağında ve solunda da, baştan sona kadar uzanan bir demir çubuk. Yatak — hamak yerine geçen çadır benzeri, bu çubuklarla duvar arasma gerilmişti, her çadır bezinin de bir örtüsü vardı. Herkes dilediği yeri seçti. Dega, Delifişek Pierrot, Santori, Frandet ve ben yanyana yerleştik, hemen arkadaş toplulukları kuruldu. Koğuşun iki ucuna yürüdüm: Sağda duşlar, solda kenefler, çeşmelerden su akmıyor. Pencerelerin parmaklıklarına asılıp ardımızdan gelen öteki hükümlülerin dağıtımını izledik. Louis Dega, Delifişek Pierrot ve ben hayatımızdan memnun; bir koğuşa yerleştirildiğimize göre, hücreye atılmıyacağız demek. Yoksa, Julot'un anlattığı gibi, çoktan hücrede olurduk. Akşam beşe doğru işimiz bittiğinde herkes memnundu. Grandet:

— Amma garip, dedi. Bu kafileden kimseyi hücreye atmadılar. Garip ama böylesi daha iyi tabii, dedi ve midemizi bulandırdı. Grandet, koca bir kasayı yürüten adamdır. Yaptığı iş bütün Fransa'yı kahkahalarla güldürmüştür.

Tropiklerde gündüz ve gece birden bastırır, ne tan atar, ne alacakaranlık çöker. Akşamın altı buçuğunda hava kararıverirdi. Altı buçukta, iki yaşlı kürek mahkûmu getirdikleri gaz lâmbalarını tavandaki çengellere astılar. Bu fenerlerin ışığı pek zayıftı. Koğuşun dörtte üçü karanlıkta kalıyordu. Dokuzda herkes uyudu; ilk heyecan geçmiş, millet sıcaktan baygın düşmüştü. Havada, en ufak bir kıpırtı yoktu, herhes donla uzanmış, fısıldayarak konuşuyorduk. Sonra uykuya daldık.

Ertesi sabah, kalk borusu çaldığında hava karanlıktı. Herkes kalktı, yıkandı ve giyindi. Kahveyle birlikte hepimize birer somun ekmek verdiler. Ekmeği, sahanı ve eşyaları yerleştirmek için herkesin başucuna, duvara bir tahta çakılmıştı. Dokuzda iki mubassırla genç, çizgisiz beyaz elbise giymiş bir kürek mahkûmu içeri girdi. Aynasızların ikisi de Korsikalıydı, memleketlileri olan mahkûmlarla kendi dillerinde konuşuyorlardı. Bu süre içinde de hastabakıcı, koğuşta geziniyordu. Yanıma geldiğinde:

— Nasılsın Kelebek? diye sordu. Beni tanıdın mı?

— Hayır.

— Ben Cezayirli Sierra'yım. Paris'te, Dante'nin yerinde tanışmıştık.

— Ha, şimdi hatırladım. Ama sen 29 da buraya gönderildin. Şimdi 33 yılındayız, hâlâ tüyemedin mi?

— Kaçmak o kadar kolay mı sanıyorsun? Hasta listesine yazıl. Yanındaki dostun mu?

— Evet, Dega dostumdur.

— Onu da yazıyorum. Sen Kelebek dizanteriye yakalandın. Sen ihtiyar, astım nöbetleri geçiriyorsun, Saat on birde revirde görürüm sizi. Konuşacaklarımız var. Yoluna devam ederken yüksek sesle bağırıyordu: «İçinizde hasta olan var mı? Parmağını kaldıranların yanına gidiyor ve adlarını listeye geçiriyordu. Tekrar önümüzden geçtiğinde, yanında, yüzü iyice yanmış ihtiyar bir mubassır vardı:

— Kelebek, sana şefim mubassır - hastabakıcı Bartiloni'yi tanıtıyorum. Bay Bartiloni, şu ikisi size sözünü ettiğim dostlar.

— Peki Sierra, hastaneye geldiklerinde icabına bakarız. Bana güvenebilirsiniz.

Saat on birde gelip koğuştan bizi aldılar. Dokuz kişiydik. Yürüyerek kamp barakalarının arasından geçtik. Ötekilerden yeni ve beyaza boyalı üzerinde bir kırmızı haç bulunan barakaya vardığımızda içeri girdik; altmış kadar hükümlünün sıralandığı bekleme odasına geçtik. Bekleme odasının her köşesine, iki muabbassır konmuştu. Sierra, sırtında bembeyaz bir doktor gömleğiyle göründü. «Siz, siz, siz, geçin,» dedi bize. Girdiğimiz odanın doktor odası olduğunu hemen anladık. İhtiyarla İspanyolca konuştu. Bu ispanyolu birden tanıdım: Fernandez'di yahu, Paris'in

Madrit kahvesinde üç Arjantinliyi temizleyen Fernandez. Aralarında biraz konuştular, sonra Sierra onu bekleme odasının yanındaki bölmeye geçirip yanımıza döndü.

— Kelebek, dur seni bir öpeyim. Sana ve dostuna yardım edebildiğim için çok memnunum. Bakın, ikiniz de hücre cezasına çarptırıldınız. Kelebek, seninki müebbet. Dega, seninki de onbeş yıl. Arpanız var mı?

— Var.

— Bana beşeryüz frank verin, yarın sabah hastaneye yatacaksınız. Sen dizanteriden. Sen de Dega, gece kapıyı vur, ya da daha iyisi nöbetçilerden birini çağırın ve Dega'nın boğulacak gibi olduğunu söyleyin. Geri kalanı ben üzerime alıyorum. Kelebek, senden istediğim bir şey var. Kaçacaksan zamanında bana haber ver ki bileyim. Haftalığı yüz franktan ikinizi de bir ay hastanede tutabilirler. Hemen harekete geçmelisiniz.

Fernandez keneften çıktı, gözümün önünde Sierra'ya beşyüz frank verdi. Ben çıktığımda da bin değil, binbeşyüz frank uzattım ona. Beşyüzü geri verdi. Fazla diretmedim. Bana:

— Verdiğin para aynasız için, dedi. Ben senden para almam. Dost değil miyiz?

Ertesi sabah, Dega, ben ve Fernandez, hastanenin kocaman koğuşlarından birine yerleştik. Dega geceyarısı hastaneye götürüldü. Bizim koğuşa bakan otuz beş yaşlarında bir hastabakıcı, adı da Chatal. Üçümüzle ilgili olarak, Sierra'dan bütün gerekli bilgileri almış. Doktor uğradığında önüne koyacağı pisliğim amip dolu olacak. Dega için de, doktora çıkmadan önce biraz kükürt yakıp başını havluyla örterek koklatacak. Fernandez'in bir yanağı davul gibi: Yanağının içini ısırmış, bir saat boyunca da bütün gücüyle üflemiş durmuş. Hem o kadar iyi üflemiş, yanağını öyle şişirmiş ki, bir gözü kapanmış. Koğuş barakanın birinci katında, içinde çoğu dizanterili aşağı yukarı yetmiş hasta var. Hastabakıcıya, Julot'nun nerede olduğunu sordum.

— Tam karşıdaki binada, diyor. Haber götürmemi ister misiniz?

— Evet. Kelebek'le Dega'nın hastanede yattığını söyle. Pencereye çıksın.

Hastabakıcı, koğuşa, dilediği zaman girip çıkabiliyor.

Bu işi için de kapıyı vurması yeter, bir Arap açıyor ona kapıyı. Bu Arap, mahkûm. Kapının sağında ve solundaki iskemlelerde üç mubassır, silâhları dizlerinin üzerinde, oturuyorlar. Pencere parmaklıkları raylardan yapılma. Bu parmaklıkların başına çöküyorum.

Bizim binayla Julot'nun arasında güzel çiçeklerle dolu bir bahçe var. Julot pencerede beliriyor, elindeki kara tahtaya tebeşirle: **AFERİN** yazmış. Bir saat sonra, hastabakıcı bana Julot'dan bir mektup getiriyor. Mektupta Julot: «Sizin koğuşa geçmeye çalışıyorum, diyor. Başaramazsam siz benimkine gelmeye bakın. Nedeni, yattığınız koğuşta düşmanlarınızın bulunması. Demek hastaneye geçebildiniz? Cesaret, hepsinin hakkından geleceğiz.» Birlikte, çok acı çektiğimiz Caen'ın Bealieu cezaevi olayı, Julot ile çok sıkı dostluk bağlarıyla bağlanmamıza yol açtı. Julot, bir kütük uzmanıydı. Bu nedenle de kendisine «çekiçli adam» denirdi. Güpegündüz, en güzel mücevherlerin kuyumcu vitrinine yayıldığı saatte arabasıyla görünürdü. Yardakçısının kullandığı araba durur, yalnız motör çalışmaya devam ederdi. Elinde koca bir kütükle Julot arabadan iner, bir vuruşta vitrini parçalayıp mümkün olduğu kadar çok mücevher kaparak arabaya atlar, son hızla kaçardı. Lyon, Angers Tours, Le Havre şehirlerinde başarıyla iş gördükten sonra Paris'in büyük bir kuyumcusunu gözüne kestirmiş ve öğleden sonra üç buçukta, aşağı yukarı bir milyon franklık mücevher götürmüştü. Kimliğinin neden ve nasıl anlaşıldığını bana hiç anlatmadı. Yirmi yıl hapse mahkûm oldu ve dört yılın sonunda kaçtı. Bize anlattığı gibi, Paris'e dönerken yakalandı. Malına yataklık yapan adamı arıyordu. Adam kızkardeşine vermesi gereken parayı vermemişti. Herif Julot'nun, evi yakınında gezindiğini görünce polise haber vermişti. Julot yeniden enselendi ve bizimle birlikte Güyan'a döndü.

Hastaneye gireli bir hafta oluyor. Dün Chatal'a iki yüz frank verdim. İkimizi de hastanede tutması için her hafta ödememiz gereken para bu. Saygı uyandırmak için tütünü olmayan hastalara tütün dağıtıyoruz. Altmış yaşlarında bir sabıkalı, Carora adlı Marsilyalı bir adam Dega ile dost oldu. Dega'nın akıl hocası neredeyse. Günde birkaç kere, çok parası var da bu durum köyde biliniyorsa (Fransa'dan gelen gazetelerden herkes, büyük soygunları

okuyabilirdi) kaçmaması gerekli diyordu. Birlikte kaçacağı kişiler, kıçındaki tüpü yürütmek için onu öldürebilirlerdi. Dega, ihtiyar Carora ile aralarında geçen konuşmaları bana anlattı. Yirmi yıldır buradan kıpırdayamadığına göre, ihtiyarın bir boka yaramayacağını söylemeye çalıştım ama tınmadı. Dega, ihtiyarın anlattıklarıyla çok etkilendi. Elimden geldiğince onu desteklemeye, inancımla ayakta tutmaya çalışırken bayağı üzülüyordum.

Sierra'ya bir pusula gönderdim ve Galgani'yi bana yollamasını istedim. Uzun sürmedi, ertesi sabah Galgani hastaneye yattı ama, parmaklıksız bir koğuşa. Nasıl etmeli de tüpünü ona geçirmeliydim? Galgani ile mutlaka konuşmam gerektiğini Chatal'a açtım, kaçış hazırlığı yapmakta olduğumuzu hissettirmeye çalıştım biraz. Nöbet değiştirileceği sırada Galgani'yi verandaya çıkaracak ve para istemeden, pencereden benimle konuşturacaktı. Galgani öğlende pencerenin altına getirildi, tüpünü avucuna koydum. Gözümün önünde, ayakta, tüpü yerleştirdi. Ağlıyordu. İki gün sonra bana yolladığı dergiyi aldım. İçinden beş tane binlikle üzerinde «Sağol» yazılı bir kâğıt çıktı.

Dergiyi bana getiren Chatal paraları görmüştü. Sözünü etmedi ama, bir şey armağan etmek istediğimde geri çevirdi.

— Kaçmak istiyoruz, dedim ona. Bizimle gelir misin?

— Hayır Kelebek, başka biriyle sözleştim. Ortağım çıktığından, beş ay sonra kaçmayı deneyeceğim. Hem daha hazırlıklı, hem daha emin olacak böylesi. Sen hücreye atılacağından acele etmene hak veriyorum ama, bu demir parmaklıklardan kurtulmak epey güç olacak. Yardım konusunda bana güvenme, işimi tehlikeye atmak istemem. Burada, sakin sakin arkadaşımın çıkmasını bekliyorum.

— Peki Chatal. Hayatta açık sözlü olmalı, ben de bundan böyle sana hiç bir şeyden söz etmem.

— Yine de, dedi, pusulalarını gotürür, istediklerini yaparım.

— Sağol Chatal.

O gece makineli tüfek sesleri duyuldu. Çekiçli adamın kaçtığı, ancak ertesi gün anlaşıldı. İyi bir dosttu. Tanrı yardımcısı olsun, herhalde fırsatı çıkmış, o da bunu kaçırmamıştı. Dostum için böylesi çok daha iyiydi.

On beş yıl sonra, 1948 de Haiti'deyim. Yanımda

Venezuellalı bir milyoner, kumar imtiyazı almak üzere gazino müdürüyle görüşmeye gelmiştik. Bir akşam bol şampanya içtiğimiz gece kulübünden çıkıyorduk. Yanımızdaki kızlardan biri kömür gibi karaydı ama taşralı saygıdeğer Fransız ailelerin kızları kadar iyi eğitim görmüştü. Bana:

— Büyük annem bir «vodu» rahibesidir, yaşlı bir Fransızla yaşar, dedi. Fransız Cayenne'den kaçmış, yirmi yıldır büyük annemle birlikte, durmadan kafayı çekiyor, adı da Jules Marteau (*).

Birden ayılıverdim:

— Aman yavrum, beni hemen büyükannenin yanına götür.

Haiti ağzıyla, bizi son hızla götüren şoförle konuşuyorduk. Işıltılar içindeki bir barın önünden geçiyorduk. «Dur!» dedim şoföre. Bara girip bir şişe perto, iki şişe şampanya, iki şişe de rom aldım. «Gidebiliriz.» Denizin kıyısında, beyaz boyalı, kırmızı kiremitli şipşirin bir evin önünde durduk. Deniz suyu merdivene kadar ulaşmıştı. Kız kapıyı vurdu, bembeyaz saçlı, uzun boylu bir zenci kadın kapıya çıktı. Sırtında ayak bileklerine kadar inen bir entari vardı. Kadınlar aralarında kendi dilleriyle konuştular. Sonra kadın bana: «İçeri girin efendim, dedi. Burası sizin eviniz sayılır.» Tertemiz, kuş ve balık dolu, karpit lâmbasıyla aydınlatılan bir salona girdik.

— Julot'yu mu görmek istediniz? Şimdi gelir, Jules, Jules! Bak, seni görmek isteyen biri var!

Kürekteki kılığımızı hatırlatan, mavi çizgili pijama giymiş, çıplak ayaklı bir adam göründü.

— Ne o Kartopu, bu saatte beni görmeye gelen münasebetsiz de kim? Kelebek mi, olur şey değil! Boynuma sarıldı:

— Yaklaştır lâmbayı Kartopu, dedi, dostumun yüzünü bir göreyim. Ta kendisi, sensin demek herif! Sensin ha! Hoşgeldin öyleyse, evim, azıcık param, kadınımın torunu, hepsi sana ait. Bir işaretine bakar.

Pertoyu, şampanyayı, romu arka arkaya devirdik. Ama o sıra Julot şarkı söylüyordu.

— Adamları yere vurduk ya herif; Görüyor musun, serüven gibisi yok. Ben Kolombiya, Panama, Kosta-Rika

(*) Marteau: Fransızca çekiç anlamına gelir.

ve Jamaika'dan geçtim. Aşağı yukarı da yirmi yıldır buradayım, bir erkeğin rastlayabileceği en iyi kadın olan Kartopu ile de çok mutluyum. Ne zaman gidiyorsun? Epey kalacak mısın burada?

— Çok değil, bir hafta kadar.

— Ne işin var?

— Gazinonun müdürüyle anlaşma yapıp kumar işini üstümüze almaya çalışıyoruz.

— Dostum, hayat boyu benimle birlikte bu marsık yatağında kalmanı isterim. Yalnız, gazino müdürüyle bağlantı kurduysan herifle iş yapmaya kalkma. Durumun iyiye gittiğini görürse seni öldürür.

— Verdiğin öğüte çok teşekkür ederim.

— Sana gelince Kartopu, turistlere yaptığından çok değişik bir «vudo» ayini hazırla. Dostum için gerçek bir «vudo» ayini!

Her neyse, Julot kaçtı. Ben, Fernandez ve Dega hâlâ bekliyorduk. Zaman zaman, dikkati çekmeden pencerelerdeki parmaklıkları inceliyordum. Bunlar gerçek birer raydı, kesilmesi imkânsızdı. İş kala kala kapıya kalıyordu. Gece gündüz, üç silâhlı mubassır koruyordu bu kapıyı. Julot'nun kaçışından bu yana, nöbet daha da sıklaşmıştı. Devriyeler sık sık birbirini izliyor, doktor sevimsizleşiyordu. Artık Chatal koğuşa günde iki kere iğne yapmak ve ateşimize bakmak için uğruyordu. İkinci bir hafta daha geçti, ikiyüz frangı yine ödedim. Dega, kaçışın dışında her şeyden söz ediyordu. Dün neşterimi gördü ve sordu:

— Hâlâ üzerinde mi taşıyorsun. Neden? Canım sıkkın cevap verdim:

— Canımı ve gerektiğinde seninkini korumak için taşıyorum.

Fernandez İspanyol değil, Arjantinli. İnsan olarak çok iyi, gerçek bir serüven aşıklısı, ama ihtiyar Carora'nın gevezelikleriyle o da etkilendi. Bir gün Dega ile şöyle konuştuğunu duydum: «Söylenenlere bakılırsa, sağlık yönünden en iyi yer adalarmış. Burası gibi değilmiş oraları, hava çok daha serinmiş. İnsan bu koğuşta bile dizanteri olabilir, kenefe girip çıkarken mikrop kapmak o kadar kolay ki. Yetmiş kişilik koğuşta, her gün dizanteriden bir, iki kişi ölür.. İşin garip yanı da, hepsi akşam değil, öğleden sonra

sular çekilmeye başladığında canverirler. Bir hastanın sabah öldüğü görülmemiştir. Neden mi? Doğanın bir sırrı işte.»

Bu gece Dega ile münakaşa ettik. Ara sıra, kapıya bakan Arabın ihtiyatsızlık edip içeri girdiğini ve yüzü örtülü hastaların örtüsünü çektiğini söyledim. Başına bir şey vurup bayıltabilir, birimiz giysilerini sırtımıza geçirebilirdik. (Hepimizde gömlek ve sandaldan başka şey yoktu nasılsa). Bu kılıkla dışarı çıktım mı, aynasızlardan birinin silâhını kapardım kolayca. Sonra bu silâhla onları tehdit eder, koğuşa tıkar ve kapıyı üstlerine kilitlerdim. Hastane duvarının Maroni Irmağına bakan yönünden yere atlar, suya dalar ve akıntıya kendimizi bırakıp sürüklenirdik. Sonrasını da kaçtıktan sonra düşünürdük artık. Paramız da olduğuna göre bir gemi ve yiğinla yiyecek satın alıp denize açılırdık nasılsa. İkisi de plânımı kesinlikle geri çevirdiler, üstelik eleştirdiler de. İşte o an, iyiden iyiye gevşediklerini anladım, büyük bir hayal kırıklığına kapıldım. Günler geçiyordu.

Hastaneye gireli, neredeyse üç hafta oluyor. Kaçabilmek için önümüzde on, bilemedin on beş gün kalıyordu. Bugün 21 Kasım 1933, tarihi bir gün. Koğuşa Saint - Martin'de, berberde öldürülmek istenen adam, Clousiot giriyor. Gözleri kapalı, irin dolu, pek bir şey gördüğü yok. Chatal koğuştan çıktığında yanına gidiyorum. Çabucak, diğer mahkûmların on beş gün önce adalara gönderildiklerini, kendisinin unutulduğunu anlatıyor. Üç gün önce görevlilerden biri durumu ona bildirmiş. O da gözlerine hintyağı damlatmış, irin dolan gözleri sayesinde de hastaneye yatabilmiş. Kaçmak için can atıyor. Her şeye, gerekirse ölüme bile hazır olduğunu söylüyor, yeter ki buradan kaçabilsin. Üç bin frangı var. Gözleri sıcak suyla yıkandığında gayet iyi görmeye başlayacak. Kaçmak için düşündüklerimi kendisine anlatıyorum, iyi buluyor plânımı, yalnız mubassırları şaşırtmak için iki - üç kişi birden çıkmak gerektiğini söylüyor. Yatak ayaklarını sökebilir, ellerimizde demir çubuklarla nöbetçileri bayıltabiliriz. Ona kalırsa, elimize tüfek bile geçirsek ateş edeceğimize inanmazdı nöbetçiler. Bağırıp yirmi metre kadar ötede, Julot'nun kaçtığı barakalarda nöbet tutan aynasızları yardıma çağırırlardı.

İLK KAÇIŞ

HASTANEDEN TÜYÜYORUZ

BU AKŞAM Dega'nın, ardından da Fernandez'in yakasına yapıştım. Dega, yaptığım projeye güvenmediğini, hücre cezasından kurtulmak için de büyük bir para ödemeye hazır olduğunu belirtti. Bunun için de, böyle bir teklif aldığını Sierra'ya bildirmemi, mümkün olup olmadığım öğrenmemi istiyordu. Chatal, aynı gün pusulamı götürdü ve cevabını getirdi: «Hücre cezasını kaldırtmak için kimseye para verme, diyordu Sierra. Bu cezaya Fransa'dakiler karar verir, kimse, hatta cezaevi müdürü bile kaldıramaz. Eğer hastanede büyük umutsuzluk içindeyseniz, adalara giden **MANA** adlı geminin yola çıkışının ertesi günü kaçmayı deneyebilirsiniz.»

Adalara doğru yola çıkmadan önce sekiz gün kadar hücrede kalacağız, belki böylesi, hastanedeki koğuşta fırsat kollamaktan daha iyi. Aynı pusulada Sierra, istersem, hastanenin ardına, bizi kaçıracak bir tekne hazırlayabilecek durumda eski bir kürek mahkûmunu benimle görüştüreceğini de belirtiyordu. Yıllar önce tahliye edilen bu Toulonlu eski mahkûmun adı Jesus'dü, iki yıl önce de Doktor Bouart'nın kaçışını hazırlamıştı. Kendisiyle görüşebilmem için,

özel cihazların bulunduğu bir pavyonda ciğerlerimin filmini aldırmam gerekiyordu. Pavyon hastanenin içindeydi ama, aynı gün röntgene gitmek üzere sahte bir izin kâğıdı hazırlayan eski mahkûmlar da içeri girebiliyordu. Yalnız, röntgene girmeden önce tüpü çıkarmamı da sıkı sıkı öğütledi. Doktor akciğerlere bakarken daha aşağılara göz gezdirmek de isteyebilirdi. Sierra'ya ulaştırdığım pusulada, Jesus'ü röntgene yollamasını, Chatal'ın icabına bakıp aynı gün benim de aynı yerde bulunmamı sağlamasını belirttim. Sierra o akşam haberi verdi, öbür gün saat dokuzda pavyonda olacaktım.

Ertesi gün Dega ile Fernandez, hastaneden çıkmak istediler. **MANA** sabah yola koyulmuştu. Kamptaki hücrelerden kaçabilmeyi umuyorlardı, kendilerine başarılar diledim, tasarladığım plânda en ufak bir değişiklik yapmadım ama.

Jesus'ü gördüm. Kupkuru, yanık tenli yüzünde iki korkunç yara olan eski bir kürek mahkûmuydu. Bir gözü karşısındakine baktıkça yaşarıyordu hep. Suratı kötü, bakışı kötüydü. Bana hiç güven vermedi, gelecekte haklı olduğum anlaşılacak. Çabucak konuşuyoruz:

— Sana dört, en fazla beş kişi alabilecek bir tekne hazırlarım. Bir fıçı tatlı su, yiyecek, kahve, bir de tütün koyarım tekneye. Üç kızılderili küreği, boş un torbaları, yelkenli ve floku dikebilmen için de iğne iplik bulurum. Ayrıca da bir pusula, bir balta, bir bıçak, beş litre de Güyana romu. Bütün hepsine karşılık iki bin beş yüz frank alırım. Mehtap daha üç gün sürer. Kabul edersen, dört gün sonra seni teknenin içinde, gecenin on birinden sabahın üçüne kadar beklerim. Tam sekiz gün süreyle. Sonra beklemem. Tekne hastanenin iki duvarının birleştiği yerin tam karşısında olacak. Duvara tutunarak ilerle, çünkü iki metre ötesinde bile olsan tekneyi göremezsin. Adama pek güvenim yok ama yine de evet diyorum.

— Parayı görelim, diyor Jesus.

— Sierra ile yollarım. El sıkışmadan ayrılıyoruz. Pek parlak bir başlangıç değil.

Saat üçte Chatal, parayı Sierra'ya götürüyor. Tam iki bin beş yüz frank. Kendi kendime: «Galgani sayesinde bu parayı gözden çıkarabilirim, diyorum, gerçekten bir kumar. Allah verc de, herif bu parayla sabahtan akşama dek kafayı tütsülemese!»

Clousiot çok memnun, kendisine, bana ve plânıma güveniyor. Kafasını kurcalayan bir tek şey var; Arap her gece değil ama sık sık koğuşa giriyor. Ancak geç saatlerde pek görünmüyor ortalıkta. Başka bir sorun daha Kendisine teklif yapmak için kimi seçmeli? Nice «çevre» sinden bir Korsikalı var, adı Biaggi. 1929 dan beri Güyan'da, sıkı denetlenen koğuşta bulunma nedeni de birini öldürmüş olması. Tutuklu olarak yargılanmayı bekliyor burada. Clousiot ile birlikte, kendisiyle konuşup konuşamıyacağımızı, meseleyi ne zaman açabileceğimizi düşünüyoruz. Biz alçak sesle tartışırken on sekiz yaşında, kadın kadar güzel yüzlü bir oğlan yanımıza yaklaşıyor. Adı Maturette, idam cezasına çarptırılmış, genç yaşından ötürü —on yedi— cezası müebbete çevirilmiş. Suçu da, bir taksi şoförünü öldürmek. Biri on altı, diğeri on yedi yaşında olan iki arkadaş, Ağırcezada birbirlerini suçlayacaklarına, cinayeti işlediklerini söylüyorlardı. Oysa şoförde bir tek kurşun yarası vardı. Duruşmaları sırasındaki bu tutumları, onları bütün kürek mahkûmlarının gözünde çok sevimli yapmıştı.

Kadınsı görünüşüyle yanımıza yaklaşan Maturette, incecik sesiyle ateş istedi. Sigarasını yaktıktan başka, ona dört sigarayla bir kutu da kibrit armağan ettim. Tahrik edici bir gülümsemeyle teşekkür etti, uzaklaşmasını bekledik. Birden Clousiot: «Kelebek be, dedi, galiba kurtulduk. Arap istediğimiz zaman ve saatte koğuşa girecek. Bu iş çantada keklik.»

— Nasıl?

— Gayet basit: Küçük Maturette'le konuşup Arabı kendine âşık etmesini söyleyeceğiz. Bilirsin. Araplar genç oğlanlara bayılırlar. Bu merakını da bildikten sonra, oğlanla yatmak için her gece koğuşa girmesi işten değil. Arabın, işimize gelen saatlerde koğuşta olması da Maturette'in cilve yapması ve görülmekten korktuğunu söylemesiyle mümkün.

— İşi bana bırak.

Maturette'e doğru yürüyorum, beni davetkâr bir gülümsemeyle karşılıyor. O ilk tebessümüyle beni ağına düşürdüğü kanısında. Hemen giriyorum söze «Yanılıyorsun, çabuk gir kenefe.»

Kenefe doğru yürüyor, orada başlıyorum anlatmaya:

— Söylediklerimin tek kelimesini tekrarlarsan kendi-

ni ölmüş bil. Meseleyi anlatıyorum: Bizim için şunu, şunu ve şunu, şu kadar paraya yapar mısın? Yapmazsan ne kadar istersin? Bize yardım etmekle mi yetinirsin? Yoksa birlikte gelmek mi istersin?

— Sizinle gelmek isterim oldu mu? Sözleştik, anlaştık. El sıkıştık.

Maturette yattı, ben de Clousiot ile bir şeyler konuştuktan sonra uzandım. Saat sekizde, Maturette pençerenin önüne oturdu. Arabı çağırması bile gereksiz, herif kendiliğinden sokuluyor, aralarında alçak sesle bir konuşma başlıyor. Saat onda Maturette yorganın altına girdi. Biz, tek gözümüz açık dokuzdan beri uyuma numarası yapıyoruz zaten. Arap koğuşa giriyor iki tur atıyor ve bir ölü bulunuyor. Kapıyı vuruyor, az sonra içeri giren sedyeciler ölüyü kaldırıyorlar. Bu ölüm olayı bizim işimize yarayacak, çünkü Arabın, gecenin hangi saatinde olursa olsun koğuşta gezinmesini doğrulayacak. Bizim öğütlerimizi dinleyen Maturette, ertesi akşam on birde Araba randevu verdi. Kapıcı o saatte göründü, küçüğün yatağı önünden geçti, uyandırmak için ayaklarından çekti, sonra kenefiere doğru yürüdü. Maturette onu izledi. Bir çeyrek sonra Arap döndü, doğru kapıya yürüdü ve çıktı. Ardından da Maturette, bize bir şey söylemeden gitti, yattı. Ertesi gün de aynı şey tekrarlandı ama, saat on ikide. İşler yolunda, Arap, bizim oğlan ne zaman isterse o zaman gelecek.

27 Kasım 1933, tokmak olarak kullanılabilecek iki karyola ayağı hazır, öğleden sonra dörtte Sierra'dan haber bekliyorum. Hastabakıcı Chatal, mektupsuz dönüyor. Sadece: «François Sierra, Jesus'ün sözleştiğiniz yerde seni beklediğini bildirdi, dedi. Talihin açık olsun.» Akşam sekizde Maturette Arap'a:

— Gece yarısından sonra gel, dedi. Çünkü o saati geçirince, çok daha uzun bir süre birlikte kalabiliriz.

Arap da, gece yarısından sonra geleceğini söyledi. Tam gece yarısı her şey hazır. On ikiyi çeyrek geçe Arap göründü, doğru Maturette'nin yatağına yöneldi, ayaklarından çekip kenefe yürüdü. Clousiot'dan hiç ses gelmiyor. Ben kenef kapısının ardına gizleneceğim, Clousiot da dikkatini çekmek için Arabın üstüne yürüyecek. Yirmi dakikalık bir

beklemeden sonra her şey, çabucak olup bitiyor. Arâp keneften çıkıyor, Clousiot ile karşılaştığında şaşırıp:

— Gecenin bir saatinde koğuşun ortasında dikilmiş ne yapıyorsun? diye soruyor. Git yat.

Aynı anda da karyola ayağı beynine iniyor ve Arap çıt çıkarmadan yuvarlanıyor. Hemen elbiselerini giyiyor, pabuçlarını ayaklarıma geçiriyorum. Arabı yatağın altına çekiyoruz, iyice gizlemeden önce çabuk ayılmaması için ensesine bir kere daha vuruyorum. Hesabı tamam.

Koğuştan seksen kişinin bir teli kıpırdamadı. Ardımda Clousiot ve Maturette, hızla kapıya yöneliyor ve vuruyorum. Nöbetçi açıyor, tokmağı salladığım gibi küüt! indiriyorum kafasına. Tam karşısındaki silâhını düşürüyor, uykuya dalmış olmalı. Kendine gelmeden onu da bayıltıyorum. Benimkilerin sesi çıkmadı. Yalnız Clousiot'nunki yere yuvarlanmadan önce bir «Ah!» çekti. Benimkiler iskemlelerine baygın yayılmışlar, üçüncüsü boylu boyunca yere uzanmış. Soluğumuzu kesiyoruz. Bizce bu «Ah!» sesini duymayan yok. Gerçekten de ses epey yüksekti ama kimsenin kıpırdadığı yok. Herifleri koğuşa sokmuyor, silâhlarını alıyoruz yalnız. Clousiot önde, oğlan ortada, ben geride, bir fenerin güç aydınlattığı merdivenlerden iniyoruz. Clousiot demir parçasını atmış, benimki sağ elimde, sol elimle karabinayı tutuyorum. Aşağıda kimseler yok. Çevremizde gece mürekkepten farksız. Nehire doğru uzanan duvarı seçebilmek için çok dikkatli bakmak gerek, hızla ilerliyoruz. Duvara vardığımızda çömeliyorum. Clousiot duvara çıkıp ata binercesine oturuyor ve önce Maturette'i, ardından beni yukarı çekiyor. Karanlıkta, duvarın öbür yanına atlıyoruz. Clousiot . bir çukura düşüp ayağını incitiyor. Maturette'le benim arızamız yok. Doğruluyoruz, atlamadan önce tüfeği fırlattık attık. Clousiot doğrulmaya çalışıyor, ama yapamıyor bu işi, bacağını kırdığını söylüyor. Maturette'i onunla bırakıp elimi duvara sürerek uca kadar koşuyorum. Ortalık öylesine karanlık ki, iki duvarın birleştiği uca vardığımda kolumun boşluğa düştüğünü farketmeyip yüzüstü yuvarlanıyorum. Nehirden doğru gelen sesi de o sırada duyuyorum işte:

— Siz misiniz?

— Evet. Sen misin Jesus?

— Benim.

Bir an kibritini yakıyor. Bulunduğu yeri göz kararıyla kestirebildim, suya girip yanına varıyorum. Sandalda iki kişi oturuyor.

— Önce sen çık. Kimsin?

— Kelebek.

— İyi.

— Jesus, geri dönmek gerekiyor, arkadaşım duvardan atlarken bacağını kırdı.

— Al öyleyse şu küreği de çek.

Üç kızılderili küreği suya gömülüyor ve hafif tekne, arkadaşların bulunması gereken yerle bizi ayıran yüz metreyi çabucak alıyor. «Clousiot!» diye sesleniyorum.

— Konuşma Tanrı aşkına, diyor Jesus. Göbek, çakmağını çaksana. Kıvılcımlar çıkıyor, bizimkiler gördü kıvılcımları. Clousiot Lyon usulü ıslık çalıyor dişlerinin arasından. Bu ıslık hiç gürültü yapmıyor, ama çok rahat duyulabiliyor. Sanki bir yılan ıslığı. Durmadan ıslığı çaldığından doğru yattığı yere varıyoruz. Göbek iniyor, Clousiot'yu kucaklayıp kayığa yerleştiriyor. Sonra Maturette'le Göbek atlıyorlar. Beş kişiyiz teknede, su bordanın iki parmak altına kadar yükseliyor.

— Önceden haber vermeden en ufak bir hareket yapmayın diyor Jesus. Kelebek sen kürek çekmeyi bırak, küreği dizlerinin üstüne koy. İpi çöz Göbek! Akıntının da yardımıyla tekne, hızla gecenin karanlığına dalıyor.

Bir kilometre ötede, eski bir dinamonun çok kötü aydınlattığı cezaevinin önünden geçerken nehrin tam ortasındayız, akıntıya kapılmış akıl almaz bir hızla yol alıyoruz. Göbek de küreğini sudan çıkardı. Yalnız Jesus küreğinin bir ucuyla teknenin dengesini sağlıyor. Kürek çekmiyor bile, tekneye yön veriyor.

«Artık konuşabilir, sigara içebilirsiniz, diyor Jesus. Sanırım işler yolunda gitti. Kimseyi öldürmediğinizden emin misiniz?»

— Hay Alah belânı versin! Beni uyuttun Jesus! diyor Göbek. Bana çok kolay bir kaçış oduğunu söyledin, anladığım kadarıyla hücre cezasına çarptırılanlar tüyüyor.

— Evet öyle Göbek. Sana söylemedim, çünkü yardım etmezdin. Oysa benim de bir adama ihtiyacım vardı. Dertlenme. Enselenirsek her şeyi ben üzerime alırım.

— Öyle olması daha doğru Jesus. Bana verdiğin yüz

kâğıt için biri ölürse kellemin gitmesini, yaralanırsa müebbetlik olmayı istemem.

— Göbek, diyorum. İkinize bin franklık bir armağanım var.

— Bak bunu beklemiyordum adamım. Çok iyisin. Sağol, köyde açlıktan geberiyoruz. Hapisten kurtulmak içerde yatmaktan bin beter. İnsan içerde yatarken her gün kayıntı çıkıyor, bedavadan da façasını düzüyorlar.

— Çok acı çekmiyorsun ya? diyor Jesus, Clousiot'ya.

— İyiyim, diyor Clousiot. Ama kırık bacağımla ne yaparız Kelebek?

— Bakarız icabına. Nereye gidiyoruz Jesus?

— Nehrin ağzında otuz kilometre gerideki bir ufak koya sizi gizleyeceğim. Sekiz gün orada kalır, beklerseniz. Maroni'den çıktığınız gece denize vardığınıza inanmaları gerekiyor. İnsan avcıları motörsüz teknelerle dolaşırlar, onlar çok daha tehlikeli. Yakınınızda bir yerde duruyorlarsa, ateş yakmak, konuşmak, öksürmek başınıza belâ açabilir. Aynasızların teknesi ise motörlü, sizi gizleyeceğim koya da giremezler. Tekneleri karaya oturur çünkü.

Hava aydınlanıyor. Sabahın dördüne doğru, yalnız Jesus'ün bildiği yeri uzun aramalardan sonra buluyor ve birbirine geçmiş ağaçların arasına dalıyoruz. Tekne yeşillikleri yatırıyor, geçtikten sonra da bitkiler doğruluyor ve sık bir yerde ardında bizi gizliyor. Bu bitki örtüsünün ötesinde, bir teknenin ilerlemesine yetecek kadar su bulunduğunu anlaması için, insanın sihirbaz olması gerek. Bir saat süreyle, dalları iterek ilerliyor, ormanın derinliklerine dalıyoruz. Birden kendimizi kanala benzer bir yerde buluyor ve duruyoruz. Suyun kıyısı yemyeşil otlarla kaplı ve tertemiz ağaçlar dev gibi. Saat altı ama gün ışığı yaprakların arasından içeri pek süzülemiyor bile. Bu heybetli kubbenin altında, hiç bilmediğimiz binlerce hayvanın sesi çınlıyor. «Yedinci gün size yiyecek getireceğim.» Sık ağaçların altından aşağı yukarı iki metre uzunluğunda bir yerli kayığı çıkarıyor. Sular yükseldiğinde, bununla Saint Laurent'a dönecek.

Artık, kıyıda yatan Clousiot ile uğraşalım Sırtında gömlekten başka şey olmadığından bacakları çıplak. Baltayla kuru dalları tahta parçası haline getiriyoruz. Göbek, Clousiot'nun bacağına asılıyor. Clousiot boncuk boncuk terliyor ve birden «Dur!» diyor ve «şimdi daha az acımaya

başladı. Kemiğin yerine oturmuş olması gerek.» Tahtaları kırık bacağın iki yanına koyuyor ve tekredeki kenevir ipiyle bağlıyoruz. Clousiot şimdi daha rahat. Jesus dört gömlek, dört pantolon, dört tane de yün ceket almış. Maturette'le Clousiot giyiniyorlar, ben Arabın giysilerini değiştirmiyorum. Rom içiyoruz. Hareketimizden bu yana devirdiğimiz ikinci şişe, içimizi ısıtıyor.

Göbek: «Yolcu yolunda gerek, diyor. Söz verdiğiniz bin kâğıt nerede?» Bir köşeye çekilip az sonra gıcır gıcır bir binlikle dönüyorum.

— Hoşça kalın, sekiz gün bir yere kıpırdamak yok, diyor Jesus. Yedisinde buradayız. Sekizinde denize açılırsınız. Bu süre içinde yelkenli, floku dikin tekneyi düzeltin, her şeyi yerli yerine koyun, dümenin menteşeleri takılı değil, onları da takın. On gün geçer de geri dönmezsek köyde tutuklandık demektir. İşin içinde nöbetçiye saldırma da olduğundan, epey gürültü kopmuştur. Öte yandan Clousiot, tüfeği duvarın dibine bırakmadığım söylüyor. Duvarın ötesine fırlatmış, nehrin bu kadar yakında olduğunu bilemediğinden tüfek suya düşmüş olmalı. «Böylesi daha iyi, diyor Jesus. Silâh bulunmazsa insan avcıları sizi silâhlı sanırlar. Sizin için en büyük tehlike onlardan geleceği için de, korkacak bir şey kalmaz. İnsan avcılarında bir tabanca, bir de kısa kılıç vardır, tüfeklilerden çekinecek ve fazla ileri gidemeyeceklerdir. Eyvallah.» Gizlendiğimiz yeri bulurlarsa tekneyi bırakıp sudan uzaklaşıncaya kadar ormanda yürümek ve pusulada kuzeyi bulup hep o yönde ilerlemek gerekli. İki üç günlük bir yürüyüş sonunda, talihimiz varsa «Charvein» adlı ölüm kampına rastlayabiliriz. Orada birine para verip Jesus'e bulunduğumuz yeri bildirmek gerekli. İki eski mahkûm uzaklaşıyor. Bir kaç dakika sonra tekneleri gözden kayboldu, ne bir ses duyuluyor, ne bir şey görülebiliyor.

Gün ışığı, ağaçların arasından hiç görülmemiş bir şekilde sızıyor. Güneşi tepeden alan ve aşağıdan en ufak bir ışın geçirmeyen kemerler altındayız sanki. Hava iyiden iyiye ısınıyor. Maturette, Clousiot ve ben yalnızız. İlk yaptığımız şey gülmek: İşler tereyağından kıl çekercesine oldu. Tek dert Clousiot'nun bacağı. Kendisine bakılırsa, bacağı ağaç dallarıyla sarıldığından beri durumu çok daha iyi. He-

men kahve yapabiliriz. Bir ateş yakıyoruz. Çok iyi geliyor. Dünden beri o kadar büyük güç harcamışız ki, ne eşyalara bakacak halimiz var ne de tekneye göz gezdirecek. Gerekeni daha sonra yaparız. Özgürüz, özgür. Güyan'a varalı tam otuz yedi gün oluyor. Bu işi başarıyla sonuçlandırırsak müebbetliğim pek kısa sürmüş olacak. «Sayın Başkan, Fransa'da müebbet hapis kaç yıl sürer?» diyor ve bir kahkaha koyuveriyorum. Müebbete mahkûm Maturette de gülüyor. Clousiot: «Şimdiden zafer şarkıları söylemeliyim dostlar, diyor. Henüz Kolombiya'dan çok uzaktayız. Yanık ağaç kütüklerinden yapılan bu tekne, denize pek dayanacak gibi gelmiyor bana.»

Cevap vermiyorum, açık konuşmak gerekirse, son ana kadar bu kayığın, bizi, esas teknenin bulunduğu yere götürecek bir yerli kayığı olduğunu sanmıştım. Yanıldığımı anlayınca da, ilk anda dostlarımı ürkütmemek için bir şey söylememiştim. Öte yandan, Jesus durumu garipsemediğine göre, genellikle kaçmak için kullanılan tekneleri hiç bilmediğimi göstermek istememiştim.

Bu ilk günü konuşmak ve orman denen bu yabancı yere alışmakla geçirdik. Maymunlarla çeşit çeşit minik sincaplar tepemizde takla atıp duruyorlardı. Yabani ve küçük bir domuz türü olan «baquire» sürüsü nehir kıyısına, su içip yıkanmaya indi. Sayıları en az iki bin kadardı. Suya dalıyor, yüzüyor, sarkan küçük kökleri koparıyorlardı. Nereden çıktığı anlaşılmayan bir timsah göründü, bir domuzun bacağını yakaladı. Hayvan başladı bağırmaya, derken diğerleri timsahın üstüne çullandılar, koca ağzının kenarlarını ısırmaya koyuldular. Timsahın her kuyruk darbesinde bir domuz, sağa ya da sola uçuyordu. Bir tanesi kendinden geçti ve arka üstü suda yüzmeye koyuldu. Arkadaşları onu hemen yediler. Koyun suları kana bulandı. Bu görüntü tam yirmi dakika sürdü, timsah suya dalıp kaçtı. Bir daha da çıkmadı ortaya.

İyi uyuduk, sabah kendimize kahve pişirdik. Soyunmuş, teknede bulduğum Marsilya sabunuyla suya girip yıkanmıştım. Maturette, neşterle önce benim, ardından da Clousiot'nun sakalını iyi kötü traş etti. Maturette'in sakalı yok. Giymek üzere ceketimi aldığımda üstünden kıllı, mor siyah koca bir örümcek düştü. Kıllar çok uzun ve plâtin rengi bir küçük yuvarlakla son buluyor. Örümcek en azından

yarım kilo gelmeli, kocaman bir şey, tiksintiyle eziyorum. Teknede, küçük su fıçısı dahil ne varsa dışarı çıkardık. Ama suyun rengi eflâtun, sanırım Jesus bozulmasın diye fazlaca permanganat koymuş, sıkı sıkı kapatılmış şişelerde kibrit çöpleri ve çöplerin yanmasını sağlayan ecza sürülmüş kibrit kutusu kenarları vardı. Pusula, bir okullu pusulası, yalnız kuzeyi, güneyi, doğuyu ve batıyı gösteriyor, derecesi yok. Direğin yüksekliği ancak iki buçuk metre geldiğinden, un torbalarını trapez biçiminde dikip ucuna bir ip ekliyoruz. İkizkenar üçgen biçiminde bir de flok yapıyoruz, dalgalara karşı teknenin başını yüksek tutmayı sağlayacak.

Direği yuvasına yerleştirirken, teknenin dibinin pek sağlam olmadığını farkediyorum. Direğin girdiği yuva yenmiş ve iyiden iyiye aşınmış. Dümenin sağlam durmasını sağlayacak kapı menteşelerini tutan vidaları takarken, tereyağına girercesine gömülüyor vidalar tahtaya. Bu tekne çürümüş. Jesus namussuzu bizi ölüme gönderiyor. İçim kanayarak durumu diğerlerine de gösteriyorum, onlardan bir şey saklamaya hakkım yok. Ne yapabiliriz? Jesus tekrar geldiğinde, bize daha emin bir tekne bulmaya zorlarız. Bu iş için silâhını kaparız, ben yanıma bıçağımla baltayı alır, Jesus'la birlikte köyde yeni bir tekne aramaya çıkarım. Bu aslında büyük bir kumar, ama tabutla denize açılmaktan daha tehlikesiz. Yiyecek yönünden durumumuz daha iyi. Bir damacana zeytinyağı ile manyoka unu dolu kutular var. Bu kadarıyla insan epey yol alır.

Bu sabah garip bir olaya tanık olduk: Kurşunî suratlı bir maymun sürüsü, kara ve kıllı suratlı bir başka maymun sürüsüyle döğüştü. Kavga sırasında çevreye sıçrayan dallardan biri de bizim Maturette'in kafasını buldu, ceviz büyüklüğünde bir şiş oluşuverdi.

Beş gün dört gecedir buradayız. Bu gece ortalığı seller götürdü. Yabanî muz yapraklarıyla yağmurdan korunmaya çalıştık. Su parlak yaprakların üzerinden akıp gidiyordu, ayaklarımızın dışında bir yerimiz ıslanmadı. Sabah kahve içerken Jesus'ün ne büyük bir cani olduğunu düşünüyordum. Tecrübesizliğimizden yararlanıp bize bu çürümüş tekneyi sokmak ne korkunç! Beş yüz, ya da bin frank için üç insanı mutlak bir ölüme gönderiyor. Bize başka bir tekne bulmasını sağladıktan sonra, Jesus'ü öldürüp öldürmeyeceğimi düşünüyorum.

Alakargaların çığlıkları küçücük dünyamızı allak bullak ediyor, öylesine tiz ve rahatsız edici sesler ki bunlar, Maturette'den palayı kapıp giderek bir göz atmasını istiyorum. Beş dakika sonra görünüyor ve peşinden gelmemi işaret ediyor. Teknenin beş yüz metre kadar ötesinde bir yere varıyoruz ve iri bir horozdan iki kerc büyük, nefis bir sülünü havada asılı buluyorum. Bir kementle tutulmuş, tek bacağından bir dala bağlı, aşağı sarkıyor. İç parçalayıcı sesleri kesmek için bir pala darbesiyle boynunu uçuruveriyorum. Hayvanı elimle tartıyorum, en azından beş kilo ağırlığında. Horozlarınki gibi mahmuzları var. Sülünü yemeye karar veriyoruz ama düşününce, tuzağı birinin kurduğu ve bunun gibi birkaç tane daha bulunması gerektiği aklımıza geliyor. Bir göz atalım bakalım. Geri dönüyor ve garip bir şeyle, küçük koyun on metre kadar gerisinde, otuz santim yüksekliğinde, birbirine geçmiş sarmaşık ve yapraklardan meydana getirilmiş bir çitle karşılaşıyoruz. Bu çit su boyunca ilerliyor. Zaman zaman bir küçük kapıya rastgeliniyor, kapıdaki tahta parçacıklarıyla gizlenmiş pirinç telden kement de ucundan, esnek bir ağaç dalına bağlanmış. Hemen hayvanın çite takılıp geçit bulmak için çit boyu ilerleyeceğini anlıyorum. Kapıya rastladığında girecek bir ayağı tele takılacak ve esnek dalı harekete getirecek. Ve hayvan, tuzakları kuran avcı gelene kadar da havada asılı kalacak.

Bu buluş epey canımı sıktı. Çit eni konu bakımlı olduğuna göre eski değildi, ele geçmek tehlikesiyle karşı karşıyaydık. Gündüzleri ateş yakmamamız gerekiyordu, nasılsa avcı da geceleri gelmezdi. Tuzakların bulunduğu yeri devamlı gözetlemek için nöbet tutmaya karar verdik. Tekne dalların altında gizli nasılsa, yiyeceklerimizle bütün araç-gereçlerimiz de sık ormanda.

Ertesi sabah onda ben nöbetçiyim. Gece sülünü ve horozu andıran hayvanı yedik. Haşlama üçümüze de çok iyi geldi. Haşlanmış bile olsa, et nefisti. Her birimiz ikişer sahan devirdik. Evet, az önce de dediğim gibi sabah ben nöbetçiydim, ama, çok iri kara ve her biri koca koca yaprakları dev boyutlu yuvalarına taşıyan manyoka karıncaları merakımı uyandırdı. Nöbeti möbeti unuttum gitti. Bu karıncaların boyu bir buçuk santim kadar var. üstelik de bacakları epey uzun, yani yüksekte duruyorlar. Her biri, koca koca yaprakları taşıyabiliyor. Yaprak-

larını kopardıkları bitkiye kadar peşlerinden gidiyoruz ve orada büyük bir örgüt ile karşılaşıyorum. Bir kere, parçaları hazırlayan ve görevleri kesicilik olan karıncalar var. Büyük çabuklukla koca bir muz yaprağını kesiyor, inanılmaz bir ustalıkla bu yaprağı parçalara ayırıyorlar, parçalar yere düşüyor. Aşağıda, aynı türden ama biraz daha değişik bir dizi karınca var. Çenelerinin bir yanı gri çizgili. Yarım halka olmuş, taşıyıcı karıncaları denetliyorlar. Taşıyıcılar sağdan sırayla geliyor ve soldaki karınca yuvasına gidiyorlar. Sıraya girmeden önce yüklerini sırtlıyor, ancak, yüklenip sıraya girmekte gösterdikleri acelecilik yüzünden tıkanmalara yol açıyorlar. Bunun üzerine de polis karıncalar duruma hakim oluyor ve işçilerden her birinin alması gereken yeri gösteriyorlar. Bir işçi karıncanın ne suç işlediğini anlayamadım ama sıradan çıkarıldı, jandarmalık görevini üstlenen iki karınca da, başından ve gövdesinin altından onu kestiler. Polisler iki işçi karıncayı durdurdular, işçiler yüklerini kenara bıraktılar, ayaklarıyla yerde açtıkları çukura öldürülen karıncanın başı, gövdesinin üst ve alt parçaları kondu, üstü toprakla örtüldü.

Güvercinler Adası

Bu küçücük dünyaya bakmak ve askerleri izleyerek denetimlerini yuvanın girişine kadar sürdürüp sürdürmediklerini anlamak öylesine ilgimi uyandırmıştı ki, bir ses:

— Kıpırdarsan kendini ölü bil. Dön geri! deyince şaşırdım kaldım.

Belden yukarısı çıplak, haki şortlu, ayağında bir çift kırmızı deri çizme bulunan bir adamdı bu. Elinde bir çifte tutuyordu. Orta boylu ve tıknazdı, güneşte iyice yanmıştı. Başı çıplaktı, gözleri ve burnu koyu mavi, dövmeli bir maskeyle kaplıydı. Tam alnının ortasına da dövmeyle bir karafatma yapılmıştı.

— Silâhlı mısın?
— Hayır.
— Yalnız mısın?
— Hayır.
— Kaç kişisiniz?

— Üç.

— Beni arkadaşlarının yanına götür.

— Götüremem, çünkü birinde tüfek var, niyetini öğrenmeden seni öldürtmek istemem.

— Öyle mi? Kımıldama yerinden ve alçak sesle konuş bakalım. Hastaneden kaçan üç mahkûm sizler misiniz?

— Evet.

— Kelebek hanginiz?

— Benim.

— Eh öyleyse, kaçışınla köyde gerçek bir ihtilâl yaptığını herkese anlatabilirsin? Cezasını tamamlayıp köyde yaşayan eski mahkûmlardan yarısı tutuklandı.» Yanıma yaklaştı, tüfeğinin namlusunu yere eğdi elini uzattı ve: «Ben maskeli gezen Brötanyalıyım, sana sözümü eden çıktı mı hiç?

— Hayır ama, insan avcısı olmadığınız ortada.

— Haklısın, «hokko» (*) yakalamak için buralara tuzak kurarım. Kaplan, tuzağa düşenlerden birini yemiş olacak, daha önce siz bulup mideye indirmediyseniz tabiî.

— Biz yedik.

— Kahve içer misin? Sırtında taşıdığı çantada bir termos var, bana biraz kahve veriyor, kendi de içiyor. «Gel de dostlarımla tanış», diyorum ona. Geliyor, bizimle oturuyor. Tüfek numarasını anlayınca tatlı tatlı gülüyor. Bana: «Neden inandım biliyor musun? diyor. Herkes yanınıza tüfek aldığınıza inandığından hiç bir insan avcısı peşinize düşmek istemedi.»

Yirmi yıldır Güyan'da yaşadığım söylüyor bize, kürek cehenneminden kurtulalı da beş yıl olmuş, kırk beş yaşında. Yüzüne döğmeyle böyle bir maske yaptırmak enayiliğini gösterdiğinden Fransa'daki hayat artık onu ilgilendirmiyor. Ormana bayılıyor ve ormanda geçinip gidiyor. Geçim kaynağı da yılan derisi, kaplan postu, kelebek kolleksiyonu. Özellikle canlı «hokko» avı. Hani o yediğimiz kuş. İkiyüzelli franga satıyor tekini. Parasını vermeyi teklif ediyorum, kızıyor ve reddediyor. İşte bize anlattıkları: Bu yabanî kuş bir orman horozu. Tabiî hayatında ne tavuk görmüş, ne horoz, ne de insan. Bir ta-

(*) Hokko: Amerikan hindisi ya da kara hindi denilen bir çeşit iri kuş.

ne yakaladım mı hemen köye götürüyor ve kümesi olan birine satıyorum. Kümesi olanlar «hokko» ararlar hep. Tamam mı. Hava kararırken hayvanı koyarsın kümesin içine. Sabah kapıyı açtın mı bakarsın en önde durmuş, sanki çıkan horozlarla tavukları sayıyor. Peşlerinden gidiyor, onlar gibi karnını doyururken sağına, soluna, yukarı, aşağı çevresindeki sık ağaçlıklara bakıyor. Eşi bulunmaz bir çoban köpeği. Akşam yine geçiyor kapının kenarına, bir ya da iki tavuğun eksik geldiğini nasıl anlıyor bilinmez. Anlıyor ama, ve gidip onları buluyor. İster horoz olsun, ister tavuk, saatinde kümese girmelerini sağlamak için hepsini gagalayarak içeri sokuyor. Fare, yılan, örümcek, kırkayak, çıyan gibi ne kadar zararlı hayvan varsa hepsini öldürüyor. Havada bir yırtıcı kuş görmesin hemen bütün hayvanları otların arasına gizleyip canavara karşı çıkıyor. Bir daha ayrılmıyor kümesten. Bu olağanüstü kuşu, biz de adi bir horoz gibi yalayıp yutmuştuk.

Maske takan Brötanyalı, Jesus, Göbek ve otuz kadar eski mahkûmun Saint - Laurent jandarma nezarethanesine atıldığını anlatıyor. Kaçtığımız binanın çevresinde dolaşan biri olup olmadığı araştırılıyor. Arap da jandarma nezarethanesinin hücrelerinden birinde. Tecrit edilmiş, bizimle işbirliği yapmakla suçlanıyor. Başına vurduğumuz iki darbe fazla iz yapmamış, oysa aynasızların kellesinde şişler var. «Mahkûmları kaçırmakla uğraşmadığımı bildiklerinden bana ilişmediler hiç,» diyor Brötanyalı. Sonra da Jesus'ün, namussuzun teki olduğunu söylüyor. Teknenin sözünü ettiğimde bir göz atmak istiyor. Görür görmez de basıyor kalayı:

— Yahu, bu herif sizi dosdoğru mezara gönderecekmiş! Bu tekne, açık denizde bir saatten fazla gitmez. İlk şiddetli dalgada ikiye bölünüverir. Sakın bununla yola çıkmayın intihar olur.

— Öyleyse ne yapalım?

— Mangırın var mı?

— Var.

— Ne yapman gerektiğini sana söyleyeceğim. Daha da iyisi, sana yardım edeceğim. Bu yardımı hak ediyorsun! Sırf dostlarınla birlikte kurtulmam sağlamak için yardım edeceğim hem. Ne pahasına olursa olsun, köye

yaklaşmayacaksınız bir kere. İyi bir tekne bulmak için de Güvercinler Adasına gitmek zorundasınız. Bu adada aşağı yukarı iki yüz cüzzamlı yaşar. Orada gardiyan ya da mubassır gibi biri de yok, sağlıklı kişiler gitmez. Güvercinler Adasına, doktor bile hiç uğramaz. Her gün sabah sekizde bir tekne, yirmi dört saatlik yiyeceklerini getirir. Hastanede çalışan hastabakıcı, adanın cüzzamlı iki hastabakıcısına bir sandık ilâç bırakır, bu cüzzamlı hastabakıcılar da rahatsızlanan olursa onlara bakar. Ne gardiyan, ne insan avcısı, ne de papaz uğrar adaya. Cüzzamlılar, elleriyle yaptıkları ottan kulübelerde yaşarlar. Bir araya geldikleri kocaman bir de toplantı salonları vardır. Günlük yiyeceklerine renk katmalarını sağlayan ördek ve kaz gibi hayvanları beslerler. Adanın dışına resmen bir şey çıkaramazlar, satamazlar ama Saint - Laurent, Saint - Jean ve Hollanda Güyan'ının Albina şehrindeki Çinlilerle el altından iş görür kaçakçılık yaparlar. Hepsi de tehlikeli birer katildir. Birbirlerini öldürdükleri ender görülür, ama gizlice adadan çıktıklarında çeşitli suçlar işler, işlerini bitirince de adaya dönüp sinerler. Bu tür gezintiye çıkmak için de, komşu köyde duran birkaç yelkenli tekneleri var. En büyük suç, tekne sahibi olmaktır. Aynasızlar, Güvercinler Adasına gelen ya da giden ufacık bir kayığa bile ateş açarlar. Bu nedenle de, cüzzamlılar, teknelerini taşla doldurup batırırlar. Tekneye ihtiyaç duyduklarında dibe dalıp taşları boşaltırlar, tekne de su yüzüne çıkar. Adada Fransa'nın her bölgesinden ve her ırktan insan vardır. Sonuç: Elindeki tekne ancak Maroni ırmağında yol almanı sağlar, o da, fazla yüklenmemek şartıyla! Denize açılmak için başka bir tekne edinmelisin, bu iş için de en iyisi Güvercinler Adasına gitmektir.

— Nasıl gidebiliriz oraya?

— Şöyle. Ada görünene kadar ben sana nehirde yol gösteririm. Tek başına bulamaz, yolunu şaşırırsın sen. Nehrin ağzı aşağı yukarı yüz elli kilometre geride, dolayısıyla da geriye doğru gitmemiz gerekecek. Ada, Saint - Laurent'dan da elli kilometre uzak. Seni mümkün olduğu kadar yakına getireceğim. Sonra yanımıza alacağımız bir yerli kayığına atlayıp geri dönerim, sen adada başının çaresine bakarsın?

— Neden bizlerle birlikte adaya gelmiyorsun?

— Hayatım, dedi Brötanyalı, cezaevi yönetiminin teknesinin uğradığı iskeleye bir kere ayak bastım. Gündüz gözüyle gördüklerim bana yetti ve arttı bile. Kusura bakma dostum, hayatta bir daha bu adaya ayak basmam. Öte yandan onların yakınında durmak, cüzzamlılarla konuşmak ve pazarlık etmek dayanabileceğim bir şey değil. Dolayısıyla sana faydadan çok zararım dokunur.

— Ne zaman yola çıkıyoruz?

— Hava kararırken.

— Saat kaç Brötanyalı?

— Üç.

— Peki, öyleyse, ben biraz uyuyacağım.

— Hayır, neyin var neyin yoksa tekneye yüklemen ve düzenc koyman gerekir.

— Ne gereği var. Boş tekneyle gider, sonra döner burada mallarımıza bekçilik eden Clousiot'yu alırım.

— İmkânsız. Gündüz gözüyle bile olsa asla bulamazsın burayı. Üstelik gündüz, nehirde görünmemelisin de. Henüz peşinizi bırakmadılar. Nehirde dolaşmak çok tehlikeli.

Akşam oluyordu. Gitti kayığı getirdi, bizim teknenin arkasına bağladık. Clousiot, dümen yerine kullandığımız küreği kapan Brötanyalı'nın yanında, Maturette ortada, ben öndeyim. Güçlükle koydan çıkıyoruz, ırmağa vardığımızda karanlık iyiden iyiye çöküyor. Koyu kırmızı, koca bir güneş deniz yönünden ufku ateşe veriyor. Koca bir şenlik ateşinin binlerce ışığı, birbirinden daha parlak, kırmızıdan da kırmızı sarıdan da sarı olmak, renklerin birbirine karıştığı yerlerde daha da alacalı bulacalı bir hal almak için boğuşuyor. Yirmi kilometre önümüzde, gümüşsü ve pembe parıltılarla denize dökülen heybetli nehrin ağzı, açıkça görülebiliyor.

Brötanyalı: «Cezirin sonu, diyor. Bir saat sonra med kendini hissettirecek, ondan yararlanarak Maroni'yi çıkacak, böylece zorlanmadan, yükselen suların itmesiyle adaya çabucak varabileceğiz.» Karanlık birden çöküveriyor.

— İleri, diyor Brötanyalı. Bütün gücünle kürek çek ki nehrin ortasını bulalım. Artık sigara içmeyin. Kürekler sulara gömülüyor, oldukça çabuk, faş fuş, faş fuş, akıntıyı aşıyoruz. Brötanyalıyla kürekte çok iyi anlaştık, teklemeden çekiyoruz. Maturette elinden geleni yapıyor.

Nehrin ortasını tuttukça, yükselen suların bizi ittiğini daha iyi hissediyoruz. Hızla kayıyoruz, değişiklik her yarım saatte bir duyulabiliyor. Yükselen suların gücü artıyor ve bizi gitgide daha hızla itiyor. Altı saat sonra adanın çok yakınındayız, doğru üstüne gidiyoruz. Aşağı yukarı nehrin ortasında, belki biraz sağa doğru koca bir leke. «İşte orası» diyor Brötanyalı alçak sesle. Hava pek karanlık değil, ama nehri kaplayan sis yüzünden bizi terketmek epey güç olmalı. Yaklaşıyoruz. Kayaların biçimi iyiden iyiye seçildiğinde, Brötanyalı teknesine atlıyor ve çabucak çözüyor ipi. Alçak sesle: «Talihiniz açık olsun dostlar!» demekle yetiniyor.

— Sağol.

— Bir şey değil canım.

Brötanyalının idaresinden çıkan tekne doğru adanın üstüne düşüyor. Biraz düzeltmeye ve yönünü değiştirmeye çalışıyorum ama başaramıyorum, akıntının sürüklemesiyle sulara sarkan bitkilerin içine dalıveriyorum. Kürekle frenlemeye çalışmama rağmen öylesine hızla geldik ki, dallar ve ağaç yaprakları yerine bir kayaya raslasam tekneyi parçalayacak, yiyecek, araç-gereç, her şeyi yitirecektik. Maturette suya atlıyor, tekneyi çekiyor ve kendimizi koca bir bitki örtüsünün altında buluyoruz. Çekiyor, çekiyor, bağlıyoruz tekneyi. Biraz rom içiyoruz, sonra ben dostlarımı teknede bırakıp tırmanıyorum.

Pusula elimde, bir sürü dal kırıp yola çıkmadan önce yanıma aldığım un torbası parçalarını sağa sola iliştirerek ilerliyorum. Bir ışık görüyor, birden sesler duyuyor ve üç kulübe farkediyorum. İlerliyor, kendimi nasıl tanıtacağımı kestiremeden ellerine düşmeyi tasarlıyorum. Bir sigara yakıyorum. Işığın üzerime tutulduğu sıra, küçük bir köpek de havlayarak saldırıyor, bacaklarımı ısırmak için atlıyor, zıplıyor. «Allah vere de köpek cüzzamlı olmasa, diyorum kendi kendime. Hay enayi hay, hiç köpekte cüzzam olur mu?»

— Kim o? Kim var orada? Marel, sen misin?

— Kürekten kaçan biri var.

— Burada işin ne? Malımızı mı çalmaya geldin? Yoksa çok malımız mı var sanıyorsun?

— Hayır, yardıma ihtiyacım var.

— Bedava mı, yoksa peşin para karşılığı mı?

— Tut çeneni be Baykuş.

Kulübelerden dört gölge fırlıyor.

— Ağır ağır yaklaş arkadaş, bahse girerim, tüfekli kaçak sensin. Tüfek yanındaysa yere bırak, burada senin için en ufak tehlike yok.

— Evet, o adam benim ama tüfek yanımda değil. Yürüyorum, iyice yanlarına yaklaştım, hava karanlık ve yüz hatlarını seçemiyorum. Sersem sersem elimi uzatıyorum, tabiî kimse bana dokunmuyor. Böyle bir hareketin burada yapılmadığını neden sonra anlıyorum: Hastalıklarını bana da bulaştırmak istemiyorlar.

— Kulübeye girelim, diyor Baykuş. Bu kulübe, masanın üstüne konmuş bir yağ kandiliyle aydınlatılıyor.

— Otur.

Arkalıksız, saman kaplı bir iskemleye çöküyorum. Baykuş üç yağ kandili daha yakıyor ve birini tam önümdeki masanın üstüne bırakıyor. Hindistancevizi yağıyla yakılan bu kandilin fitilinden çıkan koku mide bulandırıcı. Ben oturuyorum, onlar beş kişi ayakta, yüzlerini göremiyorum. Önümde lâmba yandığından benim yüzüm seçiliyor, onların da istediği bu. Baykuşa çenesini tutmasını hatırlatan ses:

— Yılan balığı, diyor, git bak bakalım büyük eve. Oraya getirmemizi isteyip istemediklerini öğren. Toussaint da kabul ediyorsa, cevabını çabuk getir. Dostum, burada sana hiç bir şey ikram edemeyiz. Çiğ yumurta içmek istersen başka tabiî. Önüme, içi yumurta dolu bir sepet koyuyor.

— Yemem, sağolun.

Sağımda, çok yakınıma biri oturuyor ve o an, ilk kez bir cüzzamlı yüzü görüyorum. Korkunç bir şey, başımı çevirmemek ve duyduğum tiksintiyi ona göstermemek için büyük çaba harcıyorum. Burun erimiş gitmiş, ne kemik kalmış ne et. Yalnız suratın ortasında bir delik var. Dikkat edilsin, iki delik demiyorum, tek, iki franklık büyüklükte bir delik. Alt dudağının sağ yanı yenmiş, upuzun ve sarı üç diş, açıkta üst çene kemiğine girip çıkıyor... Bir tek kulağı var. Sargılı elini masanın üstüne koyuyor. Bu, adamın sağ eli. İki parmaklı sol eliyle kalın ve upuzun bir puro tutuyor. Puroyu herhalde olgunlaşmamış tü-

tün yaprağından yapmışlar, çünkü rengi yeşilimtrak. Sol gözünün göz kapağı var, sağda o da yok. Derin bir yara gözden başlayarak bütün alnı geçip sık, ak düşmüş saçların arasında kayboluyor.

Çok boğuk bir sesle: «Sana yardım ederiz dost, diyor. Benim gibi olmanı istemem.»

— Sağol.

— Adım Korkusuz Jean, Paris'in dış mahallelerindenim. Güyan'a geldiğimde senden yakışıklı sağlam ve çok daha güçlüydüm. On yılda bak ne hale geldim.

— Sana bakan yok mu?

— Var. «Şumogra» yağı iğnelerine başlayalı beri daha iyiyim. Bak. Başını çevirip yüzünün sol yanını gösteriyor: «Bu taraf kurumaya başladı.»

Büyük bir acıma hissi duyuyor ve dostluğumu belirtmek için sol yanağına dokunmaya kalkıyorum. Hemen kendini arkaya atıyor ve: «Bana dokunmak istediğin için teşekkür ederim, diyor ama bir cüzzamlıya asla dokunma, sahanından yemek yiyip kupasından su içmeye yeltenme.» Şimdilik bir tek cüzzamlı yüzü görmüş durumdayım, bakışlarımdan kaçmamak yürekliliğini gösteren cüzzamlının yüzü.

— Nerede o? Kapının eşiğinde, cüceden kabaca bir küçük adamın gölgesi:

— Toussaint ve diğerleri onu görmek istiyorlar. Merkeze getir.

Korkusuz Jean doğruluyor ve bana: «Peşimden gel,» diyor. Dört beş kişi önden, ben Korkusuz Jean'la yanyana, diğerleri de arkamızdan karanlığa dalıveriyoruz. Üç dakika kadar sonra bir küçük alana vardığımızda, ay ışığı alanı andıran bu yeri aydınlatıyor. Burası adanın dümdüz tepesi. Ortada bir ev var. İki penceresi aydınlık. Kapının önünde yirmi kadar adam bizi bekliyor, onlara doğru dönüyoruz. Kapıya vardığımızda, bize yol vermek için kenara çekiliyorlar. On metre uzunluğunda ve dört metre eninde, dikdörtgen biçiminde bir salon burası, içinde odun yakılan şömineyi andırır bir de ocağı var. Ocak, hepsi de aynı yükseklikte, dört koca taşla çevrilmiş. İçerisini iki büyük lüks lâmbası aydınlatıyor. Arkalıksız iskemlede oturan, yaşı belirsiz, bembeyaz yüzlü bir adam. Ardındaki sıraya beş altı kişi ilişmiş. Simsiyah gözleri var.

— Ben Korsikalı Toussaint'im, diyor. Sen de Kelebek olmalısın.

— Evet.

— Burada haberler çabuk duyulur, senin harekete geçmen kadar çabuk. Tüfeği nereye gizledin?

— Irmağa attık.

— Neresine?

— Tam hastahane duvarının karşısına, kaçtığımız yerin altına.

— Öyleyse bulunabilir!

— Sanırım, çünkü oralarda su pek derin değil.

— Nereden biliyorsun?

— Yaralı arkadaşımı tekneye taşımak için suya girmek zorunda kaldık.

— Nesi var?

— Bir bacağı kırık.

— Ne yaptın ona?

— Ortadan bölünmüş kalın dalları bacağının iki yanına koyup bir çeşit alçı yaptım.

— Acı çekiyor mu?

— Çekiyor.

— Nerede?

— Teknenin içinde.

— Yardım istediğini söylemişsin. Nasıl bir yardım istiyorsun?

— İstediğim bir tekne.

— Yani sana bir tekne vermemizi mi istiyorsun?

— Evet bedelini ödeyecek kadar da param var.

— Peki, sana kendi teknemi satacağım. Çok iyi ve yepyeni durumda, geçen hafta Albina'dan arakladım. Tekne değil, neredeyse bir transatlantik. Tek eksiği var, salması. Salması yok ama sana iki saat içinde esaslı bir salma uydururuz. Geri kalan her şeyi tamam, yelkeniyle birlikte dümeni, dört metre yüksekliğinde bir direği ve yepyeni bir keten yelkeni var. Kaç para verirsin?

— Buradaki fiyatlardan hiç haberim yok. Ne istediğini söyle sen?

— Ödeyebilirsen üç bin frank, ödeyemezsen git yarın akşam tüfeği bul getir. Ben de karşılığında sana tekneyi veririm.

— Hayır. Para ödemek daha iyi.

— Oldu, anlaştık. Pire, kahve versene!

Beni almaya gelen, cüceden biraz kabaca Pire, ocağın üstündeki duvara çakılı tahtaya doğru yöneldi. Tertemiz ve pırıl pırıl bir teneke maşrapa aldı, içine kahve koyup ateşe oturttu. Az sonra ateşten aldı, taşların yakınında duran kupalara kahve boşalttı. Toussaint eğilerek yerdeki kupaları alıyor ve arkasında oturanlara geçiriyordu. Pire maşrapayı bana uzattı ve: «Korkmadan içebilirsin, dedi, çünkü bu maşrapa konuklarımız içindir. Hastalardan hiç biri bununla kahve içmez.»

Maşrapayı kaptım, bir yudum kahve içtim ve dizimin üstüne koydum. Tam o sıra, maşrapaya yapışık parmağı farkettim. Ne olduğunu anlayamadan bakınırken Pire:

— Hay Allah dedi, yine bir parmağım gitti. Nereye düştü körolasıca?

— Burada, dedim maşrapanın üstünü göstererek. Pire parmağını maşrapanın üzerinden alıp ateşe attı, maşrapayı bana uzatarak:

— Rahatça içebilirsin, dedi, benimki kuru cüzzam. Parçalar halinde kopuyorum, çürümüyorum, bulaşıcı da değil. Yanık et kokusu geldi burnuma. Herhalde Pire'nin parmağı, diyorum kendi kendime.

«Sular çekilinceye kadar burada kalmak zorundasın. Hava kararana dek beklemen gerekli, diyor Toussaint. Dostlarına haber ver. Yaralıyı kulübelerden birine taşı, neyin var neyin yoksa kıyıya çıkar ve tekneyi batır. Sana kimse yardım edemez, nedenini de anlamış olmalısın.» Hızla dostlarımın yanına dönüyorum. Clousiot'yu sırtlayıp bir kulübeye taşıyoruz. Bir saat sonra her şey kıyıya indirilmiş, araç-gereç büyük bir özenle dizilmiş. Pire, tekneyle küreklerden birinin kendisine verilmesini istiyor. Veriyorum tekneyi, iyi bildiği bir yerde batırıyor. Gece çabuk geçiyor. Kulübede üçümüzden başka kimse yok. Toussaint'in gönderdiği yeni battaniyelerin üzerinde yatıyoruz. Kalın kâğıtlar içinde geldi bu battaniyeler. Yatarken, Maturette'le Clousiot'ya, adaya ayak bastığımdan bu yana olup bitenleri ve Toussaint'le yaptığım anlaşmayı ayrıntılarıyla anlatıyorum. Clousiot, hiç düşünmeden, sersemce bir lâf ediyor: «Demek kaçışımız altı bin beş yüz franga

mal oldu. Sana bu paranın yarısını vereyim Kelebek yani üzerimdeki üç bin frangı.»

— Çingene hesaplarının sırası değil. Param olduğu sürece harcarım. Bittiğinde gereğini düşünürüz.

Hiç bir cüzzamlı kulübemizden içeri adımını atmıyor. Gün doğduğunda Toussaint görülüyor: «Günaydın. Rahatça çıkabilirsiniz dışarı. Burada kimse sizi rahatsız etmez. Adanın yukarısında, bir hindistancevizi ağacının tepesine çıkardığımız nöbetçi de çevreyi kolluyor. Nehirde aynasız dolu teknelerin dolaşıp dolaşmadığına bakıyor. Şimdilik görünürde bir şey yok. Ağaçta beyaz bir bez asılı durduğu sürece ortalıkta kimse görünmüyor demektir. Bir şey fark edince ağaçtan inip haber verecek. Elinizle kavun koparıp canınız istediğinde yiyebilirsiniz.»

— Toussaint, diyorum ona, salma ne olacak?

— Revir kapılarından biriyle salma yapacağız. Kapı, ağır yılan ağacı tahtasındandır. Salma iki kanattan çıkar. Karanlıktan yararlanarak tekneyi tepeye çıkardık bile. Gelip görebilirsin.

Teknenin durduğu yere gidiyoruz. Beş metre uzunluğunda, nefis bir şey bu. Biri direğin geçmesi için ortasından delinmiş, iki oturacak yeri var. Oldukça da ağır, Maturette'le birlikte yerinden oynatmakta epey güçlük çekiyoruz. Yelken ve ipler yepyeni. Yanına, su fıçısı ve öbür yükleri bağlamak için halkalar mıhlanmış. İşe koyuluyoruz. Öğlende, tersine çevrilmiş teknenin kıçından başına kadar uzanan salma uzun vidalarla omurgaya kenetleniyor.

Çevremizde toplanan cüzzamlılar, ses çıkarmadan çalışmalarımızı izliyorlar. Toussaint ne yapmak gerektiğini anlatıyor, biz de söylediklerini uyguluyoruz. Toussaint'in yüzünde hiç yara yok, normal bir yüz gibi geliyor insana, yalnız konuştuğunda yüzünün sol yanı hareket ediyor. Anlatıyor durumunu, Pirenin hastalığı gibi onunki de kuru cüzzam. Göğsü ve sol kolu felçli, kısa bir süre sonra sağ bacağının da hareketsiz kalacağım sanıyor. Sağ gözü, cam gibi hareketsiz. Bu gözle görebiliyor ama oynatamıyor.

Çalışırken Toussaint ile konuşuyorum. Başka ağzını açan yok. Yalnız bir kere, salmayı omurgaya sıkı sıkı vidalamakta faydalandığımız, revirin eşyalarından sökülen

menteşeleri almak üzereyken, cüzzamlılardan biri: «Şimdilik dokunma, bırak orada kalsın, diyor. Menteşelerden birini sökerken elimi kestim, iyice sildiğim halde üzerinde kan izleri var.» Bir başka cüzzamlı menteşelerin üstüne rom döküp iki kere yakıyor. «Şimdi, diyor adam, alabilirsin.» Biz çalışırken Toussaint de, cüzzamlılardan birine dönüyor: «Sen bu yolculuğu kaç kere yaptın? Kelebek'le iki arkadaşı bir şey bilmiyorlar. Onlara bildiğin kadarını anlat.» Adam hemen başlıyor bize bilgi vermeye:

— Akşamın ilk saatlerinde sular çekilir. Cezir saat üçte başlar. Altıya doğru, hava kararırken başlayan akıntı seni üç saat içinde, nehrin ağzının yüz kilometre kadar yakınına getirir. Durman gerektiğinde saat dokuz olacak. Kıyıdaki ağaçlardan birine tekneyi bağlayarak altı saat süreyle suların yükselmesini bekleyecek ve sabahın üçünü bulacaksın. Tam üçte de yola çıkma; akıntı hemen kayholmaz. Sabahın dört buçuğunda ırmağın ortasını bul. Elli kilometrelik yolu alabilmek için, gün doğana kadar bir buçuk saatin kalıyor. Bu bir buçuk saatlik sürede ne yapabilirsen yaparsın. Saat altıda, gün doğarken denize açılman gerekli. O sıra aynasızlar seni görse bile peşinden yetişemezler, tam suların yükseldiği sıra varırlar nehrin ağzına. Geçemezler, oysa sen en tehlikeli yer olan nehrin ağzını tanı zamanında aşmış olursun. Seni gördüklerinde onların bir kilometre ilerisinde olmalısın, işte bu bir kilometre hayatını kurtaracaktır. Teknede bir yelken var. Buraya geldiğinde kayıkla durum nasıldı?

— Bir yelken bir de flok vardı.

— Şimdi tekne ağır, iki flok birden kaldırabilir. Birini trinketa olarak, teknenin burnundan direğin altına çekebilirsin, öbürünü de önden balon gibi şişirir ve burnun iyice kalkmasını sağlarsın. Bütün yelkenleri fora et, nehrin denize karıştığı yerde her zaman olan azgın dalgalara doğru ilerle. Teknenin dengesini sağlamak için arkadaşlarını içine yatır, sen de dümen yekesine sıkı sıkı yapış. Yelkeni tutan ipi şakın bacağına dolama, tekne bordasına özel olarak ip için mıhlanan halkadan geçir ve bir kere bileğine dolayarak tut. Rüzgârın şiddetiyle gelen dalganın iyiden iyiye kabardığını ve teknenin yana yatarak alabora olma tehlikesi geçirdiğini görürsen bırak ipi mipi, göreceksin teknen hemen doğrulacak. Eğer arkadan yel-

kene hâkim olamazsan bırak rüzgârda çalkalansın dursun, sen burundan flok ve trinketa ile rüzgârı alarak ilerle. Ancak mavi sulara vardığında yelkeni düzeltebilir yeniden hızlanabilirsin. Yolu biliyor musun?

— Hayır. Sadece Venezuella ile Kolombiya'nın kuzey-doğuya rasladığından haberim var.

— Tamam ama, dikkat et de karaya vurma. Tam karşına rastlayan Hollanda Güyan'ı ile İngiliz Güyan'ı, kaçakları Fransız Güyan'ına iade ederler. Trinidad seni geri vermez, ama on beş günde topraklarını terketmeye mecbur eder. Venezuella ise, bir iki yol işinde çalıştırdıktan sonra geri gönderir.

Anlatılanları can kulağıyla dinliyordum. Zaman zaman kaçmayı denediğini söyledi sonra, ama cüzzamlı olduğundan hemen iade ediliyordu. İngiliz Güyan'ının başkenti Georgetown'dan ileri gitmemişti. Cüzzam yalnız ayaklarında farkedilebiliyordu, hiç parmağı kalmamıştı. Üstelik de ayakları çıplaktı. Toussaint verilen öğütleri tekrarlamamı istedi, hiç teklemeden anlattım. Tam o sıra Korkusuz Jean: «Peki, dedi, açık denizde rotası ne olacak?» Kimse konuşmadan anlattım:

— Üç gün kuzey-kuzey-doğu yapacağım. Akıntının da etkisiyle aslında bu kuzey-kuzey olacak. Dördüncü gün kuzey-batıya kıracağım, doğrudan doğruya batıyı tutabileceğim böylece.

— Aferin, dedi cüzzamlı. Ben, son kaçışımda iki gün kuzey-doğuyu tuttum ve İngiliz Güyan'ma düştüm. Üç gün kuzeyle, Trinidad ya da Barbados'un kuzeyinden geçersin, bir çırpıda, farkına bile varmadan Venezuella'yı aşar ve Curaçao, ya da Kolombiya'ya varırsın.

Korkusuz Jean sordu: «Toussaint, tekneni kaça sattın?»

— Üç bine, dedi Toussaint. Pahalı mı?

— Hayır, bunun için sormadım. Bütün istediğim fiyatı öğrenmekti. Bu parayı ödeyebilir misin Kelebek?

— Evet.

— Başka paran kalıyor mu?

— Hayır, bütün paramız bu kadar. O da dostum Clousiot'nun parası.

— Toussaint, sana tabancamı satayım, dedi. Korku-

suz Jean. Bu adamlara yardım etmek istiyorum. Kaça alırsın?

— Bin franga, dedi Toussaint. Ben de onlara yardım etmek istiyorum.

Korkusuz Jean'a bakan Maturette:

— Yaptığınız iyiliğe çok teşekkür ederiz, dedi.

— Sağolun, diye lâfa karıştı Clousiot da. Ve ben, o an, yalan söylemenin utancı içinde:

— Hayır, dedim, senden böyle bir şey kabul edemeyiz. Hem hiç gereği de yok.

Korkusuz Jean yüzüme baktı ve:

— Hiç olmaz olur mu, dedi, üç bin frank çok para. Oysa tekneyi size bu fiyatla vermekle Toussaint en azından iki bin frank zarara giriyor. Gerçekten eşsiz bir tekne bu. O size böyle bir dostluk ettiğine göre, ben de bir şeyler yapmalıyım. İşte o an gözler yaşartıcı, bir şey oluyor: Baykuşun yere bıraktığı şapkanın içine cüzzamlılar para atmaya koyuluyorlar. Kâğıt ve madeni para yağıyor. Dört yandan cüzzamlı çıkıyor, her biri de bir şey bırakıyor. Utanca boğuluyorum. Clousiot'nun üç bin frangından başka paramız olduğunu da söyleyemem! Ne yapmalı Ulu Tanrım, bu kadar büyük bir soyluluğa karşı benim yaptığım alçaklık. «Yalvarırım, yapmayın bu fedakârlığı!» El yerine iki parmaksız kütüğü kalmış, baştan ayağa çürüyen bir zenci: «Para yaşamamıza yaramıyor, dedi. Hiç utanç duymadan kabul et. Para yalnız kumarda, bir de ara sıra Albina'dan gelen cüzzamlı karılarla yatmakta işimize yarıyor.» Bu cümle içimi ferahlatıyor ve param olduğunu itiraf etmeme engel oluyor.

Cüzzamlılar iki yüz yumurta haşladılar. Yumurtaları, üzerinde kırmızı bir haç bulunan sandıkla getiriyorlar. O sandık, sabah içine ilâç doldurulup adaya bırakılan sandık. Sırttan bağlı, en azından otuz kilo çeken iki canlı deniz kaplumbağası, yaprak halinde tütün, kibrit çöpü ve eczalı kâğıtlarla dolu iki şişe, elli kilo kadar çeken bir çuval pirinç, iki çuval mangal kömürü, revirde kullandıkları bir primus ocağı, bir damacana da gazyağı veriyorlar ayrıca. Bu sefil topluluk durumumuza acıyor ve başarımıza katkıda bulunmak istiyor. Sanki onlar da bizimle birlikte kaçıyorlar. Tekneyi geldiğimiz yerin yakınına çektiler. Şapkada biriken para sayıldı. Sekiz yüz on frank çıktı.

Toussaint'e sadece bin iki yüz frank borcum kalıyor. Clousiot tüpünü bana veriyor, herkesin önünde açıyorum tüpü. İçinde bir binlik, dört tanede beş yüzlük var. Toussaint'e bin beş yüz frank uzatıyorum, üç yüzünü geri veriyor ve ardından:

— Tabancayı da al, diyor. Sana armağan ediyorum. Her şeyi göze aldınız, son anda silâhınız olmadığı için başarısızlığa uğramanız haksızlık olur. Kullanmak zorunda kalmayacağınızı umarım.

Önce ona, ardından ötekilere nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Hastabakıcı da, içinde pamuk, alkol, aspirin, gazlı bez, tentürdiyot, makas, flâster bulunan bir kutu hazırladı. Bir başka cüzzamlı, iyice rendelenmiş ince tahtalar ve yepyeni, kâğıdı açılmamış iki sargı bezi getiriyor. Clousiot'nun bacağındaki tahtaları, sargıyı değiştirmem için uzatıyor bana.

Beşe doğru yağmur başladı. Korkusuz Jean: «Talihiniz varmış, diyor. Hemen yola çıkabilir ve yarım saat kazanabilirsiniz, bu yağmurda sizi kimse görmez. Sabahın dört buçuğunda yola çıkınca da, nehrin ağzına çok daha az yolunuz kalmış olur.»

— Saati nasıl öğreneceğim? diye soruyorum ona.

— Yükselip alçalışına göre, sular sana saati bildirecek, cevabını veriyor. Tekneyi suya indiriyoruz. Bizi buraya kadar getiren kayıkla ilgisi yok. Bütün yükümüzle birlikte içine bindiğimizde, bordası suyun en az kırk santim üstünde kalıyor. Yelkenle sarılı direk teknenin içine yatırılmış, denize açılırken takacağız onu. Dümeni ve yekesini takıyoruz, oturabilmem için önüme sarmaşıklardan yapılma bir minder koyuyor. Sargısını değiştirmek istemeyen Clousiot için de, teknenin dibinde battaniyelerden bir yuva hazırladık. Ayaklarımın dibinde, benimle tatlı su fıçısının arasında, Maturette teknenin burnuna geçiyor. Kayıkta, hiç duymadığım büyük bir güven hissi içime doluyor hemen.

Yağmur devam ediyor. Irmağın ortasını bulmam gerekli ama biraz daha sola, Hollanda Güyan'ı kıyısından yana kaymalıyım. Korkusuz Jean:

— Talihiniz açık olsun! diyor. Toussaint de, tekneyi ayağıyla itiyor suya.

— Sağol Toussaint, sağol Jean, hepinize binlerce

teşekkür! İki buçuk saat önce başlayan ve gitgide hızlanan akıntıya kapılarak çabucak gözden kayboluyoruz.

Yağmur devamlı yağıyor, on metre ileriyi görmek imkânsız. Önümüzde iki küçük ada olduğundan. Maturette burundan iyice sarkmış, kayalara çarpmamızı önlemek için gözünü ileri dikmiş. Hava iyiden iyiye kararıyor. Bizimle birlikte, ama neyse ki biraz daha yavaş gıden koca bir ağaç, kısa süre dallarıyla yolumuzu kesiyor. Kolayca kurtuluyor ve en azından saatte otuz kilometreyle ilerliyoruz. Sigara ve rom içiyoruz. Cüzzamlılar bize hasırla örtülü altı «chianti» şişesi verdiler, ama şişeler rom dolu. Garip bir durum, hiç birimiz cüzzamlılarda dikkati çeken iğrenç yaralardan söz etmiyoruz. Konuşmamızın tek konusu, onların iyiliği, cömertliği, dürüstlüğü, bizi Güvercinler Adası'na götüren maske takan Brötanyalıya raslamamızın ne büyük bir kısmet olduğu. Yağmur hızını gitgide artırıyor, iliklerime kadar ıslandım ama yün ceket o kadar iyi ki, ıslansa da insanı sıcak tutuyor. Üşümüyoruz, yalnız dümeni tutan el yağmur altında uyuşuyor.

— Şu sıra, diyor Maturette, saatte kırk kilometreyi aşan bir hızla gidiyoruz. Sence, yola çıkalı ne kadar oluyor?

— Söyleyeyim, diyor Clousiot. Bekle biraz: Üç saat bir çeyrek.

— Çıldırdın mı? Nereden biliyorsun?

— Hareketimizden bu yana durmadan saydım. Otuz dokuz karton parçası var elimde. Her birini beşer dakikadan hesaplasan üç saat bir çeyrekten beri yoldayız demektir. Yanılmadıysam, on beş - yirmi dakika sonra duracak ve gerilemeye başlayacağız.

Dümeni sağa kırıyorum, nehri ortadan geçip Hollanda Güyan'ı kıyılarına yanaşmak niyetindeyim. Biz kıyıya değmeden akıntı durdu. Artık ne ilerliyor, ne de geriliyoruz. Yağmur devam ediyor. Sigara içmiyor, konuşmuyor, fısıldaşıyoruz: «Küreği al da çek biraz.» Ben bile, dümeni sağ bacağımla tutup kürek çekiyorum. Hafifçe dokunuyorum kıyıya, dallara yapışıp tekneyi ağaçların altına çekiyoruz. Bitki örtüsünün karanlığı içindeyiz. Irmak kurşunî, sisle kaplı. Med ve ceziri hesaplamadan ırmağın nerede bitip denizin nerede başladığını söylemek imkânsız.

Suların yükselmesi altı saat devam ediyor. Bir buçuk saat de bekleme süresi koysak yedi saat uyuyabilirim demektir. Çok heyecanlıyım ama uyumam gerektiğini de biliyorum. Denize açıldığımda, bir daha uyuma fırsatı kimbilir ne zaman çıkacak? Fıçıyla direk arasına uzanıyorum. Maturette, oturacak yerle fıçının arasına, çadır gibi, bir battaniye geriyor ve ben, örtünün altında uyuyor, uyuyorum. Bu deliksiz uykuyu ne bir düş, ne yağmur, ne de rahatsız yatışım bölebiliyor. Uyuyor, Maturette dürtene kadar uyuyorum.

— Kelebek, hareket saati geldi sanıyoruz. Suların çekilmesi başlayalı çok oluyor.

Teknenin burnu denize dönük, akıntı parmaklarımın altında hızla yol alıyor. Yağmur durmuş, ay ışığı yüz metre kadar ilerisini, ot, ağaç kütüğü ve bir takım karaltılar sürükleyen ırmağı görmemizi sağlıyor. Irmakla denizin ayrıldığı çizgiyi seçmeye çalışıyorum. Bulunduğumuz yerde rüzgâr yok, acaba ırmağın ortası rüzgârlı mı? Şiddetli mi rüzgâr? Ağaçların altından çıkıyoruz, tekne koca bir köke bağlı. Gökyüzüne bakarak deniz kıyısını, ırmağın bitip denizin başladığı yeri kestirebiliyorum. Sandığımızdan çok daha hızlı yol almışız, ırmağın ağzına on kilometre bir şey kaldığını sanıyorum. Rom şişesinden okkalı birer yudum çekiyoruz. Buraya mı takacaktık direği? Evet, direği kaldırıyoruz, yuvasına sımsıkı oturuyor. Yelkeni açmadan, direğin çevresine dolayarak yükseltiyorum. Gerekli gördüğüm an Maturette tarafından çekilmek üzere trinketa ile flok da hazır. Yelkeni açmak için onu direğe bağlayan ipi sarmak yeterli. Bu işi ben, oturduğum yerden yapacağım. Maturette elinde bir kürekle öne geçti, ben de öbür küreği kapıp arkada yerimi aldım. Kıyıyı bütün gücümüzle itmemiz ve hızla ayrılmamız gerekiyor, yoksa akıntı bizi yine aynı yere atacak.

— Dikkat! Tanrı'nın yardımıyla ileri!

— Tanrı'nın yardımıyla, diye tekrarlıyor Clousiot.

— Kendimi senin ellerine tevdi ediyorum, diye tamamlıyor Maturette.

Ve kopuyoruz kıyıdan. Birlikte başlıyoruz kürek çekmeye, küreği sulara iyice gömüp asılıyorum, Maturette de

bütün gücünü harcıyor. Kolayca uzaklaşıyoruz. Kıyıdan yirmi metre açılmadan akıntı bizi yüz metre ileri sürüklüyor. Birden rüzgârı duyuyoruz ve bizi ırmağın ortasına itiyor.

— Trinketa ile floku çek ve sıkı bağla.

Rüzgâr iki küçük yelkene doluyor, tekne bir yarış atı gibi şahlanıp ok gibi ileri atılıyor. Saat yola çıkmadan önce hesapladığımızdan daha ileri olmalı, çünkü ırmak birden gün gibi aydınlanıyor. İki kilometre kadar solumuzda kalan Hollanda Güyan'ı kıyılarını kolayca seçebilmek mümkün. Tam karşımızda, dalgaların beyaz köpükleri görülebiliyor.

— Hay Allah, geç kaldık! diyor Clousiot. Denize açılacak kadar zaman bulabileceğimizi sanıyor musun?

— Bilmem.

— Denizdeki dalgalar ne kadar yüksek, tepeleri de amma köpüklü bak! Sakın yanılmış olmayalım.

— İmkânsız, ben denize doğru hızla inen bir takım şeyler görüyorum.

Maturette: «Açılamıyacağız, diyor, zamanında yetişemiyeceğiz ırmağın ağzına.»

— Kapa çeneni de flokla trinketa iplerinin yanında otur. Sen de kes sesini Clousiot!

Piyuuuuuuuv... Piyuuuuuuuv... Üzerimize ateş ediliyor. İkincisinin nereden geldiğini kolayca anladım. Bizim aynasızlardan gelmiyor, Hollanda Güyan'ından geliyor bu kurşunlar. Yelkeni fora ediyorum, birden öyle şişiyor ki neredeyse bileğimden çekip beni de götürecek. Tekne kırk beş dereceden de fazla yatıyor. Mümkün olduğu kadar çok rüzgâr alıyorum, güç de değil, nasılsa bol bol esiyor. Piyuuuuuuuv... Piyuuuuuuuv... Piyuuuuuuuv, sonra sesler kesiliyor. Hollanda kıyılarından uzaklaşıp, Fransa kıyılarına yaklaştık, ateş bu nedenle kesildi herhalde.

Şiddetli rüzgâra kapılmış, baş döndürücü bir hızla gidiyoruz. O kadar hızlı gidiyoruz ki, ırmağın ağzına varıyoruz birden, birkaç dakika sonra Fransız kıyılarına değeceğiz neredeyse. Kıyıya doğru bir takım adamların koşuştuğu açıkça görülüyor. Hafifçe dönüyorum, mümkün olduğu kadar hafif, bütün gücümle de yelkenin ipine asılıyorum. Önümüz dümdüz, flokla trinketanın da yeri kendiliğinden değişiveriyor. Gemi kıyıdan uzaklaşıyor, yelkeni

bırakıyoruz. Offff, nihayet kurtulduk! On dakika sonra ilk dalga yolumuzu kesmeye çalışıyor, onu kolayca aşıyoruz. Sonra teknenin ırmakta çıkardığı fışt fışt sesi taka-taka-tak oluveriyor. İyice yüksek olmalarına rağmen, dalgaları, birdirbir oynayan bir çocuk çevikliğiyle aşıyoruz. Taka-taka-tak, gemi titremeden, sallanmadan inip çıkıyor. Yüksek bir dalganın üzerinden aşıp suya çarparken omurganın çıkardığı tak sesinden başka şey yok.

— Yaşasın! Yaşasın! Kurtulduk! Açıldık denize! diye haykırıyor. Clousiot ciğerlerini parçalarcasına.

Ve gücümüzün çeşitli unsurlara karşı elde ettiği bu zaferi aydınlatmak için Tanrı, göz kamaştırıcı bir tanyeri sunuyor bizlere. Dalgalar, hep aynı düzenle birbirini izliyor. Denizde ilerledikçe gitgide alçalıyorlar. Su çok çamurlu. Tam karşıda, kuzeyde kapkara. Daha sonra masmavi kesilecek. Pusulaya bakma gereğini duymuyorum, Güneş sağ omuzumun üstünde, dosdoğru gidiyorum ama tekne daha az yatıyor, çünkü yelkenlinin ipini gevşettim. Pek şişkin değil şimdi. Büyük serüven başlıyor.

Clousiot doğruluyor. Çevresini iyi görebilmek için başını ve gövdesini dışarı çıkarmak istiyor. Maturette, sırtını fıçıya dayayıp tam karşıma oturmasına yardım ediyor. Sonra bir sigara yakıp bana uzatıyor, karşılıklı tüttürüyoruz.

— İçkiyi ver de denize açılışımızı bir ıslatalım! diyor Clousiot.

Maturette üç teneke kupaya rom dolduruyor, tokuşturuyoruz. Maturette solumda oturuyor, bakışıyoruz. İkisinin de yüzü mutlulukla aydınlanmış, benimki de onlarınkine benziyor herhalde. Derken Clousiot:

— Kaptan, diyor, lütfen nereye gittiğimizi söyler misiniz?

— Tanrı'nın izniyle Kolombiya'ya.

— Allah belâmı versin ki Tanrı izin verir, diyor Clousiot.

Güneş hızla yükseliyor, kurumamız güç olmuyor. Hastane gömleği Arapların bornozuna döndü. Islandığından da başı serin tutuyor ve güneş çarpmasını önlüyor. Deniz masmavi, dalgalar üç metre yüksekliğinde ve iyice uzun, rahatça yolculuk etmemizi sağlıyorlar. Rüzgârın şiddeti devâm ediyor, kıyıdan hızla uzaklaşıyoruz. Arada

bir ardıma göz atıyor, karanın ufukta gitgide kayboluşunu izliyorum. Bu yeşil bitki örtüsü, biz uzaklaştıkça güzelliğinin sırrını ortaya koyuyor. Ardıma bakarken kötü karşıladığımız bir dalga bana görevimi ve gerek arkadaşlarımın, gerekse kendi hayatımın sorumluluğunu yüklendiğimi hatırlatıyor.

— Bir pilâv yapalım bakalım, diyor Maturette.

— Ben fırına göz kulak olurum, diye atılıyor Clousiot, sen de tencereye bakarsın.

Gazyağı damacanası öne iyice yerleştirilmiş. Teknenin burnunda bu yüzden sigara içmek yasak. Yağlı pirinç iyi kokuyor. İki kutu sardalye ile karıştırıp sıcak sıcak yiyoruz. Üstüne de bir kahve. «Bir yudum rom atalım mı?» İstemiyorum, hava çok sıcak. Üstelik içkiye çok düşkün de değilim. Clousiot bana durmadan sigara sarıyor, yakıp uzatıyor. Teknede yediğimiz ilk yemek çok iyi geçti. Güneşin vardığı yerden, saatin onu bulduğu sonucunu çıkarıyoruz. Açık denizde henüz beş saat yol almışız, ama teknenin altındaki denizin çok derin olduğu hissediliyor. Dalgaların yüksekliği iyice azaldı, teknenin dibi suya çarpmadan, onları ikiye bölerek ilerliyoruz. Hava nefis. Gündüz, insanın devamlı pusulaya ihtiyaç duymadığını anlıyorum. Zaman zaman pusulanın ibresine bakarak güneşin yerini buluyor ve rotamı buna göre düzenliyorum, böylesi daha kolay. Devamlı güneşe bakmak gözlerimi çok yoruyor. Bir güneş gözlüğü edinmeyi düşünmediğim için çok pişmanım.

Birden Clousiot: «Hastanede sana rastlamış olmam ne büyük kısmet!» diyor.

— Kısmetli olan yalnız sen değilsin ki, senin gelmen de benim için büyük kısmet sayılır. Dega ile Fernandez'i düşünüyorum... Evet demiş olsalardı, şu sıra bizimle birlikte olacaklardı.

— Pek emin değilim, diyor Clousiot. Arabı istediğin an koğuşa çekmek ikimizin başaracağı iş değildi.

— Doğru, Maturette'in de bize faydaları dokundu. Kabiliyetli, yürekli ve becerikli olduğu için kendisini yanımıza aldığıma çok memnunum.

— Sağolun, diyor Maturette de, genç yaşım ve kadınsı davranışlarıma rağmen bana güvendiğiniz için iki-

nize de teşekkür ederim. Olaylar karşısında elimden geldiğince sağlam durmaya çalışacağım.

«Ya François Sierra, Galgani ile birlikte gelmelerini ne kadar isterdim...» diyorum.

— Durum öyle değişik ki Kelebek, dediklerini gerçekleştirmek imkânsızlaştı. Eğer Jesus namuslu bir herif olsaydı da bize sağlam tekne bulsaydı bir yere siner ve beklerdik Jesus onları da kaçırıp bize getirirdi. Hem seni tanıyorlar, kendilerine haber vermediysen, bunu, çaresizlikten yapamadığım anlayacaklardır.

— Sormayı hep unutuyorum Maturette, nasıl oluyor da sen, hastane koğuşunda tutuluyordun?

— Hücre cezasına çarptırıldığımdan haberim yoktu. Hem boğazım ağrıdığı için, hem de biraz gezinmek amacıyla revire çıktım. Doktor beni görünce: «Fişinde adalarda hücre cezası çekeceğini okudum, dedi. Neden?» «bilmem ki doktor» dedim. «Hem hücre cezası ne demek?» «Bir şey değil, bir şey değil, dedi doktor. Hastaneye yat bakalım.» Ben de kendimi koğuşta buldum, işte bu kadar.

— Demek adam sana yardım etmek istemiş, diyor Clousiot.

— Doktorun neden yardım etmek istediğini anlayabilene aşkolsun. Herhalde şimdi: «Korumak için hastaneye yatırdığım oğlan, sandığım kadar enayi değilmiş. Baksanıza, nasıl kaçtı,» diyordur.

Saçma sapan şeyler konuşuyoruz. «Kimbilir diyorum çekiçli adam Julot'ya ne zaman raslarız? Ormanda gizlenmiyorsa şimdi çok uzaklarda olmalı.» Clousiot: «Giderken yastığının altına bir not bıraktım, diyor. Üzerinde, Adres bırakmadan ayrıldı yazıyor.» Basıyoruz kahkahayı.

Beş gün kazasız belâsız yol alıyoruz. Gündüzleri güneş, yol gösteriyor. Gece pusuladan faydalanıyorum. Altıncı günün sabahı parlak bir güneş bizi selâmlıyor, deniz birden duruldu, uçan balıklar yakınımızdan geçiyorlar. Yorgunluktan bitiğim. Gece Maturette uyumama engel olmak için yüzümde, deniz suyuna batırılmış çamaşır gezdiriyor, yine de ara sıra dalıp gidiyoruz. O zaman da Clousiot, sigarayla bir yanımı yakıp beni uyandırıyor. Deniz çarşaf gibi olduğundan uyumaya karar veriyorum. Yelkenle floku indiriyoruz. Yalnız trinketayı muhafaza ediyoruz. Teknenin dibinde, başımın üstüne gerilen battani-

ye ile güneş ışınlarından korunarak külçe gibi uyuyorum. Maturette'in sarsmasıyla uyanıyorum. «Saat on iki, ya da bir oldu, diyor. Ama ortalık serinlemeye başladı. Ufuk, rüzgârın geldiği yön kara bulutlarla kaplı.» Yerimden kalkıp dümenin başına geçiyorum. Yalnız floku çektik, pürüzsüz denizde kayıyoruz. Arkam kapkara, rüzgâr gitgide sertleşiyor. Trinketa ile flok, tekneyi hızla ilerletmeye yetiyor. Direğe sarılı yelkeni sıkı sıkı bağlıyorum.

— Sıkı durun, fırtına geliyor! diyorum dostlarıma.

Koca koca yağmur taneleri üstümüze düşmeye başladı. Başdöndürücü bir hızla bize doğru gelen bu karanlık, bir çeyrek saatte ufuktan yakınımıza vardı. Evet, geliyor, akıl almayacak kadar zorlu bir rüzgâr üstümüze saldırıyor. Tepesinde köpüklü dalgalar büyük bir hızla oluşuveriyor, güneş karardı, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor, göz gözü görmüyor ve tekneye çarpan dalgalar deniz suyunu yüzümde kamçı gibi şaklatıyor.

Fırtına bu, çılgına dönen doğanın bütün gümbürtüsü, gürlemesi, şimşeği, yağmuru, dalgaları, çevremizde dolanıp kükreyen rüzgârın uğultusuyla ilk fırtınam.

Ceviz kabuğu gibi sürüklenen tekne, inanılmayacak kadar yükselip öyle derinlere iniyor ki, insana bu çukurdan asla çıkamayacakmış gibi geliyor. Yine de, bu akıl almaz dalışlara rağmen tekne yeniden yükseliyor, yeni dalganın tepesinden aşıp ilerliyor, ilerliyor. Dümen yekesini iki elimle tutuyorum. Yaklaştığını gördüğüm bir dalgaya dayanmanın daha iyi olacağını düşünerek burundan almak üzere tekneyi doğrulttuğumda acele ediyorum anlaşılan, tekneye su doluyor herhalde. Sinirleniyorum, istemeden bir dalgayı yandan alıyorum. Çok tehlikeli bir şey bu, tekne öylesine yan yatıyor ki neredeyse devrilecek. Ama bu arada, aldığı suyun büyük bir bölümünü de dışarı atıyor.

— Yaşa! diye haykırıyor Clousiot. İşini biliyorsun Kelebek! Aldığın suyu nasıl da boşalttın!

— Gördün mü! diyorum dostuma.

Tecrübesizliğim yüzünden, açık denizde alabora olup batma tehlikesi geçirdiğimizi bir bilse! Dalgalara karşı koymaktan, belirli bir yönde ilerlemeye çalışmaktan vazgeçiyorum, sadece tekneyi dengeli tutmaya yöneliyor çabalarım. Dalgalarla birlikte inip çıkıyoruz artık. Buluşu-

mun büyük önem taşıdığını ve böylesine tehlikenin yüzde doksanını ortadan kaldırdığımı anlıyorum. Yağmur duruyor, rüzgâr hep aynı şiddette esiyor ama şimdi önümü ve arkamı rahatça görebiliyorum. Ardım aydınlık önüm kapkara, bu iki ucun tam ortasındayız.

Saat beşe doğru her şey geçip gitti. Güneş yeniden bizi ısıtıyor, rüzgâr normal, dalgalar eskisi kadar yüksek değil. Yelkeni çekiyorum. Dostlar, boş tencerelerle teknenin içindeki suyu boşalttılar. Battaniyeleri çıkarıyoruz. Direğe bağlanınca rüzgârda çabucak kuruyacaklar. Pirinç, un, yağ, bol kahve, esaslı bir yudum da rom. Güneş, bu masmavi denizi iyice aydınlatarak unutulmaz bir görüntü haline getirdikten sonra batıyor. Gökyüzü koyu kırmızı, bir bölümü suya gömülen bu güneş, birkaç beyaz bulutuyla gökyüzüne ve denize koca koca sarı diller uzatıyor, dalgalar yükselirken, mavi, sonra yeşil tepeleri de üzerinden yansıyan ışının rengine göre kırmızı, pembe ya da sarı.

Alışılmamış tatlılıkta bir huzur her yanıma yayılıyor, kendime güvenebileceğimi anlıyorum. Ucuz atlattım, üstelik bu kısa fırtınanın bana büyük faydası dokundu. Tek başıma, tekneyi nasıl yönetmek gerektiğini öğrendim. Geceye büyük bir iç rahatlığıyla gireceğim.

— Clousiot, tekneyi boşaltmak için yaptığım numarayı gördün mü?

— Dostum, o numarayı yapmasan da ikinci bir dalga üstümüze gelse çoktan batmıştık. Doğrusu bu işte çok ustasın.

— Yelken kullanmayı deniz kuvvetlerinde mi öğrendin? diye soruyor Maturette.

— Evet, görüyor musun, deniz kuvvetlerinde askerlik yapmanın da adama faydası dokunuyormuş.

Rotamızın epey dışına düşmüş olmalıyız. Böyle bir rüzgâr ve çılgın dalgalarla, dört saatte yolundan ne kadar saptığını anlayabilirsen anla? En iyisi kuzey batıyı tutmak, tamam. Bu kez eflâtun olan son kıvılcımlarını da saçtıktan sonra güneşin denizde kaybolmasıyla karanlık basıveriyor.

Altı gün daha kazasız belâsız yol alıyoruz. Bir kaç ufak fırtınaya ve süresi üç saati aşmayan yağmura rastladığımız oluyor ama hiç biri, ilk patırtının bitmek tüken-

mek bilmez uzunluğunda değil. Sabah saat on. En ufak bir esinti yok. Uyandığımda dudaklarım alev alev. Ne dudaklarımın, ne de burnumun derisi kalmış. Sağ eliminki de soyulmuş, cılk yara gibi. Maturette ile Clousiot'nun da benden farkı yok. Günde iki kere ellerimize ve yüzümüze yağ sürüyoruz ama yetmiyor.

Tropiklerin güneşi yağı hemen kurutuveriyor.

Güneşe bakılacak olursa, saat öğleden sonranın iki buçuğu. Yemek yiyorum, deniz sabahki gibi olduğundan yelkeni tepemize gerip gölgede oturmak istiyoruz. Maturette'in bulaşığı yıkadığı yan balık doldu. Palayı kapıp Maturette'den, suya birkaç pirinç tanesi atmasını söylüyorum. Bu taneler ıslandığından şişmeye ve mayalanmaya başlamış. Balıklar, pirinç tanelerinin düştüğü yere birikiyor, neredeyse suyun yüzündeler, bir tanesinin başı görünüyor, palayı vurduğum gibi karnı havaya çıkıveriyor. On kiloluk bir balık bu. Temizliyor, tuzlu suda haşlıyoruz. Akşam manyoka unuyla birlikte yiyoruz.

Denize açılalı on bir gün oluyor. Bu süre içinde, çok uzağımızdan geçen bir gemiden başkasına raslamadık. Nerede olduğumuzu iyiden iyiye merak etmeye başlıyorum artık. Açık denizdeyiz ama Trinidad'a ya da İngiliz adalarına ne kadar uzaktayız acaba? İyi insan lâfının üstüne gelirmiş... Gerçekten de, tam önümüzde kara bir nokta büyüdükçe büyüyor. Bir gemi mi, yahut açık denize giden bir şalupa mı? Yanılmışım, üstümüze geliyormuş. Bir gemi bu, artık iyice seçilebiliyor. Rüzgâr olmadığından yelkenlerimiz acınacak bir halde sarkmış, gemi her halde bizi görmedi. Birden düdük sesi geliyor, sonra üç kere uluyor gemi, yolunu değiştirip bize doğru yöneliyor.

— Allah vere de fazla sokulmasa, diyor Clousoit.

— Tehlike yok, deniz çarşaf gibi.

Bu bir tanker. Yaklaştıkça güvertesindeki kalabalığı seçebiliyoruz. Açık denizde, bir ceviz kabuğuna dolan üç kişinin ne halt ettiğini merak ediyorlar herhalde. Yavaşça bizden yana sokuluyor, süvari, diğer kaptanlar, tayfalar, ahçıbaşı seçilebiliyor. Derken rengârenk giysili kadınlarla renkli gömlekli adamlar güverteye çıkıyor. Bunlar yolcu, belli. Bir tankerde yolcu bulunması pek görülmemiş şey

ya. Tanker yavaş yavaş yaklaşıyor, süvari bizimle İngilizce konuşuyor:

— **Whare are you coming from?**

— **French Guyane.**

— Fransızca biliyor musunuz? diye soruyor kadınlardan biri.

— Evet madam.

— Açık denizde işiniz ne?

— Rasgele gidiyoruz işte.

Kadın süvariyle konuştuktan sonra: «Kaptan gemiye binmenizi teklif etti, diyor teknenizi de yukarı çekecekler.»

— Sağolsun ama, söyleyin kendisine teknemizden memnunuz.

— Neden yardım istemiyorsunuz?

— Biz kaçak mahkûmlarız, yolumuz sizinkinden çok farklı.

— Nereye gidiyorsunuz?

— Martinique adasına ya da daha ileriye. Neredeyiz?

— Açık denizde.

— Antil adalarına varmak için ne yapmamız gerekiyor?

— İngiliz deniz haritalarını okuyabilir misiniz?

— Evet.

Kısa bir süre sonra iple, bir İngiliz açık deniz haritası, karton karton sigara, ekmek ve kızarmış bir but iniyor.

— Haritaya bakın. Bakıyor ve İngiliz Antillerine varmak için batıya dönüp dörtte bir güney yapmam gerekli değil mi? diyorum.

— Tamam.

— Aşağı yukarı kaç mil?

— İki gün sonra orada olursunuz, diyor kaptan.

— Eyvallah. Hepinize teşekkür ederiz!

— Süvari, gösterdiğiniz yüreklilikten ötürü sizi kutluyor.

— Sağolsun, elveda! Tanker yavaş yavaş uzaklaşıyor, neredeyse sıyırıyor bizim tekneyi pervanelerin anaforundan çekilip biraz uzaklaşıyorum, tam o sırada tayfalardan biri bana bir denizci kasketi atıyor. Kasket teknenin ortasına

düşüyor. Bir sırmalı şeriti ve önünde çapası olan bu kasketle, iki gün sonra kazasız belâsız Trinidâd'a varıyoruz.

Trinidad

Karayı görmeden çok önce, kuşlar, iyiden iyiye yaklaştığımızı haber veriyorlar. Çevremizde dolanmaya başladıklarında saat sabahın yedi buçuğu. «Geliyoruz arkadaş! Geliyoruz! Yolculuğumuzun ilk bölümünü tamamladık, hem de en tehlikeli bölümünü. Yaşasın özgürlük!» Her birimiz, çocuksu çığlıklarla sevincimizi dışa vuruyoruz. Yüzlerimiz, yanıkları geçirmek için gemiden armağan edilen kakao yağıyla kaplı. Dokuza doğru toprak görünüyor. Şiddetli sayılmayacak, serin bir rüzgâr bizi pek çalkantılı olmayan denizde götürüyor. Ancak öğleden sonra dörde doğru, uzun, küçücük beyaz evlerle dolu, tepesi hindistancevizi ağaçlarıyla kaplı bir adanın ayrıntılarını seçebiliyoruz. Aslında bunun bir ada mı yoksa yarımada mı olduğunu, evlerde insan bulunup bulunmadığını kestirmek şimdilik imkânsız. Teknemizin yöneldiği kumsala doğru koşuşan insanları seçebilmek için daha bir saat geçmesi gerekli. Yirmi dakikadan kısa bir sürede, karmakarışık bir kalabalık oluşuyor. Bu küçücük köy bizi karşılamak için deniz kıyısına yığılmış. Sonradan adanın San Fernando olduğunu öğreneceğiz.

Kıyıya üç yüz metre kala demir atıyorum, hemen tutuyor. Kıyıdakilerin tepkisini ölçmek ve suyun dibi mercan kayalıklarıyla kaplıysa teknemi delmemek için yapıyorum bu işi. Yelkenleri toplayıp bekliyoruz. Küçük bir kayık bize doğru geliyor. İçinde kürek çeken iki zenciyle koloniyal şapkalı bir beyaz var.

Beyaz adam, tertemiz bir Fransızcayla: «Trinidad'a hoşgeldiniz,» diyor. Zencilerin ağzı kulaklarına varıyor.

— İyi dileğinizden ötürü teşekkür ederiz efendim. Denizin dibi mercan kayalıklarıyla mı kaplı acaba? Yoksa kumluk mu?

— Kumluk, tehlikesizce kıyıya yanaşabilirsiniz.

Demiri çekiyorum ve dalgalar bizi yavaşça kumsala itiyor. Karaya değer değmez en az on kişi suya atlıyor ve tekneyi çekip kıyıya alıveriyorlar. Bize bakıyor, okşayıcı

hareketlerle dokunuyor. Zenci ya da kızılderili kadınlar el hareketleriyle davet ediyorlar. Herkes bizi evinde misafir etmek istiyor. Beyaz adamın bana Fransızca anlattığı bu. Maturette bir avuç kum alıp öpmek üzere ağzına götürüyor. Herkes çılgına dönüyor. Clousiot'nun durumunu anlattığım beyaz, onu hemen kumsalın yakınındaki evine taşıtıyor. Yarına kadar her şeyi teknenin içinde bırakabileceğimizi söylüyor. Kimse dokunmaz, diyor. Kalabalık bana «kaptan» adını taktı, yeni adıma çok gülüyorum. Hepsi: «**Good captain, long ride on small boat**» (iyi kaptan, küçücük gemiyle dünyanın yolunu geldi!) diyor.

Hava kararadı. Teknenin biraz daha yukarı çekilip sıkı sıkı bağlanmasını sağladıktan sonra İngilizin peşinden evinin yolunu tutuyoruz. İngiliz sömürgelerinde görülen bir «**Bungalow**» bu; bir kaç tahta basamak, madenî bir kapı. İngilizin ardından içeri giriyorum. Maturette de peşimden geliyor. Girer girmez de, bir koltuğa yerleşmiş iki kızın arasında şişinen Clousiot'yu görüyorum.

— Karımla kızım, diyor adam. İngiltere'de okuyan bir de oğlum var.

Kadın Fransızca:

— Evimize hoş geldiniz, diyor.

— Oturun beyler, diyor.

— Sağolun efendim, bizim için rahatsız olmayın.

Bize iki hasır koltuk gösteren genç kız:

— Neden? Merak etmeyin, nereden geldiğinizi biliyoruz ve tekrar ediyoruz: Evimize hoşgeldiniz.

Adam avukat, adı da Mr. Bowen. Yazıhanesi, kırk kilometre ötedeki Trinidad'ın başkenti Port of Spain'de. Bize sütlü çay, kızarmış ekmek, tereyağ ve reçel getiriyorlar. Özgür birer insan olarak geçirdiğimiz ilk gece bu, hayat boyu unutamayacağım. Ne geçmişimle ilgili bir şey konuşuluyor, ne de meraklı sorularla karşılaşıyoruz, bütün öğrenmek istedikleri kaç gündür açık denizde olduğumuz; yolculuğumuzun nasıl geçtiği! Clousiot'nun acı çekip çekmediği, polise ertesi gün mü, yoksa bir gün sonra mı haber verilmesini istediğimiz, hayatta eşimiz, yakınlarımız, çocuklarımız olup olmadığı. Onlara mektup yazarsak postaya verebileceklerini de söylüyorlar. Ne demeli. Gerek kumsalda biriken halkın ve gerekse üç kaçağa sözle an-

latılamayacak bir yakınlık gösteren bu ailenin karşılama töreni müthiş bir şey

Mr. Bowen bir doktorla konuşuyor, doktor ertesi gün öğleden sonra yaralıyı getirmesini söylüyor. Röntgeni alınacak ve ne yapmak gerektiği anlaşılacak. Mr. Bowen Port of Spain'e, «**Salvation Army**» (*) komutanına telefon ediyor. Adam otellerinde bize bir oda hazırlayacaklarını, istediğimiz zaman gelebileceğimizi, sağlamsa tekneye iyi bakmamızı, yolculuğa devam etmek için ona ihtiyacımız olacağını söylüyor. Kürek mahkûmu mu? Yoksa sürgün mü olduğumuzu soruyor. Kürek mahkûmuyuz, diyorum. Kürek mahkûmu oluşumuz avukatın hoşuna gitmiş gibi.

— Yıkanıp traş olmak ister misiniz? diye soruyor genç kız bana. Reddetmeye kalkmayın, bizim için rahatsızlık söz konusu değil nasılsa. Banyoda size uyacağım sandığımız elbiseler duruyor.

Banyoya geçip yıkanıyorum, traş olup tarandıktan sonra, sırtıma da gri pantalon, beyaz bir gömlek geçirip beyaz çoraplarla lâstik pabuçları ayağıma giyerek çıkıyorum dışarı.

Bir kızılderili kapıyı vuruyor, koltuğunun altında paket var, doktorun benimle aynı boyda olduğunu gördüğünü ve dolayısıyla kolayca giyecek bulunduğunu, yoksa evde ufak tefek kimse olmadığından küçük Maturette'in boyuna posuna uygun bir şey bulamayacağını söylüyor. Müslümanlar gibi önümüzde eğilip çekiliyor. Bunca iyilik karşısında ne denebilir? Yüreğime dolan duygular anlatılır gibi değil. Clousiot herkesten önce yattı. Sonra beşimiz, çeşitli konulardaki görüşlerimizi belirttik. Bu tatlı kadınların en çok merak ettikleri, yeni bir hayat kurmak için ne yapmayı düşündüğümüzdü. Geçmişe kıyısından köşesinden bile değindikleri yoktu, bütün sözleri hep gelecekle ilgiliydi. Mr. Bowen, Trinidad'ın, kaçakların adaya yerleşmelerini kabul etmeyişine üzülüyordu. Bazı kişiler için yerleşme izni almaya çalıştığını anlattı, ama hiç kabul ettirememişti.

Genç kız da, babası gibi, tertemiz ve yanlışsız bir Fransızca konuşuyor. Sarışın, yüzü çil dolu, on yediyle

(*) Kimsesiz ya da yoksullara yardım eden hayır kuruluşu.

yirmi arası olmalı, doğrusu yaşım sorma cesaretini kendimde bulamıyorum.

— Çok gençsiniz, hayat sizi bekliyor, diyor. Mahkûm olmak için neler yaptığınızı bilmiyor, bilmek de istemiyorum. Ama uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkmak için bu kadar minik bir tekneyle okyanusa açılmanız, özgürlük için her şeyi yapmaya hazır olduğunuzu gösteriyor. Bu çok saygıdeğer bir tutum.

Sabahın sekizine kadar uyuduk. Kalktığımızda yemek masasını hazır buluyoruz. İki kadın, olağan bir şeyden söz edercesine, Mr. Bowen'un Port of Spain'e gittiğini ve bizim için bir talepte bulunabilmek üzere gerekli bütün bilgilerle öğleden sonra döneceğini söylüyorlar.

Evini, içinde üç kaçak kürek mahkûmuyla bırakan bu adam bize benzeri olmayan bir ders vererek şunları söylemek istiyor: Siz de, herkes gibi birer insansınız, tanıştığımızdan on iki saat sonra evimde, karım ve kızımla yalnız bıraktığıma bakarak size güvenip güvenmediğimi anlayabilirsiniz. Bizlere sessizce: Üçünüzle de konuştuktan sonra güvenilir insanlar olduğunuzu anladım ve ne davranışınızla, ne de sözlerinizle kötü bir şey yapmıyacağınıza inanarak sizleri yuvamda bıraktım, diyor. Bu olay üçümüzü de çok duygulandırdı.

Kitabım bir gün okur bulabilirse, gerekli duygululuk ve ustalıkla duyduğum heyecanı, o akıl almaz kendimize saygı izlenimini anlatacak kadar «aydın» bir kisi olmadığımı anlayacaksınız. Bu hayali vaftiz, bizi tertemiz kılan bu yıkanma, benliğimin, içine gömüldüğüm balçığın üstünde yükselmesi, beni bugünden yarına bir sorumlulukla karşı karşıya bırakan bu tutum son derece basit bir şekilde özgürlüğünde bile zincirlere vurulduğunu hisseden, her an birinin denetimi altında bulunduğunu sanan kürek mahkûmunu bambaşka bir insan yaptı. Bütün görüp geçirdiklerim, katlandıklarım, başıma gelenler, ahlâksız çürümüş, başkaldırmasıyla çok tehikeli bir adam olmaya beni iten her şey, sanki büyülenmiş gibi yok oluverdi. Sağol majestelerinin avukatı Mr. Bowen, beni bu kısa sürede bambaşka bir insan yaptığın için sana teşekkür ederim.

Gözleri, bizi çevreleyen deniz kadar mavi, saçları da sapsarı olan genç kız benimle birlikte hindistan cevizleri-

nin altında oturuyor. Kırmızı, sarı, mor çiçeklerle birlikte bu bahçeye, şu an için gerekli şiirselliği sağlıyor

— Mösyö Henri (Bana mösyö diyor. Bana kimbilir ne kadar zamandan beri mösyö diyen çıkmamıştır), babamın dün de söylediği gibi, İngiliz yetkililerinin anlayışsızlığı ne yazık ki burada kalmanıza engel oluyor. Dinlenip yeniden yola çıkabilmeniz için size, ancak on beş günlük bir süre tanıyorlar. Sabah erkenden teknenizi gözden geçirdik, sizi bekleyen uzun yolculuk için çok hafif ve küçük kalıyor. Bizimkinden daha konuksever bir ulusa rastlamanızı diliyorum. Böyle durumlarda, bütün İngiliz adalarının tutumu aynı. Gelecek yolculuğunuzda çok acı çekerseniz, bu adalarda oturan insanlara kızmamanızı rica ederim. İnsanlar, olayların bu şekilde yorumlanmasından sorumlu sayılmazlar, emirler İngiltere'den, sizi tanımayan kişilerden geliyor. Babamın adresi, 101, Queen Street, Port of Spain - Trinidad'dır. Tanrı yardım eder de mektup yazabilirseniz, lütfen durumunuz hakkında bize iki satırla bilgi verin.

O kadar duygulandım ki, ne karşılık vereceğimi kestiremiyorum. Mrs. Bowen yanımıza yaklaşıyor, Kırk yaşlarında, açık kestane saçlı, yeşil gözlü, çok güzel bir kadın. Çok basit, belinden kuşakla bağlı beyaz bir elbise var sırtında, ayaklarına da bir çift açık sandal giymiş.

— Kocam saat beşte gelecek, diyor Yanımıza polis katılmadan, arabasıyla başkente kadar gidebilmenizi sağlamaya çalışıyor. İlk gecenizi Port of Spain polis merkezinde geçirmenizi önlemek peşinde. Yaralı arkadaşınız doğrudan doğruya bir dostun kliniğinde yatacak, siz ikiniz de **Salvation Army**'nin oteline yerleşeceksiniz.

Tekneye göz atmaya giden Maturette bahçede bize katılıyor. «Çevresi meraklı dolu,» diyor. Ama hiç bir şeyine dokunan olmamış. Tekneyi inceleyen meraklılar, dümenin üstüne saplanan kurşunu bulmuşlar. Biri, hâtıra olarak bu kurşunu saklamak için izin istemiş. Maturette: «Kaptan, kaptan», cevabını vermiş, Kızılderili, kaptanla konuşmak gerektiğini anlamış ve susmuş. Maturette: «Deniz kaplumbağalarını neden bırakmıyoruz?» diye soruyor.

— Kaplumbağalarınız mı var? diye atılıyor genç kız. Gidip bakalım.

Teknenin yanına gidiyoruz. Yolda, ufak tefek ve çok güzel bir Kızılderili kız, hiç konuşmadan elime yapışıverdi. «Good afternoon» (iyi öğleden sonraları) diyor bu rengârenk kalabalık. İki kaplumbağayı da çıkarıyorum. «Ne diyorsunuz? Denize atalım mı? Yoksa bunları bahçenizde beslemek mi istersiniz?»

— Dipteki havuz deniz suyu doludur. Kaplumbağaları o havuza yerleştiririz, böylece de sizlerden bana bir şey kalmış olur.» «Tamam.» Teknenin içinde ne var sa çevresinde toplananlara dağıtıyor, yalnız pusulayı, tütünü, fıçıyı, bıçağı, battaniyeleri ve kimse farketmeden battaniyelerin arasında gizlediğim tabancayı ayırıyorum.

Saat beşte Mr. Bowen geliyor: «Baylar, her şey halloldu. Başkente sizi ben götüreceğim. Önce yaralıyı kliniğe bırakacak, oradan otele gideceğiz.» Clousiot'yu arabanın arkasına yerleştiriyoruz. Genç kızla vedalaştığım sıra annesi, elinde bir bavulla geliyor: «Kocamın eşyalarından bazılarını kabul eder misiniz? diyor. Size yürekten armağan ediyorum bunları.» Bunca iyilik karşısında ne demeli? «Sağolun, binlerce kere sağolun.» Ve direksiyonu sağda olan arabaya atlayıp hareket ediyoruz. Altıya çeyrek kala kinikteyiz. Kliniğin adı Saint George. Hastabakıcılar, Clousiot'yu sedye ile bir odaya taşıyorlar, yatağının üstünde oturan bir Kızılderili var orada. Doktor görünüyor. Bowen'in ve bizim elimizi sıkıyor. Fransızca bilmiyor ama Bowen'in aracılığıyla, Clousiot'ya çok iyi bakılacağını ve istediğimiz zaman kendisini görmeye gelebileceğimizi belirtiyor. Bowen'in arabasıyla şehrin içinden geçiyoruz. Otomobilleri, bisikletleriyle aydınlık bir şehir görmek bizi hayran bırakıyor. Her yanı tahta olan Port of Spain şehrinin kaldırımlarında beyazlar, zencinler, hintliler, herkes yanyana yürüyor. Yalnız birinci katı taş, geri kalan her yeri tahta olan otele varıyoruz, iyi aydınlatılmış bir alana bakıyor. Alanda **Balıkpazarı** yazısını okuyorum. «**Salvation Army**» komutanı, kadınlı erkekli tüm kurmayıyla bizleri karşılıyor. Adam biraz fransızca biliyor, diğerleri İngilizce bir şeyler söylüyorlar. Ne dediklerini anlamıyoruz ama yüzleri o kadar aydınlık gözleri öylesine dost ki bunların iyi şeyler olduğunu hemen kestiriyoruz.

Bizi ikinci katta, üç yataklı bir odaya çıkarıyorlar

— üçüncü yatak herhalde Clousiot için. — Odanın bitişiğindeki banyo, tertemiz havluları ve sabunuyla emrimize âmade. Bize odayı gösterdikten sonra, komutan: «Yemek isterseniz, saat tam yedide, yani yarım saat sonra bir arada yenecek.»

— Sağolun, karnımız tok.

— Şehri dolaşmak istiyorsanız, işte size çay ya da kahve içebilmenizi, bir dondurma yiyebilmenizi sağlayacak iki antil doları. Özellikle yolunuzu kaybetmemeye bakın. Geri döneceğiniz zaman sadece: «Salvation Army Please!» demekle yolu bulabilirsiniz.

On dakika sonra sokaktayız, kaldırımlarda yürüyor, insanlarla dirsek dirseğe geliyoruz ama kimsenin aldırdığı yok. Derin soluk alıp bir şehirde atılan ilk özgür adımların tadına varıyoruz heyecanla. Oldukça büyük bir şehirde başıboş bırakılmakla gösterilen bu devamlı güven bizi rahat ettiriyor. Kendimize güveni kazandırdıktan başka, bize gösterilen bu güvene ihanet etmenin imkânsız olduğunun bilincine iyice varmamızı da sağlıyor. Maturette'le birlikte, ağır ağır, kalabalığın arasında ilerliyoruz. İnsanlarla birlikte yanyana yürümek, itilip kakılmak, kalabalığın bir parçası olabilmek için ortasına dalmak ihtiyacını duyuyoruz. Bir bara girdik ve bira istedik. «Two beers please» sözü öylesine çoğaldı ki, hiç bir anlamı yokmuş gibi geliyordu insana. Buna rağmen, burnundan altın bir deniz kabuğu geçen Kızılderili kadının, biraları önümüze koyduktan sonra: «Half dollar sir», demesine çok şaşırdık. İnci dişli gülüşü, kenarları hafifçe kırışmış mor-kara ve iri gözleri, omuzlarına dökülen simsiyah saçları, çok güzel oldukları anlaşılan bir çift göğsün başlangıcını ortaya koyan açık bluzu, herkese doğal gelen bütün şeyleri, biz, peri masalları gibi olağanüstü sanıyoruz. Yok be Kelebek, hiç de öyle değil. Bu kadar kısa sürede yaşıyan bir ölü, müebbete mahkûm biriyken özgür bir insan halini alman imkânsız.

Parayı veren Maturette'in elinde yarım dolar kalıyor. Bira o kadar nefis ve soğuk ki: «Bir tane daha içelim mi?» diyor. İkinci bardağı içmek, bana yapılmaması gereken bir şeymiş gibi geliyor.

— Yok canım, gerçek özgürlüğe kavuşalı yarım saat bile olmadı. Sen kafayı çekmeyi düşünüyorsun galiba.

— Kelebek, büyütme rica ederim. İki bardak bira içmekle kafayı çekmek arasında dağlar var.

— Belki haklısın ama, şu anın bize sunduğu zevklere balıklama dalmanın doğru olmadığını sanıyorum. Oburlar gibi değil, yavaş yavaş, kenarından köşesinden tadına bakmakla işe başlamalı. Her şeyden önce, bu para bizim değil.

— Doğru, haklısın. Özgür olmayı damlalıktan akıtarak öğreneceğiz, böylesi daha iyi.

Dışarı çıkıyor ve şehrin bir ucundan öbürüne uzanan Watters Street boyunca gidiyoruz. Geçen tramvaylar, küçük arabaların önüne koşulmuş eşekler, otomobiller, sinema, bar ve gece kulüplerinin renkli ilânları, gülümseyerek bakan genç zenci ya da kızılderili kızların gözleri bizi öylesine büyülemiş ki, farkına bile varmadan kendimizi limanda buluyoruz. Önümüzde ışıklarla donatılmış büyüleyici adlar taşıyan turist gemileri: Boston, Panama, Los Angeles, Quebec, Hamburg, Amsterdam, Londra yazılı şilepler. Rıhtım boyunca yanyana dizilmiş barlar, gece kulüpleri, lokantalar, içki içen, şarkı söyleyen, bağırıp çağırarak kavga eden erkek ve kadınlarla dolu. Birden dayanılmaz bir istek beni bu, belki bayağı ama hayat dolu kalabalığa karışmaya itiyor. Bir barın önünde, buzların arasına dizilmiş istiridyeler, deniz kestaneleri, istakozlar, deniz bıçakları, midyeler, geçerken insanı tahrik eden deniz ürünleri duruyor. Kırmızı beyaz kareli örtülerle kaplı ve çoğu dolu olan masalar sanki insanı çağırıyor. Koyu renk derili, yüz hatları incecik, zencilerle çok az benzerliği bulunan göğsü iyice açık rengârenk giysiler içinde kızlar sizi, gördüklerinizden faydalanmaya zorluyor. Kızlardan birine yaklaşıp bir binlik uzatarak: «French money good?» diye soruyorum. «Yes, I change for you Okay.» Parayı alıp kalabalık salonda kayboluyor. Geri dönüp «Come here» diyor bana, ardında bir Çinlinin oturduğu kasaya götürüyor.

— Fransız mısınız?

— Evet.

— Bin frank mı değiştireceksiniz?

— Evet.

— Antil doları mı istiyorsunuz?

— Evet.

— Pasaport?
— Yok.
— Kimlik cüzdanı?
— Yok.
— Peki. Adam kıza bir şeyler söylüyor, kız salona göz atıyor, benimki gibi sırmalı bir denizci kasketi giyen, tayfa kılıklı bir adamın yanına gidiyor ve kasanın önüne sürüklüyor. Çinli:
— Hüviyet? diyor adama.
— İşte.
Ve Çinli, büyük bir soğukkanlılıkla yabancının adına bin franklık bir değiştirme fişi dolduruyor, imzalatıyor, kız adamın koluna girip götürüyor. Adam herhalde olup bitenin farkında değil, ben ellisi bir ve iki dolarlık olmak üzere iki yüz elli antil doları alıyorum. Kıza bir dolar veriyorum, çıkıyoruz ve masalardan birinin başına çöküp nefis beyaz şarapla birlikte kendimize bir «deniz ürünleri şöleni» çekiyoruz.

İLK KAÇIŞ (DEVAM)

TRİNİDAD

BU İNGİLİZ şehrindeki ilk özgürlük gecemizi, dünmüş gibi hatırlıyorum. Işıklar ve yüreğimizdeki sıcaklıkla sarhoş, bu mutlu ve güleryüzlü kalabalığın ruhunu her an koklayarak geziyoruz. Tayfalar ve onları iyice sağmak için bekleyen kızlarla dolu bir bar. Ama bu kızların iğrenç yanı yok, Paris, Le Havre ve Marsilya batakhanelerinde çalışanlarla kıyaslanamazlar. Bambaşka, değişik bir şey bu. Aşırı boyalı, sefahatin izlerini taşıyan yüzler, kurnazlık parıltılarıyla aydınlanan gözler yerine, her renkten kız var karşımızda. Çinliden Afrika zencisine, sütlü kahveden dümdüz saçlısına, anneleri ve babaları şekerkamışı ya da kakao üretimi sırasında tanışan kızılderilisinden Javalısına, burnuna altından bir deniz kabuğu geçirilmiş Çinli ve kızılderili kırmasına, yandan Romalıları andıran, bakır rengi yüzü, iri, simsiyah, pırıl pırıl, uzun kirpiklerle kaplı gözleri ve iyice açarak gerdiği göğsüyle: «Bak memelerime, mükemmel değil mi?» dercesine gezinen İspanyol melezine kadar bütün bu kızlar, saçlarına iliştirdikleri değişik renklerdeki çiçeklerle sevgiyi, dışa vuruyor, sevişme tadı veriyor. Bunun pis ve ticarî yanı yok; iş yaptıkları izleni-

mini uyandırmıyorlar, gerçekten eğleniyorlar. Onlar için paranın, hayatın başlıca hedefi olmadığı anlaşılıyor.

Lâmbalara toslayıp duran iki kelebek gibi, Maturette'le birlikte, sendeliyerek, bir bardan çıkıp öbürüne dalıyoruz. Işıl ışıl, küçük bir alana çıktığımızda bir kilise ya da tapınağın kulesindeki saate gözüm ilişiyor. İki olmuş. Sabahın ikisi! Hemen geri dönmeliyiz. Bize yapılan iyiliği istismar ettik. Salvation Army komutanı hakkımızda kimbilir neler düşünmeye başlamıştır. Hemen dönelim. Bir taksi çeviriyorum, bizi iki dolara götürüyor. Parayı ödeyip utanç içinde giriyoruz otele. İçerde Salvation Army askerlerinden sarışın, yirmi beş - otuz yaşlarında bir genç kadın bizi dostça karşılıyor. Bu kadar geç dönmemiz onu ne şaşırtmış, ne de kızdırmış gibi. Dostça ve yakın olduğunu kestirebildiğimiz birkaç İngilizce sözün ardından odanın anahtarını veriyor, iyi geceler diliyor. Yatıyoruz. Bavulda bir pijama buldum. Işığı söndürmek üzereyken Maturette: «Bu kadar kısa sürede bize bunca şey veren Ulu Tanrı'ya şükredebiliriz. Ne dersin Kelebek?» diye soruyor.

— Benim için de teşekkür et, büyük adam senin Ulu Tanrın. Dediğin gibi, bize akıl almıyacak kadar cömert davrandı. Ve ışığı söndürüyorum.

Bu yeniden dünyaya geliş, mezardan dönüş, gömüldüğüm mezarlıktan çıkış, üst üste gelen tüm heyecanlar, öteki insanların arasında beni yeniden hayatın içine sokan gece gezintisiyle o kadar etkilenmiştim ki, bir türlü uyuyamıyorum. Kapalı gözlerimin önünden görüntüler, bir takım şeyler, bütün bu karışım herhangi bir tarih sırasına uymadan büyük bir belirginlikle ama kopuk kopuk geçiyor: Mahkeme, Conciergerie cezaevi, ardından cüzzamlılar, derken Saint - Martin - de - Ré, Tribouillot, Jesus, fırtına... Bir yıldan beri yaşadıklarım sanki anılarımın galerisinde bir hayaletler dansı gibi ortaya çıkmaya çalışıyor. Bu görüntüleri uzaklaştırmak istiyor, ama başaramıyorum. En garibi de, rüzgârın ulumasına, dalgaların sesinin karışması. Hepsine de, az önce uğradığımız çeşitli barlardaki kızılderililerin çaldığı tek telli kemanın sesi hakim.

Sonunda, ortalık ağarırken uykuya dalabiliyorum. Saat ona doğru kapı vuruluyor. Gelen Mr. Bowen.

— Günaydın dostlarım. Hâlâ yatıyor musunuz? Geç gelmişsiniz. İyi eğlendiniz mi bari?

— Günaydın. Evet geç geldik, ne olur kusurumuza bakmayın.

— Kusura neden bakalım! Çektiklerinizden sonra eğlenmek hakkınız. İlk özgürlük gecenizden faydalanmanız gerekliydi. Sizi polis merkezine götürmeye geldim. Ülkeye gizlice girdiğinizi resmen açıklamak için polise başvurmak zorundasınız. Bu formaliteyi tamamlayınca dostunuzu görmeye gideriz. Sabah erkenden röntgenini almışlar. Sonuç daha sonra anlaşılacak.

Çabucak yıkanıp, giyinerek, komutanla birlikte bizi bekleyen Bowen'in bulunduğu aşağı salona iniyoruz. Komutan, kötü bir Fransızcayla:

— Günaydın dostlarım, diyor.

— Hepinize günaydın, nasılsınız? Salvation Army'nin önde gelenlerinden biri soruyor: «Port of Spain'i sevimli buldunuz mu?»

— Tabii efendim. Çok sevdik şehri.

Bir küçük fincan kahve içtikten sonra merkezin yolunu tutuyoruz. İki yüz metre kadar ötede olduğu için de yürüyoruz. Bütün polisler bizi selâmlıyor ve büyük bir merak belirtisi göstermeden inceliyorlar. Haki üniformalı ve abanoz renkli iki nöbetçinin arasından geçerek ciddi ve gösterişli bir çalışma odasına giriyoruz. Elli yaşlarında, haki gömlekli, kravatlı, göğsü nişan ve madalya dolu subay kalkıyor. Gömleğinin altına şort giymiş. Bize, Fransızca olarak: «Günaydın, diyor, oturun lütfen. İfadenizi zapta geçirmeden önce sizlerle biraz konuşmak istiyorum. Kaç yaşındasınız?»

— Yirmi altı ve on dokuz.

— Neden mahkûm oldunuz?

— Cinayet suçundan.

— Cezanız ne kadar?

— Müebbet kürek.

— Öyleyse taammüden adam öldürmüşsünüz.

— Hayır efendim, benimki yalnız cinayet.

— Benimki taammüden öldürme, diyor Maturette. Yaşım on yediydi.

— On yedi yaşında insan ne yaptığını bilir, diyor İngiliz. İngiltere'de, cinayeti işlediğiniz ispatlansaydı ası-

lırdınız. Her neyse, İngiliz memurları Fransız adaleti hakkında bir yargıda bulunacak değil. Ama anlaşamadığımız nokta, kaçakların Fransız Güyanına verilmesi. Kürek cezasının, Fransa gibi uygar bir ülkeye yaraşmıyacak kadar insanlık dışı bir ceza olduğuna inanıyoruz. Ne yazık ki, Trinidad, ya da diğer İngiliz adalarından birinde kalamazsınız. İmkânsız. Sizden namusluca davranmanızı, hareketinizi geciktirmek için hastalık ya da başka bir kaçamak yol aramamanızı istiyorum. Port of Spain'de on beş ilâ on sekiz gün dilediğiniz gibi dinlenebilirsiniz. Teknenizin iyi durumda olduğunu söylediler. Buraya limana çektireceğim. Onarım gerekiyorsa, İngiliz donanmasının ustaları yaparlar. Giderken yeterince yiyecekle birlikte iyi bir pusula ve bir deniz haritası vereceğiz size. Güney Amerika ülkelerinin sizleri kabul etmesini dilerim. Venezuella'ya gitmeyin, hemen tutuklanır ve Fransızlara iade edilene kadar yol yapımında çalıştırılırsınız. Büyük bir hata işleyen kişinin hayat boyu yitip gitmesi zorunlu değildir. Genç ve sağlamsınız, sevimli bir görünüşünüz var, çektiklerinizden sonra yenilgiyi kabul etmiyeceğinizi sanıyorum. Buraya kadar gelmeniz tam tersini ortaya koyuyor. İyi ve sorumluluğunun bilincinde adamlar olabilmenize yardım edenler arasında bulunmak isterim. Talihiniz açık olsun... Bir derdiniz olursa şu numarayı arayın, size Fransızca cevap verirler.

Zili çalıyor, bir sivil giriyor içeri. Bir sürü resmî giysili ve sivil polisin daktilo tıngırdattığı salonda bir sivil ifademizi alıyor.

— Neden Trinidad'a geldiniz?

— Dinlenmek için.

— Nereden geliyorsunuz?

— Fransız Güyan'ından.

— Kaçarken suç işlediniz mi, kimseyi yaraladınız ya da öldürdünüz mü?

— Kimseyi ağır yaralamadık.

— Nereden biliyorsunuz?

— Hareketimizden önce duydum.

— Yaşınız ve Fransız ceza kanunu karşısındaki durumunuz? (v.s.) Baylar, burada on beş ilâ on sekiz gün dinlenebilirsiniz. Bu süre içinde dilediğinizi yapmakta özgürsünüz. Otel değiştirirseniz bize haber verin. Ben ça-

vuş Willy. Kartımda iki telefon var: Şu resmî numaram, şu da evimin numarası. Başınıza bir şey gelir de yardıma ihtiyaç duyarsanız beni hemen arıyabilirsiniz. Size güvenmekle hata etmediğimize, inanıyoruz. İyi davranacağınızdan eminiz.

Az sonra, Mr. Bowen bizi kliniğe götürdü. Clousiot bizleri gördüğüne pek sevindi. Şehirde geçirdiğimiz gecenin hiç sözünü etmiyoruz. Sadece dilediğimiz yere gitmekte özgür olduğumuzu söylüyoruz. O kadar şaşırıyor ki:

— Yanınıza birini katmıyorlar mı? diye soruyor.

— İyi valla, bu rozbifler (İngilizler) matrak adamlar!

Doktoru bulmaya giden Bowen, onunla birlikte geri dönüyor. Soruyor Clousiot'ya: «Tahtalarla sarmadan önce kırığı kim yerine oturttu?»

— Ben ve o sırada yanımda bulunan biri.

— O kadar iyi yapmışsınız ki, bacağı yeniden kırmanın hiç gereği kalmıyor, kırık incik kemiğini kaynatmış bile. Sadece alçıya alıp biraz yürüyebilmeniz için demir koyacağız. Burada mı kalmak istersiniz, yoksa dostlarınızla beraber olmak mı?

— Onlarla beraber olmak isterim.

— Öyleyse yarın sabah klinikten çıkabilirsiniz.

Nasıl teşekkür edeceğimizi bilemiyoruz. Mr. Bowen'le doktor çekiliyor, sabah ve öğleden sonranın büyük bir bölümünü arkadaşımızın yanında geçiriyoruz.

Ertesi sabah, pencereleri ardına kadar açık, vantilâtörlerin serinlettiği otel odasında buluştuğumuzda çok sevinçliyiz. Sağlıklı yüzümüz ve yeni giysilerimizin sağladığı iyi görünüşten ötürü birbirimizi kutluyoruz. Konuşmanın gelip geçmişe dayandığını görünce dostlarıma:

— Geçmişi mümkün olduğu kadar unutmaya bakalım, diyorum, gözümüzü bugüne ve geleceğe dikelim. Nereye gideceğiz? Kolombiya'ya mı? Panama'ya mı? Kosta Rika'ya mı? Bizi kabul edebilecek ülkeler konusunda Mr. Bowen'le konuşmalıyız.

Bowen'i yazıhanesinden arıyoruz, yerinde yok. San Fernando'daki evine telefon ediyorum, kızı cevap veriyor. Dostça sözlerinin ardından: «Mösyö Henri, diyor, otelin yakınındaki Balıkpazarı'ndan San Fernando'ya otobüs kalkıyor. Neden öğleden sonralarınızı burada geçirmi-

yorsunuz? Gelin, bekliyorum.» San Fernando yolundayız. Clousiot, üniformayı andıran tütün rengi elbisesiyle çok yakışıklı.

Bizi büyük bir yakınlıkla karşılayan eve girmek üçümüzü de duygulandırıyor. Kadınlar da heyecanımızı anlamış gibi, bir ağızdan: «Yeniden evinize döndünüz sevgili dostlar, diyorlar. Dilediğiniz gibi oturun.» Bize «bay» diye hitap edecekleri yerde, gerektiği zaman adımızı söylüyorlar: «Henri, şekeri verir misin lütfen; André (Maturette'in adı André), pudingten biraz daha alır mısınız?»

Mrs. Bowen ve Miss Bowen, bize yaptığınız bütün iyilikler için Tanrı tuttuğunuzu altın etsin. Bize büyük sevinçler sağlayan yüce ruhlarınız, hayatınızın sonuna dek mutluluktan başka bir şey bilmesin.

Onlarla tartışıyoruz, masanın üzerine bir harita yayılıyor. Bundan sonra yolumuz çok uzun: İlk Kolombiya limanı Santa Marta bin iki yüz kilometre ötede: Panama iki bin yüz kilometre uzaklıkta. Kosta Rika'ya iki bin beş yüz kilometre var. Mr. Bowen göründü: «Bütün konsolosluklara telefon ettim, iyi haberlerim var, diyor. Dinlenmek için bir kaç gün de Curaçao'ya uğrayabilirsiniz. Kaçaklar konusunda Kolombiya'nın takındığı kesin bir tavır yok. Konsolosa bakılırsa, şimdiye kadar deniz yoluyla Kolombiya'ya varan kaçak görülmemiş. Panama ve diğer ülkeler için de durum aynı.»

Mr. Bowen'in kızı Margaret:

— Sizin için çok emin bir yer biliyorum, diyor. Ama çok uzak, en azından üç bin kilometre ötede.

— Neresi bu? diye soruyor babası.

— İngiliz Honduras'ı. Oranın valisi benim vaftiz babam.

Dostlarıma bakıyor ve: «Hedefimiz İngiliz Honduras'ı», diyorum. Bu ülke, güneyden Honduras Cumhuriyetine, kuzeyden de Meksika'ya komşu bir İngiliz sömürgesi.

Öğleden sonrayı, Margaret ve annesinin yardımıyla rotamızı çizmekle geçiriyoruz. İlk aşama Trinidad - Curaçao: Bin kilometre. İkinci aşama Curaçao'dan sonra yolumuzun üstündeki adalardan biri. Üçüncü aşama da İngiliz Honduras'ı.

İnsan denizde nelerle karşılaşacağını bilmediğinden,

polisin vereceği yiyecekler dışında bir sandık da konserve almayı kararlaştırıyoruz. Et, sebze, balık konservesiyle marmelât. Margaret «Salvattori» mağazasının bu konserveleri bize memnunlukla armağan edeceğini söylüyor. «Parasız vermezlerse, annemle ben size armağan ederiz,» diye ekliyor.

— Hayır.

— Susun Henri.

— Hayır, böyle şey olamaz, çünkü paramız var. Yiyecekleri kendi paramızla alabilecekken sizin iyiliğinizden faydalanmak kötü bir şey olur.

Tekne, Port of Spain'de, deniz kuvvetlerine ait bir kayıkhanede. Yola çıkmadan önce tekrar uğrayacağımıza söz vererek ayrılıyoruz. Her gece, dinî bir görev yaparcasına, saat on birde çıkıyoruz. Clousiot, en kalabalık parklardan birine oturuyor. İkimizden biri nöbetleşe gevezelik ederken, diğeri şehri geziyor. Buraya geleli on gün oldu. Alçının içine yerleştirilen demir sayesinde, Clousiot, fazla güçlük çekmeden yürüyebiliyor. Tramvayla limana inmeyi de öğrendik. Öğleden sonraları ve akşamları hep limana gidiyoruz. Kıyıdaki barların bazılarında dost edindik ve benimsedik. Devriye gezen polislerle selâmlaşıyoruz, herkes kim olduğumuzu ve nereden geldiğimizi biliyor, kimse de en ufak şey söylemeye yeltenmiyor. Sık sık gittiğimiz barlarda, yiyip içtiklerimizden, tayfalara oranla daha az para aldıklarını farkediyoruz. Kızlar için de aynı şey söz konusu. Genellikle tayfaların, subayların ve turistlerin masasına oturdular mı durmadan içerler, mümkün olduğu kadar çok para harcatmaya çalışırlar. Dansedilen barlarda, daha önceden birkaç içki ısmarlamayan kimseyle dansetmezler. Ama bize, hepsi başka türlü davranıyor. Uzun uzun yanımızda oturuyorlar, bir içki içmeleri için epey üstelemek gerekiyor. Kabul etseler de önlerine o herkesçe bilinen minicik kadehlerden getirmiyorlar, bira ya da okkalı viski - soda içiyorlar. Davranışları çok hoşumuza gidiyor, durumumuzun bilindiğinin ve yürekten desteklendiğimizin dolaylı yoldan anlatılışı bu.

Tekne, tepeden tırnağa boyandı, küpeştesi on santim yükseltildi. Salma iyice desteklendi, teknede en ufak bir çatlama yok, sapasağlam. Direğin yerine daha yüksek ama eskisinden çok daha hafif yeni bir direk kondu, un

torbasından yapılma flok ve trinketanın yerini yepyeni sarı yelkenler aldı. Deniz kuvvetlerinden bir yüzbaşı, bana rüzgâr gülü de bulunan bir pusula verdi, (buna pergel diyorlar), haritanın yardımıyla bulunduğumuz yeri iyi kötü nasıl çıkarabileceğimi de öğretti. Curaçao'ya varmak için rotam çizildi: Batı ve dörtte bir doğu.

Yüzbaşı beni, **Tapron** okul gemisinin komutanı olan bir subayla tanıştırdı. Adam, ertesi sabah sekizde liman dışında teknemle bir gezintiye çıkmayı kabul edip etmiyeceğimi soruyor. İsteğinin nedenini anlamıyorum ama sözleşiyoruz. Ertesi sabah, buluşma saatinde, Maturette'le birlikte deniz kuvvetlerindeyiz. Yanımıza bir tayfa veriyorlar, neşeli rüzgârla limandan çıkıyoruz. İki saat sonra, limana girip çıkmak için tıramola atarken, bir savaş gemisi üzerimize geliyor. Bembeyaz giysili subayları ve mürettebatı güverteye dizilmiş. «Hurra» diye bağırarak geçiyor, iki kere bayraklarını çıkarıp indiriyorlar. Bu, anlamını pek kestiremediğim resmî bir selâm olmalı. Geri döndüğümüzde savaş gemisi rıhtıma yanaşmış bile. Bizim tekneyi de kenara bağlıyorlar. Yanımızdaki tayfa, işaretle peşinden gitmemizi belirtiyor, savaş gemisine çıkıyoruz, komutan bizi merdivenin başında karşılıyor. Bir düdük sesi gelişimizi bildiriyor, subaylarla tanıştırıldıktan sonra esas durustaki öğrencilerle assubayların önünden geçiyoruz. Subaylar İngilizce bir şey söylüyor, dağılıyorlar. Genç bir subay, komutanın mürettabata, ufacık bir tekneyle bu kadar uzun bir yolculuğu göze aldığımız için bütün denizcilerin bize saygı duyması gerektiğini söylediğini anlatıyor. Bize bunca şerefi lâyık gören subaya teşekkür ediyoruz. Sonradan büyük faydasını göreceğimiz üç muşamba armağan ediyor. Bunlar, önü fermuarlı, kukuletalı, su geçirmez siyah muşambalar.

Gitmeden iki gün önce, Mr. Bowen bizi görmeye geliyor ve emniyet müdürünün ricasını iletiyor. Bir hafta önce tutuklanan üç sürgünü de yanımıza almamızı istiyor müdür. Anlattıklarına göre bu üç kişi adaya bırakılmış, arkadaşları ise Venezuella'ya doğru yolarına devam etmişler. Bu iş midemi bulandırıyor ama, bize o kadar iyi davranıldı ki, bu üç adamı almamazlık edemiyorum. Yalnız cevabımı vermeden önce kendilerini bir kere görmeyi şart koşuyorum. Bir polis arabası gelip beni alıyor. Geldiği

mizde bizi sorguya çeken üniformalı subaydan başkası olmayan emniyet müdürüne çıkıyorum. Çavuş Willy tercümanlık yapıyor.

— Nasılsınız?

— İyiyiz, sağolun. Sizden bir dileğimiz var.

— Mümkünse elimizden geleni yaparız.

— Cezaevinde, sürgünden kaçan üç Fransız var. Adada gizlice birkaç hafta kalmışlar, arkadaşlarının onları burada bırakıp yollarına devam ettiklerini söylüyorlar. Teknelerinin battığını sanıyorum ama, kullanmayı bilmedikleri iddiasındalar. Kendilerine bir tekne bulmamız için numara yaptıkları belli. Buradan ayrılmaları gerekiyor. Limanımızdan geçecek ilk Fransız gemisinin komutanına onları teslim etmek zorunda kalmak benim için çok üzücü olur.

— Müdür bey, elimden geleni yaparım, yalnız daha önce kendileriyle görüşmeliyim. Tekneye üç yabancıyı almanın ne kadar tehlikeli olduğunu kabul edersiniz.

— Anlıyorum. Willy, Fransızların avluya çıkarılmalarını söyler misiniz?

Onlarla yalnız konuşmak istediğimden, çavuştan uzaklaşmasını rica ediyorum.

— Sürgün müsünüz?

— Hayır, kürek mahkûmuyuz.

— Neden sürgün dediniz?

— Küçük suç işleyen adamları büyük suç işleyenlere yeğ tuttuklarını sanıyorduk. Yanıldığımızı anladık. Sen kimsin?

— Ben de bir kürek mahkûmuyum.

— Seni tanımıyoruz.

— Son kafileyle geldim. Ya siz?

— Biz 1929 kafilesindeniz.

— Mesele şu: Emniyet Müdürü beni çağırttı ve üç kişi olduğumuz halde sizi de yanımıza almamızı istedi. Kabul etmezsem, denizcilikten anlamadığınız için buradan geçecek ilk Fransız gemisine sizleri teslim etmek zorunda kalacak. Ne dersiniz?

— Yalnız bizi ilgilendiren bir takım nedenlerden ötürü, bir daha deniz yolculuğu yapmak istemiyoruz. Sizinle yola çıkar gibi görünürüz, sen bizi adanın ıssız bir yerinde bırakıp yoluna devam edersin.

— Bakın bu işi yapamam.

— Neden?

— Bize gösterdikleri bunca yakınlığın karşılığını alçaklıkla ödeyemem.

— Adamım, kürek mahkûmlarının senin gözünde rozbiflerden önce gelmesi gerekmez mi?

— Neden?

— Sen de kürek mahkûmusun, ondan.

— Evet ama, birbirinden o kadar farklı kürek mahkûmları var ki. Örneğin sizinle benim aramdaki fark belki rozbiflerle benim aramdakinden büyük. İnsanların görüşüne göre değişen bir şey bu.

— Yani bizi Fransızların eline bırakacak mısın?

— Hayır ama, Curaçao'yo varmadan da bir yere indirmiyeceğim.

— Yeni bir yolculuk yapacak cesareti bulamıyorum kendimde, dedi biri.

— Bakın, önce tekneyi bir görün. Belki sizi buraya getiren çok kötüydü.

— Peki, bir bakalım, dedi diğer ikisi.

— Anlaştık. Emniyet Müdüründen, teknenin size gösterilmesini isteyeceğim.

Çavuş Willy ile birlikte limana indik. Tekneyi gördükten sonra, üçüne de biraz güven geldi.

Yeni Bir Yolculuk

İki gün önce, üç yabancıyla birlikte yola çıktık. Nereden haber aldıklarını bilmiyorum ama hareketimizde, bir düzine bar kızıyla Bowen ailesi ve Salvation Army komutanı bizi uğurladı. Kızlardan birinin beni öptüğünü gören Margaret, gülerek: «Henri amma da çabuk nişanlanmışsın, dedi. Ciddi değil herhalde!»

— Hoşça kalın hepiniz. Hayır, hayır, elveda, elveda! Yalnız şu kadarını bilin ki, yüreklerimizde asla silinmeyecek koca bir yer tutuyorsunuz.

Öğleden sonra saat dörtte, bir römorkörle çekilerek yola koyulduk. Bize veda etmeye gelen ve beyaz mendiller sallayan kalabalıktan son ana kadar gözlerimizi ayırmayıp parmağımızla biriken yaşları silerek limandan çık-

tık. Bizi römorköre bağlayan ip çözülür çözülmez, pupa yelken, hedefe varmadan önce aşmak zorunda bulunduğumuz milyonlarca dalganın başındakilere doğru atıldık.

Teknede iki bıçak var, biri bende, öbürü Maturette'de. Balta ile pala Clousiot'nun yanında. Diğerlerinden hiç birinin silâhı olmadığından eminiz. Yolculuk süresince uyanık kalıp nöbet tutmayı kararlaştırdık. Gündüz batmak üzereyken okul gemisi yanımıza yaklaştı ve yarım saat kadar bize refakat etti. Sonra selâmlayıp uzaklaştı.

— Senin adın ne?

— Levlond.

— Hangi kafileyle geldin?

— 27 yılındakiyle.

— Ne kadar ceza yedin?

— Yirmi yıl.

— Ya sen?

— Adım Kargueret. 29 da geldim. Brötanyalıyım.

— Brötanyalısın ve denizcilikten anlamıyorsun demek?

— Hiç anlamıyorum.

— Benim adım Düfils, Angers'liyim. Ağırcezada ağzımdan kaçırdığım aptalca bir söz yüzünden müebbet yedim. Yoksa en fazla on yılla paçayı kurtarıyordum.

— Ne dedin ki?

— Hikâye şu: Karımın başına ütü vurarak öldürmüştüm. Mahkeme sırasında, jüri üyelerinden biri, karımı öldürmek için neden ütü kullandığımı sordu. Nedenini bilmiyorum ama, her yanında sürüyle kırışık belirdiği için ütüyü seçtiğim, cevabını verdim. Avukatıma sorarsanız, bu aptalca cümle yüzünden yemişim müebbeti.

— Nereden yola çıktınız?

— Saint - Laurent'den seksen kilometre ötede, Cascade adı verilen bir orman kampından kaçtık. Rahatımız yerindeydi, elimizi kolumuzu sallayarak gezebiliyorduk, bu yüzden de kaçmak kolay oldu. Beş kişi, rahatça kirişi kırdık.

— Beş kişi mi? Öteki ikisi nerede? Ortalığa rahatsız edici bir sessizlik çöktü. Clousiot:

— Ağa, dedi, burada erkek erkeğeyiz.. Kader birliği ettiğimize göre bilmemiz gerekir. Konuş.

— Size her şeyi anlatacağım, dedi Brötanyalı. Ger-

çekten de beş kişi yola çıktık, yanımızdaki iki Cannes'lı balıkçı olduklarını söylemişlerdi. Para ödememiş, gemide görecekleri işin paradan değerli sayılmak gerektiğini savunmuşlardı. Oysa açık denizde, ikisinin de denizcilikten bir şey anlamadığını gördük. Yirmi kere boğulma tehlikesi atlattık. Kıyı kıyı, önce Hollanda Güyan'ı, sonra İngiliz Güyan'ı ve sonunda Trinidad sahillerini sıyırarak gidiyorduk. Georgetown ile Trinidad arasında, hepimizin başkanı olabileceğini söyleyeni öldürdüm. Herif ölümü hak etmişti, çünkü bedavadan kaçabilmek için denizcilikten anladığını söyleyerek hepimizi aldatmıştı. Öbürü de öldürüleceğini sandı ve kötü havada, teknenin dümenini bırakıp kendiliğinden suya atladı. Boğulmamak için elimizden geleni yaptık. Tekne birkaç kere su doldu, bir kayaya çarpıp parçalandık da mucize sonucu kurtulduk. Anlattıklarımın gerçeğe uygun olduğuna yemin ederim.

— Doğru söylüyor, dedi diğerleri de. Anlattığı gibi oldu, herifi öldürmek için üçümüz de fikir birliğine varmıştık. Ne dersin Kelebek?

— Valla benim işim yargıçlık değil.

— Ama, diye diretti Brötanyalı, bizim yerimizde olsan ne yapardın?

— Düşünmek gerekir. Haksızlık etmemek için o anı yaşamak gerekir; yoksa gerçeğin nerede olduğunu anlıyamayız. Clousiot:

— Ben de olsam gebertirdim, dedi, çünkü bu öyle bir yalan ki, herkesin hayatına mal olabilirdi.

— Peki, peki daha fazla konuşmayalım bu konuyu. Ben sizin çok korktuğunuzu seziyorum. Korkuyu da üzerinizden bir türlü atamamışsınız, çaresiz kaldığınız için bizimle denize açıldınız değil mi?

— Evet, dediler bir ağızdan.

— Yalnız bu teknenin içinde bulunduğunuz sürece şaşkınlık ve kargaşalık yaratmak yok. Hiç kimse korkusunu dışa vuramaz. Korkan çenesini tutsun. Bu tekne sağlam, sağlam olduğunu da ispatladı. Şimdi eskisinden çok daha yüklüyüz ama tekne on santim daha yüksek. Bordanın yüksekliği artan ağırlığı fazlasıyla karşılar.

Sigara ve kahve içiyoruz. Yola çıkmadan önce karnımızı iyice doyurduk, ertesi sabaha kadar bir şey yememeye kararlıyız.

9 Aralık 1933, Saint - Laurent Hastanesinin zırhlı duvarları ardından kaçış hazırlıklarının başlamasından bu yana kırk iki gün geçti. Ortaklığımızın muhasebecisi Clousiot bildiriyor bunu bize. Hareket günündekinden farklı olarak, çok değerli üç şey var elimde: Trinidad'da aldığım su geçirmeyen çelik saat, rüzgâr gülüyle birlikte esnek ve çift kutusuyla şaşmaz bir pusula, bir de selüloid güneş gözlüğü. Clousiot ile Maturette'in de şimdi, başları kasketli.

İki kere yunus sürüleri arasına düşmemiz sayılmazsa, iki üç gün sakin geçti. Ama yunuslar bize gerçekten soğuk terler döktürdüler. Sekiz yunusluk bir grup başladı teknemizle oyuna. Önce teknenin kıçından dalıyor, uzunlamasına altından geçip tam önümüze çıkıyorlar. Ara sıra içlerinden birine dokunuyoruz. Ama asıl bizi etkileyen şu oyun: Üçgen kurarak biri önde ikisi arkada üç yunus çılgın gibi üstümüze geliyorlar. Tekneye çarpacakları sanılırken dalıyor ve sağımızdan, solumuzdan çıkıveriyorlar. Rüzgârın şiddetine ve pupa yelken yol almamıza rağmen bizden hızlı gidiyorlar. Bu oyun saatler boyu sürüyor, kâbustan farksız. Hesaplarında yapacakları ufak bir yanlış bizi devirebilir! Üç yeni arkadaş ağız açmıyorlar ama allak bullak olan suratları görülmeğe değer.

Dördüncü gecenin ortasında, korkunç bir fırtına patladı. Gerçekten ürkütücü bir şeydi bu. İşin kötü yanı da dalgaların aynı yönü izlememeleriydi. Kimi çok yüksek, kimi alçak, anlaşılır gibi değil. Ara sıra: «Ha gayret aslanım! Bunu da diğerleri gibi altedeceksin!» ya da, «Arkadan gelene dikkat» diye bağıran Clousiot'nun dışında kimse konuşmuyor. Az raslanan bir şey, dalgalar kükreyerek ve köpük içinde geliyor üstümüze. Âlâ, hızlarını hesaplıyor, ne yandan üstümüze yükleneceklerini önceden kestiriyorum. Ve akıl almaz bir biçimde, olanca gücüyle bir dalga teknenin kıçına bindiriveriyor. Bu dalgalar kaç kere omuzlarımda söndü, tabii suyun çoğu da tekneye doluyor. Beş kişi, elde teneke kutu ve tencereler, durmadan su boşaltıyorlar. Yine de teknenin dörtte birinden fazlasını suyla doldurduğum olmadı, dolayısıyla da batma tehlikesi geçirmedik. Bu panayır eğlentisi aşağı yukarı gecenin yarısını kapladı, yedi saate yakın sürdü. Yağmurun yüzünden güneşi, ancak sekize doğru görebildik.

Fırtına durulup, yeni günün yepyeni ve ışık saçan güneşi görününce, ben dahil hepimiz tarafından sevinç çığlıklarıyla karşılandı. Her şeyden önce kahve. Kaynar sütlü kahvenin yanında da demir gibi kaskatı olup kahveye batırılınca tadı değişiveren denizci peksimeti. Fırtınaya karşı bütün gece verdiğim savaş beni bitirdi, rüzgâr şiddetli, dalgalar da epey yüksek ve karışık; ama dayanamıyor, Maturette'den bir süre yerimi almasını istiyorum. Tek derdim uyku. Yatalı on dakika olmadan, Maturette yandan yakalanıyor dalgalara, teknenin dörtte üçünü su dolduruveriyor. Kutular, ocak, battaniyeler, her şey suda yüzüyor... Karnıma kadar yükselen suyun içinde bata çıka dümene varıyor, üstümüze doğru gelen bir dalgayı atlatacak zamanı güç buluyorum. Dümeni kırmamla teknenin kıçını dalgaya vermem bir oldu, dalga içeri dolmadığı gibi, bizi en az on metre ileri itti.

Herkes su boşaltıyor. Maturette'in elindeki koca tencere, her keresinde on beş litre atıyor dışarı. Kimsenin eşya kurtarmakta gözü yok, hepsinin tek düşüncesi tekneyi iyice ağırlaştıran ve dalgalara karşı koymasını önleyen suyu mümkün olduğu kadar kısa sürede boşaltmak, boşaltmak. Yeni aldığımız üç kişinin iyi çalıştığını kabul etmek zorundayım; Brötanyalı elindeki kovayı sulara kaptırınca hiç beklemeden tek başına karar verdi ve tatlı su dolu fıçıyı zorlanmadan tekneden dışarı attı. İki saat sonra teknenin içi kupkuru, ama battaniyeleri, primus ocağını, fırını, mangal kömürü çuvallarını, gaz damacasını ve su fıçısını (bunu istiyerek) yitirdik.

Öğlene doğru, başka bir pantalon giymek istediğimde küçük bavulumla birlikte üç muşambanın ikisinin dalgalara kapılıp gittiğini görüyorum. Nasılsa, teknenin dibinde iki şişe rom buluyorum. Tütünümüzün tümü kayıp ya da ıslak, yapraklar, su geçirmeyen teneke kutularıyla birlikte yok olmuş.

— Dostlar, diyorum, önce esaslı bir rom çekelim, sonra yedek yiyecek sandığını açalım. Bakalım ne var elimizde. Meyva suyu mu var, bu iyi. İçeceğimizi idareli kullanacağız. Bisküvi kutuları görüyorum, birini boşaltın ve fırın haline getirin. Konserve kutularını dibe yerleştirecek ve sandığın tahtalarıyla ateş yakacağız. Hepimiz korkmakta haklıydık, ama şimdi tehlike geçti. Toparlanmalı ve olay-

lara karşı koyabilecek duruma gelmeliyiz. Şu andan sonra kimse: Susadım, dememeli; kimse: Acıktım, dememeli; kimse: Canım sigara istiyor, dememeli. Tamam mı?

— Evet Kelebek, tamam.

Herkes üstüne düşeni yaptı, Tanrı'ya şükür rüzgâr azaldı da sığır eti konservesinden kendimize bir çorba yapabildik. İçine asker peksimetlerini batırdığımız bir sahan dolusu çorbayla midelerimize leziz ve sağlam, ertesi günü beklememize yetecek kadar takviye sağladık Hepimize yetecek kadar da yeşil çay haşladık. Sandıktan bir karton sigara çıktı. İçinde sekiz sigaralık yirmi dört paket var. Beşi de, uyanık kalabilmek için sigaralarını benim içmemde birleştiler. Kimsenin kıskanmaması için de Clousiot, sigaralarını yakıp vermekten vazgeçti. Sadece ağzımdakini ateşlemekle yetiniyor. Bu anlayış sayesinde aramızda hiç bir tatsız olay geçmiyor.

Yola çıkalı altı günü geçti, ben daha uyuyamadım. Bu akşam su çarşaf gibi, uyuyorum, kalıp gibi beş saat süreyle uyuyorum. Uyandığımda saat gecenin onu. Ortalık yine süt liman. Beni beklemeden yemeklerini yemişler, konserve mısır unundan yaptıkları bir çeşit çorba çok lezzetli, birkaç sosisle birlikte atıştırıyorum. Tadı damağımda kalıyor. Çay soğumuş ama hiç önemi yok. Sigara içiyor ve rüzgârın çıkmasını bekliyorum.

Gökyüzü şıkır şıkır yıldız dolu. Kutup yıldızı tüm parlaklığıyla ışık saçıyor. Çoban Yıldızından baska, canlılıkta onu geçen yok. Büyük ve Küçük Ayı rahatça görülebiliyor. Bir tek bulut yok, yıldızlı gökyüzünde testekerlek bir ay yükselmiş. Brötanyalı titriyor. Ceketini yitirmiş, sırtında gömlekten başka bir şey yok, Muşambayı ona veriyorum. Yedinci gün başlıyor.

— Çocuklar, Curaçao pek uzak olmamalı Epey kuzeye kaçtığımı sanıyorum, bundan böyle rotamız dosdoğru batıya yöneliyor. Hollanda Antillerini kaçırmamalıyız. İçme suyuyla yedekleri dışında bütün yiyeceğimizi yitirdiğimizden, kaçırırsak durumumuz çok kötüleşebilir.

— Sana güveniyoruz Kelebek, diyor Brötanyalı.

— Evet, güveniyoruz sana, diye tekrarlıyor ötekiler bir ağızdan. Nasıl istersen öyle yap.

— Sağolun.

Söylenmesi gerekli olanı söylediğimi sanıyorum. Rüz-

gârı bütün gece arıyoruz, ancak sabahın dördüne doğru tatlı bir meltem yeniden yola koyulmamızı sağlıyor. Güneş doğduktan sonra şiddetini arttıran meltem teknenin rahatça yol almasını sağlıyacak şekilde, tam otuz altı saat sürüyor. Ama dalgalar o kadar küçük ki, teknenin altı suya vurmuyor bile.

Curaçao

Martılar. Önce çığlıklarını duyuyoruz, çünkü hava henüz karanlık, sonra teknenin çevresinde uçuşan kuşları görüyoruz. Biri direğimize konuyor, kalkıyor ve yeniden konuyor. Bu oyun üç saat, pırıl pırıl bir güneşle birlikte gün doğana dek sürüyor. Ufukta en ufak bir kara belirtisi yok. Bu martılar, bu deniz kuşları nereden geliyor acaba? Bütün gün, gözlerimiz boşuna bir kara parçası arıyor. Yakınımızda toprak bulunduğunu gösteren en ufak bir belirti yok. Güneş batar batmaz yusyuvarlak bir ay doğuyor, ayın tropikal bölgelere has ışığı öylesine parlak ki gözlerimi rahatsız ediyor. Güneş gözlüklerim yok artık, dalgalara kapılıp kasketlerle birlikte sürüklendi. Akşamın sekizine doğru, ay ışığıyla aydınlanan ufuk çizgisi görünüveriyor, çok çok uzak ve siyah bir çizgi.

— Bunun kara olduğu muhakkak! diyorum herkesten önce.

— Evet, gerçekten öyle.

Herkes, kara olması gereken bir siyah çizgi gördüğünde birleşiyor. Gecenin geri kalan bölümünde, teknenin burnunu, gitgide belirginleşen bu kara çizgiye çevirip ilerliyoruz. Bulutsuz ve şiddetli bir rüzgârın yüksek ama uzun ve düzenli dalgaların etkisiyle hızla yaklaşıyoruz karaya. Bu siyah yığın sudan pek yüksek değil, kıyının dik, kayalık ya da kumsal olup olmadığını belirten en ufak bir işaret yok. Bu kara parçasının öbür ucunda batmak üzere olan ay, su seviyesinde önce bütün, sonra parçalı bir ışık zincirinin dışında, bir şey görmemizi engelleyecek kadar karartıyor ortalığı. Yaklaşıyor, yaklaşıyorum, sonra karaya aşağı yukarı bir kilometre kala demir atıyorum. Rüzgâr şiddetli, tekne olduğu yerde dönüyor, burnunu dalgalara veriyor; dalga da her keresinde bizi iyice sarsıyor. Oldukça hareketli ve dolayısıyla rahatsız bir durum.

Yelkenleri indirip iyice sardık. Gün doğana dek bu tatsız ama emin yerde durabilirdik, ne yazık ki demir tarayıverdi. Tekneyi kıyıya ulaştırmak için demirin takılması şart, aksi halde bir şey yapılamaz. Flokla trinketayı çekiyoruz ama, işin garibi, demir pek kolay takılmıyor. Arkadaşlar ipi yukarı alıyorlar, ucunda demir yok, kopup dipte kaldığı belli. Bütün çabalarıma rağmen dalgalar bizi kayalara tehlikeli biçimde yaklaştırıyor. Yelkenleri fora edip son hızla kıyının yolunu tutmaya karar veriyorum. Bu manevrayı o kadar iyi başarıyorum ki, kendimizi iki kaya arasında buluyoruz, teknemiz paramparça. Kimse «kaçalım da canımızı kurtaralım» demiyor, ama bir sonraki dalga göründüğünde herkes kıyıya varmak için kendini suya atıyor, itilip kakılıp tartaklanıyor ama canlı olarak kıyıya varıyoruz. Alçıdaki bacağıyla Clousiot hepimizden çok hırpalandı. Yüzü, elleri ve kolu kan içinde, çizik dolu. Bizim de dizlerimizde ellerimizde ve ayak bileklerimizde sıyrıklar var. Bir kulağım kayaya fazlaca sürtündüğünden durmadan kanıyor.

Ne olursa olsun, dalgalardan kendimizi kurtarıp sağ salim karaya ayak bastık ya! Gün doğunca muşambayı buluyoruz, sonra dağılmak üzere olan tekneye dönüyorum. Kıçtaki oturacak yere sapladığım pergeli kurtarabiliyorum. Bulunduğumuz yer ya da çevresinde kimseler yok. Işıkları gö düğümüz yana bakıyoruz, sonradan öğreneceğiz, tehlikeli bir noktayı balıkçılara gösteren bir dizi lâmbaymış o ışıkların göründüğü yer. Yürüyerek kıyıdan içerilere doğru ilerliyoruz. Görünürde koca koca kaktüslerle eşeklerden başka şey yok. Bir kuyunun başına varıyoruz, yorgunluktan adım atacak halimiz yok. İki kişi nöbetleşe, kollarıyla bir çeşit koltuk meydana getirip Clousiot'yu taşımak zorunda. Kuyunun çevresinde kurumuş eşek ve keçi leşleri var. Kuyuda da bir damla su yok, eskiden bu kuyuyu çalıştıran yeldeğirmeninin kanatları boşa dönüyor. Eşeklerle keçilerden başka canlı görünmüyor.

Açık kapılarıyla bizi içeri çağıran küçük bir eve kadar yürüyoruz. «Hey! Yok mu kimse!» diye haykırıyoruz. Gerçekten de yok. Ocağın üstünde, ağzı iple büzülmüş bir kese duruyor, alıp açıyorum. Açarken ip kopuyor. kese florin dolu, Hollanda parası bu. Demek Hollanda topraklarındayız: Bonaire, Curaçao ya da Aruba'da. Tek kuru-

şuna dokunmadan keseyi yerine koyuyoruz, bulduğumuz suyu büyükçe bir kepçeyle yudumluyoruz. Evde de çevresinde de kimse yok. Yola çıkıyor ve Clousiot'nun yüzünden ağır ağır ilerlemeye koyuluyoruz; eski bir Ford araba yolumuzu kesiyor: «Fransız mısınız?»

— Evet bayım.

— Binin arabaya. Arkaya geçen «üç yeni» nin dizleri üstüne Clousiot'yu yerleştiriyor Maturette'e birlikte öne, şoförün yanına geçiyoruz: «Tekneniz mi battı?»

— Evet.

— Boğulan var mı?

— Hayır.

— Nereden geliyorsunuz?

— Trinidad'dan.

— Ondan önce?

— Fransız Güyanı'ndan.

— Kürek mahkûmu musunuz, yoksa sürgün mü?

— Kürek mahkûmu.

— Bu toprak parçasının, Curaçao'ya bitişik şu yarımadanın sahibi Doktor Naal'lım ben. Bu yarımadaya Eşekler Yarımadası denir. Eşeklerle keçiler upuzun dikenli kaktüsleri yiyerek yaşarlar burada. Halk, bu dikenlere «Curao'nun kızları» adını takmıştır.

Söze ben karışıyorum:

— Doğrusu Curaçao'nun gerçek hanım kızları için pek de hoş bir ad olmasa gerek.

Şişman, iri yarı adam gürültülü bir kahkaha koyveriyor. Soluğu kesilen eski Ford araba, astımlılar gibi hırıldıyarak kendiliğinden duruveriyor. Bir eşek sürüsünü göstererek:

— Arabanın ilerleyecek hali kalmadıysa kendimizi eşeklere çektirebiliriz, diyorum.

— Arkada koşumu andıran bir şeylerim var ama, bütün iş iki eşek yakalayıp bu koşumları geçirebilmekte. Kolay iş değil... İri yarı adam motor kapağını açıyor ve hemen sarsıntıdan bujilere giden bir telin koptuğunu görüyoruz. Arabaya binmeden çevresine bakınıyor, kuşkulu bir hali var. Yeniden yola koyuluyor ve epeyce sarsıntılı yerlerden geçerek yolumuzu kesen beyaz bir tahtaperdenin karşısına çıkıveriyoruz. Küçücük, beyaz bir ev var tahtaperdenin ardında. Açık renkli temiz giyimli bir zenciyle

Hollanda dilinde konuşuyor. Zenci, iki lâfın arasında, «Ya master, Ya master», diyor. Zenciyle konuşmasını bitiren Doktor Naal bize dönüyor sonra: «Sizinle meşgul olmasını, susadığınızda içecek bir şey vermesini söyledim. Dönüşüme kadar inip burada bekler misiniz lütfen?» Arabadan iniyor, gölgelik bir yere, otların üstüne uzanıyoruz. Hırıltılı Ford uzaklaşıyor. Elli metre uzaklaşıyor ki zenci, papiamento dilince (İngilizce, Hollanda dili, İspanyolca ve Fransızca karışımı, Hollanda Antillerinde konuşulan bir lehçe) patronu Doktor Naal'ın polisi aramaya çıktığım söylüyor. Doktor Naal bizden çok korkmuş, kaçak birer hırsız olduğumuzu, dikkat etmesi gerektiğini öğütlemiş zenciye. Zavallı bize hoş görünmek için ne mümkünse yapıyor. Oldukça açık ama, sıcakta çok iyi gelen bir kahve kaynatıyor. Bir saatten fazla bekliyoruz, sonunda polis kamyonetlerini andıran bir araba görünüyor. İçinde Almanlarınkini andıran giysileriyle altı polis var. Ayrıca da üstü açık, polis üniforması giymiş bir şoförün sürdüğü, içlerinde Doktor Naal'ın bulunduğu üç kişinin, arkasında oturduğu bir otomobil de görünüyor.

İniyorlar aşağı, en ufak tefek ve sıfır numara traşlı kafasıyla papazı andıranı bize:

— Curaçao Adası Başkomiseriyim, diyor. Bu sorumluluk, beni sizi tutuklama zorunda bırakıyor. Adaya gelişinizden bu yana suç işlediniz mi, işlediniz nedir? Hanginiz işlediniz suçu?

— Beyler, biz kaçak kürek mahkûmlarıyız. Trinidad'dan geliyoruz, teknemiz kayalıklarda parçalanalı birkaç saat ancak oldu. Bu küçük topluluğun kaptanı benim ve hiç birimizin en ufak suç işlemediğini kesinlikle söyleyebilirim.

Komiser, iri yarı Doktor Naal'a dönüyor, Hollanda dilinde konuşuyorlar. İkisi tartışırken bisikletli biri yetişiyor. Gerek Doktor Naal ve gerekse polis komiserine hızlı hızlı bir şeyler anlatıyor.

— Doktor Naal, neden bu adama bizim hırsız olduğumuzu söylediniz?

— Çünkü şu gördüğünüz bisikletli, size rastlamamdan önce beni uyardı ve bir kaktüsün ardına gizlenip eve girdiğinizi, sonra da çıktığınızı gördüğünü anlattı. Kendisi, eşek sürülerine bakan adamımdır.

— Eve girdiğimiz için hırsız mı olduk? Söylediğiniz çok saçma bayım, evden aldığımız sudan başka şey değil. Siz bunu hırsızlık mı sayıyorsunuz?

— Ya florin dolu kese?

— Evet, keseyi açtığımı kabul ediyorum, hatta açarken ağzını büzen ipi bile kopardım. Ama hangi ülkede bulunduğumuzu anlamak için nere parası olduğuna baktım yalnız, başka hiç bir şey yapmadım. Sonra para ve keseyi aldığım yere, ocağın üstüne bıraktım.

Komiser gözlerimin içine bakıyor, sonra birden bisikletliye dönerek sertçe konuşuyor onunla. Doktor Naal da bir hareket yapıyor, söz istiyor. Komiser, bir Alman sertliğiyle Doktor Naal'ın karışmasını önlüyor. Bisikletliyi şoförün yanına bindiriyor, kendisi de iki polisle birlikte arkaya geçiyor ve yola çıkıyorlar. Naal ve beraberindeki adamlarla içeri giriyoruz.

— Adamımın, kesenin ortadan kaybolduğunu söylediğini sizlere açıklamak zorundayım. Üstünüzü aratmadan önce, yalan söyleyebileceğini düşünen komiser onu sorguya çekti. Masumsanız bu olaydan ötürü çok özür dilerim ama suç bende değil.

Bir çeyrekten kısa süre sonra araba geri dönüyor ve komiser bana: «Gerçeği söylemişsiniz, bu herif adi bir yalancı, diyor. Size korkunç bir iftira attığı için cezalandırılacak.» Bu arada bisikletli, polis kamyonetine tırmanıyor, diğer beş kişi onun yanına biniyorlar, ben de arkalarından çıkmaya hazırlanırken komiser koluma yapışıp: «Siz benim arabaya, şoförün yanına geçin», diyor. Kamyonetin önünden yola çıkıyor, çabucak onu gözden kaybediyoruz. İyi asfaltlanmış yolda ilerliyoruz, Hollanda'daki benzerlerini andıran evlerle dolu şehre giriyoruz. Her yer tertemiz, insanların çoğu bisikletli. Böyle yüzlerce kişi, iki tekerlek üstünde şehirde gidip geliyor. Polis merkezine dalıyoruz. Bembeyaz giyimli bir sürü polisin masa başında çalıştığı büyük salondan, soğutma tertibatlı bir odaya geçiyoruz. İçerisi oldukça serin. Uzun boylu, güçlü kuvvetli, sarışın, kırk yaşlarında bir adam koltukta oturuyor. Aralarındaki görüşme bittiğinde, komiser Fransızca:

— Sizi Curaçao Emniyet Müdürüyle tanıştırayım, diyor. Müdür bey, bu adam, tutukladığımız altı kişilik grubun başı.

— Peki komiserim. Kazazede olarak Curaçao'ya hoş geldiniz. Adınız nedir?

— Henri.

— Peki Henri, para meselesi yüzünden herhalde tatsız anlar geçirmiş olmalısınız. Yalnız bu olay bir bakıma çok iyi, hiç kuşkusuz namuslu bir adam olduğunuzu gösteriyor. Dinlenmeniz için size yataklı bir oda verilmesini sağlıyacağım. Durumunuz ada valisine anlatılacak ve gereken emri o verecek. Komiserle birlikte savunacağız. Elini uzatıyor, dışarı çıkıyoruz. Avluda Doktor Naal benden özürler dileyip kurtulmamız için çalışacağına söz veriyor. İki saat sonra, dikdörtgen biçiminde, içinde bir düzine kadar yatak, ortasında uzun bir tahta masayla sıralar bulunan koca:man bir koğuşa yerleştiriliyoruz. Parmaklıklı pencereden nöbet bekleyen polise Trinidad dolarlarını uzatıyor ve bize, tütün, kâğıt, kibrit almasını söylüyoruz. Parayı almıyor, verdiği cevabı da anlayamıyoruz.

— Bu abanoz renkli zenci «görev başında kimsenin gözyaşına bakılmaz» ilkesini uyguluyor sanırım, diyor Clousiot. Tütünü pek kolay bulamayacağız. Kapıya vurmak üzere kalktığım sıra kapı açılıyor. Sırtında mahkûmlarınki gibi kurşunî bir elbise ve elbisenin göğsünde koca bir numarayla ufak tefek, zenci ameleleri andıran bir adam giriyor içeri: «Sigara parası», diyor, «Sigara değil, tütün, kibrit ve sigara kâğıdı.» Az sonra istediklerimizle birlikte dumanı tüten bir kâse sıcak çukulata ya da kakaoyla dönüyor. Adamın getirdiğini küçük kupalarla içiyoruz.

Öğleden sonra beni almaya geliyorlar. Yine Emniyet Müdürünün odasına dönüyorum.

— Vali, cezaevi avlusuna bırakılmanıza izin verdi. Arkadaşlarınıza, kaçmaya kalkmamalarını söyleyin. Sonuçları hepiniz için kötü olur. Siz, başkanları olarak, her sabah ondan on ikiye, öğleden sonraları da üçten beşe kadar şehre gidebilirsiniz.

— Paranız var mı?

— Evet, hem ingiliz, hem de fransız frangı.

— Çıkışlarınızda, bir sivil polis sizi dilediğiniz yere götürecek.

— Bizi ne yapacaksınız?

— Birer birer, çeşitli ülkelerin bayrağını taşıyan tankerlere bindireceğimizi sanıyorum. Curaçao, Venezuella

petrolünü işleyen dünyanın en büyük tasfiyehanelerinden birine sahip olduğundan, her gün, çeşitli ülkelere ait yirmi, yirmi beş tanker limana girer çıkar. Sizler için en iyisi bu, çünkü başınıza dert açmayacak bir ülkeye varabilirsiniz.

— Örneğin hangi ülkeye? Panama, Kosta Rika, Guatemala, Nikaragua, Meksika, Kanada, Küba, Birleşik Devletler ve İngiliz yasalarının geçtiği yerler mi?

— Oraları imkânsız, Avrupa da imkânsız. Sakin olun, güvenin bize, yepyeni bir hayat yolunda sağlam adımlar atabilmeniz için bırakın da size yardım edelim.

— Sağolun.

Bütün bunları olduğu gibi arkadaşlarıma anlatıyorum. Takımın en uyanığı Clousiot:

— Sen ne düşünüyorsun Kelebek? diyor.

— Şimdilik bir şey bildiğim yok ama, rahat durup, kaçmamamız için palavra sıkıyorlar gibime geliyor.

— Korkarım bu düşüncede haklısın, diyor Clousiot da. Brötanyalı çok sevinçli. Ütüyle karısını öldüren de, zevkten dört köşe: «Ne tekne var, ne serüven, böylesi çok daha emin, diye lâfa giriyor. Büyük bir tankere binip rahat edeceğimiz ülkelerden birine varacak, topraklarına resmen ayak basacağız.» Leroux da aynı görüşte. «Sen ne dersin Maturette?» On dokuz yaşındaki bu çocuk, bir kaza sonucu müebbet küreğe çarptırılan bu oğlan, bir kadından daha ince yüzlü bu mahkûm, tatlı sesiyle:

— Dört köşe kafalı bu polislerin, bizim için sahte pasaport ve kimlik cüzdanları yapacaklarını mı umuyorsunuz? diye soruyor. Hiç sanmıyorum. En iyi şekliyle, gizlice bir tankere binip yola çıkmamıza göz yumabilirler, o kadar. Bu işi de, başları ağrımadan bizden kurtulmak için yaparlar. İşte benim görüşüm. Polislerin sözüne inanmıyorum.

Şehre seyrek iniyorum. Bazan sabahları bir takım şeyler almak için çıkıyorum. Bir haftadır içerdeyiz, en ufak bir değişiklik yok. Sinirlerimiz gerilmeye başlıyor. Bir öğleden sonra, polis refakatinde hücreleri gezen üç papaz dikkatimizi çekiyor. İçinde, ırza tecavüzden yatan bir zencinin bulunduğu komşu hücrede epey kalıyorlar. Bize de uğrayacaklarını sanarak koğuşa dönüyor ve yataklarımıza oturuyoruz. Gerçekten de yanlarında Doktor Naal, Emni-

yet Müdürü ve deniz subayı olması gereken beyaz giyimli, omuzu sırmalı biriyle içeri giriyorlar.

— Efendimiz, işte Fransızlar, diyor Emniyet Müdürü fransızca olarak. Davranışları herkese örnek olacak nitelikte.

— Sizi kutlarım çocuklarım. Şu masanın önündeki sıralara oturalım, daha rahat konuşuruz. Papazın yanındakiler de dahil, herkes sıralara otur yor. Kapının dışında, avluda duran arkalıksız iskemle de getirilip masanın başına konuyor. Böylece papaz herkesi görebileceği bir yere oturuyor.

— Fransızların büyük çoğunluğ Katoliktir, içinizde Katolik olmayan var mı? Kimse elini kaldırmıyor. Conciergerie'deki papaz tarafından vaftiz edilmiş sayılabileceğimi düşünüyorum, ben de Katoliğim herhalde.

— Dostlarım, benim atalarım Fransız, adım da Irénée de Bruyne. Atalarım Kraliçe Catherine de Médiçis tarafından ölesiye izlendikleri için Hollanda'ya sığınan protestan Fransızlardı. Dolayısıyla Fransız kanından geliyorum. Curaçao piskoposuyum. Curaçao şehrinde Katolikten çok Protestan vardır ama Katolikler de inanç sahibi ve devamlı kiliseye giden kişilerdir. Nedir durumunuz?

— Teker teker bir tankere bindirilip yola çıkarılmayı bekliyoruz.

— Şimdiye kadar kaçınız yola çıktı?

— Hiç birimiz.

— Hımmm! Buna ne dersin müdür bey? Lütfen Fransızca cevap verin bana, Fransızcayı o kadar iyi konuşuyorsunuz ki.

— Efendimiz, sayın vali bu adamları tankerlere bindirmeyi gerçekten düşünmüştü, ama bugüne kadar bir tek tanker süvarisinin onları almaya yanaşmadığını da açıkça söylemeliyim. Özellikle pasaportları bulunmadığından gemilerine almak istemiyorlar.

— İşe buradan başlamak gerek. Vali, her birine bir pasaport veremez mi?

— Bilmem. Bana hiç sözünü etmedi.

— Öbür gün sizler için bir ayin düzenleyeceğim. Yarın öğleden sonra, günah çıkarmaya gelir misiniz? Ulu Tanrı'nın günahlarınızı bağışlaması için, sizleri şahsen din-

leyeceğim. Kendilerini mümkünse saat üçte katedrale yollarsınız değil mi?

— Tabii.

— Taksi ya da özel bir arabayla gelmelerini isterim.

— Onları kendi elimle size getireceğim efendimiz, diyor Doktor Naal.

— Sağol yavrum. Çocuklarım, size söz vermiyorum. Söyleyeceğim bir tek ve gerçek şey var. Şu andan sonra, sizlere mümkün olduğu kadar yardım etmeğe çalışacağım. Naal'ın, ardından da Brötanyalının piskoposun yüzüğünü öptüğünü görünce, dudaklarımızı piskoposluk halkasına değdiriyor ve onu, avluda duran arabasına kadar geçiriyoruz.

Ertesi sabah hepimiz, piskoposa günah çıkartıyoruz. En arkada ben varım.

— Evet yavrum, en büyük günahınla başla.

— Muhterem peder, bir kere vaftiz edilmedim. Ama Fransa'daki cezaevinde bir papaz, vaftiz edilse de edilmese de Tanrı'nın evlâtları sayılmak gerektiğimizi söyledi.

— Çok haklı. Peki, şu hücreden çıkalım da bana her şeyi anlat.

Hayatımı bütün ayrıntılarıyla piskoposa anlatıyorum. Kilisenin bu ileri geleni uzun uzun, sabır ve büyük bir dikkatle, sözümü kesmeden beni dinliyor. Ellerimi avuçlarına alıyor, sık sık gözlerimin içine bakıyor, arada, itiraf edilmesi güç yerlere geldiğimde, rahat konuşmamı sağlamak için gözlerini yere eğiyor. Altmış yaşlarındaki bu papazın gözleri ve yüzü o kadar saf ki, çocuksu bir şey yansıtıyor. Pürüzsüz ve her halde sonsuz iyilikle dolu ruhunun aydınlığı yüz çizgilerine yayılıyor, açık gri bakışları yaraya sürülen melhem gibi giriyor içime. Tatlılıkla, büyük bir tatlılıkla, hep ellerimi avuçlarında tutarak benimle o kadar yumuşak konuşuyor ki, neredeyse mırıldanıyor: «Tanrı, ara sıra, çocuklarının, insan kötülüğüne katlanmalarını ister. Amacı da, kurban olarak seçtiği kişinin bu deneyden daha güçlü ve soylu olarak çıkmasını sağlamaktır. Görüyor musun yavrum, bu acılara göğüs germek zorunda kalmasan asla böylesine yükselemez, Tanrı'nın gerçeğine bu kadar yaklaşmazdın. Daha da öte: İnsanlar, yönetim şekilleri, değişik yollardan işkence yapıp kara çalan yaradılışta kötü kişiler, sana, yapabilecekleri yardımın

en büyüğünü yaptılar. Sende, ilkinden çok üstün yeni bir varlık yarattılar. Bugün şeref, iyilik, yardımseverlik gibi kavramları benimsemiş, bütün engelleri aşacak gücü kendinde bulup üstün biri olmaya karar vermişsen bunu onlara borçlusun. İntikam almak, herkesi sana yaptığı kötülük ölçüsünde cezalandırmak gibi düşünceler senin gibi bir insanda gelişme ortamı bulamazlar. Haklı olduğunu da bilsen kötülük yapmak için yaşamıyacak, insanları kurtarmaya çalışacaksın. Tanrı sana karşı cömert davrandı: «Sen kendine yardım et, ben de senin yardımcın olurum», dedi. Her bakımdan yardımcın olduğu gibi, başka insanları da kurtarıp özgürlüğe kavuşturmana fırsat verdi. İşlediğin bütün bu günahların sanıldığı kadar ağır olduğuna da inanma. Toplumun üst kademelerinde yer alan ve seninkilerden çok daha büyük günahlar işleyen nice insan var. Yalnız onlar, insanların adaleti tarafından verilen ceza ile, senin gibi, yücelme imkânı bulamadılar.

— Sağolun Muhterem Peder. Bana çok büyük bir iyilikte bulundunuz, hayat boyu iyiliğinizi unutmayacağım. Piskoposun ellerini öpüyorum.

— Yeniden yola çıkacaksın yavrum, başka tehlikelere göğüs gereceksin. Hareketinden önce seni vaftiz etmek isterim. Ne dersin?

— Muhterem Peder, beni şimdilik olduğum gibi bırakın. Babam beni dinsiz yetiştirdi. Altın gibi bir kalbi vardır. Annem öldüğünde, beni daha çok sevebilmek için bir ananın davranışlarını, sözlerini ve özenini gösterebildi. Vaftiz edilirsem ona ihanet etmiş gibi olurum. Belirli bir kimlikte hepten özgürlüğe kavuşmama, herkes gibi bir hayat sürme fırsatını elde edene kadar bekleyin. Ancak o zaman babama mektup yazabilir ve kendisini üzmeden, felsefesinden vazgeçip vaftiz edilebilmek için iznini isteyebilirim.

— Seni anlıyorum yavrum. Tanrı'nın da seninle birlik olduğuna inanıyorum. Seni kutluyor ve Tanrı'dan seni korumasını diliyorum.

— İşte piskoposumuz İrénée de Bruyne, vaazında kendini olduğu gibi çizdi, diyor Doktor Naal bana.

— Evet efendim. Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— El konan kaçakçı teknelerinin ilk satışında, alıcılar arasında beni kayırmasını validen rica edeceğim. Görüşünüzü bildirmek ve işinize geleni seçmek için siz de benimle geleceksiniz. Yiyecek ve elbise gibi geri kalan şeyleri edinmek kolay.

Piskoposun vaazından sonra, sık sık, akşamları saat altıya doğru ziyaretçimiz oluyor. Bu insanlar bizi tanımak istiyorlar. Masanın başındaki sıralara oturuyorlar, hepsi de bir şey getiriyor ama, «size şunu getirdim» demeden yatağın üstüne bırakıyorlar. Öğleden sonra ikiye doğru da, yoksullara yardımı görev bilmiş rahibeler, başrahibeleriyle birlikte geliyorlar. Hepsi de çok iyi Fransızca konuşuyor. Zembilleri, elleriyle pişirdikleri güzel yemeklerle dolu. Başrahibe çok genç, yaşı kırk bile değil. Bembeyaz bir başlığın altında kalan saçları görünmüyor ama gözleri mavi, kaşları sapsarı. Doktor Naal'ın anlattığına göre, Hollanda'da önemli yeri olan bir aileden geliyormuş. Bizi deniz yoluyla göndermekten vazgeçip başka bir çare bulmaları için de ülkesine mektup yazmış. Birlikte çok güzel dakikalar yaşıyoruz, nasıl kaçtığımızı bana sık sık anlattırıyor. Ara sıra beraberinde getirdiği, çok iyi Fransızca bilen rahibelere de aynı şeyleri anlatmamı rica ediyor. Bir şey unutur ya da ufak bir ayrıntıyı atlarsam tatlı sesiyle: «Henri, diyor, bu kadar acele etmeyin. «Hokko» nun hikâyesini unuttunuz... Neden bugün karıncaları anlatmadınız? Karıncaların önemi çok büyük, çünkü onların yüzünden Brötanyalının geldiğini anlayamadınız!» Başımızdan geçenleri tekrarlamak beni sıkmıyor, çünkü öylesine tatlı, yaşadıklarımıza öylesine karşıt şeyler ki, yitip gitmek üzere bulunan çürümüşlük yolu, göksel bir ışıkla inanılmaz şekilde aydınlanıyor.

Tekneyi gördüm, sekiz metre boyunda, çok güzel bir şey. Salması sağlam, direği yüksek, yelkenleri kocaman. Gerçekten de kaçakçılık için, hızlı gitmek için yapılmış. Eksiği yok, yalnız her yanı gümrük mühürleriyle kaplı. Açık arttırmada adamın biri altı bin florinden başlıyor, aşağı yukarı bin dolar demek bu. Her neyse Doktor Naal adamın kulağına bir şey fısıldayınca tekne, altı bin bir florine bizim üzerimizde kalıyor.

Beş gün sonra hazırız. Tepeden tırnağa boyanmış, dü-

zenli bir biçimde ambarına yerleştirdiğimiz yiyeceklerle tıklım tıklım dolu bu gemi bir kral armağanı. İçi yepyeni giysilerle, pabuçlarla dolu altı valiz su geçirmez bir beze sarılıp tekneye konuyor.

Rio Hacha Cezaevi

Güneş doğarken yola çıkıyoruz. Doktorla rahibeler bizi geçirmeye geldiler. Rıhtımdan kolayca ayrılıyoruz, rüzgâr bizi hemen önüne katıyor ve ilerliyoruz. Pırıl pırıl güneş doğuyor, dertsiz bir gün bekliyor bizleri. Teknede fazla yelken bulunduğunu ve yeterince oturaklı olmadığını hemen anlıyorum. Temkinli davranmaya karar veriyorum. Hızla yol alıyoruz. Bu tekne, sürat için yapılmış bir safkan ama kıskanç ve sinirli. Batıya çeviriyorum burnunu. Trinidad'da bize katılan üç kişiyi, gizlice Kolombiya topraklarına bırakmayı kararlaştırdık. Yeni bir deniz yolculuğu göze almak istemiyor, bana güvendiklerini, ama havaya güvenemediklerini söylüyorlar. Gerçekten de cezaevinde okuduğumuz gazetelerin hava raporları, iyi havanın devam etmiyeceğini kasırga bile beklendiğini yazıyordu.

Haklı olduklarını kabul ediyorum, Guarjira denen ıssız ve üzerinde kimsenin yaşamadığı bir yarımadaya indirilmelerini kararlaştırıyoruz. Biz üçümüz, İngiliz Honduras'ına doğru yolumuza devam edeceğiz. Hava nefis bu güneşli günü izleyen yıldızlı gece, ışığı epey güçlü bir yarım - ayın da yardımıyla onları kolayca kıyıya indirmemizi sağlayacak gibi. Doğru Kolombiya kıyılarına yöneliyorum, demir atıyorum; yavaş yavaş iskandilleyerek arkadaşlarımızı indirip indiremeyeceğimize bakıyoruz. Ne yazık ki su çok derin, en azından bir buçuk metre derinliği bulabilmek için kayalara tehlikeli ölçüde yaklaşmamız gerekiyor. El sıkışıyoruz, iniyorlar, ayakları dibe basınca bavullarını başlarının üstüne koyup kıyıya doğru ilerliyorlar. İlgiyle; biraz da hüzünle izliyoruz onları. Bu arkadaşlar bizimle birlikteyken çok iyiydiler, her türlü güçlüğe göğüs germeyi bildiler. Tekneden ayrılmaları üzücüydü. Kıyıya yaklaştıkları sıra rüzgâr kesiliverdi. Felâket, Allah vere de haritada işaretli Rio Hacha adlı köyden görülmesek! Polisin bulunduğu ilk liman Rio Hacha. Bizi görmemelerini

yürekten diliyoruz. Geçtiğimiz burundaki küçük fenerden ötürü, haritada gösterilen noktadan epey ilerde olduğumuzu sanıyorum.

Bekle bekle... Beyaz mendillerini sallayarak veda eden üç arkadaşımız gözden kayboldular. Rüzgâr be, Allahın belâsı. Bizim için bir soru işareti olan bu Kolombiya toprağından ayrılabilmek için rüzgâr istiyoruz! Gerçekten de, kaçak mahkûmları geri gönderip göndermediklerinden haberimiz yok. Üçümüz de, İngiliz Honduras'ının sağlamlığını Kolombiya'nın bilinmezliğine yeğ tutuyoruz. Ancak öğleden sonra üçte rüzgâr çıkıyor da yolumuza devam edebiliyoruz. Bütün yelkenleri çekiyorum, biraz fazla yatıyor ve iki saat tatlı tatlı yol alıyoruz. Birden içi adam dolu bir hücumbotu üstümüze geliyor, bizi durdurmak için havaya ateş ediyorlar. Durmuyor, yoluma devam ediyor, Kolombiya karasularından çıkmaya çalışıyorum. İmkânsız. Bizden çok daha hızlı olan hücumbot bir buçuk saate varmadan yelkenlimize yetişiyor. On kişinin tüfeklerini üzerimize doğrultmasıyla teslim olmak zorunda kalıyoruz.

Bizi yakalayan bu asker ya da polislerin suratları değişik: Hepsinin sırtında, bir zamanlar beyaz olması gereken bir pantalon, yapıldığından bu yana yıkanmamış delik deşik yün kazaklar var. Yalnız komutan iyi giyimli ve temiz. Adamlar kötü giyimli ama tepeden tırnağa silâhlı. Kemerle bellerine kurşun dolu bir fişeklik bağlamışlar, bakımlı savaş tüfekleri ellerinde, üstelik de hemen ellerinin altında kılıfına sokulmuş koca bir kasatura. Komutan dedikleri, katil yüzlü bir melez. Belindeki koca tabanca, kurşun dolu fişekliğinin yanından sarkıyor, İspanyolcadan başka şey konuşmadıkları için de dediklerini anlayamıyoruz, ama ne bakışları, ne davranışları, ne de ses tonları sevimli, her şeyleri düşmanca.

Yürüyerek rıhtımdan cezaevine gidiyor, köyün içinden geçiyoruz. Burası gerçekten de Rio Hacha, çevremizde altı haydut kılıklı herif, iki metre ötemizde de silâhlarını üstümüze doğrultarak ilerleyen üç kişi var. Doğrusu buraya ayak basışımız hiç de sevimli değil.

Alçak bir duvarla çevrili cezaevinin avlusuna varıyoruz. Sakallı ve pislik içinde yirmi kadar mahkûm oturuyor ya da geziniyor. Ama onların bakışları da düşmanca. «Vamos, vamos». «Yürüyün», demek istediklerini anlıyo-

ruz. Bunu yapmamız da çok güç; Clousiot'nun durumu eskisinden çok daha iyi de olsa, hep, içinden demir geçirilmiş alçılı ayakla yürüyor, hızlı gidemiyor. Geride kalan komutan, koltuğunun altında pusulamızla muşambamız; bize yetişiyor. Çukulatamızla peksimetlerimizden yiyor, neyimiz var neyimiz yoksa elimizden alınacağını hemen anlıyoruz. Yanılmıyoruz da. Penceresi koca koca parmaklıklarla örtülü, iğrenç bir yere kapatılıyoruz. Yerde tahtalar, her birinin ucunda da yine tahtadan bir çeşit yastık: Bunlar yatak işte. Polisler bizi kapatıp gidince pencereye koşan bir mahkûm, «Fransız, Fransız» diyor

— Fransız, iyi değil, iyi değil.

— Nedir iyi olmayan?

— Polis.

— Polis mi?

— Evet, polis iyi değil. Adam uzaklaşıyor. Hava kararadı, koğuş, düşük voltajlı elektrik lâmbasıyla pek az aydınlanıyor. Kulaklarımızda sivrisinekler vızıldıyor, burnumuzun içine giriyorlar.

— Şimdi oldu bize olanlar! Üç kişiyi kıyıya bırakmayı kabul etmek bize pahalıya oturacak.

— Nereden bilirsin. Asıl sebep rüzgârın kesilmesi.

— Kıyıya fazla yaklaştın, diyor Clousiot.

— Kes sesini, kendimizi ya da birbirimizi suçlamanın değil, dayanışmanın sırası. Her zamankinden bağlı olmalıyız birbirimize.

— Özür dilerim, haklısın Kelebek. Suç kimsenin değil.

Bunca mücadeleden sonra kaçışımız böylesine berbat bir yerde son bulursa büyük haksızlık olur! Üstümüzü aramadılar, tüpüm cebimde, hemen yerine yerleştiriyorum. Clousiot da kendininkini koyuyor. Tüpleri atmadığımız iyi oldu. Su geçirmeyen, fazla da yer tutmayan, üzerimizde taşınması kolay birer cüzdan bunlar. Saatim akşamın sekizini gösteriyor. Kahverengi ham şeker getiriyorlar bize, her parça yumruk iriliğinde, ayrıca tuzlu suda haşlanmış bir çeşit pirinç hamuru «Buenas noches!» «Herhalde iyi geceler, anlamına geliyor», diyor Maturette. Ertesi sabah saat yedide, avluda, tahta kaplar içinde nefis kahve veriyorlar. Sekize doğru da komutan görünüyor. Tekneye gidip eşyalarımızı almamız için izin istiyorum. Ya anlama-

dı, ya da anlamazlıktan geliyor. Baktıkça, yüzünü daha çok katil yüzüne benzetiyorum. Solunda, deri kılıf içinde konmuş bir şişe var, çıkarıyor kapağını açıyor, bir yudum içip tükürdükten sonra bana uzatıyor. Bu ilk dostluk hareketi karşısında şişeyi alıyor ve bir yudum içiyorum. Neyse ki pek az almışım, renkli ispirto tadında bir ateş bu. Kızılderili - Zenci kırması gürültüyle basıyor kahkahayı.

Saat onda, beyaz giysili ve kravatlı bir sürü sivil görünüyor. Altı, yedi kişi var, cezaevi yönetmeliği olması gereken bir binaya giriyorlar. Arkadan biz çağrılıyoruz. Beyaz giysili, göğsü kalabalık bir subay resminin duvarını kapladığı salonda, yarım daire şeklinde yerleştirilmiş koltuklarda oturuyorlar. Resimdeki adam, Kolombiya Cumhurbaşkanı Alfonso Lopez. Adamlardan biri Fransızca olarak Clousiot'ya oturmasını söylüyor, biz ayaktayız. Ortadaki zayıf, gaga burunlu ve gözlüklü adam beni sorguya çekmeye başlıyor. Tercüman bir şey çevirmiyor sonra:

— Konuşan ve sizi sorguya çekecek olan bey Rio Hacha şehri yargıcıdır, diyor. Diğerleri de onun dostları, yani şehrin ileri gelen kişileri. Tercümanlık yapan ben, Haitiliyim ve bu bölgede elektrik çalışmalarını yönetiyorum. Karşınızdakiler pek söylemiyorlar ama, yargıç dahil, çoğunun Fransızca bildiğini sanıyorum.

Bu giriş yüzünden yargıç sabırsızlanıyor, İspanyolca olarak sorguyu başlatıyor. Haitili, sırayla soru ve cevapları veriyor:

— Fransız mısınız?

— Evet.

— Nereden geliyorsunuz?

— Curaçao'dan.

— Daha önce?

— Trinidad'dan.

— Ondan önce?

— Martinique adasından.

— Yalan söylüyorsunuz. Curaçao'daki konsolosumuza bir hafta önceden, Fransızlardan kaçan altı mahkûmun bizim topraklarımıza çıkmaya çalışacağı ve kıyıların sıkı denetlenmesi bildirilmiş.

— Peki öyleyse, kaçak mahkûmlarız biz.

— Cayenne'den kaçtınız demek.

— Evet.

— Fransa gibi soylu bir ülke sizi bu kadar uzağa gönderip böylesine ağır bir cezaya çarptırmışsa, çok tehlikeli birer haydut olmamız gerekir.

— Belki de.

— Hırsız mısınız, katil mi?

— Adam öldürdük.

— Matador yani, aynı şey. Demek matadorsunuz, diğer üç arkadaşınız nerede?

— Curaçao'da kaldılar.

— Yine yalan söylüyorsunuz. Altmış kilometre beride, Castilette denen yere bıraktınız onları da. Neyse ki tutuklandılar, birkaç saat sonra burada olacaklar. Tekneyi çaldınız mı?

— Hayır, Curaçao piskoposu bize armağan etti.

— Peki. Vali sizin hakkınızda bir karar verene kadar burada kalacaksınız. Üç suç ortağınızı Kolombiya topraklarına indirmek, daha sonra da denize açılmaya çalışmak suçundan teknenin kaptanını üç ay hapse, diğerlerini de birer ay hapis cezasına mahkûm ediyorum. Çok sert adamlar olan polisler tarafından bedenî cezalara çarptırılmak istemiyorsanız akıllı uslu davranın. Diyeceğiniz bir şey var mı?

— Hayır, sadece eşyalarımızı ve teknede kalan yiyecekleri geri almak istiyoruz.

— Hepinize birer pantalon, birer gömlek, birer ceket, birer çift de pabuç verilecek. Bunun dışında kalan her şeye gümrük el koydu. Üstelemenizin gereği yok. Kanun kanundur. Avluya çekiliyoruz; oralı sefil mahkûmlar yargıcın çevresinde toplanıyorlar. «Doktor. Doktor,» diye bağırışıyorlar. Şişinerek, cevap vermek ya da durmak zahmetine bile katlanmadan aralarından geçiyor. Yanındakilerle birlikte cezaevinden çıkıp gözden kayboldular.

Saat birde, silâhlı yedi - sekiz kişinin doldurduğu bir kamyonla üç arkadaşımız geliyor. Ellerinde bavulları başları önde iniyorlar. Birlikte koğuşa gidiyoruz.

— Ne büyük bir halt işledik, sizlerin de başını derde soktuk, diyor Brötanyalı. Bağışlanacak yanımız yok Kelebek. Beni öldürmek istiyorsan öldür, kendimi korumam bile. Biz insan değil, ...yiz. Deniz korkusundan yaptık bu işi. Ama Kolombiya ve Kolombiyalıları tanıdıktan sonra,

denizdeki tehlikelerin, bu heriflerin eline düştükten sonra başımıza gelecekler yanında hiç kaldığını anladık... Rüzgâr kesildiği için mi enselendiniz?

— Evet dostum. Kimseyi öldürecek değilim, hatayı elbirliğiyle yaptık. Sizi kıyıya bırakmıyacaktım, başımıza da bir şey gelmiyecekti.

— Çok iyisin Kelebek.

— Hayır, hak yerini bulsun isterim Sorguyu onlara da anlatıyorum. «Her neyse, belki vali bizi serbest bırakır.»

— Öyle. Ne demiş herifçioğlu. Ümit fakirin ekmeğidir.

Bana göre bu yarı uygar belde yetkililerinin bizimle ilgili karar almaları imkânsız. Kolombiya'da kalmamıza, Fransa'ya iade edilip edilmiyeceğimize daha yukarıdakiler karar verecekler. En ufak bir zarar vermediğimiz bu adamlar en ağır karara varırlarsa haksızlık etmiş olurlar; öyle ya, onların topraklarında tek bir suç işlemedik.

Bir haftadan beri buradayız. İki yüz kilometre ötede, daha büyük bir şehir olan Santa Marta'ya yollanmamız söz konusu, başkaca yenilik yok. Bu haydut ya da korsan suratlı polislerin tutumunda hiç bir değişiklik olmadı. Daha dün, içlerinden birinin elinden sabunumu kaptığım için, az kaldı bir kurşunda geberip gidecektim. Hep sivrisineklerle dolu bu pis odadayız, neyse ki Brötanyalıyla Maturette her gün yerleri siliyorlar da içerisi eskisinden temiz tutuluyor. Yavaş yavaş umutsuzluğa kapılıyor, güvenimi yitiriyorum. Bu kızılderili ve zenci ya da kızılderili - İspanyol kırması Kolombiyalılar tüm güvenimi yitirmeme sebep oluyor. Kolombiyalı bir mahkûm, Santa - Marta'da çıkan bir gazetenin eski sayısını veriyor. Birinci sayfada altımızın, sonra polis müdürünün resmi, herifin kafasında bir fötr şapka, ağzında puro, çevresinde de silâhlı on kadar polis. Yakalanmamızın bir destan havasına büründüğü ve oynadıkları rolün abartıldığı anlaşılıyor. Oysa biz haydutların fotoğrafları polislerinkinden daha sevimli. Haydutlar namuslu kişilere benziyor, şeflerinden başlıyarak bütün polislerin ne mal oldukları suratlarından belli. Ne yapmalı? Birkaç kelime ispanyolca öğrendim: Kaçmak, Fugarse; tutuklu, preso; öldürmek, matar; zincir, cadena; kelepçe, esposes; adam, hombre; kadın, mujer.

Avluda, elleri kelepçeli biri var, onunla dost oluyorum. Aynı puroyu içiyoruz; uzun ve ince, çok sert bir puro ama yine de içiyoruz. Venezuella ve Aruba Adası arasında kaçakçılık yaptığını öğreniyorum. Sahil koruma görevlilerinden birkaçını öldürmekle suçlanıyor ve yargılanmayı bekliyor. Bazı günler çok sakin, bazı günler de sinirli ve telâşlı. Kendisini görmeye gelenler bir takım yapraklar getiriyorlar, bu yaprakları çiğneyince duruluyor. Bir gün, bu yapraklardan birinin yarısını bana veriyor, hemen anlıyorum ne olduğunu. Dilim, damağım ve dudaklarım hissizleşiyor. Bu yapraklar koka yaprakları. Kolları kıllı, göğsü kapkara ve kıvır kıvır kıllarla kaplı bu adam eşine az rastlanan bir güçte. Çıplak ayaklarının altında öyle bir nasır tabakası oluşmuş ki, ara sıra ayağına batan cam parçalarıyla çiviler etine değmiyor bile. Tuttuğu gibi çıkarıyor bunları.

Bir akşam kaçakçıya: «Seninle birlikte fuga» diyorum Haitilinin bir gelişinde, Fransızca - İspanyolca sözlük istemiştim. Anlıyor kaçakçı, işaretle kaçmaya hazır olduğunu belirtiyor. Ama kelepçeler ne olacak? Bunlar, emniyet tertibatı bulunan Amerikan kelepçeleri. Anahtarın girebileceği bir delik var, herhalde anahtar yassı. Ucu iyice yassılmış bir çelik telle Brötanyalı bana bir maymuncuk yapıyor. Birkaç denemeden sonra yeni dostumun kelepçelerini dilediği zaman açılabilecek hale geliyorum. Geceleri, tek başına bir «calaboza» ya (Hücre) kapatılıyor. Hücrenin parmaklıkları da çok kalın. Bizim koğuşun parmaklıkları çok daha ince, rahatça eğilebilir. Demek ki, eğelenmesi gereken tek parmaklık, Antonio'nun hücre parmaklığı (Kolombiyalının adı Antonio). «Nereden bulmalı bir «sacette» (eğe) «Palata» (para var mı?) Kendisine verdiğim on dolarla iki eğe ediniyor. Avlunun toprağına çizerek, parmaklığı biraz eğeledikten sonra, bize verdikleri pirinç hamuru ve eğelenen yerden dökülen demir tozuyla çentiği kapaması gerektiğini gösteriyorum. Son anda, hücresine girmeden hemen önce de, kelepçelerini çözüyorum. Bakmaya kalkarlarsa hafiften itmesi kelepçenin kapanmasına yetecek. Parmaklığı kesmesi üç gece sü-

rüyor. Söküp atmak için bir dakikadan az zamanın yeteceğini anlatıyor. Gelip beni koğuştan alacak.

Sık sık yağmur yağıyor burada. Antonio, «primera noche de iluvia» (ilk yağmurlu gece) gelip beni alacağını söylüyor. Bu gece de sel götürüyor her yanı. Dostlarım yaptığım plânı biliyor, gideceğim yer çok uzak diye hiç biri peşimden gelmek istemiyor. Kolombiya - Venezuella sınırına ulaşmak hedefim. Haritada bu topraklara «Guajira» dendiğini gördüm. Ama burası iki ülke arasında ihtilâf konusu, ne Venezuella'ya ait, ne de Kolombiya'ya. Kolombiyalı dostum, «eso es la tierra de los indios» (Kızılderililerin ülkesidir) diyor. Ne Venezuella polisi var burada, ne Kolombiya polisi. Birkaç kaçakçı geçebiliyor «Guajira» dan. Oldukça da tehlikeli, çünkü «Guajira» kızılderilileri topraklarından uygar kişilerin geçmesini istemiyorlar. Kendi topraklarında gitgide tehlikeli olmaya başlıyorlar. Kıyıda avcılıkla geçinen kızılderililere de rastlanıyor, bunlar biraz daha uygar, başka kızılderililer aracılığıyla Cestillette köyü ve La Vela adlı kasabayla alış - veriş yapıyorlar, Antonio, oralara gitmek istemiyor hiç. İçinde bulundukları kaçakçı gemisi, fırtınadan «Guajira» topraklarına sığınmak zorunda kaldığında, kızılderililerle aralarında savaş çıkmış, birkaç kızılderiliyi öldürmüşler. Ama Antonio beni, «Guajira» topraklarının yakınına kadar götürmeyi üzerine alıyor, yolun geri kalanını aşmak da bana düşüyor. Söylemek gereksiz ama, bütün bunları anlayabilmek çok güç oluyor. Antonio'nun kullandığı sözcüklerden pek çoğu sözlükte yok. Evet, seller götürüyor bu gece, pencerenin kenarındayım. Epey önce tahta bölmelerden koca bir kalas söktük. Bunu, penceredeki parmaklıkları bir adam geçecek kadar genişletmekte kullanacağız. İki gece önce yaptığım deneyde, ince demir çubukların kolayca eğildiğini gördük.

— Listo (hazır mısın)?

Antonio'nun, parmaklıklara yapıştırdığı yüzü beliriyor. Maturette ve Brötanyalının yardımıyla, tahtaya bir abanışta parmaklık eğilmekle kalmıyor, yuvasından bile çıkıveriyor. Beni kaldırıp itiyorlar, kaybolmadan önce kıçıma kıçıma şaplaklar iniyor. Bu şaplaklar, dostlarımın tokalaşması. Avludayız. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur, çinko dama çarparken büyük bir gürültü yapıyor.

Antonio elimden tutup beni duvara kadar götürüyor. Duvarı aşmak çocuk oyuncağı, yüksekliği iki metreden fazla değil. Üstünde cam kırıkları elimi kesiyor, önemi yok, yallah. Bizim namussuz Antonio, üç metre ilerisini görmeye engel olan yağmurda yolunu bulabiliyor. Yağmurdan faydalanıp köyün içinden geçiyor, sonra ormanla kıyı arasındaki yolu tutuyoruz. Gecenin bu geç saatinde bir ışık. Ormana dalmak zorundayız, neyse ki pek sık değil, az sonra yeniden yola çıkıyoruz. Yağmur altında, gün ışıyana dek yürüyoruz. Yola çıkarken bana bir koka yaprağı verdi, cezaevinde ondan öğrendiğim gibi çiğniyorum. Güneş doğduğunda hiç yorgun değilim. Çiğnediğim yaprağın etkisi hiç kuşkusuz! Aydınlığa rağmen koşuyor arkadaşım, hepsi aynı uzunlukta, birbiri ardından gelen sıçramalarla ilerliyor, havayı kulaçlarcasına kollarını sallıyor. Bir ses duymuş olmalı, beni ağaçların arasına sürüklüyor. Yağmur dinmek bilmedi. Gerçekten de bir traktörün çektiği silindir önümüzden geçiyor. Yolu düzlüyor herhalde.

Sabahın on buçuğu. Yağmur dindi, güneş açtı. Yolda değil de otların üzerinde bir kilometre gittikten sonra ağaçların arasına dalıyoruz. Çok sık bir bitkinin dibine uzanmış yatıyoruz, çevremizde diken dolu, yoğun bir bitki örtüsü. Korkacak şeyimiz yok sanıyorum ama, Antonio ne sigara içiriyor, ne de alçak sesle konuşturuyor. Yapraklardan çıkardığı sıvıyı hiç durmadan yuttuğunu görünce ben de onun gibi yapıyorum ama daha ağırdan alıyorum. Bana gösterdiği küçük kesede yirmiden fazla yaprak var. Ses çıkarmadan gülümseyince, karanlıkta, inci gibi dişleri parıldıyor. Ortalıkta sivrisinekten geçilmediğinden bir puro çiğnedi ve nikotin dolu tükürükle yüzümüzü ve ellerimizi sıvadık. Artık rahatız. Akşamın yedisi. Hava kararır ama mehtap var. Elini saatine götürüp dokuzu göstererek: «Liuvia» (yağmur) diyor. Saat dokuzda yağmur yağacağını anlıyor, yeniden yola çıkıyorum. Ona yetişebilmek için, kollarımla havayı kucaklayıp, sıçrayarak yürümeyi öğrendim. Güç değil bu iş, üstelik hızlı yürüsek bu kadar çabuk ilerleyemeyiz, oysa koşmuyoruz da. Gece, bir otomobil, bir kamyon ve iki eşeğin çektiği arabanın yoldan geçmesi için üç kere ormana dalmamız gerekti. Çiğnediğim yapraklar sayesinde yorgunluk duymuyorum, derken gün doğuyor, yağmur duruyor, aynı şeyi yaparak bir kilometre

kadar otların üstünden gidip gizlenmek üzere ormana dalıyoruz. Bu yaprakların tek kötü yanı, uykuya engel olmaları. Yola çıktığımızdan beri gözümüzü kırpmadık. Antonio'nun gözbebekleri o kadar büyümüş ki, gözünün rengi seçilemiyor. Benimkiler de öyle olmalı.

Gecenin dokuzu. Yağmur yağıyor. Yağmak için bu saati bekliyor sanki. Tropiklerde yağmur belirli bir saatte yağar, ay biçim değiştirene kadar hep aynı saatte başlayıp, aynı saatte kesileceğini sonradan öğreniyorum. Bu gece, yürümeye başladığımızda sesler duyuyor, ardından ışık görüyoruz. «Castillette» diyor Antonio. Hiç duraklamadan elimi tutuyor, ağaçların arasına dalıyoruz. İki saat süren zorlu bir yürüyüşten sonra kendimizi yeniden yolda buluyoruz. Yürüyoruz, daha doğrusu bütün gece ve sabahın bir bölümünde sıçrayarak yol alıyoruz. Güneş, giysilerimizi üstümüzde kuruttu. Üç gündür sırılsıklamdık, ilk gün yediğimiz bir parça ham şekerin dışında, üç günden beri ağzımıza tek lokma koymadık. Antonio, zarar verebilecek kişilere rastlamayacağımızdan emin. Kayıtsızca ilerliyor, saatlerden beri toprağı dinlemedi. Yol kumsal boyu uzandığından Antonio bir sopa kesiyor, şimdi nemli kumlar üstünde yürüyoruz. Yolu bıraktık. Antonio duruyor ve elli santim eninde iyice yassılmış, denizden çıkıp kuru kumlara kadar gelen geniş bir izi inceliyoruz. İz boyu gidiyor ve geniş bir daire halini aldığında sopasını batırıyor. Çektiğinde sopanın ucuna, yumurta sarısı gibi bir sıvı bulaştığını görüyoruz. Ellerimizle kumu kazıyoruz, az sonra yumurtalar beliriyor, sayılarını kestiremiyorum ama üç - dört yüz var. Bunlar deniz kaplumbağası yumurtaları. Kabukları yok, yalnızca ince bir zarla çevrili. Antonio gömleğini çıkarıyor, içini yumurtayla dolduruyoruz, belki yüz yumurta var gömleğin içinde. Sonra kumsalı bırakıp yolu geçerek ağaçların arasına dalıyoruz. Meraklı bakışlardan uzakta, yumurtaları yutuyoruz. Antonio yalnız sarısını yiyor. Keskin dişleriyle yumurtayı kaplayan ince zarı yırtıyor, beyazını akıtıyor, sonra bir yumurta kendi içiyor, bir tane de bana içiriyor. Birini yutup diğerini bana uzatarak yığınla yumurta açıyor. Tıka basa doyunca, ceketlerimizi yastık yapıp uzanıyoruz. Antonio:

— Manana tu sigues solo dos dias mas. De manana en adelante no hay policias (Yarın tek başına iki gün da-

ha yürüyeceksin. Yarından sonra ortalıkta polis kalmayacak) diyor.

Son sınır karakolunu da gece onda geçiyoruz. Köpek havlamaları ve pencereleri aydınlık bir evden anlıyoruz sınır karakolunda olduğumuzu. Antonio, bütün bunları tereyağından kıl çekercesine atlatıyor. Bütün gece, en ufak bir tedbir almadan ilerliyoruz. Yol geniş değil ama, üzerinden sık sık insan geçtiği belli. Çünkü tek bir ot yok. Genişliği elli santim kadar, ormanın kıyısından ve kumsalın iki metre kadar üstünden gidiyor. Yolda, yer yer at ve eşek izleri görüyoruz. Antonio koca bir ağaç kökünün üstüne çöküp oturmamı işaret ediyor. Güneş ortalığı kasıp kavurmakta. Saatim on biri gösteriyor, güneşe bakılırsa öğlen olmalı. Yere çaktığımız küçük sopa en ufak bir gölge vermiyor, demek ki, öğlen, saatimi on ikiye getiriyorum. Antonio, koka yapraklarıyla dolu kesesini boşaltıyor: İçinde yedi tane var. Dördünü bana veriyor, üçünü kendine ayırıyor. Biraz uzaklaşıp ormana dalıyorum, yüzelli Trinidad doları ve altmış florinle dönüp paraları ona uzatıyorum. Şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor, paralara dokunuyor, nasıl bu kadar yeni kaldıklarını ve paraları kuruttuğumu görmediği halde nasıl ıslanmadıklarını merak ediyor. Paralar elinde, bana teşekkür ediyor, uzun uzun düşündükten sonra altı tane beş florinlik (otuz florin) ayırıyor ve gerisini bana veriyor. Diretmeme rağmen fazlasını almıyor. O an, Antonio'da bir değişiklik oluveriyor. Burada ayrılmayı kararlaştırmıştık, ama bir gün daha beni götürmek ister gibi. İşaretle, bir gün daha gelip sonra döneceğini anlatıyor. Yumurta sarılarını yutup kuru yosunları ateşlemek için yarım saat kadar taşları birbirine sürterek güçlükle purolarımızı yakıyor, yola koyuluyoruz.

Üç saattir yürüyoruz, derken bir atlı bize doğru yaklaşıyor. Adamın başında kocaman bir hasır şapka, ayağında çizmeler var. Pantalonu yok, deriden mayo gibi bir şey, yeşil bir gömlek ve askerlerinkini andıran, rengi atmış yine yeşil bir ceket giyiyor. Silâh olarak çok güzel bir karabinası, belinde de koca bir tabancası var.

— Carabbal Antonio, hijo mio (oğlum.) Antonio atlıyı çok uzaktan tanımış, bana bir şey söylememişti. Kimin geldiğini anladığı açıkça belliydi. En azından kırk yaşların-

da görünen bu iri yarı adam atından iniyor. Karşılıklı birbirlerinin omuzuna vuruyorlar. Bu kucaklaşmayı sonradan, pek çok yerde göreceğim.

— Bu kim?

— Companera de fuga (firar arkadaşı), Fransız.

— Nereye gidiyorsun?

— Kızılderili balıkçıların mümkün olduğu kadar yakınına.

— Kızılderililerin topraklarından geçip Venezuella'ya girmek, orada da bir yolunu bulup Aruba ya da Curaçao'ya dönmek istiyor.

— Guajiro kızılderilileri olmak çok kötü, diyor adam. Silâhlı değilsin, toma (al). Deri kılıfıyla, sapı pırıl pırıl boynuzdan bir kama uzatıyor. Yolun kıyısına oturuyoruz. Pabuçlarımı çıkarıyorum, ayaklarım kan içinde, Antonio ile arkadaşı hızlı hızlı konuşuyorlar, Guajiro'dan geçme projemden hoşlanmadıkları belli. Antonio ata binmemi işaretliyor: Pabuçlar omuzumda, yaralarımın kuruması için bir süre çıplak ayakla duracağım. Bütün bunları, yaptığı işaretlerden anlıyorum. Yabancı ata biniyor, Antonio bana elini uzatıyor ve Antonio'nun dostunun arkasında dörtnala gidiyorum. Bütün gün ve gece at üstünde yol alıyoruz. Zaman zaman duruyoruz, bana anasonlu içkiyle dolu bir şişe uzatıyor, biraz biraz içiyorum. Gün ışırken yine duruyor. Güneş yükselmekte, bana demir gibi sert bir peynirle, iki peksimet, altı koka yaprağı ve yaprakları içine koymak için su geçirmeyen, bele bağlanan özel bir kese armağan ediyor. Antonio'ya yaptığı gibi beni de kucaklayıp omuzuma vuruyor, atına atlayıp dört nala uzaklaşıyor.

Kızılderililer

Saat bir oluncaya dek yürüyorum. Ne orman var ufukta, ne de bir ağaç. Yakıcı güneşin altında deniz, gümüş gibi parıldıyor. Pabuçlarım sol omuzuma asılı, yalınayak yürüyorum. Uyumaya karar verdiğim sırada, uzakta beş altı ağaç ya da kumsalın epey berisinde bir kayalık görür gibiyim. Uzaklığı göz kararıyla ölçmeye çalışıyorum: Belki on kilometre var. İrice bir yarım yaprak çı-

karıp çiğneyerek yeniden yola koyuluyorum. Bir saat sonra da, beş, altı şey seçebiliyorum: Bunlar ot, saman ya da açıkkahverengi yaprak damlı kulübeler. Birinin dumanı tütüyor. Sonra bir takım adamlar seçiyorum. Onlar da beni gördüler. Çığlıkları ve topluluğun denize doğru yaptığı hareketleri seçebiliyorum. Derken kıyıya hızla yaklaşan tekneler dikkatimi çekiyor, bu teknelerden on kişiye yakın insan çıkıyor kumsala. Herkes evlerin önüne birikmiş ve bana bakıyor. Edep yerlerinin önünde sarkan bez gibi şeylerin dışında, erkeklerle kadınların çıplak olduğunu açıkça seçebiliyorum. Ağır ağır onlara doğru yürüyorum. Üçü yaylarına dayanmış, ellerinde ok tutuyor. Ne bir dostluk, ne de bir düşmanlık belirtisi sezebiliyorum; bir köpek havlıyor, hırsla üstüme saldırıyor. Baldırımın altını ısırıp pantolonumun bir parçasını koparıyor... Yeniden saldırıya geçtiğinde de, nereden çıktığı anlaşılmayan küçük bir oku kıçına yiyip (sonradan bu okun uzun bir boruyla atıldığını öğreniyorum) uluyarak kaçıyor ve evlerden birinde kayboluyor sanki. Beni iyice ısırdığından topallayarak yaklaşıyorum. Kalabalığın on metre yakınındayım artık. Ne kımıldayan var ne de konuşan, çocuklar analarının ardında. Bakır rengi, çıplak, adaleli nefis vücutları var. Kadınların göğüsleri dik, sert, uçları büyük. Yalnız birinin göğüsleri kocaman ve sarkık.

İçlerinden birinin duruşu öylesine soylu, çizgileri o kadar ince, ırkının tartışılmaz soyluluğu öylesine belirgin ki doğru ona gidiyorum. Ne yayı var, ne de oku. Boyu benimki kadar uzun, kaşlarına kadar inen bir tutam perçemiyle saçları düzgün kesilmiş. Arkadan kulak memelerine kadar inen, simsiyah saçları neredeyse mor. Gözleri çelik grisi. Ne göğsünde, ne kollarında, ne de bacaklarında kıl var. Bakır rengi kalçaları adaleli, düzgün, ince bacakları da öyle. Ayakları çıplak. Onun üç metre ötesinde duruyorum. Birden iki adım atıyor ve gözlerimin içine bakıyor. İnceleme iki dakika sürüyor. Bir tek çizgisi bile olmayan bu yüz, çekik gözlü bir bakır heykel gibi. Sonra gülümseyip omuzuma dokunuyor. Bunun üzerine herkes yanıma sokulup bana dokunuyor, genç bir kızılderili kız elimden tutarak kulübelerden birinin gölgesine sürüklüyor. Orada pantolonumun paçasını sıvıyor. Herkes çevremde halka olup oturmuş. Adamın biri, yaktığı puroyu uzatı-

yor, alıp içmeye koyuluyorum. Puroyu nasıl içtiğimi gördüklerinde başlıyorlar gülmeye, çünkü onlar, ister erkek olsun ister kadın, yanık ucunu ağızlarına sokup içiyorlar puroyu. Yaram pek kanamıyor ama, büyükçe bir madenî paranın yarısı kadar parça kopmuş. Kadın kılları koparıyor, iyice temizledikten sonra küçük bir kızın getirdiği deniz suyuyla yıkıyor. Kanatmak için suyla yaranın üstüne bastırıyor. Bu kadarıyla da yetinmeyip, sivri bir demir parçasıyla büyüttüğü diş izlerini tırmalıyor, herkes bana baktığı için renk vermemeye çalışıyorum. Bir başka genç kızılderili kız da bana yardım etmek istiyor ama benimki onu sertçe itiyor. Bu harekete herkes gülüyor. Kendisine ait olduğumu belirtmek istediğini anlıyorum, herkes de buna gülüyor zaten. Sonra pantolonumun paçalarını dizlerin epey üstünden kesiyor. Getirilen yosunları bir taş üzerinde hazırlayıp yaranın üstüne koyuyor; pantolonumun paçalarından yaptığı bezlerle sarıyor. Eserinden memnun, işaretle kalkmamı istiyor.

Kalkıyor, ceketimi çıkarıyorum. Tam o sıra, gömleğimin aralığından, boynumun altına döğmeyle yapılan kelebeği görüyor. Dikkatle bakıp diğer döğmeleri de farkedince, daha iyi görebilmek için gömleğimi eliyle çıkarıyor. Kadın erkek, hepsi göğsümdeki döğmelerle pek ilgileniyorlar; sağımda, solumda birer kadın kafası, karnımda bir kaplan kafası; omurga kemiğim boyunca çarmıha gerilmiş bir denizci; belimde de avcılar, palmiyeler, filler ve kaplanlarla boydan boya bir kaplan avı. Bu döğmeleri farkedince, erkeklerin hepsi görüşlerini açıklıyor. Bu andan sonra erkekler tarafından kesinlikle benimsendim. Kadınlar, şefin gülümseyip omuzuma dokunduğu an beni kabullenmişlerdi zaten.

Kulübelerin en büyüğünden içeri giriyoruz ve orada, iyiden iyiye şaşırıyorum. Kulübenin içi, iyice bastırılmış kızıl toprak. Sekiz kapısı var, yuvarlak, tavanın kirişlerine saf yünden, rengârenk, canlı renklerle dolu hamaklar asılı. Ortada yuvarlak ve yassı bir taş; bu koyu renk, cilâlı taşın çevresinde oturmak için başka yassı taşlar. Duvarda bir sürü çifte, bir asker kılıcı, çeşitli boyutlarla yaylar asılı. İçinde bir insanın yatabileceği koca bir deniz kaplumbağası kabuğu birbiri üstüne son derece düzenli olarak dizilen taşlardan yapılma şömine (taşlar arasında

en ufak bir harç izine raslamadım) de dikkatimi çeken şeylerden. Masanın üstünde yarım su kabağı, dibinde de iki, üç avuç inci. Bir tahta kap içinde, ekşimtrak, çok iyi alkole dönüşmüş meyva suyu, bir muz yaprağı üstünde de, en azından iki kilo gelen koca bir ızgara balık sunuyorlar. Yiyip içmeye davet ediliyor, ağır ağır atıştırmaya koyuluyorum. Yemeğim bittiğinde kadın elimden tutup kumsala götürüyor, deniz suyuyla ellerimi ve ağzımı yıkıyorum. Sonra geri dönüyorum. Halka olup oturuyorlar, yanımda, elini dizime koyan genç kızılderili kız. Bir takım hareket ve sözlerle, birbirimizle ilgili bilgiler edinmeye çalışıyoruz.

Birden şef ayağa kalkıyor, kulübenin dibine yürüyor, beyaz bir taş parçasıyla, dönüp masanın üstüne bir takım şekiller çiziyor. Önce çıplak kızılderililer, köyleri, sonra deniz. Kızılderili köyünün sağında pencereli evler, giyimli erkek ve kadınlar. Erkeklerin elinde bir tüfek va da sopa var. Solda başka bir köy, erkekleri pis yüzlü, tüfek ve şapkalı, kadınları giyimli. Ben resimlere uzun uzun bakınca, bir şey unuttuğunu farkediyor ve kızılderili köyünden sağdaki şehre, bir de soldakine giden iki yol çiziyor. Kendi köylerine göre yerlerini belirtmek için sağda, Venezuella yönünde, yuvarlak ve her yanında çıkan çizgilerle bir güneş, Kolombiya yönünde de ufak çizgisiyle kesilen başka bir güneş yapıyor. Yanılmaya yer yok: Güneş bir yanda doğuyor, öbür yanda batıyor. Genç şef gururla eserine bakıyor, ötekiler de sırayla bakıyorlar. Ne demek istediğini iyice anladığımı görünce tebeşirini alıyor, köyleri siliyor, yalnız kendi köyü kalıyor ortada. Çizdiği köylerdeki insanların kötü, yalnız kendi köyünün iyi olduğunu belirtmek istediğini anlıyorum. Bana mı anlatıyorsun bunu dostum?

Islak yünle masa siliniyor. Kuruyunca tebeşir parçasını elime tutuşturuyor. Resimlerle hikâyemi anlatma sırası bende. Benim işim onunkinden karmakarışık. Yanında silâhlı iki kişi bulunan, elleri bağlı bir adam çiziyorum, silâhlılar adama bakıyorlar. Sonra aynı adam koşuyor, iki kişi de silâhlarını doğrultmuş ardından geliyorlar. Aynı görüntüyü üç kere çiziyorum ama sonuncusunda polisler durmuş, ben, kızılderililer, köpek ve hepsinin önünde kollarını açarak şefe doğru koşuyorum.

Resmim pek kötü olmamalı, erkekler uzun uzun konuşuyorlar, reis, resimdeki gibi kollarını açıyor. Anladılar.

Aynı gece. Kızılderili kız beni, içinde altı kadın ve dört erkeğin yaşadığı kulübesine götürüyor. İki kişinin enine kolayca yatabileceği, rengârenk yünden nefis bir hamak asıyor. Hamakta daha önce de yatmıştım, uzunlamasına. O başka bir hamağa uzandı ama enine yatıyor. Ben de onun gibi yatınca yanıma geliyor. Gövdeme, kulaklarıma, gözlerime ve burnuma, ince uzun ama pürtüklü, ufak ama çizgili yara izleriyle dolu parmaklarıyla dokunuyor. İnci dolu istiridyeleri çıkarmak için daldıklarından mercan kayalıklarına değip kesiyorlardı ellerini. Ben de yüzünü uzun uzun okşayınca, ince ve nasırsız bulduğuna hayret ettiği elimi avuçlarına alıyor. Bir saat süren hamak sefasından sonra kalkıp şefin büyük kulübesinin yolunu tutuyoruz. İncelemek üzere 15'lik ve 16'lık Saint Etienne tüfekleri veriyorlar. Altı kutu dolusu kurşunları var.

Kızılderili kız orta boylu, gözleri şefinkiler gibi çelik grisi, ortadan ayırıp ördüğü saçları kalçalarına kadar iniyor. Göğüsleri dik, sert ve armut biçiminde. Uçları, bakır rengi, gövdeden daha koyu renk ve çok uzun. Öpeceğine ısırıyor adamı, öpüşmeyi bilmiyor. Uygar insanlar gibi öpüşmeyi kısa sürede ona öğrettim. Yürürken yanım sıra gitmek istemiyor, ne yapıp ettiysem kandıramıyorum, hep ardımdan geliyor. Kulübelerden biri boş ve kötü halde. Diğer kadınların da yardımıyla damına hindistancevizi yaprakları döşüyor, duvarları kırmızı killi toprakla sıvıyor. Kızılderililerde çeşit çeşit madeni araç var: Bıçak, kama, pala, balta, çapa, bir de demir dişli yaba. Bakırdan, alüminyumdan tencereler, çiçek sulamaya yarayan kovalar, demir, tahta fıçılar da çıkıyor ortaya. Saf yünden örülmüş püsküller, kan kırmızısı, koyu mavi, simsiyah, kanarya sarısı resimlerle süslü kocaman hamaklar geriliyor. Ev kısa sürede tamamlanıyor ve kız, diğer kızılderililerden aldıklarını (bir eşek koşumu, ateş yakmak için sacayak üstüne oturtulmuş bir yuvarlak, enine dört kişinin yatabileceği bir hamak, bardaklar, teneke kaplar, tencereler, v.s.) içeri taşıyor.

Köye geldiğimizden bu yana, on beş gündür birbirimizi okşuyoruz ama sonuna kadar gitmeyi reddetti. Bir

şey anlamıyorum; beni tahrik eden kendisi! Tam sırası gelince de istemiyor. İncecik beline bağladığı iple önüne astığı bez parçası dışında üstüne bir şey giymiyor, arkası bile açıkta. Biri ortada, diğeri iki yanda, üç kapısı bulunan kulübemize törensiz mörensiz yerleşiyoruz. Yuvarlak evin üç yanındaki kapılar bir ikizkenar üçgen meydana getiriyor. Her birinin varlık nedeni de ayrı. Ben kuzeydeki kapıdan girip çıkmak zorundayım, o güneydekinden. Ne ben onun kapısını kullanabilirim, ne de o benimkini. Dostlar büyük kapıdan geliyorlar, biz ancak konuklarımızla birlikte büyük kapıdan geçebiliriz.

Eve yerleştikten sonra kız benim oluyor. Ayrıntılara girmek istemiyorum ama ateşli ve içgüdüsüyle ustalaşan, sarmaşık gibi gövdeme dolanan bir sevgili. Diğerlerinden gizli olarak saçını tarayıp örüyordum. Saçını taradığımda çok mutlu oluyordu, yüzüne hem büyük bir mutluluk hem de bir yakalanma korkusu geliveriyordu. Çünkü bir erkek karısının saçını taramamalıydı, ne ellerini bir çeşit taşla ovmalı, ne de ağzını ya da göğüslerini değişik şekilde öpmeliydi.

Lali (Kızılderili kızın adı) ile birlikte eve yerleşiyoruz. Şaştığım tek şey, tahta ya da alüminyum tencereleri hiç kullanmaması, bardaktan bir şey içmemesi. Her şeyi, elleriyle yaptıkları toprak kap ya da tencerelerde hazırlıyor.

Su kovası yıkanmaya yarıyordu. Sıkışan da deniz kıyısına koşuyordu.

İstiridyelerin açılıp içlerinde inci aranmasını izledim. Bu işi yaşlı kadınlar yapıyordu. Her inci avcısı kadının bir çantası vardı. İstiridyelerde bulunan inciler şöyle paylaşılıyordu. Topluluğu temsil eden şefe bir pay, inci avcısına bir pay, istiridyeleri açana yarım pay, dalıp istiridyeleri çıkarana bir buçuk pay. Kadın ailesiyle yaşarsa payını babasına, erkek kardeşine, ya da amcasına verirdi. Neden evlenen sevgililerin evine herkesten önce amcanın girdiğini, kadının kolunu alıp erkeğin beline doladığım, bunları yaparken, ikisinin de işaret parmaklarının göbeğe girecek şekilde durmasına dikkat ettikten sonra çıkıp gittiğini bir türlü anlayamadım.

Evet, istiridyelerin açılışında hazır bulundum, ama inci avına çıkmadım. Çünkü teknelerine beni almadılar.

Kıyıdan epey uzakta, aşağı yukarı beş yüz metre ötede avlanıyorlardı. Bazı günler Lali, kalçaları ve kaburgaları çizik içinde dönüyordu. Çiziklerden kan aktığı da oluyordu. Yosunları yaranın üstüne bastırıp ovalıyordu. İşaretle bir şey yapmaya davet edilmeden kılımı kıpırdatamıyordum. Bir başkası ya da kendi sürüklemedikçe, şefin evine de girmiyordum. Lali, yalnız olduğumuz sıra neler yaptığımızı anlamak için yaşıtlarından iki üç kızın gelip kapımızın mümkün olduğu kadar yakınında otlara uzandıklarından şüpheleniyordu.

Dün köyle, sınır karakolunun iki kilometre ötesindeki iki Kolombiya kasabası arasında bağlantıyı sağlayan kızılderiliyi gördüm. Bu kasabanın adı La Vela'ydı Kızılderililerinin iki eşeği vardı, bir de Winchester tüfeği. Herkes gibi, o da sırtına avuç içi kadar bezden başka şey giymiyordu. Tek kelime de İspanyolca bilmediğinden alış - verişi nasıl başardığını merak ettim. Sözlüğün yardımıyla kâğıda agujos (iğne), mavi ve kırmızı çini mürekkebi, iplik yazdım. Şef, kendisine döğme yapmamı istiyordu. Bağlantıyı sağlayan kızılderili ufak tefek ve sırım gibiydi. Göğsünde, bir yandan başlayıp öbür omuzunda biten korkunç bir bıçak yarası vardı. Yara kabuk bağlarken parmak kalınlığında bir şişkinlik yapmıştı. İnciler bir puro kutusuna konuyordu. Kutu bölmelere ayrılmıştı. İnciler, büyüklüklerine göre bu bölmelere yerleştiriliyorlardı. Kızılderili yola çıktığında, şef kendisiyle birlikte gitmeme izin verdi. Beni geri dönmeğe mecbur etmek için de, son derece ilkel bir görüşle, elime bir çifteyle altı da fişek tutuşturdu. Kendime ait olmayan bir şeyi götürmeyeceğime inandığından da döneceğimden emindi. Eşekler yüklenmediğinden birine ben bindim, diğerine de kızılderili. Bütün gün, yolu izledik, ancak sınır karakoluna üç - dört kilometre kala kızılderili sırtını denize döndü, içerilere doğru yol aldık.

Beşe doğru da, kıyısında beş kızılderili kulübesinin bulunduğu bir akarsuya vardık. Herkes beni görmeye geldi. Kızılderili konuştu, konuştu, derken rengi hariç, yüzü, saçları burnuyla kızılderililere benzeyen biri göründü. Bu adam bembeyazdı, gözleri de kıpkırmızı. Hâkî bir pantolon giyiyordu. O an, bizim köyün kızılderilisinin buradan ileri gitmediğini anladım. Beyaz kızılderili bana:

— Buenas dias (günaydın), dedi. Tu eres el mata-

dor que se fue con Antonio (sen Antonio ile kaçan katil değil misin?) Antonio es compadre mio de sangre (Antonio benim kankardeşimdir.) Kankardeşi olmak için garip bir de usulleri vardı: Kollarını birbirine bağlıyor, bıçaklarıyla birbirlerinin kolunu çiziyorlardı. Sonra kanlarını birbirlerinin koluna sürüyor ve ellerine bulaşan bu kanı yalıyorlardı.

— Que quieres (Ne istiyorsun?)

— Agujas, tinta china roja y azul (iğne, kırmızı ve mavi çini mürekkebi). Nada ma (başka şey istemiyorum.)

— Tu lo tendrad de aqui a in cuartu da luna (istediklerin bir hafta sonra elinde olacak.)

Benden iyi İspanyolca biliyor, uygar kişilerle ilişki kurup ırkının çıkarlarını bütün gücüyle savunmayı bildiği anlaşılıyordu. Ayrılırken, bana gümüş Kolombiya paralarından yapılma bir gerdanlık verdi, Lali'ye götürmemi söyledi.

— Vuelva a verme (yine gel, beni gör), dedi beyaz kızılderili. Kendisiyle tekrar görüşmemi sağlama bağlamak için de bir yay verdi.

Tek başıma yola çıktım, dönüş yolunun yarısını almıştım ki, on iki, on üç yaşlarındaki küçük kızkardeşlerinden biriyle gelen Lali'ye rastladım. Lali'nin yaşı on - altı on - sekiz arasında olmalıydı. Deli gibi üstüme çullanıp göğsümü tırmaladı, yüzümü ellerimle koruyunca acımadan boynumu ısırıverdi. Bütün gücümle onu durdurmakta iyiden iyiye güçlük çekiyordum. Birden duruldu. Kızkardeşini eşeğe bindirdim. Lali'yle sarmaş dolaş, eşeğin ardından yürümeye koyulduk. Ağır ağır köye dönüyorduk. Yolda bir baykuş vurdum. Ne olduğunu anlamadan, karanlıkta parıldayan gözlerini farkedince ateş etmiştim. Lali baykuşu almakta diretti, eşeğin semerine astık. Güneş doğarken köye vardık. O kadar yorgundum ki, yıkanmak istedim. Lali beni yıkadı, sonra gözümün önünde kızkardeşinin bezini çıkardı onu da yıkamaya koyuldu, ardından kendi yıkandı.

İçeri girdiklerinde oturmuş, limon ve su katıp içeceğim suyun kaynamasını bekliyordum. İşte o an, nedenini çok sonraları anladığım bir şey oldu. Lali kızkardeşini bacaklarımın arasına itti. Kollarımı tutup beline sarmaya çalıştı. Kızkardeşinde bez olmadığını ve Lali'ye getirdiğim

gümüş paralardan yapılma gerdanlığı boynuna astığını farkettim. Bu garip durumdan nasıl kurtulacağımı bilemiyordum, tatlılıkla küçük kızı bacaklarımın arasından çıkardım, kollarımın arasına alıp hamağa yatırdım. Çok sonraları Lali'nin mutlu olmadığım için gitmeye karar verip bilgi topladığımı, belki kızkardeşinin beni köyde tutabileceğini sandığını anladım. Gözlerim Lali'nin elleriyle örtülü olarak uyandım. Epey geç kalmıştım, saat on biri bulmuştu. Küçük kız evde değildi. Lali iri gözleriyle bana baktı ve dudaklarının kenarını hafifçe ısırdı. Sevgimi ve beni tutamadığından değil de başka bir nedenle gittiğimi anladığı için mutluydu. bunu gösteriyordu.

Evin önünde, genellikle Lali'nin avlandığı tekneyi kullanan kızılderili oturuyordu. Lali'yi beklediğini anladım. Bana gülümsedi, çok sevimli bir hareketle gözlerini kırparak Lali'nin uyuduğunu bildiğini gösterdi. Yanına oturdum, anlamadığım şeyler söylüyordu. Gençti, sporcular gibi geniş omuzlu, adaleli bir vücudu vardı. Uzun uzun döğmelerime baktı, inceledi, sonra kendisine de döğme yapmamı istediğini gösterdi. Başımı sallıyarak kabul ettiğimi belirttim; sanki döğme yapabileceğime inanmıyor gibiydi. Lali göründü, gövdesini zeytinyağına bulamıştı. Bunu sevmediğimi biliyordu, ama bulutlu havada suyun çok soğuk olduğunu anlattı. Yarı ciddi yarı gülerek yaptığı yüz hareketleri o kadar şirindi ki anlamazlıktan gelip defalarca tekrarlattım. Baştan başlamasını istediğimde ağzını büzdü. Açıkça: «Sen mi aptalsın, yoksa ben mi? Neden zeytinyağı süründüğümü bir türlü anlatamıyorum», der gibiydi.

Şef, iki kızılderili kadınla birlikte önümüzden geçti. Kadınlar, en azından dört - beş kilo gelen beyaz bir kertenkele taşıyorlardı, şef de oklarıyla yayını. Avdan döndüğü belliydi, beni yemeğe çağırdı. Lali onunla konuştu, şef omuzuma dokunup bana denizi gösterdi. İstersem Lali ile inci avına çıkabileceğimi anladım. Lali her zamanki yol arkadaşı ve ben denize yürüdük. Çok hafif, mantarı andıran bir tahtadan yapılma tekne kolayca suya indirildi. Tekneyi omuzlarında taşıyarak suda ilerlediler, epey yürüdük. Yola koyulmamız da oldukça garipti: Kızılderili, elinde koca bir kürekle teknenin kıçına yerleşiyordu. Göğsüne kadar suya giren Lali teknenin dengesini sağlıyor, kumsala sürüklenmesini önlüyordu. Ben de binip ortaya

oturdum. Lali'nin tekneye atlamasıyla kızılderilinin bir kürek darbesiyle tekneye yol vermesi bir oldu. Dalgalar silindir gibi geliyor, biz açıldıkça da yükseliyordu. Kıyıdan beş - altı yüz metre açıkta, iki kayığın avlanmakta olduğu bir yere vardık. Lali, beş kırmızı deri şeritle örgülerini başına bağlamıştı. Üçünü enine, ikisini de boynuna. Elinde iri bir bıçak, çapa yerine kullanılan ve kızılderilinin denize attığı on beş kilo ağırlığındaki koca demir çubuğu izledi. Tekne demirliydi ama rahat durmuyor, her dalgada inip çıkıyordu.

Üç saati aşkın bir süre, Lali denizin dibine daldı, çıktı. Dip görünüyordu ama geçen zamana bakılırsa derinliği on beş ya da on sekiz metreyi buluyordu. Her inip çıkışında kızılderili istiridye dolu çantasını tekneye boşaltıyor, dinlenmek için beş - on dakika tekneye tutunuyordu. Lali tekneye hiç çıkmadığı halde iki kere yer değiştirdik. İkinci yerde çanta, daha iri istiridyelere dolu olarak çıktı. Kıyıya döndük. Lali tekneye binmiş, dalgalar kısa sürede bizi karaya ulaştırıvermişti. Yaşlı kadın bekliyordu. Kızılderili ile birlikte istiridyeleri kumlara taşıdılar. Bütün istiridyeler yere yığılınca, Lali yaşlı kadının açmasına engel oldu, önce kendi başladı. Bıçağının uçuyla, bir inci bulana dek, otuz kadar istiridyeyi kısa sürede açtı. En azından iki düzinesini de bu arada yuttuğumu söylemem gereksiz tabiî. Bezelye iriliğindeki inciyi dikkatle çıkardı. Bu inci orta boydan da büyüktü. Öyle de parlıyordu ki, doğa, inciye pek gösterişli olmamakla birlikte en değişken renkleri vermişti. Lali inciyi parmakları arasında tuttu. Ağzına attı, bir süre sonra da çıkarıp benim ağzıma soktu. Bir takım çene hareketleriyle, dişlerimin arasında çiğneyip yutmamı istediğini belirtti. Reddedişim karşısında yalvarması o kadar tatlıydı ki, istediğini yaptım: İnciyi dişlerimle kırıp kalıntılarını yuttum. Beni kuma yatırıp çocuklar gibi ağzımı açtılar ve dişlerimin arasında küçük parçalar kalıp kalmadığına baktılar. Kızılderili kadını istiridyelerin başında bırakıp köye doğru yürüdük sonra.

Bir aydır buradayım. Her gün kâğıt üzerine tarih ve gün adını kaydediyorum, yanılmam imkânsız. Kırmızı, mavi ve eflâtun çini mürekkebiyle iğneler çoktan geldi. Şefin kulübesinde üç Solingen ustura buldum. Kızılderili-

lerin sakalı çıkmadığından ustura kullanmıyorlardı. Usturalardan ancak biri, saç kesmeye yarıyordu. Şef Zato'nun bir koluna döğmeyle, rengârenk tüylerden başlıklı bir kızılderili resmi yaptım. Çok memnun oldu ama, göğsüne büyük bir döğme yapmadan kimseye söz vermememi istedi. Bendeki ağzı açık kaplanların aynını istiyordu. Güldüm, bu kadar güzel bir kaplan resmi yapamazdım. Lali bütün kıllarımı yoldu. Tek kıl gördü mü koparıyor ve yerine, kıyıp bir şeylerle karıştırdığı yosunları sürüyordu. Kıllar eskisinden geç uzuyordu, sanki.

Bu kızılderili kabilesinin adı Guajiro. Kıyıda, ovanın iç bölgelerinde ve dağların eteklerinde yaşıyorlar. Dağlarda Motilones denen başka kabileler var. Yıllar sonra onlara da işim düşecek. Guajiro'ların, daha önce de anlattığım gibi, dolaylı olarak ve alışveriş yoluyla uygarlıkla ilişkileri oluyor. Kıyıda yaşayanlar, aracılık yapan kızılderiliye, hem incilerini veriyorlar, hem de yakaladıkları deniz kaplumbağalarını. Kaplumbağalar canlı, ağırlıkları yüz elli kiloyu bulduğu oluyor. Ağırlığı dört yüz kiloyu, kabuklarının uzunluğu iki, eni ise en geniş yerinde bir metreyi bulan Orenoque ya da Maroni kaplumbağaları kadar iri değil bunlar. Sırtüstü yatırıldıklarında doğrulamıyorlar. Üç hafta süreyle bir şey yiyip içmeden canlı kalanlarını gördüm. İri, yeşil kertenkelelerin tadı çok güzel. Etleri beyaz ve yumuşak, leziz. Güneşin kızdırdığı kumlara gömülerek pişirilen yumurtaları da nefis. Yalnız görünüşleri, insanı biraz tiksindiriyor.

Lali her ava çıkışında, payına düşen incileri eve getirip bana veriyordu. İri, orta boy ya da küçük incileri ayırmadan tahta bir kaba dolduruyordum. Yalnız boş bir kibrit kutusunun içine, iki pembe, üç siyah, yedi tane de madenî gri ve enfes inciyi ayırmıştım. Bir de fasulye tanesi büyüklüğünde iri bir barok incim vardı ki, bizim beyaz ya da barbunya fasulyesi tanelerinden pek aşağı kalmıyordu. Bu iri barok inci üç ayrı renkteydi, havaya göre bu üç renkten ilki siyah, diğerleri hafif kararmış, saat çeliği rengi, üçüncüsü de pembemsi parıltılar saçan gümüşiydi. İncilerle birkaç deniz kaplumbağası sayesinde kızılderili kabilesinin eksiği kalmıyordu. Yalnız hiç bir işe yaramayan eşyaları vardı, buna karşılık da çok ihtiyaç duyulan şeylerden yoksundular. Örneğin büyük kabilede

tek ayna bulunmazdı. Traş olup yüzümü görebilmek için, herhalde deniz kazası sonucunda batmış bir gemi kalıntısından kenarı kırk santimetreyi bulan yüzü nikel kaplama bir tahta parçası edinmem gerekti.

Dostlarımla birlikte yaşadığım sürece izlediğim siyaset oldukça basitti: Şefin otorite ve bilgisini hiçe indirecek şeyler yapmıyor, hele; yılanlar, iki keçi, bir düzine kadar kuzu ve koyunuyla kıyıdan dört kilometre kadar içerde yaşıyan çok yaşlı kızılderiliye hiç ilişmiyordum. Yaşlı adam, çeşitli Guajiro kabilelerinin sihirbazıydı. Bu tutumum, kimsenin bana yan gözle bakmamasını, kıskanmamasını sağlıyordu. İki ayın sonunda beni herkes benimsedi. Sihirbazın yirmi kadar da tavuğu vardı. Bildiğim iki köyde ne keçi, ne tavuk, ne kuzu, ne de koyuna rastlamadığımdan, evcil hayvan beslemenin, sihirbazın imtiyazı olduğu anlaşılıyordu. Her sabah, kızılderili kadınları, başlarındaki sepetle sihirbaza taze balık, istiridye taşıyorlardı. Sabah sabah yapılan ve ateşle çevrili taşlar üzerinde kızartılan mısır peksimeti de götürüyorlardı. Ara sıra da yumurta ve ekşimikle geri dönüyorlardı. Sihirbaz, benimle görüşmek istediğinde, üç yumurta ile tahtadan yapılıp iyice cilâlanmış bir bıçak yolluyordu. Lali, yolun yarısına kadar benimle geliyor, koca kaktüslerin gölgesinde bekliyordu. İlk gidişimizde tahta bıçağı elime vermiş, kolunu uzatarak doğrultusunda yol almamı söylemişti.

İhtiyar kızılderili, kıllı tarafı içe gelen gerilmiş inek derilerinden yapılma çadırında, büyük bir pislik içinde yaşıyordu. Çadırın ortasındaki üç taşın arasında yanan ateşin hiç sönmediği belliydi. Hamakta değil de, yerde bir yatakta yatıyordu. Çadır oldukça genişti, yirmi metre kare kadar olmalıydı. Rüzgârın geldiği yöne konan birkaç dal dışında duvarı da yoktu çadırın. İki yılan gördüm ki, kol kadar kalın olan birincisinin uzunluğu üç metre vardı. Başında sarı bir V bulunan bir metre boyundaki ikincisini de görünce: «Bunlar amma da tavuk ve yumurta yiyordur», diye düşündüm. Çadırın içinde kuzuların, tavukların, keçilerin, eşeğin nasıl yaşadığına aklım ermiyordu. Yaşlı kızılderili beni tepeden tırnağa inceledi. Lali'nin iyice kısalttığı pantolonumu çıkarmamı istedi ve soyununca da ateşin yanındaki bir taşın üstüne anadan doğma oturmamı işaret etti. Bol duman çıkaran ve nane kokan yaş

yapraklar attı ateşe. Dumandan boğulacak gibiydim ama pek öksürmeden, on dakika kadar bekledim. Sonunda sihirbaz pantolonumu yaktı, bana kızılderililerin kullandığı bezlerden iki tane verdi: Bunlardan birincisi koyun derisindendi, eldiven gibi esnek olan ikinci de yılan derisinden. Keçi, koyun ve yılan derilerinin örülmesiyle meydana gelen bir bileziği de koluma taktı. On santim enindeki bu bilezik, yılan derisinden bir parçayla sıkılıyor ya da gevşetiliyordu.

Sihirbazın sol bileğinde, sinek dolu büyücek bir yara vardı. Zaman zaman sinekleri koğuyor, sineklerin esaslı bir saldırısına uğrayınca da yarasına kül serpiyordu. Sihirbaz tarafından benimsenmiştim. Ayrılırken, beni çağırttığında yolladığı cilâlı tahta bıçağın daha küçüğünü verdi, Lali'nin sonradan anlattığına göre sihirbazı görmek istersem bu bıçağı yollayacak, kendisi görüşmeyi kabul ederse büyüğünü gönderecekti. Zayıf yüzlü ve boynu kırış kırış, yaşlı kızılderilinin yanından ayrıldım. Ağzında, üçü altta, ikisi de üstte olmak üzere beş diş kalmıştı. Bütün kızılderililer gibi çekik gözlerinin üstünde öylesine etli gözkapakları vardı ki kapağında, yerlerinde etten iki yuvarlak oluşuyordu. Ne kirpiği ne de kaşı kalmıştı. kaskatı ve kara saçları omuzlarına dökülüyordu. Bu saçların ucu özenle kesilmişti. Bütün kızılderililer gibi de, kaşlarının hemen üstünde püsküllleri vardı.

Yola çıktım ama açıkta kalan kaba etlerim beni rahatsız ediyordu. Epey garip bir halim vardı. Neyse, mahpusluktan kurtulmuştuk ya! Kızılderililerle dalga geçmeye gelmezdi, hem özgürlüğün de bir takım dertleri oluyordu. Lali önümü kapayan bez parçasına baktı, denizin dibinden çıkardığı inciler kadar güzel dişlerini göstererek kahkahalar attı. Bilezikle yılan derisinden yapılma öbür bezi de inceledi. Duman deneyinden geçip geçmediğimi anlamak için beni kokladı. Bu arada, kızılderililerin koku alma duyusunun son derece gelişmiş olduğunu da belirtmeliyim.

Yeni hayatıma alıştım, yalnız uzun süre böyle yaşamamak gerektiğini de anlıyordum. Sonra insan bir daha buradan ayrılmamak isteyebilirdi. Lali durmadan beni gözlüyor, ortak hayata çok daha yakından katılmamı

arzuluyordu. Örneğin, balığa çıktığımı gördü; çok iyi kürek çektiğimi, küçük ya da büyük kızılderili kayıklarını ustalıkla kullandığımı biliyor. Bunların farkına vardıktan sonra, inci avına çıkan tekneyi benim kullanmamı istemesi çok olağan. Oysa bu benim işime gelmiyor. Lali, köydeki kızlar içinde en iyi inci avcısı, en çok ve en iri istiridyeleri onun teknesi getiriyor; dolayısıyla da diğerlerinden daha derine dalabildiği ortaya çıkıyor. Bir de teknesini kullanan genç balıkçının, şefin kardeşi olduğundan haberim var. Lali ile birlikte ava çıkarsam şefin kardeşini küçük düşürebilirim, en iyisi bunu yapmamalıyım. Lali beni düşünceli gördüğünde yeniden kızkardeşini getirmeye gidiyor. Küçük kız, sevinç içinde koşarak geliyor ve benim kapımdan kulübeye dalıyor. Bu tutumunun önemli bir sonucu olmalı. Örneğin denize bakan büyük kapının önüne birlikte varıyor ve orada ayrılıyorlar. Lali kulübenin çevresini dolanıp kendi kapısından giriyor, kızkardeşi Zoraima da benimkinden. Zoraima'nın göğüsleri ancak mandalina büyüklüğünde, saçları da pek uzamamış. Çene hizasında dümdüz kesilmiş, alnındaki kâkül kaşlarını da geçiyor ve neredeyse gözkapaklarına düşüyor. Kızkardeşinin her çağırışında birlikte yıkanıyor ve önlerindeki bezi çıkarıp hamağa asarak yanıma geliyorlar. Küçük, her keresinde, kendisini elde etmediğim için çok üzgün ayrılıyor kulübeden. Geçen gün, birlikte yattığımız sıra, ortada bulunan Lali yerinden kalktı, yeniden yatarken beni Zoraima'nın çıplak gövdesine yapıştırdı.

Lali'nin inci avındaki yardımcısı dizinden yaralandı, derin ve oldukça geniş bir yaraydı bu. Erkekler onu sihirbaza taşıdılar, dizi alçılı döndü. Bu yüzden sabah Lali ile ava ben çıktım. Teknenin suya indirilişi yine başarıyla gerçekleştirildi. Onu, her zamankinden daha da ileri götürdüm. Beni sevindiriyordu. Dalmadan önce zeytinyağı sürdü gövdesine. Kapkara olduğunu sezdiğim dipte suyun çok soğuk olması gerektiğini biliyordum. Üç köpekbalığı kanadı yanımızdan geçti. Lali'ye gösterdim, önemsemez göründü. Sabahın saat onu, ortalık günlük güneşlik. Torbası sol koluna sarılı, kemerine sıkıca bağladığı bıçağı kınında, başkaları gibi ayaklarıyla tekneyi itmeden dalıyor suya. Akıl almaz bir çabuklukla kapkara suların dibine süzülüyor. İlk dalışı çevreyi kolaçan etmek amacıyla

olacak, torbasında pek az istiridyeyle su yüzüne çıktı. Aklıma bir şey geliyor. Teknede şerit haline getirilmiş deriden bir yumak var. Bu deri yumağın ucuyla torbasına çift düğüm attım, torbayı Lali'ye verdim ve suyun dibine inerken yumağı salmaya koyuldum. Dibe indikçe deri şeriti de beraberinde götürüyordu. Yapmak istediğimi anlamış olmalı ki, epey sonra torbasız olarak suyun yüzüne çıktı. Bu uzun dalıştan yorgun düşmüştü, dinlenmek için teknenin küpeştesine yapışıp torbayı çekmemi işaret etti. Çektim, çektim, birden takıldı. Herhalde takıldığı mercan kayalığı yukarı çıkmasını engelliyordu. Daldı, torbayı kurtardı, torba yarı yarıya dolu olarak yukarı geldi. Torbayı teknenin içine boşalttı. O sabah, on beş metre kadar bir derinliğe sekiz dalışta tekneyi aşağı yukarı doldurduk. Lali tekneye çıktığında, küpeşteyle su arasında iki parmak kalmıştı. Demiri çekmeye davranınca, ağzına kadar istiridye dolu tekne batma tehlikesi geçirdi. Bunun üzerine ipi çözdük, ucuna küreklerden birini bağlayıp denize salıverdik. Döndüğümüzde çekecektik demiri. Başkaca bir güçlükle karşılaşmadan karaya çıktık.

Yaşlı kadın bizi bekliyordu, dizinden yaralı kızılderili de her zaman istiridyelerin açıldığı kuru kumların üzerindeydi. Önce, bu kadar istiridye topladığımıza sevinmiş göründü. Lali yaptığımı ona anlatıyor gibi: Torbayı yumağın ucuna bağlamak onu rahatlatıyor ve daha çok istiridye toplamasını sağlıyor. Kızılderili torbayı nasıl bağladığımı dikkatle inceliyor ve çift düğüme bakıyor. Sonra çözüyor. İlk denemede düğümü aynı sağlamlıkta yapabiliyor. Bunun üzerine de kendinden pek memnun, bana bakıyor.

İhtiyar, istiridyeleri açtığında on üç inci buldu. Genellikle bu işlemi beklemeyen, payının eve getirilmesini isteyen Lali son istiridye açılana dek kaldı. En azından üç düzine istiridye yedim bu arada, beş altı tane de Lali yuttu. Yaşlı kadın herkesin payını ayırdı. İnciler, aşağı yukarı aynı büyüklükteydi, yani bir bezelye kadar. Üç inci şefe, üç inci de bana düştü, iki inci kendine; beş inci de Lali'ye verdi. Lali incilerin üçünü bana uzattı. İncileri yaralı kızılderiliye uzattım. Almak istemedi ama avucunu açtım, incileri koydum. Bunun üzerine armağanımı kabul etti. Karısı ve kızı, olayı bizden uzakta izliyorlardı. O ana kadar sessiz beklemişken gülmeye koyulup yanımıza geldi-

ler. Kızılderilinin, kulübesine taşınmasına yardım ettim.

Aynı şey, iki haftaya yakın bir süre devam etti. Her keresinde, incileri kızılderiliye veriyordum. Dün, payıma düşen altı inciden birini ayırdım. Kulübeye döndüğümüzde Lali'yi bunu yemeğe zorladım. Sevinçten çılgına döndü ve bütün öğleden sonra şarkı söyledi. Zaman zaman beyaz kızılderiliyi görmeye gidiyordum. Adının Zorillo olduğunu söyledi, İspanyolca küçük tilki anlamına geliyordu bu ad. Şef göğsüne döğmeyle kaplan kafası yapmadığını söylemişti, nedenini sordu, elimden resim gelmediğini belirttim. Sözlüğün yardımıyla, göğsüm kadar enli, dik dörtgen biçiminde bir ayna, saydam kâğıt, ince bir fırça, bir şişe mürekkep, kopya kâğıdı; kopya kâğıdı bulamazsa, kalın uçlu bir kurşun kalem getirmesini istedim. Üstüme oturacak giysilerle üç hâkî gömlek almasını ve bunları kulübesinde tutmasını da söyledim. Polisin kızılderiliyi, benimle Antonio konusunda sorguya çektiğini öğrendim bu arada, dağlardan Venezuella'ya geçtiğimi, Antonio'nun da yılan ısırığıyla zehirlenip öldüğünü anlatmıştı polise. Fransızların ise, Santa-Marta cezaevinde yattıklarını biliyordu.

Zorillo'nun evinde, şefin kulübesindeki gibi karmakarışık bir sürü eşya vardı. Kızılderililerin bakıldığı rengârenk resimlerle süslü toprak kaplardan bir yığın gerek biçimleri ve gerek renkleriyle sanatkârlık yönünden çok değerli seramikler; saf yünden kimi beyaz, kimi de renkli, uçları püsküllü nefis hamaklar; tabaklanmış yılan, kertenkele, kurbağa derileri; beyaz ya da renkli sarmaşıklardan örülmüş sepetler. «Bütün bu eşyalar, diyordu bana, içinde yaşadığım kabileden olan fakat yirmi beş günlük yolda ormanın içinde oturan kızılderililer tarafından yapıldı.» Bana verdiği yirmiden fazla koka yaprağının da aynı yerden geldiğini söyledi. Kafam bozulduğunda bu yapraklardan birini çiğniyordum. Mümkünse yazdıklarımın hepsini getirmesini, ayrıca birkaç İspanyolca dergi ve gazete almasını rica ederek Zorillo'dan ayrıldım. Sözlük yardımıyla, iki aylık sürede epey İspanyolca öğrenmiştim. Ayrılmadan önce Antonio'dan haber almadığını söyledi, yalnız sahil korumayla kaçakçılar arasında yeni bir çatışma olduğunu duymuştu. Sahil koruma memurlarından beşiyle kaçakçılardan biri ölmüş, ama kaçakçı gemisi yakalanamamıştı. Köyde, meyvalarla yapılan içkinin dışında alkole

raslamamıştım. Kulübede bir şişe anason rakısını görünce bana vermesini istedim, reddetti. İstersem kulübesinde içebilirdim ama köye götüremezdim. Bu bembeyaz yüzlü kızılderili bilge kişiydi vesselâm.

Zorillo'nun ödünç verdiği eşeğe binip yanından ayrıldım, ertesi gün bırakacağım eşek kendiliğinden Zorillo'nun kulübesine dönecekti. Yanımda incecik ve rengârenk kâğıtlarla sarılı koca bir paket şeker, altmış paket de sigara götürüyordum. Lali, kızkardeşiyle birlikte beni köyün üç kilometre dışında bekliyordu. Gürültü çıkarmadı ve sarmaş dolaş yürümeyi kabul etti. Zaman zaman duruyor ve kendisine öğrettiğim gibi beni dudaklarımdan öpüyordu. Köye vardığımızda şefe uğradım, şekerle sigaraları verdim. Kapının önünde, yüzümüz denize dönük toprak testiler içinde serinletilmiş meyva sularından da içiyorduk. Lali sağımda, kollarını kalçama sarmış oturuyordu, kızkardeşi de aynı şekide soluma yerleşmişti. Şekerleri emiyorlardı. Paket önümüzde açık duruyor, kadınlar çocuklar içinden alıyorlardı. Şef, Zoraima'nın başını bana doğru itti. Lali göğüslerini avuçlayıp bir takım hareketler yaptı, sonra da Zoraima'nın göğüslerinin küçük olduğunu, onu bu nedenle istemediğimi anlattı. Omuz silktim, herkes kahkaha attı. Zoraima'nın çok üzüldüğünü gördüm. Avutmak için onu kollarıma aldım, göğüslerini okşadım, sevinçten havalara uçuyordu. Bir kaç sigara içtim, kızılderilier de aynı şeyi yapmaya çalıştılar ama sigarayı çabucak atıp, purolarına döndüler ve yanık ucunu ağızlarına sokarak içmeye devam ettiler. Herkesi selâmladıktan sonra Lali'nin kolundan tutup yola çıkmak istedim. Lali ardımdan geliyor, Zoraima da onu izliyordu. Ateşte koca balıklar pişirdik, gerçek bir şölendi bu. Ateşin üstüne, en azından iki kilo çeken bir kıskaçsız ıstakoz yerleştirdim. Bembeyaz eti zevkle yedik.

Ayna, saydam kâğıtla kopya kâğıdı, istemediğim ama bana faydalı olabilecek bir tüp yapışkan, birkaç kalın uçlu kursun kalem, hokka ve ince fırça geldi. Aynayı, oturduğumda göğsümü yansıtacak bir yükseklikte iple astım. Aynada göğsümdeki kaplan başı bütün ayrıntılarıyla ve aynı büyüklükte belirmişti. Lali ile Zoraima, merak ve ilgi ile bakıyorlardı. Çizgileri mürekkeple ayna üzerine geçiriyordum ama mürekkep akmaya başladı. Bunun üzerine

yapışkana başvurdum. Mürekkeple de karıştırınca istediğimi elde ettim. O andan sonra işlerim yolunda gitti. Birer saatlik üç çalışma süresinde, aynaya kaplan kafasını olduğu gibi geçirebilmem mümkün oldu.

Lali, şefi aramaya çıktı, Zoraima ise ellerimi tutup göğüslerine götürdü. O kadar mutsuz ve âşık bir görünüşü vardı, gözleri öylesine aşk ve arzu doluydu ki, ne yaptığımı bilemeden onu oracıkta, yerde kulübenin ortasında elde ediverdim. Biraz inledi ama zevkten gerilen gövdesi bana sarılıyor ve ayrılmak istemiyordu. Hafifçe kendimi kurtardım ve denizde yıkanmaya koştum. Her yanım toprak olmuştu, Zoraima da peşimden geldi, birlikte yıkandık. Ben onun omuzlarını temizledim, o benim kollarımla bacaklarımı, sonra birlikte kulübeye döndük. Lali az önce yattığımız yere oturmuştu, içeri girdiğimizde her şeyi anladı. Yerinden kalktı, kollarını boynuma dolayıp beni sevgiyle öptü. Kızkardeşinin kolundan tutup benim kapımdan çıkardı, sonra döndü ve kendi kapısından çıktı. Dışardan bir takım gürültüler geliyor. Çıkıp bakıyor, Lali, Zoraima ve iki kadının, bir demir parçasıyla duvarı delmeye çalıştıklarını görüyorum. Dördüncü bir kapı yapacakları anlaşılıyor. Duvarı çatlatmadan delebilmek için ıslatıyorlar. Kısa zamanda kapı hazır. Zoraima kalıntıları dışarı itiyor. Artık bu kapıdan yalnız o girip çıkacak ve bir daha benim kapımı kullanmıyacak.

Şef, yanında üç kızılderili ve dizi neredeyse kabuk bağlamış bulunan kardeşiyle geldi. Bir aynadaki resme, bir de kendine baktı. Bu kadar iyi yapılmış bir kaplan resmiyle kendini görmek onu pek sevindirdi. Ne yapmak istediğimi anlamıyordu bir türlü. Resim kuruduğundan aynayı masanın üstüne koydum, saydam kâğıdı üstüne yerleştirdim ve kopya çekmeye başladım. İşim çok kolaydı, çabucak oluyordu. Kalın uçlu kurşun kalem, çizgileri rahatlıkla izliyordu. Yarım saati bulmayan bir süre içinde herkesin ilgi dolu gözleri önünde göğsümdeki kadar mükemmel bir resim ortaya koydum. Birbiri ardından, hepsi kâğıdı ellerine alıp baktılar, göğsümdeki kaplanla resimdekini kıyasladılar. Lali'yi masanın, üstüne yatırdım, nemli bir paçavra ile hafifçe ıslattım, karnının üstüne bir kopya kâğıdı koydum, üstüne de kaplan resmini yerleştirdim. Birkaç çizgi çizdim. Lali'nin karnında resmin bir bölümünü

gören kızılderililerin hayranlığı doruğuna vardı. Şef o sıra, bütün bu zahmetlere kendisi için katlandığımı farketti.

Uygarca eğitimin ikiyüzlülüğünü taşımayan insanlar, doğal bir tepki gösterirler. Anında sevinir ya da kırılır, neşeli ya da kayıtsız kalırlar. Bu Guajirolar gibi saf kızılderililerin üstünlüğü insanı şaşırtacak ölçüde. Bizi her şeyde geçiyorlar, birini benimsediler mi, neleri varsa onun oluyor, karşılığında o insandan ilgi görürlerse aşırı duyarlıklı kişiliklerinde derinden duygulanıyorlar. Resmin ana hatlarını, şefin göğsüne usturayla geçirmeye karar verdim. Böylece ilk dönemde, resmin esası göğsüne yapılmış olacaktı. Sonra, bir tahta sopanın ucuna çakılmış üç iğneyi bu çizgilere batıracaktım. Ertesi sabah işe koyuldum.

Zato masanın üstünde yatıyor. Saydam kâğıttaki resmi daha kalın bir kâğıda geçirdikten sonra kalın uçlu bir kurşun kalemle, önceden sıvayıp kuruttuğum beyaz kil tabakasıyla kaplı göğsüne yapıyorum. Resimde olduğu gibi çıkıyor, iyice kurumasını bekliyorum. Şef masanın üstünde kaskatı yatıyor, aynada kendisine gösterdiğim resmi bozmaktan o kadar korkuyor ki ne kımıldıyor, ne de başını oynatıyor. Usturayla resmin ana hatları üstünde geçmeye başlıyorum. Kan yer yer akıyor, her keresinde siliyorum. Her şeyin üzerinden iyice geçilip resmin yerini incecik kırmızı çizgiler alınca bütün göğsü çini mürekkebine buluyorum. Kanla püskürtüldüğünden, mürekkepi, ancak iyice batırdığım yerler tutuyor ama aşağı yukarı bütün resim, olduğu gibi ortaya çıkıveriyor. Sekiz gün sonra, Zato, pembe dilli, beyaz dişleri, burnu ve kara bıyıklarıyla gözleri yerli yerinde bir kaplan suratına sahip. Ben de eserimden memnunum: Resim benim göğsümdekinden daha güzel, renkler çok canlı. Kabuk döküldüğünde, bazı noktaları iğneyle düzeltiyorum. Zato o kadar memnun ki Zorillo'dan tam altı ayna istiyor. Bunlardan her biri diğer kulübeler, ikisi de kendi kulübesi için.

Günler, haftalar, aylar geçiyor. Nisan ayındayız, dört aydır buradayım. Sağlık durumum çok iyi. Güçlüyüm, çıplak yürümeye alışan ayaklarım, hiç yorulmadan koca kertenkeleleri avlıyarak uzun süre yol almama imkân veriyor. Sihirbaza yaptığım ilk ziyaretten sonra, Zorillo'dan, bir şişe tentürdiyot, oksijenli su, pamuk, sargı bezi, kinin ve Stavrosol istediğimi sizlere söylemeyi az kaldı unutu-

yordum. Hastanede, sihirbazınki kadar büyük yarası olan bir mahkûma raslamıştım. Hastabakıcı Chatal bir Stavrosol hapı ezerek yaranın üstüne koyuyordu. Bütün bunları ve üstüne üstlük, Zorillo'nun kendiliğinden getirdiği merhemi aldım. Küçük tahta bıçağı sihirbaza göndermiştim, karşılığında büyük bıçak da gelmişti. Yarasının bakım gerektirdiğine inandırılması oldukça güç ve dertli oldu. Ama birkaç ziyaretin sonunda yara, yarı yarıya küçülmüştü. Sihirbaz tedaviyi tek başına sürdürdü ve günün birinde, hepten iyileştiğini görebilmem için bana tahta bıçağını yolladı. Yarasını benim iyileştirdiğimi kimse öğrenemeyecekti.

Karılarım beni bırakmıyorlar artık. Lali avdayken Zoraima benimle. Zoraima daldığında Lali bana yoldaşlık ediyor.

Zato'nun bir oğlu dünyaya geldi. Ağrıları başladığında karısı kumsala koştu, kendisini herkesin bakışından gizleyen koca bir kaya seçti. Zato'nun diğer karılarından biri ona peksimet, içme suyu, koyu renkli, koni şeklinde iki kilo kadar küp şekeriyle dolu bir sepet götürdü. Öğleden sonra dörde doğru doğurmuş olmalıydı ki, güneş batarken çocuğunu kollarıyla kaldırıp bağırarak köye doğru yürüyordu. Zato, karısı daha gelmeden oğlu olduğunu biliyordu. Doğan kız olursa, kadın onu havaya kaldırıp sevinç içinde haykıracak yerde ses çıkarmadan, çocuğu havaya kaldırmadan köye dönecekti, bunu da biliyordum. Lali, yüz hareketleriyle bana anlatmıştı. Kadın ilerliyor, sonra çocuğunu havaya kaldırıp duruyor. Zato da bağırıp yerinden kımıldamadan kollarını uzatıyor. Bunun üzerine kadın doğrulup birkaç adım daha atıyor, çocuğu havaya kaldırıp bağırıyor ve yeniden duruyor. Zato, kulübesinin eşiğinden hiç kımıldamıyor yine. Sağında solunda kalabalık, hep büyük kapının önünde. Ana duruyor, kulübeye beş altı adım bir şey var, bebeği kaldırıp yine haykırıyor. Bunun üzerine Zato yürüyor, çocuğu koltuk altlarından tutup kaldırıyor, doğuya dönüp üç kere havalandırarak üç nara atıyor. Sonra bebeği sağ koluna oturtuyor, göğsüne yatırıp başını sol koluyla gizleyerek koltuğunun altına sokuyor. Arkasına bakmadan da, kulübenin büyük kapısından içeri giriyor. Herkes onu izliyor, en arkadan giren de anne. Şefin kulübesinde içki namına ne varsa içiliyor.

Bütün hafta, sabah ve akşam, Zato'nun kulübesinin önü sulanıyor. Sonra kadınlarla erkekler ayakları ve yumruklarıyla vurarak toprağı düzlüyorlar. Böylece dümdüz kırmızı kilden büyük bir yuvarlak meydana getiriliyor. Ertesi gün sığır derisinden büyük bir çadır kuruyorlar oraya, eğlenti olacağını anlıyorum. Çadırın içinde, koca toprak kaplar sevdikleri içkiyle doluyor. En azından yirmi kadar koca testi var ortada. Taşlar yerleştirildi, çevrelerine de, yığını her geçen gün artan kuru ve yaş odun konuyor. Bu odunun büyük bir bölümünü uzun süre önce deniz getirdi, kuru, beyaz ve cilâlanmış gibi. Kıyıya ne zaman çekildiği bilinmeyen koca ağaç gövdeleri de var. Taşların üstüne, aynı yükseklikte iki tahta çatal yerleştirdiler.: Bu çatallar koca bir şişin tabanı olacak. Sırtüstü çevrilmiş dört deniz kaplumbağası, sayıları otuzu aşkın ve kocaman, tırnakları kaçmalarına imkân vermiyecek kadar birbirine dolanmış kertenkeleler, iki koyun kurban edilip yenmeyi bekliyor. En azından da iki bin kaplumbağa yumurtası yığılı.

Bir sabah, on beş kadar atlı geliyor. Hepsi de boyunlarına gerdanlıklar asmış, başlarında çok geniş kenarlı hasır şapkalar, bez parçasının dışında uylukları, bacakları, ayakları ve kaba ve etleri açıkta, yalnız sırtlarında kolsuz, tersine çevrilmiş koyun derisinden bir ceket var. Bellerinde koca kamaları, iki çifteleri görülüyor. Şefin nefis silâhı bir karabina, sırtına kolları deri, siyah ve yepyeni bir ceket geçirmiş, belindeki fişeklik mermi dolu. Atlar nefis, ufak tefek ama oldukça sinirli, hepsi de bakla kırı. Atların terkisinde koca bir demet kuru ot taşıyorlar. Çok uzaktan, tüfek atılarak gelişleri haber verildi ama dörtnala yol aldıklarından hızla yanımıza vardılar. Şef biraz daha yaşlı olmakla birlikte, garip bir şekilde Zato ve kardeşine benziyor. Safkan atından inip Zato'ya yürüyor, birbirlerinin omuzuna vuruyorlar. Tek başına evden içeri giriyor ardından bir kızılderili ve kollarında bebekle geri dönüyor. Kollarıyla havaya kaldırıp Zato'nun yaptığını yapıyor Güneşin doğduğu yöne tuttuktan sonra koltuğunun altına gizleyip yeniden kulübeye dönüyor. Bunun üzerine bütün atlılar yere iniyorlar, ot demetini hayvanların boynuna asıp az öteye bağlıyorlar. Öğlene doğru dört atın çektiği kocaman bir arabayla gelen kızılderili kadınlar görünüyor. Araba-

nın sürücüsü Zorillo. Arabada, hepsi genç yirmi kadar kızılderili kadın ve yedi - sekiz oğlan çocuğu var.

Zorillo gelmeden önce, başta şef, bütün atlılarla tanıştırıldım. Zato sol ayağının küçük parmağının eğri olup öbür parmağının üstüne çıktığını gösteriyor. Aynı özellikler kardeşiyle yeni gelen şefte de var. Sonra her birinin koltuk altındaki et benini gösteriyor. Yeni gelenin, kardeşi olduğunu anladım. Zato'nun döğmeleri hayranlıkla seyrediliyor, özellikle kaplan başı. Yeni gelen kadınların hepsinin gövdesi ve yüzü rengârenk resimlerle dolu. Lali bazılarının boyunlarına, mercan kolyeler takıyor. Genellikle orta boylu olan benzerlerinden açıkça ayrılan, uzun boylu ve nefis bir kızılderili kadın görüyorum. Yandan İtalyanlara benziyor, kabartmalardaki kadınlar gibi. Saçları mor-siyah, gözleri yemyeşil ve upuzun kirpiklerinin altında çok iri, kaşları düzgün. Saçları kızılderililer gibi kesilmiş, ortadan ayrılıp iki kulağının üstünü gizleyecek şekilde taranmış. Boynunun tam ortasından kesilmiş bu saçlar. Mermeri andıran göğüsleri başladıkları yerde birbirlerine yakın ve uyumlu bir şekilde açılıveriyorlar.

Lali beni güzel kızılderiliye tanıtıyor, toprak kaplar ve fırçayı andıran şeyler taşıyan başka bir genç kızılderili kızla birlikte bize geliyorlar. Gerçekten de, konukların bizim köydeki kadınları boyaması gerekli. Genç kızın Lali ve Zoraima'nın üstünde yarattığı şaheseri izliyorum. Fırçaları, ucuna bir yün parçası eklenen tahta parçalarından yapılma. Resim çizebilmek için çeşitli renklerdeki boyalara batırıyor. Bunun üzerine ben de fırçamı kapıyor ve Lali'nin göbeğinden başlıyarak iki dalı göğüslerinin altına uzayan bir bitki yapıyorum, sonra pembe çiçekler çizip göğüslerinin ucunu sarıya boyuyorum. Yarı açık bir çiçeği andırıyor yaptığım resim. Diğer üçü, aynı resmi kendilerine yapmamı da istiyorlar. Zorillo'ya sormam gerek. Yanımıza geliyor, onlar razı geldikten sonra dilediğim resmi yapabileceğimi söylüyor. O gün kulübede neler yapmadım ki: İki saati aşan bir süre, bütün konuk kızılderili kadınlarla diğerlerinin göğüslerini boyadım. Zoraima, Lali'den farksız boyatmak istiyor. Bu süre içinde de erkekler iki koyunu ateşte kızartıyorlar, iki deniz kaplumbağasının etleri kırmızı ve çok güzel. Tıpkı sığır eti gibi.

Çadırda, Zato ile babasının yanında oturuyorum. Er-

kekler bir yerde yemek yiyorlar, bize hizmet edenlerin dışındaki kadınlar başka bir yerde. Eğlenti, gecenin geç saatlerinde bir çeşit dansla son buluyor. Kalabalığı canlandırmak için de, bir kızılderili, cırtlak ve oldukça yeknesak sesler çıkaran bir flüt çalıyor, koyun derisinden iki dümbeleği gümletiyor. Kızılderili kadınlarla erkeklerin bir çoğu sarhoş ama, hiç bir tatsız olay yok. Sihirbaz eşek üstünde geldi, herkes, çok iyi bildiği yaranın yerindeki pembe ize gözlerini dikmiş bakıyor. Yaranın kapandığını görmek hepsini şaşırtıyor. Gerçeği Zorillo ve benden başka bilen yok. Zorillo konuk kabile reisinin Zato'nun babası olduğunu söylüyor, adı da doğru anlamına gelen Justo. Kendi kabilesiyle Guajiro ırkından olan diğer kabilelerle arasında çıkan ihtilâfları yargılayıp karara bağlayan o. Başka kızılderili ırkından gelen Iapus'larla olay çıktığında da, ihtilâfı dostça halletmek ya da savaşa kadar götürmek konusunu oturup tartıştıklarını da anlatıyor Zorillo. Bir kızılderili, başka kabileden bir kızılderili tarafından öldürülürse, savaşı önlemek için, genellikle tazminat ödenmesi kararlaştırılıyor. Bu tazminat, bazı olaylarda iki yüz büyük baş hayvana kadar çıkıyor. Çünkü dağlarda ve eteklerinde yaşıyan kabilelerin pek çok sığır ve koyunu var. Ne yazık ki bu hayvanları şap hastalığına karşı hiç aşılamıyorlar, salgınlarda dünyanın hayvanı ölüyor. Bir bakıma hastalığın faydası yok değil, diyor Zorillo, hastalık olmasa hayvanlarının sayısı bakamıyacakları kadar çoğalacak. Bu sürüler Venezuella ya da Kolombiya'ya resmen satılamaz, şap hastalığının her iki ülkeye de yayılacağı korkusuyla hep kızılderililerin topraklarında kalması zorunlu. Ama, diyor Zorillo, dağlarda hayvan kaçakçılığı aramadığın kadar.

Konuk şef Justo, Zorillo aracılığıyla, yüze yakın kulübenin bulunduğu kendi köyüne beni davet ediyor Lali ve Zoraima ile birlikte gelebileceğimi bizlere bir kulübe vereceğini, yanıma bir şey almamam gerektiğini, köyünde ne istersem bulacağımı söylüyor. Yalnız, kendisine de bir kaplan yapabilmem için döğme araçlarımı yanıma almamı istiyor. Bileğindeki siyah deriden bilekliği çıkarıp bana veriyor. Zorillo'ya göre bu, çok önemli bir hareket. Benimle dost olduğunun ve isteklerime karşı gelemiyeceğinin belirtisi. At isteyip istemediğimi soruyor, istediğimi ama, ne

yazık ki burada bakamıyacağımı anlatıyorum. Çünkü bizim köyde, ottan eser yok. Lali ile Zoraima'nın, gerektiğinde, yarım günlük yola gidebileceklerini söylüyor, orada hem yüksek hem de iyi ot varmış. Kısa süre sonra bana yollayacağı atı kabul ediyorum.

Zorillo'nun bu uzun ziyaretlerinden yararlanıp kendisine güvendiğimi, Venezuella ya da Kolombiya'ya geçmek istediğimden başkalarına söz etmiyeceğine inandığımı söylüyorum. Sınırın yakınındaki ilk dokuz kilometrenin tehlikelerini bana anlatıyor. Kaçakların verdiği bilgiye göre, Venezuella sınırı Kolombiya'nınkinden daha tehlikeli. Öte yandan kendisi de beni Kolombiya'ya hatta Santa - Marta'ya kadar götürebileceğini belirtiyor. Bu yolu daha önce de geçtiğimi, kendisine göre Kolombiya'da tehlikenin çok az olduğunu ekliyor. Örnek cümlelerin yer aldığı İspanyolca ders kitapları ve bir sözlük almayı kabul ediyor. Ona kalırsa, İspanyolcayı ağzında geveleyebilirsem insanlar beni dinlerken sinirlenecek ve yarım kalan cümlelerimi bir an önce tamamlamaya bakıp dilimin çalışmasına pek aldırış etmiyecekler. Kararımızı verdik, kitaplarla mümkün olduğu kadar ayrıntılı bir harita getirecek. İncilerimi de, gerektiğinde, Kolombiya parası karşılığında satmaya razı. Zorillo, başta şef olmak üzere, bütün kızılderililerin kararımı onaylayacakları inancında, Onların gözünde isteklerim, her şeyden önemli çünkü. Gidişime üzülecekler ama, yakınlarımla buluşmak istediğimi anlayışla karşılayacaklar. İşin en zor yanı Zoraima ve özellikle Lali, ikisi de, ama özellikle Lali, beni bir kurşunla vurabilirler. Öte yandan Zorillo'nun ağzından bilmediğim bir şey daha öğreniyorum: Zoraima hamile. Haberim olmadığından pek şaşırıyorum.

Eğlenti bitti, herkes köyüne döndü, deri çadır söküldü, her şey görünürde eskisi gibi. Upuzun kuyruğu yere değen, bakla kırı ve plâtin rengi yeleli atım geldi. Lali ve Zoraima hiç memnun değil, sihirbaz beni çağırıp atın ölmesi için cam kırığı yedirip yediremiyeceklerini sorduklarını anlatıyor. Sihirbaz onlara, böyle bir işe kalkışmamalarını, benim adı sanı bilinmeyen bir kızılderili azizi tarafından korunduğumu ve cam kırıklarının kendi midelerine dolacağını söylemiş. Tehlike yok, diyor, yine de çok dikkatli davranmam gerekli. Benim için bir tehlike var mı? diye soruyorum. Hayır cevabını veriyor. Gerçekten gitmeye

hazırlandığını görürlerse ikisinin, ama özellikle Lali'nin yapabileceği beni bir kurşunla öldürmek. Geri döneceğimi söyleyerek onları kandırabilmem mümkün olabilir mi? Hayır, diyor sihirbaz, gitmek istediğimi kardlarına sezdirmemeliyim.

Sihirbaz, bana bütün bunları, aynı gün çağırttığı Zorillo aracılığıyla anlatıyor. Durum bütün tedbirlerin alınmasını gerektirecek kadar ciddi, sonucuna varıyor Zorillo. Eve dönüyorum. Zorillo da sihirbazın evine gidip gelirken benimkinden çok değişik bir yol izliyor. Köyde kimse, sihirbazın benimle birlikte Zorillo'yu çağırttığını bilmiyor.

Köye geldiğimden bu yana geçen süre, neredeyse altı ay. Bir gün eve dönüyor ve Lali ile Zoraima'yı harita üzerine eğilmiş buluyorum. Bu çizgilerin ne gösterdiğini anlamaya çalışıyorlar. Onları asıl kuşkulandıran, dört ana noktayı gösteren oklar. İkisi de şaşkın, ama bu kâğıdın hayatımızla büyük ilgisi bulunduğunu seziyorlar.

Zoraima'nın karnı iyiden iyiye büyüyor. Lali biraz kıskanmaya başladı, gecenin ya da gündüzün herhangi bir saatinde, uygun gördüğü her yerde beni sevişmeye zorluyor. Zoraima da sevişmek istiyor ama neyse ki, onun istediği yalnız geceleri. Zato'nun babası Justo'yu görmeye gittim. Lali ile Zoraima da benimle geldiler. Kaplan resmini saklamayı akıl etmiştim, bu resimden yararlanarak Justo'nun da göğsüne kaplan kafası yaptım. İçine biraz kireç koyduğu suyla göğsünü yıkadığından ilk kabuk çabuk düştü, altı günde eserim ortaya çıktı. Justo o kadar memnun ki, günde birkaç kere aynada kendini seyrediyor. Orada kaldığım süre içinde Zorillo da geldi. Bana sorduktan sonra, yolculuk tasarılarından Justo'ya da söz etti. Justo'dan, atımı değiştirmesini istiyordum. Çünkü Kolombiya'da bakla kırı ata rastlanamazdı. Ama Justo'nun, üç tane de, Kolombiya'da görülen türde doru atı vardı. Hazırlığımı öğrenince birini, atları getirmeye yolladı. En uysal geleni seçtim, eyerletti, üzengiyle madenî bir de gem vurdurdu. Kızılderililerin atları eyersiz olurdu, gemleri de kemiktendi. Beni Kolombiyalı süvariler gibi donatıp dizginleri elime verdi. Sonra önümde, Zorillo'nun eline, her biri yüz pesoluk otuz dokuz altın saydı. Zorillo paraları saklayacak ve hareket edeceğim gün bana verecekti. Manchester karabinasını da bana armağan etmek istedi ama, razı gelmedim,

hem Zorillo Kolombiya'ya silâhlı giremeyeceğimi söylüyordu. Bunun üzerine Justo, bana parmak boyunda, yüne sarılı ve deri bir muhafazaya yerleştirilmiş iki ok verdi. Bunların, eşine pek az rastlanan zehirli oklar olduğunu anlattı.

Zorillo bile hayatında zehirli ok görmemişti. Yola çıkacağım güne kadar, okları saklayacaktı. Justo'nun bunca cömertliği karşısında ne yapacağımı şaşırdım. Zorillo aracılığıyla hayatımı biraz bildiğini, eksiksiz bir adam olduğumdan, bilmediği yanının da çok zengin olması gerektiğini söyledi; hayatında tanıdığı ilk beyaz adam bendim, daha önce beyazları hep düşman saymıştı ama, şimdi onları sevmeye çalışacak ve benim gibi birini daha tanımanın yollarını arayacaktı.

— Üzerinde yaşadığın bu topraklarda herkes dostun, dedi. Üzerinde düşmanlarından başkasının yaşamadığı topraklara doğru yola çıkmadan iyi düşün.

Zato ile birlikte, Lali ve Zoraima'ya bakacaklarını, Zoraima'nın çocuğu erkek olursa kabile içinde ona özel bir yer vereceklerini söyledi. «Gitmeni istemezdim. Kalırsan eğlentide tanıdığın güzel kızılderiliyi sana veririm. Kızdır ve seni seviyor. Burada benimle oturabilirsin. Büyük bir evin, dilediğin kadar ineğin ve öküzün olur.»

Bu eşsiz adamdan ayrılıp köyüme döndüm. Yol boyu Lali ağzını açmadı. Doru atın terkisine oturmuştu, eyer uyluklarını bereliyordu, yine de gık demedi. Zorillo başka bir yoldan köyüne döndü. Gece hava eni konu soğudu. Justo'nun bana armağan ettiği koyun derisinden yapılma ceketi Lali'ye verdim. Ağzını açıp bir şey söylemeden ceketin sırtına geçirilmesini bekledi. Ceketi kabul ediyordu ama, en ufak bir hareket yapmıyordu. Hayvan ne kadar hızlı giderse gitsin, dengeli oturabilmek için bana tutunmuyordu bir türlü. Köye vardığımızda Zato'yu ziyarete gittim, o atı evin önüne bağladı, otunu verdi, ne eyeri ne de gemi söktü. Zato ile bir saat kadar oturup eve döndüm.

Üzgün olduklarında, kızılderili erkeklerin ve özellikle kadınların yüzü anlamsızlaşır, tek bir kas oynamaz, gözleri büyük bir hüzne boğulmuştur ama ağlamazlar. Bazan inlerler ama gözlerinden yaş gelmez. Yatakta dönerken Zoraima'nın karnına çarptım, canı acıdığından bir çığlık attı. Aynı şeyin tekrarlanmasından korkup kalktım ve

başka bir hamağa uzandım. Bu hamak yere çok yakın, biraz sonra birinin bana dokunduğunu hissettim. Uyuma numarası yaptım. Lali tahta bir kütüğün üstüne oturmuş, hiç kımıldamadan bana bakıyordu. Az sonra Zoraima'nın da ablasının yanına geldiğini hissettim: Genellikle, portakal çiçeklerini ezip derisine sürdüğünden, onu kokusundan tanıdım. Bu çiçekleri, zaman zaman köye uğrayan bir köylü kadından, mal karşılığı küçük torbalar içinde alırdı. Uyandığımda, hareketsiz aynı yerde bekleşiyorlardı. Güneş doğmuştu, saat sekiz. Onları kumsala götürdüm ve kuru kumlara uzandım. Lali de oturuyordu, Zoraima da. Zoraima'nın göğüsleriyle karnını okşadım, taş gibi durdu. Lali'yi yere yatırıp öptüm, dudaklarım kapadı. Balıkçı gelmiş, Lali'yi bekliyordu. Ama yüzünü görünce durumu anladı, hemen çekilip gitti. Gerçekten üzülmüştüm, ne yapacağımı bilmiyordum, onları sevdiğimi göstermek için öpüp okşamaktan başka şey gelmiyordu elimden. Bunca acıyla karşılaşınca, gittiğimde ne kadar üzüleceklerini düşünüp gerçekten allak bullak oldum. Lali boğuşurcasına sevişmek istiyordu. Büyük bir umutsuzlukla kendini bana verdi. Neydi bunun nedeni? Tek neden düşünülebilirdi: Benden hamile kalmak.

İlk kez, bu sabah Zoraima'ya karşı bir kıskançlık belirtisi sezdim. Zoraima'nın karnını ve göğüslerini okşuyordum, o da kulak memelerimi tatlı tatlı ısırıyordu. Kumsalda, incecik kumlarla kaplı bir girintiye sokulmuştuk. Lali geldi, kızkardeşinin koluna yapıştı ve elini önce onun şiş karnında, sonra da kendi dümdüz karnında gezdirdi. Kalkan Zoraima, haklısın, dercesine yerini ablasına bıraktı.

Kadınlar bana her gün yemek yapıyorlar ama ağızlarına bir lokma koydukları yok. Üç gündür bir şey yemediler. Ata atladım ve beş aydan bu yana, en büyük hatayı yaptım: Kimseye söylemeden sihirbazı görmeye gittim. Yolda aklım başıma geldi, çadırına gidecek yerde iki yüz metre açığında dolanmaya koyuldum. Beni gördü ve gelmemi işaret etti. Elimden geldiğince, Lali ile Zoraima'nın bir şey yemediğini ona anlattım. Evdeki içme suyuna koymam gereken bir ceviz verdi. Geri döndüm ve büyük toprak küpün içine cevizi attım. Lali ile Zoraima bu sudan kaç kere içtiler ama bir türlü yemeğe el sürmediler. Lali ava da çıkmıyordu. Dört gün süren oruçtan sonra, bugün büyük bir çılgınlık yaptı: Tekneye binmeden, yüzerek, kı-

yıdan iki yüz metre kadar uzaklaştı ve yiyebilmem için dipten çıkardığı otuz sekiz istiridyeyle döndü. Onların bu sessiz umutsuzluğu beni de üzüyordu. Ağzıma bir şey koyamaz oldum. Altı gündür bu böyle sürüp gidiyor, Lali ateşlenmiş yatıyordu. Altı gün içinde birkaç limon emmekle yetindi. Zoraima, günde bir kere, öğleleri yemek yiyordu. Ne yapacağımı bilemez olmuştum. Lali'nin yanına oturdum. Şilte haline getirebilmek için ikiye katladığım bir hamak üzerine uzanmış, gözlerini evin tavanına dikmişti. Ona baktım, şivri karınlı Zoraima'ya göz gezdirdim ve nedenini kestiremeden ağlamaya koyuldum. Kendi halime mi ağlıyordum, onlarınkine mi? Anlayabilene aşkolsun. Ağlıyor, iri iri göz yaşları yanaklarımdan aşağı akıyordu. Halimi gören Zoraima inlemeye koyuldu. Lali de başını çevirince göz yaşlarımı farketti. Birden doğruldu, hafifçe inleyerek bacaklarımın arasına oturdu. Beni öptü, okşadı. Zoraima kolunu omuzuma dolamıştı. Lali konuşmaya, aynı zamanda da inlemeye koyuldu. Zoraima ona cevap veriyordu; Lali'ye serzenişte bulunur gibiydi. Lali yumruk büyüklüğünde bir ham şeker parçası aldı, suda erittiğini gösterip iki lokmada yuttu. Zoraima ile birlikte dışarı çıktı, atı çektiklerini duydum. Kapının önüne vardığımda at eyerli ve gemi vurulmuş halde, koşumları eyer kayışına bağlanmış beni bekliyordu. Koyun derisinden ceketi Zoraima'yı düşünerek giydim. Lali de eyerin üstüne katlanmış bir hamak yerleştirdi. Zoraima öne, neredeyse hayvanın boynuna yerleşti, ben ortaya oturdum, Lali de arkama geçti. O kadar şaşkındım ki, kimseye selâm vermeden, şefle bile konuşmadan yola çıktık.

Sihirbazın çadırına gittiğimizi sanarak yolu tutmuştum tam, Lali yuları başka yöne çekti. Hayır, Lali yulara yapışmış «Zorillo», diyordu. Zorillo'ya gidiyorduk. Yolda, kemerime sıkı sıkı yapışıp defalarca boynumu öptü. Benimse sol elim koşumlarda, sağımla Zoraima'yı okşuyordum. Zorillo tepeden tırnağa yüklü üç eşek ve atla Kolombiya'dan döndüğü sırada biz de köye vardık. Eve girdik. Önce Lali, ardından da Zoraima ona bir şeyler anlattılar.

Zorillo'nun bana söylediği şuydu: Ağlayana dek, Lali, beni kendisine aldırış bile etmeyen bir beyaz sanmıştı. Gideceğimi biliyordu ama kendisine söylemediğim ya da an-

latmaya çalışmadığım için yılan kadar sahtekârdım. Büyük hayal kırıklığına uğramıştı, çünkü kendisi gibi bir kızılderili kadının bir adamı mutlu kılabileceğine, mutlu kişinin de gitmeye kalkmıyacağına inanıyordu. Bu kadar büyük bir gürültünün ardından yaşıyabileceğini pek sanmıyordu. Zoraima da aynı şeyleri söyledi: Üstelik çocuğunun babası gibi yetişmesinden korkuyordu. Yani sözünü tutmayan, kendisi için hayatlarını vermeye hazır, karılarından anlayamayacakları kadar güç şeyler isteyen biri. Geldiğim gün bacağımı ısıran köpek miydi ki, ondan kaçmaya çalışıyordum? Cevap verdim:

— Lali, baban hastalansaydı ne yapardın?

— Ona bakmak için, gerekirse dikenlerin üstünde yürüyüp giderdim.

— Seni öldürmek için, bir hayvan gibi kovalasalar da kendini koruyabilecek duruma gelsen ne yapardın?

— Düşmanımı, içinde dönemiyeceği kadar derin bir çukura gömmek için her yerde arardım.

— Bütün bunlardan sonra da, iki eşsiz karın seni beklerse ne yapardın?

— Atıma atlar yanlarına dönerdim.

— Benim de yapacağım bu.

— Ama döndüğünde yaşlı ve çirkin olursam?

— Sen yaşlanıp çirkinleşmeden çok önce dönerim.

— Evet, gözlerinden yaşlar akıttın, sahtekârlık edemezsin. Bunun için de dilediğin zaman gidebilirsin ama, güpegündüz, herkesin gözü önünde yola çıkmalısın. Hırsızlar gibi kaçmak yok. Geldiğin gibi, öğleden sonra aynı saatte, iyi giyimli olarak gitmelisin. Gece gündüz bize kimin bakması gerektiğini söylemelisin. Zato şeftir, ama bize bakacak başka bir adam gerek. Geride bıraktığın evin senin evin olduğunu, Zoraima'nın karnındaki erkekse, oğlundan başka erkeğin bu eve giremiyeceğini söylemelisin. Bu iş için de, gideceğin gün Zorillo'nun gelmesi gerekli. Bütün söyleyeceklerini bize ancak o anlatabilir.

Geceyi Zorillo'nun evinde geçirdik. Tatlı, huzur dolu bir geceydi. Mırıltılar, doğanın bu iki kızının ağzından çıkan sesle öylesine büyük bir sevgiyle doluydu ki, allak bullak oldum. Üçümüz yine at üstünde, Zoraima'nın karnını

düşünüp fazla hızlanmadan geri döndük. Önümüzdeki ayın sekizinci günü yola çıkmam gerekiyor, çünkü Lali hamile olup olmadığını kesinlikle bana söyleyecek. Geçen ay kan görmemiş. Yanılmaktan korkuyor, ama bu ay da kan göremezse karnında gelişen bir çocuk var demektir. Zorillo, yanıma alacağım her şeyi getirecek. Bir Guajiro gibi, çırılçıplak konuştuktan sonra giyinmem gerekiyor. Hareketimden önceki gece de üçümüz sihirbaza gideceğiz. Evde kapımın kapatılıp kapatılmaması gerektiğini o söyleyecek. Yine Zoraima'nın karnını düşünüp ağır ağır dönüşümüz, bu kez hiç de hüzünlü değil. Köydeki erkeklerle kadınların karşısında gülünç düşmektense her şeyi bilmek işlerine geliyor. Zoraima'nın çocuğu doğduğunda kendine bir balıkçı bulacak ve mümkün olduğu kadar çok sayıda inci çıkarıp bana saklayacak. Lali de, eskisinden çok daha fazla çalışacak. Guajiro dilinde, bir düzineden fazla kelime öğrenmediğime şimdi çok pişmanım. Bir tercüman aracılığıyla söylenemiyecek ne kadar çok şeyim var. Köye varıyoruz. Yapılacak ilk iş, gidip Zato'yu görmek ve habersiz gittiğimiz için özür dilemek. Zato da, kardeşi kadar soylu. Daha ağzımı açmadan elini boynuma koyuyor ve: «Uilu (sus)» diyor. Yeni ay, on iki güne kadar çıkacak. Daha sonra da sekiz gün bekleyeceğime göre, yirmi günüm kaldı demektir.

Yeniden haritaya bakıp, bazı köyleri nasıl geçeceğimi düşünürken Justo'nun söyledikleri hatırıma geliyor. Herkesin beni sevdiği bu topraklardan başka nerede mutlu olabilirim? Uygarlığa dönmekle kendi felâketimi hazırlamış olmuyor muyum? Bütün bu sorularm cevabını gelecek günler verecek.

Son üç hafta, göz açıp kapayıncaya kadar geçti. Lali hamile olduğundan artık emin, dönüşte beni iki, belki de üç çocuk bekliyecek. Neden mi üç? Lali, annesinin iki kere ikiz doğurduğunu söylüyor. Yeniden sihirbaza uğradık. Hayır, benim kapım kapanmayacak. Sadece önüne bir dal koymak gerekiyor. Birlikte yattığımız hamak da, kulübenin tavanına gerilmeli. İki kardeş hep birlikte yatacak, çünkü artık onlar tek insan. Sonra sihirbaz bizi oturtuyor, ateşe yeşil yapraklar atıyor ve on dakikayı aşan bir süre, duman bulutu içinde kalıyoruz. Zorillo'yu beklemek üzere eve dönüyoruz, gerçekten de akşama geliyor. Evimizin önünde yakılan bir ateşin başında, bütün geceyi konuşarak geçiriyo-

ruz. Her kızılderiliye, Zorillo aracılığıyla dostça bir şey söylüyorum. O da bana cevap veriyor. Güneş doğarken, Lali ve Zoraima ile birlikte içeri çekiliyor, bütün gün sevişiyoruz. Beni içinde daha iyi hissetmek amacıyla Zoraima üstüme çıkıyor, Lali ise yürek gibi çarpan kadınlığından taşan çivili bir sarmaşık gibi dolanıyor. Öğleden sonra, yola çıkma zamanı geldi. Ben konuşuyorum. Zorillo çeviriyor:

— Zato, beni benimseyen, istediğim her şeyi veren bu kabilenin büyük reisi, sizden aylar boyu ayrılmama izin vermeni diliyorum.

— Dostlarından neden ayrılmak istiyorsun?

— Çünkü, beni bir hayvan gibi kovalayanlardan intikam almam gerek. Senin sayende, köyüne gizlenip mutlu yaşayabildim, karnımı doyurabildim, soylu dostlar edindim, yüreğime güneş düşüren kadınlarım oldu. Ama bütün bunlar, benim gibi bir adamı, sığınacak bir sığınak bulup mücadeleden kaçan bir hayvan haline getirmemeli. Düşmanlarımı yenmeye, bana ihtiyacı olan hasta babama yardım etmeye gidiyorum. Burada ruhumu, karılarım Lali ve Zoraima'nın içinde beraberliğimizin ürünlerini bırakıyorum. Evim onların ve doğacak çocuklarımındır. Bu gerçeği unutan çıkarsa, senin hatırlatacağını umuyorum Zato. Senin kişisel yakınlığından başka Usli adındaki adamın gece gündüz ailemi korumasını istiyorum. Hepinizi çok sevdim, hayatım boyunca da seveceğim. Çabuk dönebilmek için de elimden geleni yapacağım. Görevimi yaparken ölürsem bütün düşüncelerim Lali, Zoraima, çocuklarım ve siz, benim ailem Guajiro kızılderililerivle beraber olacak.

Lali ve Zoraima ardımda, kulübeme dönüyorum. Gömleğimi, hâkî pantolonumu, çorapları ve kısa çizmelerimi giyiyorum.

Uzun süre, altı ayımı geçirdiğim bu köyü parça parça görebilmek için başımı çevirip baktım. Gerek diğer kabileler ve gerekse beyazlar tarafından çok korkulu sanılan bu Guajiro kabilesi benim için, soluk alabileceğim bir liman, insanların kötülüğüne karşı eşi bulunmaz bir sığınak olmuştu. Orada sevgi, barış, rahatlık ve soyluluk nedir öğrendim. Elveda Guajirolar, elveda Kolombiya ve Venezuella arasında yaşayan yerliler. Neyse ki büyük topraklarınız bu iki ülke arasında ihtilâf konusu, sizi çevreleyen iki uygarlıktan kopuk. İlkel yaşayışınız ve kendinizi koruma yöntem-

leri gelecekte çok faydasını göreceğim bir şey öğretti bana. ilkel bir kızılderili olmayı, hukuk fakültesi bitirmiş bir devlet memuru olmaya bin kere yeğ tutulacağını.

Elveda Lali ile Zoraima, eşi bulunmaz, tepkileri doğal, hesap kitap bilmeyen, içtenlikle davranan, yola çıkacağım anda basit bir hareketle evdeki bütün incileri bir bez torbaya doldurup bana veren soylu kadınlar. Döneceğim, orası muhakkak. Ne zaman? Nasıl? Bilmiyorum ama, döneceğime söz veriyorum. Akşamüstü Zorillo atına atlıyor, Kolombiya'ya doğru yola çıkıyoruz. Başımda bir hasır şapka var. Atımı yularından tutmuş, yürüyorum. Kabilenin bütün kızılderilileri, sol kollarıyla yüzlerini örtüp sağ kollarını bana uzatıyorlar. Gitmemi istemediklerini, çok üzüldüklerini ifade ediyor ve yolumu kesmek için kollarını uzatıyorlar. Lali ile Zoraima, yüz metre kadar benimle geliyorlar. Beni öpeceklerini sandığım sıra birden haykırıyor, arkalarına bakmadan evimize dönüyorlar.

UYGARLIĞA DÖNÜŞ

SANTA MARTA CEZAEVİ

KIZILDERİLİ Guajiro kabilesinin topraklarından çıkmak kolay, zorluk çekmeden La Vela sınır karakolunu aşıyorum. Antonio ile uzun sürede geldiğim yolu, atla iki günde alabiliriz. Ama tek tehlike bu korkulu sınır karakolları değil, bir de kaçtığım köy Rio Hacha'ya kadar olan, yüz yirmi kilometrelik yol var.

Yanımda Zorillo ile, ilk İspanyolca konuşma denemesini yemek ve içki veren bir meyhanede, Kolombiya'lı bir adamla yaptım. Pek de zorluk çekmedim, Zorillo'nun dediği gibi, lâfları ağızda gevelemek insanın dilinin çaldığını pek farkettirmiyor.

Santa Marta'ya doğru yola çıktık. Zorillo beni bu sabah yolun yarısında bırakarak geri dönecek.

Vedalaştık. Atı da geri götürmesini kararlaştırdık. At sahibi olmak bir de evde oturmayı, belirli bir köyün halkından sayılmayı, «Bilmem kimi tanıyor musun? Muhtarın adı ne? Bayan A. ne yapıyor? Fonda'yı kim işletiyor», gibi sıkıcı sorulara cevap vermeyi gerektirebilirdi.

En iyisi yürüyerek, kamyon ya da otobüsle, Santa Marta'dan sonra da trenle yoluma devam etmekti. Herkes beni, belirli bir yerde çalışmayan işi olmayan bir «forastero (yabancı)» sanmalıydı.

Zorillo, üç altın karşılığında bana bin peso verdi. Bir işçi, günde sekiz ilâ on peso kazanabiliyordu. Demek ki, bu parayla epey uzuu bir süre geçinebilirdim. Santa Marta'nın yakınına giden bir kamyona bindim, bu şehir Zorillo'nun beni bıraktığı yerden yüz yirmi kilometre kadar ötede önemli bir limandı. Bindiğim kamyonda, pek iyi anlamamıştım ama, keçi ya da keçi yavrusu yükleyecekti.

Altı yedi kilometrede bir meyhaneye raslıyorduk. Şoför aşağı inip beni davet ediyor; ama, hesabı hep ben ödüyordum. Her keresinde de, insanın içini yakan bir içkiden beş-altı bardak yuvarlıyor, ben numaradan, bir tanesini içer gibi yapıyordum. Elli kilometre gitmeden, bizim şoför zilzurna sarhoş oldu. O kadar kendinden geçmişti ki yolu şaşırıp çamurlu bir geçide daldı, kamyon çamurlara gömüldü, çıkarmamıza da imkân kalmadı. Kolombiyalı bu işi hiç de dert edinmedi: Yerini bana bırakıp kamyonun kasasına uzandı. Ne yapacağımı bilmiyordum. Santa Marta'ya varması için, aşağı yukarı kırk kilometre daha gitmek gerekliydi. Onun yanında bulunmak, rasladığım kişiler tarafından sorguya çekilmemi engelliyordu. Sık sık durmamıza rağmen, yine de yolu, yürüyerek bu kadar çabuk alamazdım.

Sabaha karşı uyumaya karar verdim. Güneş doğdu, saat yediye geliyordu. Derken, iki atın çektiği bir yük arabası göründü. Kamyon, arabanın geçmesine engel oluyordu. Şoför yerinde yattığımdan, beni şoför sanıp uyandırdılar. Birden sıçrayarak kalktığı için nerede bulunduğunu kestiremeyen adam numarası yapıp kekelemeye koyuldum.

Bizim şoför de uyandı ve arabacıyla konuşmaya başladı. Uğraşıp didinmemize rağmen kamyonu çamurdan çıkaramadık. Dingillerine kadar batmıştı. Arabada kara giysili, beyaz başlıklı iki rahibeyle üç küçük kız çocuğu vardı. Epey tartıştıktan sonra, çalılığın bir bölümünü temizlemeye karar verdiler. Arabanın bir tekerleği yolda, bir tekerleği temizlediğimiz yerde, yirmi metre kadar süren bu çamurlu bölümü aşacak, kamyonu da ardından çekecektik.

Herkes elindeki «machete» (şekerkamışı kesmeye ya-

rayan bıçak, uzun yola çıkan her adam bunu taşır) ile çalılıkları kesmeye koyuldu. Ben de arabanın çamura gömülmesini önlemek için kesilen dalları yola döşüyorum. İki saat kadar süren bir çalışma sonucunda geçit hazırlandı. İki rahibe bana teşekkür ederken nereye gittiğimi sordu. «Santa Marta», cevabım verdim.

— Doğru yolda değilsiniz, dediler. Bizimle birlikte geri dönün. Sizi Santa Marta'nın sekiz kilometre yakınına kadar götürebiliriz.

Tekliflerini reddetmem imkânsızdı, üstelik garip de kaçabilirdi. Öte yandan, yardım etmek için kamyoncunun yanında kalmam gerektiğini söyleyebilirdim ama, uzun süre konuşursam foyam meydana çıkacağından korkuyor ve: «Gracias, gracias», demekle yetiniyordum.

Şimdi arabanın arkasında, üç kız çocuğuyla beraberim; rahibeler, arabacının yanında oturuyorlar.

Yola çıkıyor, yanlışlıkla girdiğimiz beş - altı kilometrelik yolu gerçekten çok çabuk alıyoruz. Ana yola vardığımızda hızımız daha da artıyor, öğleye doğru karnımızı doyurmak için handa mola veriyoruz. Küçük kızlarla arabacı bir masaya oturuyor, rahibelerle ben de başka bir masaya. Rahibeler genç, yaşları yirmi beşle otuz arasında. Tenleri süt beyaz. Biri İspanyol, öbürü İrlandalı. Tatlı bir sesle, İrlandalı soruyor:

— Buralı değilsiniz galiba?

— Hayır, Branquilla'lıyım.

— Kolombiyalı olamazsınız, saçlarınızın rengi çok açık, deriniz güneşte yandığı için koyu. Nereden geliyorsunuz?

— Rio Hacha'dan.

— Orada ne iş yapardınız?

— Elektrikçiydim.

— Ha! Elektrik şirketinde bir arkadaşım var, adı Perez, İspanyoldur. Onu tanıyor musunuz?

— Tanımaz mıyım!

— Çok memnun oldum.

Yemeğin sonuna doğru yerlerinden kalkıp ellerini yıkamaya gidiyorlar. İrlandalı tek başına dönüyor. Bir süre yüzüme baktıktan sonra, Fransızca:

— Sizi ele vermeyeceğim, ama arkadaşım gazetede

resminizi gördüğünü söyledi, diyor. Rio Hacha cezaevinden kaçan Fransız değil misiniz?

İnkâr etmek çok daha kötü:

— Evet efendim. Rica ederim beni ele vermeyin. Gazetede anlattıkları gibi kötü bir insan değilim. Tanrı'yı severim, her zaman da saygı duymuşumdur.

İspanyol görünüyor, arkadaşı «öyleymiş», diyor ona. Çabucak, pek anlayamadığım bir cevap veriyor. İkisi de düşünceli, yerlerinden kalkıp yeniden tuvalete gidiyorlar. Beş dakika kadar süren yokluklarında kararımı veriyorum. Onlar dönmeden gitmeli mi, gitmemeli mi? Beni ele vermeyi düşünüyorlarsa, kaçmak bir şeyi değiştirmez. Çabucak yakalarlar nasılsa. Bu bölgede bir tek sık «selva (orman, ağaçlık)» yok. Şehirlere giden köylüler de, herhalde çok sıkı denetleniyor. Bugüne kadar başıma iş çıkarmayan talihimin avuçlarına kendimi bırakmak en iyisi.

Gülümseyerek dönüyorlar. İrlandalı adımı soruyor.

— Enrique, bizimle gelin. Gideceğimiz manastır Santa Marta'nın sekiz kilometre kadar uzağında. Bizimle aynı arabada olduğunuza göre, korkacak bir şeyiniz yok. Hiç konuşmayın, herkes sizi manastırda çalışan biri sansın.

Rahibeler yemek parasını ödediler. İçinde on iki paket sigara bulunan bir kutu ve bir kavlı çakmak satın aldım. Yola çıktık. Yol boyunca rahibeler benimle hiç konuşmadılar, bundan ötürü de onlara minnettardım. Arabacı İspanyolcayı kötü konuştuğumu pek anlamıyordu. Akşama doğru büyük bir hanın önünde durduk. Hanın kapısındaki otobüse binmeyi düşündüm. İrlandalı rahibeye yaklaştım ve niyetimi ona açtım.

— Çok tehlikeli, dedi, çünkü Santa Marta'ya varmadan iki polis karakoluna rastlayacaksınız. Polisler yolculardan «cedula (hüviyet)» sorarlar, bizim arabada başınıza böyle bir şey gelmez.

Rahibeye candan teşekkür ettim; onlara rasladığımdan bu yana yüreğimi sıkıştıran korku kayboldu. Tersine, bu iki yürekli rahibeye rastlamak benim için beklenmedik bir olaydı. Gerçekten de, hava kararırken bir polis karakoluna rasladık. Polisler, Santa Marta'dan Rio Hacha'ya giden bir otobüsü denetliyorlardı. Hasır şapkamla yüzümü örtüp arabanın içine uzanmış numaradan kestiriyordum. Sekiz yaşlarında bir küçük kız başını omuzuma dayamıştı

ama o gerçekten uyuyordu. Araba geçerken arabacı, tam otobüsle karakol arasında durdu.

— Como estan por aqui (Nasılsınız)? diye sordu İspanyol olan rahibeye.

— Muy bien, Hermana (çok iyiyiz).

— Me alegro, vamonos mushanos (Memnun oldum, hadi gidelim çocuklar). Ve rahat rahat yola devam ettik.

Saat ona doğru, iyice aydınlatılmış ikinci bir karakola rasladık. Karakolun önünde her çeşidinden iki dizi araba sıralanmıştı. Bir dizi sağdan geliyordu, bizimki soldan. Arabalardaki sandıklar açılıyor, polisler sandıkların içine bakıyorlardı. Bir kadının, çantasını karıştırarak inmek zorunda kaldığını gördüm. Polis karakoluna götürüldü. Anlaşılan hüviyeti yoktu. Böyle bir durumda, yapacak şey kalmıyordu. Arabalar birbiri ardından ilerliyorlardı. İki dizi olduğundan kimse, özel geçiş izni alamazdı. Yol geçit vermediğinden, en iyisi beklemeyi kabullenmekti. Hapı yutmuştum. Önümüzde, tıklım tıklım dolu bir otobüs vardı. Tepesinde bavullar, koca koca denkler yığılmıştı. Otobüsün ardına da paketlerle dolu koca bir file yerleştirilmişti. Dört polis memuru yolcuları aşağı indiriyordu. Otobüsün yalnız ön kapısı vardı. Kadın, erkek buradan inmek zorundaydı. Kadınların çoğu, kucaklarında bir bebek taşıyordu. Birer birer otobüse bindiler.

— Cedula, cedula!

Hepsi çıkıyor, üstüne resimleri yapışık bir karton gösteriyorlardı.

Zorillo bana hiç bundan söz etmemişti. Bilsem, bir sahte hüviyet edinmeye bakardım. Bu karakolu de geçersem, kaç para isterlerse istesinler ödeyip bir cedula almaya karar verdim. Santa Marta'dan Atlantik kıyısından önemli bir liman olan iki yüz elli bin nüfuslu Baranquilla'ya gitmenin başka yolu yoktu.

Hay Allah, bu otobüsün denetlenmesi de ne kadar uzun sürdü. İrlandalı rahibe bana dönüyor: «Merak etmeyin Enrique.» Düşüncesizlik edip bu sözleri ağzından kaçırdığı için ona içerliyorum, arabacı herhalde duymuştur.

Sıra bizde, arabamız aydınlığa doğru ilerliyor. Oturmaya karar verdim. Yatarsam, gizlenmek istediğim izlenimi uyandırmaktan korkuyorum. Sırtımı arabanın yan tahtalarına vermiş rahibelerin arkasından bakıyorum. Şapka-

mı kafama iyice geçirmişim ama dikkati çekecek kadar çok değil, yandan yüzüm seçilebilir.

— Como estan todos por aqui (Nasılsınız?) diye tekrarlıyor İspanyol rahibe.

— Muy bien Hermanas, Y como viajan tan tarde (İyiyiz. Neden bu kadar geç saatte yolculuk ediyorsunuz?)

— Por una urgencia, por eso no me detengo Somos muy apuradas (İşimiz vardı. Ne olur bizi geciktirmeyin, acele etmemiz gerekiyor da).

— Vayanse con Dios, Hermanas (Tanrı yardımcınız olsun).

— Gracias hijos. Que Dios les protege (Sağolun çocuklarım. Tanrı sizi korusun).

— Amen (amin), dedi polisler.

Rahatça kimse bir şey sormadan geçiyoruz. Geçirmiş olduğumuz dakikaların heyecanı, iyi yürekli rahibelerin midesini bozmuş olmalı. Yüz metre ötede arabayı durdurup iniyor ve çalılıkların arasında kayboluyorlar. Dönüp arabaya binerken, «Sağolun», diyorum.

«Bir şey değil, cevabını veriyor. Ama o kadar korktuk ki, midemiz bozuldu.»

Gece yarısına doğru manastıra varıyoruz. Yüksek bir duvar kocaman bir kapı. Arabacı, atlarla arabayı ahıra götürdü, küçük kızlar da içeri girdiler. Avlu kapısının önünde, kapıcı rahibeyle arabadakiler arasında hararetli bir tartışma başladı İrlandalı, manastırda yatabilmem için Başrahibeyi uyandırıp izin istemenin gerekmediğini söylüyor. İşte, tam o sıra karar vermekte gecikiyorum. Bu olaydan yararlanıp çekilmeli ve Santa Marta'nın yolunu tutmalıydım. Nasılsa şehre sekiz kilometre kaldığını biliyordum.

Bu büyük hata, sonradan, sekiz yıl daha yatmama mal oldu.

Sonunda Başrahibe uyandırılıyor ve bana, ikinci katta bir oda veriliyor. Pencereden şehrin ışıklarını görebiliyorum. Fener ve sahil ışıkları da gözlerimin önünde. Limandan büyük bir gemi çıkıyor.

Uyuyorum, kapım vurulduğunda güneş doğmuş. Korkunç bir kâbus gördüm. Lali, gözlerimin önünde karnını yarıyor ve çocuğumuz parçalar halinde dışarı çıkıyordu.

Traş olup çabucak yıkanıyor, aşağı iniyorum. Merdi-

van başında duran İrlandalı rahibe, dudaklarında bir gülümsemeyle beni karşılıyor:

— Günaydın Henri, iyi uyudunuz mu?

— Evet efendim.

— Gelin, başrahibemiz sizi görmek istiyor onun odasına gidelim.

İçeri giriyoruz. Masanın ardında bir kadın oturuyor. Sert yüzlü, elli yaşlarında, belki daha da yaşlı bir kadın. Siyah, hiç te tatlı bakışlı olmayan gözlerini yüzümde gezdiriyor.

— Senor, sabe usted hablar espanol (İspanyolca biliyor musunuz?)

— Muy poco (pek az).

— Bueno.

Rahibe bize tercümanlık yapacak.

— Fransız mısınız, diye soruyor.

— Evet efendim.

— Rio Hacha cezaevinden mi kaçtınız?

— Evet.

— Ne kadar oluyor?

— Aşağı yukarı yedi ay.

— Bu süre içinde ne yaptınız?

— Kızılderililerle oturdum.

— Ne? Guajiro'larla mı? Olamaz. Vahşiler, şimdiye kadar kimseyi topraklarında barındırmadılar. Bir tek misyoner aralarına giremedi. Cevabınızı doğru saymıyorum. Neredeydiniz? Gerçeği söyleyin.

— Size kızılderililerle beraberdim, diyorum. Elimde delili de var.

— Hani, nerede?

— Denizden çıkardıkları inciler.

Ceketimin sırtına iğnelenmiş torbayı alıp önüne koyuyorum. Torbayı açıyor ve içinden bir avuç inci çıkarıyor.

— Kaç tane var torbada?

— Bilmem. Aşağı yukarı beş altı yüz olmalı.

— Bu bir delil sayılmaz. Başka yerden de çalabilirsiniz.

— Muhterem efendim, vicdanınızın rahatlaması için, istediğiniz kadar burada kalabilirim. Bu süre içinde siz, böyle bir soygun olup olmadığını anlarsınız. Param var. Benim için yapacağınız masrafları da ödeyebilirim. Aksini

söyleyene kadar odamdan bir yere kıpırdamıyacağıma söz veriyorum.

Dik dik bakıyor yüzüme. Herhalde: «Ya kaçarsan? diyor kendi kendine. Cezaevinden kaçmış adamsın, buradan kaçmak çok daha kolay.»

— Bütün servetim olan incileri sizlere bırakabilirim. Emin ellerde olduğuna inanıyorum.

— Peki, anlaştık. Odanıza kapanıp kalmanızın gereği yok. Sabah ve öğleden sonraları, rahibeler kilisedeyken bahçeye çıkabilirsiniz. Mutfakta, çalışanlarla birlikte yemeğinizi yersiniz.

Görüşmeden, içim tam rahatlamamış halde çıkıyorum. Odama gitmek üzereyken İrlandalı rahibe beni mutfağa sürüklüyor. Koca bir çanak kahve, taptaze kara ekmek ve tereyağı veriyor, bir şey söylemeden ayakta kahvaltımı bitirmemi bekliyor. Kuşkulu bir görünüşü var. «Benim için yaptıklarınıza çok teşekkür ederim», diyorum.

— Daha fazlasını yapmak isterdim dostum ama elimden bir şey gelmez. Bu sözlerden sonra mutfaktan çıkıp gidiyor.

Pencerenin önünde oturmuş, şehre, limana, denize bakıyorum. Tarlalar hep ekili. Tehlikede olduğum bir türlü aklımdan çıkmıyor. Öyle ki, gece kaçmaya karar veriyorum. İncilerin canı cehenneme, Başrahibe ister kendine saklasın, ister manastırına! Bana hiç güven vermiyor, yanılmış da olamam, çünkü bir Katalan nasıl olur da Fransızca bilmez. Hele bir manastırın Başrahibesi, dolayısiyle eğitim görmüş bir kadın olursa. Sonu: Gece tüyeceğim.

Öğleden sonra avluya inip bahçe duvarını nereden aşabileceğimi anlayacağım. Bire doğru kapım vuruluyor.

— Lütfen yemeğe inin Henri.

— Sağolun, geliyorum.

Mutfakta masanın başına oturmuş, tabağıma, haşlanmış patatesle et koyuyorum ki kapı açılıyor ve beyaz üniformalı, tüfekli dört polisle eli tabancalı omuzu sırmalı bir subay görünüyor:

— No te mueve, o te mato! (Kımıldama, gebertirim).

Kelepçeleri bileklerime geçiriyorlar. İrlandalı rahibe

çığlık atıp bayılıyor. Mutfakta bulunan iki rahibe onu ayağa kaldırıyorlar.

— **Vamos** (gidelim), diyor komutan. Birlikte odama çıkıyoruz. Çıkınımı arıyor ve elimde kalan yüz pesetoluk otuz altı altını hemen buluyorlar. Buna karşılık, içinde zehirli okların bulunduğu muhafazaya dokunmuyorlar. Bunları kalem sandılar herhalde. Gizlemek gereğini duymadığı bir memnunlukla, komutan altınları cebe indiriyor. Yola çıkıyoruz. Avluda eski bir araba var.

Beş polisle ben içine tıkılıyorum, kapkara giysili bir polisin sürdüğü araba son hızla yola koyuluyor. Yıkılmış haldeyim. Erkek olduğunu unutma ve umudunu hiç bir zaman yitirmemen gerektiğini düşün. Bütün bunlar kafamda hızla geçiyor. Arabadan indiğimde, bir paçavra değil bir erkek görünüşünde olmaya öylesine kararlıyım ki, yüzüme bakan subaym ilk sözü şu: «Bu Fransız epey sağlama benziyor. Elimize düşmek, onu pek üzmemiş.» Odaya giriyor, şapkamı çıkarıyorum. Bir şey söylemedikleri halde, çıkınımı bacaklarımın arasına koyup oturuyorum.

— Tu sabes hablar espanol (İspanyolca biliyor musun?)

— Hayır.

— Llame el zapatero (Eskiciyi çağırın).

Az sonra, mavi önlüklü, elinde bir ayakkabıcı çekici ufak tefek bir adam görünüyor.

— Bir yıl önce Rio Hacha'dan kaçan Fransız sen misin?

— Hayır.

— Yalan söylüyorsun.

— Yalan söylemiyorum. Bir yıl önce Rio Hacha'dan kaçan Fransız ben değilim.

— Kelepçelerini çözün. Sen de, ceketinle gömleğini çıkar. (Bir kâğıt çıkarıyor ve bakıyor. Bütün döğmelerim bu kâğıtta yazılı.)

— Sol elinin baş parmağı kopuk, değil mi? Öyleyse sensin Rio Hacha'dan kaçan.

— Hayır ben değilim. Çünkü ben bir yıl önce değil, yedi ay önce kaçtım.

— Aynı şey.

— Senin için aynı olabilir, benim için değil.

— Anlıyorum, sen eşine her yerde rastlanan katiller-

densin. İster Fransız ol, ister Kolombiyalı, bütün katiller (matadores) aynıdır. iflâh olmazlar. Ben bu cezaevinin ikinci müdürüyüm. Seni ne yapacaklarını da bilmiyorum. Şimdilik seni, eski dostlarının yanına koyacağım.

— Hangi dostlarım?

— Kolombiya'ya getirdiğin dostların.

Beni, parmaklıkları avluya bakan bir hücreye götüren polislerin peşi sıra yürüyorum. Beş dostum da şimdi karşımda. Kucaklaşıyoruz. «Senin bir daha ele geçmiyeceğini sanıyorduk dostum», diyor Clousiot. Maturette çocuk gibi ağlıyor, daha da çocuk ya. Diğer üç kişi de çok üzgün. Onları bulmak bana yeniden güç veriyor.

— Anlat, diyorlar.

— Sonra anlatırım; hele siz anlatın önce.

— Biz üç aydır buradayız.

— İyi davranıyorlar mı?

— Ne çok iyi, ne çok kötü. Baranquilla'ya gönderilmeyi bekliyoruz. Söylenilenlere bakılırsa, orada bizi Fransız yetkililerine teslim edeceklermiş.

— Namussuz oğlu namussuzlar! Hiç kaçmayı denediniz mi?

— Daha yeni geldin, hemen kaçmayı düşünüyorsun.

— Amma da yaptın! Yakalandım diye kaçmaktan vazgeçeceğimi mi sanıyorsun? Sıkı denetim var mı?

— Gündüzleri pek değil ama geceleri, bizim için özel muhafızlar koyuyorlar.

— Kaç kişi?

— Üç kişi.

— Bacağın nasıl?

— İyi, artık topallamıyorum.

— Hep içerde misiniz?

— Hayır, sabahları iki, öğleden sonraları da üç saat avluya çıkıp güneşleniyoruz.

— Kolombiyalı tutuklular nasıl?

— Söylenenlere göre, çok tehlikeli herifler varmış aralarında.

Öğleden sonra avluda. Clousiot'yu kenara çekmiş konuşurken beni çağırıyorlar. Polisin peşinden gidiyor, sabahki odaya giriyorum. Karşımda cezaevi komutanıyla beni daha önce sorguya çeken adam. Şeref köşesi çok esmer, neredeyse kapkara bir adam tarafından işgal edi-

liyor. Renk olarak. kızılderililerden çok zenciye yakın. Kısa, saçları zenci saçı gibi. Elli yaşlarında, kara ve çok kötü bakışlı gözleri var. Kısacık kesilmiş bıyıkları, kalın dudaklı ve kinci bir ağzın üstünü hafifçe örtüyor. Gömleğinin önü açık, kıravatsız. Sol tarafında bir nişanın yeşilli beyazlı şeriti. Eskici de odada.

— Fransız, yedi ayın sonunda ele geçtin. Bu süre içinde ne yaptın?

— Guajiro'larla birlikteydim.

— Benimle dalga geçersen eşek sudan gelinceye kadar dayak yersin.

— Gerçeği söyledim.

— Kimse kızılderililerle birlikte yaşayamadı. Yalnız bu yıl, en azından yirmi beş sahil muhafaza görevlisini öldürdüler.

— Hayır, sahil muhafaza görevlilerini öldüren kaçakçılar.

— Peki, bu dediğin belki doğrudur. Otuz altı altın pesoyu nereden çaldın?

— Çalmadım, benimdir. Bir dağlı kabile'nin reisi olan Justo verdi.

— Bir kızılderilinin bu kadar parası nasıl olur, sana nasıl verir?

— Peki, şef hiç bu kadar paranın çalındığını duydunuz mu?

— Doğru, son günlerde böyle bir soygun olmadı. Polis bildirilerinde görülmüyor. Yine de bir soruşturma yapılmasını engellemez.

— Yapın soruşturmanızı, bakın nasıl doğru söylediğim anlaşılacak.

— Fransız. Rio Hacha cezaevinden kaçmakla büyük bir hata yaptın. Hele birkaç sahil muhafaza görevlisini öldürmek suçundan asılması beklenen Antonio'yu kaçırmakla, daha büyük bir suç işledin. Şimdi Fransızlar tarafından arandığını, müebbet hapis cezasına çarptırılmış olduğunu da öğrendik. Tehlikeli bir katilsin. Seni diğer Fransızlarla bir araya koyarsam kaçacağını biliyorum. Onun için, Baranquilla'ya gidene kadar hücrede kalacaksın. Herhangi bir hırsızlık olayı görülmezse altınların geri verilecek.

Dışarı çıkıyorum, yerin altına inen bir merdivenin

başına sürüklüyorlar beni. Yirmi beş basamak indikten sonra, sağında solunda bir takım kafeslerin bulunduğu kör kandille aydınlatılmış bir koridora varıyoruz. Bir hücrenin kapısını açıp beni içeri itiyorlar. Koridora açılan kapı kapandığında vıcık vıcık zeminden leş gibi bir koku yükseliyor. Her yandan bana sesleniyorlar. Her parmaklıklı inde, bir, iki ya da üç tutuklu var.

— Frances Frances! Que hecho? Por questa aqui? (Fransız Fransız! Ne yaptın? Neden buradasın? Bu hücrelerin, ölüm hücresi olduğunu biliyor musun?).

— Susun da konuşsun! diye bağırdı biri.

— Evet, Fransızım. Rio Hacha cezaevinden kaçtığım için buraya tıkıldım. Yarım yamalak İspanyolcamı rahatça anlıyorlar.

— Şunu iyi öğren Fransız: Bulunduğun hücrenin zemininde bir tahta var. O tahtanın üzerinde uyuyacaksın. Sağda, içi su dolu bir kutu olacak. Çok dikkatli kullan sabahları su verirler bize. Sonra istesen de alamazsın. Soldaki kova da aptesane diye kullanılır. Ceketinle üstünü ört de ortalık leş gibi kokmasın. Hepimiz, kovalarımızın üstünü örteriz.

Yüzlerini görmek için parmaklığa sokuluyorum. Yalnız suratlarını parmaklıklara yapıştırıp bacaklarını dışarı çıkaran karşımdakileri seçebiliyorum. Birinin görünüşünden, İspanyol - kızılderili kırması olduğu anlaşılıyor. Beni Rio Hacha'da tutuklayan polislerin türünden. Diğeri sütlü kahve rengi, yakışıklı ve genç bir zenci. Zenci, deniz suyu yükseldiğinde hücrelerin de suyla dolduğunu söylüyor. Belden yukarı çıkmadığı için korkmamak gerek. Üstüme tırmanan fareleri de yakalamaya çalışmamalı, sadece vurmakla yetinmeliyim. Yakalamaya kalkarsam ısırabilirler. Soruyorum zenciye.

— Ne kadar zamandır bu hücredesin?

— İki aydan beri.

— Ya diğerleri?

— Üç aydan fazla kalan yok. Üç ayı geçirip de buradan çıkamazsan ölüme mahkûm oldun demektir.

— Buranın en eskisi ne kadar zamandır yatıyor?

— Sekiz aydan beri, yalnız fazla yaşayamaz. Bir aydır doğruluyor ancak, ayağa kalkamıyor. Suların iyice yükseldiği bir gün boğulacak.

— İyi ama senin ülken, yabanî insanlar ülkesi öyleyse?

— Sana uygar olduğumuzu söyledik mi? Ama seninki de uygar değil, çünkü müebbete mahkûmsun. Burada, Kolombiya'da, ya yirmi yıl yersin, ya da idam. Müebbet yoktur.

— Canım, üç aşağı beş yukarı her yerde aynı bu iş.

— Çok adam öldürdün mü?

— Hayır bir kişi.

— İmkânsız. Bir kişi için adamı müebbete mahkûm etmezler.

— Yemin ederim ki doğru.

— O zaman senin ülkenin de benimki kadar vahşi olduğunu görüyorsun değil mi?

— Ülkelerimiz yüzünden kavga edecek değiliz ya. Haklısın. Polis, her yerde aynı bokun soyu. Senin suçun ne?

— Bir adamı, karısını ve oğlunu öldürdüm.

— Niçin?

— Küçük kardeşimi bir dişi domuza yedirmişlerdi.

— Yok canım! Müthiş bir şey bu!

— Beş yaşındaki erkek kardeşim her gün oğullarına taş atardı, çocuğun birkaç kere başı yarılmıştı.

— Bu öldürülmesi için bir sebep değil.

— Öğrendiğimde aynı şeyi ben de söyledim.

— Nereden öğrendin?

— Küçük kardeşim üç gündür ortada yoktu, aradım taradım ve ayağındaki sandalların tekini bir gübre yığınının içinde buldum. Bu gübre yığını, sözünü ettiğim domuzun ahırından çıkarılmıştı. Gübreyi karıştırırken kanlı bir beyaz çoraba rastladım. Durumu anladım. Kadın ölmeden itiraf etti. Kurşuna dizmeden önce Tanrıya son olarak yakarmalarını bile beklemedim. İlk kurşunda babanın bacaklarını kırdım.

— İyi etmişsin onları öldürmekle. Sana ne ceza verecekler?

— En fazla yirmi yıl.

— Neden hücredesin?

— Onların ailesinden bir polisi dövdüm. Burada, cezaevinde görevliydi. Başka yere naklettiler. Artık yok, ben de rahatım.

Koridorun kapısı açıldı. Bir gardiyan, iki sırığa asılı tahta bir fıçıyı taşıyan iki tutukluyla birlikte içeri giriyor. Arkalarında, koridorun ucunda, eli tüfekli iki gardiyanın beklediği hayal meyal görülebiliyor. Hücrelere uğrayıp aptesane olarak kullanılan kovaları dışarı çıkarıyor ve fıçıya boşaltıyorlar. Bir sidik ve bok kokusu yayılıyor ortalığa, boğulacak gibi oluyor insan. Kimsenin konuştuğu yok. Sıra bana geldiğinde kovamı alan, yere küçük bir paket düşürüyor. Hemen ayağımın ucuyla paketi hücrenin karanlıkta kalan köşesine itiyorum. Onlar çıkınca paketi açıyorum, içinden iki paket sigara, bir kavlı çakmak ve Fransızca yazılmış bir mektup çıkıyor. Önce iki sigara yakıp karşı hücredekilere atıyorum. Sonra komşuma sesleniyorum, kolunu uzatıp aldığı sigaraları diğer tutuklulara geçiriyor. Dağıtım bitince kendiminkini de yakıp koridordan gelen ışıkla mektubu okumaya çalışıyorum. Ama bir türlü başaramıyorum. Bunun üzerine, paket kâğıdını iyice kıvırıyorum. Uzun süren uğraşmalardan sonra, kavlı çakmağım kâğıdı tutuşturuyor. Hemen okuyorum mektubu:

«Cesaret Kelebek, bize güven. Dikkat et. Yarın sana kâğıt ve kalem yollayacağız, bize mektup yazman için. Ölünceye kadar seninle beraberiz.»

Bu iki satırlık mektup içimi ısıtıyor. O kadar rahatlatıcı bir şey ki! Yalnız değilim ve dostlarıma güvenebilirim.

Kimse konuşmuyor, herkes sigarasını tüttürüyor, Sigara dağıtımı, ölüm hücresinde on dokuz kişinin bulunduğunu bana öğretiyor. İşte, bir kere daha bozulma, çürüme yolundayım, hem gırtlağıma kadar batmış halde! Yolda karşıma çıkan Ulu Tanrı'nın iyi yürekli rahibeleri, aslında Şeytan'ın rahibeleriymiş. Ah, ne eşeklik ettim de inandım onlara. Hayır, onlara inanmakla hata etmedim. Belki arabacıdır beni ele veren? İki, üç kere Fransızca konuşmak ihtiyatsızlığını gösterdiler. Duydu mu acaba? Ne önemi var ki! Bu kez boktasın, hem esaslı bir şekilde boktasın, rahibeler, arabacı, ya da Başrahibe, hangisi olursa olsun.

Bu berbat, anlatılanlara göre günde iki kere suyla dolan hücrede tam şapa oturdum! Hava öylesine boğucu ki, önce gömleğimi, ardından pantolonumu çıkarıyorum. Pabuçlarımı da çıkarıp hepsini parmaklıklara asıyorum.

İki bin beş yüz kilometrelik yolu buraya varmak için tepmişiz! Gerçekten başarılı bir sonuç! Ulu Tanrım, sen ki bana o kadar cömert davrandın, şimdi yalnız mı bırakacaksın? Belki kızdım bana, çünkü özgürlüklerin en güzelini, en sağlamını vermiştin. Beni olduğum gibi benimseyen bir topluluk çıkarmıştın karşıma. Bir değil, iki eşsiz kadın vermiştin üstelik. Güneş vardı, deniz vardı. Tartışılmaz reis olduğum bir kulübem vardı. Doğayla haşır neşir geçen o ilkel hayat ne kadar tatlı, ne kadar sakindi. Polissiz, yargıçsız, çevremde kıskançlarla kötülerin bulunmadığı eşsiz bir armağandı o hayat! Ve ben, elimdekinin gerçek değerini bilemedim. O masmavi, yeşil, bazan de siyah denizi insanı tatlı bir huzura boğan güneşin batışını ve doğuşunu, parasız yaşanan, insan için gerekli bir şeyden yoksun kalmadığım o hayatı teptim, küçümsedim. Hem de neye karşılık teptim? Bana eğilmek gereğini duymadığım toplumlara. Bende işe yarar ne kaldığını anlamak çabasını bile göstermeyen insanlara. Beni iten, her türlü umudun ötesine sürüp atan bir dünyaya. Ne yolla olursa olsun beni yok etmekten başka şey düşünmeyen topluluklara karşılık.

Yakalandığımı duyunca, jürideki on kişi, iliklerine kadar çürümüş Polein, aynasızlar ve savcı kahkahalarla gülecekler. Nasılsa haberi Fransa'ya iletecek bir gazeteci çıkar.

Ya dostlarım, yakınlarım? Kaçtığımı bildiren jandarmaların ziyaretinden sonra oğulları ya da kardeşlerinin celladın elinden kurtulmasına sevinen yakınlarım! Şimdi, ele geçtiğimi öğrenince bir kere daha azap duyacaklar.

Kabilemi küçümsemekle hata ettim. Evet, hepsi beni kabullendiğine göre «kabilem» diyebilirim. Güney Amerika kızılderililerinin nüfusunu arttırmak için kaçmamıştım ama. Ulu Tanrım, uygar bir toplumda yeniden yaşamaya başlamam ve bu toplum için tehlike olmadan ömür sürmem gerektiğini anlamalısın. Seninle, ya da senden yardım görmeden, kaderim bu.

Bir toplum ya da bir ülkenin insanları gibi, hatta onlardan üstün olabileceğimi göstermeliydim, göstereceğim de.

Sigara içiyorum. Su yükseliyor. Neredeyse ayak bi-

leklerimde. Sesleniyorum: «Arap, su hücrede ne kadar kalıyor?»

— Bu biraz da, yükselen suyun şiddetine bağlı. Bir, en fazla iki saat. Bir çok tutuklunun «Esta ilegande (Geliyor!)» diye haykırdığını duyuyorum.

Yavaş yavaş yükseliyor su. Melezle zenci parmaklıklara tırmanmışlar. Kolları parmaklıkları kucaklıyor, bacakları koridora sarkıyor. Suda bir hışırtı duyuyorum. Kedi büyüklüğünde bir lâğım faresi çırpınıyor. Parmaklığa çıkmanın yollarını arıyor. Pabuçlarımdan birini alıyor, bana yaklaştığında kafasına indiriyorum... Tiz çığlıklar atarak koridora kaçıyor.

Zenci: «Frances, diyor, ava başladın. Hepsini öldürmeğe kalkarsan ömrün yetmez. Tırman parmaklıklara ve rahat dur.»

Verdiği öğütü dinliyorum ama parmaklıklar bacaklarımı acıtıyor, bu halde fazla dayanabilmem imkânsız. Kovanın üstünü örten ceketi alıp parmaklıklara bağlıyor ve onun üstüne tünüyorum. Yaptığım, bir çeşit iskemle. Parmaklıklara oturur gibi tünediğimde biraz daha rahatım.

Suların, farelerin, kırkayakların ve minik yengeçlerin hücreyi kaplaması, yeryüzünde insanoğlunun katlanmak zorunda kaldığı şeylerin en iğrenci, en alçaltıcı olanı. Bir saat sonra su çekildiğinde, kalınlığı bir santimi aşan bir çamur tabakası bırakıyor geride. Balçığa bulanmamak için pabuçlarımı ayağıma geçiriyorum. Zenci, on santim uzunluğunda bir tahta parçası fırlatıyor ve bununla, üzerinde yatacağım tahtadan başlayarak hücrenin içinde ne kadar çamur birikmişse koridora sürmemi söylüyor. Temizlik bir saatimi alıyor ve başka şey düşündürmüyor. Bu kadarı bile önemli. Suların yeniden yükselmesine daha on bir saat var, o zamana kadar hücremde su olmayacak. Hücreyi yeniden ne zaman su basacağını anlamak için, denizin çekildiği altı saate yeniden yükseldiği beş saati eklemek gerek. Gülünç bir şey geçiyor aklımdan:

«Kelebek, işin gücün suların yükselip alçalmasıyla. İstesen de istemesen de. Ayın, senin ve hayatın üzerinde büyük önemi var. Kürekten kaçtığında, yükselen ve alçalan sular sayesinde Maroni'den kolaylıkla denize açılabildin. Suyun yükselip alçalmasını hesaplayarak Trinidad ve Curaçao'dan ayrıldın. Suların yüksekliği çabucak uzak-

laşmanı sağlayacak ölçüde değildi de ondan yakalandın Rio Hacha'da. Şimdi de, günde iki kere yükselen bu suyun elinde tutsaksın.

Günün birinde yazdıklarım yayınlanırsa, Kolombiya'daki hücrelerde nelere katlandığımı okuyanlardan bazıları belki bana acırlar. Onlar iyi insanlardır. Diğerleri beni mahkûm eden on iki jüri üyesinin emmi oğulları ya da savcının ikiz kardeşleri: «Oh olsun herife, diyeceklerdir. Ne vardı Güyan'dan kaçacak, otursaydı oturduğu yerde.» Size bir şey diyeyim mi, iyiler ve jüri üyelerinin emmi oğulları? Hiç umutsuz değilim, hem de hiç, üstelik size şu kadarını söyleyeyim: Şu sıra bulunmam gereken Salut Adalarında cezamı çekeceğime, engizisyon çağında yapılan Kolombiya'daki bu eski kalenin hücrelerinde çürümem bin kere yeğdir. Hiç olmazsa burada, bir kere daha kaçmayı deneyebilirim, bu çürümüş inde, hiç olmazsa kürek cehenneminden iki bin beş yüz kilometre uzağım. Aynı yolu gerisin geri dönmem için, gerçekten çok sağlam güvenlik tedbirleri almak zorundalar. Bir tek şeyi arıyorum: Guajiro kabilemi, Lali ve Zoraima'yı, uygar kişinin rahatından uzak ama polissiz hapishanesiz, hücresiz doğanın koynundaki özgürlüğümü. Sevgili kızılderililerimin bir düşmanlarına asla böylesine işkence etmeyeceklerinden eminim, hele benim gibi Kolombiyalılara karşı en ufak suç işlemeyen birine.

Tahtanın üstüne uzanıyor ötekilerin görmemesi için, hücrenin dibinde iki, üç sigara tüttürüyorum. Tahta parçasını zenciye iade ederken yanık bir sigarayı da birlikte verdim, ötekileri imrendirmemek için aynı şeyi o da yapıyor ve sigarasını gizli saklı içiyor. Yabancılara önemsiz gelen bu ayrıntıların, benim gözümde büyük değeri var. Bu tutum, biz toplum süprüntülerinin hiç olmazsa bir görgü kalıntısı, bir ince yan, utangaçlık taşıdığımızı gösteriyor.

Burası Conciergerie cezaevi gibi değil. Gözlerimi çığ ışıktan korumak için yüzüme mendil kapama gereğini duymadan hayal kurabilir, bol bol gezinebilirim.

Manastırda kaldığımı polise kim haber verebilir? Bir gün bu işi kimin yaptığını öğrenirsem hesabını pahalı ödeyecektir. Sonra kendi kendime: «Hıyarlığın gereği yok be Kelebek! diyorum. Fransa'da bir sürü adamdan öc ala-

caksın, başında bunca iş varken şu sıra üzerinde bulunduğun ülkede kötülük yapmanın gereği yok. Herhalde, seni ele veren adamı hayatın kendisi cezalandıracak, bir gün bu topraklara dönersem amacım öc almak değil, Lali ve Zoraima'yı onlardan doğan çocuklarını mutlu kılmak olacak. Bir gün dönmen gerekirse, karıların ve çocukların, seni aralarına almak şerefini bahşeden Guajirolar için yapacaksın bunu. Evet, çürüme, bozulma yolundayım ve ikide bir suyla dolan hücrede yaşasam da yine kaçıyorum, yine özgürlük yolundayım. Kimse bu gerçeği inkâr edemez ya.

Kâğıt, kalem ve iki paket de sigara aldım. Buraya geleli üç gün oluyor. Üç gece demeliyim. çünkü hücrenin içi hep karanlık. Bir «Pie Roja» sigarası yakarken tutuklular arasındaki dayanışmaya hayranlık duyuyorum. Bana bu paketi getiren Kolombiyalı, büyük tehlikeleri göze alıyor. Ele geçerse, o hücrelerde yaşamak zorunda kalacak. Bu gerçeği bilmemesi imkânsız, çektiğim sınırsız acıları biraz hafifletmek için yardım etmesi yalnız yüreklilik değil, eşine az rastlanan bir soyluluk örneği. Yine kâğıdı yakarak okuyorum gelen pusulayı: «Kelebek! Dayandığını biliyoruz. Aferin. Bizi habersiz bırakma. Bildiğin gibiyiz. Fransızca konuşan bir rahibe seni görmeye geldi, bizimle görüşmesine izin vermediler ama Kolombiyalılardan biri, senin ölüm hücresine atıldığını rahibeye söyleyecek fırsatı bulduğunu bildirdi. Rahibe: Tekrar geleceğim demiş. Hepsi bu kadar. Dostların seni candan kucaklar.»

Cevap vermek güç, yine de birkaç satır karalayabildim: «Yaptıklarınıza çok teşekkür ederim. İyiyim. Dayanabiliyorum. Fransız konsolosuna yazın, kimbilir, belki bir faydası dokunur. İçinizden yalnız biri benimle ilişkiyi sağlasın ki, yakalanırsa tek kişi yakalansın. Sakın okların ına dokunmayın. Yaşasın firar!»

Santa Marta'dan Kaçış

Ancak yirmi sekiz gün sonra, Santa - Marta'daki Belçika konsolosunun, Klausen adlı birinin aracılığıyla bu iğrenç inden kurtulabildim. Palacios adındaki zenci ben geldikten üç hafta sonra çıkmıştı. Ama daha sonra anne-

sinin ziyaretlerinden birinde, zindanda bir Belçikalı bulunduğunu Belçika konsolosuna haber vermesini söylemişti. Bir pazar günü Belçika konsolosu, Belçikalı bir tutukluyu görmeye geldiğinde düşünmüştü bunu.

Bir gün beni cezaevi komutanının odasına götürdüler. Komutan:

— Siz Fransızsınız, dedi. Niçin Belçika konsolosundan bir takım taleplerde bulunuyorsunuz?

Odada, beyaz elbise giymiş, yuvarlak, temiz ve pembe yüzünü çevreleyen sarı saçları iyiden iyiye ağarmış bir adam, evrak çantası dizinin üstünde, bir koltuğa oturmuştu. Hemen durumun farkına vardım:

— Fransız olduğumu siz söylüyorsunuz. Evet Fransız polisinin elinden kaçtığımı kabul ediyorum ama Belçikalıyım.

— Gördünüz mü! dedi papaz yüzlü ufak tefek adam.

— Neden daha önce söylemediniz?

— Benim için hiç önemi yoktu, çünkü topraklarınız üzerinde en ufak bir suç işlemedim. Kaçmak ise, her tutuklu için olağandır, suç bile sayılmaz.

— Bueno, sizi dostlarınızın yanına koyacağım. Ama Konsolos Bey, sizi uyarıyorum, kaçmaya kalktığında geldiği yere tıkarım. Onu berbere götürün, sonra da suç ortaklarının yanına bırakın.

— Sağolun Konsolos Bey, dedim Fransızca olarak, benim için bu zahmete katlandığınız için sağolun.

— Ulu Tanrım! O iğrenç zindanlarda kimbilir ne sıkıntı çektiniz! Çabuk gidin. Bu hayvan fikrini değiştiriverir sonra. Yine gelip sizi göreceğim. Hoşça kalın.

Berber yerinde değildi, beni dostlarımın yanına bıraktılar. Herhalde korkunç bir görünüşüm olmalıydı ki, durmadan:

— Amma değişmişsin, diyorlardı. Mümkün değil. Bu hale gelmen için ne yaptı alçak herifler sana? Konuş, bize bir şeyler söyle. Kör müsün? Gözlerinde ne var? Durmadan açıp kapıyorsun?

— Bu ışığa bir türlü alışamıyorum da ondan. Gün ışığı benim için çok güçlü, karanlığa alışkın gözlerimi yaralıyor. Yüzümü hücreden yana dönüp oturuyorum: «Şimdi çok daha iyi.»

— Akıl alır gibi değil, leş kokuyorsun! Vücudun bile leş kokuyor.

Çırılçıplak soyunmuştum, giysilerimi kapının önüne yığdılar. Kollarım, sırtım, kalçalarım ve bacaklarım, tahtakurusu ısırığıdı andıran kırmızı kırmızı lekeler ve sular yükseldiğinde hücreye dolan minik yengeçlerin ısırık izleriyle kaplıydı. Görünüşüm iğrençti, bunu anlamak için aynaya da ihtiyacım yoktu. Karşımdaki beş kürek mahkûmu her şeye alışkındı, yine de beni bu halde görünce şaşırmış, konuşamıyorlardı. Clousiot bir polis çağırdı, berber yerinde olmasa bile avluda su aktığını söyledi. Polis cıkış saatini beklemesi gerektiğini bildirdi.

Avluya çırılçıplak çıktık. Clousiot, sırtıma giyeceğim temiz giysileri taşıyordu. Maturette'in yardımından faydalanıp bulduğum kara sabunla her yanımı ovaladım durdum. Ovaladıkça daha fazla kir çıkıyordu. Kimbilir kaç kere sabunladıktan sonra kendimi temiz hissedebildim. Beş dakikada kurunup giyindim. Berber göründü. Saçımı sıfır numara kesmek istiyordu. «Hayır, dedim, biraz kısalt. Sakalımı da traş et. Sana para veririm.»

— Ne kadar?

— Bir peso.

— İyi kesersen ben sana iki peso veririm, dedi. Clousiot.

Yıkanıp traş olunca saçlarımı da iyice kestirip temiz giysileri sırtıma geçirince yeniden dünyaya geldim sanki. Dostlarım durmadan soruyorlardı:

— Su ne kadar yükseliyordu? Ya fareler? Kırkayaklar? Çamur? Yengeçler? Kovada biriken pislik ve dışarı atılan ölüler? Kendiliklerinden mi ölüyorlardı, intihar mı ediyorlardı? Yoksa polis mi öldürüyordu onları?

Soruların ardı arkası gelmiyordu, bu kadar uzun konuşmak beni susatmıştı. Avluda bir tutuklu kahve satıyordu. Avluda kaldığımız üç saat içinde, içine ham şeker atılmış «papélon» en az on fincan koyu kahve içtim. Bu kahve, bana dünyanın en güzel içkisi gibi geliyordu. Karşımdaki hücrede yatan zenci, burada da beni görmeye geldi. Alçak sesle, annesi ve Belçika Konsolosu arasında geçenleri anlattı. Elini sıktım. Kurtulmama yardım ettiği için hayatından pek memnundu. «Yarın tekrar konuşuruz, bu günlük bu kadar yeter,» diyerek ayrıldı.

Dostlarımın yattığı koğuş bana saray gibi geliyor. Clousiot'nun, paraşıyla satın aldığı bir hamağı var. Beni, kendi hamağında yatmaya zorluyor. Enine uzanıyorum. Pek şaşırıyor, uzunlamasına yatarsa hamaktan faydalanmıyacağını anlatıyorum.

Yemek, içmek, uyumak, İspanyol iskambilleriyle maça kızı ve diğer oyunları oynamak, dili iyice öğrenmek için aramızda, polislerle ve Kolombiyalı tutuklularla İspanyolca konuşmak günümüzün tümünü ve gecemizin bir bölümünü alıyor. Akşamın dokuzu oldu mu yatağa girmek güç. Saint-Laurent hastanesinden Santa Marta'ya kadar geçen olaylar ayrıntılarıyla hatırıma geliyor, gözlerimin önünden geçiyor ve mutlu bir son bekliyor. Film burada bitemez, devam etmesi gerek, devam edecek koçum. Bırak kendimi biraz toplayayım, yeni bölümler ekleneceğinden emin olabilirsin, güven, güven bana! Oklarımla koka yapraklarına kavuştum. Yapraklardan biri iyice kurumuştu, öbürü biraz yeşildi henüz. Yeşili çiğniyorum, şaşkın şaşkın yüzüme bakıyorlar. Dostlarıma, bu yapraklardan kokain yapıldığını anlatıyorum.

— Bizimle dalga mı geçiyorsun?

— Tadına bak.

— Evet, gerçekten dili ve dudakları uyuşturuyor.

— Bu yapraklardan satılıyor mu?

— Bilmem. Clousiot, sen nereden para buluyorsun?

— Rio Hacha'da bütün paramı pesoya çevirdim. O günden beri de parasız kalmadım.

— Benim, diyorum, komutanda otuzaltı tane altınım var. Her bir altın yüz peso değerinde. Önümüzdeki günlerde bu işi kurcalayacağım.

— Hepsinin açlıktan nefesi kokuyor, en iyisi onunla pazarlığa otur.

— Bu da bir fikir.

Pazar günü Belçika Konsolosu ve Belçikalı tutukluyla konuştum. Belçikalı tutuklu, muz yetiştiren bir Amerikan şirketini dolandırmış. Konsolos bizi koruyacağına söz veriyor. Brüksel'li ana - babadan doğduğumu gösteren bir fiş dolduruttu bana. Ona rahibelerden ve incilerimden de söz ettim. Kendisi Protestan, ne rahibeleri tanıyor ne de papazları. Belki piskoposu biliyor. Biraz. Altınları istememi öğütlüyor. Çok tehlikeli buluyor bu işi. Baranquil-

la'ya gönderilmemizden yirmi dört saat önce haberi olacak, «O zaman, benim önümde paranızı isteyebilirsiniz, diyor. Yanlış anlamadıysam, olayın bir takım tanıkları da var.»

— Evet.

— Ama şu sıra, sakın bir talepte bulunmayın. Sizi yeniden o korkunç zindanlara atabilir, hatta öldürtebilir de. Yüz pesoluk altınlar küçük bir servet sayılır. Bir tanesinin değeri sandığınız gibi bura parasıyla üç yüz peso değil, en azından beş yüz elli peso. Gördüğünüz gibi, bu çok büyük para, ilgiyi çekmenin sırası değil, incilere gelince durum başka. Bırakın biraz düşüneyim.

Zenciye, benimle kaçıp kaçmıyacağını soruyorum. Kaçmaya niyetlenen biri bu cezaevinden nasıl tüyebilir? Kaçma sözünü duyunca korkudan rengi açıldı

— Yalvarırım adamım, kaçmayı hiç düşünme. Ele geçersen seni bekleyen, ölümlerin en korkuncudur. Bir kere bunun tadını aldın. Hiç olmazsa Baranquilla'ya varmayı bekle. Buradan kaçmak intihar demektir. Ölmek mi istiyorsun? İstemiyorsan rahat dur. Koca Kolombiya'da yattığın zindanın bir benzeri yok. Neden kendini burada tehlikeye atasın?

— Doğru ama duvar pek yüksek değil, tüymek güç olmamalı.

— «Hombre, facil o no». Bana güvenme. Ne seninle kaçarım, ne de kaçmana yardım ederim. Konuşmak bile istemem. Fransız, sen aklı başında biri değilsin, Santa Marta'dan kaçmayı düşünen insan delidir, diyerek yanımdan ayrılıyor.

Sabahları ve öğleden sonraları, önemli suçlardan cezaevine düşmüş Kolombiyalıları inceliyorum. Hepsi de katil suratlı adamlar ama yola getirildikleri hissediliyor. Aşağıdaki hücrelere gönderilme korkusu onları uyuşturmuş, dört beş gün önce hücreden biri çıktı. Boyu benden bir baş uzun, adına «El Caiman» diyorlar. Çok tehlikeli biri olarak tanınıyor. Kendisiyle konuşuyorum, üç - dört gezintiden sonra da:

— Caiman quieres fugarte conmio (benimle kaçar mısın?) diyorum.

Şeytan görmüş gibi bakıyor yüzüme:

— Yakalanırsak geldiğim yere dönmek için mi, di-

yor. Hayır, eksik olma. Oraya dönmemek için öz anamı gebertirim.

Bu son denemem oldu. Bir daha kimseye, kaçmaktan söz etmiyeceğim.

Öğleden sonra Cezaevi Komutam önümden geçiyor. Duruyor, yüzüme bakıyor ve:

— Nasılsın? diye soruyor.

— İyiyim ama altınlarım yanımda olsa daha iyi olacağım.

— Neden?

— Altınlarla kendime bir avukat tutabilirim.

— Gel benimle.

Beni odasına götürüyor. Yalnızız. Bir puro uzatıyor — durum fena değil —. yakıyor puromu — git gide iyileşmekte —.

— Söylediklerimi anlayacak ve ağır ağır konuşarak derdini iyice anlatacak kadar İspanyolca biliyor musun?

— Evet.

— Peki. Yirmi altı altın satmak istediğini söyledin değil mi?

— Tamam, tamam! Bu parayla da kendine bir avukat tutmak istiyorsun ha? Yalnız altınların olduğunu bir sen biliyorsun, bir de ben.

— Hayır, beni tutuklayan çavuşla beş adamı, size vermeden önce altınlarıma el koyan yardımcınız var. Bir de bizim konsolos.

— Haa! Bueno. Çok kişinin durumu bilmesi daha iyi, açıkça iş görebiliriz demektir. Biliyor musun sana bir yardımım dokundu. Ağzımı açıp geçtiğin ülkelerin polisine, bir soygun olup olmadığını sormadım.

— Sormalıydınız.

— Hayır, senin iyiliğin için bu işi yapmamam gerekirdi.

— Size teşekkür ederim.

— Altınları satmamı ister misin?

— Kaça?

— Senin söylediğin fiyata: Yâni, üç yüz pesoya. Sana böyle bir hizmette bulunduğum için yüz pesosunu da bana verirsin. Kabul mü?

— Hayır. Altınları bana onar onar verirsin. Sana

yüz değil, iki yüz peso veririm. Böylece de bana yaptığın iyilik ödenmiş olur.

— Fransız çok kurnazsın. Ben herkese güvenen ve biraz aptal bir subayım. Sen zekisin, az önce söylediğim gibi de çok kurnazsın.

— Peki öyleyse, teklifi sen yap.

— Yarın alıcıyı buraya getiririm. Altınları görür, bir teklif yapar, yarı yarıya bölüşürüz. Başka türlüsü olmaz. Aksi halde altınları bırakıp Baranquilla'ya gidersin, ben de soruşturmanın sonuna kadar tutarım.

— Hayır, sana en son teklifim şu: Adam buraya gelir ve altınlara bakar. Altın başına, üç yüz elli pesonun üstünde ne verirse senin.

— Esta bien (iyi), tu tienes mi palabra (söz veriyorum). Ama bu kadar parayı nereye koyacaksın?

— Para ödeneceğinde konsolosu çağırırsın. Avukatıma ödenmek üzere ona veririm.

— Hayır, tanık istemiyorum.

— Senin için en ufak bir tehlike yok. Otuz altı tane altını geri aldığımı gösteren bir kâğıt imzalar, veririm eline. Kabul et, bana karşı dürüst davranırsan sana bir teklifim daha olacak.

— Nedir o?

— Güven bana. En az ilki kadar cazip, hem bu kez parayı yarı yarıya bölüşeceğiz.

— Cual es (Nedir o iş?) Söyle.

— Yarın işi bitir, akşam param konsolosun eline geçince sana öbür işi de anlatırım.

Görüşmemiz epey uzun sürüyor. Avluya döndüğümde bizim dostlar çoktan koğuşa girmiş.

— Ne oldu?

Konuşmamızın tümünü onlara anlatıyorum. Durumumuzu unutup kahkahadan kırılıyoruz.

— Komutan tilki gibi bir herif! Ama uyuttun işte. Yutacak mı dersin?

— Yüz pesonuza iki yüz peso koyarım ki iş çantada keklik. Bahse giren yok mu?

— Hayır, ben de aynı düşüncedeyim.

Bütün gece düşünüyorum. İlk işi başarıyla sona erdirdik. İkincisi — incileri elde etmek pek hoşuna gidecek — de başarıyla bitecek. Kalıyor üçüncüüüü... Üçün-

cü iş, elimdeki bütün paraya karşılık limandan bir gemi yürütmeme göz yumması. Bu gemiyi kıçımdaki paramla da satın alabilirim. Bakalım, teklifimin karşısında durabilecek mi? Ne kaybederim? İlk işi gördükten sonra beni cezalandıramaz bile, görürüz. Çayı görmeden paçaları sıvamayalım da... Baranquilla'yı bekleyebilirsin. Neden mi? Büyük şehrin cezaevi büyük olur. Dolayısıyla daha iyi korunur, duvarları daha yüksektir. En iyisi dönüp Lali ve Zoraima ile yaşamaya devam etmek. Tüyer tüymez soluğu köyde alırım, yıllarca siner beklerim orada, sonra hayvancılık yapan kabileyle birlikte dağa çıkar, Venezuellalılarla bağlantı kurarım. Her ne pahasına olursa olsun kaçmalıyım. Bütün gece, üçüncü işi başarıyla sonuçlandırmak için ne yapmam gerektiğini düşünüyorum.

Ertesi sabah ilk işi hemen hallediveriyoruz. Komutanın odasında bekleyen bir beyle görüşmek üzere götürüyorlar beni. Odaya girdiğimde polis dışarıda bekliyor, altmış yaşlarında, açık gri elbiseli ve gri kravatlı bir adamla karşı karşıyayım. Masada da kovboy şapkalarını andıran gri bir fötr şapka duruyor. İri gümüşi bir inci, sanki adamın kravat iğnesinde değil de muhafazasında durur gibi. Bu zayıf ve kuru adam incelikten yoksun değil.

— Günaydın efendim.

— Fransızca biliyor musunuz?

— Evet efendim. Lübnan asıllıyım. Yüz pesoluk altınlarınız varmış, bu işle ben ilgileniyorum. Beş yüz versem nedersiniz?

— Hayır, altı yüz elliden aşağı olmaz.

— Edindiğiniz bilgi doğru değil bayım! Bu altınların bir tanesine, en fazla beş yüz elli peso verirler

— Bakın, hepsini aldığınıza göre altı yüzden olur.

— Hayır, beş yüz elliden.

Çekişe çekişe beş yüz seksene anlaştık.

— Que ha dicho (ne konuştunuz?)

— Beş yüz seksende anlaştık komutan. İşi öğleden sonra bitireceğiz.

— Güzel, diyor, benim payım ne olacak?

— Altın başına iki yüz elli peso. Görüyor musunuz, size istediğiniz paranın tam iki buçuk katını veriyorum. Benden yüz peso istemiştiniz.

Gülümsüyor ve soruyor: «Öbür iş nedir?»

— Bir kere konsolos gelsin, parayı alsın. O gidince ikinci işi de anlatırım.

— İkinci bir iş olduğu doğru mu?

— Sana söz veriyorum.

— Bien, ojala (peki, inşallah).

Saat ikide konsolos ve Lübnanlı hazır. Lübnanlı bana yirmi bin sekiz yüz peso sayıyor. On iki bin altıyüzünü konsolosa sekiz bin iki yüz pesoyu da komutana veriyorum. Yüzer pesoluk otuz altı tane altınımı geri aldığımı belirten bir de makbuz imzalıyorum komutana. Komutanla yalnız kalıyoruz. Başrahibe ile aramızda geçenleri anlatıyorum ona:

— Kaç inci var?

— Beş - altı yüz kadar.

— Bu Başrahibe hırsızın teki. İncileri eliyle sana teslim etmesi, yollaması ya da polise vermesi gerekirdi. Onu yakalatacağım.

— Hayır, gidip onu görecek ve Fransızca yazacağım mektubu kendisine vereceksin. Mektubu vermeden önce de, İrlandalı rahibeyi çağırtmasını rica edeceksin.

— Anlıyorum: Mektubu İrlandalı okuyacak ve Başrahibeye tercüme edecek. Oldu, ben gidiyorum.

— Mektubu bekle.

— Ha, unutmuştum! Jose, arabayı hazırla, iki de memur al! diye bağırıyor aralık kapıdan.

Komutanın masasına yerleşip cezaevinin başlığını taşıyan mektup kâğıtlarından birine şunları yazıyorum:

«Manastır Başrahibesine,
İrlandalı rahibenin dost ve yardımsever eliyle.

Tanrı beni manastırımıza gönderince her sıkıntıya düşen hristiyanın yardımına hak kazandığını düşünüp size, malım olan bir torba inci vermiş, böylece Tanrı'nın evi sayılan manastırınızdan gizlice kaçıp gitmeyeceğimi de göstermiştim. İğrenç bir yaratık beni polise gammazlamak gereğini duydu, polis de çatınız altında beni yakaladı. Beni ele veren o iğrenç ruhun, manastırınızda yaşayan Tanrı'nın kızlarından birine ait olmadığını umarım. Kendisini, o çürümüş ruhu bağışladığımı söylesem yalan olur. Tersine, büyük bir inançla Tanrı'dan ve azizlerden, böyle bir gü-

nah işleyenin acımadan cezalandırılmasını isteyeceğim. Sayın Başrahibe, sizden ricam, içinde incilerimin bulunduğu torbayı Komutan Cesairo'ya teslim etmenizdir. Onun da, incileri bana getireceğinden eminim. Bu mektubu, gerektiğinde makbuz da sayabilirsiniz.

Saygılarımın kabulünü ve...v.s.»

Manastır, Santa Marta'dan sekiz kilometre uzaklıktaydı. Araba bir buçuk saat sonra geri döndü. Komutan da hemen beni çağırttı. «Tamam. Say bakalım incilerini.»

Saydım, aslında eksik olup olmadığını anlayamazdım. İncilerimin sayısını bilmiyor; yalnız herifin elindeki torbada ne kadar bulunduğunu anlamak istiyordum. Beş yüz yetmiş iki tane çıktı.

— Tamam mı?

— Tamam.

— No falta (Eksik yok ya?)

— Hayır. Şimdi anlat olup biteni.

— Manastıra vardığımda Başrahibe avludaydı. Yanımdaki iki polisle yolunu kestim ve: «Sayın Başrahibe, önemli olduğunu tahmin edebileceğiniz bir iş için, İrlandalı rahibe ile görüşmem gerekiyor.» dedim.

— Sonra?

— İrlandalı rahibe, mektubu titreyerek Başrahibeye okudu. Başrahibe hiç sesini çıkarmadı. Başını önüne eğip çekmecesini açtı ve: «İşte torba, inciler de içinde. Bu adama karşı günah işleyeni Tanrı bağışlasın. Kendisi için dua ettiğimizi lütfen söyleyin.» İşte Hombre! diye bitirdi komutan sözlerini.

— İncileri ne zaman satıyoruz?

— Manana, (yarın) incilerin nereden geldiğini sormuyorum, tehlikeli bir matador (katil) olduğundan haberim var. Ama aynı zamanda sözünün eri ve mert bir insan olduğunu anladım. Al şu jambonu, ekmeği ve şarap şişesini, bu unutulmaz günü dostlarınla birlikte kutla.

— İyi geceler.

İki litrelik bir «chianti» şişesi, en azından üç kilo gelen bir jambon ve dört uzun Fransız ekmeğiyle koğuşa girdim. Gerçek bir bayram ziyafeti çektik kendimize. Jambon, ekmek ve şarap hızla tükendi. Herkes büyük bir

iştahla içiyor, atıştırıyordu. «Bir avukatın bize faydalı olacağına inanıyor musun?» diye sordular.

Kahkahalarla güldüm. Zavallılar, avukat numarasına dostlarım bile inanmıştı.

— Bilmem. Parayı vermeden önce iyice düşünmek ve soruşturmak gerek.

— En iyisi, diyor Clousiot, parayı davayı kazanırsa vermek.

— Tamam. İşimiz, bu teklifi kabul edecek bir avukat bulmaya kalıyor. Bir daha bu konuya dönmüyor, biraz da utanıyorum doğrusu.

Ertesi sabah bizim Lübnanlı yeniden ortaya çıkıyor. «İş oldukça karışık diyor, önce incileri boyutlarına, sonra cinslerine, sonra biçimlerine göre ayırmak gerek, yuvarlak mı, yoksa barok mu, anlamak zorunlu!» Kısacası, iş yalnız karışık olmakla da kalmıyor, Lübnanlı, en az kendisi kadar inciden anlayan bir ikinci alıcı getireceğini söylüyor. Dört günde işimiz tamam. İncilere otuz bin peso ödüyor. Son anda, Belçika Konsolosunun karısına armağan etmek üzere, bir pembe inciyle iki siyah inciyi ayırıyorum. İyi bezirgân olduklarını gösteriyor ve yalnız bu incilerin beş bin peso ettiğini söylüyorlar. Yine de geri vermiyorum.

Belçika Konsolosu, armağanlarımı kabul etmek istemiyor önce. On beş bin pesomu saklayacak. Böylece elimde yirmi yedi bin pesom oluyor. Şimdi üçüncü işi halletmek gerek.

Nasıl yapacağım bunu? Kolombiya'da iyi bir işçi, günde sekiz ilâ on peso alıyor. Demek ki, yirmi yedi bin peso iyi para. Demiri tavındayken döveceğim. Komutanın yirmi üç bin pesosu var. Benim yirmi yedi bin pesomla serveti elli bini bulacak.

— Komutan, sizden daha iyi durumda olanları yaşatacak gibi bir iş kaça kurulabilir?

— İyi bir ticarethaneyi devralmak için peşin kırkbeş ile altmışbin peso arasında bir para ödemek gerekir.

— Böyle bir ticarethane ne verir? Kazandığınızın üç katını mı? Dört katını mı?

— Daha fazlasını. Kazandığının beş, altı katını sağlar.

— Neden ticaret yapmıyorsunuz?

— Elimdeki paranın iki katını kazanmam gerekir,
— Dinle komutan, sana üçüncü bir teklifim var.
— Benimle dalga geçme.
— Hayır, emin ol dalga geçmiyorum. Bendeki yirmi yedi bin pesoyu ister misin? Dilediğin zaman senindir.
— Nasıl olacak bu iş?
— Kaçmama göz yumarsan.
— İyi dinle Fransız, bana güvenmediğini biliyorum. Önceleri belki hakkın vardı. Ama sayende sefaletten kurtulup kendime bir ev alabilecek, çocuklarımı paralı okula gönderebilecek hale geldiğim için bil ki senin dostunum. Ne paranı çalmak isterim, ne de öldürülmeni. Bana servet versen, buradan kaçmanı sağlayamam. Kaçırsam da kurtulamaz yakalanırsın.
— Ya tersini ispatlarsam?
— O zaman icabına bakarım, yalnız iyi düşün.
— Komutan, balıkçılık yapan bir dostun var mı?
— Evet.
— Beni denize çıkarabilir ve teknesini satabilir mi?
— Evet.
— Teknesi, sence kaç para eder?
— İki bin peso.
— Yedi bin peso ona, yirmi bin de sana verirsem olur mu?
— Fransız, bana on bin peso yeter. Gerisini kendine sakla.
— Sen durumu ayarla.
— Yalnız mı gideceksin?
— Hayır.
— Kaç kişi?
— Üç.
— Balıkçı dostumla bir konuşayım.

Bu adamın tutumundaki büyük değişiklik beni çok şaşırtıyor. Yüzü katil yüzü, ama yüreğinin derinliklerinde gizlenen iyi şeyler var.

Avluda durumu Clousiot ile Maturette'e açıyorum. Dilediğim gibi hareket etmemi, peşimden gelmeye hazır olduklarını söylüyorlar. Hayatlarını ellerime teslim etmeleri bende büyük bir sevinç uyandırıyor. Bu güveni boşa çıkarmıyacak ve çok dikkatli davranacağım, çünkü üzerime büyük bir sorumluluk aldım. Ama öteki dostlara da

durumu haber vermek zorundaydım. Bir domino partisini bitirmek üzereyiz. Saat neredeyse akşamın dokuzu. Son kahveyi içebilecek zamanımız ancak var. «Cafetero!» diye sesleniyorum. Altı tane sıcak kahve getirtiyoruz.

— Sizinle konuşmalıyım. Mesele şu: Bir kere daha tüyebileceğimi sanıyorum. Ne yazık ki, ancak üç kişi olabiliyoruz. Yanıma, kürekten birlikte kaçtığımız Clousiot ve Maturette'i almam çok normal. İçinizden birisinin söyleyeceği varsa açık söylesin, dinleyeceğim.

— Hayır, diyor Brötanyalı, yerden göğe kadar haklısın. Bir kere kürekten birlikte kaçtınız. Sonra bu duruma düşmenizin başlıca sorumlusu Kolombiya kıyılarına çıkmak isteyen bizleriz. Kelebek, bize danıştığın için sana çok teşekkür ederiz. Ama dilediğin gibi hareket etmekte haklısın. Tanrı yardımcınız olsun, çünkü yakalanırsanız mutlak ve oldukça kötü bir ölüm bekliyor sizleri.

Clousiot ile Maturette, bir ağızdan:

— Biliyoruz, diyorlar.

Komutan öğleden sonra beni çağırıyor. Dostu teklifi kabul etmiş. Teknede bulunmasını düşündüğüm şeyleri öğrenmek istiyor.

— Elli litrelik bir fıçı içme suyu, yirmi beş kilo mısır unu, altı litre de zeytinyağı. Hepsi bu kadar.

— Carajo! diye haykırıyor komutan. Bu kadar az yiyecekle denize açılamazsın.

— Açılırım.

— Çok yüreklisin Fransız.

— İşler yolunda. Büyük bir soğukkanlılıkla: «İster inan, ister inanma, diyor, bu işi önce çocuklarım, sonra da senin için yapıyorum. Gösterdiğin yürekliliktен ötürü yardıma hak kazandın.»

Doğru söylediğini biliyorum ve komutana teşekkür ediyorum.

— Sana yardım ettiğim ortaya çıkmamalı. Bunun için ne düşünüyorsun?

— Senin hiç bir sorumluluğun bulunmayacak. Gece yardımcın nöbetçi olduğu sıra kaçacağım.

— Plânın nedir?

— Yarın gece nöbeti tutanlardan birini eksiltmekle işe başlarsın. Üç gün sonra bir kişiyi daha nöbetten alırsın. Tek nöbetçi kalınca da, hücrenin tam karşısına bir

kulübe yerleştirirsin. İlk yağmurlu gecede nöbetçi kulübeye sığınır, ben de arka pencereden atlar kaçarım. Duvarı aydınlatan ışığa gelince, kontak yaptırmanın yolunu bulmalısın. Senden istediğim bu kadar. İki ucuna taş bağlanmış, bir metre uzunluğundaki bakır teli, elektrik direğinden duvarın üstünü aydınlatan lâmbalara giden telin üstüne fırlatmakla da kontak yaptırabilirsin. Balıkçıya gelince, tekne zincirle bağlı olmalı ama kilidini ben gelmeden açık bırakmalı ki fazla uğraşmayayım. Yelkenler çekilmeye hazır olmalı, ayrıca hız almak için teknede üç de kürek bulunmalı.

— Tekne motörlü yahu, diyor komutan.

— Ha! Böylesi daha iyi. Motörü ısıtmak istercesine ağır ağır çalıştırsın ve bırakıp kahvede bir içki içmeye gitsin. Bizim geldiğimizi görünce, sırtında siyah muşambayla, teknenin başında beklesin.

— Para ne olacak?

— Yirmi bin pesoyu ikiye böleceğim, elindeki paraların hepsi yarım olacak. Yedi bin pesoyu ise, balıkçıya vereceğim, geri kalanını cezaevindeki dostlarımdan birinden alacaksın. Kimliğini sana ayrıca bildiririm.

— Bana inanmıyor musun? Bu çok kötü.

— Hayır, sana inanmıyor değilim. Ama elektriği keserken bir yanlış yapabilirsin. O zaman da para vermek istemem, çünkü ışıklar sönmezse kaçamam.

— Kabul

Her şey hazır. Komutanın aracılığıyla yedi bin pesoyu balıkçıya ulaştırdım. Beş gündür bizim koğuşun karşısında tek nöbetçi bekliyor. Kulübe de yerine yerleştirildi, beklediğimiz yağmur bir türlü yağmıyor. Komutanın verdiği eğelerle parmaklıkları eğeledik, oyukları iyice doldurduk, üstelik yavaş yavaş fransızca «bok» demeyi öğrenen bir papağanın kafesiyle de gizledik. Ateş üstündeyiz. Paraların yarısı komutanda. Her gece yağmur bekliyoruz, yağmıyor. Komutan, yağmurun başlamasından bir saat sonra duvarın dış yüzündeki ışıkları söndürecek. Bir türlü yağmur damlamıyor, bu mevsimin kurak geçtiği görülmemiş şey. Gündüzleri parmaklıkların arasından gözümüze çarpan ufacık bir bulut içimizi umutla dolduruyor, ama arkası boş çıkıyor. Delirmek işten değil. On altı gündür her şey hazır. On altı gündür uyanık yüreğimiz ağzımızda

bekliyoruz. Bir pazar sabahı, komutan gelip avluda beni buluyor ve odasına götürüyor. Verdiğim yarım paraları iade ediyor, üstüne de üç bin peso koyuyor.

— Ne var, ne oluyor?

— Fransız, dostum, bir tek bu gecen kaldı. Yarın sabah altıda Baranquilla'ya gidiyorsunuz. Balıkçı paranın geri kalan bölümünü harcadığı için ancak üç bin pesosunu sana verebiliyorum. Bu gece Tanrı'nın izniyle yağmur yağarsa balıkçı bekleyecek, tekneye binerken parayı verirsin. Sana güveniyor, korkacak bir şey olmadığını biliyorum.

O gece yağmur yağmıyor.

Baranquilla'dan Kaçma Çabaları

Sabahın altısında başlarında bir teğmen bulunan sekiz asker ve iki jandarma bileklerimize kelepçeleri geçiriyor. Askerî bir kamyonla Baranquilla yolunu tutuyoruz. Yüz seksen kilometrelik yolu üç buçuk saatte alıyoruz. Sabahın onu, «80» adında Calle Medellin, Baranquilla adresli cezaevindeyiz. Baranquilla'ya varmamak için o kadar çaba harcadık, yine de oradayız. Burası önemli bir şehir. Atlantik üzerindeki en önemli Kolombiya limanı, yalnız Rio Magdelena nehrinin biraz içinde. Cezaevi de oldukça büyük. İçinde dört yüze yakın tutuklu ve yüz gardiyan var. Avrupa cezaevleri gibi yapılmış. Yüksekliği sekiz metreyi aşan, çift duvarla çevrili.

Başta müdür Don Gregoria olmak üzere cezaevi yöneticileri tarafından karşılanıyoruz. Cezaevinin dört avlusu var, ikisi bir yanda, ikisi öbür yanda. Ayinlerin düzenlendiği, aynı zamanda da tutuklularla yakınlarının görüşmesini sağlayan uzun bir kilise bu iki bölümü ortadan ayırıyor. En tehlikelilerin bulunduğu avluya koyuyorlar bizi. Üzerimiz arandığında yirmi üç bin peso ile oklar bulundu. Okların zehirli olduğunu müdüre bildirmeyi görev sayıyorum ama, bu bizi iyi gözle görmemelerine yol açıyor.

— Bu Fransızların zehirli okları bile var!

Kendimizi Baranquilla cezaevinde bulmak, bizce, serüvenimizin en tehlikeli bölümü. Gerçekten de bizi, Fransız yetkililerine burada teslim edecekler. Evet, bizim için büyük bir cezaevinden başka bir şey olmayan Baranquilla,

serüvenlerimizin hayatî noktası. Her ne pahasına olursa olsun buradan kaçmak gerek. Elimdeki bütün kozları oynayacağım.

Koğuşumuz avlunun tam ortasında. Doğrusu buna koğuş ya da hücre değil, kafes demek daha doğru. Bir köşesinde apteshane ve yalaklar bulunan, kalın demir parmaklıklar üstünde bir beton dam. Sayıları yüze yakın olan diğer tutuklular, yirmiye kırk boyutlarındaki bir avlunun dört duvarına oyulmuş hücrelerde yatıp kalkıyor. Bir parmaklıklı kapıyla hücreler avluya açılıyor. Her kapının üstünde, içeri yağmur girmesini önleyen bir saç sundurma var. Gece gündüz tutukluların ve özellikle gardiyanların gözünün önünde bu kafeste altımızdan başkası yatmıyor. Sabahın altısından akşamın altısına kadar, günlerimizi avluda geçiriyoruz. Dilediğimiz gibi girip çıkıyoruz koğuşa. Konuşabiliyor, gezinebiliyor, avluda yemek bile yiyebiliyoruz.

Gelişimizden iki gün sonra, müdür, birkaç polis memuru ve yedi - sekiz gazete fotoğrafçısının bulunduğu kiliseye götürülüyoruz.

— Güyan'dan mı kaçtınız?

— Kaçtığımızı hiç inkâr etmedik ki.

— Hangi suçlardan bu kadar ağır cezalara çarptırıldınız?

— Sizi ilgilendirmez. Önemli olan, Kolombiya topraklarında suç işlemeyişimizdir. Ama ulusunuz, bizden yepyeni bir hayat kurma hakkını esirgediği gibi Fransız hükûmetine gönüllü jandarmalık, insan avcılığı yapıyor.

— Kolombiya, sizi topraklarına kabul etmemesi gerektiği inancında.

— Ama şahsen ben ve iki arkadaşım, bu ülkede yaşamaya kararlıydık, şimdi de kararlıyız. Topraklarınıza ayak basarken değil, açık denizde yakaladılar bizleri. Tersine Kolombiya'dan uzaklaşmak için elimizden geleni yapıyorduk.

Bir Katolik gazetenin muhabiri:

— Biz Kolombiyalılar gibi Fransızların da aşağı yukarı tümü Katoliktir, dedi.

— Siz kendinizi Katolik diye niteleyebilirsiniz ama davranışınız pek hristiyanca değil.

— Nedir suçumuz?

— Bizi kovalayan kişilerle işbirliği yapmak. Daha da öte, onların görevini üzerinize almak, Başpiskopos Irénée de Bruyne tarafından büyük bir soylulukla temsil edilen Curaçao Katoliklerinin armağanı teknemize, içindekilerle birlikte el koymak ve bizleri soymak. Bizim yeniden hayata dönmemizi istemeyişinizi kabul edemiyoruz. Daha da kötüsü bizi kabul etmek gibi bir kumarı oynayabilecek bir ülkeye kendi olanaklarımızla gitmemize bile izin vermiyorsunuz. Bu kadarını kimse kabul edemez.

— Bize, Kolombiyalılara kırgın mısınız?

— Kolombiyalılara değil, ama polise ve adliye mekanizmalarına.

— Her yanlış, istendiği an düzeltilebilir. Bırakın bizi, deniz yoluyla başka bir ülkeye gidelim.

— Size bunu sağlamaya çalışıyoruz.

Avluya döndüğümüzde Maturette: «Anladın mı şimdi? diyor. Artık hayale kapılmak boşuna. Kapana kısıldık, çıkmak da kolay iş değil.»

— Dostlarım, dayanışma halinde olsak daha mı güçleniriz bilmem. Ama herkesin, aklına eşeni yapabileceğini söylemeliyim. Bana gelince, bu ünlü «80» den kaçmak zorundayım.

Perşembe günü bekleme salonuna çağrıldım, iyi giyimli ve kırk beş yaşlarında bir adamla karşılaştım. Yüzüne baktım. Louis Dega'ya çok benziyordu.

— Kelebek sen misin?

— Evet.

— Ben Joseph, Louis Dega'nın kardeşiyim. Gazeteleri okudum ve seni görmeye geldim.

— Sağol.

— Kardeşimi gördün mü? Tanıyor musun onu?

Hastanede birbirimizden ayrılana kadar, Dega'nın başından geçenleri kardeşine bir bir anlatıyorum. O da kardeşinin Salut Adalarında bulunduğunu söylüyor, haoeri Marsilya'dan almış. Ziyaretler perşembe ve pazar günleri kilisede, Baranquilla'da, bir düzine kadar Fransızın yaşadığını, karılarıyla birlikte para kazanmaya geldiklerini belirtiyor. Hepsi de karı satıyor. Şehrin belirli bir bölümünde, yirmiye yakın orospu, Fransız fahişelik müessesesinin usta ve zarif geleneğini sürdürmekte, Kahire'den Lübnan'a, İngiltere'den Avustralya'ya, Buenos Aires'ten, Caracas-

tan, Saygon'dan Brazzaville'e dünya kurulalıdan beri var olan bir mesleği, orospuluğu ve bu mesleğin aracılığını yaparak iyi para kazanma geleneğini devam ettiren kadınlar ve adamlar her yerde aynı.

Joseph Dega bana yepyeni bir haber veriyor: Baranquilla'daki pezevenk Fransızların keyfi iyiden iyiye kaçmış. Bizim bu şehir cezaevine gelişimizin kendi rahatlarını ve günden güne gelişen ticaretlerini bozması ihtimalinden korkuyorlar. Gerçekten de, içimizden bir ya da birkaç kişi tüyerse, kaçak hiç yardım istemese bile polis onu orospuların evinde arıyabilir. Dolayısıyla da, polis daha başka şeyler keşfedebilir. Örneğin sahte kimlik cüzdanları, süresi geçmiş ya da hileli çalışma izinleri gibi. Bizim peşimize polisin düşmesi demek, kimlik cüzdanlarıyla ülkede kalma izinlerinin denetlenmesi demek. Gerçek ortaya çıkarsa, başı derde girecek pek çok kadın ve adamlar var Baranquilla'da.

Gereken bilgiyi almış bulunuyorum. Joseph Dega bütün isteklerimi yapacağını ve her perşembe ile pazar günleri ziyaretime geleceğini söylüyor. Sonradan verdiği sözlerin gerçekten doğru olduğunu anlıyacağım bu mert çocuğa teşekkür ediyorum. Gazetelerden, Fransa'ya iademizin kabul edildiğini de okumuş bildiriyor:

— Beyler, size anlatacak çok şeyim var.

— Hayrola? diyor beş dost bir ağızdan.

— Önce hayale kapılmanın gereği yok. Fransa'ya geri veriliyoruz, kararlaştırılmış bile. Fransız Güyan'ından bir gemi buradan bizi alıp geldiğimiz yere götürecek. Sonra bu şehirde bulunmamız, Baranquilla'ya yerleşip neşeli mangır kazanan pezevenk vatandaşlarımızın keyfini kaçırıyor. Beni ziyaret eden onlardan değil. Bir şeye aldırdığı yok, ama dostlar, birimiz kaçarsa başlarına iş açılacağından çekiniyorlar.

Herkes basıyor kahkahayı dalga geçtiğimi sanıyorlar. Clousiot:

— Bu kadar gırgır yeter. Orospulardan bizi görmeye gelen olursa, bir daha gelmemelerini söyleyeceğiz tamam mı?

— Tamam.

Daha önce de belirttiğim gibi, bizim avluda yüze yakın Kolombiyalı mahkûm yaşıyor. Çoğu da enayi değil.

Aralarında gerçekten iyi hırsızlar, önde gelen kalpazanlar, yaratıcı kafalı haydutlar, silâhlı soygun uzmanları, beyaz zehir kaçakçıları ve Amerika'da pek yaygın olduğu için sıradan meslek sayılan iyi yetiştirilmiş birkaç da kiralık katil var. Güney Amerika ülkelerinde zenginler, siyaset adamları ve servete kavuşmuş serüvenciler kendi hesaplarına iş gören bu katilleri kiralarlar.

Derilerin renkleri çeşit çeşit. Senegallilerin kapkara derisinden Martinik adalarının çay rengine kadar. Bir takım ilişkiler kuruyor ve seçtiğim bazı kişilerin kaçma yeteneklerini, isteklerini yokluyorum. Çoğu benim gibi. Uzun bir cezaya çarptırıldıklarından ya da böyle bir cezadan çekindiklerinden, her an kaçmaya hazır yaşıyorlar. Dikdörtgen biçimindeki avluyu çeviren dört duvarın üstü geceleri çok iyi aydınlanıyor, her köşede bir nöbetçi kulesi var. Böylece duvarın üstünde, gece gündüz dört nöbetçi duruyor, bir beşinci de kilisenin kapısını tutuyor. Kilisenin kapısındaki silâhsız. Verilen yiyeceklerle herkesin karnı doyuyor. Üstelik tutukluların bir çoğu da dışardan kahve ya da portakal, ananas ve papaya adı verilen bir çeşit kavun getiriyor, avluda meyva suyu satıyorlar. Zaman zaman bu küçük esnaf, büyük bir çabuklukla gerçekleştirilen silâhlı saldırıların kurbanı oluyor. Hiç beklenmedik bir anda, bağırmalarını önlemek için yüzleri bezle sarılıveriyor, böğürlerine ya da boyunlarına dayanan bıçak en ufak bir harekette içeri gömülecek. Gık diyemeden bütün paraları uçup gidiyor. Bez çözülünce ense köklerine indirilen bir yumrukla kendilerinden geçiveriyorlar. Soyulanlardan hiç birinin ağzını açtığı görülmemiş. Arasıra soyulan satıcı sattığı şeyi bir kenara bırakıp — bu, bir çeşit dükkân kapama oluyor — kendisini soyanı arıyor. Bulursa, mutlaka bıçakla birbirlerine giriyorlar.

İki Kolombiyalı hırsızdan teklif alıyorum. Dikkatle dinliyorum onları. Söylediklerine göre, şehirde görevli hırsız polisler var. Baranquilla'nın bir kesiminde devriye gezerken, suç ortaklarına haber verip rahatça soygun yapabilmelerini sağlıyorlar.

Bizim hırsız dostlar bu polislerin hepsini tanıyor. Hafta içinde bu polislerin birinin gelip, kilise kapısında mutlaka nöbet tutacağını söylüyorlar. Yalnız dışardan bir tabanca getirmem gerekli. Kapıdaki nöbetçi polis başına

tabanca kabzasıyla vurulmasını kabul edecek. Kilisenin kapısı da, en fazla altı kişilik bir nöbetçi kulübesine bakıyor. Bizi elde tabanca görünce şaşıracaklar, sokağa fırlamamıza engel olamıyacaklar. Ondan sonra da iş, oldukça karışık şehir trafiğine karışıp gözden kaybolmaya kalacak.

Bu plân pek hoşuma gitmiyor. Tabancayı gizlemek zorunlu, bunun için de ancak küçük bir silâh bir 6.35 lik edinebiliriz. 6.35 lik tabancayla da nöbetçileri pek korkutabileceğimizi sanmıyorum. Ya biri silâhına davranır da öldürmek zorunda kalırsak? Hayır, diyorum hırsızlara.

Harekete geçme isteği yalnız beni değil, dostlarımı da meşgul ediyor. Aramızda bir fark var. İyice bezginleştiklerinden bizi almaya geleceklerin hepimizi cezaevinde bulması görüşünü benimsiyorlar. İş bu noktaya vardı mı, yenilgiyi kabullenmek pek uzun sürmez. Güyan'a vardığımızda alacağımız cezaların neler olacağını, bize nasıl davranacaklarını bile tartışıyorlar.

— Sersemliklerinizi dinleyemem ben! Gelecekten söz ettiğinizde benim bulunmadığım bir köşeye çekilin. Sözünü ettiğiniz son, ancak sakat kaldığımızda boyun eğilebilecek bir sondur. Siz sakat mısınız? Aranızda t.....ları burulan var mı? Varsa haber versin. Size şu kadarını söyleyeyim: Buradan kaçmayı kurarken birlikte kaçmayı düşünüyorum ben. Kaçmak için neler yapmak gerektiğini düşünmekten kafam çatlayacak gibi olduğunda, birlikte kaçmayı düşünüyorum demektir. Altı kişinin birlikte tüymesi de kolay iş değil. Açıkca söyleyeyim, bir şey yapmadan Güyan'a döneceğimiz tarih yaklaşırsa kolayını buldum: Zaman kazanmak için bir Kolombiyalı polis öldüreceğim. Bir polis öldürürsem beni Fransa'ya iade etmezler sanırım. O zaman da önümde dünyanın zamanı kalır. Tek başıma kaçacağım için işim çok daha kolaylaşmış olur.

Kolombiyalılar, fena düşünülmemiş bir plân hazırlıyorlar. Pazar sabahı ayin yapıldığından kilise, hep tutuklular ve ziyaretçileriyle dolu. Önce ayin dinleniyor, vaaz da sona erdiğinde kilisede, ziyaretçisi olan tutuklular kalıyor. Kolombiyalılar işin nasıl olabileceğini görüp anlamam için pazar günü kiliseye gitmemi istiyorlar. Bir sonraki pazara girişilecek hareketi düzenlemek bana bırakılıyor. İsyanın elebaşısı olmamı istiyorlar. Harekete geçecek

adamları yeterince tanımadığımdan, bu şerefi geri çeviriyorum.

Ben ancak dört Fransız hakkında garanti verebilirim. Brötanyalıyla, karısını ütüyle öldüren adam bize katılmıyorlar. Meşele yok, pazar günü kiliseye gitmezler olur biter. Pazar günü, kaçmaya hazırlanan dört kişi, ayine katılıyoruz. Kilise dikdörtgen biçimde. Dipte koro yer alıyor, iki yanda avlulara açılan kapılar. Ana kapı nöbetçi kulübesine çıkıyor. Kapı demir tellerle örtülü, ardında da yirmi kadar gardiyan var. Gardiyanların arkasında da sokağa açılan kapı. Kilise tıklım tıklım dolduğundan, gardiyanlar kapıyı açık bırakıyor ve ayin boyunca yanyana diziliyorlar. Ziyaretçiler arasında iki adamımız olacak, ayrıca silâh da bulunacak. Silâhları kadınlar, bacaklarının arasında sokacaklar içeri. Herkes kiliseye girince de gereken kişilere geçirecekler. Bu silâhlar, 38 lik 45 lik tabancalar, isyanın elebaşısı bir kadından tabanca alacak, kadın hemen çıkıp gidecek. Korodaki çocuklardan biri ikinci kampanayı çalınca birlikte harekete geçeceğiz. Ben koca bir bıçağı müdür Don Gregorio'nun gırtlağına dayayıp: «Le la orden nos dejar passar, si no, te mato (Emir ver de bizi bıraksınlar, yoksa seni gebertirim).» diyeceğim.

Bir başkası aynı şeyi papaza yapacak. Diğer üçü de, kilisenin üç ayrı köşesinden, silâhlarını telli ana kapının önündeki polislere doğrultacak. Kim silâhını atmazsa öldürülecek. Silâhsız olanlar önden çıkacaklar. Müdürle papaz, geride kalanlar tarafından kalkan olarak kullanılacak. Her şey düşündüğümüz gibi olursa polisler de tüfeklerini yere atacaklar. Tabancalı olanlarımız onları kilisenin içine sokacak. Önce telli kapıyı, sonra da tahta kapıyı arkamızdan kapayıp kaçmamız gerekiyor. Bütün polisler ayinde bulunacaklarından, nöbetçi kulübesi de boş olacak Dışarda, elli metre ötede, rahat tırmanabilmemiz için arkasına küçük merdiven asılı kamyon bizi bekleyecek. İsyanın elebaşısı bindikten sonra kamyon yola çıkacak. Elebaşı da en son binmek zorunda. Pazar ayinini başından sonuna kadar izleyip teklifi kabul ediyorum. Her şey, Fernando'nun bana anlattığı gibi geçiyor.

Joseph Dega, pazar günü ziyaretime gelmeyecek. Nedenini biliyor. Kamyona binmemiz için bir sahte taksi hazırlayacak, bu taksi bizi önceden hazırlayacağı zulalı bir

yere götürecek. Bütün hafta heyecan içindeyim, harekete geçeceğimiz anı sabırsızlıkla bekliyorum. Fernando, başka yerden bir tabanca edindi. Kolombiyalı sivil muhafızların kullandığı, gerçekten tehlikeli bir silâh bu, bir 45 lik. Perşembe günü, Joseph'in sermayelerinden biri beni görmeye geldi. Çok iyi bir kız taksinin sarı olacağını, yanılmamıza imkân bulunmadığını söylüyor.

— Sağolun.

— Başarılar. İki yanağımdan öpüyor, duygulanmış gibi.

— Girin, girin. Tanrı'nın sesini dinlemek isteyenlerle dolsun bu kilise, diyor papaz.

Clousiot hazır. Maturette'in gözleri parlıyor üçüncü arkadaşımız da peşimi bırakmıyor. Büyük bir soğukkanlılıkla yerime geçiyorum. Müdür Gregorio, şişko bir kadının yanındaki iskemleye oturmuş. Ben duvara dayanmış duruyordum. Sağımda Clousiot, solumda diğer ikisi, hepimiz de sokakta dikkati çekmemek için alışılmış şeyler giymişiz. Sol kolumun içinde bıçak açık duruyor, gömleğim bilekten ilikli. Herkes yerde bir şey ararcasına başını önüne eğecek, korodaki çocuklardan biri kampanasını önce bir, ardından üç kere çaldığında harekete geçeceğiz. İkinci kampana sesi bizim işaretimiz. Herkes o an ne yapacağını biliyor.

İlk kampana, ardından ikincisi. Don Gregorio'nun üstüne atılıyorum, bıçağım bumburuşuk boynuna dayanıverdi. Papaz bağırıyor: «Misericordia no me mata (Acıyın öldürmeyin beni)» Görmeden, diğer üç kişinin gardiyanlara tüfeklerini atmalarını söylediklerini duyuyorum. Her şey yolunda. Don Gregorio'yu güzel giysisinin yakasından tutup:

— Siga y no tengas, no te hare dano (Benimle gel ve korkma, sana kötülük etmeyeceğim.) diyorum.

Papazı gırtlağına bir ustura dayalı, benim yakınımda Fernando:

— Vamos Frances, vamos a la salida (Gidelim Fransız, çıkış kapısına gidelim), diyor.

Zafer ve başarı sevinciyle bizimkileri giriş kapısına doğru itiyorum, aynı anda iki tüfek patlıyor. Fernando ve silâhlı mahkûmlardan biri yere yığılıyor. Yine de bir metre daha ilerliyorum ama gardiyanlar, doğrulmuş, silâhla-

rıyla yolumuzu kesiyorlar. Neyse ki aramızda kadınlar var. Gardiyanların ateş etmesine engel oluyorlar. İki tüfek, ardından da bir tabanca sesi duyuluyor. Üçüncü silâhlı arkadaşımız da, rasgele bir el ateş ettikten sonra vuruluyor. Bu arada da genç kızı yaralıyor. Ölü gibi sararan Don Gregorio:

— Bıçağı ver, diyor bana.

Bıçağı ona veriyorum. Mücadeleyi devam ettirmenin anlamı yok. Otuz saniyede durum tersine dönüyor.

Bir hafta kadar sonra, ayaklanmanın, diğer avlulardan birindeki tutuklulardan biri yüzünden başarısızlığa uğradığını öğreniyorum. Kilisenin dışından ayini dinlerken durumu görüyor ve hemen duvarın tepesindeki nöbetçilere haber veriyor. Nöbetçiler, kilisenin iki yanındaki, altı metreden fazla yükseklikteki duvardan atlıyor ve parmaklıkla örtülü iki yan kapıyı tutuyorlar. Sıraların üstüne çıkıp silâhlarıyla polisleri tehdit eden iki arkadaşı öldürüyorlar. Arkasından büyük bir kargaşalık. Ben sağa sola emirler yağdıran müdürün yanında duruyorum. İçinde biz, dört Fransızın bulunduğu on altı kişilik bir grup prangaya vurulup hücreye atılıyoruz. Suyla ekmekten başka yiyecek yok.

Joseph, Don Gregorio'yu ziyarete geldi. Müdür çağırtıyor ve Joseph'in isteğini yerine getirmek için dostlarımla beni avluya bırakacağını söylüyor. Joseph sayesinde, isyandan on gün sonra yine avludayız. Hem yalnız biz Fransızlar değil. Kolombiyalılar da. Hepimiz aynı koğuşa yerleşiyoruz. Koğuşa girdiğimizde, isyan sırasında ölen Fernando ve iki arkadaşı için bir kaç dakikalık saygı duruşunda bulunmamızı teklif ediyorum. Bir ziyaret sırasında, Joseph, bütün pezevenklerden para toplayıp beş bin peso biriktirdiğini, bu parayla Don Gregorio'nun satın alındığını anlatıyor. Bu hareket, pezevenklerin gözümüzde değer kazanmalarına yol açıyor.

Şimdi ne yapmalı? Nasıl bir yol tutmalı? Kendimi yenik sayıp kılımı kıpırdatmadan geminin gelişini bekleyemem.

Yakıcı güneşin ışınlarından uzak; ortak kullandığımız duşun gölgeliğine uzanmış dikkati çekmeden duvarın üstünde gidip gelen nöbetçileri izliyorum. Gece on dakikada bir sesleniyorlar: «Nöbetçiler dikkat!» Böylece başla-

rındaki nöbetçi çavuş, uyuyup uyumadıklarını anlayabiliyor. Biri cevap vermezse, diğeri cevap alana kadar seslenıyor.

İşin püf noktasını buldum sanıyorum. Gerçekten de duvarın dört köşesindeki nöbetçi kulübelerinden iple bağlı bir teneke kutu sarkıyor. Nöbetçi kahve istediğinde «cafetero» yu çağırıyor, satıcı da kutusuna bir ya da iki kahve dolduruyor. Nöbetçi ipi yukarı çekiyor. Oysa, sağdaki nöbetçi kulesi avluya doğru çıkıntı yapıyor. Sağlam örülmüş bir ipin ucuna bağlanacak büyük bir çengel bulursam bunu kolayca bir yere takabileceğimi düşünüyorum. Kısa sürede sokağa bakan duvara tırmanırım. Bütün mesele nöbetçiyi ortadan kaldırmakta. Bu işi nasıl yapmalı?

Yerinden kalkıp duvarın üzerinde birkaç adım attığını görüyorum. Sıcaktan rahatsız, uyumamak için sanki kendi kendisiyle mücadele ediyor. Tamam be işte! Nöbetçiyi uyutmak gerek. Önce ipi öreceğim, sağlam bir çengel de bulursam nöbetçiyi uyutup talihimi deneyeceğim. İki günde, bulabildiğim bez gömleklerin özellikle haki olanlarından yedi metre uzunluğunda sağlam bir halat örüldü. Çengel bulmak sandığımdan da kolay oldu. Hücrelerin içine yağmur girmesini önlemek için konan sundurmalardan birinin desteği bu. Joseph Dega, bana, çok kuvvetli bir uyku ilâcı getiriyor. Verdiği bilgiye göre, on damladan fazla damlatmamak gerek. Şişede, aşağı yukarı altı çorba kaşığı ilâç var. Nöbetçiyi, kahve ısmarlamaya alıştırıyorum. Kutuyu indiriyor, her keresinde ona üç kahve birden yolluyorum. Bütün Kolombiyalılar alkolü seviyor, uyku ilâcında da anason tadı olduğundan, bir şişe de anason rakısı ediniyorum. Nöbetçiye:

— Fransız usulü kahve ister misiniz? diyorum.

— Nasıl oluyor.

— İçine anason rakısı konuyor.

— Ver bakalım, önce bir deneyelim.

Nöbetçilerin bir çoğu, benim anasonlu kahveyi denedi, şimdi her kahve ısmarlayışımda: «Fransız usulü olsun» diyorlar.

— Nasıl istersen, diyor ve güm, boca ediyorum anason rakısını.

Kaçma zamanı geldi. Bir cumartesi günü, saat iki.

Müthiş bir sıcak ortalığı kasıp kavuruyor. Dostlarım, benimle birlikte gelmenin imkânsızlığını biliyorlar ama, Arap adı taşıyan Ali diye bir Kolombiyalı peşimden tırmanmayı teklif ediyor. Kabul ediyorum. Fransızların birinden şüphe edilip ardından cezalandırılması da böylece önlenmiş olacak. Öte yandan, kendisine kahve sunacağım sıra nöbetçi beni rahatça görebileceği için iple çengeli üstümde taşıyamam. Beş dakikada kendinden geçeceğini hesaplıyorum.

Harekete beş dakika var. Sesleniyorum, nöbetçiye.

— İyi misin?

— İyiyim.

— Bir kahve ister misin?

— Fransız usulü olursa daha iyi.

— Dur, şimdi getiriyorum.

«Cafetero» ya gidiyorum: «İki kahve.» Kutunun içine uyku ilâcı şişesini olduğu gibi boca ettim. Bununla da yere serilmezse iyi! Tam altındayım, anasonlu rakıyı kutuya doldurduğumu gözleriyle görüyor.

— Biraz sert olsun mu?

— Olsun.

Şişenin dibini olduğu gibi boşaltıyorum, hemen kutuyu yukarı çekiyor.

Beş, on, on beş, yirmi dakika geçiyor. Bizimki hâlâ uyumadı. Üstelik, oturacağı yerde tüfek elde birkaç adım gitti, geldi bile. Oysa kahvenin tümünü devirdi. Nöbetin değişmesine de bir saat var.

Diken üstünde, hareketlerini izliyorum. Uyuşturucu ilâç aldığını gösteren en ufak bir belirti yok. Hah! Sendeledi işte. Tüfeği bacaklarının arasında, nöbetçi kulesinin önünde oturuyor. Başı omuzuna düşüyor. Durumdan haberli olan dostlarımla iki üç Kolombiyalı nöbetçiyi, benimki kadar büyük bir heyecanla izliyorlar.

— Haydi, diyorum Ali'ye salla ipi.

Tam ipi fırlatmaya hazırlanırken nöbetçi doğruluyor, tüfeğini düşürüyor, geriniyor ve yerinde sayarcasına bacaklarını hareket ettiriyor. Kolombiyalı tam zamanında vazgeçti ipi atmaktan. Nöbetçinin değişmesine on sekiz dakika var. Başlıyorum Tanrı'yı yardımıma çağırmaya: «Yalvarırım, bir kere daha bana destek ol! Yalvarırım bırakma beni!» Ama ara sıra anlayışsızlık gösteren, hele benim

gibi dinsizlere yüz vermeyen hristiyanların Tanrısına seslenişim boşuna.

Nöbetçi tüfeğini yerden almak için eğiliyor, eğiliyor, eğildiği sıra da yıldırımla vurulmuş gibi boylu boyunca uzanıyor. Kolombiyalı sallıyor ipi, ama çengel duvara çarpıp geri geliyor. İkinci kez savuruyor. Tamam çengel duvara takıldı. Sağlam olup olmadığını anlamak için asılıyor. Ben de deniyorum. Bir ayağımı duvara dayayıp tırmanmaya hazırlandığım sıra, Clousiot:

— Aman ha! diyor. Nöbetçiler geliyor.

Nöbetçilere görünmeden geri çekilecek zamanı ancak buluyorum. Mahkûmlara özgü koruma ve dostluk içgüdüsüyle on-onbeş Kolombiyalı hemen çevreme toplanıyor, aralarına karışıyorum. Ardımızda halatı duvara asılı bırakıp duvar dibinden yürüyoruz. Yeni gelen nöbetçilerden biri hem halatı, hem de tüfeğinin üstüne yığılmış yatan nöbetçiyi görüyor. İki, üç metre koşup canavar düdüğünün düğmesine basıyor. Bir tutuklunun kaçtığından emin.

Sedyeyle, uyuyan nöbetçiyi almaya geliyorlar. Duvarın üstündeki geçitte yirmiden fazla polis var. Don Gregorio da yanlarında, halatı yukarı çekiyor. Çengel elinde. Az sonra, elde tüfek, polisler avluyu kuşatıyor. Yoklama var. Adı okunan, hücresine girmek zorunda. Şaşırtıcı bir olay! Tek noksan yok. Herkesi hücresine kapayıp, üstüne vuruyorlar kilidi.

İkinci yoklama ve hücre hücre denetim. Hayır, kimse kaybolmamış. Saat üçe doğru bizi yeniden avluya çıkarıyorlar. Nöbetçinin horul horul uyuduğunu, uyandırmak için ne yaptılarsa boşa çıktığını öğreniyorum. Kolombiyalı suç ortağım benden bitik halde. İşi başarıyla sonuçlandıracağımıza o kadar emindi ki Amerikan mallarına veryansın ediyor, çünkü nöbetçiye verdiğimiz uyku ilâcı Amerikan malıydı.

— Ne yapmalı?

— Hombre baştan başlarız.

Bula bula bu cevabı buluyorum. Nöbetçiyi tekrar uyutmak istediğimi sanıyor; Oysa ben, bambaşka bir yol arıyorum.

— Fransız usulü kahveyi içecek biri daha çıkar mı sence o kadar hıyar mı bu gardivanlar? diye soruyor.

Acı durumuma rağmen, gülmekten kendimi alamıyorum.

— Hiç kuşkun olmasın ağa.

Nöbetçinin uykusu üç gün ve dört gece sürüyor. Tabii uyandığında, kendisini, Fransız usulü kahveyle benim uyuttuğumu açıklıyor. Don Gregorio beni çağırıyor, nöbetçiyle yüzleştiriyor. Nöbetçi komutanı kılıcıyla bana vurmak istediğinde odanın köşesine çekilip onu tahrik ediyorum. Herif silâhını kaldırıp saldırıya geçerken Don Gregorio araya giriyor, kılıcı omuzuna yemesiyle yere yığılması bir oluyor. Köprücük kemiği kırılmış. Avaz avaz bağırdığından subay, ondan başkasıyla ilgilenmez oluyor. Kaldırıyor müdürü yerden. Don Gregorio yardım istiyor. Yan odalardan sivil memurlar koşuşuyor. Nöbetçi subayı, iki polis memuru ve uykudan yeni kalkan nöbetçi, müdürün intikamını almak isteyen bir o kadar siville boğuşuyorlar. Bu kargaşalıkta çoğu hafif yaralar alıyor. Aradan beresiz sıyrılan yalnız benim. Önemli olan artık benim durumum değil de müdürün ve nöbetçi subayın durumu. Hastaneye kaldırılan müdürün yardımcısı, beni avluya yolluyor:

— Senin işine sonra bakarız Francés.

Ertesi sabahı, omuzu alçıya alınan müdür, nöbetçi subaya karşı yazılı olarak tanıklık etmemi istiyor. Büyük bir zevkle, benden istenen şeyi söylüyorum. Uyku ilâcı hikâyesi hepten unutuluyor. Artık ilgilendirmiyor onları, benim için ne büyük talih.

Bir kaç gün geçtikten sonra, Joseph Dega, cezaevi dışından harekete geçmeyi teklif ediyor. Nöbetçilerin üstünde gezindiği duvarın iyice aydınlatıldığını, bu nedenle de gece kaçmanın imkânsızlığını ona söylemiştim. Bir elektrikçinin yardımıyla, bunun da çaresini buluyor: Cezaevi dışındaki transformatörün kolunu indirince elektrik akımı kesilivercek. Bana da, sokak yönünde, avluda ve kilisenin kapısında bekleyen nöbetçileri satın almak düşüyor. Bu iş sandığımdan çok daha güç. Bir kere, Joseph'in aracılığıyla aileme on bin peso göndereceğime Don Gregorio'yu inandırmam gerekiyor, karısına bir şey alması için iki bin peso da onun eline sıkıştırdım mı işin bu yanı tamam. Nöbet saatlerini ve sırasını düzenleyenin kimliğini anladıktan sonra onu da satın almak zorunlu. Üç bin pesoya evet diyor ama diğer iki nöbetçiyle yapacağım pazarlığa bulaşmak is-

temiyor, Onları bulmak ve anlaşmak bana ait. Ben satın aldığım nöbetçilerin adlarını bildireceğim, o istediğim nöbet sırasını kendilerine verecek.

Bu yeni kaçış plânı bir ayımı alıyor. Sonunda her şey, en ufak ayrıntısına kadar hazır. Avludaki polisle anlaştığımızdan, o yönden derdimiz yok, parmaklıkları bir demir testeresiyle keseceğiz. Elimde üç testere var. Birlikte kaçma yı denediğimiz Kolombiyalıya haber verdim. Parmaklığını birkaç yerinden kesecek. Kaçacağımız gece, günlerden beri deli numarası yapan bir arkadaşı teneke çalıp avaz avaz şarkı söyleyecek. Kolombiyalı, nöbetçinin, yalnız iki Fransızın kaçışına göz yumacağını biliyor. Üçüncü biri kaçmaya kalkarsa üzerine ateş edecek. Yine de talihini denemeye kararlı, karanlıkta birbirimize yapışarak tırmanırsak nöbetçinin üç kişi olduğumuzu seçemiyeceğine inanıyor. Benle kimin geleceğini anlamak için, Clousiot ile Maturette, aralarında kura çektiler. Clousiot kazandı.

Karanlık gece gelip çatıyor. Çavuşla iki polis paralarını, ortadan kesilmiş halde alıyorlar. Bu kez, paraları kesmem de gerekmedi önceden kesilmişti, nasılsa. Paylarına düşen öteki parçaları Darrio Chinada, Joseph Dega'nın karısından alacaklar. Işık sönüyor. Parmaklığa yükleniyoruz. On dakikaya varmadan kesiliyor. Koyu renk gömlek ve pan talonlarla hücreden çıkıyoruz. Yolda, Kolombiyalı da bize katılıyor. Siyah bir mayonun dışında çıplak. Zindan kapısının tel örgüsüne tırmanıyor, sundurmaya dolanıp ucunda üç metrelik bir halat bulunan çengeli duvara savuruyorum. Üç dakika içinde, çıt çıkarmadan, nöbetçilerin devriye gezdikleri yerdeyim. Yüzükoyun yere uzanmış, Clousiot'yu bekliyorum. Ortalık zifiri karanlık. Birden bana doğru uzanan eli görüyor, daha doğrusu belli belirsiz seçerek yakalıyor ve çekiyorum. Müthiş bir gürültü kopuyor. Clousiot, duvarla sundurma arasından geçerken pantalonunun kemeri saça takılmış. Tabii elimi çekiyorum. Ses kesiliyor. Kemerini kurtardığını sanarak yeniden Clousiot'u çekiyorum, çinko damın gümbürtüsü arasında yukarı alabiliyorum.

Diğer nöbetçi kulelerinden tüfek sesleri geliyor ama bizimkinde çıt yok. Tüfek sesleriyle aklımız başımızdan gidiyor ve yanlış yere atlıyoruz. Sağda, beş metre aşağıda bir yol varken, dokuz metre yükseklikten altımızdaki yola dü-

şüyoruz. Sonuç: Clousiot'nun sağ bacağı yeniden kırılıyor. Ben de yerimden doğrulamıyorum: İki ayağım da kırık. Sonradan ökçe kemiğimi kırdığımı öğreniyorum. Kolombiyalının dizi çıkıyor. Tüfek sesleriyle nöbetçiler dışarı uğruyorlar. Büyük bir elektrik lâmbasını üstümüze tutup bizi kuşatıyorlar, tüfekler ateşe hazır. Hırsımdan ağlıyorum. Üstelik polisler, yerimden kalkamadığıma da inanmıyorlar. Diz üstü, yüzlerce dipçik altında itilip kakılarak giriyorum cezaevine. Kolombiyalıyla Clousiot tek ayak üstünde sekiyorlar. Bir dipçik darbesinin başımda açtığı yaradan oluk gibi kan akıyor.

Tüfek sesleri, Allahtan o gece nöbetçi olup odasında uyuyan Don Gregorio'yu uyandırmış. Yetişmese dipçik ve süngü darbeleri altında ölüp gideceğiz. En fazla üstüme çullanan da, iki nöbetçiyi istediğim yere yerleştirmek üzere satın aldığım çavuş. Don Gregorio, bu amansız insan avına son veriyor. Bizi ağır yaraladıkları takdirde hepsini mahkemeye vermekle tehdit ediyor. Bu tılsımlı söz, herkesi hareketsiz bırakıyor.

Ertesi sabah, Clousiot'nun bacağını hastanede alçıya alıyorlar. Kolombiyalının dizi, çıkıktan anlayan bir tutuklu tarafından yerine oturtulup sarılıyor. Gece ayaklarım o kadar şişti ki kafam kadar büyüdü, kan oturması sonucu önce kırmızı sonra da kapkara kesildi. Doktor şiş ayaklarımı tuzlu suya koyuyor, günde üç kere de sülük yapıştırıyorlar. Sülükler emebilecekleri kadar kanı emince kendilerinden bırakıyorlar derimi, sirkeye atıp içlerindeki kan boşaltılıyor. Başımdaki yaraya da altı dikiş atmaları gerekti.

Haber sıkıntısı çeken bir gazeteci, benimle ilgili bir yazı yayınlıyor. Kilisedeki ayaklanmanın elebaşısı olduğumu, nöbetçilerden birini «zehirlediğimi», son olarak da dışardan bazı kişilerle işbirliği yaparak bütün mahkûmları kaçırmaya kalkıştığımı belirtiyor. Transformatörün kolunu indirip bütün mahallenin ışıklarını kesmek, ancak dışardan birinin işe karışmasıyla mümkündür, diyor. «Fransa'nın bir an önce yetişip, bu bir numaralı gangsterinden bizi kurtaracağını umuyoruz,» diyerek de yazısını noktalıyor.

Joseph, karısı Annie ile beni görmeye geldi. Çavuşla üç polis memuru, ayrı ayrı uğrayarak ellerindeki paranın öbür yarısını istemişler. Annie, ne yapmak gerektiğini öğ-

renmeye gelmiş. Sözlerini tuttukları için parayı vermesini söylüyorum. Başarısızlığa uğradıksa suç onların değil.

Bir haftadır, içinde yattığım bir madenî el arabasıyla avluda gezdiriyorlar beni. Arabanın ayakucuna takılan tahtalar arasında gerili bez parçasına ayaklarımı uzatıp yatıyorum. Fazla acı çekmemek için ancak böyle yatabilmem mümkün. Dev boyutlara varan, şiş ve kan oturmasıyla kapkara kesilen ayaklarımı, yatarken bile bir yere değdirmeye gelmiyor. Böyle yattığımda daha az acı çekiyorum işte. Ayaklarımın şişi, kırıldıktan on beş gün sonra yarı yarıya iniyor, röntgenini alıyorlar. Ökçe kemiklerimin kırıldığı anlaşılıyor. Hayat boyu düztaban kalacağım.

Bugünkü gazete, içinde bir sürü polisle bizi almaya gelecek Fransız gemisinin, ay sonu Baranquilla'da olacağını yazıyor. Gazeteye göre, bu geminin adı «Mana». Günlerden 12 ekim. Onsekiz günümüz var, son kozumuzu da oynamak zorundayız. Ama bu kırık ayakla ne yapabiliriz?

Joseph umutsuz. Son ziyaretinde, Barrio Chino'daki bütün kadınların, özgürlüğe kavuşmak için verdiğim bunca mücadeleden sonra, Fransızlara iade edilmek üzere olmama çok üzüldüklerini söylüyor. Durumum Baranquilla'daki Fransız kolonisini çok üzüyor. Bu adamlarla kadınların, beni içten desteklemeleri karşısında epey rahatlıyorum.

Bir Kolombiyalı polisi öldürmekten vazgeçtim. Gerçekten de, bana kötülüğü dokunmamış bir adamı öldüremem. Yardım ettiği bir anası, babası bir karısı ve çocukları olabileceğini düşünüyorum. Ailesiz kötü yürekli bir polis bulmak gerektiğini düşünerek gülümsüyorum. Örneğin, ona şu soruyu sorabilirim: «Seni öldürürsem, ardından kimse ağlamıyacak ya?» Bu 13 ekim sabahı kafam gerçekten bozuk. Yutunca sarılık olacağım pikrik asit taşının parçasına bakıyorum. Hastaneye kaldırılırsam, Joseph'in satın aldığı adamlar belki beni oradan kaçırabilirler. 14 ekim günü, limondan da sarıyım. Don Gregorio, avluda beni görmeye geliyor, gölgelik bir yerdeyim. Ayaklarım havada, el arabamın içinde yatıyorum. Çabucak, dolambaçlı yollara sapmadan, hiç bir şey düşünmeden:

— Beni hastaneye yatırırsanız size on bin peso, diyorum.

— Fransız çalışacağım. Yalnız on bin peso için değil; özgürlük uğruna bunca zaman boşuna mücadele etmen

insanı gerçekten üzüyor, biraz da ondan. Yalnız, gazetede çıkan yazıdan ötürü seni hastanede tutmazlar, korkarlar.

Bir saat sonra doktor, beni hastaneye kaldırıyor. Hastanenin zeminine değmiyorum bile. Sedye ile cankurtarandan indirilip yerimden kımıldatılmadan idrarıma bakılıyor, çok dikkatle muayene ediliyor ve iki saat geçmeden cezaevine dönüyorum.

Günlerden 19 ekim, perşembe. Joseph'in karısı Annie, bir Korsikalının karısıyla birlikte geldi. Bana sigara ve tatlı getirdiler. Bu iki kadın, dostça sözleriyle, içimi ferahlatıyorlar. Güzel sözleri, saf ve çıkar gözetmeyen dostlukları bu acı günü gerçekten «güneşli» bir öğleden sonraya çevirdi. «Çevre» adamlarının dayanışması, «80» de kaldığım sürece bana ne kadar faydalı oldu, anlatamam. Beni kaçırmak için özgürlüğünü ve durumunu tehlikeye atacak kadar ileri giden Joseph Dega'nın borcunu ödemek imkânsız.

Yalnız Annie'nin sözü aklıma bir şey getiriyor. Aramızda konuşurken:

— Kelebek, diyor, özgürlüğünüze kavuşmak için bir insanın yapabileceği her şeyi yaptınız. Kader, size karşı pek insafsızca davrandı. Artık «80» i uçurmaktan başka çareniz kalmıyor.

— Neden olmasın? Bu eski cezaevini neden uçurmayayım? Üstelik bütün Kolombiyalılara da bir hizmette bulunmuş olurum. Cezaevini uçurursam belki daha yeni ve temiz bir bina yaparlar yerine.

Bir daha görüşmemek üzere vedalaştığım bu sevimli kadınlarla öpüşürken, Annie'ye:

— Joseph'e pazar günü gelip beni görmesini söyleyiverin, diyorum.

22 ekim pazar günü Joseph beni bekliyor.

— Güpegündüz, cezaevi duvarını uçuracağım. Daha önce de sözünü ettiğimiz sahte taksiyle beş bin pesoya anlaş. Hergün sabahın sekiziyle akşamın sekizi arasında, Calle Medellin ardındaki sokakta beklesin. Hiç bir şey olmasa da, eline günde beş yüz peso geçecek. Bizi kaçırabilirse de beş bin peso. İri yarı bir mahkûmun sırtında, dinamitin açacağı delikten geçip taksiye kadar varacağım. İşin bundan sonrası şoföre bağlı. Aksi halde hapı yuttuk demektir, başka bir umut kapısı kalmıyor.

— Bana güven, diyor Joseph.

Saat beşte, iki kişinin koltuğunda kiliseye gidiyorum. Tek başıma dua etmek istediğimi söylediğimden beni yalnız bırakıyorlar. Don Gregorio'yu çağırtıyorum. Geliyor.

— Hombre, buradan ayrılmana sekiz gün kaldı.

— Sizi bu iş için çağırttım ya. Sizde on beş bin pesom var. Gitmeden önce arkadaşıma vermenizi istiyorum, aileme gönderecek. Beni, görevlilerin kötü davranışından her zaman korumak zahmetine katlandığımız için, lütfen üç bin pesoyu kabul edin. Paralarla bir zamklı şeriti bana bugün verirseniz çok sevinirim. Böylece paraları, perşembe günü dostumla yollamak üzere hazır ederim.

— Oldu.

Geri dönüyor ve ortadan kesilmiş on iki bin pesoyu bana veriyor. Üç binini de kendine ayırıyor.

Yeniden el arabama uzanınca, Kolombiyalıyı tenha bir köşeye çağırıyorum. Son kaçışımda benimle gelen adam bu. Projemi ona açıyor ve beni sırtlayıp, otuz metre kadar koşturarak taksiye götürmeyi kabul edip etmiyeceğini soruyorum. Yapacağına söz veriyor. İşin bu yanı sağlam. Joseph istediklerimi yapacakmış gibi hazırlanıyorum Pazartesi sabahı erkenden duşa giriyorum Clousiot ile birlikte her gün arabamı süren Maturette, son kaçışımda üç bin peso verdiğim, beni iyice döven çavuşu çağırıyor.

— Çavuş Lopez, sizinle konuşmalıyım.

— Ne istiyorsunuz?

— İki bin pesoya, üç vitesli ve çok güçlü bir matkapla altı çakmak fitili istiyorum. Fitillerin ikisi yarım santim, ikisi bir santim, ikisi de bir buçuk santim kalınlığında olmalı.

— Ama üzerimde hiç para yok.

— İşte size beş yüz peso.

— Yarın nöbet değişirken, saat birde istediklerini alacaksın. İki bin pesoyu hazırla.

Salı günü birde, bütün istediklerimi avludaki boş çöp tenekesinde buluyorum. Bu teneke, nöbet değiştikçe boşaltılıyor. Dev yapılı Kolombiyalı dostum Pablo hepsini toparlayıp saklıyor.

26 Ekim perşembe günü Joseph görünmüyor. Ziyaret saatinin sonuna doğru beni çağırıyorlar. Joseph'in adına gelen, yaşlı ve buruşuk yüzlü bir Fransız.

— Şu somunun içinde istediğin var, diyor.

— Taksi için iki bin peso. Günde beş yüz pesodan. Tamam mı?

— Şoför yaşlı bir Perulu, her şeyi göze alıyor. O yandan kuşkun olmasın. Eyvallah.

— Eyvallah...

Ekmek dikkati çekmesin diye, büyük bir kâğıt torbanın içine sigaralar kibritler, sosisler, bir sucuk, bir paket tereyağ, bir şişe de kara zeytinyağı doldurmuşlar. Torbamı karıştıran kapıdaki nöbetçiye bir paket sigara, kibrit ve iki sosis veriyorum.

— Bir parça da ekmek ver, demez mi?

Bu eksikti.

— Yoo arkadaş, ekmeği de kendin al. Al şana beş peso, çünkü bu ekmek altımıza yetmeyecek nasılsa, bize de alırsın bir zahmet.

Off! Ucuz kurtuldum. Bu herife sosis vermek de nereden aklıma geldi! El arabası, bu baş belâsı polisten hızla uzaklaşıyor. Ekmek istemesi beni öylesine dehşete düşürmüş ki hâlâ ter içindeyim.

— Şenlik yarına. Her şey hazır Pablo. Deliği, avluya doğru çıkıntı yapan nöbetçi kulübesinin altında açmak gerekli. Yukarıdaki aynasız nasılsa seni göremez.

— Göremez ama duyabilir.

— O işin de gereğini düşündüm. Sabah onda, avlunun bu bölümü gölge olur. Bakırcılardan biri, bizim birkaç metre ötemizde bakır levhayı duvara dayayıp çekiciyle düzeltmeye koyulmalı. İki kişi olursa daha da iyi. Her birine beş yüz peso veririm. Bu işi yapabilecek iki kişi bul.

Buluyor gereken adamları.

— İki dostum, durup dinlenmeden bakır dövecekler. Nöbetçi, bizim gürültümüzü duyamaz. Yalnız senin arabanla, nöbet kulesinin hemen altında durup Fransız dostlarınla tartışman gerekiyor. Böylece beni, karşı köşedeki nöbetçiden biraz gizlemiş olursunuz.

Delik, bir saat içinde oyuldu. Bakır levhaya indirilen çekiç darbeleri ve yardımcılardan birinin fitile döktüğü zeytinyağı sayesinde nöbetçi hiç bir şeyden kuşkulanmıyor. Dinamit, kapsül ve fitil kondu. Dinamit duvardaki kovuğa kille yerleştirildi. Çekiliyoruz. İşler yolunda giderse, patlamayla duvarda büyük bir oyuk açılacak. Nöbetçi kule-

siyle birlikte aşağı inecek ve ben, Pablo'nun sırtında, taksiye varacağım. Ötekiler de başlarının çaresine bakacaklar. Mantıklı düşünülürse, Clousiot ile Maturette avludan benden sonra bile çıksalar, taksiye daha çabuk varabilecekler.

Fitili ateşlemeden hemen önce, Pablo, durumu Kolombiyalılara bildiriyor:

— Kaçmak isterseniz, birkaç saniye sonra duvarda bir oyuk açılacak.

— Hemen fırlamak gerek, çünkü polisler en arkada kalan ve göz önünde bulunanlara ateş açacaklar.

Fitili ateşliyoruz. Müthiş bir patlama bütün mahalleyi sarsıyor. Nöbetçi kulesi içindekiyle birlikte aşağı iniyor. Duvarda koca koca yarıklar açılıyor, sokağı görebilmek mümkün ama bu deliklerden hiç biri, avludan çıkabilmemize yetecek kadar büyük değil. Dilediğimiz büyüklükte bir gedik açılmadı. Ancak o an hapı yuttuğumu anlıyorum. Kaderim. Cayenne'e dönmekmiş.

Patlamanın ardından akıl almaz bir kargaşalık oluyor. Elliden fazla polis avluda. Don Gregorio, bu işin, kimin başının altından çıktığını biliyor.

— Bueno Francés, bu son olur umarım.

Garnizon komutanı sinirden deliye dönmüş. El arabasında yatan yaralı bir adamı da dövdüremiyor. Diğerlerinin başını derde sokmamak için, bu işi tek başıma düzenlediğimi bağıra bağıra söylüyorum. Altı gardiyan delik deşik duvarın önünde, altısı avluda, altısı da yolda, duvarcılar onarımı bitirene kadar devamlı nöbet tutacaklar. Kuleyle birlikte avluya düşen nöbetçiye, Allahtan bir şey olmamış.

Küreğe Dönüş

Üç gün sonra, 30 ekim sabahı saat on birde, beyaz giysiler içinde on iki Fransız mubassır bizi Kolombiyalılardan devralıyor. Yola çıkmadan önce, resmî bir tören düzenleniyor. Her birimizin kimliğini anlamak gerek. Fişlerimizi, fotoğraflarımızı, parmak izlerimizi ve gereken her şeyi getirmişler. Kimliklerimiz tesbit ediliyor. Fransız konsolosu, bizi resmen Fransa'ya iade edecek olan Kolombiyalı hâkimin uzattığı zaptı imzalamak üzere yaklaşıyor. Orada bulunan herkes, Güyan'dan gelen mubassırların bi-

ze gösterdikleri yakınlık karşısında hayretten hayrete düşüyor. Ne bir düşmanlık var, ne de kötü bir söz. Bizden daha uzun süre kalan diğer üç arkadaş aynasızlardan bazılarını tanıyor, kırk yıllık dostlar gibi konuşuyor, şakalaşıyorlar. Kafilenin başındaki binbaşı Boural, benim sağlık durumumdan endişede. Ayaklarıma bakıp gemide tedavi göreceğimi söylüyor. Bizi almaya gelen gemide iyi de bir hastabakıcı varmış.

Bu derme çatma geminin ambarında yolculuk, özellikle boğucu sıcak ve bizi Toulon'daki kürek cehenneminden kalma prangalara ikişer ikişer vurmaları yüzünden epey dertli geçiyor. Yolculuğumuz süresince dikkate değer tek olay, geminin kömür almak üzere Trinidad'a uğramak zorunda kalması. Rıhtıma yanaştığımızda, İngiliz deniz kuvvetlerinden bir subay ayağımıza vurulan prangaların sökülmesini istiyor. İnsanları deniz üstünde giden bir gemiye bağlamak yasaktır, diyor. Bu olaydan faydalanıp, başka bir İngiliz subayını tokatlıyorum. Bu hareketimle, beni tutuklayıp Trinidad'da gemiden indirmelerini sağlamaya çalışıyorum. Ama subay:

— İşlediğiniz bu ağır suçtan ötürü sizi tutuklayıp gemiden indirmiyeceğim, diyor. Güyan'a döndüğünüzde, çok daha ağır bir ceza yiyeceksiniz nasılsa.

Boş yere adamı tokatladığımla kalıyorum. Hayır, gerçekten kaderim Güyan'a dönmek. On bir ay süren kaçışın, devamlı ve çeşitli mücadelelerin böylesine pis bir şekilde sona ermesi çok acı. Her neyse, çeşitli serüvenlerin büyük gürültüsüne, bütün acı sonuçlarıyla beni bekleyen kürek cehennemine dönmek zorunda kalışıma rağmen yaşadığım unutulmaz anlar benliğimden silinecek gibi değil.

Az önce ayrıldığımız Trinidad limanı yakınında, eşi bulunmaz Bowen ailesi yaşıyor. Büyük insan, piskopos Irénée de Bruyne'ün toprağı Curaçao'nun da yakınından geçiyoruz. Doğal kendiliğindenliği içinde en saf ve büyük aşkı tattığım Guajiro kızılderililerin topraklarını da görüyoruz herhalde. Çocuklara özgü o açıklığı, bu bulunmaz çağı ötekilerden ayıran her şeyi tüm saflığıyla görme yeteneğini, anlayış zenginliğini, iyi niyeti, sevgiyi ve temizliği bu kızılderililerde buluyorum.

Ya Güvercinler Adasındaki cüzzamlılar! Korkunç bir

hastalığa yakalanan, yine de yüreklerinde, bize yardım etmek için gerekli soyluluğu bulan o sefil kürek mahkûmları!

İçten gelen iyiliğiyle Belçika Konsolosundan, beni tanımadan hayatını benim için tehlikeye atan Joseph Dega'ya kadar, kaçışım sırasında tanıdığım bütün bu insanları görmek bile kaçmağa değer. Bu olağanüstü insanları tanımakla ruhumu zenginleştirdiğim için, başarısızlıkla sonuçlansa da kaçışım bir zaferdir. Hayır, kaçtığıma hiç pişman değilim.

İşte Maroni ve çamurlu suları. MANA'nın güvertesindeyiz. Tropiklerin güneşi, bu toprakları kasıp kavurmaya başlamış bile. Sabahın saat dokuzu. Nehrin ağzını görüyorum, hızla çıktığımız yerden ağır ağır içeri giriyoruz. Dostlarım konuşmuyor. Görevliler geri dönüşün sevinci içinde. Yolculuk süresince hava o kadar kötü gitti ki, şimdi içlerinden pek çoğu derin bir soluk alıyor.

16 Kasım 1934

İskelede büyük bir kalabalık birikmiş, binlerce kilometre uzağa gitmekten çekinmeyen adamları bekledikleri hissediliyor. Bir pazar günü geldiğimizden, pek eğlencesi olmayan bu topluluk için bizi karşılamak aslında büyük eğlence. Aralarında konuştuklarını duyuyorum:

— Yaralı olan Kelebek. Şu da Clousiot. Öbürü Maturette...

Kampta, altı yüz kürek mahkûmu, barakalarının önüne sıralanmış. Her grubun başında bir «mubassır». İlk gözüme çarpan François Sierra oluyor. Kimseden saklamadan açıkça gözyaşları döküyor. Revirin pencerelerinden birine ilişmiş, bakıyor bana. Acısının gerçek olduğu hissediliyor. Kampın tam ortasında duruyoruz. Cezaevi komutanı elindeki megafonu ağzına götürüyor.

— Mahkûmlar, kaçmanın gereksizliğini gözlerinizle görün. Bütün ülkeler sizi tutuklayıp Fransa'ya iade ediyorlar. En iyisi uslu durup iyi davranarak göze girmek. Bu beş adamı bekleyen nedir, biliyor musunuz? Saint Joseph Adasında çekecekleri ağır hapis cezası, sonra da hayat boyu Salut Adalarına sürgün. İşte kaçmakla elde ettikleri şey.

Anladığınızı umarım. Mubassırlar, bu adamları hücrelerine götürün.

Birkaç dakika sonra, çok sıkı denetlenen özel hücrelere yerleştiriliyoruz. Gelir gelmez şişen ayaklarımın tedavisini istiyorum. Clousiot da bacağındaki alçının canını çok acıttığını söylüyor. Bir deneme daha yapıyoruz. Ya hastaneye yollarlarsa? François Sierra, yanında bir mubassırla geliyor.

— İşte hastabakıcı, diyor aynasız.

— Nasılsın Kelebek?

— Hastayız, revirde yatmak istiyorum.

— Seni oraya aldırmaya çalışırım ama, yaptıklarından sonra gerek sen, gerekse Clousiot için imkânsız bir şey bu.

Ayaklarımı oğuyor, merhem sürüyor, Clousiot'nun bacağındaki alçıya bakıp yanımızdan ayrılıyor. Aynasızlar başımızda durduğundan doğru dürüst konuşamadık ama, gözlerinde öylesine büyük bir sevgi okunuyor ki, allak bullak oldum.

Ertesi gün yeniden ayaklarımı ovalarken:

— Hayır, diyor, yapacak şey yok. Bir koğuşa yatırılmanı sağlayayım mı, ister misin? Geceleri ayağına pranga vuruyorlar mı?

— Evet!..

— Öyleyse en iyisi, bir koğuşa yatırılman. Yine prangaya vurulacaksın ama hiç olmazsa yalnız kalmıyacaksın. Şu sıra tek başına kalmak, senin için korkunç bir şey olmalı.

— Kabul.

Evet, şu sıra yalnızlığa katlanabilmek, eskisinden de güç. Öyle bir haldeyim ki, düşüncelerimle geçmişte ve günümüzde gezinmek için gözlerimi kapamam bile gerekmiyor. Yürüyemediğim için de, hücre olduğundan daha beter geliyor.

İşte! Yeniden «bozulma, çürüme yolu» na girdim. Oysa bundan çabucak kurtulabilirdim, denizin üstünde özgürlüğe, yeniden normal bir insan olmaya, intikama koşuyordum. Polein, aynasızlar ve savcı üçlüsünün borcunu hiç bir zaman unutmamam gerekir. Patlayıcı dolu sandığı, Emniyet Müdürlüğü kapısındaki polislere vermenin gereği yok. Başımda kasket, bir «Vagon-Li Cook» görevlisi kılı-

ğında gelirim. Sandığın üstünde büyük bir etiket: "Komiser Benoit, 36 Orfèvres Rahtımı Paris (Seine)." Sandığı elimle toplantı salonuna çıkaracağım, saatli bombayı da iyice hesaplayıp kuracağımdan oradan iyice uzaklaştığımda patlayacak. Başarısızlığa uğramam imkânsız. Gereken çözüm yolunu bulmak beni çok rahatlatıyor. Savcının dilini koparacak zamanım nasılsa var. Nasıl koparacağımı henüz kararlaştırmadım ama, o işi de şimdiden hallolmuş sayıyorum. O orospu dili, parça parça koparacağım.

Şimdilik yapacağım ilk şey ayaklarımın iyileşmesini sağlamak. Mümkün olduğu kadar kısa sürede yürümem gerekiyor. Üç ay sonra mahkeme karşısına çıkacağım, üç aydan evvel olmaz. Bir ay içinde yürürüm, bir ay da kaçma hazırlığı sürer, sonra eyvallah beyler. Hedef İngiliz Honduras'ı. Ama bu kez kimse beni enseleyemez.

Dün, dönüşümüzden üç gün sonra beni koğuşa yatırdılar. Burada kırk kişi harp divanına çıkmayı bekliyor. Kimi soygun, kimi yağma, kundakçılık, cinayet, cinayete teşebbüs, kaçma teşebbüsü, kimi de insan eti yemekle suçlanıyor. Koğuşta, yirmişer ranzalık iki dizi var. Her dizide bulunan yirmi mahkûm, uzunluğu on beş metreyi bulan demir çubuğa ayaklarından zincirli. Akşamın altısında, her adamın sol ayağı bir halkayla demir çubuğa bağlanıyor. Sabahın altısında koca halkalar çözülüyor, bütün gün oturabilir, dolaşabilir, maça kızı oynayabilir, koğuşun ortasında uzanan iki metre genişliğindeki geçitte tartışabiliriz. Gündüzleri sıkılacak vaktim olmuyor. Herkes, kaçış hikâyemi dinlemek için gruplar halinde yanıma geliyor. Guajiro kabilesini, Lali ve Zoraima'yı kendi isteğimle bıraktığımı söyleyince, hepsi «deli» diye bağırıyorlar. Hikâyemi dinleyen bir Parisli:

— Ne arıyordun dostum? diyor. Tramvayları mı? Asansörleri mi? Sinemayı mı? Elektrikli sandalyeyi işleten yüksek gerilimli akımıyla elektriği mi? Ya da Cigalle alanındaki havuzda yıkanmak mı istiyordun? Delirmişsin sen, diye devam ediyordu Paris'li, birbirinden esaslı iki karı arasında yaşıyorsun, sevimli bir çıplaklar topluluğunun içinde ve doğanın göbeğinde çırılçıplaksın. Kayıntı bol, içiyor, avlanıyorsun; deniz var, güneş var, sıcak kum var, bedavadan sunulan gerçek inciler var, bundan iyisini nereden bulacaksın? Söylesene, nereden bulacaksın? Otomobillerin al-

tında kalmamak için koşarak karşıdan karşıya geçmek, kira terzi borcu, elektrik ve telefon faturası ödemek canın çektiğinde bir otomobil almak açlıktan gebermiyecek kadar para kazanabilmek üzere memur ya da hamal olarak sabahtan akşama dek çalışmak için mi kaçtın oradan? Seni anlamıyorum ağa! Göğün yedi kat üstündesin de, hayatın tüm dertlerinden başka bir de peşinden koşan bütün aynasızları atlatmak zorunda bulunduğun cehenneme dönüyorsun. Fransız kanı damarlarında daha taze tabii, her yönünle alçaldığını hissedecek zamanı bulamadın. Ben on yıl kürek cezası çektikten sonra seni anlayamıyorum. Her neyse, aramıza hoş geldin. Yeniden kaçmak niyetinde olduğuna göre de bizim yardımlarımıza güvenebilirsin. Doğru değil mi dostlar? Kabul ediyor musunuz?

Hepsi de, «kabul» diyor. Onlara teşekkür ediyorum.

Bunlar tehlikeli adamlar, açıkça belli. İç içe yaşayıp kıçımızda para dolu bir tüp taşıdığımızdan beklenmedik anda birini öldürmek pek güç olmasa gerek. Gündüz, belirli bir para karşılığı, kilidin anahtarını elinde tutan Arabın, zinciri iyi kapamaması yeter. Gece, cinayeti işleyecek olan zincirden kurtulur, tasarladığı işi bitirdikten sonra da döner ve ayağını demir çubuğa rapteden zincirin ucundaki iri halkayı sıkıca kapar. Arap da, dolaylı yoldan suç ortağı sayılacağı için, çenesini tutmak zorunda kalır.

Geri döneli üç hafta oluyor. Bu üç hafta çok çabuk geçti. İki ranza dizisini ayıran geçitte, demir çubuğa tutunarak biraz biraz yürüyebiliyorum. İlk denemeleri yapmaktayım. Geçen haftaki sorgu sırasında, kaçarken bayıltıp silâhlarını aldığımız üç aynasıza rastladım. Geri dönüşümüze çok sevindikleri belli, günün birinde görevli oldukları kesime düşeceğimizi umuyorlar. Çünkü bizim kaçışımızdan sonra, üçünü de ağır cezalara çarptırmışlar: Altı aylık Avrupa izinleri iptal edilmiş; maaşlarına ek olarak verilen bir yıllık sömürge ödeneği de kesilmiş. Bu kadarı, raslaşmamızın pek tatlı geçmediğini göstermeye yeter. Sorguda, bizi tehdit ettiklerini de belirtiyor, zapta geçirmesini istiyoruz.

Arabın tutumu üçününkinden daha iyi. Gerçeği söylüyor yalnız, tabii Maturette'in oynadığı rolü gizliyor. Sorgu hâkimi yüzbaşı, tekneyi bize kimin bulduğunu öğrenmek için çok çalıştı. Uydurma hikâyeler anlatıp kendi elimizle

sal yaptığımızı söyleyerek adamın iyice gözünden de düştük.

Mubassırlara saldırdığımız için, bana ve Clousiot'ya beş yıl, Maturette'e de üç yıl verilmesine çalışacağını söyledi.

— Sizin adınız Kelebek olduğuna göre bana güvenebilirsiniz, kanatlarınızı koparacağım. Uzun süre kolay kolay uçamıyacaksınız.

Korkarım adam haklı.

Mahkemeye çıkmamıza iki ay kaldı. Tüpün içine, ucu zehirli bir - iki ok yerleştirmediğime o kadar pişmanım ki. Zehirli oklarım yanımda olsa, belki hücrelerin bulunduğu yerde bir şey yapabilirim. Şimdi, her geçen gün gelişme kaydediyorum. Gitgide daha iyi yürümekteyim. François Sierra, sabah akşam gelip kâfuruyla ayaklarımı oğuyor. Bu «ziyaret - masaj» lar hem ayaklarımı rahatlatıyor, hem de moralimi yükseltiyor. İnsanın hayatta bir dostunun bulunması ne iyi!

Uzun süren serüvenlerimizin, kürek mahkûmları arasında bize büyük saygı beslenmesine yol açtığını görüyorum. Bu adamların arasında, rahat rahat yaşayabileceğimi hissediyorum. Paramızı çalmak için bizi öldürmeyecekleri belli. Çoğunluğun böyle bir şeyi kabul etmeyeceği ve suçluların öldürüleceği anlaşılıyor. Hepsi bize saygıdan öte bir çeşit hayranlık bile duyuyorlar. Aynasızları bayıltmaya cesaret edişimiz bizi, her şeyi yapmaya hazır kişiler olarak gösteriyor. Güvenlik duygusu çok ilginç.

Her geçen gün, biraz daha uzun süre yürüyorum. Birlikte yattığım mahkûmlar, Sierra'nın bıraktığı ilâçla yalnız ayaklarımı ovalamakla kalmıyor, uzun süren bir hareketsizliğin uyuşturduğu bacak kaslarıma da masaj yapıyorlar.

Karıncalara Atılan Bir Arap.

Yattığım koğuşta kimseyle konuşmayan, iki sessiz adam var. Neredeyse birbirlerine yapışmış, yalnız aralarında ve çok alçak sesle konuşuyorlar, kimse dediklerini duymuyor. Bir gün, Sierra'nın getirdiği Amerikan sigaralarından bir paketi onlardan birine veriyorum. Teşekkür ettikten sonra:

— François Sierra senin dostun mu? diye soruyor.

— Evet, en iyi dostum, diyorum.

— Belki bir gün, işler iyice sarpa sardığında, mirasımızı onun aracılığıyla sana göndeririz.

— Ne mirası?

— Arkadaşımla birlikte giyotine gidersek, para dolu tüpümüzü sana bırakmayı kararlaştırdık. Yeniden kaçmana yardımı dokunur. François Sierra aracılığıyla göndeririz.

— Ölüme mahkûm edileceğinizi mi sanıyorsunuz?

— Sanmıyoruz, eminiz neredeyse kurtulmamız çok uzak ihtimal.

— Ölüme mahkûm edileceğiniz mutlaksa neden koğuştasınız?

— Hücrede yalnız kalırsak intihar etmemizden korkuyorlar.

— Mümkün. Nedir suçunuz?

— Arabın birini et yiyen karıncalara attık. Ellerinde su götürmez deliller bulunduğu için bunu sana söylüyorum. Suçüstü yakalandık.

— Nerede oldu bu iş?

— Sparouinu koyundan sonraki ölüm kampında, 42. Kilometrede.

Arkadaşı da yanımıza yaklaşıyor, bu adam Toulouselu. Bir sigara da ona veriyorum, tam karşıma çöküyor.

— Kimsenin kişisel görüşünü sormadık, diyor yeni gelen, ama bizim hakkımızdaki düşüncelerini merak ediyorum.

— Arap da olsa, canlı bir adamı karıncalara neden yedirdiğinizi bilmezsem, görüşümü nasıl söyleyebilirim? Her şeyi baştan sona öğrenmeliyim ki bir yargıya varabileyim.

— Anlatayım, diyor Toulouselu. 42. Kilometre kampı, Saint - Laurent'dan kırk iki kilometre ötede ve ormanın içindedir. Oradaki kürek mahkûmları, her gün bir metreküp sert odun kesmek zorundadırlar. Her akşam da kesip düzenli bir şekilde yerleştirdiğin odun yığınının yanında durup beklemen gerekir. Yanlarında yardımcı Araplarla birlikte mubassırlar gelir ve görevini yapıp yapmadığına bakarlar. Kabul edilirse, her odun yığını kırmızı, yeşil, ya da sarı boya ile işaretlenir. Kabul işlemi de gününe göre değişir. Eğer odunun tümü sertse işini görmüş sayı-

lırsın. Daha iyi sonuç alabilmek için mahkûmlar, iki kişilik gruplar halinde çalışırlar. Çoğu kere, günlük bir metreküplük odun toplanmaz bile. Böyle günlerin akşamı da, aç karnına hücreye atarlar, sabah yine bir şey vermeden işe koşarlar. Bir gün önceki eksiğini tamamladıktan başka, üstüne o günün bir mekreküp odununu da sağlaman zorunludur.

Biz iki arkadaş, köpekler gibi gebermek üzereydik. Gün geçtikçe güçsüzleşiyor, güçsüzleştikçe de işimizi yapamaz oluyorduk. Bir de üstelik, başımıza özel bir muhafız dikmişlerdi. Mubassır değildi bu adam, Arap gardiyanlardan biriydi. Bizimle birlikte şantiyeye geliyor, rahat bir yer bulup oturuyor, sığır sinirinden kırbacı bacaklarının arasında durmadan küfrediyordu. İmrenelim diye de, yemeğini, ağzını şapırdatarak yiyordu. Kısacası, her gün büyük işkence çekiyorduk. Kaçmak için hazırladığımız, içinde üçer bin frank bulunan iki tüpümüz vardı. Günün birinde Arabı satın almaya karar verdik. Durumumuz daha da beterleşti. Neyse ki, ikimizde bir tüp olduğunu sanıyordu. Bulduğu yol da çok basitti: Örneğin, elli franga önceki gün kabul edilen yığınlardan odun çalmamıza göz yumuyor, bizde üzerine boya bulaşmamış olanları seçip bir metreküpü tamamlıyorduk. Böylece, elli, yüz derken, bizden iki bin frank sızdırdı.

Eksiğimizi tamamladığımızı gördüklerinde, Arabı başımızdan aldılar. Bunca paramızı götürdüğüne göre de, bizi cle vermiyeceğini düşünerek ormanda dolaşıp kabulü yapılmış yığınları arıyor ve Arapla yaptığımız işi sürdürüyorduk. Bir gün gizlendi, odun çalıp çalmadığımızı anlamak için bizi adım adım izledi. Sonra da çıktı ortaya:

— Ha haa! Sen var hep odun çalmak, ama para yok! Bana vermek yüz elli frank. Yoksa ben seni ihbar etmek.

Bize gözdağı verdiğini düşünerek kabul etmedik. Ertesi gün yeniden ortaya çıktı.

— Ya parayı verirsin, ya da bu akşam hücreye gidersin.

Yine reddettik. Öğleden sonra, yanında aynasızlarla döndü. Korkunçtu Kelebek yaptıkları! İkimizi de soyduktan sonra, odun çaldığımız yığınların önüne götürdüler. Peşimizde bu vahşi herifler, Arabın sığır sinirinden kırbacı sırtımızda şaklayarak, kendi yığınlarımızı bozup çaldığımız

odunları yerlerine yerleştirmek zorunda bırakıldık. Bu dehşet verici kovalama, aç ve susuz tam iki gün sürdü. Sık sık düşüyorduk. Arap tekmeleyerek kırbacıyla vurarak bizi ayağa kaldırıyordu. Sonunda yere uzandık, parmağımızı oynatacak halimiz kalmamıştı. Bizi yerimizden nasıl kaldırdı biliyor musunuz? Ateş sineklerinin içinde yaşadığı, eşek arısı yuvalarını andıran bir böcek yuvası buldu. Yuvanın asılı olduğu dalı kesti ve üstümüze düşürdü. Acıdan deliye dönüp yerimizden kalkmakla kalmadık, çılgın gibi de koştuk. Ne kadar acı çektiğimizi anlatabilmemize imkân yok. Eşek arısı adamı soktuğunda nasıl acıtır bilirsin. Elli, altmış yerinden sokulduğunu düşün. Bu ateş sineklerinin sokması da eşek arılarınınkinden beter.

Bizi on gün, ekmek ve suyla bir hücrede bıraktılar, sineklerin soktuğu yerlere de ilâç, milâç sürmediler. Üstüne sidik sürdüğümüz halde, üç gün boyunca bütün vücudumuz yandı durdu. On kadar ateş sineğinin üstüne çullandığı sol gözümü kaybettim. Bizi yeniden kampa attıklarında, öteki mahkûmlar yardım etmeye karar verdi. Her biri, aynı boyda kesilmiş bir sert odun parçası vermeyi kabul etti. Bu, aşağı yukarı bir metreküp ediyor ve bize büyük ölçüde yardımı dokunuyordu. Çünkü ikimizin, ayrıca bir metreküp daha toplaması gerekiyordu. Bizden isteneni yaptık ama, bin güçlükle. Yavaş yavaş gücümüz kuvvetimiz yerine geldi. Çok yemek yiyorduk. Derken et yiyen karıncalardan yararlanarak, Araptan öcümüzü almak aklımıza geldi. Sert odun ararken otlar arasında keçi büyüklüğünde bir karacayı yiyen karıncaların kocaman yuvasını bulduk.

Arap peşimizde dolaşmaya devam ediyordu. Günün birinde, balta sapını kafasına vurup onu bayılttık. Sonra da bacağından sürüyerek karınca yuvasının yanına getirdik. Çırılçıplak soyduktan sonra yere yatırdık, odun bağlamaya yarayan iplerle de kollarından ve bacaklarından bir ağaca bağladık.

Baltanın ucuyla, gövdesinin çeşitli yerlerinde yaralar açtık. Bağırmaması için ağzına ot doldurup bir bezle sıkıca bağladık ve beklemeye koyulduk. Bir sopayla yuvayı iyice dürtükleyip karıncaların sopanın üstüne dolmasını sağladıktan sonra, bu karıncaları Arabın üstüne silkeledik. Hemen saldırıya geçtiler.

Çok uzun sürmedi. Yarım saat sonra, gövdesi binler-

ce karıncayla kaplanmıştı. Sen hiç et yiyen karıncaları gördün mü Kelebek?

— Hayır, hiç görmedim. Ben yalnız iri, siyah karıncaları gördüm.

— Et yiyenler minicik ve kan rengindedir. Gözle görülmeyecek kadar ufak et parçaları koparır ve yuvalarına taşırlar.Biz ateş sineklerinden o kadar acı çektik, düşün binlerce karınca tarafından canlı canlı parçalanan o Arap ne çekti. Can cakişmesi tam iki gün ve bir sabah sürdü. Yirmi dört saat sonra iki gözünün yerinde birer çukur kalmıştı.

İntikam alırken herife aman vermediğimizi kabul ediyorum ama, onun bize yaptıklarını da düşünmek gerek. Ölmeyişimiz bir mucizeydi. Tabii Arabı arkadaşları ve diğer aynasızlar harıl harıl arıyor, kayboluşuna bizim yabancı olamıyacağımızı düşünüyorlardı.

Kalıntılarını gömmek için, bir çalılığın içinde açmaya başladığımız çukuru, her geçen gün biraz daha büyütüyorduk. Arabın yerini daha bulamamışlardı ki, aynasızlardan biri çukur kazdığımızı fark etmiş. Yola koyulduğumuzda, ne yaptığımızı anlamak için bizi izliyormuş. Onun yüzünden yakayı ele verdik.

Bir sabah, işe çıkar çıkmaz, neredeyse iskeleti çukura doğru sürüklüyorduk ki (karıncaların bizi ısırmaması için sırtımızda taşımaktan vaz geçmiştik). Üç Arap gardiyanla iki mubassır karşımıza çıkıverdiler. İyice gizlenip sabırla onu gömmemizi beklemişlerdi.

İşte bu kadar! Biz Arabı önce öldürüp sonra karıncalara yedirdiğimizi söyledik. İddia makamı, adlî tabibin raporuna dayanarak Arapta hiç bir ölümcül yara bulunmadığı, için onu diri diri öldürttüğümüz üzerinde durdu.

Bizim avukatlığımızı yapan aynasız (mubassırlar, Güyan'da suç işleyen mahkûmların avukatlığını da yaparlardı), görüşümüz kabul edilirse kellemizin kurtulacağını söyledi. Aksi halde sonumuz giyotindi. Açıkçası pek umudumuz yok. Bu nedenle ben ve arkadaşım, haber vermeden seni mirasçı olarak seçtik.

— Bütün yüreğimle, mirasınıza konmamayı dilerim.

Birer sigara yaktık. «Bir şey söyleyecek misin?» gibilerden baktıklarını gördüm.

— Bakın ağalar, dedim, hikâyeden önce bana sordu-

ğunuz sorunun cevabını beklediğinizi biliyorum. Yaptığınız işin doğru olup olmadığı hakkında, erkekçe bir yargıya varmamı istiyorsunuz. Kararıma etkisi olmayacak iki sorum daha var: «Koğuştakilerin çoğunluğu bu mesele hakkında ne düşünüyor ve neden hiç kimseyle konuşmuyorsunuz?

— Çoğunluk, onu öldürmekte, yerden, göğe kadar hakkımız olduğuna inanıyor ama canlı canlı karıncalara yedirmemizi onaylayamıyor. Kimseyle konuşmayışımızın nedenine gelince, bir gün, isyan ederek kaçma fırsatı çıktı ama hiç biri bu işe yanaşmadı. O yüzden hepsiyle selâmı sabahı kestik.

— Görüşümü söyleyeyim dostlar. Siz, Arabın yaptığını kendisine yüz katıyla ödetmekte yerden göğe kadar haklısınız. Ateş sineği yuvasını üzerinize düşürmek bağışlanamıyacak bir şey. Giyotine giderseniz, hiç durmadan bir tek şeyi düşünün: «Başım kesilecek, yere diz çöküp kellemi bıçağın altına uzatmamla bıçağın boynuma inmesi arasında geçecek süre yarım dakika. Onun can çekişmesi altmış saat sürdü. Yine ben kazançlıyım.» Koğuştakilere gelince, haklı olup olmadığınızı bilmem. Çünkü siz o gün ayaklanmanın kaçma sonucu vereceğini düşünürsünüz. Diğerleri bu görüşte olmayabilirler. Öte yandan, ayaklanma sırasında, önceden düşünmediğiniz halde her an birini öldürebilirsiniz. Oysa buradakiler içinde, kellesi tehlikede olan Graville kardeşlerle sizden başka kimse yok: Dostlar, her özel durum, kaçınılmaz olarak değişik tepkilere yol açar.

Konuşmamızdan memnun kalan iki zavallı adam çekildi ve benim için bozdukları suskunluklarına gömülerek sessizlik içinde yaşamaya devam ettiler.

Yamyamların Kaçışı

«Tahta bacağı yediler!» «Tahta bacak yahnisi, biiir!» Ya da iyice inceltilen ve kadın sesine benzetilen bir sesle: «Ahçıbaşı, iyi pişmiş, bibersiz bir insan eti yap!»

Karanlık gecelerde, bu cümlelerin üçü değilse de bir ikisinin bağırarak söylendiği sık sık görülürdü.

Clousiot ile ben, karanlıkta neden ve kimin için böyle bağırdıklarını bir türlü anlayamazdık.

Bugün, öğleden sonra, esrar perdesi aralandı. Olaya karışanlardan biri kasa uzmanı La Ciotadlı Marius bana olup bitenleri anlattı. Babası Titin'i tanıdığımı öğrenince, benimle konuşmaktan çekinmedi.

Serüvenimin bir bölümünü ona anlattıktan sonra, çok olağan bir tepkiyle sordum: «Sen ne yaptın?»

— Ben, dedi, çok pis bir işe bulaştım. Korkarım, ufak bir firar yüzünden beş yılı yiyeceğiz. «Yamyamların kaçışı» denen olaya ben de karıştım. Hani geceleri bağırdıklarını duyuyorsun ya: «Tahtabacağı yediler...» ya da «Yahni veeer...» falan diye. Graville kardeşler için söylüyorlar hep o sözleri.

«42. Kilometreden altı kişi tüymüştük. Aramızda, otuz, otuz beş yaşlarında Lyonlu iki kardeş olan Dèdé ve Jean Graville, Marsilyaya yerleşmiş bir Napolili, La Ciotadlı olan ben. Angersli ve tek bacağı tahta olan bir herif, bir de tahtabacaklıyla yaşayan yirmi üç yaşlarında genç bir oğlan vardı. Maroni'den çıktık ama bir türlü rotamızı tutturamadık, bir kaç saat sonra Hollanda Güyanı kıyılarına düştük. Karaya vurduğumuzda ne yiyeceklerimizi kurtarabildik, ne de başka bir şeyi. Neyse ki giysilerimiz sağlamdı, kendimizi ormanın göbeğinde buluverdik. Bulunduğumuz yerin kumsal olmadığını ve denizin balta girmemiş ormanın içine doğru ilerlediğini söylemem gerekli. Kökünden kopup devrilen, ya da dalgalar tarafından sökülüp birbirine geçen ağaçlar yüzünden ormanın derinliklerine girmek çok güç, hatta imkânsızdı.

Gün boyu yürüyüp karaya vardık. Sonra üç gruba ayrıldık: Graville kardeşler ben ve Guesepi, tahta bacakla dostu değişik yönlerde yola düştük. Tam on iki gün sonra, yola çıktığımız noktada Graville kardeşler ve Guesepi ile buluştum. Her yan bataklıkla kaplıydı, geçit bulamamıştık. Halimizi anlatmanın gereği yok sanırım. On üç gün bir takım ağaç kökleriyle taze filizlerden başka şey ağzımıza koymamış, açlıktan yorgunluktan bitik, parmağımızı oynatamayacak hale gelmiştik. Benimle Guesepi'nin, son güçlerimizi toplayıp kıyıya inmemiz ve oradan ilk geçecek Hollanda sahil muhafaza gemisinin görebilmesi için yüksek ağaçlardan birine gömlek asmamız kararlaştı. Graville kardeşlerse, birkaç saat dinlendikten sonra, diğer iki kişinin izini arayacaklardı.

Her grup ilerledikçe geçtiği yerdeki dalları kıracağından, birbirimizi bulabilmemiz pek zor değildi.

Aradan birkaç saat geçmişti ki, Graville kardeşler tahtabacağın ortaya çıktığını gördüler.

— Nerede küçük?

— Yürüyemiyordu, epey uzakta onu bıraktım.

— Yaptığın çok aşağılık bir şey.

— Bırakmamı o istedi.

Tam o sıra, Dédé, tek ayağında oğlanın pabucunu görmez mi?

— Bir de üstelik, çocuğun pabuçlarını giymek uğruna onu yalınayak bıraktın ha? Seni tebrik ederim! Üstelik bizim gibi bitik de değilsin. Bakıyorum keyfin yerinde ha? Karnını doyurduğun anlaşılıyor.

— Evet, yaralı bir maymuna rastladım.

— Kısmetin varmış, diyen Dédé, elde bıçak yerinden kalktı. Çünkü, Tahtabacağın torbası, ona dolu gibi gelmişti.

— Aç torbanı. Bakalım içinde ne var?

Torba açıldığında bir et parçası göründü.

— Bu da nesi?

— Maymundan bir parça.

— İtoğlu it, karnını doyurmak için oğlanı öldürmüşsün!

— Hayır Dédé, yemin ederim ki değil. Yorgunluğa dayanamayıp öldü. Ben de küçücük bir parçasını yedim. Bağışla beni.

Sözünü bitirmemişti ki, Dédé'nin bıçağı karnını deşiverdi. Dédé öldürdüğü adamın üstünü ararken deri bir kese, kibrit çöpleri ve üstü eczalı bir kibrit kutusu parçası buldu.

Ayrıldıklarında, Tahtabacağın kibritlerini paylaşmamış olmanın verdiği kızgınlığa açlık da eklenince, ateşi yakıp başladılar, herifi tıkınmaya.

Guesepi şölenin tam ortasında geldi. Onu da buyur ettiler. Guesepi istemedi. Denizin kıyısında pavurya ile çiğ balık yemişti. Oturdu ve yemeğe katılmadan, Graville kardeşlerin etleri ateşin üstüne dizmelerini, hatta ölenin tahta bacağıyla ateşi canlandırmalarını izledi. Neyse, Guesepi, Graville kardeşlerin, iki gün süreyle insan eti yediklerini gözleriyle gördü, daha çok nereleri seçtiklerini bile fark

etti: Baldırlarından, kalçalarından ve kaba etlerinden hoşlanmışlardı.

Ben, diye devam etti Marius, hâlâ deniz kıyısındaydım; Guesepi'nin geldiğini gördüm. Şapkamızın içine balık ve pavurya doldurduk. Graville kardeşlerin ateşinde pişirmeye koştuk. Ölüyü görmedim, uzağa sürüklemiş olmaları gerekiyordu. Ama ateşin kıyısında küllerin üstünde duran birkaç et parçasına rastladım.

Üç gün sonra sahil muhafaza bizi bulacak ve Saint-Laurent-de-Maroni yetkililerine teslim edecekti.

Guesepi dilini tutmayı beceremedi. Bu koğuştaki herkes, aynasızlar bile olayı duydular. Sana anlatmamım nedeni, herkes tarafından bilinmesidir. Graville kardeşler huysuz tipler olduğundan, geceleri ikisiyle de herkes gırgır geçiyor.

Bizi resmen, kaçmakla suçluyorlar ama yamyamlığı da ağırlatıcı sebep olarak ileri sürüyorlar. İşin kötü yanı, kendimi korumak için başkalarını suçlamak zorunda oluşum; bu da imkânsız. Guesepi dahil, sorgu yargıcının karşısında herkes olayı inkâr ediyor. İki kişinin ormanda kaybolduğunu söylüyorlar. İşte durumum Kelebek.»

— Sana acıdım dostum, çünkü ancak başkalarını suçlayarak kendini kurtarabilirsin.

Bir ay sonra, Guesepi, gece yarısı kalbine giren bir bıçakla öldürülüyordu. Onu kimin öldürdüğünü herkes, kolaylıkla kestirebilirdi tabii.

İşte, beraberindeki oğlanı yedikten sonra arkadaşlarının eline düşen ve tahtabacağının ateşinde pişirilerek yamyamlar tarafından yenen adamın gerçek hikâyesi

Bu gece, demir çubuğun başka bir köşesinde yattım. Koğuştan ayrılan birinin yerindeyim, öteki mahkûmlar arasında kendine yol açan Clousiot da yanımda.

Yattığım yerden, sol ayağım zincirle çubuğa bağlı da olsa, oturarak avluda olup bitenleri görebiliyorum.

Sıkı bir denetim sağlanmış, devriyeler eskisinden çok farklı. Hiç durmadan birbirini izliyor, bir bölük mubassır giderken karşıdan diğerleri geliyor.

Ayaklarımın üstünde durabiliyorum, ama nasıl? Koğuşun penceresi yok, demir teller yerden tavana kadar yükseliyor. Kuzey doğu rüzgârının içeri rahatça girebilmesini sağlayacak şekilde yapılmış. Bir hafta süreyle gözlüyorum ama

kaçmak için en ufak bir yol bulamıyorum. İlk kez, Saint - Joseph adasında beni hücreye kapayacaklarım aklım kesiyor.

Saint - Joseph adası korkunç bir yer. Oraya «İnsan yiyen» adı veriliyor. Seksen yıldır Saint - Joseph'e atılan mahkûmlardan biri bile kaçmamış.

Tabii, yenilgiye uğramayı kabullenmek beni, geleceği düşünmeye zorluyor. Yirmi sekiz yaşındayım, savcı yüzbaşı, benim beş yıl hücre cezasına çarptırılmamı istiyor. Daha hafif bir cezayla paçayı kurtarmam imkânsız gibi. Hücreden çıktığımda otuz üç yaşında olacağım.

Tüpümde daha çok para var. Bildiğim kadarıyla kaçamayacağımı anlıyorum ama, kaçamasam bile sağlam kalmanın yolunu aramalıyım. Beş yıllık hücre cezası delirmeden dayanılması güç bir ceza. Bu nedenle, cezamın ilk gününden başlayarak iyi beslenmeyi, belirli ve çok yanlı bir program gereğince kafamı meşgul etmeyi tasarlıyorum. Hayal kurmaktan, özellikle intikam hayallerinden mümkün olduğu kadar kaçınmam gerek. Şimdiden, beni bekleyen cezayı büyük bir başarıyla atlatmaya hazırlanıyorum. Evet, hevesleri kursaklarında kalacak. Hücreden güçlü, kafa ve vücutça sapasağlam çıkacağım.

Bu hareket plânını hazırlamak, beni bekleyeni iç rahatlığıyla kabullenmek iyi geliyor. Koğuşa dolan meltem herkesten önce beni okşayıp ferahlatıyor.

Clousiot, konuşmak istemediğim anları iyi biliyor. Bu nedenle de ağzını açmıyor. Durmadan sigara içmekle yetiniyor. Birkaç yıldız görünüyor. Soruyorum ona: «Yattığın yerden yıldızları görüyor musun?»

— Evet, diyor, biraz öne eğilerek. Bakmamak daha iyi, buradan kaçtığımız sıra gördüğümüz yıldızlara pek benziyor da.

— Üzme kendini, yeniden kaçtığımızda milyonlarcasını göreceğiz.

— Ne zaman? Beş yıl sonra mı?

— Clousiot, geçirdiğimiz bir yıl, başımıza gelen bütün o serüvenler, tanıdığımız iyi insanlar beş yıl hücre cezasına değmez mi? Kaçmamayı ve geldiğinden bu yana hep adalarda kalmayı mı yeğlerdin? Bizi bekleyen ceza çok ağır, pişmanlığın bu yüzden mi? Açıkça cevap ver, pişman mısın, değil misin?

— Kelebek, unutma ki ben, kızılderililerin yanında yedi ay kalmadım. Seninle birlikte gelseydim senin gibi düşünecektim ama, o süreyi hapiste geçirdim.

— Özür dilerim, unutmuştum, saçmaladım.

— Hayır saçmalamadın, yine de kaçtığımıza memnunum, çünkü ben de unutulmaz anlar yaşadım. Yalnız, Saint-Joseph adasında bizi bekleyenleri düşündükçe korkuyor, beş yıllık hücre cezasının sonunu getirebileceğimizi pek sanmıyorum.

Bunun üzerine kararımı dostuma açıklıyorum, olumlu bir tepki gösteriyor. Benimle birlikte dostumun da güçlenmesi hoşuma gidiyor. Mahkeme karşısına çıkmamıza on beş gün var. Söylentilere bakılacak olursa, askerî mahkemeye başkanlık edecek binbaşı çok sert, ama dürüst bir adammış. Yönetmeliğin palavralarına kulak asacak gibi değilmiş. Bu aslında iyi bir haber.

Maturette geldiğimizden beri hücrede yattığından kendisiyle konuşamadık, ama Clousiot ile ben avukat istemiyoruz. Üçümüz adına konuşup savunma yapmam kararlaştırılıyor.

Mahkeme

Bu sabah, sinekkaydı traş edilip saçlarımız sıfır numara kesildi, sırtımıza kırmızı çizgili yeni giysiler, ayaklarımıza pabuçlar geçirildi. Avluda, mahkeme karşısına çıkarılmayı bekliyoruz. Clousiot'nun alçısı on beş gün önce çıkarıldı. Topal kalmadı, rahatça yürüyebiliyor.

Askerî mahkeme pazartesi günü çalışmaya başladı. Cumartesi sabahındayız, beş gündür çeşitli davalara bakıkları anlaşılıyor. Karıncalı adamların duruşması bütün bir günü aldı. İkisi de ölüme mahkûm edildiklerinden, kendilerini bir daha görmedim. Graville kardeşler beş yıla hüküm giyiyor (yamyamlık olayının delili bulunmadığından). Onların duruşması da yarım günden fazla sürüyor. Geri kalan suçlular da dört ya da beş yıllık cezalara çarptırılıyor.

Genellikle, mahkeme karşısına çıkan on üç sanığa verilen cezalar ağır ama çok çok ağır da sayılmaz.

Duruşma saat yedi buçukta başlıyor. Yanında yaşlı

bir piyade yüzbaşısı ve genç bir teğmenle, süvari binbaşısı üniforması giymiş yargıç göründüğünde biz mahkeme salonundayız.

Mahkeme heyetinin sağında oturan yüzbaşı, cezaevi yönetmenliğini temsil ediyor. Savcılık görevi onda.

— Charriére, Clousiot, Maturette olayı.

Mahkeme heyetinin dört metre kadar uzağındayız. Kırk, kırk beş yaşlarında, çöl rüzgârından sararmış yüzü, kirlaşmış şakaklarıyla binbaşıyı inceleyecek zamanı buluyorum. Kara gözlerin üstünde gür kaşları var, bu güzel gözler bizimkilerin içine bakıyor. Tam bir asker. Bakışında kötülükten eser yok. Bizi inceliyor, birkaç saniyede tartıyor. Bakışlarımı onunkinden bir süre kaçırmıyor, sonra isteyerek önüme eğiyorum.

Cezaevi yönetmenliğini temsil eden savcı yüzbaşı, daha baştan aşırı gidiyor. Bu yüzden de kaybedecek. Nöbetçilerin bayıltılmasını cinayete teşebbüs olarak gösteriyor. Arabın, yumruklarımızdan ölmemesini «mucize» diye tanımlıyor. Kürek cehennemi varolalı beri, Fransa'ya sürülen lekeyi en uzağa götüren mahkûmlar, diyor bizlere. Böylece ikinci bir hata daha işliyor. «Kolombiya'ya kadar sayın başkan, iki bin beş yüz kilometre öteye gitti bu adamlar. Trinidad, Curaçao ve Kolombiya'da bir çok insan, Fransız cezaevlerinin yönetmenliği konusunda kimbilir ne yalanlar dinlediler.»

«İkisi için sekiz yıl istiyorum! Cinayete teşebbüsten beş yıl, kaçtıkları için de üç yıl, Maturette'e gelince, kaçmaya teşebbüsten onun da üç yıla çarptırılmasını sizden bekliyorum. Soruşturma sonucu cinayet teşebbüsüne katılmadığı anlaşıldı.»

Başkan: «Mahkeme heyeti, bu uzun serüveni mümkün olduğu kadar kısaca dinlemeye hazırdır.»

Maroni bölümünü atarak, Trinidad'a kadar yaptığımız deniz yolculuğunu anlatıyor, Bowen ailesi ve bize yaptığı iyiliklerden söz ediyorum. Trinidad polis şefinin sözlerini tekrarlıyorum: «Fransız adaletini yargılamak bize düşmez ama tutukluların Güyan'a gönderilmesini onaylamıyor, bu nedenle de size yardım ediyoruz» Curaçao, Peder Iréné de Bruyne, florin dolu kese olayı, sonra neden ve nasıl Kolombiya'ya ayak bastığımız. Kısaca kızılderililer arasında yaşadığım hayatı özetleyiveriyorum. Başkan, sözümü

kesmeden beni dinliyor. Yalnız kızılderililerle yaşadığım hayat onu pek ilgilendiriyor, oradaki hayatımla ilgili birkaç şey soruyor. Ardından Kolombiya zindanları, özellikle Santa Marta'daki yeraltı hücrelerine sıra geliyor.

— Teşekkür ederiz, hikâyeniz mahkeme heyetini uyardı ve ilgiyle izlendi. On dakikalık bir ara veriyoruz. Sizi savunacak kimse göremiyorum. Neredeler?

— Savunacak kimsemiz yok. Arkadaşlarım adına savunma yapmama izin vermenizi diliyorum.

— Yönetmelik karşı değil, yapabilirsiniz.

— Sağolun.

Bir çeyrek sonra oturum yeniden başlıyor.

Başkan: Charriére, mahkeme heyeti arkadaşlarınızla kendinizi savunmanızı kabul etti. Yine de, yönetmenlik temsilcisine saygısızlık ederseniz, sözünüzü kesmeye kararlıyız. Kendinizi dilediğiniz gibi savunabilirsiniz ama, kimseye hakaret etmemek şart. Buyurun.»

«Sayın heyetinizden, cinayete teşebbüs suçlamasını kabul etmemesini diliyorum. İnanılacak yanı olmadığı gibi, bunu ispatlayacağım da: Geçen yıl ben yirmi yedi yaşındaydım, Clousiot da otuz. Fransa'dan yeni gelmiştik, gücümüzün doruğundaydık. Boylarımız bir yetmiş dört ve bir yetmiş beş. Arabın ve nöbetçilerin başına, söktüğümüz demir karyola ayaklarıyla vurduk. İçlerinde ağır yaralanan yok. Demek ki, mümkün olduğu kadar az zarar vermeyi düşünüp bayılmaları için büyük bir dikkatle vurmuş ve düşündüğümüz şeyi başarmışız. İddia makamı, yatak ayaklarının bezlerle sarılı olduğunu ya bilmiyor, ya da bilmemezlikten geliyor. Meslekten gelme askerlerden kurulu sayın mahkemeniz, kasaturanın yanıyla bir adama vurulsa ne olacağını herkesten iyi bilir. Bir de, kalın karyola ayağıyla vurulduğunu düşünün. Bayılttığımız dört kişiden, hiç birinin hastaneye yatmadığını, sayın heyetinize hatırlatırım.»

«Müebbet hapis cezasına çarptırıldığımdan, benim kaçmam daha hafif bir cezaya çarptırılmış kişilerin firarından çok daha ayrı özellikler taşır, çok daha hafif cezayı gerektirir. Bu yaşta, hayata bir daha dönmemeyi kabullenmek çok güç iştir. Heyetinizin bize anlayış göstereceğini umuyoruz.»

Başkan yardımcılarıyla fısıldaştı, sonra tokmağıyla kürsüye vurdu:

— Sanıklar, ayağa kalkın

Üçümüz de dimdik, bekliyoruz.

Başkan: «Mahkeme heyeti, cinayete teşebbüs suçunu kabul etmedi. Dolayısıyla bu yönden bir ceza verilmesi söz konusu değildir.»

«Kaçtığınız için de ikinci derecede suçlu görüldünüz. Bu suçtan, mahkeme sizi iki yıl hücre cezasına çarptırıyor.»

Salonda, mahkemeyi izleyen aynasızlar neye uğradıklarını anlayamadılar.

Arkadaşlarımızın bulunduğu binaya döndüğümüzde herkes memnundu, kimse bizi kıskanmıyordu. Daha ağır cezalara çarptırılanlar bile, talihimizden ötürü bizi kutluyorlardı.

François Sierra beni kucaklamaya geldi. Sevinçten çılgına dönmüştü.

SALUT ADALARI

ADALARA GELİŞİMİZ

YARIN, Salut Adalarına gitmek üzere yola çıkıyoruz. Bütün çabalarıma rağmen, işte, bu kez, hayat boyu, gömülmenin arifesindeyim. Bir kere, Saint - Joseph'de iki yıl hücre cezası çekeceğim. Kürek mahkûmlarının bu adaya verdiği «İnsan Yiyen» adını yalancı çıkaracağımı umuyorum.

Partiyi kaybettim ama yenilgiye uğramış insanların ruh hali yok bende.

Bu cezaevi içindeki cezaevinde, yalnız ve yalnız söz verdiğim gibi, mutlak yalnızlığın insanı sürüklcyebileceği sapıtmalara, saçmalamalara kolay kolay kapılmayacağım. Bunlardan kurtulmak için gerekli ilâç elimde. Önceden kendimi özgür, sağlıklı, adalarda yaşayan ama hücreye kapatılmayan bir kürek mahkûmu gibi görmeliyim. Çıktığımda otuz yaşında olacağım.

Adalardan ender kaçıldığını da biliyorum. Ama parmakla sayılsa bile, yine kaçan olmuş, ben de kaçacağım, bundan eminim. İki yıl sonra adalardan kaçacağım, bunu yanımda oturan Clousiot'ya tekrarlıyorum.

— Kelebek, seni yere sermek pek güç. Günün birinde özgürlüğe kavuşacağın konusundaki sarsılmaz inancını kıskanıyorum doğrusu. Bir yıldan beri durmadan kaçmaya çalışıyorsun, bir kere bile umutsuzluğa kapılmadın. Bir teşebbüsün boşa gidiyor, ertesi gün bir başkasını hazırlamaya başlıyorsun. Burada hiç bir şeye kalkışmayışın beni hayrete düşürüyor doğrusu.

— Dostum, buradan kaçmanın tek yolu mahkûmları ayaklandırmaktır. Elde edilmesi çok güç olan bütün bu adamları yola getirecek zamanım yok. İsyanı çıkarmaya kalkışıyordum, sonra bu patlamanın beni yiyeceğinden ürktüm. Koğuşta yatan kırk kişinin tümü kırk yıllık kürek mahkûmu. Çürümüş, kokuşmuş hepsi, bizden farklı tepki gösteriyorlar. Örnek: «Yamyamlar», «Arabı karıncalara yedirenler», çorbaya zehir atan ve adam öldürmek için kendisine en ufak kötülüğü dokunmamış yedi kişiyi birden temizlemekten çekinmeyen mahkûm.

— Adadakiler de buradakilerin aynı.

— Evet ama ben, adalardan tek başına kaçacağım. Fazla, fazla yanıma bir kişi alacağım. Gülümsüyorsun Clousiot, neden?

— Gülümsüyorum, çünkü kaçmaktan hiç vazgeçmiyorsun. Paris'te üç büyük düşmanının hesabını görme arzusu içini öylesine yakıp kavuran bir ateş, seni ayakta tutan öyle bir güç ki, dilediğinin gerçekleşemeyeceğini düşünmüyorsun bile.

— İyi geceler Clousiot, yarın görüşürüz. Evet, göreceğiz şu ünlü Salut Adalarını. Soracağımız ilk şey de, bol keseden insan harcadıkları bu adaların adının neden Salut (Kurtuluş) olduğu.

Ve Clousiot'ya arkamı dönüp yüzümü, karanlık geceden kopup gelen esintiye doğru biraz daha eğiyorum.

Ertesi sabah erkenden, adalara doğru yola çıktık. Cayenne-Adalar-Saint-Joseph arasında mekik dokuyan **Tanon** adlı dört yüz tonluk eski bir gemide yirmi altı kişiyiz. Ayaklarımıza vurulan zincirler ve kelepçelerle, ikişer ikişer birbirimize bağlıyız. Elde tüfek, dört aynasızın gözetlediği sekizer kişilik iki grup geminin ön tarafında Altı aynasız ve iki kafile yöneticisinin denetlediği on kişi de teknenin kıçında. İlk büyük fırtınada denizin dibini boylayacağa benzeyen geminin güvertesinde herkes.

Yolculuk sırasında düşünmeye kararlıyım, kendimi oyalamaya bakıyorum. Sırf canımı sıkmak için, yakınımda duran bet suratlı aynasıza sesleniyorum:

— Çürümüş tekne, ilk büyük fırtınada batabilir. Ayağımıza vurduğunuz zincirle batan gemiden sağ çıkmamız imkânsız. Keyifsiz görülen aynasız, tam beklediğim tepkiyi gösteriyor:

— Denizde boğulmanız bize vız gelir. Sizi zincire vurma emri aldık, hepsi bu kadar. Sorumluluk, emrı verenlere aittir. Biz nasılsa uygulayıcı durumundayız.

— Haklısınız sayın bayım, zincire vurulsak da vurulmasak da, tabut denizin ortasında parçalandı mı, hepimiz dibi boyladık demektir.

— Biliyor musunuz, uzun süreden beri gemi hep aynı yerler arasında gidip geliyor, diyor enayi. Şimdiye kadar da başına bir iş gelmedi.

— Tabiî, ama, gemi «uzun süreden beri» denizlerde gezindiği için, şimdi zorunlu olarak başına her an bir iş gelmesine hazır bulunmak gerek.

İstediğimi başarmış, beni çevreleyen bu genel sessizliği silkeleyebilmiştim. Hemen konu, mubassırlar ve mahkûmlar tarafından ele alındı: «Evet, bu gemi çok tehlikeli, bir de üstelik bizi zincire vuruyorlar. Zincire vurulmasak belki bir kurtuluş yolu bulabiliriz.»

— Canım, hepimizin durumu aynı. Üniformamız, çizmelerimiz ve silâhlarımızla biz de hafif değiliz.

— Silâhın lâfı mı olur, diyor bir başkası, gemi batarsa silâh nasılsa bırakılabilir.

İlginin uyandığını görünce, ortaya ikinci bir sorun atıyorum: «Kurtarma filikaları nerede? En fazla sekiz kişi alabilecek küçük bir tekneden başka şey göremiyorum. Kaptanla tayfaları alır, gerisi boku yedi.»

Sesler biraz daha yükseliyor ve tartışma, iyiden iyiye herkesi sarıyor.

— Doğru, kurtarma filikası diye bir şeyden eser yok. Üstelik gemi öyle bir halde ki, şu işe yaramaz herifleri götürüp getirmek için aile babalarının hayatı tehlikeye atılıyor. Bu sorumsuzluk akıl alır gibi değil.

Arka güvertedeki grupta olduğumdan iki kafile yöneticisi de bizimle birlikte yolculuk ediyor. Biri bana bakıp:

— Kolombiya'dan dönen Kelebek sen misin? diye soruyor.

— Evet.

— Denizcilikten anladığın belli, o kadar uzağa gidebilmene şaşmamalı. Şişinerek yapıştırıyorum cevabı: «Evet, çok iyi anlarım.» Ortalıkta soğuk bir hava esiyor. En tehlikeli yer olan Maroni ırmağının ağzından denize açıldığımız için dümeni tutmak gereğini duymayan kaptan da, köprüsünden inip yanımıza geliyor üstelik. Dümeni başkasına devretmiş. Kapkara, ufak tefek ve şişman, genç yüzlü kaptan, bir ceviz kabuğuyla Kolombiya'ya gidenlerin kimler olduğunu soruyor:

Kafile şefi:

— Şu, şu, ve şu ilerdeki, diyor.

— Kaptan hanginiz? diye soruyor beberuhi.

— Benim efendim.

— Eh dostum, denizci olarak seni candan kutlarım. Sıradan biri değilsin. Al! Elini ceketinin cebine sokuyor: «Şu mavi tütünle sigara kâğıtlarını benim armağanım olarak kabul et. Sağlığıma içersin.»

— Sağolun kaptan. Ama, bu tabutun tepesinde, haftada bir-iki yolculuk yapmayı göze aldığınız için ben de sizi kutlarım.

Canlarını sıkmak istediğim adamlar, kaptanın kahkahayı bastığını görünce iyiden iyiye bozuluyorlar.

«Haklısın, diyor, bu ceviz kabuğunu çoktan gemi mezarlığına göndermeleri gerekirdi ama, şirket teknenin batmasını ve sigorta primine konmayı bekliyor.» Bunun üzerine, ben de son darbeyi indiriveriyorum: «Neyse ki sizinle mürettebat için bir kurtarma filikası var.»

— Allahtan öyle! diyor kaptan fazla düşünmeden ve merdivenlerde kayboluyor.

İsteyerek açtığım bu tartışma konusu, dört saat boyunca yolculuğumu doldurdu. Herkesin söyleyecek bir şeyi vardı, nasıl olduğunu bilmiyorum ama tartışma burundakilere de sıçradı.

Bu gün deniz pek azgın değil, sabah saat on, yalnız rüzgâr hızlı yol almamıza fırsat vermiyor. Kuzey-doğuyu tutuyoruz, dolayısıyla da rüzgâra ve dalgalara karşı ilerliyoruz. Tabiî gemi de, her zamankinden çok sallanıyor. Mahkûmlardan bir çoğu rahatsızlanıyor. Neyse ki bana

zincirlenen mahkûmu deniz tutmuyor, insanın hemen yanında oturanın kusması hiç de tatlı bir şey değil. Bu çocuk, gerçek bir Parisli serseri. 1927 yılında Güyan'a gelmiş. Demek ki, yedi yıldır adalarda. Genç sayılır, otuz sekiz yaşında. «Bana Titi la Belote derler, çünkü dostum, iskambilde üstüme yoktur. Adalarda kumarla geçinirim, sayısı iki franktan bütün gece blum oynarız. Hele karşındakinin elinde birkaç surat patlarsa, yanında toplanan diğer sayılarla birlikte kaldırırsın dünyayı.»

— Demek adalarda çok para var.

— Tabii be Kelebek! Adalardakilerin hepsinde para dolu tüpler yatıyor. Kimi de içindekinin yarısını mubassırlara yedirip dışardan istediğini getiriyor. Çok yeni olduğun belli, dostum. Bir şeyden haberin yok.

— Hayır, adalarla ilgili en ufak bilgiye sahip değilim. Yalnız oralardan kaçmanın güçlüğünü duydum.

— Kaçmak mı? dedi Titi. Sözünü etmek bile gereksiz. Yedi yıldır adadayım. İki kaçma olayı görüldü. Sonuç ne oldu biliyor musun? Üç ölü, iki yakalanma. Kimse başaramadı. Kaçmaya kalkışanların sayıca az oluşu da bu yüzden.

— Neden adalardan merkeze indin?

— Üserim olup olmadığına baktılar.

— Hastaneden kaçmayı denemedin mi?

— Ne kaçması be dostum! Sen işin bokunu çıkardın bir kere. Üstelik senin tüydüğün koğuşa düşmez miyim? Nasıl kolladıklarını düşün düşünebilirsen. Soluk almak için pencereye yaklaşsan, hemen geri çekiyorlar. Nedenini sorunca: «Sonra Kelebeğin yaptığını yapmağa kalkarsın da», diyorlardı.

— Baksana Titi, kim şu kafile başkanının yanında oturan iri yarı herif? Aynasızların adamı mı?

— Deli misin? Herkes ona büyük saygı gösterir. Yüklü bir herif ama, itoğlu it görünmeyi çok iyi beceriyor. Ne aynasızlarla dostluğu var, ne de imtiyazlardan faydalandığı, kürek mahkûmluğunun bütün gereklerini yerine getiriyor. İyi dosttur, öğütlerinden faydalanılır, aynasız takımından da hep uzak durur. Papazla doktor bile ondan iş çıkaramadı. Gerçek bir efe gibi davranan bu yüklü adam, Kral XV. Louis soyundan geliyor. Evet dostum, kendisi konttur, gerçek bir kont. Adı da Kont Jean de

Bérac. Buraya geldiğinde, mahkûmların saygısını kazanması epey uzun sürdü Nedeni de, küreğe gönderilmesine yol açan işin pek pis oluşu.

— Nedir suçu?

— Oz çocuğunu bir köprüden ırmağa atmış, çocuk sığ yere düşünce aşağı inip kaldırmış ve götürüp derine koyverecek gücü kendinde bulabilmiş.

— Yok canım! Öz çocuğunu iki kere öldürmek gibi bir şey.

— Muhasebecilik yapan ve kontun dosyasını gören bir dostuma bakılırsa, adamı kendi soylu çevresi zıvanadan çıkarmış. Anası, şatolarında oda hizmetçisi olarak çalışan çocuğun anasını köpek gibi sokağa atmış. Dostuma bakılırsa, kontun kendini beğenmiş, ukalâ bir anası varmış. Bir hizmetçi parçasıyla ilişki kurmasını yerip oğlunu o kadar küçültmüş ki, sonunda çocuğunu Kimsesizler Yuvasına bırakacağını söyleyerek dışarı çıkan kont onu köprüden attığında ne yaptığını bilmez haldeymiş.

— Ne kadara mahkûm olmuş?

— Yalnız on yıla. Düşünsene Kelebek, o bizim gibi bir adam mı? Evinin tek hâkimi olan kontes, aile şerefini kurtarmak için bir kontun hizmetçiden doğan çocuğunu öldürmesinin büyük suç olmadığını yargıçlara anlatmıştır herhalde.

— Sonuç ne?

— Basit bir halk çocuğu olarak benim vardığım sonuç şu: Özgür ve olaysız bir hayat yaşarken, bu Kont Jean de Bérac, soylu sınıfından başka şeye önem vermeyecek, dolayısıyla da bu sınıf dışında hiç bir şeyle uğraşma gereğini duymayacak şekilde yetiştirilmiş, taşralı bir asılzadeydi. Soyluların dışında kalanlar belki köle değildiler ama, yine de önemsiz kişilerdi. Annesi olacak o bencillik ve kendini beğenmişlik örneği kadın, Kontu öylesine hırpalamış ve baskı altında tutmuş ki, Jean de Bérac kendi soyundan gelen kişilerden farksız biri olmuş. Önceleri anlattığım gibi bir insan olan bu adam, kelimenin tam anlamıyla soylu bir kişiliği, ancak kürekte edinebildi. Belki aykırı gelir ama, ancak şimdi gerçekten bir Kont Jean de Bérac'dır.

Bana yabancı olan Salut Adaları, bir kaç saat sonra bu yabancılığından sıyrılacak. Oradan kaçmanın güçlü-

günü biliyorum. Evet kaçmak güç, ama imkânsız değil. Açık denizden gelen rüzgârı iyice içime çekip düşünüyorum: «Karşıdan gelen bu rüzgâr, kaçış sırasında insanı arkadan itmeye başlarsa?»

Geliyoruz. İşte adalar! Bir üçgen meydana getiriyorlar. Royale ve Saint-Joseph bu üçgenin tabanı, Şeytan da tepesi. İyice alçalan güneş, ancak tropiklerde büyük bir parlaklık kazanan ışınlarıyla bu adaları aydınlatıyor. Böylece, üçünü de ayrıntılarıyla görebilmek mümkün oluyor. Önce Royale, yüksekliği iki yüz metreyi aşan bir tepeciğin çevresinde, dümdüz. Ayrıca tepesi de yamyassı. Tümü, denizin üstüne kondurulup üstü kesilmiş bir Meksikalı şapkasını andırıyor. Her yanı, çok yüksek ve yemyeşil hindistancevizi ağaçlarıyla kaplı. Kırmızı damlı küçücük evler, bu adaya az raslanır bir çekicilik veriyor. Adada ne olduğunu bilmeyen biri, hayat boyu burada yaşamayı isteyebilir. Düzlükteki fener, kötü havalarda gemilerin adaya çarpmasını önlemek için denizi aydınlatıyor herhalde. Adaya iyice yaklaştığımızda beş tane büyük ve uzun yapı görüyorum. Titi'den bunlardan ikisinin, içinde dört yüz kürek mahkûmunun yaşadığı uzun ve geniş koğuşlar olduğunu öğreniyorum. Sonra beyazlı bir duvarla çevrili, zindan ve hücreleriyle baskı kesimi geliyor. Dördüncü yapı kürek mahkûmlarının hastanesi, beşinci de mubassırların. Adanın her köşesinde, yamaçlara serpiştirilmiş, içinde mubassırların yaşadığı kırmızı kiremit damlı küçük evler. Bizden epey uzakta ama Royale'in burnuna yakın, Saint - Joseph seçiliyor. Orada hindistancevizi ağaçları ve yeşillik daha az, denizden de büyük açıklıkla görülen, kocaman, yıkık dökük bir yapı adayı kaplamış. Hemen anlıyorum, Titi de görüşümü doğruluyor. Kalebentliğe mahkûm edilenler cezalarını burada çekiyorlar. Daha aşağıda, normal cezalar çeken kürek mahkûmlarının yaşadığı kamp binalarını da gösteriyor. Bu binalar denize çok daha yakın. Gözetleme kuleleri ve mazgallarıyla hepsi açıkça seçiliyor. Sonra, beyaza boyalı duvarları ve kırmızı damlarıyla pırıl pırıl evcikler.

Gemi güneyden Royale adasına yaklaştığından, küçük Şeytan adasını artık görmez oluyoruz. Önceden seçebildiğim kadarıyla, bu ada hindistancevizi ağaçlarıyla kaplı koca bir kara parçası. Üstelik üzerinde önemli bir

yapı da yok. Deniz kıyısında sarıya boyalı birkaç ev. Sonradan bu evlerde, siyasî sürgünlerin yaşadığını öğreneceğim.

Büyük beton bloklardan yapılma kocaman bir dalgakıranla iyice korunan Royale limanına giriyoruz. Bu dalgakıranların yapılması kimbilir kaç kürek mahkûmunun hayatına mal olmuştur.

Üç düdük sesinden sonra **Tanon** rıhtımdan iki yüz elli metre kadar ötede demir atıyor. Beton ve iri çakıl taşlarından yapılma rıhtım çok uzun ve üç metreyi aşan bir yükseklikte. Geride, beyaza boyanmış binalar, rıhtıma paralel uzanıyor. Beyaz üstüne kara yazıları okuyorum: «Nöbetçi Komutanlığı» — «Filika Servisi» — «Fırın» — «Liman Yönetmenliği».

Gemiye bakan kürek mahkûmları görülüyor. Giysileri çizgili değil, sırtlarında beyaz bir gömlek var, altında da pantalon. Titi la Belote, adalarda parası olanların, üstündeki harfler silinen un çuvallarıyla terzide kendilerine elbise diktirdiklerini söylüyor. Bu elbiseler pek alışılmış gibi değil belki, yine de bir incelik sağlıyor. «Hemen hemen hiç kimsede kürek mahkûmu giysisi yok» diyor.

Bir filika **Tanon**'a yaklaşıyor. Dümende bir mubassır, sağda ve solda iki silâhlı mubassır daha; dümen tutanın yakınında, belden yukarısı çıplak, beyaz pantolonlu altı kürek mahkûmu, ayakta, altı koca küreğe asılıyorlar. Kısa sürede rıhtımla gemi arasındaki yolu aldılar. Arkalarına, cankurtaran filikaları türünde kocaman ve boş bir tekne bağlı. Filikalar gemiye yanaşıyor. Önce kafile şefleri iniyor ve teknenin kıçında yerlerini alıyorlar. İki silâhlı mubassır da buruna geçiyor. Ayaklar prangasız, ama eller kelepçeli, ikişer ikişer cankurtaran filikasına iniyoruz; önce benim grubumdaki on kişi sonra geminin burnundaki sekiz kişi. Kürekçiler küreklere asılıyorlar. Geri kalanlar için bir kere daha gemiye gidip gelecekler. Rıhtıma çıkıyor, «Liman Yönetmenliği» yazılı binanın önüne dizilip beklemeye koyuluyoruz. Hiç birimizin eşyası yok. Aynasızlara aldırmayan arkadaşlar beş altı metre öteden konuşuyorlar, birlikte geldiklerimizden çoğu beni dostça selâmlıyorlar. Saint-Martin'de tanıdığım Cesari ve Eskari adlı iki Korsikalı haydut, filika servisinde kürekçi olarak çalıştıklarını anlatıyorlar. Tam bu sırada, Fransa'da poli-

sin eline düşmeden önce tanıdığım, Marsilya Borsası olayına karışan Chapar görünüyor. Aynasızların önünde, hiç çekinmeden: «Üzülme Kelebek! diyor. Dostlarına güven, hücrede hiç bir şeyin eksik olmayacak. Ne kadar yedin?»

— İki yıl.

— İyi, göz açıp kapayıncaya kadar geçer. Buraya döner ve hayatımızın pek kötü olmadığını görürsün.

— Sağol Chapar. Dega'dan ne haber?

— Burada muhasebecilik yapıyor, nasıl oldu da şimdiye kadar görünmedi hayret. Seni göremediğine üzülecek.

Tam o sıra, Galgani geliyor. Bana yaklaşıyor, nöbetçi geçmesine engel olmak istiyor ama yine de nöbetçiyi göğüsleyip yanıma varıyor. Söylediği de: «Kardeşimi öpmeme engel olamazsınız ya! Allah, Allah, görülmemiş şey be!» diyor. Sonra yanağımdan öpüp kucaklarken: «Bana güven», diyor. Sonra da uzaklaşıyor. Aramızda geçen kısa konuşma şöyle:

— Ne yapıyorsun?

— Postacıyım, ulaştırma işlerine bakıyorum.

— İyisin ya?

— Rahatım yerinde.

Adaya son çıkanlar da bize katılıyor. Hepimizin kelepçelerini çözüyorlar. Titi la Belote, Kont Jean Bérac ve iki yabancı, kafileden ayrılıyorlar. Bir mubassır: «Haydi bakalım, diyor, kampa gidiyorsunuz. İleri!» Onların eşya torbaları yanlarında. Her biri torbasını sırtlıyor, adanın tepelerine çıkan yolda yürümeye başlıyorlar. Ada komutanı, yanında altı mubassırla görünüyor. Yoklama yapılıyor. Eksik yok. Bizi buraya kadar getiren muhafızlarımız çekiliyor artık.

— Muhasebeci nerede?

— Geliyor şef. Beyaz elbisesinin ceketi düğmeli, yanında bir mubassır, Dega'nın geldiğini görüyorum; ikisinin koltuğunun altında birer koca «Defter-i Kebir». İkisi de, yeni gelenleri sıradan çıkarıyor ve numara veriyor: «Siz, hücre mahkûmu bilmem kim, gemide numaranız X, hücrede numaranız Z olacak.»

— Cezan ne kadar?

— X... yıl.

Sıra bana geldiğinde, Dega, yanaklarımdan öpüp kucaklıyor, kucaklıyor. Komutan yaklaşıyor yanımıza.

— Kelebek bu mu?
— Evet komutanım, diyor Dega.
— Hücrede kendinize iyi bakın, iki yıl çabuk geçer.

Hücrede

Bir filika hazır. On dokuz mahkûmdan onu ilk filikayla yola çıkıyor. Ben de harekete hazırlanmak üzere çağrıldım. Dega, soğukkanlılıkla: «Hayır, diyor, o en son kafileyle gidecek.»

Geldiğimden bu yana, kürek mahkûmlarının konuşması beni çok şaşırtıyor. Pek disiplin hissedilmiyor, aynasızlara kulak astıkları da yok gibi. Yanıma gelen Dega ile konuşuyorum. Bütün hikâyemi ve kaçışımı biliyor. Saint - Laurent'da, benimle birlikte olan mahkûmlardan bazıları adalara gelmiş ve Dega'ya her şeyi anlatmışlar. Halime yakınmıyor, bunu yapmıyacak kadar ince bir insan. Yalnız, yürekten gelen bir tek cümle çıkıyor ağzından: «Başarmayı haketmiştin yavrum. Gelecek sefere!» Cesaret, demek gereğini bile duymuyor. Bende cesaretin eksik olmadığını biliyor çünkü.

— Burada muhasebe şefiyim, komutanla da aram çok iyi. Hücrede kaldığın sürece ağzım pek açma. Sana tütün ve yiyecek göndereceğim. Hiç bir şeyin eksikliğini duymayacaksın.

Sıra bana geldi. «Kelebek, yürü.»

— Hepinize eyvallah! Yüreklendirici sözlerinize teşekkürler.

Filikaya biniyoruz. Yirmi dakika sonra da Saint - Joseph adasına yanaşıyoruz. Altı kürekçi ve on hücre mahkûmuna karşılık, üç silâhlı mubassır bulunduğunu görüyorum. Bu teknenin ele geçirilmesini sağlamak çocuk oyuncağı aslında, Saint - Joseph adasında karşılama komitesi hazır. İki komutan kendini bize tanıtıyor. İlki ada cezaevinin, ikincisi de hücrelerin bulunduğu binanın komutanı. Çevremiz mubassırlarla sarılı, yürüyerek hücrelerin bulunduğu binaya doğru ilerliyoruz. Yolumuzun üstünde bir tek kürek mahkûmu yok. Üzerinde «Hücre Cezası» yazılı demir kapıdan girerken, bu aman vermez binanın ciddiliğini farkediyoruz. Demir kapı ve çevresindeki

dört yüksek duvar, üzerinde «Yönetmenlik» yazılı bir küçük yapıyla diğer üç binayı gizliyor. Üç binanın ilkinde A, ikincisinde B, üçüncüsünde de C yazılı. Yönetmenlikten içeri sokuyorlar bizi. Soğuk bir oda. Hücre cezasına çarptırılmış on dokuz kişi, ikişer ikişer sıralanmış komutanın sözlerini dinliyoruz:

— Mahkûmlar, burasının kürek cezası çekenlerin Güyan'da işledikleri suçlardan ötürü getirildikleri bir ceza yeri olduğunu biliyorsunuz. Burada kimse, sizi topluma kazandırma çabası göstermiyecek. Böyle bir çabanın gereksizliğini biliyoruz. Burada yola getirilmenize çalışılacak. Geçerli tek yönetmelik çeneyi tutmaktır. Ağzınızı açmıyacaksınız. Duvara vurarak haberleşmek tehlikelidir, yakalanırsanız çok ağır cezalara çarptırılırsınız. Ağır bir hastalığa yakalanmadıkça revire gitmeye kalkmayın. Bir hastalık olmadan revire gittiğiniz anlaşılırsa cezalandırılırsınız. Bütün söyleyeceklerim bu kadar. Bir de, sigara içmenin yasak olduğunu iyice bilin. Mubassırlar, hepsinin üstünü iyice arayın ve hücrelerine götürün. Charriére, Clousiot ve Maturette aynı binada olmamalı. Bu işle sizi görevlendiriyorum Santori.

On dakika sonra A binasında 234 numaralı hücreye kapatılıyorum. Clousiot B de, Maturette ise C de. Bakışarak vedalaşıyorum. Buraya girer girmez sağ çıkmak istiyorsak, insanlık dışı yönetmeliğe boyun eğmemiz gerektiğini anladık. Uzun yol arkadaşlarımın, bütün güçleriyle bana destek olan bu onurlu ve yürekli kişilerin, birlikte kaçtığımız için asla yakınmayan ve yaptığımız işten pişmanlık duymayan dostların uzaklaşmasını izliyorum. Yüreğim eziliyor, özgürlüğümüzü elde etmek için verdiğimiz on dört aylık omuz omuza mücadeleden sonra sınırsız bir dostlukla birbirimize bağlıyız artık.

Beni koydukları hücreyi inceliyorum. Fransa gibi yeryüzünde özgürlüğün beşiği olarak bilinen, İnsan Haklarını dünyaya getiren ülkenin, Güyan'da, Atlantik Okyanusu üzerindeki yitik ve avuç içi kadar bir adada, Saint - Joseph cezaevi gibi barbarlık örneği bir baskı tesisi kuracağı asla aklıma gelmezdi. Yanyana yüz elli hücre düşünün, sırt sırta vermişler, kalın duvarlarındaki tek gedik, üzerinde küçük bir gözetleme yeri bulunan demir kapılar, Gözetleme deliğinin üstünde de: «Komutandan emir alın-

madıkça bu kapının açılması yasaktır», yazılı. Solda, tıpkı Beaulieu cezaevindeki gibi tahta yastıklı bir kerevet, kerevet kalkıp iniyor, bir çengelle duvara asılabiliyor. Bir battaniyesi var. Köşede, arkalıksız iskemle yerine geçen bir beton blok; bir küçük süpürge; bir asker maşrapası, bir tahta kaşık, kenef deliğini gizleyen ve zincirle bağlı bir madenî kapak. Duvarların yüksekliği üç metre. Tavan tramvay raylarını andıran koca demir kirişlerden meydana gelmiş. Bu kirişler öylesine birbirine geçmiş ki, aralarından irice bir şey sızamaz. Sonra daha yüksekte aşağı yukarı yerden yedi metre yukarıda binanın damı. Sırt sırta veren hücremizin üstünde de, genişliği aşağı yukarı bir metre olan, nöbetçilerin devriye gezmesini sağlayacak bir çeşit asma kat. Bu asma katın üzerinde iki nöbetçi durmadan gidip geliyor ve ortada karşılaşıp geri dönüyorlar. İlk izlenim müthiş. Asma kata kadar binanın içi epey aydınlık ama, hücrenin içindekiler güçlükle seçilebiliyor. Düdük çalıp kerevetlerin takılması için işaret vermelerini bekleyerek hemen yürümeye koyuluyorum. Gürültü yapmamak için gerek nöbetçilerin, gerekse mahkûmların ayaklarında lâstik pabuçlar var. İlk düşüncem şu: «234 numaralı hücrede Kelebek diye bilinen Charriére iki yıl, yani yedi yüz otuz günlük cezasını, delirmeden tamamlamaya çalışacak. Bu cezaevine verilen «İnsan Yiyen» adını yalanlamak kendisine kalıyor.»

Bir, iki, üç, dört, beş, dönüyorum. Bir, iki, üç, dört, beş, yine dönüyorum. Aynasız tepemden geçiyor. Geldiğini farketmedim, birden gördüm. Derken yükseğe, binanın tavanına yerleştirilen ışıklar yanıyor, yerden altı metre yukarda. Asma kat aydınlık ama hücreler karanlıkta. Yürüyorum, rakkas yeniden harekete geçti. Beni mahkûm eden jüri üyeleri, rahat uyuyun, beni nereye yolladığınızı bir bilseniz içiniz kalkar ve böylesine insanlık dışı bir cezanın uygulanmasına suç ortaklığı etmezdiniz. Hayalimin serseriliklerini önlemek güç olacak. Hattâ imkânsız. En iyisi, hayallerimi hepten yok etmektense, pek umut kırıcı sayılmayacak konulara yöneltmek.

Gerçekten de, kerevetlerin takılacağını bir düdükle belirtiyorlar. Kalın bir ses duyuyorum, şöyle diyor:

«Yeniler, düdük sesinden sonra kerevetin çengelini takıp istediğiniz an yatabileceğinizi bilin.» «Yatabileceği-

nizi» sözüne dikkat ediyorum yalnız. Yürümeye devam ediyorum, bu an, insanın uyumasına imkân vermeyecek kadar hayatî bir an. Tepesi açık olan bu kafese alışmalıyım. Bir, iki, üç, dört, beş, saat rakkasının uyumunu gelir gelmez sağlayabildim; başım önde, ellerim arkada birleşmiş, adımların uzunluğu birbirine eşit, saat rakkasını andırırcasına, uyurgezer gibi durmak dinlemek bilmeden gidip geliyorum. Beş adım sonra duvarı görmüyorum bile, dönerken sürtünüyorum yalnız, ne sonu, ne de belirli bir bitiş süresi olan bu maratonu bıkıp usanmadan sürdürüyorum.

Evet Kelebek, bu «İnsan Yiyen» gerçekten yabana atılır bir yer değil. Aynasızın gölgesi duvara vurduğunda da, insan bir tuhaf oluyor. Başını kaldırıp aynasıza bakarsan daha kötü. Seni yakalayan avcının tepeden gözetlediği çukura atılmış bir leopar gibi oluyorsun. İzlenim korkunç, alışabilmem için aylar geçmesi gerekecek.

Her yıl üç yüz altmış beş gündür; şubatın yirmi dokuz çektiği bir yıla raslamazsak, iki yıl, yedi yüz otuz eder. Birden gülümsüyorum. Yedi yüz otuz günle yedi yüz otuz bir arasında ne fark var? Hayır, aynı şey değil. Fazladan bir gün, fazladan yirmi dört saat demek. Yirmi dört saat da az şey değil. Yirmi dörder saatlik yedi yüz otuz gün çok daha uzun. Kaç saat eder hepsi acaba? Kafamda bunu hesaplayabilir miyim? Nasıl yapmalı, imkânsız gibi geliyor. Yok canım, neden hesaplanmasın. Evet, yapılabilir bu hesap. Bir bakalım. Yüz gün, iki bin dört yüz saat eder. Yediyle çarptın mı, gayet kolay, on altı bin sekiz yüz saat ediyor ve yirmi dört saatlik otuz gün artıyor ki o da yedi yüz yirmi saat. Toplam, on altı bin sekiz yüz, artı yedi yüz yirmi, yanlış yapmadıysam on yedi bin beş yüz yirmi ediyor. Sevgili Kelebek Efendi, kaygan duvarlı ve özel olarak yırtıcı hayvanlar için yapılmış bu kafeste on yedi bin beş yüz yirmi saat öldüreceksin. Kaç dakika geçireceğim acaba? Canım saatler önemli hadi, dakikaların ne önemi var? Büyütmeyelim. Saniyeler neden hesaplanmasın sanki? Önemli olup olmadığı değil beni ilgilendiren. Bu günleri, saatleri. dakikaları tek başına bir şeyle doldurmalısın, kendi kendinle. Sağımda, solumda ardımda kim var acaba? Eğer bu üç hücre doluysa, içindekiler, 234 numaraya kimin geldiğini merak ediyorlar demektir.

Ardıma düşen bir şeyin çıkardığı boğuk sesi duyuyorum. Bu da nesi? Sakın komşum, tepeden bir şeyler atma ustalığını göstermesin? Düşenin ne olduğunu seçmeye çalışıyorum. Uzun ve dar bir şey gözüme çarpıyor. Tam eğilip almaya hazırlandığım sıra, karanlıkta görmekten çok kestirebildiğim bu şey harekete geçiyor ve hızla duvara doğru ilerliyor. Harekete geçtiğinde bir an durakladım. Duvara vardığında tırmanmaya koyuluyor, sonra kayıp yere iniyor. Duvar o kadar kaygan ki, bu şey iyice yapışıp üzerinde ilerliyemiyor. Üç kere duvara tırmanma çabalarını izliyor, dördüncüsünde yere düşer düşmez ayağımla eziyorum. Lâstik pabucumun altında yumuşacık. Ne olabilir bu? Diz çöküp mümkün olduğu kadar yakından bakıyor ve sonunda ne olduğunu anlıyabiliyorum: Yirmi santim uzunluğunda, iki kalın parmak eninde koca bir çıyan bu. Öylesine midem kalkıyor ki, böceği yerden alıp kubura atmıyorum bile. Ayağımın ucuyla kerevetin altına itiyorum yalnız. Yarın gereğini düşünürüz. Nasılsa bol bol çıyan görecek zamanı bulacağım; yüksekten, damdan düşüyorlar. Yatarken, yakalamadan ya da rahatsız olmadan çıplak gövdemin üstünde yürümelerine göz yummayı öğreneceğim. Üstümde yürürken yapacağım bir taktik hatasının, ne büyük acılara mal olacağını da zamanla anlayacağım. Bu iğrenç hayvanın sokması, on iki saat süren müthiş bir ateş yapıyor, altı saate yakın bir süre de insanın her yanını alev alev yakıyor.

Her neyse, bu hayvan düşüncelerime bir değişiklik, yeni bir meşgale getirecek. Bir çıyan hücreme düştüğünde uyanırsam, küçük süpürgeyle onu mümkün olduğu kadar uzun süre rahatsız edip gizlenmesine fırsat vererek eğleneceğim. Sonra da, onu bulup gizlendiği yerden çıkarmaya çalışacağım.

Bir, iki, üç, dört, beş, mutlak bir sessizlik. Burada kimse horlamıyor mu? Kimse öksürmüyor mu? Boğucu bir sıcak olduğu gerçek. Üstelik gece böyle. Gündüz nasıldır kimbilir! Çıyanlarla yaşamak zorundayım. Santa Marta'da ki su altı hücresinde sular yükselince bunların binlercesi gelirdi, daha küçüktüler ama aynı türdendiler ya. Santa Marta'da hücreyi günde iki kere su basardı ama bağırır, haykırır, geçici ve iflâh olmaz delilerin şarkılarını, haykırışlarını, zırvalarını dinlerdik. Burası gibi değildi

Santa Marta. Seçme olanağım olsa, Santa Marta'yı seçerdim. Bu dediğin mantıksız Kelebek. Orada, genel kanı, bir insanın hücre cezasına ancak altı ay dayanabileceğiydi. Oysa burada, beş-altı yıl, hatta daha fazla yatanlar var. Bu cezaya mahkûm edilmeleri başka şey, cezayı çekmeleri çok daha başka tabii. Kaçı intihar ediyor. Nasıl intihar edebileceklerini de pek anlayamıyorum ya. Aslında mümkün. Kolay olmasa bile, insan kendini asabilir. Pantalonundan bir ip yaparsın. Ucuna süpürgeyi bağlayıp kerevetin üstüne çıkarak ipi, kirişlerden birinin üstünden geçirebilirsin. Bu işi, duvarın hemen dibinde yaparsan, asma katta gezinen bir şey görmeyebilir. Geçer geçmez de kendini boşluğa sallandırıverirsin. Herif dönene kadar hesabın nasılsa tamam olur. Aşağı inip hücre kapısını açarak seni ipin ucundan almak için nasılsa acele de etmezler. Hücre kapısını açmak mı? Üstelik açamaz da. Kapıda yazılı: «Komutanın emri olmadan kapıyı açmak yasaktır.» Öyleyse korkma, intihar etmek isteyen, «komutanın emriyle» ipten indirilene dek ölecek zamanı nasılsa bulur.

Pek hareketli ve ilginç olmayan bütün bu şeyleri, hareket ve kavgadan hoşlanan okurlar için yazmıyorum Canları sıkılırsa birkaç sayfa atlayabilirler. Yine de, yeni hücreme girdiğimde edindiğim ilk izlenimleri beynime çullanan ilk düşünceleri, mezara indirildiğim ilk saatlerde gösterdiğim tepkileri elimden geldiğince gerçeğe uygun olarak anlatmam gerektiğini biliyorum.

Yürümeye başlayalı epey oldu. Karanlıkta bir mırıltı geliyor kulağıma, nöbet değiştiriyorlar. İlk nöbetçi uzun boylu, kupkuru biriydi. Şimdiki kısa ve şişko ayaklarım sürüyor. Bu sürtünme iki hücre beriden ve iki hücre öteden duyuluyor. Arkadaşı gibi çıt çıkarmayan biri değil. Yürümeye devam ediyorum. Epey geç olmalı. Saat kaç acaba? Yarın zamanı ölçme olanağı yeniden elime geçecek. Kapıdaki delik günde dört kere açıldığına göre, aşağı yukarı saatin kaç olduğunu kestirebileceğim. Gece, ilk nöbetin saatini ve süresini bilirsem belirli bir ölçüyü göz önünde tutarak yaşayabilirim: İlk nöbet, ikinci, üçüncü nöbet, v.s...

Bir, iki, üç, dört, beş... Bu bitip tükenmez gezinti-

ye yeniden başlıyor ve yorgunluğun da yardımıyla, geçmişi kurcalamak için havalanıveriyorum. Hücrenin karanlığıyla büyük çelişki gösteren günlük güneşlik bir yerde, kabilemin kumsalında oturmuşum. Lali'nin avlandığı tekne, kıyıdan iki yüz metre ötede, masmavi, benzerine pek rastlanmayan bir deniz üstünde sallanıyor. Ayaklarımla kumu eşeliyorum. Zoraima, ateşte kızartılmış, sıcaklığını yitirmemesi için de muz kabuğuna sarılmış koca bir balık getiriyor bana. Balığı ellerimle yiyorum, o bağdaş kurup karşıma oturmuş beni seyrediyor. İri parçaların balıktan kolayca koptuğunu görmek Zoraima'yı memnun ediyor, böylesine lezzetli bir şey yemenin doğurduğu hoşnutluğu yüzümden okuyor.

Hücrede değilim. Ne hücre cezasından haberim var, ne Saint - Joseph'den, ne de diğer adalardan. Kumlarda yuvarlanıyor, kum kadar ince mercanla ellerimi oğuşturuyorum. Saydam ve tuzlu suda ağzımı çalkalıyorum sonra. Avuçlarıma su doldurup yüzüme çarpıyorum. Boynumu ovalarken saçlarımın iyiden iyiye uzadığını farkediyorum. Lali döndüğünde ensemdeki saçları kestireceğim. Zoraima'nın bezini çözdüm, kumların üstünde güneşin altında, denizden gelen rüzgârın okşamasıyla onu oracıkta elde ettim. Zevklendiğinde yaptığı gibi sevgiyle inliyor. Rüzgâr, bu aşk ezgisini belki Lali'nin kulaklarına ulaştırıyor. Lali bizi göremeyecek, çiftleştiğimizi seçemeyecek kadar uzakta değil, seviştiğimizi açıkça farkedebilecek yakınlıkta. Bizi görmüş olmalı ki, tekne kıyıya yaklaşıyor. Lali gülümseyerek karaya ayak basıyor. Yolda örgülerini açmış, bu eşsiz güney rüzgârı ve güneşiyle kurumaya başlayan nemli saçlarında parmaklarını gezdirmiş. Ona doğru yürüyorum. Sağ kolunu belime doluyor, kulübeye doğru gitmemiz için beni itiyor. Yol boyu, hiç durmadan: «Ya ben, diyor, ya ben?» İçeri girer girmez yerde duran katlanmış hamağın üstüne itiyor beni, onun içinde dünyanın varolduğunu unutuyorum. Zoraima çok zeki, sevişmemizin ne kadar süreceğini hesaplayıp giriyor içeri. Geldiğinde, aşktan sarhoş, hamağın üstünde yatıyoruz. Yanımıza oturduğunda ablasının yanaklarına vuruyor, «açgözlü» anlamına gelebilecek şeyler söylediğini sanıyorum. Sonra utana sıkıla, önce benim sonra da Lali'nin bezini düzeltiyor. Gecemi Guajiro'da geçirdim. Güzümü hiç kırpmadım. Yaşadığım bu

anları görebilmek için, kerevetin üstüne uzanıp gözlerimi kapamadım bile. Büyülenmiş gibi, hiç durmadan yürürken, aşağı yukarı altı ay önce yaşanmış o güzel güne kendimi zorlamadan dönüverdim.

Işık sönüyor, güneşin doğup ışınlarıyla yavaş yavaş hücreyi aydınlatmaya başladığı ve hücreyi kaplıyan çevremdeki sisi dağıttığı anlaşılabiliyor. Bir düdük sesi işitiliyor. Duvara çarpan kerevetlerin gürültüsünü duyuyor, komşumun çengeli duvardaki halkaya geçirdiğini bile işitebiliyorum. Komşum öksürüyor, bir su şıkırtısı geliyor kulağıma. Yoksa burada yıkanmak mümkün mü?

— Mubassır bey, burada nasıl yıkanılır?

— Mahkûm, bilmediğiniz için bağışlıyorum sizi. Nöbetçi mubassırla konuşan ağır cezaya çarptırılır. Yıkanmak için aptesanenin üstüne çıkarak elinizdeki kapta bulunan suyu bir elle başınıza döker, öbür elle de silinirsiniz. Battaniyenizi açmadınız mı?

— Hayır.

— İçinde bezden bir havlu olmalı.

Bir bu eksikti! Nöbetçiyle konuşmak da yasak mı? Sebep ne olursa olsun? Ya insan çok acı çekerse? Ya gebermek üzereyse? Bir kalp, bir apandisit, güçlü bir astım krizi gelirse? Ölüm tehlikesinde olanın imdat diye bağırması da mı yasak? Bu kadarı fazla! Yok canım, normal! Sonuna kadar dayanamayıp sinirlerin lâçka olursa, rezalet çıkarmak çok kolay bir iş. Sesleri işitmek, seninle konuşulduğunu «Geber ama sus» denmesi pahasına konuşulduğunu duymak için patırdı etmek basit. Ama aynı şeyi, burada yatan iki yüz elliye yakın mahkûmdan her gün en az yirmi kadarı, beyinlerinde biriken gazı boşaltmaya yarıyan bir supap gibi kullanabilir.

Bu aslan kafesini yaptırmayı düşünen, bir psikiatr olamaz: Bu hekim, şerefini bu denli ayaklar altına alamaz. Yönetmeliği kabul ettiren bir doktor değil. Ama bu bütünü meydana getiren adamlar iğrenç iki canavar, ahlâksız ve kurnaz iki psikolog, mahkûmlara karşı büyük nefret duyan iki kişi herhalde.

Caen'da, Baulieu merkez cezaevinin, yerin iki kat dibindeki zindanlarında tutuklulara yapılan işkencelerin ve kötü davranışların yankısı sızar, kulaklara gelirdi.

Bunun delilini, kelepçelerle başparmaklarımı birleş-

tiren aleti çıkardıklarında, gardiyanların yüzünde beliren korkuyu okuduğumda elde etmiştim. Bu korku, başlarına dert açılacağından çekinen kişilerin duyabileceği korkuydu.

Ama burada, yalnız birtakım cezaevi memurlarının girebildiği bu zindanlarda herkes rahat, kimsenin başına dert gelmez.

Takır, tukur, takır, tukur kapılardaki delikler açılıyor. Benimkine yaklaşıp bir göz atıyorum, sonra başımı çıkarıyor, derken iyiden iyiye koridora uzatıp sağımda solumda bir sürü kafa görüyorum. Delikler açılır açılmaz, bütün başların dışarı uğradığını hemen anlıyorum. Sağdaki, anlamsız bakışlarla beni süzüyor. Işıksız, zavallı, bön yüzü soluk ve yağlı, soldaki büyük çabuklukla:

— Ne kadar yedin? diye soruyor.

— İki yıl.

— Ben dört yıl. Biri geçti. Adın ne?

— Kelebek.

— Benimki Georges, Auvergeli Jojo. Nerede enselendin?

— Paris'te, ya sen?

Cevap verecek vakit bulamıyor: Kahveyle ekmek iki hücre ötemize vardı. Başını içeri çekiyor, ben de aynı şeyi yapıyorum. Teneke kupayı uzatıyorum, kahve koyuyor, sonra da somunu veriyorlar. Çabuk davranamadığım için madenî çerçeveli deliği şakırdatarak ekmek yere düşüyor. Bir çeyreği bulmadan, yeniden ortalığa sessizlik çöktü. İki koridor üzerindeki hücrelere büyük bir hızla dağıtıyorlar ekmeği. Öğlen, içinde bir et parçası yüzen çorbayı veriyorlar. Akşam da mercimek yemeği. Bu yemek, iki yıl süreyle, yalnız akşamları değişecek ve kara mercimeğin yerini kırmızı mercimek, kuru ya da taze bezelye, kuru fasulye ve pirinç alacak. Öğlende verilen çorba hep aynı.

On beş günde bir de, herkes başını delikten çıkarıyor. Bir mahkûm elindeki makineyle sakallarımızı kesiyor.

Üç gündür buradayım, kafamı bir tek şey kurcalıyor. Royale'deki dostlarım bana sigara ve yiyecek yollayacaklarını söylemişlerdi. Şimdiye kadar elime bir şey geçmedi, üstelik böyle bir mucizeyi nasıl başaracaklarını düşünüyorum. Dolayısıyla da, bir şey gelmemesi beni pek şaşırtmıyor. Sigara içmek çok tehlikeli olmalı, üstelik de

büyük lüks. Yemek gerçekten hayatî bir şey, çünkü öğlende verdikleri çorba, içindeki iki üç parça yeşillikle ağırlığı yüz gramı geçmeyen bir et parçasının yüzdüğü kaynar su. Akşam da, içinde birkaç tane fasulye ya da kuru sebzenin dolaştığı bir kepçe sıvı. Açık söylemek gerekirse Cezaevi Yönetmenliğinden çok yemeği hazırlayan ve dağıtan mahkûmlardan şüpheleniyorum. Akşam sebze yemeğini dağıtma sırası ufak tefek bir Marsilyalıya geldiğinde düşünüyorum bunu. Kepçesi tahta kovanın dibine iniyor ve sıra ondaysa, tabağıma sudan çok sebze doluyor. Diğerlerinde tam tersi, kepçeyi daldırmıyor ve biraz karıştırdıktan sonra üstünden alıyorlar. Böylece de azıcık sebzeyle bol su düşüyor. En tehlikeli şey de yiyecek sıkıntısı. İradeyi yitirmemek için belirli bir güce sahip olmak gerek.

Koridoru süpürüyorlar, hücrenin önünü daha uzun süpürüyorlarmış gibi geliyor bana. Süpürge ısrarla kapının dibinde hışırdıyor. Dikkatle bakıyor ve kapımın altındaki kâğıdın ucunu görebiliyorum. Kapının altından bir şey attıklarını fakat fazla itemediklerini hemen anlıyorum. Kâğıdı çekip açıyorum. Fosforlu mürekkeple yazılmış bir mektup. Aynasızın geçmesini bekleyip hemen okuyorum:

«Kelebek, yarından sonra her gün kenefte beş sigarayla bir hindistancevizi bulacaksın. Hindistancevizinin sana yaramasını istiyorsan, uzun uzun çiğne. Etini tutmaya bak. Sabahları, kenefler boşaltılırken sigara iç. Sabah kahvesinden sonra sakın sigara yakma. Öğlende yemeğini yer yemez, bir de akşam sebzeden sonra birer sigara tüttürebilirsin. Kâğıda ufak bir kalem de eklidir. Bir şeye ihtiyacın olursa, ufak kâğıt parçasına bununla yaz. Koridoru temizleyen süpürgesini kapına sürttüğünde, tırnaklarınla kapıyı tırmala. Aynı şeyi yaparsa kâğıdı kapının altından at. Kapını tırmalayarak sana cevap vermedikçe, mektubu yollama. Tüpü çıkarmak zorunda kalmak istemiyorsan, kâğıt parçasını kulağının içine sok. Kalem parçasını da duvardaki ufak bir yarığa gizle. Cesaret. Yanaklarından öperiz. Ignace ve Louis.»

Mektubu yollayanlar, Galgani ile Dega. Bir sıcaklık yükseliyor gırtlağıma kadar. Bu kadar sadık, içten dostlara sahip olmak içimi ısıtıyor. Gelecekten çok daha ümitli bu mezardan canlı çıkacağıma emin, başlıyorum yeniden

şen ve canlı adımlarla yürümeye: Bir, iki, üç, dört, beş... Yürürken de düşünüyorum: Bu iki adamdaki ne büyük soyluluk, eşine az raslanan bir iyilik yapma arzusu. Bana yardım etmek uğruna, biri muhasebecilik, diğeri de postacılık görevini tehlikeye atıyor. Çok pahalıya mal olduktan başka, benim için yaptıkları gerçekten çok büyük şey. Royale'den bana, «İnsan Yiyen» zindandaki hücreme varana dek kimbilir kaç kişiyi satın almak zorunda kalıyorlar.

Okur, kuru bir hindistancevizinin yağ dolu olduğunu bilmelisin. Beyaz ve sert kabuğu öylesine yağlı ki altı hindistancevizi rendeleyip etini sıcak suya batırırsan, ertesi sabah suyun yüzünde bir litre yağ bulabilirsin. Verilen yemekte en çok sıkıntısını çektiğimiz bu yağ vitamin dolu aynı zamanda. Her gün bir hindistancevizi yemek, sağlık durumunu sağlama almak demektir. Hiç olmazsa ne insanın gövdesinde kuruma başlar, ne de açlığın yarattığı fizyolojik çöküntüden ölme tehlikesi görülür. İki aydır, hiç aksamadan yiyeceğimle sigaram geliyor. Sigara içerken, kızılderililer kadar dikkatli davranıyor, dumanı iyice içime çektikten sonra yelpaze gibi açtığım sağ elimi sallıyarak havayı temizlerken dumanı azar azar koyuveriyorum.

Dün garip bir şey oldu. İyi mi yaptım kötü mü, pek bilmiyorum. Asma katta dolaşan nöbetçi korkuluğa yaslanıp hücreme baktı. Bir sigara yaktı, birkaç nefes çekip sigarasını hücreme attı. Sonra uzaklaştı. Sigarayı ayağımın ucuyla iyice ezmek için dönüşünü bekledim. Duraklaması pek kısa sürdü, hareketimi farkedince yürüdü. Bana acıdı mı, yoksa bağlı bulunduğu cezaevi yönetmeliğinden utanç mı duydu? Yoksa bu bir tuzak mıydı? Bilmiyorum ama canım sıkılıyor. İnsan acı çekerken aşırı bir duyarlılığı oluyor. Bu nöbetçi, birkaç saniye için iyi bir insan olmak istediyse, nefret dolu hareketimle onu üzmek istemezdim.

Buraya geleli iki aydan fazla oldu. Öğretici yanı bulunmayan bir şey varsa, o da bu hücre cezası. Çünkü burada en ufak bir dümen yok. Kişiliğimin ikileşmesine çok alıştım. Yanılmaz bir taktik edindim. Bütün varlığımla yıldızlara yükselmek, güçlük çekmeden çocukluğumun ve serüven dolu hayatımın çeşitli dönemlerini göz önüne geti-

rebilmek, şaşırtıcı bir gerçekçilikle hayal kurmak için çok yorulmam gerekiyor. Saatlerce durmadan yürümek, önemsiz şeyler düşünmek zorundayım. İyiden iyiye bitkinleşince de kerevete uzanıyor, başımı battaniyemin yarısına dayıyor, öbür yarısıyla da yüzümü örtüyorum. Böylece, hücremde gitgide azalan hava, battaniyenin arasından sığarak burnuma ve ağzıma güç erişiyor. Akciğerlerimde bir çeşit boğulma meydana gelmeli. Çünkü beynim alev alev yanmaya başlıyor. Sıcaktan boğuluyor, havasızlık çekiyor ve birden havalanıveriyorum. Ah ruhumun o gezintileri bende, ne anlatılmaz duygular uyandırmıştı. Özgürlüğüm sırasında yaşamadığım kadar büyük aşk geceleri geçirdim; bunlar çok daha zevkli, gerçek olanlardan daha rahat hissedilen sevişmelerdi. Evet, elde ettiğim bu boşlukta gezinme yeteneği on yedi yıl önce ölen annemin yanına oturmama imkân veriyor. Elbisesiyle oynuyorum, o beş yaşındayken bana küçük bir kız görünüşü veren, iyice uzattığı saçlarımı okşuyor. İpek derili, ince uzun parmaklarını seviyorum. Gezintiye çıktığımız gün gördüğüm büyük çocuklar gibi ırmağa dalmak istiyorum, bu çılgınca isteğime benimle birlikte gülüyor. Saçının en ufak ayrıntıları, açık renk ve pırıl pırıl gözlerindeki ışıltılı sevgi gözlerimin önünde, tatlı sözleri kulaklarımda: «Benim küçük Ririm, annenin seni çok sevmesini istiyorsan uslu uslu otur. İlerde sen de, çok yükseklerden ırmağa atlayacaksın, büyük bir çocuk olduğun zaman. Daha çok küçüksün sevgilim. Büyüyeceğin günler çabuk, hem çok çabuk gelecek.»

El ele, ırmak boyunca yürüyerek evimize dönüyoruz. Gerçekten de, çocukluğumu geçirdiğim evdeyim. Orada olduğumu o kadar iyi duyuyorum ki notaları göremesin diye ellerimle annemin gözlerini kapıyorum, yine de piyanosunu çalmaya devam ediyor. Hayal değil bu, gerçekten evimizdeydik. Oturduğu döner iskemlenin arkasına tırmanmış, iri gözlerini kapamak için ellerimi sıkı sıkı bastırıyordum. Şen Dul'u sonuna kadar dinleyebilmem için, çevik parmakları piyano tuşlarında uçuşmaya devam ediyor.

Ne sen, insanlıkla ilgisi bulunmayan savcı, ne namusundan şüphe ettiğim siz polisler, ne yalancı tanıklıkla özgürlüğünü değiş-tokuş eden sefil Polein, ne iddia makamının görüşünü ve olayları yorumlayış şeklini benimseye-

cek kadar alçalan jüri üyeleri, «İnsan Yiyen»e lâyık ortaklar olan mubassırlar, kimse, hiç biriniz ne kalın duvarlar ne de Atlantik üzerindeki bu yitik adanın uzaklığı, maddî ve manevî hiç bir şey, yıldızlara doğru yükseldiğimde yolculuğumun pembeyle renklenen mutluluğunu bozabilir.

Kendi kendimle başbaşa kalacağım zamanı hesaplarken, «saat-zaman»dan söz etmekle yanıldığımı anlıyorum. Bu büyük hata. Öyle anlar var ki, bu anları «dakika-zaman»la hesaplamak gerek. Örneğin, sabahları kahve ile ekmeğin dağıtılmasından bir saat sonra kenefler boşaltılıyor. Kova boş döndüğünde, içinde hindistanceviziyle beş sigara, ara sıra da fosforlu mürekkeple yazılmış bir kâğıt parçası buluyorum. Oldukça basit bir iş bu, çünkü adımımı bir saniyeye eşitliyor, gövdemi saat rakkası gibi kullanarak her beş adımda dönerken içimden sayıyorum: Biiiir. On ikiye vardığımda bir dakika ediyor. Bir yerde hayatım demek olan hindistancevizini yiyip yiyemiyeceğim, sigaraları alıp alamıyacağım (bu mezarda günde on kere sigara içmek kaçırılmaz bir zevk, her sigarayı iki kerede bitiriyorum) yolunda kuşkulandığım sanılmasın. Hayır, kahve verilirken bir ürküntü giriyor içime, nedenini bilmeden korkuyorum, rahatları pahasına bana cömertçe yardım eden insanlar için korkuyorum. Bu nedenle bekliyor ve hindistancevizi geldiğinde rahatlıyorum ancak. Gözümün önünde, demek ki onların da başına bir iş gelmedi.

Ağır, çok ağır geçiyor saatler, günler, haftalar, aylar. Buraya gireli neredeyse bir yıl olacak. Mırıltıyla ve kırk saniyeden fazla konuşmayalı tam on bir ay, yirmi gün var. Yine de, bir kere, yüksek sesle konuşma fırsatı buldum. Üşütmüş, çok üşütmüştüm. Hastalığımın doktora çıkmak için yeterli bir gerekçe olduğunu düşünerek listeye yazıldım.

İşte doktor. Kapımdaki deliğin açıldığını büyük bir şaşkınlıkla gördüm. Delikte bir kafa belirdi:

— Neniz var? Nedir hastalığınız? Ciğerlerinizde mi bir tıkanma hissediyorsunuz? Dönün, Öksürün.

Yok canım, bu kadarı insanla matrak geçmek, diyeceksiniz. Oysa gerçeğin ta kendisi. Kapıdaki delikten beni muayene eden, kapının bir metre ötesinde sırtımı dön-

dürüp aralıktan kulağını uzatarak dinleyen sömürge doktorunu da gördüm. Sonra: «Kolunuzu çıkarın», dedi. Kolumu çıkarmak üzereydim ki kendime duyduğum saygıyla bunu yapmaktan vazgeçtim, garip doktora: «Teşekkür ederim, rahatsız olmayın, dedim. Hiç gereği yok.» Yaptığı muayeneyi ciddiye almadığımı anlatacak gücü kendimde bulabildim.

— Nasıl istersen, demek alçaklığını da gösterdi. Ve çekti gitti. Allahtan gitti, neredeyse sinirden patlamak üzereydim.

Bir, iki, üç, dört, beş, dönüş. Bir, iki, üç, dört, beş, dönüş. Yürüyorum, durmak yorulmak bilmeden, hırsla yürüyorum, genellikle gevşek olan bacaklarım bugün gergin. Başıma gelenlerden sonra, sanki bir şey ezmek ister gibiydim. Ayaklarımla neyi ezebilirim ki? Altımda betondan başka şey yok. Hayır, böyle yürümekle pek çok şeyi ezebiliyorum. Yönetmenliğe hoş görünmek için bu kadar alçalabilen doktorun ödlekliğini eziyorum. Başka bir sınıfın acı ve sıkıntılarına kayıtsız kalan bir sınıf insanın kayıtsızlığını eziyorum. Fransız halkının cehaletini, iki yılda bir Saint-Martin-de-ré'den yola çıkan insan yükünün nereye gittiğini ve nasıl olduğunu düşünmeyecek kadar ilgi ve merak yoksunluğunu eziyorum. Belirli bir cinayet işlediği gerekçesiyle bir adam hakkında patırtılı yazılar yazan polis muhabirlerinin birkaç ay sonra aynı adamın varlığını bile unutabilmelerini eziyorum. Günah çıkaranları dinleyen, kürek cehenneminde olup bitenleri bildikleri halde susan Katolik papazlarını eziyorum. Suçlayanla kendini savunan arasında bir «hitabet oyunu» halini alan ceza muhakemeleri usulünü eziyorum. «Durdurun kuru giyotininizi, yönetmenliğe bağlı memurların kollektif sadizmine bir son verin» demek için sesini yükseltmiyen 'İnsan Hakları Kuruluşu'nu çiğniyorum. Hiç bir örgüt ya da kuruluşun bu yöntem sorumlularını sorguya çekip çürüme yolunda, iki yılda bir, neden mahkûmların yüzde sekseninin yok olduğunu sormayışını çiğniyorum. İntihar, düşkünlük, devamlı açlık, skorbüt, verem, delilik ve erken bunama teşhisleriyle imzalanmış resmî ölüm raporlarını çiğniyorum. Kimbilir daha neler eziyorum ayaklarımın altında? Ama bütün bu olup bitenlerden sonra herhalde eskisi gibi yürümüyor, her adımda bir şeyler çiğniyorum.

Bir, iki, üç, dört, beş... Ve saatler... ağır ağır akıp geçerken, yorgunluk sessiz isyanımı bastırıyor.

On gün sonra cezamın tam yarısı bitecek. Gerçekten de kutlanması gerekli bir yıldönümü, çünkü şu soğuk algınlığımın dışında sağlık durumum iyi. Ne deliyim, ne de delirmek üzereyim. Başlayacak ikinci yılın da sonunda, hücreden sağ salim ve dengeli çıkacağımdan yüzde yüz eminim.

Alçak sesle sürüp giden konuşma beni uyandırıyor:

— Çoktan ölmüş, diyen birini duyuyorum, görmediniz mi Durand?

— Hayır şef. Asma kattan görülmeyen köşeye kendini asmış. Kaç kere geçtiğim halde hiç bir şey farkedemedim.

— Önemi yok, ama görmeme gerekçenizin pek mantıklı olmadığını kabul edin.

Sol yandaki komşum intihar etti. Anladığım bu. Onu götürüyorlar. Kapı kapanıyor. Yönetmeliğe harfiyen uyulduğu, kapının «komutanın önünde» açılmasıyla belli oluyor. Tanıdım cezaevi komutanının sesini. Son on hafta içinde ölüp giden beşinci mahkûm.

Yıldönümü geldi çattı. Kovanın içinde bir kutu Nestle süt buluyorum. Dostlarımın bir çılgınlığı bu. Satın almak için büyük para ödedikleri bir yana, bana ulaştırmak için kimbilir ne tehlikeler atlatmışlar. Düşmana karşı elde ettiğim zaferi kutluyorum. Onun için de, bugün başka yerlere uçmamakta kararlıyım. Hücremdeyim. Zindana atıldığımdan bu yana bir yıl geçti, yarın fırsatını bulsam kaçmaya hazır hissediyorum kendimi. Bu olumlu bir nokta, koltuklarım kabarıyor.

Koridoru süpüren adam alışılmamış bir şey yapıyor. Dostlarım şunları yazıyorlar: Cesaret, bir yılın kaldı. Sağlık durumunun iyi olduğunu biliyoruz. Biz de bildiğin gibiyiz. Yanaklarından öpüyoruz. **Louis ve Ignace** — Mümkünse, birkaç satır karala ve mektubu getirenle bize yolla.»

Mektuba ekli beyaz kâğıt parçasına yazıyorum: «Bütün yaptıklarınıza teşekkür ederim. Güçlüyüm, sayenizde bir yıl sonra da, aynı gücü muhafaza edebileceğimi umuyorum. Clousiot ve Maturette hakkında bilginiz var mı?» Gerçekten de koridoru süpüren dönüyor, kapımı tırmalıyor. Kâğıdı alttan sürüyorum, hemen kayboluyor. Bütün

gün ve gecenin bir bölümü yeryüzündeydim, kendi kendime söz verdiğim gibi, yerimi hiç değiştirmedim. Bir yıl sonra adalardan birinde daha rahat yaşayacağım. Royale'de mi, yoksa Saint - Joseph'de mi acaba? Konuşup sigara içerek, çıkar çıkmaz kaçış plânları hazırlayarak kafayı tütsüleyeceğim.

Kalan üç yüz altmış beş günün ikinci yarısına büyük bir güvenle başlıyorum. Sonra sekiz ay haklı olduğumu gösteriyor. Ama dokuzuncu aya girdiğimizde işler bozuluveriyor. Bu sabah, kenef kovasının temizlenmesi sırasında, benimkinin içini boşaltıp hindistanceviziyle sigaraları yerleştiren mahkûm suç üstü yakalandı.

Olay o kadar ciddiydi ki, birkaç dakika süreyle, çıt çıkarılmaması yolunda verilen emirler unutuldu. Zavallının yediği yumruklar açıkça duyulabiliyordu. Ölümcül yara alan bir kişinin çıkardığı hırıltı kulağıma geldi. Derken kapımdaki delik açıldı, kıpkırmızı bir gardiyan suratı: «Sen de bekle başına gelecekleri!» diye haykırdı.

— Emrine amadeyim itoğlu! Zavallı adama yaptıklarından sinirlerim iyice gerilmişti, düşünmeden verdim bu cevabı.

Bütün bunlar saat yedide oldu. Ancak on birde, başında komutan yardımcısının bulunduğu bir kalabalık beni almaya geldi. Yirmi ay önce üstüme kapanan ve bir daha açılmayan kapıyı ilk kez açtılar. Elimde teneke kupam, kendimi korumaya ve mümkün olduğu kadar çok yumruk atmaya hazır, hücrenin dibine çekilmiştim. Hem boş bulunup dayak yememek, hem de mümkün olduğu kadar kısa sürede kendimden geçmek istiyordum. Bunların hiç biri olmadı:

— Çıkın dışarı!

— Bana vurmak niyetindeyseniz kendimi koruyacağım bilin. Dört yandan saldıracaksanız çıkmıyorum dışarı. Bana dokunacak ilk adamı benzetmek için burada bekliyorum.

— Charriére, kimse size vurmayacak.

— Kim garanti ediyor?

— Ben, cezaevi komutan yardımcısı.

— Sizin sözünüzün değeri kaldı mı?

— Küfretmenin gereği yok. Şerefim üzerine dayak yemiyeceğinize yemin ediyorum. Hadi çıkın dışarı.

Teneke kupayı bırakmıyorum.

— İsterseniz alın yanınıza nasılsa kullanma gereğini duymayacaksınız.

— Peki, oldu. Dışarı çıkıyorum, komutan yardımcısı ve çevremdeki altı mubassırla koridoru geçiyoruz. Avluda başım dönüyor, ışığın kamaştırdığı gözlerimi açamıyorum. Sonunda, geldiğimiz gün alındığımız alçak binayı görüyorum. Bir düzine kadar mubassır var içerde. İtekleyerek, «Yönetmenlik» yazılı odaya sokuyorlar. Yerde, kan içinde bir adam inliyor. Duvardaki saat on biri gösteriyor. «Dört saattir zavallıya işkence ediyorlar», diye düşünüyorum. Komutan masanın başına oturmuş, yardımcısı da yanına çöküyor.

— Charriére, ne kadar zamandır yiyecek ve sigara alıyorsunuz?

— Kendisi size söylemedi mi?

— Ben size soruyorum.

— Her şeyi unutur oldum, önceki gün yaptıklarımı bile hatırlamıyorum.

— Benimle dalga mı geçiyorsunuz?

— Hayır, bunun dosyama geçirilmeyişi beni hayrete düşürüyor. Başıma vurulması sonucu, unutkan oldum.

Komutan verdiğim cevaba o kadar şaşırıyor ki!

— Sorun bakalım Royale'e, diyor. Dediği doğru mu?

Diğerleri telefonla konuşurken devam ediyor:

— Adınızın Charriére olduğunu hatırlıyorsunuz sanırım?

— Evet bunu hatırlıyorum. Ve hızla, karşımdakini afallatmak için, robot gibi sıralıyorum: «Adım Charriére, 1906 da Ardéche'de doğdum. Paris'te müebbete mahkûm oldum.» Gözleri yuvalarından uğruyor, onu iyice sarstığımı hissediyorum.

— Size bu sabah kahve ile ekmek verdiler mi?

— Evet.

— Dün akşam yediğiniz sebze neydi?

— Bilmiyorum.

— Söylediklerinize bakılırsa hiç bir şey hatırlamaz olmuşsunuz.

— Olup bitenlerden haberim yok. Yüzleri hatırlıyo-

rum. Örneğin, bir gün beni siz karşılamıştınız. Ama ne gün karşıladığınızı bilmiyorum.

— Daha ne kadar cezanız kaldığım da hatırlamıyor musunuz?

— Müebbet hapisten mi? Yanılmıyorsam, ölene kadar.

— Hayır, hayır, hücre cezasından.

— Ben hücre cezasına mı çarptırıldım? Neden?

— Aaaa, bu kadarı fazla. Beni sinirden deliye mi çevireceksin yoksa? Kürekten kaçtığın için iki yıl hücre cezasına çarptırıldığını bilmiyor musun yani?

İşte o an, son darbeyi de indiriveriyorum:

— Ben mi kaçmışım? Komutan, ciddi bir adamım ve sorumluluğumun bilincindeyim. Gelin de bakın hücreme, kaçmış mıyım, yoksa kaçmamış mıyım? Tam o sıra, aynasızlardan biri:

— Royale'i bulduk komutanım, diyor. Komutan ahizeyi alıyor: «Bir şey yok mu? Çok garip, bir şey hatırlamadığını söylüyor... Neden mi? Kafasına vurmuşlar... Peki, özür dilerim binbaşım, bakacağım. İyi günler. Tabii, size haber veririm durumu.»

— Maskara herif, göster bakalım kelleni. Ha epeyce geniş bir yara var. Başına vurulduğundan bu yana bir şey hatırlamadığını nasıl hatırlıyorsun. Söylesene, ha?

— Ne söyliyeyim, başıma vurulduğunu, adımın Charrière olduğunu ve birkaç şeyi daha hatırlıyorum.

— Niyetin nedir?

— Bana sorduklarınızı anlamaya çalışıyorum. Ne zamandır bana yiyecek ve sigara gönderildiğini soruyorsunuz. İşte cevabım: İlk mi yoksa birinci mi, haberim yok. Bir şey hatırlayamadığım için size cevap veremiyeceğim. Hepsi bu kadar, istediğinizi yapın.

— Yapmak istediğim çok basit. Uzun süreden beri bol bol yemek yedin. Artık biraz zayıflayacaksın. Cezan bitene kadar akşam yemeği yok.

Aynı gün, koridorun ikinci kez süpürüldüğü sıra bir mektup daha alıyorum. Ama forforlu mürekkeple yazılmamış, okumam mümkün değil. Gece elimde kalan ve kerevetime çok iyi gizlediğimden arama sırasında bulunmayan son sigaramı da yakıyorum. Sigaramı durmadan çekiş-

tirerek okuyabiliyorum mektubu: «Yiyecek getiren bir şey söylemedi. Sana kendiliğinden, ikinci kere yiyecek ve sigara bıraktığını itiraf etmekle yetindi. Gerekçe olarak da, Fransa'dan tanıştığınızı gösterdi. Royale'de kimsenin başı derde girmeyecek. Cesaret.»

Artık hindistancevizi, sigara ve Royale'deki dostlarımın mektuplarından yoksunum. Üstelik akşam yemeğini de kaldırdılar. Açlık çekmemeye çalışmıştım, sigaralar da günümün ve gecemin bir bölümünü dolduruyordu. Yalnız kendimi değil, dayaktan bayılttıkları zavallı adamı da düşünüyorum. Ağır bir ceza almıyacağını umarım.

Bir, iki, üç, dört, beş, dönüş... Bir, iki, üç, dört, beş. Bu rejime kolaylıkla katlanamıyacaksın, çok az yemek yiyeceğinden taktiğini değiştirmen gerekecek belki. Örneğin, yorulmamak için mümkün olduğu kadar uzun süre yatacaksın. Ne kadar az kımıldanırsan o kadar az yorulursun. Gündüzleri de oturmalı, bambaşka bir yaşama biçimine alışmalısın. Dört ay, yüz yirmi gün geçmesi gerekiyor. Bu rejimle ne kadar zaman sonra kansız kalırım acaba? En azından iki ay sonra. Önümde iki önemli ay var. Akşam altıdan sabah altıya kadar, yatmaya kararlıyım. Kahveden kenefin temizlenmesine kadar, en fazla iki saat yürüyeceğim. Öğlende de, çorbadan sonra aşağı yukarı iki saat. Günde topu topu dört saat yürüyüş. Geri kalan zamanı yatarak ya da oturarak geçireceğim.

Yorulmadan hayale dalmak da güç olacak. Yine de hayal kurmayı deniyeceğim.

Bugün, uzun bir süre dostlarımı ve büyük acılar çeken zavallıyı düşündükten sonra, kendimi bu yeni disipline alıştırmaya çalıştım. Saatler çok uzun geliyor, saatler boyu işlemeyen bacaklarım karıncalanıyor ama başarıyor gibiyim.

On günden beri bu rejim sürüp gidiyor. Artık karnım devamlı aç. Her yanımı kaplayan büyük bitkinliği duyuyorum. Sigaraları biraz arıyorum ama hindistancevizinin yokluğu müthiş. Erkenden yatıyor ve hücremden kaçıyorum sanki. Dün akşam Paris'te, **Rat Mort**'da, dostlarımla şampanya içiyordum. Yanımda Londralı Antonio vardı. Balear adalarında doğup büyüme, ama bir Paris'li gibi Fransızca, bir İngiliz gibi de İngilizce bilir. Ertesi gün Clichy bulvarındaki **Marronier**'de, beş kurşunda bir dos-

tunu öldürüyor. Çevrede dostlukların ölesiye düşmanlıklara dönüşmesi pek uzun sürmez. Evet dün Paris'teydim. Saint - Quen caddesindeki **Petit Jardin**'de akordeona uyup dansediyordum, müşterilerin tümü Marsilyalı ya da Korsikalılardı. Dostlarım bu hayalî yolculuktan, büyük bir geçerlikle gözümün önünden geçiyorlar, ne onların varlığından şüphedeyim, ne de nice güzel gece geçirdiğim o tatlı yerlerdeki kendi varlığımdan.

Fazla yürümeden, çok az bir yiyecekle, kendimi iyice yorarak tasarladığım sonucu elde edebiliyorum. Geçmişin görüntüleri beni öylesine büyük bir güçle hücremden söküp alıyor ki, içerde geçirdiğim saatlerin çoğunda özgürüm.

Topu topu bir ayım kaldı. Üç aydan beri bir somun ekmekle içinde haşlanmış et parçası bulunan çorbayı içiyorum. Sürekli açlık öylesine göz kararticı ki, bu et parçasının çoğu kere görüldüğü gibi deriden ibaret olup olmadığına bakmıyorum bile.

Çok zayıfladım, yirmi ay boyunca her gün aldığım hindistancevizinin, bu korkunç zindanda sağlık ve dengenin korunmasına ne kadar yardım ettiğini şimdi anlıyorum.

Bu sabah kahvemi içtikten sonra çok sinirliyim. Hiç yapmadığım bir şeyi yapıyor ve ekmeğimin yarısını bitiriyorum. Genellikle bu ekmeği dört eşit parçaya ayırır, saat altıda, öğlen yemeğinde, akşam altıda ve gece yerim. «Neden yaptın bu işi?» Kendi kendimi paylıyorum. «Sonuna doğru mu çözülürsün hep?» «Açım güçsüz hissediyorum kendimi,» «O kadar iddialı olma. Nasıl güçlü olabilirsin? Yediğin azıcık yemekle mi? Asıl önemlisi, zaferin sende kalışı, güçsüzlüğüne rağmen hastalanmayışın. Mantıklı düşünürsen, «İnsan Yiyen» seninle girdiği savaşta yenik düşmek zorunda.» İki saat yürüdükten sonra, iskemle yerine geçen beton blokun üstüne oturdum. Otuz gün, yani yedi yüz yirmi saat daha, sonra kapı açılacak ve: «Charriére, dışarı, diyecekler. İki yıllık hücre cezanız sona erdi.» Ben ne diyeceğim: «Evet, iki yıllık cehennem azabım bitti.» Sakın ha, komutansa karşındaki, unutkanlık numarasına devam etmelisin. Hem de soğukkanlılıkla. «Ne o? dersin. Cezam bitti mi? Fransa'ya mı dönüyorum? Müebbet hapis cezamı bağışladılar mı?» Sırf suratını görmek ve beni

çarptırdığı açlık cezasının haksızlığını anlatmak için. «Ne oluyor sana böyle?» Haksızlık edip etmemesi önemli değil, yanılmış olmak bizim komutana vız geliyor. Böyle bir kafanın yanılmasının ne önemi var? Sana haksız ceza verdiği için üzüleceğini mi sanıyorsun? Bundan sonra bir zindancının sağlıklı bir adam olduğuna inanmamı yasaklıyorum. İnsan olan böyle bir görevi alamaz. Hayatta her şeye alışır, alçalır mesleğini sürdürmeye bile. Belki de mezarâ yakınlaştığında, Tanrı korkusu (eğer Tanrı'ya ve dine inanıyorsa tabii) onu ürkek ve pişman kılabilir. Hayır, sanma ki pişmanlığı yaptığı alçaklıklardan ötürüdür. Tanrı'nın yargılamasındansa mahkûm edilenlerden biri olmak onu korkutuyor.

Bu nedenle, seni hangi adaya gönderirlerse göndersinler, zindancı türüyle uzlaşmaya asla yanaşma. İki taraf da, kesin çizgilerle ayrılmış bir tahta perdenin iki yanında yer almıştır. Bir yanda alçaklık, ruhsuz, ukalâ dümbeleği otorite, içgüdüsel ve düşünmeden tepki gösteren sadizm; öte yanda ben ve benim sınıfıma giren, çok önemli suçlar işledikleri halde çektikleri acılar sonucu tartışılmaz yetenekler kazanan insanlar. Bu yeteneklerin başhcaları, acıma, iyilik, cömertlik, soyluluk ve yüreklilik.

İçtenlikle söyleyeyim, kürek mahkûmluğu her zaman zindancılıktan yeğdir.

Topu topu yirmi gün kaldı. Gerçekten kendimi çok güçsüz hissediyorum. Sabah verilen ekmeğimin bir türlü büyümediğinin farkındayım. Kara somunumu küçüklerden seçecek kadar alçalan insan kim olabilir? Çorbamda, günlerden beri sıcak sudan başka şey yok. Et parçası denen şey de, üstünde deri ya da çok az et bulunan bir kemik. Hastalanmaktan korkuyorum. Saplantı halini alıyor bu korku. O kadar bitkinim ki, uyanıkken düş görmek için en ufak bir güç harcamak zorunda bile değilim. Bu büyük bitkinlik ve gerçekten ciddi sinir bozukluğu beni korkutuyor. Tepki göstermek istiyor, ama, yirmi dört saatleri çok güç geçiriyorum. Kapım tırmalanıyor. Hemen kapıyorum mektubu. Fosforlu mürekkeple yazılmış. Dega ve Galgani'den geliyor. Okuyorum: «Cevap yaz. Sağlık durumundan endişedeyiz. 19 günün kaldı. Cesaret. **Louis ve Ignace.**»

Küçük bir kâğıt parçasıyla minik bir kalem ekli. Ce-

vap veriyorum: «Dayanmaktayım ama çok bitkinim. Sağolun. **Kelebek.**»

Süpürge yeniden kapıma sürtünüyor, mektubu alttan yolluyorum. Hindistancevizsiz, sigarasız bu mektup, yine de hepsinden güç verici. O eşsiz, devamlı dostluk gösterisi ihtiyaç duyduğum şey. Dışarda nasıl olduğumu biliyorlar, hastalanırsam dostlarım herhalde doktoru ziyaret edecek ve bana adam gibi bakmasını söyleyecekler. Haklılar da: Topu topu on dokuz gün kaldı, ölüm ve delilikle girişilen öldüresiye yarışın sonuna varıyorum. Hastalanmayacağım. Bana çok gerekli olan kalorileri harcamamak için mümkün olduğu kadar az hareket edeceğim. Sabah ve öğleden sonraki iki saatlik yürüyüşleri de kaldırıyorum. Dayanabilmek için başka çarem yok. Böylece, gece on iki saat kımıldamadan yatıyor, gündüz de hiç kımıldamadan beton blokun üstünde oturuyorum. Zaman zaman yerimden kalkıyor, birkaç hareket yapıyor, kollarımı sallıyor ve yine çöküyorum. On günüm var.

Trinidad'da geziniyorum. Zavallıların tek telli kemanları elemli ezgileriyle sallıyor beni. Derken korkunç, insanlıkla ilgisi bulunmayan bir çığlık beni gerçeğe döndürüveriyor. Çığlık benimkinin ardında, çok yakındaki bir hücreden geliyor. Söylenenleri duyuyorum:

— İtoğlu, insene çukuruma. Tepeden bana bakmak yormadı mı seni? Bu deliğin karanlıkta kalması görüntünün büyük bir bölümünü kaçırmana yol açıyor, farkında değil misin yoksa?

— Susun, çok ağır bir cezaya çarptırılacaksınız, diyor aynasız.

— Yok canım! Güleyim bari, köpoğlusu! Bu sessizlikten daha ağır ne olabilir? Beni dilediğin kadar cezalandır, ama içinde yaşamaya mahkûm ettiğin sessizlikten ağırını bulamazsın. Hayır, hayır, hayır. Artık konuşmadan oturmak istemiyorum, dayanamıyorum buna! Üç yıldır sana: Bok, köpoğlu, demeliydim. Ceza korkusundan, sana olan nefretimi haykırmak için otuz ay beklemek hıyarlığını gösterdim! Sana ve senin gibi çürümüş zindancılara duyduğum nefreti!

Az sonra kapı açıldı:

— Hayır, öyle değil! Açık olan yanı arkaya gelsin. Böylesi çok daha etkili olur!

Ve zavallı mahkûm haykırmaya devam ediyor:

— Deli gömleğini dilediğin gibi geçir pis herif istersen tersine geçir, beni boğana kadar sık, dizlerinle abanarak asıl bağlara. Yine de ananın dişi bir domuz olduğunu, bu yüzden de senin bir pislik yığını olarak dünyaya geldiğini söylememe engel olamazsın!

Zavallının ağzını tıkamış olmalılar, bir şey duymaz oldum. Kapı kapandı. Olay genç nöbetçiyi etkiledi herhalde. birkaç dakika sonra hücremin önünde duruyor ve: «Herhalde delirdi!» diyor.

— Yok canım. Bence söyledikleri, dengeli bir adamın ağzından çıkacak sözlerdi.

Aynasız donup kalıyor, uzaklaşırken: «Bu sözleri sana tekrarlatacağım gün gelir!» diyebiliyor ancak.

Bu olay, beni mert kişilerin adasından, kemanlardan, Hintli kadınların memelerinden, Port of Spain limanından uzaklaştırıp hücrenin katı gerçeğine döndürüyor.

On gün, yani iki yüz kırk saat daha katlanacağız.

Kımıldamama taktiği ürünlerini veriyor. Yoksa taktik değil de dostlarımın mektubu mu günlerin tatlı geçmesini sağlayan. Kendini kabul ettiren bu kıyaslama yüzünden daha güçlü olduğum inancındayım: Zindandan kurtuluşuma iki yüz kırk saat var, güçsüzüm ama beynimi sapasağlam, yeniden eskisi gibi olabilmem için biraz toparlanmam gerekiyor. Oysa ardında, iki metre ötede, duvarla ayrıldığım zavallı bir adam deliliğin ilk dönemine, belki de en kötü kapıdan, şiddet kapısından giriyor. Uzun süre yaşıyamıyacak; başkaldırması, inceden inceye hazırlanmış bilimsel öldürme yöntemleriyle tıka basa doyurulmasına fırsat verecek. Yan hücredeki mahkûm yenilgiye uğradığından, kendimi güçlü hissettiğime utanıyorum. Çalışmaya giderken önlerinden geçen yoksul giysili, soğuktan donmuş, hiç olmazsa elleri sabahın soğuğunda morarmış, ilk otobüs ya da metroya yetişmek üzere koşturan halk yığınlarına baktıkça eskisinden çok ısınan ve kürkünün her zamankinden çok keyfini çıkaran sıkı sıkı giyinmiş, pabucu sağlam, eldivenli bencillere dönüp dönmediğimi merak etmeye başladım. Hayatta her şey, çoğu kere kıyaslamalardan meydana gelir. «Benim cezam on yıl, Kelebek müebbete mahkûm.» «Doğru, müebbete mahkûmum, ama yaşım yirmi sekiz. Onun cezası on beş yıl, yaşı elli.»

Her neyse, cezamın sonuna varıyorum, altı ay geçmeden sağlık, moral ve güç yönünden kendimi toparlayıp uzun süre lâfı edilecek bir kaçışa hazır hale geleceğim. İlki uzun uzun konuşuldu, ikinci kaçışım kürek cehenneminin duvarlarından birine yazılacak. Hiç kuşkum yok. Altı ay geçmeden yola çıkacağım, eminim bundan.

Hücrede geçirdiğim son gece bu. 234 numaralı hücreye gireli on yedi bin beş yüz sekiz saat oluyor. Bir kere kapımı açıp cezalandırılmak üzere komutanın karşısına çıkardılar beni. Günde birkaç saniye tek heceli sözcüklerle konuştuğum komşumun dışında, cezamı çektiğim sürece dört kere lâf edildi. Birincisinde, düdük çalar çalmaz kerevêti yatacak duruma getirmem söylendi —ilk gün—. Bir keresinde doktor: «Arkanızı dönün, öksürün», dedi. Komutanla aramda geçen konuşma daha uzun ve canlı geçti. Geçen gün de, zavallı delinin duygulandırdığı nöbetçiyle bir konuşmam oldu. Eğlence yönünden pek zengin ve çeşitli değil! Başka şey düşünmeden, rahat rahat uyuyorum: Yarın bu kapı beni dışarı çıkarmak üzere açılacak. Yarın güneşi göreceğim, beni Royale'e gönderseler bile deniz havasını içime çekeceğim. Yarın özgür olacaksın? Yarın müebbet kürek cezanı resmen çekmeye başlıyorsun. Özgürlük dediğin bu mu? Bilmiyorum, ama hayat olarak iki yıl çektiklerimle kıyaslanır gibi değil. Clousiot ile Maturette'i nasıl bulacağım bakalım?

Saat altıda kahve ile ekmek veriyorlar. «Ama ben, bugün çıkıyorum. Yanılıyorsunuz», demek geliyor içimden. Hemen, «unutkanlığımı» hatırlıyorum. Kimbilir, böylece komutanla dalga geçtiğim anlaşılır da, hemen çekmek üzere otuz gün hücre cezası daha bindiriverirler. Ama yasa gereğince, Saint Joseph'deki hücre cezam, bugün, 26 Haziran 1936 günü tamamlanıyor. Dört ay sonra otuz yaşıma basıyorum.

Saat sekiz. Ekmeğimi yedim. Kampta da karnımı doyururum nasılsa. Kapım açılıyor. Komutan yardımcısıyla iki mubassır karşımda:

— Charrière cezanızı tamamladınız. Bugün 26 Haziran 1936. Bizimle gelin.

Çıkıyorum. Avluya vardığımda güneş, gözlerimi kamaştıracak kadar parlak. Birden güçsüzlüğümü hissediyorum. Bacaklarım gevşiyor, kara lekeler oynaşıyor gözle-

rimin önünde. Oysa otuzu güneşte olmak üzere topu topu elli metre yürüdüm.

«Yönetmenlik» binasında vardığımda Maturette ile Clousiot'yu görüyorum. Maturette'nin yanakları çökmüş, gözleri yuvalarına gömülmüş, bir iskelet halini almış. Clousiot sedyede yatıyor. Yüzü sapsarı, şimdiden toprak kokuyor. İçimden: «Dostların görünüşü hiç de iç açıcı değil, diyorum. Acaba ben de onlar gibi miyim?» Bir aynada kendimi görebilmek için sabırsızlanıyorum. Arkadaşlarıma:

— Ne haber? İyi misiniz? diyorum.

Cevap vermiyorlar. Tekrarlıyorum:

— İyi misiniz?

— Evet, diyor Maturette hafifçe.

Hücre cezasını tamamladığımıza göre konuşmaya hak kazandığımızı söylemek geliyor içimden. Clousiot'yu yanağından öpüyorum. Parlak gözlerle bana bakıp gülümsüyor:

— Elveda Kelebek, diyor.

— Hadi canım!

— İyi biliyorum, artık benim işim bitti.

Birkaç gün sonra Royale hastanesinde ölecek. Otuz iki yaşındaydı Clousiot. Çalmadığı halde, sırtına yüklenen bir bisiklet hırsızlığından yirmi yıl kürek cezasına çarptırılmıştı.

Az sonra komutan göründü.

— İçeri alın üçünü de. Maturette ve siz Clousiot, hücrede en ufak bir kötü davranışınız görülmedi. Fişinize geçirilecek. Siz Charriére, büyük bir suç işlediğinizden, sicilinize «kötü hali görülmüştür» yazılacak.

— Özür dilerim komutan, ne suçu işlemişim?

— Gerçekten hatırlamıyor musunuz sigaralarla hindistancevizlerinin bulunmasını?

— Hayır, gerçekten hatırlamıyorum.

— Canım, dört aydır ne yiyordunuz?

— Ne mi yiyordum? Geldiğimden beri ne yiyorsam onu.

— Aaaaa, bu kadarı fazla! Dün akşam ne yediniz?

— Her zamanki gibi, verileni. Ne bileyim, hatırlamıyorum. Belki fasulye ya da pirinç, belki başka bir sebze.

— Akşamları yemek yiyor musunuz?

— Canım, sahanımdakini atacak kadar enayi mi sanıyorsunuz beni?

— Bu kadarı fazla, vazgeçiyorum. Vazgeçiyorum, fişinize «kötü hali görüldü» kaydını düşmekten. Yeni bir fiş hazırlayın Bay A... Bu kez «iyi hali görüldü» diyeceğiz, nasıl işinize geliyor mu?

— Doğrusu da bu. Başka bir şey hak etmedim ki. Bu cümle üzerine, komutanın odasından çıkıyoruz.

Büyük demir kapı, bizi çıkarmak için açılıyor. Bir tek nöbetçinin refakatinde, kampa inen yolda ağır ağır yürüyoruz. Gümüşsü parıltılar ve köpüklerle kaplı denize tepeden bakıyoruz. Karşıda Royale yemyeşil, kırmızı damlarla kaplı. Nöbetçiden, birkaç dakika oturma izni istiyorum. Kabul ediyor. Birimiz Clousiot'nun sağına çöküyoruz, birimiz soluna. Farkına bile varmadan ellerini avuçlarımıza alıyoruz. Bu ilişki garip bir heyecan yaratıyor, hiç konuşmadan sarmaş dolaş oluyoruz. Nöbetçi:

— Haydi çocuklar, diyor, bir an önce aşağı inmeniz gerek.

Yavaş, çok yavaş iniyoruz kampa. Maturette'le ben önde, elele tutuşmuş ardımızda can çekişen arkadaşımızı taşıyan iki sedyeciyle kampa giriyoruz.

Royale'de Hayat

Kampın avlusuna varır varmaz, mahkûmların dostça yakınlıkları bizi çevreliyor. Delifişek Pierrot, Jean Sartrou, Colondini, Chissilia ile buluşuyorum. Mubassıra göre, üçümüzün de revire kaldırılması gerekli. Yirmi kadar adam peşimizde, revire varmak üzere avluya geçiyoruz. Birkaç dakika içinde, Maturette'le benim önümde bir düzine kadar sigara ve tütün paketi, sıcacık sütlü kahveler, saf kakaodan yapılma sıcak çukulata birikiyor. Herkes bize birşeyler vermek istiyor. Clousiot, bir kâfuru iğnesiyle kalbi için bir adrenalin iğnesi yiyor. Zayıf bir zenci: «Hastabakıcı, diyor benim vitaminlerimi ona ver. Benden çok onun ihtiyacı var.» Bize gösterilen bu iyilik ve dayanışma örneği gerçekten duygulandırıcı.

Bordeauxlu Pierre:

— Mangıra ihtiyacın var mı? diye soruyor. Royale'e gitmeden önce, para toplayacak zaman buluruz.

— Sağol, param var. Ama Royale'e gideceğimi nereden biliyorsun?

— Muhasebeci söyledi. Üçünüz Royale'e, hem de hastaneye gönderiliyorsunuz.

Hastabakıcı, Korsikalı bir haydut. Adı Essari. Sonradan kendisiyle dost olacak, hikâyesini anlatacağım. Gerçekten ilginç bir hikâye bu. Revirdeki iki saat çabuk geçti. Bol bol yedik, içtik. Karnımız tok, hayatımızdan memnun, Royale'in yolunu tutuyoruz. Bu süre içinde Clousiot'nun gözleri hep kapalıydı, yalnız yanına yaklaşıp elimi alnına koyduğumda iyiden iyiye buğulu gözlerini aralıyor:

—Kelebek, diyor, gerçek dostlarız biz.

— Dosttan da öte kardeşiz, diyorum.

Yine başımızda bir mubassırla, kıyıya iniyoruz. Ortada Clousiot'nun sedyesi, iki yanında da Maturette'le ben. Kampın kapısında bütün mahkûmlar bizimle vedalaşıyor, başarılar diliyor. Direnmelerine rağmen hepsine teşekkür ediyoruz. Delifişek boynuma, tütün, sigara, çukulata ve Nestle marka süt tenekeleriyle dolu bir torba geçirdi. Maturette'in de böyle bir torbası var. Kimin verdiğini bilmiyor bile. Yalnız hastabakıcı Fernandez'le bir mubassır bizi rıhtıma kadar götürüyorlar. Royale hastanesi için, üçümüze de birer fiş veriyor Fernandez. Doktora sormadan bizi hastaneye yatıranların, hastabakıcılık yapan kürek mahkûmları Fernandez ve Essari olduğunu anlıyorum. İşte filika. Altı kürekçi, teknenin kıçında tüfekli iki mubassır, bir üçüncü de dümende. Kürekçilerden biri, Marsilya Borsası olayına karışan Chapar. Kürekler suya gömülüyor, Royale'e doğru yol alırken Chapar:

— Nasılsın Kelebek? diye soruyor. Her gün aldın mı hindistancevizini?

— Dört aydır alamıyordum, diyorum.

— Biliyorum, kaza oldu. Yakalanan arkadaş mertçe davrandı. Yalnız beni tanıyordu, ele vermedi.

— Ne oldu peki?

— Öldü.

— Yok canım. Neden öldü?

— Hastabakıcılardan birine göre, bir tekmede karaciğerini patlatmışlar.

Royale iskelesine çıkıyoruz, üç adanın en önemli iskelesi bu. Fırının saati üçü gösteriyor. Bu öğleden sonra güneş gerçekten çok ısıtıyor, gözlerimi de kamaştırıyor. Mubassırlardan biri iki sedyeci istiyor. İri yarı, tertemiz beyaz giysiler içinde, bilekleri deri bilezikli iki güçlü mahkûm Clousiot'yu tüy gibi kaldırıyor. Maturette'le birlikte arkalarından yürüyoruz. Bir mubassır, elinde kâğıtlar, ardımızdan geliyor.

Dört metreden fazla genişlikteki yol çakıl taşlarından yapılmış. Tırmanması oldukça güç. Neyse ki sedyeciler zaman zaman durup bizi bekliyorlar. Her duruşta Clousiot'nun başucunda oturuyor, elimi alnında ve başında gezdiriyorum. Her keresinde de bana gülümsüyor, gözlerini açıp:

— Kelebek, dostum benim, diyor.

Maturette elini avuçlarına alıyor:

— Sen misin küçük? diyor Clousiot.

Bizi yanında hissetmek onu gerçekten mutlu kılıyor. Kampa varmadan önceki son molada, işe çıkan bir mahkûm kafilesine rastlıyoruz. Aşağı yukarı hepsi bizimle birlikte buraya gelenler. Yanımızdan geçerken dostça sözler mırıldanıyorlar. Tepeye vardığımızda dört köşe, beyaz bir binayla karşılaşıyoruz. Gölgede ada yöneticileri oturuyor. «Kuru ceviz» denen binbaşı Barrot ve öteki cezaevi yöneticilerinin yanına yaklaşıyoruz. Yerinden kalkmak ve herhangi bir törene başvurmak gereğini duymadan:

— Hücre cezası zorlu geçmedi ya? diye soruyor. Sedyede yatan kim?

— Clousiot.

Bakıyor dostumuza, sonra: «Onları hastaneye götürün, diyor. Hastaneden çıktıklarında, kampa yerleştirilmeden önce bana getirilmeleri konusunda da bir not düşüverin.»

Hastaneye varır varmaz, aydınlık bir koğuşa tertemiz, çarşaf ve yastığı olan yataklara yatırıyorlar bizi. İlk gördüğüm hastabakıcı Chatal, Saint-Laurent-du-Maroni'de sıkı denetim altında tutulan koğuşun hastabakıcısı. İlk işi Clousiot'ya bakmak ve bir mubassır aracılığıyla doktoru çağırtmak. Doktor beşe doğru geliyor. Uzun uzun, inceden inceye dostumu muayene ediyor, canı sıkkın bir halde başını salladığını görüyorum. Reçeteyi yazıp bana yaklaşıyor.

— Kelebek'le aramız pek iyi değil, diyor Chatal'e.
— Çok şaştım, çünkü mert çocuktur doktor.
— Belki, ama biraz dikkafalı.
— Neden acaba?
— Hücrede kendisine yaptığım bir ziyaretten ötürü.
— Doktor, diyorum, delikten adam muayene etmeye hasta ziyareti mi diyorsunuz?
— Yönetmelik, hücre kapısının açılmasını yasaklıyor.
— Öyle olsun doktor, ama buraya geçici olarak geldiğinizi ve devamlı görevliler arasında bulunmadığınızı umarım.
— Bunu başka zaman konuşuruz. Sizi ve arkadaşınızı kısa sürede ayağa kaldırmaya çalışacağım. Öbürüne gelince, korkarım geç kalındı.

Chatal, kaçmaya hazırlandığından şüphe edilip adalara gönderildiğini, çürük tekneyle beni kaçırmaya kalkan Jesus'ün bir cüzzamlı tarafından öldürüldüğünü anlatıyor. Cüzzamlının adını bilmiyor, bize cömertçe yardım edenlerden biri olup olmadığım merak ediyorum doğrusu.

Salut Adalarındaki mahkûmların hayatı, sanıldığından çok, değişik. Pek çoğu, çeşitli nedenlerle, büyük tehlike sayılıyor. Alkol, sigara, kahve, çukulata, şeker, et, taze sebze, balık, istakoz, hindistancevizi, v.s. alışverişi yolunda gittiğinden herkes tıka basa doyuyor. Dolayısıyle sağlam iklimli bir yerde sapasağlam yaşıyorlar. Mahkûmiyetleri süreli olanların kurtuluş ümidi var, müebbetler ise çok tehlikeli. Gerek mahkûmlar ve gerekse mubassırlar, günlük dalaverelere bulaşmış. Anlaşılır gibi bir karışım değil bu. Mubassır karıları, ev işlerini gördürecek genç kürek mahkûmları arıyor ve çoğu kere, bu gençleri yataklarına alıyorlar. Mubassır evlerinde iş gören mahkûmlara «emirber» deniyor. Kimi bahçıvan, kimi ahçı. Kampla mubassır evleri arasında bağlantıyı kuranlar bu tür mahkûmlar. «Emirber» lerin diğer mahkûmlar arasında itibarı sağlam, çünkü bütün dalavere onlar sayesinde yürütülüyor. Yine de temiz sayılmıyorlar. «Çevre» nin adamları, bu tür işler yapacak kadar alçalmıyor. Ne gardiyanlığı benimsiyorlar, ne de mubassırların kantininde görev alıyorlar. Buna karşılık aynasızlarla ilgisi olmayan, lâğımcılık, çöpçülük, manda güdücülüğü, hastabakıcılık, kamp bahçıvanlığı, kasaplık, fırıncılık, kürekçilik, postacılık, fener bekçiliği gibi gö-

revleri elde etmek için büyük paralar ödüyorlar. Bütün bu işleri, en gözü kanlı olanlar yapıyor. Ünü alıp yürümüş biri, istinat duvarlarının, yolların, merdivenlerin yapımında çalışmaz, hindistancevizi ağacı dikmez; yani güneşin alnında ve mubassırların denetimi altındaki işleri yapmaz. Sabahın yedisinden öğlene, ikiden altıya kadar çalışılıyor Royale'de. Anlattıklarım, bir arada yaşıyan mahkûm ve mubassırların, tutuklu ve gardiyanların yaşayışı hakkında bir görüntü veriyor. Burası küçük bir köy, olup bitenler yorumlanmıyor ya da yargılanmıyor, herkes de yanındakinin yaşayışını izliyor, gözlüyor onu.

Dega ile Galgani, pazarı benimle geçirmek üzere hastaneye geldiler. Balıkla sarımsak ezmesi, balık çorbası, patates, peynir yedik, kahve ile beyaz şarap içtik. Yemek Chatal'ın odasında veriliyordu. Maturette'le benden başka Chatal, Dega, Galgani ve Grandet vardı. Kaçışımı bütün ayrıntılarıyla anlatmamı istediler benden. Dega, artık kaçmak için en ufak bir denemeye girmeme kararında. Beş yıllık cezasının bağışlanmasını bekliyor. Fransa'da üç yıl, burada da üç yıl yatmış. Topu topu dört yılı kalıyor. Bu dört yılı yatıp çıkmaya kararlı. Galgani ise, Korsikalı bir senatörün durumuyla ilgilendiğini söylüyor.

Derken sıra bana geliyor. Kaçmak için en elverişli işleri soruyorum onlara. Büyük bir gürültü kopuyor. Dega ile Galgani'nin aklına bile gelmemiş böyle bir iş düşünmek. Chatal ise, genişçe bir bahçede çalışan kişinin kaçmak için bir sal yapabileceğini söylüyor. Grandet, demirci. Çalıştığı yerde boyacısından marangozuna, demircisinden duvarcı ve kaynakçı ustasına kadar yüz yirmi kişi görevli. Atölye, kamp binalarının onarımına bakıyor. Baş muhasebeci olan Dega, bana dilediğim işi bulacak. Seçmek benden. Burada kumarı yürüten Grandet, tüpteki parayı harcamamam için aldığı manoyu yarı yarıya paylaşıp kumar işine ortak olmamızı kumarbazlardan elime geçen parayla rahat rahat yaşıyacağını söylüyor. Sonradan bu işin gerçekten verimli, ama aynı zamanda da çok tehlikeli olduğunu anlıyacağım.

Pazar günü şaşırtıcı bir çabuklukla geçiyor. Güzel bir saati olan Dega: «Beş olmuş bile, diyor. Dönme vakti geldi.» Giderken, poker oynamam için elime bir beş yüzlük sıkıştırıyor, Koğuşta, ara sıra neşeli oyunlar dönüyormuş.

Grandet de, çeliğine elceğiziyle su verdiği nefis bir sustalı bıçak armağan ediyor. Gerçekten tehlikeli bir silâh bu.

— Gece gündüz silâhlı olmalısın.

— Tehlikesi yok mu?

— Aramayı yapanların çoğu arap gardiyanlar. Bir adam tehlikeli bilinirse, üzerinde silâh bulsalar bile görmezlikten gelirler.

— Kampta görüşürüz, diyor Grandet.

Gitmeden önce, Galgani, köşesinde bana yer ayırdığını ve grubuna aldığını söylüyor (aynı gruptan olanlar birlikte yemek yerler, birinin parası hepsinindir). Dega ise kampta değil, yönetmenlik binasında yatıyor.

Üç gündür koğuştayız, ama gecelerimi Clousiot'nun başucunda geçirdiğimden, altmış kişinin bir arada yaşadığı koğuş hayatı hakkında pek fikrim olmuyor. Clousiot iyice kötüleyince onu, yine başka bir ağır hastanın bulunduğu odaya alıyorlar. Chatal morfin üstüne morfin vuruyor. Dostumuzun geceyi çıkaramayacağından korkuyor hep.

Üç metre genişliğindeki bir geçidin iki yanma otuzar yatak sıralanmış, aşağı yukarı yatakların tümü dolu. İki gaz lâmbası içeriyi aydınlatıyor. «Şurada poker oynanıyor», diyor Maturette. Kumarbazlara doğru yürüyorum Dört kişi.

— Beşinci olabilir miyim.

— Tabii, otur. Kav bir yüzlük. Oyuna girmek için üç kavın yani üç tane yüzlüğün olmalı. Al sana üç yüz franklık fiş.

İki yüz frangımı Maturette'e veriyorum. Dupont adında bir Parisli:

— İngiliz usulü oynuyoruz, diyor, jokersiz. Biliyor musun?

— Evet.

Bu adamlar, akıl almaz bir çabuklukla oynuyorlar. Rölans diye bir şey yok, biraz düşündün mü oyunu yöneten «geciktin» diyor, oyuna girmişsen paran yanıyor. İşte bu koğuşta yeni bir kürek mahkûmu sınıfı keşfediyorum, bunlar kumarbazlar. Kumardan, kumar için, kumarın göbeğinde yaşıyorlar. Kumardan başka şey onları ilgilendirmiyor. Ne olduklarını, çekecekleri cezayı, hayatlarını değiştirmek için yapabileceklerini kumar oynarken unutuveriyorlar. Oynadıkları adam mert olsun olmasın, tek ilgilendikleri kumar.

Bütün gece oynadık. Kahvaltıya doğru bıraktık. Bin üç yüz frank kazandım. Yatağıma doğru yürürken Paulo yanıma yaklaştı. İkili kumara devam etmek için iki yüz franga ihtiyacı vardı, elinde yüz frank kalmıştı.

— Al sana üç yüz, dedim, ortak olalım.

— Sağol Kelebek, gerçekten söyledikleri kadar varmışsın. Dost olduk gitti. Elini uzatıyor, sıkıyorum, sevinç içinde uzaklaşıyor.

Clousiot bu sabah öldü: Önceki gün bir ara kendine geldiğinde Chatal'e, morfin yapmamasını rica etmiş.

— Yatağıma oturmuş, yanımda dostlarım, her şeyi duyarak ve görerek ölmek istiyorum.

Ağır hastaların alındığı odalara girmek kesinlikle yasak. Ama Chatal sorumluluğu üzerine alıyor, böylece de dostumuz kollarımızda ölüyor. Maturette acıdan bitik.

— Güzel serüvenimizi birlikte yaşadığımız dostumuz yok artık. Onu köpekbalıklarına attılar.

«Onu köpekbalıklarına attılar» sözünü duyduğumda buz kesiliyorum. Gerçekten, adalarda mahkûmlar için mezarlık yok. Kürek mahkûmu ölürse, saat altıda, güneş batmak üzereyken, Royale ile Saint-Joseph arasında köpekbalıklarıyla dolu bir yerden denize atılır.

Dostumun ölümünden sonra hastane, bana dayanılmaz geliyor. Dega'ya öbür gün çıkmak istediğimi bildiriyorum. Bana bir pusula yolluyor. «Söyle Chatal'e, sana on beş gün dinlenme versin. Böylece kampa geldiğinde, dilediğin işi seçecek zamanın olur.» Maturette hastanede biraz daha kalacak. Chatal onu yardımcı olarak yanına almayı düşünüyor.

Hastaneden çıkar çıkmaz beni yönetmenlik binasına, Binbaşı Barrot'nun karşısına götürüyorlar.

— Kelebek, diyor bana, sizi kampa göndermeden önce biraz konuşmayı gerekli buldum. Burada değerli bir dostumuz var, baş muhasebecim Louis Dega. Sizinle ilgili olarak Fransa'dan verilen bilgilerin gerçeğe uymadığını, kendinizi boş yere mahkûm edilmiş saydığınızdan devamlı isyan halinde bulunmanızın olağan sayılmak gerektiğini söylüyor. Bu noktada kendisiyle aynı görüşte olmadığımı belirtmeliyim. Şimdi öğrenmek istediğim, şu sıra ne yapmayı kurduğunuzdur.

— Komutanım, size cevap verebilmek için dosyamda yazılı olanları görebilmem gerekir.

— Bakın, kendi gözünüzle görün. Bana uzattığı sarı karton fişte, özetle şunları okuyorum:

«Kelebek diye bilinen Henri Charriére, 16 Kasım 1906 da Ardéche'in ..... ilçesinde dünyaya geldi. Seine Ağır Ceza Mahkemesi tarafından, cinayet suçundan müebbet küreğe mahkûm edildi. Her yönüyle tehlikeli, devamlı göz hapsinde tutulmalı. Önemli işlerde çalıştırılamaz.

CAEN MERKEZ CEZAEVİ: Doğru yola dönmesi imkânsız. Mahkûmlar arasında isyan çıkarıp elebaşlığını yapabilir. Devamlı göz altında tutulmalı.

SAINT-MARTIN-DE-RÉ Disiplinli fakat dostları arasında büyük saygı görüyor. Nereye gönderilirse gönderilsin, kaçmaya çalışacak.

SAINT-LAURENT-DU-MARONI: Hastaneden kaçmak için, bir gardiyanla üç mubassırı bayılttı. Kolombiya'dan iade edildi. Yargılanana kadar iyi hali görüldü. İki yıl gibi hafif bir hücre cezasına çarptırıldı.

SAINT-JOSEPH: Çıkana kadar iyi hali görüldü.

Fişi geri verdiğimde, komutan:

— Kelebek, diyor, bu yazılanlara bakan kişi sizin gibi bir mahkûma güvenemez. Benimle bir anlaşma yapar mısınız?

— Neden yapmıyayım? Anlaşmasına bağlı.

— Bütün güçlüklere rağmen, adalardan kaçmak için her şeye başvuracak bir insan olduğunuzdan şüphem yok. Belki bu işi başaracaksınız da. Oysa benim, adalar yönetiminde beş ayım kaldı. Bir mahkûmun kaçışı, adalar komutanına neye mal olur biliyor musunuz? Önce, bir yıllık maaşına. Yani bütün sömürge ödeneği kesilir, izni altı ay geciktirilir. Üç aya indirilir. Soruşturma sonuçlarına göre, ihmali görülürse rütbesi tenzil edilir. Görüyorsunuz ki bu iş çok ciddi. İşimi namusluca yürüteceksem, kaçabileceğinizi düşünerek sizi hücreye almaya hakkım yok. Tabii birtakım hayalî suçlar uydurmazsam. Bunu da yapmak istemem. Ben adalardan ayrılana kadar buradan kaçmayacağınıza söz vermenizi diliyorum. Beş ay sabredeceksiniz.

— Binbaşım, altı ay geçmedikçe, siz burada bulunduğunuz süre içinde kaçmıyacağıma söz veriyorum.

— Onlarca beş aydan daha az bir zaman var, bundan eminim.

— İyi öyleyse. Dega'ya sorun, sözümün eri olduğumu söyler.

— Size inanıyorum.

— Buna karşılık, bir isteğim var.

— Nedir o?

— Burada geçireceğim beş ay içinde, ancak daha sonra bana verilebilecek işlerden birinde görevlendirileyim, hattâ dilersem ada değiştirebileyim.

— Kabul, yalnız aramızda kalsın.

Dega'yı çağırtıyor, yerimin iyi hali görülenlerin değil, bütün dostlarımın yattığı tehlikeli mahkûmların binası olduğunu söylüyor. Kürek mahkûmlarına verilen torbaya komutan, terzilerden alınan birkaç pantalonla beyaz kazak da koyduruyor.

Bembeyaz ve yepyeni pantolon, üç gömlek, bir hasır şapka ile, yanıma kattıkları mubassırın refakatinde kampın yolunu tutuyorum. Yönetmenlik binasından kampa varmak için, bütün düzlüğü aşmak gerekiyor. Tüm cezaevini çeviren dört metrelik duvarın dibinde yürürken görevlilerin hastanesi önünden geçiyoruz. Bu büyük dikdörtgeni dolaştıktan sonra da ana kapıya varıyoruz «Adalar cezaevi-Royale bölümü». Kocaman kapı tahtadan, ardına kadar açık. Yüksekliği en az altı metre olmalı. Her birinde dörder kişinin bulunduğu iki nöbetçi kulübesi var kapının iki yanında. Omuzu kalabalık biri iskemlesine oturmuş. Tüfek yok, herkes tabancalı. Beş, altı tane de Arap gardiyan görüyorum.

Sundurmaya vardığımda bütün gardiyanlar dışarı çıkıyor. Baslarındaki: «İşte yeni gelen biri, diyor, hem de önemli bir kişi.» Araplar üstümü aramaya hazırlanıyorlar, engelliyor. Pılısını pırtısını ortaya dökmeyin. Gir içeri Kelebek. Özel binada seni bekleyen pek çok dostun vardır herhalde. Adım Sofrani. Adada iyi günler geçirmeni dilerim.»

— Sağol şef. Üç büyük binanın üzerinde yükseldiği uçsuz bucaksız bir avluya giriyorum. Beni bu binalardan birine götüren mubassırın ardında yürüyorum. Bir kapının üstünde «A binası - Özel bölüm» yazılı. Ardına kadar açık kapının önündeki mubassır bağırıyor: «Koğuş görevlisi!»

Yaşlı bir kürek mahkûmu görünüyor. «Yeni gelen biri,» diyor ve beni bırakıp gidiyor.

İçinde yüz yirmi kişinin yaşadığı, dikdörtgen biçiminde, kocaman bir koğuşa giriyorum. Saint-Laurent'daki barakada olduğu gibi, koğuşun iki yanında bir demir çubuk uzanıyor. Yalnız kapı ve geceleri kapatılan tellerin olduğu yerde kesiliyor bu demir çubuk. Duvarla demir çubuğun arasına, hamak sayılamayacağı halde hamak adı verilen bezler gerilmiş. Bu hamaklar çok rahat ve sağlık yönünden de iyi. Her birinin tepesine iki tahta çakılmış, bu tahtalara mahkûm eşyasını yerleştirebiliyor. Birine giyeceğin, diğerine de yiyecekti, sahandı, v.s.... Hamaklar arasında üç metre genişliğinde bir geçit var. Buradakiler de küçük topluluklar halinde yaşıyorlar. İki kişilik topluluklar olduğu gibi on kişilikleri de var.

İçeri girer girmez, dört yandan beyaz giysili kürek mahkûmları koşup geliyorlar: «Kelebek, şuraya yerleş.» «Hayır, bizim yanımıza gel.» Grandet torbamı alıyor ve: «Benimle birlikte yatacak,» diyor. Onu izliyorum, hamağımı iyice geriyorlar. Bunun üstünde yatacağım. «Al sana dostum, tavuk tüyünden bir de yastık,» diyor Grandet. Bir sürü dostla karşılaşıyorum burada. Pek çok Korsikalı, Marsilyalı, birkaç Parisli var. Hepsi de Fransa'dan dostum, ya da Santè, Conciergerie cezaevlerinden, Güyan kafilesinden tanıdığım kişiler. Hepsini koğuşta görmek beni şaşırtıyor, soruyorum: «Yahu siz bu saatte işe çıkmaz mısınız?» Herkes basıyor kahkahayı: «O sözü tekrarlasana bir daha, diyorlar. Bu binadakiler, günde bir saattan fazla çalışmazlar. Sonra hepimiz koğuşa döneriz.» Karşılama töreni gerçekten candan. Devam edeceğini dileyelim. Ama kısa sürede, önceden düşünmediğim bir şeyin farkına varıyorum: Hastanede geçirdiğim birkaç güne rağmen, toplu halde yaşamaya alışmam gerek.

Hiç aklımın köşesinden geçmeyen bir şeyle karşılaşıyorum. Bembeyaz gömlekli, pırıl pırıl beyaz bir örtüyle kapalı tepsiyi taşıyan bir adam giriyor içeri ve başlıyor bağırmaya: «Biftek var biftek, var mı biftek isteyen?» Yavaş yavaş bize yaklaşıyor, yanımızda duruyor, beyaz örtüyü kaldırıyor ve Fransa'daki kasaplarda görüldüğü gibi, bir tepsiye dizilmiş biftekler çıkıyor ortaya. Grandet'nin her

günkü müşterisi olduğu belli, çünkü isteyip istemediğini sormuyor da kaç tane alacağını öğrenmek istiyor.

— Beş tane olsun?

— Fileto mu, omuzdan mı?

— Fileto. Borcum nedir? Hesabı ver, artık bir kişi fazlayız, durum değişti.

Biftek satan bir defter çıkarıp hesaplamaya koyuluyor.

— Tamamı yüz otuz beş frank.

— Al paranı, hesabı sıfırdan başlatalım.

Adam gidince Grandet bana dönüyor: «Burada mangırın yoksa açlıktan geberir gidersin. Becerikliysen, her zaman bulursun yolunu.»

Burada «yolunu bulmak», herkesin para kazanmak için bir şey yapması anlamına geliyor. Kamp aşçısı, mahkûmlara verilmesi gereken eti satıyor. Et geldiğinde aşağı yukarı yarısını kesip biftek, yahnilik, haşlamalık ayırıyor. Bu etin bir bölümü, karıları aracılığıyla mubassırlara satılıyor, geri kalanı da parası olan kürek mahkûmlarına. Tabii ahçı, eline geçen paranın bir parçasını da, mutfağı denetlemekle görevli mubassıra veriyor. Malını kapar kapmaz ilk damladığı yer, bizim koğuşun bulunduğu A binası.

Görüldüğü gibi yolunu bulmak, aşçının et ve yağ satması; fırıncının fantezi ekmek ya da mubassırların yediği francaladan hazırlayıp okutması; kasabın, et deposundan kamptakilere et sürmesi; hastabakıcının para karşılığı iğne yapması; muhasebecinin, belirli bir iş yapmak isteyen mahkûmdan haraç alması ya da sizi angaryadan kurtarması; bahçıvanın taze sebze ve meyvayı kamp piyasasına sürmesi; laboratuvarda çalışanların para karşılığı tahlil sonuçlarını değiştirip sahte verem, cüzzam gibi hastalıklar, barsak iltihapları uydurması, v.s. anlamına geliyor. Mubassırların bahçelerinden mal araklamakta uzmanlaşanlar yumurta, tavuk, Marsilya sabunu satıyorlar, «emirber» evin hanımıyla işbirliği yapıyor, istedikleri tereyağı, süttozu, ton balığı, sardalya, peynir ve tabii şarapla içkiyi (benim katıldığım toplulukta her zaman bir şişe Ricard'la İngiliz ve Amerikan sigarası bulmak mümkündü) getirip neşelerini buluyorlar. Avlama izni alanlar da yakaladıkları balık ve ıstakozlardan para kazanıyorlar.

Benimkisi işlerin hem en iyisi, hem de en tehlikelisi:

kumardan buluyorum yolumu. Kural, yüz yirmi kişilik koğuşlarda kumarı en fazla üç, dört kişinin yönetmesidir. Kumarı yönetmeyi gözüne kestiren, bir gece oyun sırasında ortaya çıkar ve: «Ben de kumardan pay almak istiyorum,» der. Kendisine «hayır» cevabı verilir.

— Hepiniz hayır mı diyorsunuz?

— Hayır diyoruz.

— Öyleyse ben, A... nın yerini alacağım.

Adını söylediği kişi, bunun ne anlama geldiğini bilir. Yerinden kalkar, koğuşun ortasına yürür, orada bıçakla döğüşürler. Kazanan oyunun yönetimini eline alır. Ortaya sürülen parayı kim kazanırsa, her keresinde oyunu yönetene yüzde beş verir.

Kumar, aynı zamanda ufak tefek kazançların da kaynağıdır. Yere serilen örtüleri hazırlayanlar, bağdaş kurup oturamayan oyunculara arkalıksız iskemle kiralıyanlar, sigara satanlar vardır. Şigaracı örtüye boş puro kutularını yayar, içine Fransız, İngiliz, Amerikan sigarası, hatta elle sardıklarını doldurur. Her sigaranın ayrı bir fiyatı vardır, kumarbaz kutudan dilediğini alır, içer, konulan fiyatı da tartışmadan öder. Bir de gaz lambalarını hazırlayan, tütmemelerine dikkat eden vardır. Bu lambalar, delik kapağından fitil çıkan süt kutularından yapılır. Kutuya gaz doldurulur, tütmemesi için de fitili sık sık temizlemek gerekir. Sigara içmeyenler için de, özel olarak yapılan şekerler ve pastalar vardır. Her binada bir ya da iki kahveci, yaptığı Türk kahvesini bütün gece sıcak tutar. Zaman zaman koğuşta gezer, kampta yapılan tencerelerde devamlı olarak sıcak tutulan kahve ya da kakaoyu satar.

Bir de ıvır-zıvır satıcılığı vardır. Bu da bir çeşit, el sanatlarıyla yolunu bulmaktır. Kimi, balıkçıların avladığı kaplumbağaların kabuğu üzerinde çalışır. Bir kaplumbağa kabuğundan on üç plâka çıkar, ağırlığının iki kilo geldiği olur. Zanaatkâr bu kabuktan bilezikler, küpeler, gerdanlıklar, ağızlıklar, tarak ve fırça sapları yapar. Sapsarı bağa bir çekmece gördüm ki, gerçekten harikaydı. Kimi de hindistancevizi kabuğu, öküz ya da manda boynuzu, abanoz ağacını oyup yılan biçimine sokar ve satar. Bir tek çivi kullanmadan abanoz ağacından, geçme işi yapanlar vardır. En ustaları bronz üzerinde çalışır. Bu arada ressamları da unutmamak gerek.

Birkaç yeteneğin birleştirilip tek hedefe yöneltildiği de görülür. Örneğin, balıkçı bir köpekbalığı yakalar. Dümdüz ve pırıl pırıl dişli ağzını açar. Bir marangoz, cilâlı tahtadan küçük boy, ortası resim yapılacak kadar geniş bir çapa yapar. Balığın açık ağzına çapa bağlanır, ressam da üzerinde denizle çevrili Salut adalarının resmini yapar. En çok rastlanan konu da şudur: Royale adasının burnu, aradaki boğaz ve Saint-Joseph adası. Masmavi denizin üstü batan güneşin ışınlarıyla pırıl pırıl aydınlanmıştır. Suyun üstünde de bir filika durmaktadır. Filikada belden yukarısı çıplak altı kürek mahkûmu, kürekleri havaya dikmiş dururlar. Teknenin arkasında, elde makineli tüfek, üç mubassır beklemektedir. Burundaki iki kişi ellerindeki tabutu kaldırmıştır, tabuttan denize, un çuvalına sarılı bir mahkûmun ölüsü düşmek üzeredir. Suyun yüzünde, ağzını açmış ölüyü bekleyen köpekbalıkları seçilir. Resmin sağ köşesine: «Royale'de cenaze» yazılmış ve tarih atılmıştır.

Bütün bu çeşitli mallar mubassırların evlerine satılır. En güzel parçalar hemen kapışılır ya da ısmarlama yaptırılır. Geri kalanlar, adalardan geçen gemilerdeki yolculara okutulur. Bu iş de, filikalarda çalışanlara kazanç sağlar. Bir de avantacılar vardır. Yamrı yumru bir maşrapayı alır, üstüne: «Bu maşrapayı ünlü Dreyfüs kullanmıştır—Şeytan adası» yazar, tarihi de atıp satarlar. Kaşık ve sahanlar da aynı şekilde okutulur. Brötanyalı mahkûmlara yapılan bir numara vardır ki hiç şaşmaz. Neyin üzerine «Sezenec» yazılsa bastırır parayı alırlar.

Bu devamlı işler adalara çok para girmesini sağlar, mubassırların da ticarete göz yummakta avantaları vardır. Kendini para kazanmaya veren adamın idaresi çok daha kolaydır, böylece yeni hayatına farketmeden alışıverir.

Oğlancılık resmî bir kişilik kazanmıştır. Komutana varıncaya dek herkes, A... nın, B ile yaşadığını bilir. Birinin yeri değiştirilse, birlikte yola çıkmadılarsa, kısa süre sonra öbürünün de yanına varması sağlanır.

Bütün bu insanların içinde, kaçmayı düşünenlerin oranı yüzde üçü bile bulmaz. Müebbetlikler arasında bile aynıdır. Kaçmanın yolu da, ne yapıp yapıp adalardan karaya, Saint-Laurent'a, Kuru'ya, Cayenne'e gönderilmenin çaresini bulmaya bağlıdır. Böyle bir yer değişikliği süreli mahkûmlar için geçerli değildir. Müebbetlikler de, kürek-

te cinayet işlemedikçe karaya çıkamazlar. Ancak birini öldürürlerse, yargılanmak üzere Saint-Laurent'a gönderilirler. Gitmek için suçu itiraf etmek gerektiğinden, cinayet suçundan beş yıl hücre cezasına çarptırılma tehlikesi vardır. Tabii Saint-Laurent'da geçecek kısa süre içinde —en fazla üç ay— mahkûmun kaçıp kaçamayacağı da kesinlikle kestirilemez.

Sağlık nedenleriyle adalardan karaya gönderilmek de mümkündür. Veremli olduğu anlaşılan, Saint-Laurent'ın seksen kilometre ötesinde «Yeni Kamp» diye adlandırılan veremliler kampına gönderilir.

Bir de cüzzam ya da dizanteriden ileri gelen müzmin barsak iltihabı vardır. Bu sonuca varmak kolaydır ama, tehlikeleri de çok büyüktür. Bir kere, iki yıla yakın bir süre, hastalarla tecrit edilmiş bir binada yaşamak zorunludur. Tabii öyle yerlere sahte cüzzamlı girip gerçek cüzzamlı çıkmak, demir gibi ciğerlerle yatıp çürük ciğerlerle kalkmak işten bile değildir. Hele dizanteride, salgına tutulmamak imkânsız gibidir.

İşte, yüz yirmi arkadaşımla birlikte A binasına yerleştim artık. Sizi kısa sürede belirli bir sınıfa sokan insanların yaşadığı bu topluluğa alışmak gerek. Bir kere herkes, tehlikeyi göze almadan size saldırılmıyacağını bilmeli. Korku uyandırdınız mı, aynasızlara karşı tutumunuzla da saygı kazanmalı, bazı işleri kabul etmemeli, gardiyanların otoritesini asla tanımamalı, mubassırlardan biriyle başınızı derde sokmak pahasına emirlere pek boyun eğmemelisiniz. Bütün gece kumar oynamışsanız, sabah içtimaına çıkmazsınız bile. Koğuş sorumlusu. sıra size geldiğinde: «Hasta, yatıyor», diye bağırır. Diğer iki binada mubassırlar, ara sıra gider koğuşta yatan «hasta» yı alır, içtima yerine getirirler. Ama gözü kanlıların yaşadığı A binasında böyle şey görülmemiştir. Sonuç olarak söylenebilecek şey, kürekte büyüğünden küçüğüne kadar herkesin rahat ve huzur aradığıdır.

Yanyana yattığımız dostum Grandet, otuz beş yaşlarında bir Marsilyalı. Upuzun boylu ve çok zayıf, ama güçlü. Fransa'dan arkadaşız. Marsilya ve Paris'te olduğu gibi Toulon'da da dostluk ederdik.

Grandet, ünlü bir kasa hırsızı. Çok iyi bir insan ama

çok da tehlikeli olabilir. Bugün şu koca koğuşta yapayalnızım. Koğuş sorumlusu yerleri süpürüyor ve paspas yapıyor. Soi gözünde tahtadan bir şeyle saat onaran bir adam görüyorum. Hamağının üstündeki tahtada en azından yüz saat asılı. Otuz yaşlarında olan bu gencin saçları bembeyaz. Yanına yaklaşıyorum. Başını bile kaldırmıyor, susuyor. Biraz canım sıkkın, uzaklaşıyor ve avluya çıkıp oturuyorum. Titi la Belote, yepyeni bir iskambil destesiyle çalışıyor. Çevik parmakları, otuz iki kartı, akıl almaz bir çabuklukla karıştırıp duruyor. Sihirbaz ellerini oynatmaya devam ederek: «Ne haber dostum? diyor Royale'den bir şikâyetin yok ya?»

— Yok ama bugün efkârlıyım. Artık çalışmaya başlayacağım, böylece kampın dışında biraz oyalanmış olurum. Saatçilik yapan biriyle konuşmaya çalıştım, herif cevap bile vermedi.

— Sen ne diyorsun be Kelebek? O herif kimseye metelik vermez. Saatlerinden başka şey yoktur gözünde. Geri kalan ne varsa, hava gelir ona! Doğrusu, başına gelenlerden sonra kafayı üşütmekte çok haklı. Daha azıyla oynatacak çok kişi biliyorum. Düşün ki bu genç —yaşı otuz bile olmadığına göre genç denebilir— geçen yıl, sözde bir aynasız karısının ırzına geçtiği gerekçesiyle idam cezasına çarptırılmıştı. Baştan aşağı uydurma tabii. Uzun süredir Brötanyalı bir baş mubassırın karısını beceriyordu çocuk. Evlerinde «emirber» olarak çalıştığından da, herif nöbete kaldı mı oğlan karıya hesap tutuyordu. Yalnız bir yerde yanıldılar: Karı oğlana çamaşır ve ütü yaptırmaz olmuştu. Bu işi üzerine almıştı birden. Karının tembelliğini bilen boynuzlu koca durumu garipsedi, şüphelenmeye başladı. Tabii elinde, boynuzlandığını gösteren bir ipucu da yoktu. Sonunda ikisini de suçüstü yakalayıp öldürmeye karar verdi. En çok da, karının göstereceği tepkiye güveniyordu. Bir gün nöbete başladıktan iki saat sonra izin aldı. Memleketten gelen jambondan ikram edeceği gerekçesiyle yanına da bir mubassır takıp evin yolunu tuttu. Çıt çıkarmadan bahçeye geçti, evin kapısını açar açmaz papağanı, her zamanki gibi başladı bağırmaya: «İşte patron!», «İşte patron!» Aynasızlar yatak odasına dalarken karı oğlanın kollarından sıyrıldı, çocuk da kendini pencereden attı ama boynuzlu ardından ateş açtı. Bizim deli-

kanlı omuzuna yediği kurşunla devrilirken, karı, göğüslerini ve yanağını tırmalıyor, geceliğini yırtıyordu. Saatçi yerde kaldı, aynasız ikinci bir kurşunla işini bitirmeye hazırlanırken arkadaşı silâhı elinden kaptı. Aslında konuk mubassır Korsikalıydı, şefinin masal uydurduğunu, ırza geçme gibi bir durum da olmadığını hemen anlamıştı. Ama Brötanyalıya bir şey diyemezdi; inanmış numarası yaptı. Saatçi ölüme mahkûm edildi. Buraya kadar önemli bir şey yok dostum. Asıl bundan sonrası ilgi uyandırıyor.»

«Royale'de, ölüm mahkûmlarının hücrelerinin bulunduğu yerde bir giyotin vardır. Her parçası ayrı bölmede özenle saklanır. Avluda, giyotinin üzerine konduğu beş ayak iyice yerleştirilmiş, aracın dengesini bozmayacak şekilde yere mıhlanmıştır. Her hafta cellâtla kürek mahkûmu olan iki yardımcısı, giyotini avluya kurar, bir iki tane de muz ağacı keserler. Böylece, giyotinin ateş gibi çalışmakta olduğu anlaşılır.

Bizim Savoie'li saatçi, diğer dört mahkûmla birlikte (üç Arap ve bir Sicilyalı) bir ölüm hücresinde yatıyordu. Beşi de, kendilerini mahkemede koruyan mubassırların yazdığı af dilekçelerine cevap bekliyorlardı.

Bir sabah giyotin, her sabahki yerine kuruldu ve birden hücre kapısı açıldı. Cellâtlar saatçinin üstüne çullandılar, bir iple ayaklarını, aynı ipin ucuyla da ellerini bağladılar. Makasla gömleğinin yakasını iyice genişlettiler, sonra, ufak adımlarla sabahın alaca karanlığında giyotine giden yirmi metre kadar yolu yürüttüler. Kelebek, giyotinin önüne vardığında bir dikey tahtayla karşılaşırsın. Bu tahtanın üzerindeki kayışlarla adamı bağlarlar. Çocuğu da bağlayıp, bıçağı indirmeden önce başına geçirdikleri tahtayı yerleştirirlerken komutan göründü. Bizim "kuru ceviz" idam cezalarında hazır bulunmak zorundadır. Elinde bir lüks lâmbası vardı, kaldırıp giyotini aydınlattığında itoğlu it aynasızların yanıldığını farketti. O günkü törenle hiç ilgisi bulunmayan saatçinin başı kesilmek üzereydi.

— Durun! Durun diye haykırdı Barrot.

Öylesine kendinden geçmişti ki, anlatılanlara bakılırsa konuşamadı. Lâmbayı yere vurdu; aynasızlarla cellâtları iteleyip kakaladı, kendi eliyle çözdü saatçiyi. Sonunda da:

— Hastabakıcı, onu hücresine götürün! emrini verdi. Onunla meşgul olun, yanında kalın bir süre, rom içirin.

Siz de, ayı oğlu ayılar, gidip Rencasseu'yu getirin. Bugün kafası kesilecek o, başkası değil.

Ertesi gün Savoie'lının saçları, bugün gördüğün gibi bembeyaz kesildi. Avukatlığını yapan Calvili bir aynasız, Adalet Bakanlığına yeni bir dilekçe vererek olayı anlattı. Saatçinin ölüm cezası da müebbete çevrildi. O günden beri, işi gücü aynasızların saatini onarmaktır. Merakı budur. Yaptığı saati uzun süre incelemeden sahibine vermez. Bu yüzden tahtasında yığınla saat asılıdır. Şimdi zavallının, kafayı üşütmekte haklı olduğunu anlıyorsun herhalde.

— Doğru Titi, böyle bir olaydan sonra insanlarla alışverişi kesmekte haksız sayılmasa gerekir. Ona gerçekten acıdım.

Her geçen gün, bu yeni hayatın başka bir yanını öğreniyordum. A binası, gerçekten de tehlikeli adamların toplandığı bir yer. Bu tehlike, gerek adamların geçmişlerinden ve gerekse günlük hayatlarında gösterdikleri tepkilerden geliyor. Hâlâ çalışmıyor, kırk beş dakika süren ve sonra adada balık avlamamı sağlayan bir lâğımcılık işi peşinde koşuyorum.

Bu sabah, hindistancevizi dikiminde çalışacaklar arasında, Jean Castelli'nin de adı okundu. Castelli, sıradan çıktığı gibi: «Ne o? dedi. Beni işe mi göndereceksiniz?»

— Evet, dedi görevli aynasız. Alın şu kazmayı da.»

Castelli, kılını kıpırdatmadan aynasızın yüzüne baktı:

— Bana bak Avuvergneli, bu garip aracın neye yaradığını anlamak için hemşehrin olmak gerektiğini görmüyor musun? Ben Marsilya'da yetiştim ve Korsikalıyım. Korsikalılar, kazma ve kürek gibi araçları fırlatır atarlar. Marsilya'da, böyle araçların varlığını bilen yoktur. Kazmanı kendine sakla da beni rahat bırak.

Sonradan öğrendiğime göre, durumdan pek haberi olmayan acemi aynasız, kazmayı kaldırdığı gibi Castelli'nin üstüne yürüdü. Yüz yirmi kişi bir ağızdan haykırdı: «Leş kargası, dokunursan kendini ölmüş bil!»

— Dağılın diye haykırdı Grandet. Aynasızların savunmaya geçtiğini görmemezlikten gelip, toplu halde koğuşa girdik.

B binasındakiler, işe gitmek üzere önümüzden geçtiler. Onları O binasındaki izledi. Derken bir düzine kadar aynasız göründü ve az raslanan bir şey yaptılar, demir

telle örtülü kapıyı kapadılar. Bir saat sonra da, kırk kadar aynasız, elde makineliyle kapının iki yanından çıkıverdi. Komutan yardımcısı, başgardiyan, baş mubassır ve mubassırların tümü toplanmıştı. Sabah altıda, Şeytan adasını denetlemeye giden komutanın dışında, herkes hazırdı.

Komutan yardımcısı:

— Dacelli, mahkûmları teker teker çağırın! dedi.

— Grandet?

— Burada.

— Çıkın.

Grandet, kırk aynasızın arasında dışarı çıktı. Dacelli ona «İşinize gidin» dedi.

— Gidemem, diye cevap verdi Grandet.

— Karşı mı geliyorsunuz?

— Hayır, karşı gelmiyorum, hastayım.

— Ne zamandan beri hastasınız? Sabah doktora gidecekler listesine adınızı yazdırmamışsınız.

— Sabah hasta değildim, şimdi rahatsızlandım.

Adı okunan ilk altmış kişi, birbiri ardından aynı şeyi söylediler. Bir tanesi, aynasızlara karşı çıkacak kadar ileri gitti. Herhalde Saint-Laurent'a gönderilip askerî mahkemenin karşısına çıkmak istiyordu. «Demek verilen emri yapmıyorsunuz?» diye sorulduğunda şu cevabı verdi:

— Evet, üç kere sorsanız üç kere de hayır diyorum.

— Neden üç kere?

— Çünkü midemi bulandırıyorsunuz. Sizin gibi iğrenç heriflerin emriyle çalışmayı kabul etmiyorum.

Hava iyiden iyiye gerginleşmişti. Özellikle genç aynasızlar, kürek mahkûmlarının karşısında bu kadar küçülmeye dayanamıyorlardı. Tek istedikleri mahkûmlarda tehlikeli bir kaynaşma görülmesiydi. Namlusunu yere eğdikleri tüfeklerine süngüyü taktıkları gibi harekete geçeceklerdi.

— Adı okunanlar çırılçıplak soyunsun! Hücrelere, marş, marş! Elbiselerin yere düşerken çıkardığı hışırtı arasında, bir bıçağın da avlu taşlarına çarptığı işitiliyordu. Tam bu sırada doktor göründü.

— Tamam, hazır ol! İşte doktor. Doktor, lütfen şunları muayene eder misiniz? Hasta olmayanlar hücreye atılacak. Diğerleri koğuşlarında yatacaklar.

— Altmış hasta mı var?

— Evet, çalışmak istemeyen bir kişinin dışında hepsi hasta bunların.

— En baştaki Grandet, neniz var? diye sordu. doktor.

— Zindancı görmekten ileri gelen hazımsızlık. Hepimiz uzun cezalara, çoğumuz da müebbete mahkûm kişileriz doktor. Adalardan kaçmak da mümkün değil. Yönetmeliğin uygulanmasında anlayış ve esneklik gösterilirse bu hataya katlanabiliriz. Oysa bu sabah, bir mubassır, hepimizden saygı gören bir arkadaşımızı kazma sapıyla devirmeğe kalktı. Kendini korumak da söz konusu değildi, çünkü arkadaşımız kimseyi tehdit etmemişti. Sadece, kazma kullanmak istemediğini söylemişti. İşte salgın hastalığımızın gerçek nedeni bu. Kararı siz verin.

Doktor başını önüne eğdi, bir an düşündü, sonra:

— Yaz, hastabakıcı, dedi. «Yedikleri yiyecekten zehirlenen mahkûmlara, yirmi gram sodyum sülfat verilecek. Çalışma istemeyen A... adlı mahkûmu da hastaneye yatırıp müşahadeye alın. Bakalım yetkililere karşı çıkarken aklı başında mıydı?

Doktor bunları yazdıktan sonra, arkasına bakmadan yürüdü, gitti.

— Herkes içeri! diye bağırdı komutan yardımcısı. Eşyalarınızı toplayın, bıçaklarınızı da unutmayın.

O gün herkes koğuşta oturdu. Ekmekçi dahil, kimse dışarı çıkmadı. Öğlene doğru, yanma iki mahkûm hastabakıcı alan mubassır hastabakıcı çorba yerine; bir kova müshille göründü. Üç kişi bu müshili içmek zorunda kaldı. Dördüncü mahkûm, gereğinden ayırdedilmeyen bir sara nöbeti numarasıyla kovanın üstüne yığıldı. Müshil bir yana uçtu, kepçe öbür yana. Böylece olay, koğuş görevlisine verilen yerleri temizleme emriyle kapandı.

Öğleden sonrayı Jean Castelli ile konuşarak geçiriyorum. Bizimle yemek yemeğe geldi. Kürk hırsızlığından mahkûm, Lois Gravon adlı bir Toulonlu ile kader birliği ediyor. Kaçmaktan söz ettiğimde gözleri parladı.

— Geçen yıl, kaçmak üzereyken işi sarpa sardı, dedi. Burada rahat durmayacak biri olduğunu biliyordum. Yalnız, adalardan kaçmaktan söz etmek, kimsenin anlamadığı bir dili konuşmak gibidir. Öte yandan, henüz adalarda yaşayan mahkûmları tanımadığını görüyorum. Gördüğün ka-

darıyla, yüzde doksanı burada, nisbeten rahat. Ne yaparsan yap, kimse seni ele vermez. Adam öldürüyorlar da tanık bulunmuyor; hırsızlık oluyor, aynı hikâye. Kim ne yaparsa yapsın, bütün mahkûmlar onu korumak için birleşiyorlar. Adadakilerin tek korkusu, bir mahkûmun kaçabilmesidir. İşte o zaman, nisbî rahatlıkları yok olur: Devamlı arama-tarama yapılır, kumar yolu kesilir, müzik aletleri aramalar sırasında kırıldığından bir şey çalmak da imkânsızlaşır. Ne satranç kalır, ne maça kızı, ne kitap, ne de başka şey. Ivır zıvır satışı da hapı yutar. Her şey ama her şey yasaklanır. Aramalar, ardı arkası kesilmeksizin birbirini izler. Şeker, zeytinyağı, biftek, tereyağ, hepsi ortadan kalkar. Adalardan kaçan, genellikle Kuru yakınlarında ele geçer. Ama yalnız bir kere adalardan kaçan olmuştur. Aynasızlara ceza verilir, onlar da aldıkları cezaların acısını mahkûmlardan çıkarırlar.

Anlattıklarını can kulağıyla dinliyor, kulaklarıma inanamıyorum, işi bu yönüyle görememiştim hiç.

— Sonuç, dedi Castelli, kaçmaya kalkacağın gün adımlarını hesaplı at. Biriyle işbirliği yapmadan önce, çok yakın dostun değilse, on kere düşün.

Profesyonel soyguncu Jean Castelli, az rastlanan bir iradeye ve zekâya sahip. Şiddetten nefret ediyor Adı da «Antika». Örneğin, «palmoliv»le yıkanmışsam «Allah belânı versin oğlanlar gibi kokuyorsun be! der. Kara sabunuyla yıkanmışsın.» Ne yazık ki yaşı elli iki, ama çelikten iradesiyle görünüşü bile insanı mutlu kılıyor. Bana: «Kelebek, diyor, sen benim oğlumsun sanki. Adalarda hayat seni hiç ilgilendirmiyor. Bol bol yiyorsun, çünkü amacın devamlı sağlam olmak. Ama hayat boyu adalara yerleşmek gibi bir niyetin yok. Seni kutlarım. Bütün kürek mahkûmları içinde, bizim gibi yarım düzüne adam ya var, ya yok. Hele kaçmayı kuranlar çok az. Fabii yığınla adam, karaya çıkmak için dünyanın parasını veriyor ve oradan tüyüyor. Oysa buradan kaçabileceğine inanan kişi görülmüyor.

Yaşlı Castelli bana öğütler veriyor: İngilizceyi öğrenmeli, fırsat buldukça bir İspanyolla konuşmalıyım. Yirmi dört derste İspanyolca öğreten bir kitap veriyor bana. Bir de İngilizce - Fransızca sözlük. Kaçma uzmanı sayılan Gardes adlı bir Marsilyalıyla pek dost. Gardes iki kere

kaçmış. İlkinde Portekiz kürek cehenneminden, ikincisinde Güyan'dan. Adalardan kaçış konusunda kişisel görüşleri var. Jean Castelli'nin görüşleri ise daha başka. Toulonlu Gravon da, bu konuda onlardan ayrılıyor. Üçünün görüşü hiç bir noktada uyuşmuyor. Bu günden başlıyarak kendi başıma bir fikir edinmeye ve kimseye kaçmaktan söz etmemeye karar veriyorum.

Acı fakat gerçek. Tek birleştikleri nokta kumar konusu: Kumarı para kazanmak için ilginç, aynı zamanda da çok tehlikeli buluyorlar. Her an, bileğine güvenen biriyle gırtlak gırtlağa gelebilmek mümkün. Ama bizimkilerin üçü de eylem adamı, yaşlarına göre de gerçekten güçlü kişiler: Louis Gravon kırk beşinde, Gardes ise elli.

Dün geçe, görüşümü bütün koğuşa kabul ettirme fırsatını buldum. Ufak tefek Touloselunun adı «Sardalye», Nimeslinin de «Koyun». Belden yukarı soyunup ortaya çıkan Koyun: «Ya diyor, bana oyun başına yirmi beş frank haraç verirsin, ya da bu işten çekilirsin.» Sardalyenin cevabı şu: «Kumar oynamak için başkasına haraç verildiği şimdiye kadar görülmemiştir. Neden benim üstüme geliyorsun da, Marsilyalılara bulaşmıyorsun?»

— Sana ne ulan! Ya parayı ver, ya işten çekil, ya da gel kavgaya.

— Hayır, ben döğüşmem.

— Korktun mu aslanım?

— Evet, senin gibi kaçmayı aklının köşesinden geçirmemiş bir kabadayının bıçağıyla yaralanabilir, belki ölürüm. Ben kaçma fırsatı kolluyorum, öldürmek ya da kendimi öldürtmek niyetinde değilim.

Hepimiz, durumun ne yönde gelişeceğini merakla bekliyoruz. Grandet: «Bu küçük yürekli, diyor, gerçekten de kaçabilmek için her şeyini verir. Ne yazık ki araya giremiyoruz.» Bıçağımı açıp altıma koydum. Grandet'in hamağında oturuyorum.

— Ödlek! Ya parayı ver, ya işten çekil! Cevabın ne?

Sardalye'ye doğru iki adım atınca ben bağırıyorum:

— Kapa çeneni Koyun, rahat bırak çocuğu!

— Delirdin mi Kelebek? diyor Grandet.

Yerimden kıpırdamadan, açık bıçağım sol bacağımın altında, elim sapında:

— Hayır, delirmedim, diyorum şimdi hepiniz söyleyeceklerimi dinleyin. Koyun, istersen seninle ben dövüşeceğim. Ama bunu yapmadan, sana ve koğuştakilere söyleyeceklerim var, dinleyin. Buraya geldiğimden beri dikkatimi çekiyor; sayınız yüzden fazla, hepiniz «çevre» nin adamısınız, en güzel, en değerli, en gerçek şeyin aranızda saygı görmeyişi, bana utanç veriyor. Evet, firara saygınız yok. Oysa, firarî olduğunu gösteren, hayatını tehlikeye atarak kaçan her kişi, herkes tarafından ve her şeyin üstünde saygı görmelidir. Tersini söyleyen var mı? (Sessizlik) Yasalarınızın en önemlisi eksik: Herkesin kaçana saygı göstermekten başka, yardım etmek ve desteklemek zorunda olması. Kimse buradan tüymek zorunda değil, aşağı yukarı hepiniz buradaki hayatınıza alışmışsınız, görüşünüze karşı çıkmıyor ve saygıyla karşılıyorum. Ama yeniden hayata dönecek cesaretiniz yoksa, hiç olmazsa bu cesareti gösteren kişilere saygı duyun. Bu erkek yasasını unutan, ağır sonuçlarına katlansın bundan sonra. Şimdi Koyun, döğüşmek istiyorsan hodri meydan.

Elde bıçak, koğuşun ortasına çıkıyorum. Koyun bıçağını atıyor ve:

— Haklısın Kelebek, diyor, bu yüzden de bıçakla döğüşmek istemiyorum. Ama ödlek olmadığımı ispatlamalıyım, bu nedenle yumruk yumruğa döğüşelim.

Bıçağımı Grandet'e bırakıyorum. Yirmi dakika kadar köpekler gibi boğuşuyoruz. Sonunda, kısmetli bir kafa darbesiyle kıl payı kazanıyorum. Birlikte kenefe girmiş, yüzümden akan kanları siliyoruz. Koyun: «İnsan, bu adalarda gerçekten uyuşuyor, diyor. On beş yıldır buradayım, karaya çıkmak için bir frank harcamayı düşünmedim bile. Utanç verici bir durum doğrusu.»

Hamağıma döndüğümde Grandet ve Galgani beni paylıyorlar. «Deli misin nesin, herkesi tahrik edip sövüyorsun. Nasıl oldu da, biri elinde bıçakla çıkmadı ortaya, hayret doğrusu.»

— Hayır dostlarım bunun şaşırtıcı bir yanı yok. Bizim «Çevre» mizin adamı, haklı olana her zaman hak vermiştir.

— Peki, diyor Galgani. Ama bu yanardağla fazla oynamaya kalkma. Bütün gece, sürüyle insan benimle konuşmaya geliyor. Çaktırmadan yanaşıyor, havadan sudan

söz ettikten sonra, gitmek üzereyken: «Söylediklerine ben de katılıyorum Kelebek.» diyorlar. Bu olay, herkesin saygısını kazanmama yol açtı.

Artık dostlarım, beni kendi «çevre» lerinin adamı sayıyorlar herhalde. Yalnız çevrelerince kabul edilenleri inceleyip tartışmadan benimsemiyeceğimi de biliyorlar. Oyunu ben yönettiğimde daha az kavga çıktığını, bir emir verdim mi hemen boyun eğildiğini görüyorum.

Daha önce de belirttiğim gibi, oyunu yöneten, her kazanılan potun yüzde beşini alır. Muhtemel katillerden korunmak için sırtım duvara vererek bir sıraya oturur. Dizlerinin üstündeki örtü, açık bıçağını gizler. Çevresinde, Fransa'nın çeşitli bölgelerinden gelme, içlerinde Arapların da bulunduğu otuz, kırk, bazan elli kişilik bir kumarbaz topluluğu birikir. Oyun çok kolaydır: Bankoyu biri tutar, biri de kâğıtları keser. Bankoyu tutan kaybetti mi, banko yanındakine geçer. Oyun elli iki kartla oynanır. Kartları kesen birini seçip kapalı tutar. Banko da bir kart çeker, masanın üstüne açar. Oyun başlar. Ya kâğıdı kesenin ayırdığı karta karşı oynanır, ya da bankoyu tutana. Paralar, küçük yığınlar halinde ortaya kondu mu kartlar teker teker çekilir. Yerdeki iki kartla eş değerdeki kart yenik sayılır. Örneğin, kâğıdı kesen bir kız gizlemiş, banko da beşli açmıştır. Banko, beşliden önce bir kız çekerse, kesen kaybeder. Tersi olur da beşli çekerse kaybeden bankodur. Oyunu yöneten sürülen paralardan haberi olmalı, paranın kimin cebine girdiğini anlamak için de kimin banko, kimin kâğıdı kesen olduğunu bilmelidir. Bu, kolay iş değildir. Her zaman üstünlüklerinden faydalanmak isteyen güçlülere karşı güçsüzleri korumak zorunludur. Şüpheli bir yerde oyunu yöneten kararını verdi mi, bu karar çıt çıkarılmadan kabul edilecektir.

Dün gece, Carlino adlı bir İtalyan öldürüldü. Genç bir oğlanla karı-koca hayatı yaşıyordu. İkisi de bahçıvanlık yapıyorlardı. Carlino hayatının tehlikede olduğunu biliyordu ki uyuduğunda oğlan nöbete geçiyordu. Yattıkları hamağın altına boş konserve kutuları koymuşlardı. Böylece, sürünerek hamağın altına girecek olanların çıkaracakları gürültüyü duyabileceklerdi. Yine de Carlino alttan bıçaklandı. Çığlığını, teneke kutulara çarpan katilin çıkardığı patırtı izledi.

Grandet, çevresinde otuz kadar kumarbazla oyun yönetiyordu. Ben kumarbazların yakınında gevezelik ediyordum. Çığlık ve kutuların çıkardığı ses oyunu durdurdu. Herkes yerinden kalkıp olup biteni birbirine sordu. Carlino'nun genç arkadaşı bir şey bilmiyor, oysa Carlino artık soluk almıyordu. Koğuş görevlisi, mubassır çağırmayı teklif etti. Hayır, dendi. Yarın, içtimada söyleriz. Öldüğüne göre, onun için yapacak şeyimiz kalmıyor. Sözü alan Grandet:

— Kimse bir şey duymadı, sen de küçük, dedi Carlino'nun dostuna dönüp. Yarın sabah uyandığında, ölü olduğunu farkedersin.

Söylevin ardından, hop, oyun yeniden başladı. Kumarbazlar da bir şey olmamış gibi bağırmaya koyuldular: «Banko! Hayır öbürü!»

Gardiyanların, ölü bulununca ne tepki göstereceklerini merakla bekliyordum. Beş buçukta ilk kampana çalar. Altıda ikinci kampana ve kahveye sıra gelir. Altı buçukta üçüncü kampana duyulur ve herkes avluya fırlar. Ama bugün, törende bir değişiklik oldu. Koğuş görevlisi, kahveciyle birlikte içeri giren aynasıza:

— Şef, dedi, birini öldürdüler.

— Kim?

— Carlino.

— Peki.

On dakika sonra altı tane aynasız göründü.

— Nerede ölü?

— Şurada. Hamağı delip Carlino'nun sırtına saplanan kamayı farkettiler, çıkardılar.

— Sedyeci, ölüyü götür. İki kişi, Carlino'nun ölüsünü sedyeye atıp dışarı çıkardı. Güneş doğuyordu. Üçüncü kampana da duyuldu. Baş mubassır, elinde kanlı kamayla:

— Herkes avluya çıkıp sıraya girsin, dedi. Bugün hastalık mastalık kabul edilmiyor. Herkes çıktı. Sabah içtimasında komutanlar ve baş gardiyanlar hep hazır bulunurdu. Yoklama yapıldı. Sıra Carlino'ya geldiğinde, koğuş sorumlusu cevap verdi: «Bu gece öldürüldü, morga kalktı.»

— Peki, dedi yoklamayı yapan aynasız. Herkesin hazır olduğu anlaşılınca, kamp komutanı bıçağı havaya kaldırıp sordu:

— Bu bıçağı tanıyan var mı? Kimse cevap vermedi. «Katili gören oldu mu?» Yine çıt çıkmadı. «Her zamanki gibi, kimse bir şey bilmiyor anlaşılan. Hepiniz ellerinizi uzatarak önümden geçin, sonra da işinize gidin.»

— Kapayın dosyasını, dedi denetimi bitirince. Bıçağı saklayın. Carlino'yu öldürmekte kullanıldığını belirten bir fişi de kenarına bağlayın.

Bütün işlem bu kadardı. Koğuşa döndüm, bütün gece gözümü kırpmadığım için hemen uyudum. Dalmak üzereyken, kürek mahkûmunun pek bir şey sayılmadığını düşündüm. Alçakça öldürülse bile, kimin öldürdüğünü araştırmak zahmetine katlanan çıkmıyordu. Yönetmenliğin gözünde, kürek mahkûmu bir hiçti. Köpekten bile değersiz bir yaratık.

Pazartesi günü lâğımcılığa başlama kararını verdim. Saat dört buçukta, bir mahkûmla birlikte kalkıyorum. Yönetmelik, bok dolu kovaların denize boşaltılması gerektiğini belirtiyor. Ama manda sürücüsüne para verdik mi daracık, beton döşeli bir kanalın denize kadar indiği bir yerde bizi bekliyor. Yirmi dakikayı bile bulmayan bir süre içinde bütün pislikleri bu kanala boca ediyoruz. Kanalı temizlemek için de koca bir fıçıyla getirdiğimiz üç bin litre deniz suyunu döküyoruz ardından. Fıçının yukarı çıkarılması için manda sürücüsüne günde yirmi frank veriliyor, adam çok sevimli bir Martinique zencisi. Sert bir fırçayla aşağı dökülmesine yardım ediyor. İlk iş günüm olduğundan, iki sırığın ucuna taktığım bok kovalarını taşımaktan bileklerim koptu. Ama kısa sürede alışacağım.

Yeni arkadaşım bana pek yakın, oysa Galgani onun tehlikeli bir adam olduğunu söylemişti. Söylentilere bakılırsa, yalnız adalarda yedi cinayet işlemişti. O da, bok satarak yolunu buluyordu. Gerçekten de, bahçıvanların gübre hazırlamak gibi bir zorunlukları vardı. Bu iş için bir çukur kazıyor, içine kuru yapraklarla ot döşüyor, bizim manda sürücüsü Martiniqueli de gizlice, iki kova boku getirip çukura boşaltıyordu. Tabiî bu iş tek başına yapılamadığından, ben de ona yardım ediyordum. Ama yapılan şeyin büyük suç olduğunun farkındaydım, sebzelere hastalık bulaşırsa; dizanteri, gerek mahkûmlar, gerekse görevliler arasında yaygınlaşıverirdi. Bir gün, iyice dost olduğumuzda, onu bu işten vaz geçirmeye karar verdim.

Tabii, ticaretini bırakmakla uğrayacağı kaybı ödeyecektim kendisine. Sığır boynuzundan oymalı işler yapmak da geliyordu elinden. Balıkçılık konusunda bana öğretecek şeyi olmadığını söyledi. Ama rıhtımda görevli Shapal ya da bir başkasından yardım görebilirdim.

Artık lâğımcıydım. İşimi bitirince bir güzel yıkanıyor, şortumu geçirip canımın çektiği yerde balık avına çıkıyordum. Tek zorunluluğum, öğlende kampa dönmek. Chapar sayesinde ne olta sıkıntısı çekiyorum, ne de iğne. Demir telin ucuna barbunyaları, tekirleri solungaçlarından sıralayıp yukarı doğru yürüdüm mü, mubassır karıları tarafından, evlere çağrılmadığım gün yok gibi. Hepsi de adımı biliyor: «Kelebek, bana iki kilo barbunya satsana.»

— Hasta mısın?

— Hayır.

— Hasta çocuğunuz var mı?

— Yok.

— Öyleyse balığımı size satmam.

Bol balık tutuyor, kamptaki dostlarıma dağıtıyorum. Ekmek, sebze ya da meyva ile değiş-tokuş ediyorum. Bizim grupta, günde en az bir öğün balık yeniyor. Bir düzine kadar iri ıstakoz, yedi-sekiz kilo da tekirle Binbaşı Barrot'nun evi önünden geçiyordum bir gün. Oldukça şişman bir kadın: «Epey balık tutmuşsunuz Kelebek, dedi. Oysa deniz kötü, kimsenin bir şey yakaladığı yok. En azından on beş gündür ağzıma balık koymadım. Yazık ki balıklarınızı satmıyorsunuz. Mubassır karılarına satmadığınızı kocamdan duydum.»

— Doğrudur hanımefendi, ama sizin durumunuz değişik. Çünkü şişmansınız, belki et yememeniz gerekiyor.

— Doğru, zayıflamak için yalnız sebze ve haşlanmış balık salık verdiler. Ama burada ne mümkün.

— Buyurun, şu ıstakozlarla tekirleri alın. Böylece ona, aşağı yukarı iki kilo balık verdim.

O günden sonra, balıktan yüklü dönersem, yetecek kadarını da Binbaşı Barrot'nun karısına bırakıyordum. Adalarda her şeyin satıldığım bilen bu kadın, bana «Teşekkür ederim» den başka şey demedi. Haklıydı da, para teklif etse alınabileceğimi biliyordu. Ama sık sık eve davet etti. Kendi eliyle likör ya da beyaz şarap sundu. Korsika'dan «figatelli» geldiğinde bana da ikram etti. Bayan

Barrot, geçmişimle ilgili tek soru sormadı bana. Güyan konusunda ağzından çıkardığı tek şey de şu oldu: «Evet adalardan kaçılamaz ama burada olmak ve sağlam iklimde yaşamak karada, hayvan gibi çürümekten yeğdir.»

Bu adaların adının nereden geldiğini de bana o anlattı: «Cayenne'de çıkan sarı humma salgını sırasında, bir manastırdaki rahip ve rahibeler bu adalara sığınarak canlarını kurtarmışlardı. Adalara Salut (Kurtuluş) adı, bu yüzden verilmişti.

Balıkçılık sayesinde dilediğim yere gidiyorum. Üç aydır lâğımcıyım, adayı herkesten iyi biliyorum. Balık karşılığı sebze ya da meyva alma bahanesiyle bahçeleri dolaşıyorum. Mubassırların mezarlığının hemen dibindeki bahçeye bakan, bizim gruptan Matthieu Carbonieri. Tek başına çalışıyor, ilerde bahçesinde bir sal yapıp gömebileceğimizi düşünüyorum. İki ay sonra bizim komutan yolcu. O zaman dilediğimi yapabileceğim.

İşimi iyice ayarladım: Mesleğim lâğımcılık pislikleri boşaltmaya çıkıyorum sözde ama, para karşılığı bu işimi Martiniqueli manda sürücüsü görüyor. Narric ve Quenier adlı müebbet hapse mahkûm iki bacanakla dostluk kuruyorum. Bunların adı, «Arabalı Bacanaklar». Öldürdükleri tahsildarı beton yığını içinde gizlemekle suçlanmışlar. Tanıklar, bir çocuk arabası içinde bir beton blok taşırlarken, sonra da götürüp bunu Seine ya da Marne nehrine atarlarken görmüş bacanakları. Soruşturma tahsildarın, ödemeleri gereken taksidi almak üzere evlerine uğradığını, o günden sonra da ortalarda görünmediğini ortaya koymuş. Hayatları boyunca inkâr ettiler. Güyan'da bile suçsuz olduklarını söylüyorlar. Ama ölünün gövdesi ortaya çıkmadıysa da, başı bir mendile sarılı olarak bulundu. Onların evinde de, aynı iplikle aynı şekilde dokunduğu uzmanlarca tesbit edilen mendiller vardı. Gerek avukatları ve gerekse kendileri, aynı kumaştan binlerce metrenin mendil haline getirildiğini ispatladılar. Bu mendillerden herkeste vardı. Sonunda iki bacanak müebbete çarptırıldı, iki kızkardeş olan karılarından biri de yirmi yıl yedi.

Onlarla ilişki kurmayı başardım. Duvarcılık yaptıklarından, atölyeye girip çıkabiliyorlardı. Belki de, sal yapmama yarayacak tahtaları parça parça dışarı çıkarabilirlerdi.

Dün doktora rasladım. En azından yirmi kilo çeken, «meru» adlı bir balık vardı elimde. Birlikte tepeye doğru yürüdük. Yarı yolda alçak bir duvarın üstüne oturduk. Bu balığın başından nefis çorba yapıldığını söyledi. Başıyla birlikte iri bir parçayı oracıkta kesip verdim. Doktor bu hareketime pek şaştı ve:

— Kinci değilsiniz Kelebek, dedi.

— Doktor, bunu kendim için yapmıyorum. Size çok şey borçluyum, çünkü dostum Clousiot'yu kurtarmak için çırpındınız. Biraz konuştuk, sonra:

— Kaçmak isterdin değil mi? diye sordu. Sen kürek mahkûmu değilsin. Başka biriymişsin gibi geliyor insana.

— Haklısınız doktor, ben buranın adamı değilim. Geçici olarak dostlarımı ziyarete geldim.

Gülmeğe başladı. Bunun üzerine: «Doktor, dedim, bir insanın doğru yola döneceğine inanıyor musunuz?»

— Yürekten inanıyorum hem de.

— Öyleyse neden, benim doğru yola dönmeme yardım etmeyesiniz?

— Nasıl olur bu?

— Vereme yakalandığım gerekçesiyle beni tecrit ettirirsiniz.

Bunun üzerine doktor, daha önce de işittiğim bir şeyi doğruladı.

— Mümkün değil, böyle bir şeyi yapmanı da hiç salık vermem. Çok tehlikelidir. Yönetmenlik, ancak hastaların yattığı pavyonda bir yıl kaldıktan sonra birinin tecrit edilmesini kabul ediyor.

— Neden?

— Utanç verici bir tutum ama, eğer numara yapıyorsa diğer hastalarla haşır neşir olduğunda, hastalığı kapması için bu yol tutuluyor. Dolayısıyla isteğini yerine getirmem imkânsız.

O günden sonra, doktorla yakın dost olduk. Bu yakınlık, dostum Carbonieri'yi öldürmeye kalktığı güne dek sürdü. Matthieu Carbonieri, benim isteğim üzerine mubassırların mutfağında aşçı - kumanyacı olarak çalışmaya razı olmuştu. Şarap, zeytinyağ ve sirke fıçılarından üçünü araklamanın yollarını arayacak, bunları birbirine bağlayarak denize açılmaya çalışacaktık. Tabiî bu iş, Barrot

gittikten sonra yapılacaktı. Büyük güçlükler bizi bekliyordu, çünkü aynı gecede hem fıçıları yürütmek, hem de kimseye duyurup görülmeden denize indirmek ve tellerle birbirine bağlamak zorundaydık. Ancak fırtınalı, rüzgârlı ve yağmurlu bir gecede bu işi başarabilmek mümkündü. Deniz dalgalı olacağından, yağmur ve rüzgârda bu salı denize indirmek işin en güç yanı olacaktı.

Evet, Carbonieri kumanyacı olarak mutfağa kapağı atmıştı. Aşçıbaşı, ertesi güne hazırlanmak üzere, ona üç tavşan verdi. Ertesi gün de pazardı. Carbonieri tavşanların derisini iyice yüzdükten sonra birini iskelede görevli kardeşine, diğer ikisini de bize yolladı. Sonra üç iri kedi öldürüp nefis bir yahni yaptı.

Aksi gibi ertesi gün doktor da yemeğe davetliydi. Tavşanın tadına baktıktan sonra: «Bay Filidori, dedi, aşçınızın eline sağlık, kediler nefis olmuş.»

— Benimle alay etmeyin doktor, yediğiniz tavşandır.

— Hayır, dedi doktor inatla. Bu kedidir. Sıyırdığım kaburgaları görmüyor musun? Bu kaburgalar yassı, oysa tavşanınkiler yuvarlaktır. Yanılmama imkân yok! Şu anda kedi eti yiyoruz.

— Allah belâsını versin, Cristacho! dedi, Korsikalı. Midemde kedi var ha! Doğru mutfağa koştu, tabancasını çekip, ulan, dedi, istediğin kadar benim gibi Napolyoncu ol. Bize kedi yedirdiğin için seni geberteceğim.

Bakışları çok kötüydü. Carbonieri işin nasıl ortaya çıktığını kestirmeden:

— Bana verdiklerinin adı kediyse, diyeceğim yok, dedi.

— Benim sana verdiklerim tavşandı.

— Ben de tavşan yemeği yaptım. Bakın, derileriyle başları hâlâ şurada.

Aynasız, derilerle tavşan kafalarını görünce şaşırdı.

— Öyleyse doktor ne dediğini bilmiyor.

Carbonieri derin bir soluk aldı:

— Bunu size söyleyen doktor mu? Dalga geçmiş öyleyse. Böyle şakaların hiç hoş kaçmadığını kendisine söyleyin. Rahatlayan ve Carbonieri'ye inanan Filidori yemek odasına döndü ve doktora: «Konuşun, dilediğiniz kadar konuşun doktor efendi, dedi. Şarap başınıza vurmuş. Kaburgalar ister yassı olsun, ister yuvarlak, ben tavşan ye-

diğimden eminim. Şimdi derileriyle kellelerini gördüm.» Matthieu ucuz kurtulmuştu. Yine de, birkaç gün sonra aşçılıktan istifasını vermeyi gerekli gördü.

Harekete geçebileceğim gün yaklaşıyor. Birkaç hafta sonra Barrot yolcu. Dün karısını görmeğe gittim. Bu arada taze sebze ve haşlama balık yiyerek epey zayıfladığını belirtmeliyim. Bu iyi yürekli kadın, bana bir şişe kına-kına likörü ikram etmek için içeri davet etti. Odadaki denkler dolduruluyordu. Yol hazırlığına başlamışlardı bile. Komutanın karısı:

— Kelebek, dedi, son aylarda bana gösterdiğiniz dostluğa nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Bazı günler, bol balık yakalayamadığınız halde, elinizde olanı bana verdiğinizi biliyorum. Bu yüzden size çok teşekkür ederim. Sayenizde kendimi çok daha iyi hissediyorum, on dört kilo verdim. Size minnetimi ifade etmek için ne yapabilirim.

— Söyleyeyim efendim, ama bu çok güç iş. Bana iyi bir pusula bulun. Ufak, fakat işime yarayabilecek bir pusula.

— Bu isteğiniz hem çok önemsiz, hem de yerine getirilmesi güç bir şey. Hele üç hafta içinde gerçekleştirilmesi, güçlüğünü daha da arttırıyor.

Bu soylu kadın, hareketinden sekiz gün önce bana iyi bir pusula bulamadığına bozulup sahil muhafaza botuna atlayarak Cayenne'e gitti. Dört gün sonra, nefis, antimanyetik bir pusulayla döndü.

Binbaşı Barrot ile karısı, bu sabah yola çıktılar. Dün komutanlığı kendisiyle aynı rütbede olan aslen Tunuslu, Prouillet adlı bir mubassıra devretti. Yeni komutanla ilgili ilk haber sevindiriciydi. Dega'yı, yine baş muhasebeci olarak alıkoyuyordu. Başta ben olmak üzere, herkes için bu haberin büyük önemi vardı. Avluda toplanan mahkûmlara verdiği söylevde, yeni komutan, oldukça enerjik ama zekî bir adam olduğunu gösterdi. Bu arada da şunları söyledi:

— Bu günden sonra, Salut adalarının yönetimi bana geçiyor. Benden önceki komutanın benimsediği yöntemler olumlu sonuç verdiğinden, düzenin değiştirilmesini gerektiren bir şey görmüyorum. Eğer davranışınızla be-

ni değişmek zorunda bırakmazsanız yaşayışınız eskisi gibi devam edecektir.

Beş aylık bekleme süresi akıl almaz bir çabuklukla geçmişti ama, komutanla karısının gidişini haklı bir sevinçle karşıladım. Adalarda aşağı yukarı bütün kürek mahkûmlarının faydalandığı bu sahte özgürlük, kumar, balık avı, konuşma, yeni dostluklar, kavgalar, ölümüne çatışmalar insanı büyük ölçüde oyalayan şeylerdi, kimsenin de canı sıkılmıyordu.

Yine de, bu havaya pek kendimi kaptırmadım. Her yeni dost edinişimde, kendi kendime sorduğum soru şuydu: «Benimle kaçmaya razı gelecek mi acaba? Gitmek istemese de, başkasının kaçışına acaba yardım edebilir mi?»

Kaçmak, yalnız kaçmak için yaşıyordum. Yalnız ya da yanımda birisiyle, ama ne pahasına olursa olsun kaçmak. Jean Castelli'nin öğütlerine uyarak kimseye sözünü etmediğim bu saplantı bir türlü yakamı bırakmıyordu. Yılmadan idealimi gerçekleştirecek, kaçacaktım.

SALUT ADALARI

MEZARLIKTA BİR OLAY

BEŞ ay içinde, adanın girdisini çıktısını öğrendim. Şimdilik vardığım sonuç, mezarlığın yanında dostum Carbonieri'nin çalıştığı bahçenin — artık Carbonieri orada değil — bir sal hazırlamak için en uygun yer olduğuydu. Bunun için de, Carbonieri'den, yanma yardımcı almadan yeniden bahçeye dönmesini rica ettim. Kabul etti. Dega sayesinde de eski işine dönebildi.

Bu sabah, bir demir telin ucuna astığım salkım salkım barbunyalarla yeni komutanın evi önünden geçerken «emirber» olarak çalışan genç mahkûmun evin hanımına şunları söylediğini duydum: «İşte bayan, Binbaşı Barrot'un karısma her gün balık getiren adam.» Cezayirlileri andıran, yanık tenli, esmer ve genç kadın: «Demek Kelebek o?» dedi. Sonra da pencereden bana seslendi:

— Bayan Barrot bana, sizin getirdiğiniz nefis ıstakozlardan yedirmişti. Buyurun içeri. Fransa'dan gelen bir parça keçi peyniriyle beyaz şarap içersiniz sanırım.

— Hayır, teşekkür ederim bayan.

— Neden? Bayan Barrot'nun evine pekâlâ giriyordunuz, niçin benim evime gelmiyorsunuz?

— Çünkü onun kocası, evine girip çıkmama izin vermişti.

— Kelebek, benim kocam kampta komuta eder, evin komutanı ise benim. Hiç korkmadan girin.

Yemek odasındaki masanın başına oturttu, önüme de bir tabak jambonla keçi peyniri koydu. Hiç çekinmeden karşıma geçti. Önce şarap, ardından kahve sonra da nefis Jamaika romu sundu.

— Kelebek, dedi bana, gidiş hazırlıkları ve bizim gelişimizin telâşına rağmen, Bayan Barrot bana, sizden söz etme fırsatını buldu. Adada sizden balık alabilen tek kadın olduğunu biliyorum. Aynı imtiyazı bana tanıyacağınızı umarım.

— Ama kendisi hastaydı efendim, gördüğüm kadarıyla sizin bir şeyiniz yok, sapasağlamsınız.

— Yalan söylemeyi hiç beceremem Kelebek. Gerçekten çok iyiyim, ancak bir liman şehrinde doğup büyüdüm. Balığa da bayılırım. Oran'lıyım. Beni rahatsız eden tek şey, balığınızı satmayışınızdır. İşte tek can sıkıcı yanı bu. Her neyse, bundan böyle ona da balık getirmem kararlaştırıldı.

Komutanın karısına üç kilo barbunyayla altı istakoz vermiş bir sigara tüttürüyordum ki komutan içeri girdi.

Beni görünce: «Juliette, dedi, emirber dışında hiç bir mahkûmun evime giremeyeceğini söylemiştim.»

Yerimden kalktım, karısı: «Oturun, dedi. Bu mahkûm Bayan Barrot'nun gitmeden önce bana salık verdiği adamdır. Buraya ondan başkası giremez. Öte yandan, istediğim zaman bana balık da getirecek.»

— Peki, dedi komutan. «Adınız ne sizin?» Cevap vermek için doğrulacak oldum, Juliette elini omuzuma koydu ve zorla yerime oturttu: «Burası benim evim, dedi, sonra. Kendisi bu evde komutan değil, benim kocam Bay Prouillet'dir.»

— Sağolun efendim. Adım Kelebek.

— Ha! Sizden ve üç yıl önce Saint-Laurent-du-Maroni Hastanesinden kaçışınızdan bahsedildiğini duydum. Kaçarken bayılttığımız mubassırlardan biri de, benim ve sizi koruyan karımın yeğeniydi.

Geldiğinden beri ayakta duran komutan «Her yıl adalarda işlenen cinayetlerin sayısı akıl alır gibi değil, de-

di. Karada çok daha az cinayet işleniyor. Sizce bu fark nereden geliyor?»

— Buradan kimse kaçamıyor komutanım, dolayısıyla da herkes sinirli oluyor. Yıllar boyu alt alta, üst üste yaşıyorlar. Bir takım büyük nefretlerin ve çözülmeyecek dostlukların oluşması akla yakın. Öte yandan, cinayet işleyenlerin yüzde beşi bile ele geçmiyor. Bu da katillere bir dokunulmazlık sağlıyor.

— Verdiğiniz bilgi çok mantıklı. Ne kadardır balığa çıkıyorsunuz, balığa çıkmanızı sağlayan iş nedir?

— Lâğımcıyım efendim. Sabah saat altıda işim biter, bol bol da balık tutacak zamanım kalır.

— Günün bütün geri kalan bölümünde avlanır mısınız? dedi Juliette.

— Hayır efendim, öğlende kampta olmam gerekli. Öğleden sonra da üçte çıkıp altıda dönmek zorundayım. Can sıkıcı bir şey med ve cezir yüzünden bazan çabalarımın boşa gittiği de oluyor.

Kocasına dönen Juliette:

— Ona özel bir izin verirsin değil mi sevgilim? diye sordu. Böylece de, sabahın altısından akşamın altısına kadar dilediği gibi avlanabilir.

— Peki, dedi komutan.

Akıllıca hareket ettiğim için kendi kendimi kutlayarak evden çıktım, çünkü kazandığım bu üç saatlik sürenin benim gözümde büyük değeri vardı. On ikiyle üç arası uyku saatiydi, aşağı yukarı bütün mubassırlar uykuya yatıyor ve denetim iyiden iyiye gevşiyordu.

Juliette gerek bana, gerekse yakaladığım balıklara tam anlamıyla el koydu. Balığımı aldırmak için, «emirber» ini bulunduğum yere gönderdiği bile oluyor. Çocuk sık sık benim yanıma gelip: «Komutanın karısı bütün balıkları istiyor, diyor. Bu gece konukları var, balık çorbası yapacakmış...» Her neyse, bütün balıklarıma el koyduktan başka şu ya da bu balığı yakalamamı, suya girip ıstakoz avlamamı bile istiyor. Bana çok yakınlık gösteriyor ve soruyor: «Kelebek, sular birde mi alçalıyor?» «Evet efendim.» «Gelin öyleyse yemeği evde yiyin. Böylece kampa dönmek zorunda kalmazsınız.» Bu arada öğlen yemeğini de sık sık onlarda yiyorum, hem mutfakta değil, yemek odasında. Karşıma oturup tabakları getirip götürüyor,

bardağıma şarap koyuyor. Bayan Barrot gibi değil. Çaktırmadan geçmişimle ilgili sorular sormaya kalkıyor. En çok ilgilendiği konuyu, Montmartre'deki hayatımı her zaman es geçip, daha çok ilk gençliğimle çocukluğumu anlatıyorum. Bu arada komutan odasında uyuyor

Bir sabah, çok erken saatte altmış kadar böcek yakalayınca saat onda komutanın evine uğruyorum. Sırtında beyaz bir sabahlıkla komutanın karısı aynanın önünde, ardındaki genç kadın saçlarını yapıyor. «Günaydın» diyor ve bir düzine kadar küçük ıstakozu uzatıyorum.

— Hayır, diyor, hepsini ver. Kaç tane var?

— Altmış.

— Peki, şuraya bırak lütfen. Dostlarına kaç tane götürmek istiyorsun?

— Sekiz tane.

— Sekizini al öyleyse, gerisini çocuğa ver de dolaba koysun.

Ne diyeceğimi şaşırdım. Benimle hiç senli benli konuşmamıştı, hele yabancı bir kadının yanında. Herhalde saçını yapan kadın, bunu sağda solda yayacaktı. İyiden iyiye sıkılıp gitmeye hazırlanıyordum ki: «Dur canım, dedi, otur da bir likör iç. Yorulmuşsundur.»

Bu otoriter kadın beni şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürüyordu, oturdum. Likörümü yudumlarken sigaramı da tüttürüyor, komutanın karısının saçlarını tarıyan kadına bakıyordum. Ara sıra o da yan gözle beni süzüyordu. Elinde ayna tutan komutanın karısı, kadının bana baktığını gördü ve: «Flörtüm yakışıklı değil mi Simone? dedi. Hepiniz beni kıskanıyorsunuz zaten.» Başladılar gülmeye. Nereye gizleneceğimi bilemez olmuştum. Aptal gibi lâfa karışıp: «Neyse ki, flörtüm dediğiniz kişi pek zararsız, dedim, çünkü şimdiki haliyle kimseye yan bakacak durumda değil.»

— Bana karşı bir şey duymadığını söyleyemezsin ya, dedi Cezayirli kadın. Kimse senin gibi bir aslanı evcilleştiremedi, ben sana istediğimi yaptırıyorum. Bunun bir nedeni olmalı, değil mi Simone?

— Nedenini bilmem, dedi Simone, bildiğim tek şey komutanın karısı dışında kimseye yüz vermediğinizdir Kelebek. Baş mubassırın karısı anlattı, geçen hafta elinizde

on beş kilo balık varmış. Kasapta et kalmadığı için sizden iki balık istemiş, onu bile vermemişsiniz.

— Aaaaa! Bunu bana söylememiştin Simone!

— Geçen gün Bayan Kargueret'ye söylediğini de duymadın, diye devam etti Simone. Kelebek'in elinde istakozlar ve iri bir morina balığıyla geçtiğini görmüş: «Şu balığı, ya da hiç olmazsa yarısını bana satın,» demiş. Biz Brötanyalılar, bu balığı çok iyi pişiririz, bilirsin. Kelebek şu cevabı vermiş:

«Bu balığın değerini bilen yalnız Brötanyalılar değildir Bayan, Ardéche'liler dahil, Romalılardan bu yana çok kişi, morina balığının seçkin bir yiyecek olduğunu bilir.» Ve kadına bir şey satmadan yoluna devam etmiş.

Kahkahadan kırılıyorlardı.

Hırsla kampa döndüm, akşam da hikâyeyi bizim çocuklara anlattım.

— Durum çok ciddi, dedi Carbonieri. Bu kadın başını belâya sokuyor. Mümkün olduğu kadar seyrek ve yalnız komutan evdeyken uğra. Herkes aynı görüşte. Verilen öğüdü dinlemekte kararlıyım.

Valence'li bir marangozla tanıştım. Hemşeri sayılırız neredeyse. Bir orman korucusunu öldürmüş. Her zaman gırtlağına kadar borç içinde, iflâh olmaz bir kumarbaz: Gündüzleri deli gibi çalışıp iş görüyor, gece bütün parasını kumarda veriyor. Çoğu kere de, borcunu ödemek için sağa sola bir takım şeyler yapmak zorunda kalıyor. Tabiî sömürülüyor da, gül ağacından bir küçük sandığın fiyatı üç yüz frank olduğu halde, yüz elli-iki yüz franga yapmak zorunda bırakılıyor. Onu işlemeye karar verdim.

Bir gün, lâvaboda: «Bu gece seninle konuşmak istiyorum, dedim. Kenefte buluşalım. Sana işaret ederim.» Gece rahat rahat konuşabileceğimiz kenefte yalnızız.

— Bourset, biliyorsun, hemşeri sayılırız, diyorum.

— Yok canım, nasıl olur?

— Valenceli değil misin?

— Evet.

— Ben de Ardécheliyim, demek hemşeriyiz.

— Hemşeriysek hemşeriyiz, ne olmuş?

— Ne mi olmuş? Borçlandığında sömürülmemi, yap-

tığın şeyin yarı fiyatına kapatılmasını istemiyorum. Bana getir, değeri neyse onu öderim. Bu kadar.

— Sağol.

Hiç durmadan yardımına koşuyorum. Borçlandıklarıyla devamlı münakaşada. İyi dostlarımdan Korsikalı haydut Vicioli'ye borçlanana dek işini iyi kötü yürütüyor. Bourset, yedi yüz franklık borcunu ödemesi için Vicioli'nin kendisini sıkıştırdığını bana haber veriyor. Şu sıra yaptığı, bitmek üzere olan bir çalışma masası var. Gizlice çalıştığı için ne zaman bitireceğini kesinlikle söyleyemiyor. Gerçekten de, fazla tahta harcadığı gerekçesiyle, büyükçe eşyanın yapımına adada izin vermiyorlar. Kendisine yardım etmeye çalışacağımı söylüyorum. Vicioli'yle de anlaşıp ufak bir oyun düzenliyorum.

Bourset'ye baskı yapacak, hatta gözdağı verecek. Ben de yetişip marangozu kurtaracağım. Düşündüğüm gerçekleşiyor. Sözde hallettiğim bu dertten sonra Bourset'nin en büyük dayanağı benim, bana çok büyük güveni var. Kürek mahkûmu olarak Güyan'a geldiğinden bu yana, ilk kez rahat bir soluk alabiliyor. Artık meseleyi ona açmaya kararlıyım.

Bir akşam: «Senden istediğimi yaparsan iki bin frank veririm, diyorum. Yapacağın da iki kişilik bir sal, ayrı ayrı parçalar halinde olacak.»

— Bak Kelebek, kimse için bu tehlikeyi göze almam. Ama senin için, yakalanırsam iki yıl hücre cezası çekmeye bile razıyım. Yalnız bu işin bir sakıncası var: Atölyeden büyük tahta parçaları çıkaramam.

— Merak etme, içerde adamım var.

— Kim?

— Arabalı bacanaklar, Naric'le Quenier. Ne düşünüyorsun bu konuda?

— Önce salın bir planını yapmalı, sonra parçaları teker teker hazırlamalı. Parçaların yerine iyice oturması için salın geçme olarak yapılması gerek. İşin en güç yanı, suda yüzen tahta bulmak. Çünkü adalardaki tahtalar genellikle sert, suda yüzmüyor.

— Bana ne zaman cevap verirsin?

— Üç gün sonra.

— Benimle gelmek ister misin?

— Hayır.

— Neden?

— Köpekbalıklarından, bir de boğulmaktan korkarım.

— Sonuna kadar bana yardım edeceğine söz veriyor musun?

— Çocuklarımın başı üzerine yemin ederim. İşin tek sakıncası, çok uzun sürmesi.

— İyi dinle. Enselenirsen ne yapacağını söyleyecek, savunmanı şimdiden hazırlayacağım. Salın planını bir defter kâğıdına geçireceğim. Üstüne de: «Bourset, sağ kalmak istiyorsan planını yukarda gördüğün salı yapacaksın», diye yazacağım. Yaptığın her parçayı sana göstereceğim bir yere bırakacaksın. Oradan alınıp götürülecek. Kimin nasıl alacağım düşünme. (Son sözlerimle biraz rahatladı). Böylece, yakalanırsan işkence görmene engel oluyor ve en fazla altı ayla paçayı kurtarmanı sağlıyorum.

— Ya sen yakalanırsan?

— Bir şey değişmiyecek. Sana tehdit mektubu gönderdiğimi kabul edeceğim. Tabiî, verdiğim yazılı emirleri iyi saklayacaksın. Oldu mu?

— Oldu.

— Korkmuyorsun ya?

— Hayır, hiç korkmuyorum. Üstelik sana yardım etmek hoşuma gidiyor.

Daha kimseye bir şey çıtlatmadım. Önce Bourset'nin cevabını bekliyorum. Upuzun ve bitip tükenmek bilmeyen bir haftanın sonunda onunla kütüphanede konuşabiliyorum. İçerde ikimizden başka kimse yok. Bir pazar sabahı, avluda oyun gırla gidiyor. Seksen kadar oyuncu bir o kadar da meraklı var.

Hemen içime su serpiyor:

— İşin en güç yanı, yeteri kadar kuru ve hafif tahta bulmakta. Bunun da çaresini buldum. Tahtadan bir omurga yapıp bunu kuru hindistancevizi kabuklarıyla dolduracağım. Tabii hindistancevizlerinin dış yüzündeki tabakayı da çıkarmıyacağım. Bu tabaka çok hafiftir, üstelik su geçirmez. Sal hazır olduğunda, içine yeteri kadar hindistancevizi bulmak sana düşebilir. Yarın ilk parçayı yapmaya başlıyorum. Aşağı yukarı üç günümü alacak. Perşembeden sonra da, bacanaklardan biri, hava açar açmaz bu parçayı götürebilir. Bir önceki parça atölyeden çıkmadan sonrakine başlamayacağım. İşte yaptığım plan, bir kâğı-

da geçir, söz verdiğin mektubu da yaz. Arabalı bacanaklara bu işin sözünü ettin mi?

— Hayır, senin cevabını bekliyordum?

— Evet, cevabını aldın işte.

— Sağol Bourset, sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Şimdilik beş yüz frank veriyorum. Parayı gören Bourset yüzüme dik dik bakıp:

— Paranı kendine sakla, dedi. Karaya ayak bastığında, yoluna devam etmek için yine paraya ihtiyacın olacak. Bugünden sonra, sen yola çıkana dek kumar oynamıyacağım. Yapacağım ufak tefek işlerle nasılsa biftek ve sigara paramı çıkarırım.

— Neden almıyorsun bu parayı?

— Çünkü bu işi on bin franga bile yapmam. Aldığınız bütün tedbirlere rağmen çok tehlikeli. Ancak bedava yapılabilir. Bana yardım ettin, yalnız sen el uzattın. Mutluyum ama, özgürlüğüne kavuşman için sana yardım ederken korkuyorum.

Planı bir defter kâğıdına geçirirken bunca saflık ve soyluluk karşısında utanç duyuyorum. Ona gösterdiğim yakınlığın hesaplı olduğunu, bir çıkar gözettiğimi düşünmemişti bile. Kendi gözümde kendimi biraz yükseltebilmek için, her ne pahasına olursa olsun kaçmam gerektiğini tekrarlıyorum. Güç ve pek hoş sayılmayacak durumları da gerektirse, kaçmam zorunlu. Gece Naric'le konuştuk, o daha sonra bacanağına durumu açacak. Hiç düşünmeden:

— Atölyeden parçaların çıkarılmasında bana güvenebilirsin, diyor. Yalnız acele etme, ancak adada onarım işi çıktığında, bir sürü araç-gereçle birlikte kaçırabiliriz. Neyse, en ufak fırsatı bile kaçırmıyacağımıza söz veriyorum.

Bu da oldu. İş Matthieu Carbonieri ile konuşmaya kalıyor. Çünkü onunla birlikte kaçmak istiyorum. Yüzde yüz kabul ediyor.

— Matthieu, salı yapacak adamı buldum, parçaları atölyeden çıkaracak olanı da buldum. Bahçende sah gömecek bir yer bulmak kalıyor.

— Yooo, sebze bahçesine salı gömmek tehlikeli. Gece sebze çalmaya gelen aynasızlar var. Salı gömdüğümüz yere basar da, ayakları toprağa batarsa sonra ne ya-

parız? İstinat duvarındaki büyük taşlardan birini çıkarıp küçük bir mağara meydana getireceğim. Böylecc bir parça geldiğinde, taşı kaldırıp mağaranın içine gizleyeceğim.

— Parçaları doğru bahçeye getirmeleri iyi mi olur?

— Hayır, çok tehlikeli. Arabalı bacanakların bahçemde ne işleri olabilir? En iyisi, her keresinde bahçeme yakın, ama değişik bir yere bırakmaları.

— Kabul.

İşler yolunda gibi. Şimdi sıra hindistancevizlerinde. Dikkati çekmeden, yeterince hindistancevizi kabuğu toplamanın yolunu arıyacağım.

İşte hayata yeniden doğduğumu şimdi hissediyorum. Meseleyi Galgani ile Grandet'ye açacağım bir de. Susmaya hakkım yok, suç ortağı sanılabilirler. Artık yapmam gereken, onlardan ayrılıp tek başıma yaşamaya başlamaktır. Kaçmaya hazırlandığımı ve kendilerinden ayrılmam gerektiğini söylediğimde kesinlikle reddediyorlar ve sövüyorlar bana: «Mümkün olduğu kadar çabuk yola çık. Biz, nasılsa bir yolunu bulur paçayı sıyırırız. Sakın yanımızdan ayrılmayı düşünme. Şimdiye kadar neler geldi başımıza.»

Bir aydan fazla oluyor, kaçma hazırlığı başladı. İkisi büyük olmak üzere yedi parça geldi bile. Matthieu'nun tahtaları gizlediği istinat duvarına da bir göz attım. Taşın yerinden oynatıldığı anlaşılmıyor, çünkü Matthieu, çevresini yosunla sıvamak ihtiyatlılığını gösteriyor. Kovuk çok iyi yalnız parçaların hepsini alacağından şüpheliyim. Neyse, şimdilik daha yer var.

Kaçış hazırlığı içinde olmak, moralimi iyice yükseltiyor. Her zamankinden çok yemek yiyorum, balık avı sayesinde de gücüm kuvvetim yerinde. Üstelik her sabah, kayalıklarda, iki saatten fazla beden eğitimi hareketleri yapıyorum. Balık avı kollarımı işlettiğinden, daha çok bacaklarımı çalıştırıyorum. Bacaklarımı güçlendirmenin de yolunu buldum: Balık tuttuğumuz yerin daha uzağına gidiyorum, dalgalar baldırlarıma çarpıyor. Dalgaların çarpması sonucu dengemi yitirmemek için, kaslarımı geriyorum. Sonuç çok iyi.

Komutanın karısı Juliette, bana her zamanki gibi iyi davranıyor. Ama kocası bulunmadığı sıralar eve girmediğimi farketti. Bunu açıkça söyledi, saçlarını taradığı gün şaka ettiğini belirtmeden de edemedi. Saçlarını yapan genç

kadın, avdan dönerken yolumu gözlüyor, tatlı sözlerle nasıl olduğumu soruyor. Demek ki işler yolunda. Bourset, fırsat buldukça bir parça çıkarıyor ortaya. İşe başlayalı iki buçuk ay oldu.

Parçaları gizlediğimiz yer ağzına kadar dolu. Yalnız en uzun iki parça eksik. Biri iki metrelik diğeriyse bir buçuk. Bu parçalar kovuğa girecek gibi değil.

Mezarlığa bakarken yeni bir mezar dikkatimi çekiyor. Bu mezar, mubassırlardan birinin, geçen hafta ölen genç karısının mezarı. Üstünde solgun bir çiçek demeti duruyor. Mezarlık bekçisi, Baba dediğimiz, yarı kör ve eski bir kürek mahkûmu. Bütün gün mezarlığın bir köşesindeki hindistancevizi ağacının gölgesinde oturuyor. Oturduğu yerden de ne kadının mezarını görebilir, ne mezara yaklaşanı. Bu mezardan faydalanıp salın parçalarını birleştirmeyi, marangozun yaptığı ufak sandığa da mümkün olduğu kadar çok hindistancevizi doldurmayı düşünüyorum. Sandığımızdan daha az olacak hindistancevizleri, otuz otuz beş kadar. Ben sağa sola elli tane dağıttım. Yalnız Juliette'in avlusunda bir düzine var. «Emirber», yağ çıkarmak için hindistancevizlerini avluya bıraktığını sanıyor.

Ölen kadının kocasının adadan ayrıldığını da öğrenince, mezardaki toprağın bir bölümünü boşaltıp tabuta kadar inmeye karar veriyorum.

Matthieu Carbonieri duvara tünemiş erketelik yapıyor. Başında, uçları düğümlü bir beyaz mendil var. Elinin altında da, yine dört ucu düğümlü bir kırmızı mendil. Tehlike görülmedikçe beyazı çıkarmıyor. Biri görünürse, kim olursa olsun, hemen kırmızıyı kafasına geçiriyor.

Bu tehlikeli iş, öğleden sonramı ve gecemi alıyor. Tabuta kadar inmenin gereği kalmadı, salın enine olması için deliği bir metre yirmi santimden fazla genişlettim. Saatler bitmek bilmiyordu, kırmızı mendil de kaç kere göründü. Neyse, bu sabah işim tamamlandı. Delik, hindistancevizi yapraklarıyla örtüldü. Üstüne de toprak serptim. Pek görünmüyor. Sinirlerim iyiden iyiye laçka.

Kaçış hazırlıkları üç aya yakın bir süredir devam etmekte. Birbirine bağlı ve numaralı olarak, büyük tahta parçalarını gizlediğimiz kovuktan çıkardık. Mezara, tabutun üstüne yerleştirdik. Toprak hepsini gizliyordu. Duvar-

daki kovuğa da üç çuval un, yelken için iki metre ip, bir şişe dolusu kibrit çöpü, bir düzine kadar da süt kutusu koyduk, hepsi bu kadar.

Bourset'nin heyecanı gitgide artmakta. Sanki benim yerime o yola çıkacak. Naric, başta bana evet demediğine pişman. Evet dese, iki kişi yerine üç kişi alabilecek bir sal yaptırırdık.

Yağmur mevsiminin içindeyiz. Her gün yağmur yağıyor, böylece mezara inmem kolaylaşıyor. Parçaların birbirine geçmesi işini neredeyse tamamladım, sal hazır gibi. Hindistancevizlerini de, Carbonieri'nin çalıştığı bahçenin iyice yakınına taşıdım. Salın tek eksiği kenarındaki tahtalar. Her zaman açık duran manda ahırından dilediğimiz zaman, tehlikesizce alabiliriz. Dostlarım işin tamamlanıp tamamlanmadığını hiç sormuyorlar. Sadece, zaman zaman: «Ne âlemdesin?» diyorlar. «İşler yolunda.» «Biraz uzun sürmedi mi?» «Tehlikesizce, bundan çabuk çalışılamaz.» Bütün konuşmamız burada bitiyor. Bahçesindeki hindistancevizlerini taşırken Juliette beni gördü ve çok korkuttu.

— Ne o Kelebek, hindistancevizi yağı yapmaya karar verdin mi? Neden bahçede yapmıyorsun bu işi? Açmak için bir şey bulur, sana ayrıca büyük bir kazan da verebilirim.

— Kampta yapmak daha iyi.

— Garip şey, kampta rahat çalışamazsın ki. Bir süre düşündükten sonra da şöyle devam ediyor:

— Açık söyleyeyim mi? Hindistancevizinden yağ çıkaracağını sanmıyorum. Buz kesiyorum birden. «Bir kere bende istediğin kadar yağ var, neden ayrıca yağ çıkarasın? Bu hindistancevizlerini başka işte kullanacaksın değil mi? Her yanımdan iri iri ter damlaları akıyor, baştan beri kaçma sözünü etmesini bekliyordum. Soluğum kesik.

— Hanımefendi, diyorum, bu bir sırdır. Ama o kadar ilgilendiniz, o kadar meraklandınız ki size yapmak istediğim sürprizin değeri kalmadı. Bu iri hindistancevizlerini seçişimin nedeni, içlerini boşalttıktan sonra, tahtalarıyla güzel bir şey yapıp size armağan etmekti. İşte gerçek bu. Kazandım galiba, çünkü:

— Kelebek, benim için zahmete girme, diyor. Hele iyi bir şey yapmak için para harcamanı hiç istemiyorum. Çok teşekkür ederim ama rica ediyorum, bir şey yapma.

— Peki, düşünürüz. Offf, ucuz atlattık. Hiç yapmadığım bir şeyi yapıyor ve bir kadeh içki istiyorum. Neyse ki şaşkınlığımın farkında değil. Tanrı yardıma devam ediyor.

Her gün yağmur yağıyor, özellikle de öğleden sonra ve geceleri. Suyun yavaş yavaş toprağa sızıp gizlediklerimizi ortaya çıkarmasından korkuyorum. Matthieu durmadan mezarın üstüne toprak atıyor ama, sular olanı sürükleyip götürüyor. Mezarın içini su basmış olmalı. Matthieu'nün yardımıyla tabutu meydana çıkarıyoruz, üstü suyla kaplı. Durum çok ciddi. Yakında epey önce ölen iki çocuğun mezarı var. Bir gün, bu mezarı örten taşı kaldırıyor, içine giriyor ve bir demir çubukla çimento duvarını, salın bulunduğu yönde delmeğe koyuluyorum, su fışkırıyor. Öbür mezardan boşalan su, çocukların mezarına doluyor. Sular diz boyunu bulduğunda dışarı çıkıyorum. Taşı yerine yerleştiriyor. Naric'in verdiği beyaz macunu da çevresine döşüyoruz. Çalışmamız, salın bulunduğu mezardaki suyu yarı yarıya azalttı. Akşam Carbonieri:

— Bu işin derdi bir türlü bitmeyecek galiba diyor.

— Sonuna geldik be Matthieu.

— Aşağı yukarı, hayırlı bir sonuca varmasını dileyelim. Gerçekten, diken üstündeyiz.

Sabah rıhtıma indim. Chapar'dan, benim için iki kilo balık almasını rica ettim: Öğlende uğrayıp götüreceğim balıkları. Carbonieri'nin bahçesine çıkıyorum. Yaklaştığımda üç beyaz miğfer gözüme çarpıyor. Bahçede neden üç aynasız var? Kazı mı yapmaya kalktılar yoksa? Görülmüş şey değil. Üç aynasızı birden Carbonieri'nin yanında hiç görmedim. Bir saatten fazla bekliyor, dayanamıyorum. Olup biteni anlamak için ortaya çıkmaya karar veriyorum. Bahçeye giden yolda yürüyorum, aynasızlar da benim gelişimi izliyorlar. Aramızdaki uzaklık yirmi metre kadar var, iyiden iyiye kuşkudayım. Derken Matthieu beyaz mendilini kafasına geçiriyor. Rahat bir soluk alıyorum. yanlarına gelinceye kadar kendimi toparlayabilirim.

— Günaydın beyler. Günaydın Matthieu. Bana vereceğini söylediğin kavunu almaya geldim.

— Özür dilerim Kelebek, sabah tasulyelerim için sırık bulmaya gittiğimde çalmışlar. Ama üç, dört gün son-

ra olgunlaşacaklar var, şimdiden sarardılar. Beyler siz karılarınız için biraz salata, domates ve turp istemez miydiniz?

— Bahçen çok bakımlı Carbonieri, aferin diyor biri.

Domates, salata ve turpları alıp gidiyorlar. Ben de iki kıvırcık salata alıp, onlardan az önce yola koyuluyorum.

Yolum mezarlıktan geçiyor. Yağmur toprağı sürüklemiş, mezar yarı yarıya açıkta. On adımdan, tahtaların üstüne örttüğümüz hasırlar ve yapraklar seçilebiliyor. Bir şey anlamazlarsa, Tanrı bize gerçekten yardım ediyor demektir. Rüzgâr her gece deli gibi esiyor, kızgın kükremelerle adanın tepesini silip süpürüyor, çoğu kere yağmur da yardımına koşuyor. Bu havanın devam etmesini diliyorum. Yola çıkmak için en uygun hava, ama mezarı gizlemek için pek değil.

İki metre boyundaki en büyük parça da mezarlığa taşındı, salın diğer parçalarına eklendi. Kendi elimle taktım: Güçlük çektirmeden, rahatça oturdu yerine. Bourset, büyük önemi olan fakat taşınması da aynı ölçüde güçlük çıkaran parçanın bana ulaşıp ulaşmadığını anlamak için koşarak kampa geldi. İşlerin yolunda gittiğini öğrenmek onu çok sevindiriyor. Parçanın elime varacağından şüphelenmiş durmuş. Soruyorum:

— Bir şeyden mi kuşkulandın? Birinin farkettiğini mi sanıyorsun, sakın ağzından kaçırmış olmayasın? Cevap ver.

— Hayır, hayır.

— Yine de kuşkulu bir hâlin var. Konuş.

Bébert Célier adlı birinin meraklı bakışları içime kuşku düşürdü. Sanki Naric'in, tahtayı tezgâhın altından alıp kireç fıçısına koyduğunu, sonra da çıkardığını görmüş gibi geldi. Bakışları Naric'i atölye kapısına kadar izledi, iki bacanak, bir binayı badanalamaya gidiyorlardı. Tedirginliğimin nedeni bu. Grandet'ye soruyorum:

— Bébert Célier bizim binada, muhbirliği var mıdır?

— Bu herif devlet memurluğundan atılma. Afrikada askerlik yapmış, Fas ve Cezayir'de girip çıkmadığı cezaevi kalmamış, emre itaatsizlikten hep başı belâya girmiş, iyi bıçak kullanan genç oğlanlara meraklı ve kumarbaz. Sivil hayat nedir bilmez. Sonuç; işe yaramaz, çok tehlikeli biri. Kürek onun hayatıdır. Şüphen varsa harekete geç, bu

gece onu öldür, niyeti olsa bile seni ihbar edecek zaman bulamaz

— Ama muhbir olduğunu gösteren hiç bir belirti yok.

— Doğru, diyor Galgani, ama mert olduğunu gösteren bir belirti de yok. Bu tür mahkûmların firardan hoşlanmadığını bilmelisin. Rahat ve düzenli hayatlarının bozulmasından çekinirler. Başka hiç bir şeyde adam gammazlamazlar da, bu işe gelince ne halt edecekleri önceden pek kestirilemez.

Matthieu Carbonieri'ye danışıyorum. Bu gece Bébert Célier'nin öldürülmesini o da istiyor. Hatta bu işi eliyle yapmak niyetinde. Vazgeçirmek gafletine düşüyorum. Şüphe üzerine birini öldürmek ya da öldürtmek hiç hoşuma gitmiyor. Ya Bourset'nin anlattıkları hayal ürünüyse? Korku, bir çok şeylerin yanlış görülmesine yol açabilir. Naric'i sorguya çekiyorum:

— Dostum, Bébert Célier'den hiç şüphen var mı?

— Benim mi? Hayır. Fıçıyı omuzumda çıkardım. Arap gardiyanın içindekini görmesini istemiyordum. Anlaştığımız gibi, sırtımda fıçıyla herifin önüne dikilip, bacanağımı bekleyecektim. Arap çıkmakta acele etmediğimi görünce içine güven gelecek, fıçıyı aramaya kalkışmıyacaktı. Yalnız bacanağım, Bébert Célier'in bizi dikkatli izlediğini farketmiş, bana anlattı.

— Senin görüşün nedir?

— Çıkardığımız parçanın önemi büyük, ilk bakışta bir sal için yapıldığı anlaşılıyor. Bu yüzden bacanağım çok sinirliydi, yanılmış olabilir. Bence söyledikleri hayal.

— Benim görüşüm de seninkine uyuyor. Artık bu konuya dönmiyelim. Son parçayı çıkarmadan önce Bébert Célier'nin bulunduğu yeri dikkatle kollayın. Kendini aynasızlarla bir tutun, ona göre tedbir alın.

Bütün geceyi kumar oynamakla geçirdim. Yedi bin frank kazandım. Oyuna kendimi vermiyor, düzensiz oynuyor, daha fazla kazanıyordum. Dört buçukta, işimi görmek bahanesiyle dışarı çıktım. İşi Martiniqueli manda sürücüsüne bıraktım. Yağmur durmuştu, karanlıkta mezarlığa kadar yürüdüm. Kürek bulamadığım için ayaklarımla iyi kötü mezarın üstünü toprakla örttüm. Saat yedide balığa indiğimde nefis bir güneş çıkmıştı. Royale'in güneyindeki buruna,

salı denize indirmeye niyetlendiğim yere yürüdüm. Deniz iyice dalgalıydı, yükselmişti. Adadan ayrılmanın güç olacağını seziyordum, bir dalga salı kayalara çarpıp parçalayabilirdi. Oltamı attım ve kısa sürede bir sürü kaya barbunyası yakaladım. Beş kilo kadar balık tutmuştum. Balıkları deniz suyuyla temizleyip oltayı çektim. Delice kumar oynamakla geçen geceden sonra yorgun ve kuşkuluydum. Gölgeye çöküp üç ayı aşkın bir süredir içinde yaşadığım gerilimin yakında sona ereceğini düşünerek kendimi toplamaya çalıştım. Bébert Célier'yi öldürmeye hakkım olmadığına da karar verdim.

Sonra Matthieu'ye uğradım. Bahçe duvarından mezar rahatça görülebiliyordu. Mezarlığın içinden geçen yol toprakla kaplanmıştı. Öğlen olduğunda Carbonieri'nin mezarlığa girip toprağı süpürmesini kararlaştırdık Juliette'e uğradım ve elimdeki balığın yarısını bıraktım.

— Kelebek, dedi, seninle ilgili kötü düşler gördüm. Kan içindeydin ve zincire vurulmuştun. Delilik etme, başına bir şey gelirse çok üzülürüm. Düş beni o kadar etkiledi ki ne yüzümü yıkayabildim, ne de saçlarımı tarayabildim. Dürbünle seni arıyor, bir türlü bulamıyordum... Nerede tuttun bu balıkları?

— Adanın öbür yüzünde.

— Neden balık avlamak için dürbünle seni göremiyeceğim yerlere gidiyorsun? Ya bir dalgaya kapılır da sürüklenirsen? Kimse seni göremez, köpek balıklarının elinden kurtaramaz.

— Yok canım, işi bu kadar büyütmeyin!

— Ne büyütmesi? Adanın öbür yüzünde avlanmam yasak ediyorum, diretirsen avlanma iznini iptal ettiririm.

— Hanımefendi boşuna meraklanıyorsunuz Yine de sizi memnun etmek için yanınızda çalışan çocuğa nerede avlandığımı söyleyeceğim bundan böyle.

— Peki. Yorgun gibisin?

— Evet efendim, kampa çıkıp yatacağım.

— Git ama, saat dörtte kahve içmeye bekliyorum. Gelirsin değil mi?

— Gelirim efendim. Akşamüstü görüşmek üzere, hoşça kalın.

Bir bu Juliette'in düşü eksikti! Yığınla gerçek derdim yokmuş gibi, üstüne hayalî olanlar da ekleniyor.

Bourset, gözetlendiğini söyledi. On beş gündür, bir buçuk parçalık son parçayı bekliyorum. Naric'le Quenier hiç bir şeyden kuşkulanmadıklarını tekrarlıyorlar ama, Bourset, son parçayı yapmamakta on beş gündür diretiyor. İyice yerine oturması ve milimetresine varıncaya dek hesaplanması gereken beş girintisi olmasa, Carbonieri parçayı bahçede yapacaktı. Ama salın beş çıkıntısı, bu parçadaki girintilere oturuyor. Naric'le Quenier kiliseyi onardıklarından, atölyeden bir sürü tahta çıkarıp sokuyorlar. Daha da iyisi, ara sıra bir mandanın çektiği küçük arabadan yararlanıyorlar. Fırsatı kaçırmamak gerek.

Bourset, bizim üstelememiz yüzünden, istemiyerek yapıyor parçayı. Bir gün atölyeden ayrıldığında, parçaya dokunulduğunu ve yerinden oynatıldığını söylüyor. Parçanın pek az işi kaldı. Bitince tezgâhın altına koymasını kararlaştırıyoruz. Dokunulup dokunulmadığını anlamak için, üstüne bir saç teli bırakacak. Parçayı bitiriyor ve bir aynasız dışında atölyede kimsenin kalmadığına emin olup en son çıkıyor. Parça tezgâhın altında. Öğlende kampa dönüyor ve atölyede çalışan seksen kişinin gelmesini bekliyorum. Naric'le Quenier geldi, Bourset ortada yok. Bir Alman yanıma yaklaşıyor, elindeki kapalı mektubu avucuma kıstırıyor. Mektubun açılmadığı belli. Okuyorum: «Saç teli yerinde değil, parçaya dokunulduğu anlaşılıyor. Üzerinde çalıştığım gül ağacından çekmeceyi bitirmek için, aynasızdan, bu öğlen atölyede kalmama izin vermesini rica ettim. İzni verdi. Parçayı alacak ve Naric'in araçlarının yerine bırakacağım. Bacanaklara haber ver. Saat üçte, tahtayla birlikte mutlaka dışarı çıkmaları gerekiyor. Belki bizi gözetleyen herifi atlatabiliriz.».

Naric ve Quenier kabul ediyorlar. Atölyede çalışanların hepsinden önce içeri gireceker. Herkes gelmeden iki kişinin kapı önünde biraz dalaşması gerekiyor. Bu işi Carbonieri'nin iki hemşerisi, Montmartre'da yaşıyan iki Korsikalı Massani ve Santini'den rica ediyoruz. Nedenini sormadan evet diyorlar. Naric'le, Quenier kavgadan yararlanacak, acele işleri varmış gibi, kavgacılara aldırmadan tahta parçasıyla birlikte dışarı fırlayacaklar. Bir kurtuluş çaresi daha olduğunu hepimiz kabul ediyoruz. Parçayı gizleyebilirsek bir-iki ay yerimden kıpırdamamam gerek. Çünkü bir ya da birkaç kişinin sal yapıldığından haberli olduğu

meydanda. Salı kimin yaptırdığını ve nereye gizlediğini bulabilirlerse bulsunlar bakalım.

Saat iki otuz oldu, herkes atölyeye gitmeye hazırlanıyor. İş başı ziliyle işe başlama arasında yarım saatlik bir süre var. Yola çıkıyorlar. Bébert Célier, dörder kişilik yirmi sıranın ortasındal

Naric'le, Quenier ise en önde, Massani ve Santini on ikinci, Bébert Célier ise onuncu sırada. Böylesi bence daha iyi, çünkü Naric tahtayı, kalasları ve bizim parçayı yüklendiğinde herkes içeri girmemiş olacak. Bébert ancak o sıra atölye kapısına varacak, belki atölyeye erişemiyecek bile. Kavga çıktığında, iki arkadaş-deli gibi bağırıp çağıracağından, Bébert dahil herkes, merakla başını çevirip bakacak.

Saat dört, işler yolunda gitti. Parça, kilisedeki bir sürü tahtanın altında, kiliseden henüz çıkaramadılar, ama şimdilik yeri emin.

Juliette'i görmeye gidiyorum, evde yok. Geri döndüğümde, yönetmenlik binasının bulunduğu alandan geçiyorum. Gölgede, hücreye atılmayı bekleyen Massani ile Jean Santini gözüme ilişiyor. Başlarına geleceği önceden biliyorduk. Yanlarından geçerken soruyorum: «Ne kadar?»

— Sekiz gün, diye cevap veriyor Santini.

Korsikalı bir aynasız: «İki hemşerinin kavga ettiğini görmek çok acı», diyor.

Kampa dönüyorum. Bourset, sevinç içinde dönüyor. «Kanşere yakalandığımı söylemişlerdi, sonra doktor yanıldığını, hiç bir şeyim olmadığını bildirdi.» Carbonieri ile dostlarım da memnun, işi çok iyi yönettiğim için beni kutluyorlar. Naric ile Quenier de sevinçli. İşimiz tıkırında. Kumarbazlar beni oyuna davet ettikleri halde bütün gece uyuyorum. Gerekçe olarak da, başımın ağrısını öne sürüyorum. Aslında tek derdim uykusuzluk. Ayrıca başarının eşiğine vardığım için de çok mutluyum. İşin en güç yanı bitti.

Bu sabah, parça geçici olarak Carbonieri tarafından duvardaki kovuğa yerleştirildi. Gerçekten de mezarlık bekçisi, bizim mezarın yakınındaki yolu süpürüyor. Şu sıra, mezara yaklaşmak doğru değil. Her sabah, gün doğarken koşup mezarın üstüne toprak yığıyorum. Bir süpürgeyle de yolu temizleyip, yine aynı hızla işime dönüyor, süpürgeyle

küreği kenef kovalarını koyduğum yere bırakıyorum.

Kaçış hazırlıklarına başlayalı tam dört ay oluyor, salın son parçasını teslim alalı da dokuz gün. Artık gündüz yağmur yağmıyor, bazan gece bile tek damla yok. İşin son bölümünü tamamlamak için bütün duyularım tetikte: Önce, Matthieu'nün bahçesinden son parçayı çıkaracak ve iyice yerine oturmasına dikkat ederek takacağım. Bu iş ancak gündüz gözüyle yapılabilir. Sonra sıra, yola çıkmaya geliyor. Hemen hareket etmek tehlikeli, salı dışarı çıkarıp hindistancevizleriyle yiyecekleri içine yerleştirmek de gerekli.

Dün Jean Castelli'ye son durumu anlattım. Hedefime ulaşabildiğim için pek memnun. «Yeni ayın ilk günleri», diyor.

— Biliyorum, dolayısiyle gece yarısı beni rahatsız etmez. Suların çekilmesi gece onda başlıyor, salın suya indirilmesi için en elverişli zaman sabahın ikisi.

Carbonieri ile elimizi çabuk tutmaya karar verdik. Yarın sabah dokuzda son parça da yerine yerleştirilecek. Gece yola çıkıyoruz.

Ertesi sabah, hareketlerimiz saniyesi saniyesine ayarlı. Bahçeden mezarlığa geçiyor, elde kürek duvardan atlıyorum. Mezarın üstündeki toprağı kaldırırken Matthieu de kovuğu kapayan taşı çekiyor ve son parçayı getiriyor. Birlikte hasır ve yaprakları kenara çekiyoruz. Sal yerli yerinde, sapasağlam duruyor. Üzerine toprak yapışmış ama durumu iyi. Mezardan çıkarıyorum, çünkü parçayı takabilmek için geniş yer gerekiyor. Beş tane girintiyi de çıkıntılara oturtuyor, iyice geçirmek için taşla vuruyoruz. İşimizi bitirip salı yerine yerleştirmek üzereyken, elinde tüfekle bir aynasız görünüyor.

— Kıpırdamayın, yakarım!

Salı yere bırakıp ellerimizi kaldırıyoruz. Aynasızı tanıdım, atölyedeki mubassırların şefi.

— Yakalandınız, direnmek gibi bir enayilik yapmaya kalkışmayın. İçimden sizi gebertmek geliyor, suçunuzu kabul edin de, hiç olmazsa pamuk ipliğine bağlı canınızı kurtarın. Ellerinizi indirmeden yürüyün bakalım. Yönetmenliğe doğru, marş marş!

Mezarlık kapısından çıkarken bir Arap gardiyana rastlıyoruz, Aynasız:

— Yardımına teşekkür ederim Muhammed, diyor. Yarın sabah uğra, verdiğim sözü yerine getireyim.

— Sağolun, diyor Arap, gelirim. Bébert Célier'den de para alacağım değil mi?

— Ben karışmam, onunla konuş, diyor aynasız. Bunun üzerine: «Demek bizi ele veren Bébert Célier ha şef?» diye soruyorum.

— Benden duymuş olmayın.

— Farketmez, öğrendik ya.

— Muhammed, ara şunların üstünü, diyor.

Arap, belimdeki bıçağı alıyor, Mathieu'nünki de bu arada gidiyor.

— Muhammed. diyorum, çok kurnazsın. Nasıl gördün bizi?

— Her gün bir ağacın tepesine çıkıp salı nereye gizlediğinizi anlamaya çalışıyordum.

— Bunu yapmanı sana kim söyledi?

— Önce Bébert Célier, sonra da mubassır Bruet.

— Fazla gevezelik ettiniz, yaylanın, diyor aynasız. Artık ellerinizi indirip daha çabuk yürüyebilirsiniz.

Yönetmenliğe giden dört yüz metre hayatımın en uzun yolu geliyor bana. Yıkılmış haldeyim. Bunca uğraşın sonunda salak gibi enselendik. Tanrım, bana karşı ne kadar insafsızsın! Komutanlığa varmamız büyük bir olay halini alıyor. Yaklaştıkça başka mubassırlara da rasladık, bizim tüfeklinin peşine takıldılar. Binanın önüne vardığımızda, arkamız sıra yedi-sekiz aynasız yürüyor. Bizden önce koşan Arabın anlattıklarından durumu öğrenen komutan, Dega ile beş tane şef mubassırla kapının eşiğinde bekliyor.

— Ne oldu Bruet? diye soruyor.

— Bu iki adamı, yaptıkları salı gizlemek isterken suçüstü yakaladım, diyor mubassır.

— Diyeceğiniz bir şey var mı Kelebek?

— Yok, sorguda anlatacağım.

— Atın hücreye.

Kapalı pencceresi, yönetmenlik binasının kapısına bakan bir hücreye konuyorum. Hücrenin içi karanlık, ama sokakta konuşulanları işitiyorum.

Olaylar hızla gelişiyor. Saat üçte dışarı çıkarılıyoruz, kelepçeler bileklerimize geçiriliyor.

Salonda mahkemeye benzer bir şey kurulmuş: Komu-

tan, yardımcısı, baş mubassır orada. Bir aynasız mubaşirlik yapıyor, köşedeki küçük masanın başında oturan Dega'nın da görevi de herhalde kâtiplik.

— Charrière ve Carbonieri, Bay Bruet'nin sizin için hazırladığı raporu dinleyin: «Ben, baş mubassır, Salut adaları atölye şefi Auguste Bruet, kürek mahkûmu Charrière ve Carbonieri'yi hırsızlık ve devlete ait malları zimmetlerine geçirmekle suçluyorum. Marangoz Bourset, ikisinin suçortağıdır. Suç ortakları arasında Naric ile Quenier'nin de bulunduğunu sanıyorum. Charrière ile Carbonieri'yi sallarım gizledikleri Bayan Privat'nın mezarına tecavüz ederlerken suçüstü yakaladım.

— Bir diyeceğiniz var mı? diyor komutan

— Bir kere Carbonieri'nin bu işle ilgisi yok. Sal, tek kişiyi taşımak üzere hazırlandı, hesapları buna göre yapıldı. Bu tek kişi de bendim. Yalnız mezarın üstünü örten toprağın ve hasırın kaldırılmasında yardımı dokundu ki, bu işi tek başıma yapamazdım. Dolayısıyla Carbonieri'nin ne hırsızlıkla, ne devlet malını zimmetine geçirmekle, ne de kaçışıma suçortaklığı etmekle ilgisi var. Üstelik kaçış olayı da söz konusu değil. Bourset, ölüm tehdidiyle benim hesabıma çalışmak zorunda kalan bir zavallı. Naric ile Quenieri'yi ise hiç tanımıyorum, diyebilirim. Bu işle bir ilgileri olmadığını söylüyorum.

Aynasızlardan biri atılıyor:

— Muhbir böyle demiyor ama.

— Bébert Célier denen adamı, sizin hesabınıza casusluk ederken bu olaydan yararlanıp düşman olduğu kişilere de iftira edebilir. Yeryüzünde, casusluk eden bir insana hiç güvenilebilir mi?

— Kısaca, diyor komutan, hırsızlık, devlet malını zimmetinize geçirme, mezara tecavüz ve kaçmaya teşebbüsle suçlanıyorsunuz. Zaptı imzalar mısınız?

— Carbonieri, Bourset, Naric ve Quenier ile ilgili ifadem eklenmedikçe imzalamam.

— Kabul ediyorum. İfadeyi hazırlayın.

Söylediklerim eklenince imzalıyorum. Son anda uğradığım başarısızlıktan bu yana, içimde kopan fırtınayı sözlerle belirtecek halde değilim. Hücremin içinde çılgın gibiyim, pek az yemek yiyor, yürümüyor, durmadan sigara içiyorum. Hiç durmadan, birbiri ardından içiyorum

hem sigaraları. Neyse ki Dega, bol bol tütün gönderiyor. Her sabah, hücrelerin bulunduğu yerin avlusunda bir saat dolaşıp güneşleniyoruz.

Bu sabah komutan, benimle konuşmaya geldi. İşin en garip yanı da, kaçtığım takdirde başı herkesten çok derde girecek olan bu adam bana pek kızmıyor bile.

Gülümseyerek, karısının iliklerine kadar çürümemiş birinin kaçmaya çalışmasını normal bulduğunu söylüyor. Büyük bir ustalıkla, Carbonieri'nin suçortaklığını itiraf ettirmek istiyor. Carbonieri'nin bana hasırları çekmekte yardım etmesinin olağan sayılacağını söylüyor ve bu konuda onu aşağı yukarı ikna edebiliyorum.

Bourset, yazdığım tehdit mektubunu ve planı göstermiş. Komutanın, onun yönünden bir şüphesi yok. Devlet malını zimmetine geçirmek suçundan ne ceza verilebileceğini soruyorum, on sekiz aydan fazla istenemiyeceğini söylüyor.

Her neyse, içine düştüğüm uçurumu yavaş yavaş tırmanmaya başlıyorum. Chatal'den bir pusula geldi. Bébert Célier'nin, az görülür bir hastalık, karaciğer iltihabından hastanede bir boş odaya alındığını bildiriyor. Herhalde onu kurtarmak için, yönetmenlikle doktor anlaşmış olmalı.

Ne hücremi arıyorlar, ne de benim üstümü. Bundan yararlanıp dışardan bir bıçak getirtiyorum. Naric'le Quenier'ye de haber yollayıp, atölye şefi, Bébert Célier, marangoz ve benim yüzleştirilmemizi istemelerini söylüyorum. Komutandan ricaları kendileriyle ilgili kararı bu yüzleştirmeden sonra vermek olmalı.

Bu gün gezintide, Naric, komutanın teklifi benimsediğini fısıldıyor. Yüzleştirme yarın sabah onda yapılacak. Oturuma, şef mubassırlardan biri de katılacak. Bébert Célier'yi öldürmekte kararlı olduğumdan, bütün gece kendimi bundan vazgeçirmeye çalışıyorum. Bir türlü başaramıyorum. Hayır, bir adamın bizi gammazladığı için hastanede sağlama alınması, sonra da karaya gönderilip, birinin kaçmasına engel olması karşılığında firar etmesi büyük haksızlık. Evet ama, taammüt görüleceğinden idama, mahkûm edilebilirsin. Vızgelir. O kadar büyük bir umutsuzluk içindeyim ki, bu sonuca kolayca varıyorum. Umut, sevinç, yakalanma korkusu, ustaca hazırlık içinde geçen

dört aydan sonra, hedefe varmak üzereyken bir gammaz yüzünden pisi pisine enselenmek akıl alır gibi değil. Ne olursa olsun, yarın Célier'yi öldürmeye çalışacağım!..

İdama mahkûm edilmemenin tek yolu, onun da bıçağını çıkarması. Bu iş için, kimseye çaktırmadan, sustalımı açtığımı Célier'ye göstermeliyim. Tabii o da, hemen kendininkine davranacak. Bu işi, yüzleştirmeden az önce ya da hemen sonra yapmam zorunlu. Yüzleştirme sonrasında onu öldüremem, aynasızlardan biri üzerime ateş edebilir. Mubassırların iflâh olmaz ihmalciliklerine güveniyorum.

Bütün gece kendimle mücadele halindeyim. Vazgeçemiyorum bir türlü. Gerçekten de, hayatta bağışlanamıyacak şeyler var. Evet, adaleti kendi elimle yerine getirmeye hakkım yok ama bu görüş, başka bir toplumsal sınıfın insanları için geçerli. Bu kadar iğrenç bir yaratığı acımadan cezalandırmayı düşünmezlik edemem. Bébert Célier denen kışla kaçkınına en ufak kötülüğüm dokunmadı, beni tanımaz bile. Hiç bir düşmanlığı olmadan, kimbilir kaç yıllık hücre cezasına çarptırılmama sebep olacak. Hayır, hayır! O iğrenç davranışından faydalanmasına fırsat veremem. İmkânsız. Hapı yuttuğumu hissediyorum. Yuttumsa yuttum, o benden beter olsun da razıyım. Ama ya ölüm cezasına çarptırırlarsa? Bu kadar aşağılık biri için ölmek aptalca olur. Sonunda, kendi kendime bir söz veriyorum: Bıçağını çıkarmazsa öldürmiyeceğim Bébert Célier'yi.

Bütün gece uyuyamadım. Bir paket tütün içtim. Saat altıda kahveyi getirdiklerinde iki sigaram var. Sinirlerim öylesine gergin ki, yasak olduğu halde, aynasızın önünde kahveciye:

— Bana birkaç sigara ya da biraz tütün verebilir misin? diyorum. Tabii şefin izniyle, dayanacak halim kalmadı. Bay Antartaglia.

— Olur, sigaran varsa ver şuna. Ben sigara içmem. Sana gerçekten acıdım Kelebek. Bir Korsikalı olarak insanları severim, gammazlardan, alçakça davranışlardan da nefret ederim.

Saat ona çeyrek var, avluda, salona girmeyi bekliyorum. Naric, Quenier, Bourset ve Carbonieri de avluda. Başımızdaki aynasız Antartaglia. Carbonieri ile Korsika

dilinde konuşuyor. Başına kötü bir iş geldiğini, üç yıla çarptırılabileceğini söylediği belli. Tam o sıra kapı açılıyor, ağaçtan bizi gözetleyen, atölye kapısında duran Arapla Bébert Célier içeri giriyor. Beni görünce bir adım geriliyor ama başlarındaki aynasız:

— Yürüyün, sağa geçin, diyor. Antartaglia, aralarında konuşmalarına izin verme. Birbirimizden iki metre kadar uzaktayız. Antartaglia.

— Aranızda konuşmak yasak diyor.

Carbonieri, iki grubu da göz altında tutan hemşerisiyle gevezeliğe devam ediyor. Aynasız pabucunun bağını düzeltmek için eğiliyor. Mattieu'ye, biraz daha öne çıkması için işaret ediyorum. Hemen anlıyor. Bébert Célier'ye doğru bakıp tükürüyor. Aynasız doğrulduğunda Carbonieri hiç durmadan konuşup dikkatini çekiyor Öyle ki, aynasız farketmeden bir adım atıyorum yana. Kolumun içinde duran bıçağı avucuma indiriyorum. Bu hareketi yalnız Célier görebilir. Açık bıçağını pantalon cebinde gizlediği belli, akıl almaz bir çabuklukla saldırıp sağ kolumun kasını yarıyor. Ben solağım, kolumu uzattığım gibi bıçağımı sapına kadar kalbine gömüyorum. «Aaaa» diye haykırıyor ve külçe gibi yığılıyor yere. Antartaglia, elde tabanca:

— Çekil oğlum, diyor bana, kenara çekil. Yerde yatarken vurma ona, çünkü üstüne ateş etmek zorunda kalırım. Bunu yapmayı da hiç istemiyorum.

Carbonieri, Célier'nin yanına yaklaşıyor, ayağının ucuyla kafasını dürtüklüyor. Korsika diliyle bir şeyler söylüyor. «Ölmüş», dediğini anlıyorum. Gardiyan:

— Bıçağını ver oğlum, diyor.

Uzatıyorum bıçağı, tabancasını kılıfına yerleştiriyor. Demir kapıya yönelip yumrukluyor. Kapıyı açan aynasıza:

— Sedyecileri yolla da buradaki ölüyü alsınlar, diyor.

— Kim öldü?

— Bébert Célier.

— Yok canım? Ben de Kelebek öldü sanmıştım.

Yeniden hücrelerimize götürülüyoruz. Yüzleştirme geri kalıyor. Koridora girmeden Carbonieri bana:

— Zavallı dostum, diyor, bu kez boku yedin.

— Evet ama ben yaşıyorum, o geberdi gitti.

Aynasız tek başına geliyor, kapıyı hafifçe aralayıp, hâlâ olayın etkisinden kurtulamadığını gösteren bir sesle:

— Kapıya vur da yaralı olduğunu söyle, diyor. Önce o saldırdı, gördüm. Yavaşça kapıyor kapıyı.

Bu Korsikalı aynasızlar müthiş herifler. Ya çok kötü oluyorlar, ya da çok iyi. Kapıya vurup bağırıyorum: «Yaralandım, beni hastaneye götürün de yaramı sarsınlar!»

Aynasız, yanında baş mubassırla geliyor.

— Nen var? Neden bu kadar patırdı ediyorsun?

— Yaralıyım şef.

— Yaralı mısın? Sana saldırdığında yaralanmadığını sanmıştım.

— Sağ kolumun kası kesildi.

— Açın, diyor öbür aynasız.

Kapı açılıyor, dışarı çıkıyorum. Gerçekten de sağ kolumun kası kesilmiş.

— Kelepçe takın ve onu hastaneye götürün. Ne sebeple olursa olsun, orada bırakmayın. Yarası sarıldıktan sonra yine buraya getirin.

Dışarı çıktığımızda, komutanın çevresinde ondan fazla aynasız var. Atölye şefi:

— Katil diyor bana.

Cevap verme fırsatını bulamadan komutan atılıyor:

— Susun Bruet. Önce Célier ona saldırdı.

— Hayır, diyor Bruet.

— Olaya ben tanığım, diyen Antartaglia ortaya çıkıyor. Bruet, bir Korsikalının asla yalan söylemediğini de öğrenin.

Hastanede, Chatal doktoru çağırıyor. Doktor kolumu uyuşturmadan yaramı dikiyor. Hiç konuşmadan sarıyor, inlemeden bakıyorum yaptığı işe. Sonunda:

— Seni bayıltmadım, ya da kolunu uyuşturmadım, diyor. Çünkü elimde uyuşturucu kalmadı. Sonra ekliyor: «Bu yaptığın hiç de iyi bir şey değil.»

— Canım, diyorum, karaciğer iltihabı onu nasılsa uzun süre yaşatmıyacaktı.

Beklenmedik cevabım karşısında doktorun ağzı açık kalıyor.

Sorgu devam ediyor. Bourset'nin hiç bir sorumluluğu bulunmadığı kabul edildi. Ölüm tehdidiyle hareket ettiği görüşünü benimsiyor, ben de bu yönde işliyorum. Naric

ile Quenier için de yeterli delil yok. Kala kala Carbonieri ile ikimiz kalıyoruz. Devlet malını zimmetine geçirmek ve hırsızlık da Carbonieri ile birlikte değil. Yalnız kaçmama yardım ettiği görüşünü benimsiyorlar. Altı aydan fazla ceza vermezler. Benim durumuma gelince, işler iyiden iyiye karışık. Gerçekten de, tanıklar lehde olduğu halde, savcılık görevi yapan aynasız meşru müdafaayı kabul etmiyor. Dosyayı gören Dega, savcının bütün yüklenmelerine rağmen beni ölüm cezasına çarptıramıyacaklarını söylüyor. Çünkü kolumda yara var. İddia makamı kellemi uçurtmak için bir tek şeye dayanıyor: O da bıçağı önce benim çıkardığımı söyleyen iki Arabın ifadesi.

Sorgu bitti. Askerî Mahkemeye çıkmak üzere Saint-Laurent'a gönderilmeyi bekliyorum. Sigara içmekten başka şey yaptığım yok, yürümüyorum bile. Öğleden sonra bir saat daha avluya çıkmama izin verildi. Atölye şefiyle savcının dışında, ne komutan ne de diğer aynasızlar düşmanca davranıyor bana. Tatlılıkla konuşuyor, dilediğim kadar tütünün verilmesine göz yumuyorlar.

Günlerden salı, cumaya yola çıkmak gerekli. Çarşamba sabahı onda avludayım. İki saatten fazla bir süredir de bekliyorum. Derken komutan çağırıyor ve: «Gel benimle», diyor. Yanımıza kimseyi almadan, birlikte çıkıyoruz. Nereye gittiğimizi soruyorum, evine giden yolda ilerliyor. Yürürken:

— Karım, gitmeden önce seni görmek istedi, diyor. Yanıma silâhlı birini katıp onu korkutmak istemedim. Bir şey yapmıyacağını umarım.

— Yapmam komutanım.

Evine varıyoruz: «Juliette, verdiğim sözü tuttum ve istediğin kişiyi getirdim. Öğleden önce geri götürmek zorunda olduğumu biliyorsun. Kendisiyle bir saat kadar konusabilirsin.» Komutan, bu sözleri söyledikten sonra çekiliyor.

Juliette yanıma yaklaşıp elini omuzuma koyuyor, gözleri gözlerimde. Pırıl pırıl kara gözlerinde yaşlar var, neyse ki kendini tutup ağlamıyor.

— Sen delisin dostum. Kaçmak istediğini bana söyleseydin işini kolaylaştırırdım sanıyorum. Kocamdan, elinden geldiğince sana yardım etmesini rica ettim. Ne yazık ki bu işin, artık kendisiyle ilgisi bulunmadığını söyledi.

Bir kere, ne durumda olduğunu anlamak için seni buraya getirttim. Cesaretinden ötürü kutlarım, sandığımdan da iyiymişsin. Bir de, aylarca bana getirdiğin balıkların parasını ödemek istiyorum. İşte bin frank, sana verebileceğim para ne yazık ki bu kadar. Daha fazlasını veremediğim için de üzgünüm.

— Dinleyin hanımefendi, paraya ihtiyacım yok. Sizden rica ediyorum, anlayış gösterin. Kabul edemem bu parayı, dostluğumuz kirlenmiş olur. Yalvarırım üstelemeyin.

— Nasil istersen, diyor. Hafif bir likör içer misin?

Bu eşsiz kadın, bir saatten fazla, tatlı sözleriyle beni avutuyor. Cinayet suçundan temize çıkacağımı, diğerlerinden de on sekiz ay ilâ iki yıl arasında bir ceza alacağımı söylüyor.

Ayrılırken de elimi uzun uzun sıkıyor: «Güle güle, diyor, talihin açık olsun.» Sonra hıçkırarak ağlamaya başlıyor.

Komutan beni yine hücreme getiriyor. Yolda:

— Komutanım, diyorum, yeryüzünün en soylu kadınına sahipsiniz.

— Biliyorum Kelebek, burada yaşamak için yaratılmamış. Ona göre değil, çok korkunç bir yer. Ama elden ne gelir? Allahtan emekliliğime dört yıl kaldı.

— Kaçsaydım başınıza büyük işler açacaktım komutanım, buna rağmen bana elinizden geldiği kadar yardım ettiğiniz için size teşekkür etmek istiyorum.

— Doğru, epey başımı ağrıtabilirdin. Yine de sana bir şey söyleyeyim mi: Kaçmayı hak etmiştin doğrusu. Hücreye giden koridorun kapısında da ekliyor:

— Elveda Kelebek, Tanrı yardımcın olsun. Doğrusu bu yardıma çok ihtiyacın var.

— Elveda komutanım.

Evet, gerçekten de Tanrı'nın yardımına ihtiyacım var. Çünkü, dört sırmalı bir jandarma komutanının başkanlık ettiği askerî mahkeme kimsenin gözünün yaşına bakmıyor. Hırsızlık, devlet malını zimmete geçirme, mezara tecavüz ve kaçma teşebbüsünden üç yıl yiyorum, üstüne de Célier'yi öldürmekten beş yıl. Toplam: Sekiz yıl hücre cezası. Yaralanmamış olsam kellemin gideceği muhakkak.

Bana bu kadar insafsızca davranan mahkeme, iki ki-

şinin kaatili Dandoski adlı bir Polonyalıya büyük anlayış gösteriyor. Açıkça taammüt olduğu halde, ona da beş yıl veriyor.

Dandoski fırıncıydı, bütün işi de mayayı hazırlamak. Sabahın üçüyle dördü arasında çalışıyordu. Fırın nihtıma baktığından geri kalan boş saatlerini balık avlamakla geçiriyordu. Sakin bir adamdı, Fransızcayı iyi bilmediğinden kimseyle dostluğu da yoktu. Müebbet hapse mahkûm edildiği için bütün sevgisini, sabahtan akşama kadar birlikte yaşadığı yeşil gözlü nefis bir karakediye vermişti. Bu adamla kedi arasmda büyük bir aşk vardı. Birlikte uyuyor, işinde yalnız bırakmamak için kedi, sadık bir köpek gibi peşinden geliyordu. Balığa da sahibiyle birlikte çıkıyor, hava iyice ısınıp gölgelik yer kalmazsa fırına dönüyor ve Dandoski'nin hamağına uzanıyordu. Öğlende kampana çalınca Dandoski'yi karşılıyor, burnunun ucunda salladığı küçük balığın çevresinde hoplayıp zıplıyor, son anda da yakalayıp yutuyordu.

Fırıncılar, fırının hemen yanındaki bir koğuşta yatıp kalkıyorlardı. Bir gün, Corrazzi ile Angelo adındaki iki kürek mahkûmu, Dandoski'yi tavşan yemeğe davet ettiler. Corrazzi haftada en az bir kere tavşan yahnisi yapardı. Dandoski oturdu, onlarla birlikte yemek yedi, arkadaşlarına bir şişe de kırmızı şarap ikram etti. Akşam olduğunda kedisi dönmedi. Polonyalı hayvanı boşuna aradı. Aradan bir hafta geçtiği halde kedi görünmemişti. Yoldaşını yitirmenin acısıyla, Dandoski bir şeyden zevk almaz oldu. Tek sevdiği ve sevgisine karşılık gördüğü yaratığın esrarlı bir şekilde kaybolması onu gerçekten üzmüştü. Büyük acısını öğrenen mubassırlardan birinin karısı, ona büyük bir kedi armağan etti. Dandoski kediyi kovdu, kadına da büyük bir kızgınlıkla, başka bir kediyi sevmesine imkân olmadığını söyledi. Sevgili arabınm anısına ihanet olurdu bu.

Günün birinde Corrazzi, ekmek dağıtan bir fırıncı çırağını dövdü. Dövdüğü çocuk fırıncılarla yatmıyor, kampta kalıyordu. İyice kinlenen çırak, Dandoski'yi aradı, buldu ve:

— Corrazzi ile Angelo seni tavşan yemeğe davet etmişlerdi ya, dedi. Yediğin tavşan değil, sevgili kedindi.

Çırağın gırtlağına sarılan Dandoski:

— Delil isterim! diye haykırdı.

— Filikaların ardındaki hint kirazının biraz ötesine, Corrazzi'nin, hayvanın derisini gömdüğünü gördüm.

Dandoski, deli gibi, söylenen yere koştu. Gerçekten de deriyi buldu. İyice çürümüş deriyle kafayı topraktan çıkardı. Deniz suyunda yıkadı, kuruması için güneşe bıraktı. Sonra temiz bezlere sararak, karıncaların yemesini engellemek için, kuru toprakta kazdığı derin çukura gömdü.

Gece, Corrazzi ile Angelo, fırıncıların koğuşundaki kalın bir sıranın üstüne oturmuş iskambil oynuyorlardı. Dandoski, kırk yaşlarında, orta boylu, tıknaz, geniş omuzlu ve güçlü bir adamdı. Sert tahtadan demir kadar ağır bir kalın sopa hazırladı. Hiç ses çıkarmadan arkadan yaklaşıp sopayı, iki arkadaşın kafasına indirdi. Kedi katillerinin kafatası nar gibi açıldı, beyinleri yere aktı. Hırsından deliye dönen Dandoski onları öldürmekle de yetinmedi, yere akan insan beyinlerini avuçlayıp duvarlara çarptı. Koğuş kan ve beyin parçaları içinde kaldı.

Mahkeme heyetine başkanlık eden jandarma binbaşısı bana anlayış göstermedi, neyse ki Dandoski bu anlayışı gördü ve iki adam öldürdüğü halde beş yılla kurtuldu.

İkinci Kere Hücredeyim

Polonyalıya bağlı olarak dönüyorum adalara. Saint - Laurent zindanlarında fazla sürünmedik! Bir pazartesi geldik, perşembe günü mahkemenin karşısına çıktık, cuma sabahı vapura bindirilip dönüş yolunu tuttuk.

On ikisi hücre cezasına çarptırılan on altı kişiyiz. Dalgalı bir denizde yolculuk ediyoruz, koca dalgalar sık sık güverteye doluyor. Umutsuzluk içindeyim, geminin batmasını arzuladığım anlar var. Yüzümde şaklayan nemli rüzgârla içime kapanmış, kimseyle konuşmuyorum. Kendimi de korumuyorum, tam tersine. Şapkamın rüzgârla uçmasına aldırmadım, nasılsa sekiz yıl ona ihtiyacım olmayacak. Rüzgâra karşı durmuş yüzümü kırbaçlayan havayı boğulurcasına içime çekiyorum. Bir ara geminin batmasını arzulamıştım, şimdi: «Bébert Célier'yi köpekbalıkları yedi, diyorum. Sen otuz yaşındasın ve sekiz yıllık bir cezan var.» Ama, «İnsan yiyen»in duvarları arasında sekiz yıl yaşanabilir mi?

Geçirdiğim deney, bunun imkânsız olduğunu gösteriyor. Dört beş yıl, dayanma gücünün sınırı. Célier'yi öldürmesem üç yılla yetinecektim. Çünkü adam öldürmem firar teşebbüsüyle birleştirilince durumum ağırlaşıverdi. O pis herifi öldürmemeliydim. İnsan olarak kendime karşı olan sorumluluğum, adaleti elimle gerçekleştirmek değil, yaşamak, kaçmak için yaşamaktı. Böyle bir hataya nasıl düştüm? Üstelik az kalsın herif beni öldürüyordu. Bu da cabası. Yaşamak, yaşamak, yaşamak, tek dinim tek inancım bu olmalıydı.

Kafileye refakat eden mubassırlar arasında, daha önceki hücre cezasını çektiğim sıra tanıştığım biri var. Adını bilmiyorum ama, ona soru sormak için delice bir istek duyuyorum.

— Şef, sizden bir ricam var. Şaşıran mubassır yaklaşıyor ve:

— Ne istiyorsun? diye soruyor.

— Hücrede sekiz yıl yaşıyabilen kimse gördünüz mü?

Düşündükten sonra: «Hayır, diyor, beş yılı tamamlayanları gördüm. Hatta birini hatırlıyorum, altı yıl sonra oldukça iyi ve aklı başında çıktı. Kurtulduğu sıra orada görevliydim de.»

— Sağolun.

— Bir şey değil, diyor aynasız. Yanılmıyorsam sen sekiz yıl yatacaksın değil mi?

— Evet şef.

— Yattığın sürece kötü hareketin görülmezse kurtulabilirsin.

Bu cümlenin büyük önemi var. Evet, hiç cezalandırılmazsam sağ çıkabilirim. Ceza, yiyeceğin belirli bölümünün bir süre kaldırılması olduğundan, kendimi toparlayabilmem imkânsızlaşır. Birkaç sert ceza sonuna kadar dayanmamı engeller, cezamın sonu gelmeden geberir, giderim. Sonuç: Ne hindistancevizi gelmeli, ne de sigara. Mektup bile almamalıyım.

Yolculuğun geri kalan bölümünde hep bu kararın üzerinde düşünüyorum. İçerisi ve dışarıyla en ufak bir bağlantım olmamalı. Aklıma bir şey geliyor. Tehlikesizce yardım almanın yolu, dışardakilerin çorba dağıtanları satın alması. Para karşılığı, öğlen yemeğinde en iyi et parçalarının tabağıma aktarılmasının sağlanması. Bu iş kolay,

çünkü biri sahana çorba koyuyor, arkasından gelen de tepsisinden bir et parçası alıp çorbanın içine atıyor. Çorbayı verenin de kepçeyle, tencerenin dibini iyice karıştırması ve mümkün olduğu kadar çok sebze koyması gerek. Bir çıkar yol bulmak yüreğime su serpiyor. Bu iş ayarlanırsa, gerçekten karnım iyice doyabilir. Geriye kalıyor, çıldırmamak için en iyi konuları bulup hayal alemine dalmak ve mümkün olduğu kadar havalara yükselmek.

Adalara varıyoruz. Saat öğleden sonranın üçü. Rıhtıma çıkar çıkmaz, kocasının yanında duran Juliette'in sarı elbisesini seçiyorum. Komutan hemen yaklaşıyor ve sıraya girme zamanını bulmadan soruyor:

— Kaç yıl?

— Sekiz.

Karısına dönüp tekrarlıyor. Juliette'in çok üzüldüğü belli, bir taşın üzerine kendini bırakıveriyor. İki büklüm. Kocası kolunu tutuyor, kalkıyor Juliette, iri gözleriyle uzun uzun bana bakıyor, kocasıyla birlikte uzaklaşıyorlar.

— Kelebek, diyor Dega, kaç yıl?

— Sekiz. Ağzını açmıyor, yüzüme bile bakamıyor. Galgani yaklaşıyor, konuşma fırsatı vermiyorum ona:

— Bana bir şey yollama, mektup da yazma. Bu kadar uzun bir cezaya çarptırıldığıma göre, hücrede başımı derde sokmak istemem.

— Anlıyorum.

Alçak sesle, çabucak ekliyorum: «Öğlen ve akşam yemeklerinde, tabağıma mümkün olduğu kadar bol yemek koymalarını sağla. Bu işi başarabilirsen belki bir gün görüşürüz. Elveda.»

Kendiliğimden, bizi Saint-Joseph'e götürecek ilk filikaya yürüyorum. Herkes, mezara indirilen bir tabutmuşum gibi bakıyor bana. Kimse konuşmuyor. Kısacık yolculuk süresinde, Galgani'ye söylediklerimi Chapar'a tekrarlıyorum.

— Mümkün, diyor. Cesaret Kelebek. Ardından soruyor: «Matthieu Carbonieri ne oldu?»

— Onu unuttuğum için bağışla beni. Mahkeme reisi, karara varmadan soruşturmanın biraz daha genişletilmesini istedi. İyi midir yoksa kötü mü?

— İyidir sanırım.

Cezaevine yönelen on iki kişilik dizinin başındayım.

Hızla tırmanıyorum tepeye. En garibi, hücremde yalnız kalmak için acele ediyorum. Adımlarımı o kadar sıklaştırıyorum ki aynasız:

— Ağır ol Kelebek, diyor. Kısa süre önce ayrıldığın yere dönmek ister gibisin. Geliyoruz cezaevinin kapısına.

— Soyunun! Size cezaevi komutanını tanıtıyorum.

— Geri döndüğüne üzüldüm Kelebek, diyor komutan. Sonra alışılmış sözler tekrarlıyor. Komutanın her zamanki konuşması: «A binası, 127 numaralı hücre. Kelebek, en iyi hücre seninki. Koridor kapısının tam karşısındasın, bol ışık alıyorsun, havasız kalman imkânsız. Uslu duracağını umarım. Sekiz yıl çok uzun bir süre ama, kimbilir, iyi halin görülürse belki bir - iki yılı bağışlanır. Yürekli adamsın, bunu senin için istiyorum.

İşte, 127 numaralı hücredeyim. Gerçekten de, koridora açılan telli kapının tam karşısı. Saat altıya geliyor ama ortalık eni konu aydınlık, ilk hücremdeki pis koku da yok burada. Birden güvenim geri geliyor: «Dostum Kelebek, işte seni sekiz yıl hayatta tutacak dört duvar. Ayları ve saatleri saymaktan vazgeç, hiç gereği yok. Akla yakın bir tedbir almak istiyorsan, altı aydan altı aya hesap tutmalısın. On altı kere altı ayın sonunda yeniden kurtuluyorsun. Her şey bir yana, yine de durumun eskisinden iyi. Hücrede ölsen bile, gece değilse gündüz ışık görebileceksin. Bunun önemi büyük. Karanlıkta gebermek hoş olmasa gerek. Hastalansan, doktor burada seni görebilir. Kaçıp yeniden hayata kavuşmak ya da Célier'yi öldürerek öç almak hiç de pişmanlık duyulacak şeyler değil. Buradayken onun kaçtığını öğrensen ne kadar üzülürdün kimbilir. Zaman her şeyi gösterecek dostum. Belki bir af çıkar, savaş patlar, bu kaleyi yıkacak bir yer sarsıntısı olur ya da tayfun patlak verir. Neden olmasın? Düşün ki namuslu bir adam, Fransa'ya dönüyor ve Fransızları galeyana getiriyor, onlar da Cezaevleri Yönetmeliğini değiştiriyor ve insanları giyotinsiz idam etme yöntemlerini kaldırıyorlar. Belki bu işkenceye dayanamayan bir doktor, Güyan'da olup bitenleri bir gazeteciye, bir papaza anlatır, kimbilir? Ama Célier, köpekbalıklarının midesine ineli çok oluyor. Ben yaşıyorum, kendime saygım varsa bu mezardan canlı kurtulmalıyım.

Bir, iki, üç, dört, beş, dönüş; bir, iki üç, dört, beş,

yine dönüş. Yeniden yürümeye başlıyor ve bir anda, başımı, kollarımı nasıl tutmak, rakkasın şaşmadan işlemesi için adımlarımı ne kadar uzatmak gerektiğini hatırlayıveriyorum. Bol yiyecek verilip verilmiyeceğini anlayana kadar, sabahları iki, öğleden sonraları da iki saat yürümeye kararlıyım. İlk günlerin siniriyle, boşuna gücümüzü kuvvetimizi çarçur etmiyelim.

Evet, işin tam sonunda başarısızlığa uğramak çok acı. Aslında kaçış hazırlıklarını tamamlamıştık. Bu dayanıksız sal üzerinde yüz elli kilometreden fazla bir yolu başarıyla almamız gerekiyordu. Karaya ayak bastıktan sonra da firarın üçüncü bölümü başlıyacaktı. Eğer salı başarıyla suya indirebilseydik, üç un torbasından yapılan yelken salı, saatte on kilometreyi aşan bir hızla sürükleyebilecekti. On beş saatten az, belki on iki saatlik bir süre içinde karaya varabilecektik. Tabii bütün gün yağmur yağarsa. Çünkü, ancak yağmurlu bir günde yelken açmaya cesaret edebilirdik. Hücreye atıldığımın ertesi günü yağmurun başladığını hatırlıyorum. Pek emin değilim ya. Yaptığım hataları da bulmaya çalışıyorum. Bula bula iki tane buluyorum. Marangoz, çok sağlam, mükemmel bir sal yapmaya çalıştı. hindistancevizlerini yerleştirmek için de sandığa benzer bir şey yaptı. Böylece bir yerine, iki sallık iş gördü. Tabii parça sayısı iyice arttı ve çevredekilere dikkat edilemedi.

İkinci hatam çok daha büyük: Célier'den şüphelendiğimiz günün gecesi, onu öldürmem gerekiyordu. Bunu yapsaydım şimdi, kimbilir neredeydim! Toprağa ayak bastığım sıra, ya da salı denize indirirken yakalansam sekiz yerine üç yıl yiyecektim, içimde de bir şey yapmış olmanın gönül rahatlığı bulunacaktı. Talihim yaver gitseydi şimdi karada mı olacaktım acaba, yoksa adalarda mı? Nereden bilinebilir. Belki Trinidad'da, Bowen'le karşılıklı oturmuş konuşuyordum. Ya da Curaçao'ya varmış, Piskopos Irénée de Bruyne'ün koruyucu kanadı altına girmiştim. Oradan, şu ya da bu ülkenin bizi kabul edeceğini anlamadan taş çatlasa yola çıkmazdım. Bunu da başaramazsam tek başıma küçük bir tekneye atlar ve Guajira'ya kabileme dönerdim.

Geç saatte daldım ve rahat bir uyku çektim. Bu ilk gece pek bezdirici olmadı. Yaşamak, yaşamak, yaşamak.

Kendimi umutsuzluğa kaptıracağım anlar, üç kere bu umut dolu sözü tekrarlamalıyım. «Çıkmadık candan umut kesilmez.»

Bir hafta geçti. Dünden beri, verilen yiyecekteki değişikliğin farkındayım. Öğlende koca bir parça haşlanmış et, akşam koca bir kepçe dolusu mercimek. Çocuk gibi. «Mercimekte demir vardır, sağlığa iyi gelir» diyorum.

Böyle devam ederse, günde on, on iki saat yürüyebilecek ve iyice yorgun düşüp yıldızlara yolculuk edebileceğim. Hayır, hayal dünyasında gezinmiyorum, yeryüzündeyim, ayaklarım sıkı sıkı basıyor, adalarda tanıdığım kürek mahkûmlarını düşünüyorum. Her birinin mahkûm edilmeden, ya da mahkûmiyeti sırasında başından geçen bir hikâyesi var. Adalarda dilden dile dolaşan efsaneleri de düşünüyorum. Yeniden, adaya dönersem, bunlardan birinin, gerçek olup olmadığını anlamaya çalışacağım.

Daha önce de belirttiğim gibi, kürek mahkûmları toprağa gömülmez, Saint-Joseph ile Royale arasında köpekbalıklarının kaynaştığı bir yerde denize atılır. Ölüyü un çuvalına koyarlar, ayaklarına da ağır bir taş bağlarlar. Filikanın burnuna, dikdörtgen biçiminde bir sandık yerleştirilir. Ölüler hep bu sandığa konur. Sözünü ettiğim yere varıldığında altı kürekçi, küreklerini havaya kaldırır. Biri sandığı denize doğru eğer, bir başkası altındaki kapağı açar ve ölü suya düşer. Ölünün ayağına taşı bağlayan ipi köpekbalıklarının hemen kestiğinden kuşkum yok. Çünkü bir ölü, asla suya gömülecek zamanı bulamıyor. Çabucak suyun yüzüne çıkıyor, köpekbalıkları da bu seçkin parçayı paylaşmaya koyuluyorlar. Görenlerin anlattıklarına bakılırsa, köpekbalıklarının adam yemesi müthiş bir şey. Sayıca çok olduklarından kefene sarılı ölüyü suyun dışında tutuyor, un torbasını deşerek koca koca parçalar koparıp götürüyorlar.

Gerçekten de köpekbalıklarının saldırışı anlattığım şekilde oluyor, yalnız anlayamadığım bir nokta benim için hep karanlıkta. Mahkûmların hepsi, biri öldüğünde çalan kilise çanının köpekbalıklarını oraya topladığı inancındalar. Saat altıya doğru Royale iskelesinin ucuna kadar giderseniz, ölülerin atıldığı yerde bir tek köpekbalığına rastlanmadığı olur. Küçük kilisenin çanı çalmaya başlar başlamaz, ölünün atılacağı yer yiyecek bekleyen köpekbalıkla-

riyle, göz açıp kapayıncaya dek doluverir. Günün birinde Royale çevresinde yaşıyan köpekbalıklarına yem olmayacağımı umarım. Buradan kaçarken ellerine düşmeye razıyım, hiç olmazsa özgürlük peşinde ölmüş olurum. Ama hücrede hastalanıp öldükten sonra köpekbalıklarına atılmak, başıma gelmesini hiç istemediğim şey.

Dostlarımın kurduğu düzen sayesinde karnımı tıka basa doldurduğumdan sağlık durumum çok iyi. Sabah yedi saat, öğleden sonra da altı saat durmamacasına yürüyorum. Bunun içinde akşam yediğim fasulye, mercimek, bezelye ya da pirinç dolu sahanların ömrü uzun olmuyor. Yemeği, hep kendimi zorlamadan yiyorum. Yürümek, iyi geliyor, bana sağladığı yorgunluk sağlık belirtisi, yürürken ikinci bir kişilik kazanmayı başarıyorum. Örneğin dün, bütün günümü, Ardéche yakınında küçük bir kasaba olan Favras'ın yeşil çayırlarında geçirdim. Annemin ölümünden sonra, Favras'ta öğretmenlik yapan teyzemin yanında yılın birkaç haftasını geçirirdim hep. Evet, dün, kestane ağaçları arasında gezinip mantar topluyor, ardından kuzuları güden dostum küçük çobanın köpeğine emirler yağdırıyordum. Köpek sürüden ayrılan bir kuzuyu hemen yakalıyor, ya da hızlı giden bir keçi yavrusunu cezalandırıyor, aldığı emirleri eksiksiz yerine getiriyordu. Daha da öte pınarın buz gibi suyunu ağzımda hissediyordum, burnuma yükselen minicik kabarcıklar yüzümü gıdıklıyordu. On beş yıl önce yaşanmış anların böylesine gerçeğe yakın şekilde hissedilmesi, bütün canlılığıyla yeniden yaşanması ancak bir hücrede, her türlü gürültüden uzak, mutlak bir sessizlik içinde mümkündür.

Qutine Teyzenin sarı elbisesini bile hatırlıyorum. Kestane ağaçları arasında esen rüzgârın mırıltısını, kestanelerin kuru toprağa düşerken çıkardığı tok, yaprak örtüsüne düşerken de çıkardığı yumuşak sesi duyuyorum. Yüksek katırtırnaklarının arasından fırlayan yaban domuzu beni o kadar korkuttu ki, koşarak kaçmaya başladım. Bu şaşkınlık içinde de, topladığım kestanelerin çoğunu yitirdim. Evet, hücremde yürürken bütün günümü teyzem ve küçük dostum, yetimler evinde yetişen çoban Julien'le geçirdim. Yeniden yaşanan bu tatlı, apaçık anıların içinde yuvarlanmama, yaralı ruhumun ihtiyaç duyduğu bu anılardan yararlanmama kimse engel olamaz.

Toplumun gözünde, «İnsan Yiyen»in sayısız hücrelerinden birindeyim. Aslında o toplumdan koca bir gün çaldım ve o günü Favras'nın yeşil çayırlarında, kestane ağaçları arasında geçirdim, pınardan maden suyu bile içtim.

İşte ilk altı ay bitti. Altı aydan altı aya hesap tutacağıma söz vermiştim. Sözümü tuttum demektir. Yalnız bu sabah, on altıyı onbeşe indirdim... Topu topu on beş kere altı ayım kaldı.

Bilânçoyu çıkaralım. Bu altı ayda hiç bir kişisel olay yok. Hep aynı, bol yiyecek sayesinde sağlık durumum çok iyi. Çevremde sürüyle intihar edenler, zırdeliler var, neyse ki çabucak götürüyorlar onları. Saatler ve günler boyu birinin haykırmasını, yakınmasını ve inlemesini dinlemek feci şey. Kulaklar için kötü, fakat çok rahat ettirici bir şey buldum. Bir parça sabun kesip korkunç çığlıkları duymamak için kulağıma tıkıyorum. Ne yazık ki sabun bir, iki gün içinde akıyor ve kulağımı acıtıyor.

Güyan'a geldiğimden bu yana, ilk kez, aynasızlardan bir şey isteyecek kadar alçaldım. Gerçekten de yemek dağıtan mubassır Montélimarlı, hemşerim sayılır. Kendisini Royale'de tanımıştım, hücreden alınana kadar haykırışlarıyla yeri göğü inleten delileri duymamak için bana bir parça balmumu getirmesini rica ettim. Ertesi sabah, ceviz büyüklüğünde bir topak bal mumu getirdi. O zavallıların sesini duymamak ne kadar rahatlatıcı bir şey.

Koca koca çıyanlara karşı da hazırlıklıyım. Altı ayda beni ancak bir kere ısırabildiler. Uyanıp birinin çıplak gövdemde gezindiğini hissediyor, yine de iyi dayanıyorum. İnsanın alışmadığı şey yok, bütün mesele kendine hakim olabilmekte, çünkü böceğin ayaklarının deride gezinmesi çok pis şey. Aşağı inmesini beklemek, sonra da arayıp bularak öldürmek en iyisi. Beton sıramın üstünde, hep, o gün verilen iki, üç parça ekmek duruyor. Ekmek kokusu böceği çekiyor, sıraya tırmanmak zorunda. Ben de onu hemen ezeriyorum.

Durmadan beynimi kurcalayan, saplantı halindeki bir düşünceyi kafamdan atmam gerekli. Kaçma işinde oynadığı zararlı rol anlaşılır anlaşılmaz, neden öldürmedim şu Célier'yi? Durmadan, kendi kendimle tartışıyorum: Ne zaman adam öldürmek gerekir? Vardığım sonuç şu oluyor: Hedefe ulaşmak için kullanılacak her türlü araç doğ-

rudur. Benim hedefim adadan kaçmaktı, sağlam bir sal hazırlamak ve oldukça iyi bir yere gizlemek şansını elde etmiştim. Artık yola çıkmak gün meselesiydi. Bir mucize sonucu, yerine varan son parçanın yapımından önce Célier tehlikesini öğrendiğime göre hiç düşünmeden onu temizlemeliydim. Ya yanılmış, ya görünüş beni aldatmışsa? O zaman da bir suçsuzu öldürmüş olacaktım. Ne korkunç şey! Ama senin gibi bir müebbet kürek mahkûmunun, daha da kötüsü, müebbete mahkûm edilip sekiz yıl da hücre cezasına çarptırılan birinin vicdan azabını söz konusu etmesi mantık dışı.

Kenara itilmiş bir dışkı, toplumun bir pisliğisin, ne sandın kendini? Seni mahkûm eden on jüri üyesi gerçekten bir kere, seni bu kadar ağır bir cezaya çarptırmakla iyi edip etmediklerini vicdanlarına sordular mı acaba? Dilini neyle koparacağına bir türlü karar vermediğin savcı, sözlerinde fazla ileri gittiğini hiç düşündü mü? Avukatların bile beni hatırlamıyordur. 1932 yılında,. ağırcezada görülen «Şu zavallı Kelebek'in işi» nden genel olarak söz ediyorlardır herhalde: «Aziz meslekdaşlarım, o gün pek iyi değildim. Üstelik Başsavcı Pradel harikaydı Bu işi, gösterişli bir şekilde, iddia makamının lehinde sonuçlandırdı. Gerçekten güçlü bir rakipti Pradel.»

Başkandan sonra ailem de aynı görüşte olmalı. Yalnız, başlarına açtığım belalardan ötürü yakınlarım herhalde bana epey kırgındır. Bir kişi, babam, zavallı babam oğlunun sırtına yüklediği ağır yükten ötürü söylenmiyor, ağzını açıp gık demiyordur. Bundan eminim. Bu ağır yükü, oğlunu suçlamadan, en ufak bir serzenişte bulunmadan sürüklüyordur hem. Bir öğretmen olarak yasalara saygı duyduğu, yasaların anlaşılmasını ve benimsenmesini öğrettiği halde. Yürekten haykırdığına da eminim: «Alçak herifler, yavrumu öldürdünüz, daha da beteri, yirmi beş yaşındaki oğlumu ağır bir ölüme mahkûm ettiniz!» Yavrusunun nerede olduğunu, ona neler yapıldığını bir bilse, anarşist kesilebilir.

Bu gece, «İnsan Yiyen», adını her zamankinden çok hak etti. İki kişinin kendini astığını, birinin de ağzına ve burnuna paçavra doldurarak boğulduğunu öğrendim, 127 numaralı hücre, gardiyanların nöbet değiştirdiği yerin yakınında, her keresinde de konuşmalarının bir bölümünü

duyabiliyorum. Örneğin bu sabah geceki olayları duymamı engelleyecek kadar alçak sesle konuşmadılar.

Altı ay daha geçti. Hesabı tutuyor ve tahtaya güzel bir «14» yazıyorum. Altı ayda bir faydalandığım bir çivim var. Evet bir kere daha bilânço çıkarıyorum. Sağlık durumum iyi, moralim de yerinde.

Yıldızlara yaptığım yolculuklar sayesinde, büyük umutsuzluk nöbetleri geçirdiğim pek az. Bu umutsuzluk nöbetlerinin üstesinden çabucak geliyor ve hemen, kötü düşünceleri kovan gerçek ya da uydurma bir yolculuk kuruveriyorum. Célier'nin ölümü, bu şiddetli nöbet anlarının üstesinden gelmeme büyük ölçüde yardımcı oluyor. Kendi kendime: Yaşıyorum, yaşıyorum, diyorum. Hayattayım, yaşamalıyım, yaşamalıyım ki bir gün özgür olabileyim. Benim kaçmama engel olan Célier öldü, günün birinde benim gibi özgürlüğüne asla kavuşamıyacak. Oysa ben, kurtulacağımdan eminim. Otuz sekizinde hücreden çıksam pek yaşlı sayılmam, bir daha kaçtığımda da kurtulacağımı biliyorum.

Bir, iki, üç, dört, beş, dönüş; bir, iki, üç, dört, beş, ikinci bir dönüş. Birkaç gündür bacaklarım kapkara, diş etlerimden kan geliyor. Hasta listesine yazılayım mı? Baş parmağımla bacağımın altına doğru basıyorum, izi kalıyor. Her yanım su dolu sanki. Bir haftadan beri ancak, on - on iki saat yürüyebiliyorum. Altı saatlik iki yürüyüş beni çok yoruyor. Dişlerimi yıkamaya kalkıp sert havluyu sabunlayarak sürsem çok canım acıyor, diş etlerim müthiş sancıyor. Dün bir dişim kendiliğinden düştü, üsteki ön dişlerimden biri.

Bu yeni altı ay, gerçek bir ihtilâlle sonuçlanıyor. Dün başlarımızı dışarı çıkardık, koridordan geçen doktor hepimizin dudaklarını kaldırdı ve dişlerimize baktı. Bu sabah, hücreye girdikten tam on sekiz ay sonra kapı açıldı.

— Dışarı çıkın, duvara dayanın ve bekleyin dendi.

Kapının yanında duran ilk mahkûm bendim, ardımdan aşağı yukarı yetmiş kişi göründü. «Sola dön, marş!» Binanın öbür ucuna yürüyüp avluya çıkan dizinin sonunda buldum kendimi.

Saat dokuz. Kısa kollu bir haki gömlek giyen genç doktor, açık havada, küçük bir tahta masanın başına oturmuştu. Yanında iki mahkûm hastabakıcı, bir mubassır has-

tabakıcı duruyordu. Dördü de bana yabancı kişilerdi. Elde tüfek, on aynasız da bizleri kolluyordu. Komutanla baş mubassır ise ayakta durmuş, ses etmeden bakıyorlardı.

— Herkes soyunsun! diye bağırdı baş mubassır. Elbiselerinizi koltuğunuzun altına alın. En baştaki. Adın ne?

— C...

— Ağzım aç, bacaklarını da. Şu içteki dişi çekin. Önce iyotlu alkol, ardından metilen mavisi, günde iki kere de, yemeklerden önce kaşıkotu şurubu.

Sıra, en son bana geliyor.

— Adın?

— Charriére.

— Gördüğüm, sağlamca gövdeli tek mahkûmsun. Yeni mi geldin?

— Hayır.

— Ne kadardır buradasın?

— Bugün on sekiz ay oluyor.

— Neden diğerleri gibi zayıf değilsin?

— Bilmem.

— Ben söyleyeyim. Onlardan daha çok yemek yiyor, ya da o işi çok az yapıyorsun. Ağzını, bacaklarını aç. Biri sabah, biri akşam, günde iki limon verilecek. Limonları em, posasıyla diş etlerini ovala, skorbite yakalanmışsın.

Diş etlerim iyotlu alkolle ovuluyor, ardından metilen mavisi sürülüyor, elime bir limon tutuşturuluyor. «Geri dön!» Yine sıranın sonunda hücremin yolunu tutuyorum.

Hastaları avluya çıkarmak, güneşlendirmek, doktora göstermek gerçek bir ihtilâl. Şimdiye kadar hücre cezası alanlar böyle şey görmemişler. Ne oluyor? Sakın doktor, o ünlü yönetmeliğin suç ortaklığını reddetmesin? Sonradan dost olacağım bu doktorun adı Germain Guibert. Hindiçini'de öldü. Karısı, yıllar sonra Venezuella'nın Maracaibo şehrine gönderdiği mektupla bildirdi öldüğünü.

On günde bir, hastalar güneşe çıkarılacak. Reçete hep aynı: İyotlu alkol, metilen mavisi, iki limon. Durumum ne düzeliyor, ne kötüye gidiyor. İki kere kaşıkotu şurubu istedim, doktor vermedi. Gitgide sinirleniyorum, çünkü eskisi gibi de yürüyemez oldum. Bacaklarımın altı da hep şiş ve kapkara.

Bir gün sıramı beklerken, altına sığınıp güneşten korunmaya çalıştığım ağacın, cılız, limon vermeyen bir limon

ağacı olduğunu gördüm. Bir yaprak koparıp çiğnedim, sonra hiç düşünmeden, dallarından birinin ucunu kopardım. Dalın ucunda bir kaç tane de yaprak vardı. Doktor çağırdığında, dalı arkama götürüp, doktor, dedim, suç limonlarınızın mı bilmem, ama bakın arkamda ne çıktı? Sonra dönüp küçük dalı ve yaprakları kendisine gösterdim.

Aynasızlar önce bir kahkaha koyverdiler, sonra baş mubassır:

— Doktora saygısızlık ettiğiniz için cezalandırılacaksınız, dedi.

— Hiç bile, diye atıldı doktor. Şikâyetçi olmadığımdan bu adama ceza veremezsiniz. Limon istemiyor musun artık? Söylemek istediğin bu mu?

— Evet doktor, limondan bezdim, iyileştirmiyor da. Bir de kaşıkotu şurubunu denemek istiyorum.

— Sana şurup vermedim, çünkü elimde çok az var. Ağır hastalara saklıyorum. Limonlarla birlikte günde bir kaşık da şurup içersin bundan böyle.

— Doktor, yosun yiyen kızılderililer gördüm. Aynı yosunlar Royale'de var. Saint-Joseph'de de olmalı.

— Bana iyi bir fikir verdin. Gerçekten, denizin kıyısında gördüğüm bir yosundan hepinize her gün dağıttıracağım. Kızılderililer yosunu pişirip mi yiyorlardı, yoksa çiğ mi?

— Çiğ.

— Peki, teşekkür ederim. Komutanım, bu adam cezalandırılmayacak değil mi? Size güveniyorum.

— Olur yüzbaşım.

Bir mucize oldu. Sekiz günde iki saat güneşe çıkmak, doktor sırasını beklemek, değişik yüzler görmek birkaç kelime konuşmak; kim, böyle akıl almaz bir şeyin olacağını düşünebilirdi? Hepimiz için büyük bir değişiklik: Ölüler doğrulup güneşin altında yürüyorlar; canlı canlı gömülenler nihayet birkaç şey söyleyebiliyorlar. Bu yenilik, her birimize hayat üfleyen bir şişe oksijen.

Şakır, şukur, sonu gelmez bir şakırtı, bir perşembe sabahı saat dokuzda bütün hücre kapılarını açıyor. Herkesin kapısının esiğinde durarak: «Mahkûmlar, diye bağırıyor biri, vali sizleri görmeye geldi.»

Yanında doktor olması gereken beş subayla, uzun boylu, yakışıklı, kır saçlı bir adam ağır ağır hücrelerin önün-

den geçiyor. Ağır cezalara çarptırılanların ve bu cezalara çarptırılma nedenlerinin kendisine anlatıldığını duyuyorum. Bana gelmeden, uzun süre ayakta bekleyecek gücü bulamayıp oturan bir mahkûmu kaldırıyorlar. Yamyam Gravil-le kardeşlerden biri bu.

Bir subay:

— Aman, diyor bu adam canlı cenazel

Vali cevap veriyor:

— Hepsinin durumu, berbat.

Sıra bana geliyor. Komutan:

— En ağır ceza bunun, diyor.

— Adınız ne? diye soruyor vali.

— Charriére.

— Cezanız?

— Hırsızlık, devlet malını zimmete geçirmek. v.s. ile cinayetten sekız yıl.

— Ne kadarını yattın?

Sorusuna karşılık veriyorum:

— Davranışı nasıl? diye soruyor vali.

— İyi, diyor komutan.

— Sağlık durumu?

— Şöyle böyle, diyor doktor.

— Bir diyeceğiniz var mı?

— Bu rejimin insanlık dışı ve Fransız ulusu gibi bir ulusa yakışmıyacak kadar beter olduğunu belirtmek istiyorum.

— Nedenlerini söyler misiniz?

— Konuşmak yok, gezinmek yok, yakın zamana kadar doktora çıkmak da yoktu.

— İyi dayanın, valiliğim süresince belki sizler için bir af çıkarabilmeyi başarırım.

— Sağolun.

O günden sonra, Martinique ve Cayenne'den gelen vali ile baş doktorun emriyle her gün bir saat yürüyüş yapılacak, denize girilecek. Köpekbalıklarından korunmak için de, iri kayalarla çevrili bir havuz yapılacak.

Her sabah dokuzda, yüzer kişilik gruplar halinde çırılçıplak yüzmeye gidiyoruz. Çırılçıplak denize inebilmemiz

için, o saatlerde mubassır karılarıyla çocuklar eve kapanıyorlar.

Bir aydan beri bu böyle devam ediyordu. Herkesin yüzü değişti. Güneşte geçirilen bir saat, tuzlu suda yüzmek, konuşabilmek, gerek ruh ve gerekse bedenen hasta olan bu hücreye kapatılmış sürüyü tepeden tırnağa değiştirdi.

Bir gün, denizden cezaevine dönerken sıranın en arkalarındaydım. Umutsuz bir kadın sesiyle iki patlama geliyor kulağıma.

— İmdat! Yavrum boğuluyor! diye haykırıyor kadın.

Sesler iskeleden geliyor, iskelede denize kadar inen beton bir yol, ucuna tekneler yanaşıyor.

— Köpekbalıkları diye bağırıldığını da duyuyorum.

İki silâh sesi daha işitiliyor. Herkes, imdat sesleriyle patlamaların geldiği yere dönmüş bakıyor. Düşünmeden bir gardiyanı itiyor ve çırılçıplak iskeleye koşuyorum. Oraya vardığımda, deliler gibi haykıran iki kadın, üç mubassır ve bir Arap gardiyan gözüme ilişiyor.

— Atlayın suya! diye haykırıyor kadın. Uzak değil. Yüzme bilmiyorum, bilsem atlardım. Ödlek alayı!

— Köpekbalıkları diyor bir aynasız ve yine ateş ediyor.

Mavi - beyaz elbiseleriyle küçük bir kız suda çırpınıyor, hafif akıntıya kapılmış sürükleniyor. Ölülere mezar olan akıntıların birleştiği yere gidiyor ama henüz epey uzağında. Aynasızlar durmadan ateş ediyorlar, bir çok köpekbalığı vurmuş olmalılar ki küçüğün yanında bir kaynaşmadır gidiyor.

— Ateş etmeyin! diye bağırıyorum.

Ve düşünmeden atıyorum kendimi suya. Akıntının yardımıyla çabucak kızın yanına yaklaşıyorum. Sırtındaki elbise sayesinde henüz suyun üstünde, köpekbalıklarını uzaklaştırmak için de ayaklarım bütün gücüyle suya vuruyor.

Otuz, kırk metre kala, Royale'dan yola çıkan ve olayı uzaktan gören bir filika hızla geliyor. Benden önce yetişip kızı yukarı çekiyorlar. Hırsımdan köpekbalıklarını bile unutup başlıyorum ağlamaya, derken beni de yukarı alıyorlar. Hayatımı boşuna tehlikeye attım.

Daha doğrusu, boşuna tehlikeye attığımı sanıyordum. Çünkü, bir ay sonra, yaptığıma karşılık olarak, Doktor Germain Guibert, sağlık nedenleriyle hücre cezamın kaldırılmasını sağlıyor.

ROYALE'E DÖNÜŞ

MANDALAR

BÖYLECE, bir mucize sonucu, normal cezamı çekmek üzere Royale'e dönüyorum. Sekiz yıl hücre cezasıyla oradan ayrıldım, kızı kurtarmak için kendimi denize attığımdan on dokuz ay sonra dönüyorum.

Dostlarımla buluştum yine: Eskisi gibi muhasebecilik yapan Dega, postacı Galgani, bizim olayın duruşması sonucu beraat eden Carbonieri, Grandet, marangoz Bourset, arabalı bacanaklar Naric ve Quenier, hastabakıcılık yapan Chatal ve ilk firar yoldaşım, Royale'de hastabakıcı yardımcılığı görevine devam eden Maturette.

Korsikalı haydut sürüsü de yerli yerinde: Essari, Vicoli, Césri, Razori, Fosco, Maucuer, Marsilya Borsası olayına karışan Chapar. 1927 - 1935 yıllarının bütün yıldızları burada.

Dufrêne'in katili Marsino, geçen hafta düşkünlükten öldü. O gün, köpekbalıkları, gerçekten seçkin bir yemek yediler. Kendilerine, Paris'in başta gelen bir mücevher uzmanı sunuldu.

Komedyen diye anılan ve bir şoförle birlikte yakın

hem çok yakın (!) arkadaşını öldüren Barrat, Royale hastanesinde laboratuvar şefi ve eczacı. Şakacı bir doktor: «Soylu olduğun ölçüde veremli sayılabilirsin» diyor.

Kısacası, Royale'e dönüşüm büyük gürültü koparıyor. Azılılar binasına girdiğimde bir cumartesi sabahı. Herkes orada, hepsi de beni kutluyor ve dostluklarını gösteriyorlar. Yanlışlık sonucu kellesinin tehlikeye girdiği o sabahtan sonra pek konuşmayan saatçi bile yerinden kalkıp geliyor, elimi sıkıyor.

— Eeee dostlar, iyisiniz ya?

— İyiyiz Kelebek, hoşgeldin.

— Yerin hazır, diyor Grandet. Gittiğin günden beri boş duruyor.

— Sağolun hepiniz. Yeni bir şey var mı?

— İyi bir haber aldım.

— Nedir o?

— Bu gece, uslular koğuşunun karşısındaki odada, seni ağacın tepesinde gözetleyip ele veren Arap ölü bulundu. Herhalde onu sağ bulmanı istemeyen ve angaryadan kurtarmayı düşünen bir dostun öldürmüştür.

— Herhalde, teşekkür etmek için bilmek isterdim onu öldüreni.

Belki bir gün, kendisi söyler. Bu sabahki içtimada, kalbine saplanan bıçakla bulundu Arabın ölüsü. Ne kimse bir şey duymuş, ne de bir şey gören var.

— Kumar işi ne âlemde?

— İyidir, yerin seni bekliyor.

— Sağol, demek yeniden müebbetliğimizi çekmeye başlıyoruz. Bakalım bu iş nasıl ve ne zaman bitecek.

— Kelebek, sekiz yıl yediğini duyunca hepimiz donduk kaldık. Artık adada, her şeyi göze alarak sana yardım etmekten kaçınacak birinin bulunabileceğini sanmıyorum.

— Komutan sizi çağırıyor, diyor içeri giren Arap gardiyan.

Onunla birlikte çıkıyorum. Nöbet yerinde birkaç aynasız, dostça sözlerle beni karşılıyorlar. Arabın ardından yürüyor ve komutan Prouillet'nin yanına giriyorum.

— İyi misin Kelebek?

— İyiyim komutanım.

— Cezanın bağışlanmasına çok sevindim, meslekda-

şımın kızını kurtarmak için gösterdiğin gözüpeklikten ötürü de seni kutlarım.

— Sağolun.

— Balık avlama izniyle lâğımcılık görevine dönene kadar seni, sığırtmaç yapıyorum.

— Bu işi bana vermek başınızı derde sokmazsa kabul.

— Orası beni ilgilendirir. Atölye şefi artık burada değil, ben de, üç hafta sonra Fransa'ya dönüyorum. Tamam mı, yarın çalışmaya başlıyorsun.

— Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum komutanım.

— Bir ay sonra yeniden kaçmaya kalkmak üzere değil mi? diyor Prouillet gülerek.

Koğuşta hep aynı adamların gitmeden önceki hayatlarını sürdürdüklerini görüyorum. Kumarbazlar kumar için yaşıyor, kumardan başka şey düşünmüyor. Genç oğlanları kendilerine bağlayanlar yiyor, içiyor, oğlanlarıyla yatıp kalkıyorlar. İki erkek arasındaki aşk ve ihtirasın gece ve gündüz bütün düşünceleri kapladığı birer aile bunlarınki. Kıskançlık olayları, «kadın» la «erkeğin» hiç durmadan birbirini kolladığı, biri bıkıp yeni aşklara koşunca kaçınılmaz cinayetlere yol açan sınırsız ihtiraslar.

Güzel Charlie (Barrat) uğruna, Simpson adlı bir zenci, geçen hafta Sidero diye birini öldürmüş. Bu adam, Simpson'un Charlie uğruna öldürdüğü üçüncü kişi.

Kampa geleli birkaç saat oluyor ama, şimdiden iki kişi benimle görüşüyor.

— Bak Kelebek, Maturette senin oğlanın mı, öğrenmek istiyorum.

— Neden sordun?

— Beni ilgilendiren bir takım sebeplerden.

— Söyleyeceklerimi iyi dinle. Maturette, benimle birlikte iki bin beş yüz kilometrelik uzun bir yolculuk yaptı ve yolculuk süresince de erkekçe davrandı. Sana söyleyeceklerim bu kadar.

— Seninle birlikte mi yaşıyor, onu öğrenmek istiyorum.

— Hayır, cinsel yönden Maturette'le alış-verişimiz yok. Dost olarak kendisine büyük değer veriyorum, ona kötülük edilmedikçe gerisi beni ilgilendirmez.

— Ya bir gün benim karım olursa?

— Eğer Maturette razı gelirse hiç bir şeye karışmam. Ama oğlanın olması için onu korkutursan karşında beni bulursun.

İster «erkek» olsun, ister «kadın» buradaki bütün sapıklar birbirinin aynı. Hepsi de, başka hiç bir şey düşünmeden ihtiraslarına gömülüp yaşıyorlar.

Benim kafilemle buraya gelen, altın tüplü İtalyan'a rastlıyorum.

— Hâlâ burada mısın?

— Kaçmak için elimden geleni yaptım. Annem on iki bin frank yolladı, altı binini aynasıza haraç olarak verdim, dört biniyle hastaneye yattım, röntgen için Cayenne'e gönderildim, yine başaramadım. Sonra iyi tanıdığım bir arkadaşımı yaralamakla suçlattım kendimi. Tanırsın Korsikalı haydut Razori'yi.

— Evet, sonra?

— Anlaştık, karnında bir yara açtı, birlikte askerî mahkemenin karşısına çıktık. O yaralanan, ben de sanık olarak. Ayağımız yere değmedi. On beş günde işimiz bitti. Altı ay hücre cezası yedim, geçen yıl yattım. Orada olduğumu bile duymamışsın. Kelebek, artık dayanamıyorum, kendimi öldüreceğim.

— Hiç olmazsa kaçarken denizde öl, özgür olarak can verirsin.

— Haklısın, her şeye hazırım ben. Bir şey hazırladın mı, bana işaret çak.

— Kabul.

Böylece Royale'de hayat yeniden başladı. Bu kez sığırtmaçlık yapıyordum. Brutus adında bir mandam vardı. Ağırlığı iki ton geliyordu, diğer mandaların katiliydi, Brutus. Bu işle uğraşan mubassır Agosti: «Ona verilen son fırsat, dedi. Bir manda daha ölürse vurulacak.»

Bu sabah Brutus'le tanıştım. Sürücülüğünü yapan Martiniqueli zenci, işi öğretmek için bir hafta benimle kalacak. Brutus'ün burnuna işeyip onunla hemen dost oldum: Koca dili tuzlu şeylere bayılıyor. Sonra, hastanenin bahçesinden topladığım birkaç ham meyve verdim. Üzerinde üç bin litrelik bir su fıçısı bulunan araba o kadar eski görünüşlü ki, tembel krallar zamanından kalma sanki. Brutus, öküz gibi arabanın okuna koşulu. Brutus'le bir-

likte yapacağımız iş, denize inip fıçıya su doldurmak ve bu dik yokuşu tepeye kadar tırmanmak. Yukarı vardığımızda fıçının anahtarını açıyorum, sular akıyor ve sabahki kenef temizliğinden arta kalanı sürükleyip götürüyor. Saat altıda başlıyorum, dokuza doğru işim bitiyor.

Dört günün sonunda, Martiniqueli, bu işi tek başıma görebileceğimi söylüyor. İşin tek dertli yanı var: Sabah saat beşte, çamurlu sulara dalıp yüzerek Brutus'ü aramak zorundayım. Çünkü bizim manda pek tembel, çalışmayı pek sevmiyor. Burun delikleri çok hassas olduğundan bir halka geçirilmiş, elli santim kadar uzun bir zincir devamlı bu halkadan sarkıyor. Yerini keşfettiğimde dalıyor, ötelerden çıkıyor. Bu iğrenç çamurlu, çeşitli hayvancıklar ve nilüferlerle dolu suda bazen bir saatten fazla Brutus'ü arıyorum. İyiden iyiye kızıp ana avrat sövüyorum: «Namussuz Kerhaneci! İnatçı herif seni! Çıkıyor musun, yoksa geleyim mi yanına?» Zincir ucunu yakaladım mı bir şey yapamıyor. Küfürlere aldırdığı bile yok. Ama sudan çıktığında yine dost oluyoruz.

Tatlı su dolu, iki boş yağ bidonum var. Önce yıkanıp o pis, vıcık vıcık çamurlu suyu üstümden atıyorum. İyice sabunlanıp temizlenince, genellikle elimde yarım bidon kadar daha temiz su kalıyor. Bu suyla da Brutus'ü yıkıyor, hindistancevizi kabuğundan bir keseyle temizliyorum. Keseyle hassas yerlerini de iyice ovalıyor, temizlendikçe üstüne su döküyorum. O zaman Brutus başını ellerime sürüyor ve kendiliğinden arabanın önüne geçip duruyor. Martiniquelinin yaptığı gibi, onu hiç sopayla dürtüklemiyorum. Bu yüzden bana minnettar, onun zamanından da hızlı sürüyor arabayı.

Bir de, Brutus'e âşık dişi manda var. Yanımızda yürüyerek bize refakat ediyor. Öbür sığırtmaç gibi kovalamıyorum dişi mandayı, tam tersi. Brutus'ü öpmesine, gittiğimiz yere kadar gelmesine izin veriyorum. Örneğin, öpüşürlerken ikisini de rahatsız etmiyorum. Brutus bana minnettar, üç bin litrelik suyu büyük bir hızla yukarı çıkararak minnetini gösteriyor. Marguerite'le öpüşürken bana kaybettirdiği zamanı telâfi etmek ister gibi, (dişi mandanın adı da Marguerite.)

Dün, sabah içtimaında, Marguerite yüzünden bir rezalet koptu. Söylenilene göre, Martiniqueli zenci alçak

bir duvara çıkıp dişi mandayı beceriyormuş. Aynasızlardan biri tarafından enselenince de otuz gün hücre cezasına çarptırılmış. Hukukî gerekçe de «hayvan üzerine fiil-i livata». Dünkü içtima sırasında, Marguerite kampa geldi, altmış kişinin önünden geçip zencinin yanına vardığında arkasını dönüp durdu. Büyük bir kahkaha koptu, bizim zenci de utancından kıpkırmızı —özür dilerim— kül rengi kesildi.

Üç kere inip su çıkarmam gerekiyor. En uzunu fıçıyı alttan doldurmak. Yine de işimi çabuk görüyor, dokuzda bitirip balığa çıkıyorum. Sabahları Brutus'ü bataktan çıkarmak için, Marguerite'yi kendime müttefik yaptım. Sevgilisinin kulağını kaşırken, Marguerite, aşka gelen kısraklarınkine benzer bir ses çıkarıyor. O zaman da Brutus, kendiliğinden sudan fırlıyor. Artık sabahları yıkamak zorunda kalmadığım halde, onu eskisinden iyi temizliyorum. Tertemiz ve içinde geceyi geçirdiği pis suyun leş kokusundan kurtulduğunda Marguerite ondan daha çok hoşlanıyor. Bizim Brutus'ün keyfi de iyice yerine geliyor.

Denizden tepeye doğru çıkarken, yolun yarısında bir düzlük var. Bu düzlükte de koca bir kaya. Brutus orada soluk alıyor, ben de tekerleğin arkasına taşı yerleştiriyorum, böylece daha iyi dinleniyor. Ama bu sabah, Danton adında ve Brutus kadar iri bir manda, hindistancevizi fidanlarının yaprakları arkasında gizlenmiş, bizi bekliyordu. Yerinden fırladığı gibi Brutus'e saldırdı. Brutus kenara çekilip saldırıyı savuşturunca Danton arabaya tosladı. Boynuzları fıçıya girdi. Danton kurtulmak için büyük çabalar harcarken, ben Brutus'ün koşumlarını çözdüm. Bunun üzerine Brutus yokuşu tırmanarak iyice gerildi, sonra dört nala Danton'un üstüne saldırdı. Korku ya da umutsuzluk, Danton, Brutus üzerine varmadan kendini kurtardı. Hızını alamıyan bizim manda da arabaya çarptığı gibi devirdi.

Bunun üzerine garip bir olayla karşılaştım. Brutus'le, Danton, itişmeden boynuzlarını birbirine değdirdiler ve başladılar bu koca boynuzları tokuşturmaya. Bağırmıyor, yalnız soluyorlardı ama konuşur gibiydiler. Derken dişi manda, yokuşu tırmanmaya başladı, bizim iki erkek de peşinden seğirtti. Ara sıra yine duruyor ve boynuz tokuşturuyorlardı. Tokuşturma işlemi uzayınca Marguerite

baygın baygın böğürüyor ve yoluna devam ediyordu. Bizim iki dev de, yanyana peşinden gidiyordu. Üç kere aynı şey tekrarlandı ve sonunda düzlüğe çıkıldı. Vardığımız yer fenerin önü, aşağı yukarı üç yüz metre eninde bir alan. Alanın ucunda mahkûmlar kampı, sağında ve solunda da mahkûmlarla görevlilerin hastaneleri.

Danton'la, Brutus hep yirmi adım geriden gidiyorlar. Marguerite ise, sakin sakin alanın ortasına yürüyor duruyor, iki düşman dişinin yanına geliyorlar. Marguerite, zaman zaman, o uzun ve şehvetli böğürtüyü koyuveriyor. Danton'la, Brutus'ün boynuzları yeniden tokuşuyor, bu kez gerçekten konuştuklarını sanıyorum. Çünkü soluklarına, bir anlamı olması gereken sesler karışıyor.

Bu konuşmanın ardından, ağır ağır, biri alanın sağına gidiyor, diğeri soluna. İki uçta duruyorlar. Aralarında üç yüz metre var. Marguerite ortada bekliyor. Ne yapmak istediklerini anladım: Bal gibi düello bu, kazanan da dişi mandaya sahip olacak. Dişi de bundan memnun, iki herif, uğruna döğüşecek diye şişinip duruyor.

Marguerite'in bağırtısı üzerine birbirlerine doğru atılıyorlar. Yüz elli metrelik yolda hızlandıkça, iki ton çeken ağırlıklarının ne kadar arttığını sizlere söylemek gereksiz tabiî. İki kellenin tokuşması müthiş oluyor, iki manda da yere serilip beş dakika kımıldanamıyor. İkisinin de bacakları yerden kesildi. İlk kendine gelen Brutus, bu kez dört nala gidip eski yerini alıyor. Çatışma iki saat sürdü. Bazı aynasızlar Brutus'ü öldürmek istiyorlardı, engel oldum, sonunda bir çatışma sırasında Danton'un fıçıya çarparak zedelenen boynuzu kırıldı. Peşinde Brutus başladı kaçmaya. Kovalamaca da ertesi güne kadar sürdü. Geçtikleri bahçe, mezarlık ve çamaşırhanede ne var ne yok kırdılar.

Ancak bütün bir gece ve ertesi sabah boğuştuktan sonra, saat yedide Brutus Danton'u mezbahanın yanındaki duvara dayadı ve oracıkta boynuzunu karnına geçiriverdi. Düşmanın işini bitirmek için Brutus debelendi durdu ve boynuzu Danton'un karnında kanırtıp döndürdü. Bir kan ve barsak deresinin ortasına yığılan Danton yenilgiye uğrayarak can verdi.

Bu devler savaşı Brutus'ü o kadar yordu ki, yerinden kalkabilmesi için boynuzunu düşmanın karnından

kurtarmam gerekti. Sersemleyerek deniz boyunca uzanan yolda ilerledi, orada yanına gelen Marguerite, boynuzsuz başını ve kalın boynunu sağa sola sallayarak Brutus'le birlikte yürüdü.

Zifaf gecelerinde hazır bulunmadım, çünkü mandalardan sorumlu olan aynasız beni, Brutus'ü çözmekle suçladı. Sığırtmaçlık görevim de böylece sona erdi.

Komutanla, Brutus konusunda görüşmek istedim.

— Ne oldu Kelebek? Brutus'ün öldürülmesi gerekiyor. Bu geberttiği üçüncü manda.

— Ben de Brutus'ü bağışlamanız için gelmiştim. Mandalara bakmakla görevli adamın bir şeyden haberi yok. İzin verirseniz, Brutus'ün, meşru müdafaa halinde öbür mandayı öldürdüğünü anlatacağım.

Komutan gülümsedi:

— Dinliyorum.

— ...Mandama diğerinin saldırdığını anladınız herhalde komutanım, dedim. Brutus'ü salıvermeseydim, Danton onu öldürecekti. Arabaya ve boyunduruğa bağlı olduğundan, Brutus da kendini koruyamıyacaktı tabii.

— Doğru, dedi komutan.

Tam o sıra, mandalara bakan aynasız göründü.

— Günaydın komutanım. Kelebek, ben de sizi arıyordum. Bu sabah işe gider gibi yapıp adada gezintiye çıktınız. Oysa hiç bir işiniz yoktu.

— Bay Agosti, aralarmdaki savaşı durdurup durduramıyacağımı anlamaya çalışıyordum. Ne yazık ki, iki hayvan da çılgına dönmüştü.

— Mümkün, ama bundan böyle sığırtmaçlık yapamıyacaksınız, daha önce de söyledim size. Hem pazar günü Brutus öldürülecek, buradakilere de yiyecek et çıkacak.

— Bunu yapamazsmız.

— Siz buna engel olamazsınız.

— Ben olamam ama, komutan engel olabilir. O yetmezse, Brutus'ü kurtarmak için Doktor Germain Guiberet'in aracılık etmesini isterim.

— Siz neden karışıyorsunuz?

— Bu is beni de ilgilendiriyor da, ondan. Mandadan ben sorumluyum, üstelik kendisiyle dostuz.

— Manda sizin dostunuz mu? Benimle dalga mı geçiyorsunuz?

— Bay Agosti, bir dakika konuşturacak mısınız beni?
— Bırakın da mandasını savunsun, dedi komutan.
— Peki, buyrun.
— Bay Agosti, hayvanların aralarında konuştuklarına inanır mısınız?
— Neden olmasın, tabiî aralarında anlaşırlar.
— Öyleyse Danton'la, Brutus konuşup anlaşarak düelle ettiler.

Her şeyi, bir kere daha, baştan sona kadar anlattım.
— Cristcho! dedi Korsikalı. Garip adamsınız vesselâm Kelebek, Brutus'le görüşün anlaşın, ama bir manda daha öldürürse onu komutan bile kurtaramaz. Sizi görevinize iade ediyorum. Brutus'ü çalıştırmaya bakın.

İki gün sonra, atölyede onarılan arabaya koştuğumuz Brutus, yanında karısı Marguerite ile günlük su taşıma işine yeniden başladı. Soluk aldığımız yere varıp arabanın tekerleklerine taşı yerleştirdikten sonra: «Danton nerede Brutus?» diyorum. Bizim koca dev bir çekişte arabayı kurtarıyor ve zafer kazanmış bir galip edasıyla, fırladığı gibi yokuşun başını buluyordu.

Saint - Joseph'de İsyan

Sahte özgürlük havası yüzünden adalar çok tehlikelidir. Herkesin iyice yayılıp gürültüsüz patırtısız yaşamaya devam ettiğini görmek beni üzüyor. Kimi cezasının sonunu bekliyor, kimi de hiç bir şey; sapıklıklarına dalıp gidiyorlar.

Gece hamağıma uzanmış yatıyorum, koğuşun öbür ucundaki oyun o kadar büyüdü ki, iki dostum, Carbonieri ile Grandet'nin oyunu birlikte yönetmesi gerekiyor. Biri yeterli değil. Ben geçmişte kalan anıları canlandırmaya çalışıyorum. Ama anılar bir türlü canlanmak istemiyor. Sanki ağır cezaya çıkan ben değilim. O feci günün buğulu görüntülerini aydınlatmak için kendimi zorluyor, kişilerin birini bile açıkça seçemiyorum. Yalnız tüm amansız gerçeğiyle savcı karşımda. Allah kahretsin! Kendimi Trinidad'da, Bowen'in evinde bulduğum gün seni ele geçirdiğimi sanmıştım. Alçak adam, bana nasıl bir büyü yapmışsın ki, altı kere kaçmayı denedim, altısında da özgürlüğüme kavuşamadım. İlkinin haberini aldığında rahat

uyuyabildin mi acaba? Korkup korkmadığını öğrenmek istiyorum, ya da içine gömdüğün kokuşmuş yoldan kırk üç gün sonra silkinip çıktığımı duymak seni çıldırttı mı? Ben hırsımdan delirecek gibiyim. On bir ay sonra yeniden küreğe dönmem için başıma büyük bir uğursuzluk sarmış olmalısın. Belki de Tanrı dilediğim kadar sürdürebileceğin o ilkel hayatı küçümsediğim için beni cezalandırdı.

İki büyük aşkım, Lali ve Zoraima, jandarmasız, içinde yaşıyan insanların karşılıklı anlayışından başka yasa bilmeyen kabile. Evet, kendi hatam sonucu düştüm tekrar buraya. Yine de kaçmaktan başka şey düşünmemeliyim, kaçmak ya da ölmek. Yakalanıp yeniden küreğe götürüldüğümü duyduğunda, ağırceza mahkemesindeki, zafere ulaşmış galiplerin gülüşüyle: «İyi oldu, onu gömdüğüm kokuşmuş yola yeniden girdi», diye düşündüysen yanıldın. Ruhum ve kafam, asla o alçaltıcı yolun yolcusu olmayacak. Yalnız gövdemi elinde tutuyorsun: Muhafızların, cezaevleri yönetmenliğin günde iki kere benim kampta bulunduğumu anlamak için yoklama yapıyorlar, bu kadarı hepinize yetiyor. Sabahın altısında: «Kelebek?» «Burda.» Akşamın altısında: «Kelebek?» «Burda.» İşler yolunda demektir. Altı yıla yakın bir süredir elimizde, çürümeye başlamıştır, talihimiz yaver giderse önümüzdeki günlerin birinde kampana köpekbalıklarını, törenle onu yutmağa çağıracak. İnsanı aşındırarak, yok eden ceza yönetmenliğinin bedavadan sunduğu günlük şölene davet edecek.

Yanılıyorsun, hesapların doğru değil. Benim maddî varlığımın, manevî varlığımla hiç ilgisi yok. Bir şey söyleyeyim mi sana? Ben buranın adamı değilim, buradaki mahkûmların alışkanlıklarından hiç birini benimsemedim, en yakın arkadaşlarımınkini bile. Devamlı olarak kaçmaya adayım.

Ağırceza mahkemesinde beni suçlayan adamla konuşurken, iki kişi yattığım yere yaklaşıyor:

— Uyuyor musun Kelebek?.

— Hayır.

— Seninle konuşmak istiyorduk.

— Konuşun. Sesinizi yükseltmezseniz burada sizi kimse duymaz.

— Mesele şu, bir isyan hazırlıyoruz.

— Planınız var mı?

— Bütün Arapları, aynasızları, karılarını ve kötü tohum saydığımız çocuklarını öldüreceğiz. Bu iş için ben, Arnaud ve dostum Hautin bizimle birlik olan dört kişinin de yardımıyla silâh deposuna saldıracağız. Silâhları işler halde tutmaya çalışıyorum, depoda görevliyim. Depoda 23 mekineliyle seksenden fazla tüfek var. Harekete geçerken...

— Yeter, bundan sonrasını anlatma. Bu işte yokum. Güvendiğiniz için sizlere teşekkür ederim, ama yokum.

— İsyanın elebaşılığını kabul edeceğini sanmıştık. Bırak da uzun uzun incelediğimiz ayrıntıları anlatalım, başarıya ulaşmamamız mümkün değil. Beş aydan beri hazırlık yapıyoruz. Elliden fazla mahkûm bizimle birlik.

— Kimsenin adım verme, ne elebaşı olmak istiyorum, ne de bu işe bulaşmak.

— Niçin? Sana gösterdiğimiz güvenden sonra, neden bizimle işbirliği yapmadığını anlatman gerekir.

— Senden yapmak istediklerini anlatmanı istemedim. Sonra ben, hayatta hep kendi istediğimi yaparım, başkalarının istediğini değil. Hepsinin ötesinde, zincirleme adam öldüren bir katil değilim. Bana kötülüğü dokunan birini öldürebilirim, ama bana zarar vermeyen kadınlarla çocuklara el süremem. İşin en kötü yanını farketmiyorsunuz, size söyleyiverеyim: İsyanı başarıyla sonuçlandırsanız bile başarısızlığa uğrarsınız.

— Neden?

— Çünkü en önemli işi yapamıyor, kaçamıyorsunuz, bu mümkün değil. Yüz kişinin sizi desteklediğini kabul edelim, nasıl kaçacaksınız? Adalarda iki tekne var... Yallah yallah otuz kişi alır bu iki tekne. Geri kalan altmış kişi ne olacak?

— Biz, teknelere binip denize açılacak kırk kişinin arasında olacağız.

— Sen öyle san, diğerleri sizden daha mı enayi? Hepsi sizin gibi silâhlı olacak, biraz da beyinleri varsa, aynasızları, kadınları ve çocukları temizledikten sonra teknelere binmek için birbirinizi vurmaya başlayacaksınız. İşin en önemli yanı da, hiç bir ülke bu iki tekneyi kabul etmiyecek. Telgraflar işleyecek ve gidebileceğiniz bütün ülkelere sizden önce varacak. Hele ardınızda bıraktığınız büyük ölü yığını duyulursa seyreyleyin gümbürtüyü. Nere-

ye giderseniz gidin, tutuklanıp Fransa'ya iade edileceksiniz. Kolombiya'dan geldiğimi duymuşsunuzdur, bu işi bilerek konuşuyorum. Size yemin ederim, böyle bir olaydan sonra nereye giderseniz gidin, geri çevrilirsiniz.

— Demek bizimle işbirliği yapmak istemiyorsun?

— Hayır.

— Son sözün bu mu?

— Kesin kararım.

— Çekilip gitmekten başka yapacak şeyimiz kalmıyor.

— Bir saniye. Düşündüğünüzü dostlarımdan hiç birine açmamanızı istiyorum.

— Neden?

— Reddedeceklerini biliyorum, zahmetinize değmez.

— Peki.

— Vazgeçemez misiniz bundan?

— Hayır Kelebek, gerçekten vazgeçemeyiz.

— Sizi anlamıyorum, çünkü çok ciddi olarak, ayaklanma başarıya ulaşsa bile kurtulamayacağınızı anlattım.

— Biz aslında öc almak istiyoruz. Bizi kabul edecek bir ülkeye varamıyacağımızı anlattın. Biz de ormana dalar ve orada bir çete kurarız.

— Anlattıklarınızdan en yakın dostuma bile söz etmiyeceğim.

— Bundan eminiz.

— Peki. Bir şey daha söyleyeyim: Sekiz gün önceden, durumu haber verin ki olay sırasında Royale'de olmayayım ve Saint - Joseph'e gideyim.

— Ada değiştirebilmen için zamanında haber alacaksın.

— Bu işten vazgeçmeniz için bir şey yapamaz mıyım? Benimle başka bir işe girişemez misiniz? Dört tüfek araklamak, bir gece filikaları koruyan karakolu basmak, kimseyi öldürmeden bir tekne alıp denize açılmak gibi.

— Hayır, çok acı çektik. Bizim için önde gelen intikam, hayatımız pahasına bile olsa.

— Ya kadınlar? Çocuklar?

— Hepsi aynı tohum, aynı kan. Birlikte gebermeleri gerekir.

— Peki, unutalım konuştuklarımızı.

— Bize başarı dilemiyor musun?

— Hayır, yalnız vazgeçin diyorum. Bu rezillikten çok daha başka şeyler yapabilirsiniz.

— Öç alma hakkımız olduğunu da kabul etmiyor musun?

— Evet ama, suçsuz insanlardan değil.

— İyi geceler.

— İyi geceler.

— Aramızda böyle bir konuşma geçmedi, tamam mı Kelebek?

— Tamam dostlar!

Hautin ile Arnaud çekiliyor. Amma da garip iş yahu! Bu ikisi çılgın, ya diğerleri? Üstelik işin içinde elli, altmış kişi var, harekete geçtiklerinde sayıları yüzü bulacak. Çılgınlar, başka şey değil! Dostlarımdan hiç biri bana bir şey çıtlatmadı. Demek bu iki kişi yalnız işe yaramayan heriflerle konuşmuşlar. «Çevre» nin adamları asla bulaşmazlar böyle bir işe. Bu daha da önemli, çünkü gerçek katiller enayi takımından çıkar. «Çevre» nin adamları da öldürür ama, aralarında çok büyük fark vardır.

Bu hafta, çaktırmadan Arnaud ile Hautin hakkında bilgi topladım. Söylenene göre Arnaud, on yıl bile etmiyen bir iş için, suçu da işlemediği halde, müebbete hüküm giymiş. Jüri üyelerinin ona bu kadar ağır bir ceza verme nedeni de, mahkûmiyetinden bir yıl önce kardeşinin polis öldürmekten giyotine gitmiş olması. Savcı mahkemede, Arnaud'dan çok kardeşinin sözünü ederek öyle bir düşmanca hava yaratmış ki, herifler gözlerini kırpmadan müebbeti basmışlar. Yine söylentilere göre, sırf polis katili kardeş yüzünden tutuklandığında kendisine müthiş işkence yapılmış.

Hautin ise özgürlük nedir bilmiyor. Dokuz yaşından beri cezaevinde. On dokuz yaşındayken ıslahhaneden kurtulup özgürlüğüne kavuşmak için deniz kuvvetlerine gönüllü yazılmış, ıslahhaneden çıkmadan bir gün önce herifin birini öldürmüş. Kafayı üşütmüş olmalı ki, Venezuella'ya gidip bir altın madeninde çalışmayı, orada yüklü bir tazminata konmak için dinamitle tek bacağını uçurmayı kurup duruyor. Saint-Martin-de-Ré'de bacağına, ne olduğunu bilmediğim bir şey şırınga ettiğinden bu bacak kaskatı.

Beklenmedik bir şey. Bu sabah içtimada, Arnaud, Hautin ve dostum Matthieu Carbonieri'nin kardeşi çağ-

rılıyor. Carbonieri'nin kardeşi Jean fırıncı, dolayısıyla da rıhtımın orada.

Belirli bir neden gösterilmeksizin, açıklama yapılmadan Saint-Joseph'e gönderiliyorlar. Öğrenmeye çalışıyorum. En ufak bir şey sızmıyor. Oysa Arnaud, dört yıldır silâh deposunda, Jean Carbonieri, ise beş yıldır fırında görevli. Bir raslantıdan başka şey gelmiyor akla. Bir şeyler duyuldu ama ne ölçüde?

Yakın dostarımla konuşmaya karar veriyor, durumu Matthieu, Carbonieri, Grandet ve Galgani'ye açıyorum. Üçünün de bir şeyden haberi yok. Demek ki Hautin'le Arnaud, «çevre» den olmayan mahkûmlarla anlaşmışlar.

— Öyleyse durumu neden bana açtılar?

— Çünkü, her ne pahasına olursa olsun kaçmak istediğini herkes biliyor.

— Böylesini istemem ama.

— Canım, onlar arada ayırım yapamazlar ki.

— Ya kardeşin Jean?

— Nasıl oldu da bu işe bulaşmak enayiliğini gösterdi, şaşıyorum.

— Belki ihbar eden onun adım vermiştir de Jean'ın bir şeyden haberi yoktur.

Olaylar birbirini izliyor. Bu gece, kenefe girdiği sıra Girasolo'yu öldürdüler. Martiniqueli sığırtmacın gömleğinde kan izleri bulundu. Hızla gelişen bir soruşturma ve tecrit edilen başka bir zencinin tanıklığıyla, on beş gün içinde eski sığırtmaç, bir olağanüstü mahkeme tarafından ölüme mahkûm edildi.

Garvel, ya da Savoieli diye adlandırılan eski bir mahkûm, avludaki çeşmelerin orada gelip beni buldu.

— Kelebek, başım belâda, çünkü Girasolo'yu ben öldürdüm. Zenciyi kurtarmak istiyor, öte yandan giyotine gitmekten korkuyorum. İdama mahkûm edileceksem ağzımı bile açmam. Üç-beş yıl hücre cezasıyla paçayı kurtarabilirsem birine kendimi gammazlatırım.

— Cezan kaç yıl?

— Yirmi.

— Ne kadarını tamamladın?

— On ikisini.

— Müebbete çarptırılmanın yolunu bul, hücreden de kurtulursun.

— Ne yapmalı?

— Bırak düşüneyim, bu gece sana söylerim.

Akşam oluyor. Garvel'e: «Suçunu itiraf edemezsin», diyorum.

— Neden?

— Ölüme mahkûm edilebilirsin. Hücreden kurtulmanın tek yolu müebbete hüküm giymek. Git kendin itiraf et. Gerekçe olarak da, suçsuz birinin idam edilmesine vicdanının razı gelmediğini söyle. Avukat olarak, bir Korsikalı aynasız seç. Kendisiyle görüştükten sonra adını sana bildiririm. Elini çabuk tutmalısın. Bu arada zenciyi idam etmemeleri gerekir, iki, üç gün bekle.

Mubassır Colonna'ya danışıyorum, bana çok iyi bir fikir veriyor: Garvel'i komutana götürecek ve kendisini koruyup itiraf ederken yanında bulunmam için beni seçtiğini söyleyeceğim. Bu soylu davranıştan sonra idama mahkûm edilmesinin imkânsızlığını, ancak işlediği suçun ağırlığı göz önüne alınarak müebbetten kurtulamıyacağını da kendisine anlatmış olduğumu sözlerime ekleyeceğim.

Her şey düşündüğümüz gibi oldu, bitti. Garvel zenciyi kurtardı, zavallı hemen serbest bırakıldı. Sahte tanık bir yıl hapis cezası yedi. Robert Garvel ise müebbete çarptırıldı.

Olay kapanalı iki ay oluyor. Garvel, işin geri kalan bölümünü ancak şimdi anlatıyor bana. Girasolo isyana katılmayı kabul edip hazırlıkları ayrıntılarına kadar öğrendikten sonra Arnaud, Hautin ve Jean Carbonieri'yi ihbar eden adam. Neyse ki, isyana katılacak diğer mahkûmların adını öğrenememiş.

Bu müazzam ihbar aynasızları çok şaşırtmış, inanamamışlar bir türlü. Yine de, ihtiyatlı davranmışlar, sorguya çekip bir şey söylemeden, üç mahkûmu doğru Saint-Joseph'e göndermişler.

— Girasolo'yu neden öldürdüğünü sorduklarında, gerekçe olarak ne gösterdin Garvel?

— Para dolu tüpümü çaldı, dedim. Karşı karşıya yattığımız doğruydu, gece tüpümü çıkarıp yastık diye kullandığım battaniyenin altına gizlemiştim. Bir gece kenefe gittim, döndüğümde tüpün yerinde yeller esiyordu. Aynasızlar sözlerime inandılar, isyanı haber verdiğini söylemek gereğini bile duymadılar.

— Kelebek! Kelebek! diye bağırdı biri. Seni çağırıyorlar!

— Kelebek, topla eşyanı, Saint - Joseph'e gidiyorsun.

— Hay allah belâsını versin.

Fransa'da savaş patladı. Savaş Güyan'a yepyeni bir disiplin getiriyor. Kaçan mahkûmların kaldığı bölümden sorumlu şefler görevlerinden alınacaklar. Kaçarken yakalanan hemen ölüme mahkûm edilecek. Kaçmak, ülkeye ihanet eden Hür Fransız Kuvvetlerine katılmak sayılıyor. Her şeye göz yumuluyor, yalnız firarın cezası çok ağır.

Binbaşı Prouilet gideli iki aydan fazla oluyor. Yeni geleni hiç tanımıyorum. Yapacak bir şey yok. Dostlarımla vedalaşıyor ve sekizde, Saint - Joseph'e giden tekneye biniyorum.

Kurtarmak için denize atladığım Lisette'in babası da Saint - Joseph de değil artık. Ailesiyle birlikte geçen hafta Cayenne'e gitmiş, Saint - Joseph komutanının adı Dutain, Havreli. Beni kabul ediyor. Tek başımayım zaten, teknedeki baş mubassır tarafından kâğıtlarımla birlikte rıhtımda bekleyen aynasıza teslim ediliyorum.

— Kelebek siz misiniz?

— Evet komutanım.

— Çok garip adamsınız, diyor.

— Neden garip oluyorum?

— Bir yandan, her yönden tehlikeli olduğunuz yazılı, kırmızı mürekkeple: «Devamlı kaçma hazırlığı içinde», deniyor. Öte yandan da: «Köpekbalıklarının arasına atlayıp Saint - Joseph komutanının kızını kurtarmaya çalıştı», yazısı görülüyor. Benim de iki kızım var Kelebek, onları görmek ister misiniz?

Çocuklara sesleniyor, sapsarı saçlı üç ve beş yaşlarında iki çocuk, yanlarında beyaz elbiseli biri, Arap ve esmer, çok güzel bir kadınla birlikte içeri giriyor.

— Karıcığım, bu adamı görüyor musun? Lisette'i kurtarmak için denize atlayan o.

— Yok canım! Elinizi sıkayım, diyor genç kadın.

— Bir kürek mahkûmunun elini sıkmak, ona şereflerin en büyüğünü vermektir. Bir kürek mahkûmunun eli asla sıkılmaz. Kadının içten gelen bu hareketi beni duygulandırıyor.

— Ben Lisette'in vaftiz annesiyim. Grandet ailesi bi-

zim çok yakın dostumuzdur. Kendisine yardım edecek misin kocacığım?

— Önce kampa gidecek, sonra dilediğin işi istersin benden.

— Sağolun komutan, size de çok teşekkür ederim hanımefendi. Neden Saint - Joseph'e gönderildiğimi söyler misiniz? Bu, ceza gibi bir şey çünkü.

— Bana kalırsa belirli bir nedeni yok. Yalnız yeni komutan, kaçmandan korkuyor.

— Haksız da değil.

— Sorumlulara verilecek cezalar iyice arttırıldı. Savaştan önce rütbe tenziliyle paçayı kurtarmak mümkündü; şimdi geçmişine bakmadan adamın canına okuyorlar. Seni bunun için Saint - Joseph'e yolladı. Royale'den sorumlu, Saint - Joseph'den değil. Kaçacaksan buradan kaçmanı istiyor.

— Burada ne kadar kalacaksınız komutanım?

— On sekiz ay.

— O kadar uzun süre sabredemem ama, başınızı belâya sokmamak için Royale'e dönmenin bir yolunu bulurum.

— Sağolun, diyor kadın. Bu kadar soylu bir yaradılışta olduğunuza sevindim. Bir şeye ihtiyacınız olursa, rahatça evimize gelebilirsiniz. Sen de kocacığım, kamptaki kapı nöbetçilerine emir ver, Kelebek dilediği zaman benimle görüşmeye gelebilmeli.

— Olur sevgilim. Muhammet, Kelebek'i kampa götür. Sen de, oturacağın koğuşu seç.

— Düşünmem bile gereksiz: Azılılar koğuşunu istiyorum.

— Doğru, düşünmen bile gereksiz, diyor komutan gülümseyerek. Bir kâğıt doldurup Muhammet'in eline veriyor.

Nöbetçi komutanı çok sert ve yaşlı bir Korsikalı, adam öldürmüşlüğü bile var Adı Filissari.

— Ne o Kelebek, diyor, sen mi geliyorsun? Bak, bilirsin ki insanlarla ya çok iyi olurum, ya da çok kötü. Buradan kaçmaya kalkışma, enselersem tavşan gibi gebertirim. İki yıl sonra emekliliğim geliyor, başımı derde sokmanın sırası değil.

— Siz de bilirsiniz ki, ben bütün Korsikalıların dostuyum. Kaçmıyacağım demiyorum, ama kaçarsam görevli olmadığınız saatlere raslamasına dikkat edeceğim.

— Böylesi daha iyi Kelebek. Demek birbirimize düşman olmıyacağız. Gençlerin başı derde girse pek önemi yok, benim durumum öyle değil. Bu yaşımda, üstelik tam emeklilik öncesinde, düşünebiliyor musun? Her neyse, anlaştık değil mi? Kâğıtta hangi bina yazılıysa oraya git.

Artık yeni kampta, Royale'dekinin eşi, yüz - yüz yirmi mahkûmun yattığı koğuştayım. Delifişek Pierrot burada, Hautin, Arnaud ve Jean Carbonieri de burada. Mantıklı düşünülürse, Matthieu'nün kardeşi Jean ile yanyana yatmam gerekir ama, Jean kardeşi gibi değil. Üstelik Hautin ve Arnaud ile dostluğu yüzünden işime gelmiyor. Dolayısiyle Jean Carbonieri'ye çalım atıp Carrier'nin, Bordeluxlu Delifişek Pierrot'nun yanma yerleşiyorum.

Saint - Joseph adası Royale'den daha yabani, biraz daha ufak ama daha uzun olduğu için de büyük görünüyor. Ada üst üste iki düzlükten meydana geliyor, kamp ilk düzlükte. Tepede de korkunç hücrelerin bulunduğu cezaevi var. Lâf arasında, hücre cezası çekenlerin her gün, bir saat denize girmeye devam ettiklerini belirtelim. Böyle sürüp gider inşallah.

Her gün, öğlende komutanın hizmetinde çalışan Arap bana üçlü bir sefertası getiriyor. Önceki gün getirdiği sahanları alıyor, yenilerini bırakıyor. Lisette'in vaftiz anası, bana her gün, ailesine yaptığı yemekten yolluyor.

Pazar günü, teşekkür etmek üzere evine gittim. Öğleden sonrayı kadınla konuşmak ve çocuklarla oynamakla geçirdim. Bu sapsarı başları okşarken, kendi kendime insanın bazan ödevinin ne olduğunu kestirmekte güçlük çektiğini düşünüyorum. İki herif eski düşüncelerinden vazgeçmediyse bu ailenin başında dolaşan tehlike müthiş. Girasolo'nun ihbarına aynasızlar bile inanamamış, suç ortaklarını birbirinden ayırmak yerine birlikte Saint-Joseph'e göndermişti. Şimdi dağıtılmaları yolunda tek söz söylesem, ilk ihbarın önemini ve doğruluğunu kesinleştirmiş olacaktım. Bunun üzerine aynasızların tepkisi ne olacaktı? En iyisi susmak, dedim kendi kendime.

Koğuşta, Arnaud ile Hautin benimle pek konuşmuyorlar. Böylesi daha iyi, birbirimize efendice davranıyoruz

ama, yüz göz olmak yok. Jean Carbonieri ise bana dargın, kendisiyle birlik olmadığıma kızmış. Biz dört arkadaşız: Delifişek Pierrot, Roma Armağanının keman dalında ikincilik alan, sık sık saatlerce keman çalarak beni efkâra boğan Marchetti, Séte şehrinde yaşamış Korsikalı Marsori ve ben.

Kimseye bir şey söylemiyorum. Royale adasında gerçekleşemiyen isyandan burada kimsenin haberi yok. Aynı şeyleri düşünüyorlar mı acaba? Üçü de güç işte çalışıyorlar. Koca koca kayaları çekmek, sürüklemek gerek. Bu taşlar bir havuz yapımında kullanılıyor. Koca bir kaya zincirlerle bağlanıyor, sonra on beş yirmi metre boyunda bir zincir buna ekleniyor, kayanın sağında ve solunda mahkûmlar zincirin halkalarına kancalarını takıyorlar. Bir çekişte, yük hayvanı gibi, kayayı gideceği yere kadar sürüklüyorlar. Güneşin altında görülen bu iş çok güç, üstelik de bezdirici.

Rıhtım yönünden tüfek ve tabanca sesleri geliyor. Anladım, deliler harekete geçti. Ne oluyor? Kim üstün geldi? Koğuşta oturmuş, yerimden kımıldamıyorum. Bütün arkadaşlar: «İsyan bu», diyorlar.

— İsyan mı? Ne isyanı? Bir şeyden haberim olmadığını açıkça hissettirmek istiyorum.

O gün işe gitmeyen Jean Carbonieri, yanık yüzü kireç gibi, yanıma geliyor. Alçak sesle söylediklerini duyuyorum: «İsyan başladı Kelebek.» Soğukkanlılıkla: «Ne isyanı? diyorum. Benim bir şeyden haberim yok.»

Tüfek sesleri devam ediyor. Delifişek Pierrot, koşarak koğuşa dalıyor.

— İsyan patlak verdi, ama başarısızlığa uğradılar sanıyorum. Tam bir çılgın sürüsü bunlar Kelebek, çıkar bıçağını. Ölmeden önce kaç tanesini öldürebilirsek kârdır.

— Evet, diyor Carbonieri, ne kadarını öldürebilirsek öldürelim!

Chissilia bir ustura çıkarıyor. Herkes bıçağını eline alıyor.

— Hıyarlık etmeyin, diyorum. Kaç kişiyiz?

— Dokuz.

— Atın bıçakları yere. Aynasızları kim tehdit ederse gebertirim. Bu koğuşta tavşan gibi kurşuna dizilmeye niyetim yok. Senin haberin var mıydı?

— Hayır.

— Ya senin?

— Benim de haberim yoktu.

— Senin?

— Bir şey duymadım.

— Tamam, biz buradakiler «Çevre» nin adamlarıyız. Kerizlerin bu ayaklanmasından haberimiz yok. Anlaşıldı mı?

— Evet.

— Ağzını açmaya niyetlenen, bir şey bildiğini kabul etmeye kalkarsa kendini ölü saysın. Gevezelik edecek kadar hıyarlaşmanın hiç gereği yok demek. Bıçaklarınızı kenefe atın, neredeyse burayı basarlar.

— Ya bizim çocuklar üstün geldiyse?

— Üstün geldilerse, ayaklanmalarını başarılı bir firarla sonuçlandırsınlar da görelim. Ben yokum bu işte, ya sizler?

Jean Carbonieri'nin de dahil bulunduğu sekiz kişi:

— Biz de yokuz, diyor.

Ben, gerçeği bildiğimi söylemiyorum kimseye, tüfek sesleri kesildiğine göre mahkûmların partiyi kaybettiği anlaşılıyor. Kazansalardı, tasarladıkları kıyım devam eder, silâh sesleri kesilmezdi.

Dipçik, sopa ve tekmeyle taş işçilerini itip kakan aynasızlar çılgın gibiydiler. Mahkûmları yan binaya sokup kendileri de içeri doldular. Gitarlar, mandolinler, satranç takımları, iskambiller, lambalar, küçük sıralar, zeytinyağı, şeker, kahve kavanozları, temiz çamaşırlar, gömlekler, ne varsa çiğneniyor, parçalanıyor ve hırsla dışarı atılıyordu. Yönetmeliğe uygun olmayan ne varsa ondan öc alıyordu aynasızlar.

İki tabanca sesi duyuldu.

Kamp sekiz binadan meydana geliyordu. Her yerde aynı şeyi yaptılar, çoğu kere dipçik salladılar. Adamın biri çırılçıplak dışarı uğradı ve hücrelerin bulunduğu yere doğru koşmaya başladı, onu zindana götürmekle görevli aynasızlar acımadan basıyorlardı sopayı.

Karşıya, yanımıza uğradılar. Şu sıra yedinci koğuştalar. Bir tek bizimki kalıyor geriye. Dokuzumuz da yerimizi almış bekliyoruz. Dışarda çalışmaya gidenlerden dö-

nen yok. Herkes olduğu yerde donmuş gibi. Kimse konuşmuyor. Benim ağzım kupkuru: «Allah vere de, hayvanın biri bu fırsattan yararlanıp beni gebertmese» diye düşünüyorum.

Korkudan bitik haldeki Carbonieri:

— Geliyorlar! diyor.

Elde ateşe hazır tüfek ve tabancalarıyla yirmiden fazla aynasız koğuşa dalıyor.

— Ne, diye haykırıyor Filissari, daha soyunmadınız mı? Ne bekliyorsunuz, leş sürüsü? Hepinizi kurşuna dizeceğiz. Hemen soyunun, geberdikten sonra sizi soymak istemiyoruz.

— Bay Filissari...

— Kapa çeneni Kelebek! Artık aman dilemek yok. Yapmayı tasarladığınız şey çok korkunç! Bu tehlikeliler koğuşunda kalanların, işin içinde bulunmaması imkânsız.

Gözleri yuvalarından uğramış, kan çanağına dönmüş, insanı yanıltmayan katil parıltılar dolaşıyor bu gözlerde.

— Sizin gibi bir Napolyoncunun, suçsuz kişileri öldürmeye kalkmasını aklım almıyor. Ateş mi etmek istiyorsunuz? O zaman söylev möylev istemiyoruz. Ateş edin bir an önce, etsenize yahu! Ben de seni adam sanırdım Filissari Baba, gerçek bir Napolyoncu sanırdım, yanılmışım. Neyse, bak, ateş ederken yüzünü görmek istemediğimden arkamı dönüyorum. Hepiniz arkanızı dönün şu aynasızlara çocuklar, üstümüze saldırıyorlardı da o yüzden öldürdük, demesinler.

Koğuştaki mahkûmların hepsi, aynı anda aynasızlara sırtını çevirdi: Bu tutumum karşısında aynasızlar dondu kaldı; Filissari'nin öteki koğuşlarda iki kişiyi öldürdüğü düşünülürse (Bunu sonradan öğrendik) durumları epey garipti.

— Başka diyeceğin var mı Kelebek?

Hep arkam dönük: «Bu isyan hikâyesine inanmıyorum, diyorum. Neden isyan edilsin? Aynasız öldürmek için mi? Öldürdükten sonra kaçmak için mi? İyi ama kaçınca nereye gidilecek? Benim kadar kaçma tecrübesi olan var mı, çok uzaklardan, Kolombiya'dan döndüm geldim. Buradan kaçan azılı katillere hangi ülke kucak açar, sorarım size? Nedir o ülkenin adı? Enayilik etmeyin, beş paralık aklı olan böyle bir isyana bulaşmaz.»

— Belki sen bulaşmadın ama ya Carbonieri? O bulaşmıştır mutlaka. Çünkü bu sabah, işe gitmemek için hasta listesine yazılması Arnaud ile Hautin'i çok şaşırttı.

— Size öyle geliyor, dedikten sonra Filissari'ye dönüyorum. «Hemen anlayacaksınız, Carbonieri benim dostumdur, kaçışını ayrıntılarıyla biliyor, hayale kapılması imkânsız. Hele bir de ayaklanma sonrası kalmanın vereceği sonuçlar hakkında yeterince bilgisi var.»

Tam bu sırada komutan görünüyor. Dışarda bekliyor. Filissari çıktığında komutan:

— Carbonieri! diyor.

— Burada.

— İşkence etmeden hücreye götürün. Siz mubassır B..., kendisine refakat edin. Hepiniz çıkın, yalnız baş mubassırlar kalsın koğuşta. Adaya yayılan mahkûmları toparlayın. Kimseyi öldürmeyin ve hepsini buraya getirin.

Komutan yardımcısı ve dört aynasızla dönen Filissari koğuşa giriyorlar.

— Kelebek, çok korkunç bir şey oldu, diyor komutan. Cezaevi komutanı olarak büyük sorumluluk var üzerimde. Bazı tedbirler almadan önce, bilgi edinmek istiyorum. Böyle hayatî bir anda, benimle özel olarak konuşmak istemiyeceğini biliyordum, onun için geldim koğuşa. Mubassır Duclos öldürüldü. Evimdeki silâhlar alınmak istendi, görüldüğü gibi, bir isyandı bu. Karar vermek için birkaç dakikam var, sana güveniyor ve görüşünü söylemeni bekliyorum.

— Bir isyan, bir ayaklanma olur da biz nasıl duymayız? Neden bir şey söylenmedi bize? Bu işe kaç kişi bulaştı? Komutan, size sorduğum şu üç sorunun cevabını vereceğim ama, daha önce, mubassır öldürüp silâhı alındıktan sonra kaç kişinin harekete geçtiğini söylemenizi istiyorum.

— Üç kişi.

— Adları nedir?

— Arnaud, Hautin ve Marceau.

— Anladım. İster kabul edin, ister etmeyin, ayaklanma diye bir şey olmamış.

— Yalan söylüyorsun Kelebek, diyor Filissari. Bu ayaklanma Royale'de yapılacaktı ama Girasolo haber verdi,

biz inanmadık. Şimdi bütün söylediklerinin doğru olduğu anlaşılıyor. Yani, bizi uyutuyorsun.

— Siz haklıysanız, ben de muhbirin tekiyim. Deli-İşek Pierrot da, Carbonieri de, Galgani de, Royale'deki bütün Korsikalı haydutlar da, «çevre» nin bütün adamları da muhbir. Olup bitenlere rağmen görüşünüze katılmıyorum. Ayaklanma olsa başında biz bulunurduk, başkaları değil.

— Ne maval uyduruyorsun? Bu işle kimsenin ilgisi yok ha? İmkânsız.

— Diğerlerinin bir hareketi görüldü mü? Bu üç delinin dışında yerinden kımıldanan mı var? Dört mubassırla şefleri Filissari'nin tüfekleriyle korudukları buradaki nöbetçi karakolunu ele geçirmek için en ufak bir şey yapıldı mı? Saint - Joseph'de kaç tekne var? Sadece bir şalupa. Altı yüz kişi bir şalupaya mı binecek? O kadar da hıyar değiliz artık. Sonra tüymek için adam öldürmek nasıl iştir? Yirmi kişinin kaçtığını düşünsek, nereye giderlerse gitsinler, tutuklanıp iade edilecekler. Komutan, adamlarınızla birlikte kaç kişiyi öldürdünüz, bilmiyorum ama öldürdüklerinizin suçsuz kişiler olduğu inancındayım. Hele elimizde avucumuzdaki üç parça eşyayı kırmak da ne oluyor? Kızgınlığınız haklı nedenlere dayanır gibi, ama unutmayın ki azılılara asgari bir hayat hakkı tanımadığınız gün gerçek bir ayaklanma patlak verir. Bu umutsuzların ayaklanmasıdır, kollektif bir intihardır, gebermek pahasına, aynasızı ve mahkûmuyla göze alırız sonuna kadar kapışmayı. Bay Dutain, sizinle açıkça konuştum; kararınızı vermeden önce gelip bize danıştığınız için bunu hak ettiniz. Bizi rahat bırakın artık.

— Ya bu işe bulaşanlar! diyor yine Filissari.

— Bulaşanları da siz bulun. Bizim bir şeyden haberimiz yok, bu konuda size faydamız da dokunamaz. Tekrar ediyorum, bu hikâye kerizlerin bir çılgınlığıdır. Bizim ilgimiz yok.

— Bay Filissari, mahkûmlar azılılar koğuşuna girdiğinde, yeni emre kadar kapıları kapattırın. Kapıda iki mubassır bekleyecek, işkence yok, mallarını kırıp dökme yok. Benimle gelin. Diğer aynasızları da yanına alıyor, yürüyüp gidiyor.

Offff! Ucuz kurtulduk! Kapıyı kaparken Filissari bana sesleniyor:

— Benim gibi bir Napolyoncu bulduğun için kısmetlisin vesselâm.

Bir saate yakın bir süre içinde, bizim koğuşta kalanların hepsi geri döndü. Onsekiz eksik var: Aynasızlar aceleyle bu on sekiz kişiyi başka binalara kapadıklarını farkediyorlar. Onları da getirdiklerinde her şeyi öğreniyoruz. Çünkü son gelenlerin hepsi işe çıkanlar. Saint - Etienne'li bir hırsız, alçak sesle bana anlatıyor:

— Düşün Kelebek, bir tona yakın gelen kayayı dört yüz metre kadar çekmiştik. Taşları çektiğimiz yol genellikle düz, komutanın evinin aşağı yukarı elli metre yakınında bir kuyu var. Bu kuyu, her zaman mola yerimizdir. Hindistancevizlerinin gölgesinde ve yolun tam yarısındadır. Her zamanki gibi bugün de kuyunun başında durduk, buz gibi sudan bir kova çekip kana kana içtik, birkaç kişi de başlarına koymak için mendillerini ıslattılar. Mola on dakika kadar sürdüğünden, bizimle gelen aynasız da kuyunun kenarına ilişti. Başındakini çıkarıp geniş bir mendille alnını ve çıplak başını siliyordu ki, Arnaud elinde bir çapayla arkadan yaklaştı. Çapayı kaldırmadığı için hiç birimiz bağırıp aynasızı uyarmadık. Arnaud'nun çapayı kaldırıp tam tepesine indirmesi bir saniye bile sürmedi. Kafası ikiye yarılan aynasız gık diyemeden yığıldı kaldı. Önüne dikilen Hautin de, yere devrilirken silâhını kaptı. Marceau ise tabancasının bağlı olduğu kayışı çekti, çıkardı. Marceau, elde tabanca, bizlere dönüp: «Bu bir ayaklanmadır. Bizimle olanlar peşimizden gelsin» dedi. Arap gardiyanlardan ne kıpırdayan oldu, ne bağıran, mahkûmlardan da kimse, peşlerinden gitmeye hevesli görünmedi. Arnaud, hepimize baktıktan sonra: «Ödlek alayı, diye bağırdı, erkeklik neymiş göstereceğiz hepinize!» Arnaud, Hautin'in elinden aynasızın tüfeğini aldı, birlikte komutanın evine koştular. Marceau biraz kenara çekilmiş, yakınımızda bekliyordu. Elinde büyük tabancası: «Kımıldamayın, konuşmayın, bağırmayın, diyordu. Hey gardiyanlar, yüzü koyun uzanın yere.» durduğum yerden, olup bitenleri baştan sona izledim.

Komutanın evine girmek üzere, Arnaud merdivenleri çıkarken, evde çalışan Arap, iki çocuğun biri elinde,

diğeri kucağında, kapıyı açıverdi. İkisi de şaşırdılar, kucağında çocuk tutan Arap Arnaud'ya bir tekme attı. Arnaud Arabı öldürmek istiyor. Arap da çocuğu kalkan yapıyordu. Ne Arabın bağırdığı vardı, ne diğerlerinin. Kimseden çıt çıkmıyordu. Dört, beş kere, tüfek, çeşitli açılardan Araba doğrultuldu. Her keresinde de Arap, küçük çocuğu namluya tutuyordu. Hautin yukarı çıkmadı ve yandan, Arabın pantolonunun paçasını kaptı. Arap düşmek üzereyken Arnaud'un elinde tuttuğu tüfeğe doğru çocuğu fırlatıverdi. Merdivenin üstünde dengesi bozulan Arnaud, çocuk, Arap ve paçasına yapışan Hautin, alt alta, üst üste aşağı yuvarlandılar. Tam o sırada, önce çocuklardan, ardından Araptan ilk çığlıklar yükseldi. Bu çığlıkları Arnaud ve Hautin'in küfürleri izledi. Arap ikisinden daha atik davranıp yere düşen silâhı kaptı ama, ancak sol eliyle ve namlusundan tutabiliyordu. Hautin ise Arabın bacağına yeniden yapışmıştı. Arnaud da sağ kolunu kavrıyarak büktü. Arap tüfeği on metre öteye savurdu.

Birlikte tüfeği almağa koşarlarken, kuru yaprakları toplama işini bitirip dönen ilk aynasız ateşe başladı. Komutan da pencerede göründü ve üst üste mermi yağdırmaya koyuldu. Ama Arabı vurmaktan çekiniyor ve tüfeğin düştüğü yere ateş ediyordu. Hautin ile Arnaud, deniz kıyısındaki yoldan kampa doğru kaçmaya başladılar. Arkalarından kurşun yağıyordu. Sakat bacağıyla pek hızlı koşamayan Hautin denize varmadan vuruldu. Arnaud ise, aynasızların havuzlarıyla mahkûmlar için yapılmakta olanın arasından suya girdi. Orası hep köpekbalığı doludur, bilirsin. Arnaud'nun çevresine iyiden iyiye kurşun yağıyordu artık. Çünkü komutanla ilk ateş eden aynasıza bir üçüncüsü de katılmıştı. Arnaud, iri bir kayanın ardına gizlendi.

— Teslim ol! diye bağırıyordu aynasızlar. Teslim olursan dokunmayız sana.

— Asla! diyordu Arnaud. Köpekbalıklarına yem olmak yeğdir, hiç olmazsa pis suratlarınızı görmem.

Ve denize dalıp doğru köpekbalıklarına yürüdü. Bu arada da bir kurşun yemiş olmalı ki, durur gibi oldu. Aynasızlar ateşe devam ediyorlardı. Yüzmeden, yürüyerek yoluna devam etti. Köpekbalıkları saldırdığında belden yukarısı suya girmemişti bile. Yarı yarıya sudan çı-

kıp üstüne saldıran bir köpekbalığına yumruk attığını rahatça görebildik. Sonra kollarını ve bacaklarını koparmadan, sağından solundan çekiştiren köpekbalıkları tarafından parçalandı. Beş dakika içinde yok oluvermişti.

Arnaud ile köpekbalıklarının meydana getirdiği kümelere aynasızlar, belki yüzyel ateş ettiler. Sırt üstü karaya vurduğuna bakılırsa, bu kadar kurşunla tek köpekbalığı öldürüldü. Her yandan aynasız geldiği için, Marceau, tabancayı kuyuya atmakla paçayı kurtarabileceğini sandı. Ama Arap gardiyanlar kalkıp sille tokat onu aynasızlara götürdüler ve isyana katıldığını söylediler. Elleri havada ve kan içindeydi, yine de aynasızlar onu tabanca ve tüfek kurşunlarıyla öldürdüler, içlerinden biri hızım alamadı. Namlusundan tutup kaldırdığı tüfeğinin dipçiğiyle Marceau'nun kafasını ezdi.

Her aynasız, şarjörünü bir kere Hautin'in üstüne boşalttı. Otuz kişiydiler, adam başına altı kurşundan hesaplanırsa, canlı ya da ölü, Hautin'i yüz seksen mermiyle doldurdular. Filissari'nin öldürdükleriyse, önce Arnaud'nun peşinden gitmeye kalkıp sonra vazgeçen, Arap gardiyanlar tarafından ihbar edilenlerdi. Baştan aşağı yalandı bu da, suç ortağı olsa bile kimse yerinden kıpırdamamıştı.»

İki günden beri herkes koğuşta kapalı. İşe giden yok. Kapıdaki nöbetçiler iki saatte bir değişiyor. Binaların arasında başka nöbetçiler dolaşıyor. Bir binadan öbürüyle konuşmak yasak. Pencereye çıkmak yasak. Hamakların arasındaki geçitin bir ucuna gittik mi, telli kapıdan avluyu görebiliyoruz. Royale'den takviye kuvvetleri gelmiş. Bir tek mahkûm görünmüyor. Arap gardiyanlardan da kimse yok. Herkes içerde. Zaman zaman, gürültüsüz patırtısız, çırılçıplak birinin, peşinde bir aynasızla hücrelerin bulunduğu binaya doğru gittiğini görüyoruz. Yan pencerelerden, aynasızlar, sık sık içeri bakıyorlar. Kapının sağında ve solunda iki nöbetçi var. Nöbet sıraları kısa, iki saat, ama hiç oturmuyor ve silâhlarını omuzlarına asmıyorlar; tüfek sol kola yatırılmış, ateşe hazır bekliyor.

Beşer kişilik küçük gruplar halinde poker oynamaya karar verdik. Kalabalık ve büyük oynamanın sırası değil, çok gürültü oluyor. Kemanla Beethoven'in bir sonatını çalan Marchetti, kesmek zorunda kaldı.

— Susturun şu kemanı be, matemdeyiz.

Alışılmamış bir gerginlik, yalnız koğuşta değil, bütün kampta hüküm sürüyor. Ne kahve veriliyor, ne de çorba. Sabah bir somun ekmek, öğle sığır eti, akşam sığır eti. Dört kişiye bir kutu konserve et düşüyor. Bir şeyimizi kırıp dökmediklerinden, kahvemiz de var, tereyağ, zeytinyağ, un ve diğer yiyeceklerimiz de. Diğer koğuşlarda çöp bırakılmamış. Kahvenin dumanı kenef penceresinden tütmeye başlayınca aynasızlar, ateşi söndürme emri verdiler. Eski bir mahkûm olan, Marsilyalı ihtiyar Niston, satmak üzere pişiriyordu kahveyi. Aynasıza cevap verme gözüpekliğini gösterdi:

— Ateşin sönmesini istiyorsan, gel kendin söndür.

Bunun üzerine aynasız, pencereden birkaç el ateş etti. Kahve bir yana gitti, ateş öbür yana.

Niston bacağına bir kurşun yedi. Herkes o kadar korkmuştu ki, kurşuna dizileceklerini sanan mahkûmlar yüzükoyun yere kapanıverdiler.

O sıra nöbetçi komutanı Filissari'ydi. Yanında dört aynasızla, deli gibi koştu geldi. Ateş eden, durumu anlatmaya koyuldu. Auvergne'li bir gençti bu. Filissari ana dilinde sövmeye başladı, beriki ne dediğini anlamıyor:

— Anlamıyorum sizi, diyordu.

Hamaklarımıza uzandık. Niston'un bacağı kanıyor.

— Yaralı olduğumu söylemeyin, dışarda beni öldürebilirler.

Filissari tele yaklaştı. Marquetti onunla Korsika dilinde konuşuyor.

— Pişirin kahvenizi, bir daha olmaz böyle şey diyor ve uzaklaşıyor.

Niston'un talihi varmış, kurşun içerde değil: Kasın altından girip bacağın ortasından çıkmış. Yaranın üstünden bacağı bağlanıyor, kan durunca sirkeyle sarılıyor.

— Kelebek, çık dışarı. Saat akşamın sekizi, ortalık iyice kararmış.

Bana seslenen aynasızı tanımıyorum, Brötanyalı olmalı.

— Bu saatte neden çıkacakmışım? Dışarda bir işim yok.

— Komutan seni görmek istiyor.

— Söyleyin buraya gelsin. Ben çıkmam.

— Çıkmak istemiyorsun demek?

— İstemiyorum.

Dostlarım çevremde halka oluyorlar. Aynasız, kapalı kapının ardından konuşuyor. Marquetti kapıya doğru gidiyor ve:

— Komutan gelmeden Kelebek çıkmaz, diyor.

— Kendisi istetti onu.

— Söyleyin, buraya gelsin.

Bir saat sonra, iki genç aynasız duruyor kapıda. Yanlarında, komutanın evinde çalışan Arap var. Komutanı kurtaran ve ayaklanmanın başarısızlığa uğramasını sağlayan Arap.

— Kelebek, ben Muhammet. Seni almaya geldim, komutan görüşmek istiyor. Buraya gelemez.

Marquetti:

— Kelebek, diyor, herifin tüfeği var.

Dostlarımın arasından kapıya, yürüyorum. Gerçekten de Muhammet'in koltuğunun altında bir tüfek var. Silâhlı bir kürek mahkûmu da gördük burada, bakalım daha başka neler göreceğiz.

— Gel, diyor Arap, gerektiğinde seni korumak üzere buradayım.

İnanmıyorum ona.

— Gel bizimle!

Çıkıyorum dışarı, Muhammet yanıma geçiyor, iki aynasız da arkama. Kampın kapısındaki kulübenin önünden geçerken, Filissari:

— Kelebek, diyor, herhalde benden şikâyetçi olamazsın.

— Ne ben sizden şikâyetçiyim, ne de azılılar koğuşundakilerden kimse. Başkalarını bilmem.

Komutanın evine doğru yürüyoruz. Evle nhtım, karpit lambalarıyla aydınlatılmış ama, ışık yetmiyor. Yolda Muhammet bana, bir paket Gauloises veriyor. İki karpit lambasıyla aydınlatılan salona girdiğimde Royale'in komutanı, yardımcısı, Saint - Joseph komutanı, hücrelerin bulunduğu cezaevinin komutanı ve Saint - Joseph komutan yardımcısının oturduğunu görüyorum.

Dışarda, aynasızların kolladığı dört Arabı fark ettim. İkisi, Arnaud ile Hautin'in takımıyla işe çıkanlardandı.

— İşte Kelebek, diyor Muhammet.

Bizim komutan:

— Merhaba Kelebek, diyor.

— Merhaba.

— Otur şu iskemleye.

Başım salondakilere çevrili. Salon kapısı mutfağa açılıyor, komutanın karısı içerden bana dostça bir işaret yapıyor.

— Kelebek, diyor Royale komutanı. Komutan Dutain, sizin güvenilir biri olduğunuzu söylüyor. Yakın dostlarından birinin kızını kurtarmak üzere denize atladığınız için cezanız bağışlanmış. Ben sizi, her yönden çok tehlikeli tanıtan dosyanızdaki kayıtlardan biliyorum. Bu kayıtları unutmak ve meslekdaşım Dutain'e inanmak istiyorum. Herhalde bir soruşturma komisyonu buraya gelecek ve bütün mahkûmlar bildiklerini söyleyecekler. Sizin ve birkaç arkadaşınızın adalardaki mahkûmlar üzerinde büyük etkiniz olduğunu biliyoruz. Söyleyeceklerinizi eksiksiz yaparlar. Ayaklanma konusundaki görüşünüzü, bir de gerek sizin koğuşunuz ve gerek diğer koğuştakilerin şu sıra olayla ilgili olarak neler söyleyebileceklerini öğrenmek istiyoruz.

— Benim, diğerlerinin görüşleri konusunda söyleyebileceğim bir şey yok. Onları etkilemek de istemem. Komisyon bugünkü hava geçmeden gelirse, hepiniz göreviniz den alınırsınız.

— Ne diyorsun Kelebek? Ben ve Saint - Joseph'deki meslekdaşlarım, isyanın önüne geçtik.

— Belki siz paçayı kurtarabilirsiniz, ama Royale'in önde gelen yöneticileri değil.

— Nedenini söyler misiniz? Royale komutanı ve yardımcısı yerlerinden kalkıp tekrar oturdular.

— Resmen ayaklanmadan söz ederseniz, toptan hapı yutarsınız. Şartlarımı kabul ederseniz, Filissari hariç, hepinizi kurtarırım.

— Nedir şartların?

— Herşeyden önce, yarın sabahtan başlayarak adadaki günlük hayat eskisine dönecek. Ancak aramızda konuşursak herkesi etkileyebilir, komisyon karşısında neler söyleyebileceğimizi kararlaştırırız. Tamam mı?

— Peki, diyor Dutain. Ama bizi kurtarmayı nereden çıkarıyorsun?

— Siz, Royale yöneticileri, yalnız Royale'in değil, adaların da yöneticisi değil misiniz?

— Evet.

— Girasolo size, adada bir isyanın hazırlandığını gammazlamadı mı? Şeflerinin de Arnaud ile Hautin olacağını söylemedi mi?

Aynasız atılıyor:

— Bir de Carbonieri var.

— Hayır, yalan. Carbonieri, Marsilya'dan beri Girasolo'nun can düşmanıydı. Başını derde sokmak için onun da adını verdi Girasolo. Ama siz, böyle bir isyanın patlak verebileceğine inanmadınız. Neden mi? Girasolo isyanın hedefinin kadınları, çocukları, Arap gardiyanlarla aynasızları öldürmek olduğunu bildirmişti ki, bu size pek akla yakın gelmiyordu. Öte yandan, Royale'deki sekiz yüz kişiye iki tekne, Saint - Joseph'deki altı yüz kişiye de bir tekne düşüyordu. Hiç bir aklı başında kişi, böyle bir ayaklanmaya katılmayı kabul etmezdi.

— Bunları nereden biliyorsun?

— Orası beni ilgilendirir, ama siz ayaklanmadan bahsetmeye devam eder, beni de, ortadan kaldırmaya kalkarsanız bütün bunlar açıklanır, ispatlanır. Görülüyor ki, sorumluluk, isyancıları ayırmadan Saint - Joseph adasına gönderen Royale yetkililerinin. Mantıklı düşünülürse verilmesi gerekli karar birini Şeytan adasına, diğerini Saint - Joseph'e göndermek, üçüncüsünü Royale'de alakoymaktı. Bu çılgınca hikâyeye inanmanın güçlüğünü kabul ediyorum, ama soruşturma kurulu bu gerçeği ortaya çıkarırsa ağır cezalara çarptırılırsınız. Tekrar ediyorum, ayaklanmadan söz ettiğiniz sürece kendi başınızı daha beter belâya sokarsınız. Benim şartlarımı kabul ederseniz her şey düzelir. Bir, yarından başlayarak adada hayat eski haline dönecek; iki, isyana katılmalarından şüphelenip hücreye attıklarınız çıkacak, ayaklanma sözkonusu olmadığından suç ortaklığının ortaya çıkarılması filân gibi gerekçelerle hiç biri sorguya çekilmeyecek; üç, Filissari hemen Royale adasına gönderilecek. Bu iş, her şeyden önce kendi güvenliğiyle ilgili. Üstelik, adada ayaklanma olmadıysa üç kişinin öldürülmesine ne sebep gösterebiliriz? Hem bu mubassır iğrenç bir katildir, olay sırasında ödü patlamış ve biz dahil, herkesi öldürmeye kalkmıştı. Şartlarımı ka-

bul ederseniz herkese, Arnaud, Hautin ve Marceau'nun, mümkün olduğu kadar çok kişiyi temizleyerek ölene kadar çarpışmak için isyan ettiklerini söyletirim. Yaptıklarının önceden anlaşılması mümkün değildi. Ne suç ortakları vardı, ne de sırdaşları. Herkes, onların intihara kararlı tipler olduğunu biliyordu, herhalde ölünceye dek mümkün olduğu kadar çok adam temizlemeyi kararlaştırmışlardı. İsterseniz ben mutfağa çekileyim, aranızda rahatça tartışır, cevabınızı sonra bana verirsiniz.

Mutfağa girip kapıyı kapıyorum. Bayan Dutain elimi sıkıyor, bana kahve ile konyak sunuyor. Muhammet soruyor:

— Benimle ilgili bir şey söylemedin ya?

— Orası komutanı ilgilendirir. Eline silâh verdiğine göre, bağışlanmana çalıştığı anlaşılıyor.

Lisette'in vaftiz anası yavaşça: «Royale'dekiler de aldılar boylarının ölçüsünü», diyor.

— Saint - Joseph'de, kocanızdan başka herkesin bildiği bir ayaklanma teşebbüsüne girişildiğini kabul etmek çok kolaydı onlar için.

— Kelebek, her şeyi duydum ve bize iyilik etmek istediğinizi hemen anladım.

— Öyle, Bayan Dutain.

Kapı aralanıyor.

— Kelebek, içeri gel, diyor bir aynasız.

Royale'in komutanı bana:

— Oturun, diyor. Tartışma sonucu, oy birliğiyle haklı olduğunuza karar verdik. Ayaklanma söz konusu değil. Üç mahkûm, mümkün olduğu kadar çok insanı öldürüp intihar etmek niyetiyle harekete geçmiştir. Yarın, hayat eski haline dönecek. Bay Filissari bu gece Royale Adasına gönderilecek. Durumu bizi ilgilendirir, sizden bu konuda işbirliği istemiyorum. Sözünüzü tutacağınızı umarım.

— Bana güvenebilirsiniz. Eyvallah.

— Muhammet ve siz mubassır beyler, Kelebek'i koğuşuna götürün. Filissari'yi de buraya alın. Bizimle Royale Adasına geliyor.

Yolda Muhammet'e, kurtulmasını dilediğimi söylüyorum. Bana teşekkür ediyor.

— Ne istiyordu aynasızlar senden?

Büyük bir sessizlik içinde, kelimesi kelimesine salonda geçen konuşmayı koğuştakilere aktarıyorum.

— Görüşlerimi kabul etmeyen, ya da herkes adına aynasızlarla yaptığım anlaşmayı eleştirmek isteyen varsa söylesin. Bir ağızdan, kabul ettiklerini bildiriyorlar.

— Bu işe başka kimsenin katılmadığına inandılar mı sence?

— Hayır ama, yerlerinden olmamak için inanmak zorundalar. Biz de, başımızın derde girmesini istemiyorsak, aynı yolu tutmalıyız.

Sabah yedide bütün hücreler boşaltıldı. İçerdekilerin sayısı yüz yirmiyi geçiyordu. Kimse işe çıkmadı ama koğuş kapıları açıldı, avlu mahkûmlarla doldu. Diledikleri gibi konuşuyor, sigara içiyor, güneşleniyor ya da gölgede oturuyorlardı. Niston hastaneye gönderildi. Carbonieri, hücrelerin yüzde sekseninin kapısına: «İsyana katılmasından şüphe ediliyor» yazılı kartonlar asıldığını söylüyor.

Artık beraberiz ve gerçeği yeni öğreniyoruz. Filissari bir kişiyi öldürmüş. Diğer ikisinin canına kıyan, köşeye kıstırıp öldüreceklerini sanan ve hiç olmazsa ölmeden önce bir aynasızı temizlemek için bıçaklarıyla saldıran mahkûmlara ateş açan iki genç mubassır. İşte, başlangıcında başarısızlığa uğrayıp üç kürek mahkûmunun eşi görülmemiş intiharına dönüşen, gerçek bir ayaklanma. Yetkililerle mahkûmlar da, üç kişiden başkasının bu işe bulaşmadığı görüşünü benimsiyorlar. Resmî bildiri de aynı şeyi belirtiyor. Geriye kalıyor bir efsane ya da gerçek bir hikâye, gerçek bu iki sözcüğün arasında ama hangisi olduğunu pek bilemiyorum.

Kampta öldürülen üç kişiyle Hautin ve Marceau'nun cenazesi şöyle yapılıyor: Ölüleri denize atmak için altı kapalı bir tek sandık bulunduğundan aynasızlar hepsini tekneye koyup birlikte köpekbalıklarına sallayıveriyorlar. Buna karar verirken de, hiç olmazsa bir, ikisinin ayaklarındaki ağırlıklarla denizin dibini boylayacakları umuluyor. Köpekbalıkları o sıra, diğerini parçalamakla meşgul bulunacak. Anlatılanlara bakılırsa ölülerin hiç biri dibe gidecek zamanı bulamamış, alacakaranlıkta, beyaz kefenleri içinde danseden bu kuklalar köpekbalıklarının ağızları ve kuyruklarıyla hareket ediyormuş. Bu dehşet verici gö-

rüntüye dayanamayan aynasızlarla kürekçiler oradan hemen kaçmışlar.

Soruşturma kurulu adaya geldi, beş gün kadar Saint-Joseph'de iki gün de Royale Adasında kaldı. Bana özel bir şey sormadılar, diğerleri gibi bilgime baş vuruldu. Komutan Dutain'den her şeyin yolunda gittiğini öğreniyorum. Filissari'ye, emekliliği gelene kadar izin verilmiş. Demek bir daha buraya dönmeyecek. Muhammet'in bütün cezası bağışlandı. Komutan Dutain terfi etti.

Her olaydan sonra bir bozguncu çıkar, dün de Bordeauxlu bir mahkûm:

— Aynasızların ekmeğine yağ sürmekle bize ne kazandırdın? diye sormaz mı?

Yüzüne dik dik baktım: «Fazla bir şey olmadı: Elli, altmış mahkûm isyana katılmak suçundan beş yıl hücrede yatmayacak. Sence, bu önemli bir sonuç değil mi?»

Neyse bu fırtına da dindi. Aynasızlarla kürek mahkûmları arasındaki sessiz anlaşma, meşhur soruşturma kurulunun bir sonuca varmasını engelledi. Onlar da belki, her şeyin bu şekilde sonuçlanmasını istiyorlardı.

Ben, şahsen bu işten ne bir şey kazandım, ne de bir şey kaybettim. Yalnız bir çok arkadaş, daha ağır cezalardan kurtuldukları için bana minnettar. Üstelik taş çekme işi de kaldırıldı. Artık böyle bir angarya yok. Taşları mandalar çekiyor, mahkûmlar da yerlerine yerleştiriyor. Carbonieri fırına döndü. Ben de Royale Adasına dönmenin yollarını arıyorum. Gerçekten de, burada atölye yok, sal yapabilmek mümkün değil.

Fransa'da Mareşal Pétain'in iş başına gelmesi, mahkûmlarla aynasızlar arasında ilişkileri iyice bozdu. Görevlilerin hepsi, yüksek sesle: «Pétainci» olduklarını söylüyorlar. Hele bir Normandiyalı aynasız var:

— Size bir şey söyleyeyim mi Kelebek, diyor, zaten ben hiç bir zaman cumhuriyetçi olmadım.

Adalarda radyo yok, kimse dışardan haber alamıyor. Üstelik Martinique ve Guadeloupe'da üslenen Alman denizaltılarını her yönden beslediğimiz söyleniyor. İnanılır gibi değil. Devamlı tartışma çıkıyor.

— Allah belâsını versin, sana bir şey diyeyim mi Kelebek? Ayaklanma şimdi olmalı ki, adaları De Gaulle'ün Fransızlarına verelim.

— Deve Charles'in kürek mahkûmlarına ihtiyacı mı var sanıyorsun? Ne yapsın bizleri?

— Canım, iyi kötü, yine de iki-üç bin kişi varız.

— Cüzzamlılar, aptallar, veremliler, dizanteriye tutulanlar mı? Dalga geçme dostum! Bir de azılıları başına saracak kadar enayi değil o herif.

— Sapasağlam iki bin kişi çıkmaz mı buradan?

— O başka şey. Sağlam olmaları, savaşçı olabilmelerini gerektirmez. Sen savaşı yol kesip uğruluk yapmak mı sanıyorsun? Yol kesip adam soymak on dakika sürer, savaşsa yıllar yılı bitmez. İster hoşlanın, ister hoşlanmayın ama, ben burada Fransa uğruna can verecek kimse göremiyorum.

— Bize yaptıklarından sonra neden Fransa uğruna can verecek misiz?

— Haklı olduğumu gördünüz mü? Neyse ki bizim sırık Charlot'nun savaşa sokacağı başka adamlar var. Yine de alçak Almanların topraklarımızda olduğunu ve onlarla işbirliği yapan Fransızlar çıktığım düşünmek adamı çıldırtıyor. Buradaki aynasızların topu, Pétain'den yana.

Kont de Bérac: «De Gaulle askerlerine katılırsak belki de kendimizi affettiririz,» diyor. Bunun üzerine garip bir şey oluyor: O ana kadar kimse, suçunu affettirmekten söz etmemişken herkes, azılısı ve kerizi bir umut ışığının parıldadığım görüyorlar.

— De Gaulle'ün emrine girmek için ayaklanıyor muyuz Kelebek?

— Özür dilerim çocuklar, ama, kimseye kendimi affettirmeye niyetim yok. Fransız adaleti ve «tahsih-i kararı muessesenin içine edeyim. Ben kendi kendimi temize çıkarırım Ödevim buradan kaçmak, kurtulunca da toplum içinde tehlike olmadan normal bir adam gibi yaşamak. Erkek olanın, başka yoldan bir şey ispatlayacağını pek sanmıyorum. Adaları De Gaulle'e vermek beni biç ilgilendirmiyor, onu ilgilendirdiğini de sanmıyorum. Hem, böyle bir şeyi başarırsanız yukardakiler ne diyecek biliyor musunuz?Hür Fransa Kuvvetlerine yardım için değil de, kendinizi kurtarmak için ayaklandığınızı söyleyecekler Siz kimin haklı olduğunu biliyor musunuz? De Gaulle mü haklı, Petain mi? Benim bir şeyden haberim yok. Yalnız ülkenin dôşman işgaline uğraması beni çok üzüyor. Yakın-

larımı, akrabalarımı, kız kardeşlerimi ve yeğenlerimi düşünüyorum.

— Bize hiç acımayan bir toplumun başına gelenlerden ötürü bu kadar kendimizi üzmemiz için salak olmamız gerekiyor.

— Ama üzülmen çok normal bir şey, çünkü bu aynasızlar ve Fransa adalet mekanizması bu jandarmalar, gardiyanlar, mubassırlar Fransa değil. Ayrı bir sınıf, tepeden tırnağa çarpık görüşlü kişilerin meydana getirdiği ayrı bir sınıf. İçlerinden çoğu bugün Almanlara uşaklık etmeye hazır? Fransız polisinin vatandaşlarını tutuklayıp Almanlara teslim ettiğine kalıbımı basarım, istersen bahse girerim. Neyse. Tekrar söylüyorum, amacı ne olursa olsun, ayaklanma işinde ben yokum. Firar olursa belki, ama nasıl bir firar?

Topluluklararası ağır tartışmalar yapılıyor. Kimi De Gaulle'cü, kimi de Pétain'ci. Temelde kimsenin bir şeyden haberi yok, çünkü adada ne mubassırların radyosu var, ne de mahkûmların. Haberler, adalara uğrayıp, biraz un, zahire ve pirinç bırakan gemiler tarafından getiriliyor. Bizim için, çok uzaktan görülen savaşın anlaşılması pek güç.

Söylentiye göre, Saint-Laurent-du-Maroni'den, hür birlikler adına asker toplayan biri gelmiş. Burada kimse bir şey bilmiyor, yalnız Almanların Fransa'yı ele geçirdiğinden haberimiz var.

Matrak bir olay: Royale adasına bir papaz geldi, âyinden sonra vaaz verdi:

— Adalara saldırırlarsa, Fransa toprağını mubassırlarla birlikte korumanız için hepinize silâh dağıtılacak. Sözlerini aynen alıyorum. Gerçekten çok saf olmalıydı bu papaz, bizi de pek saf keriz sanıyordu herhalde. Tutuklulardan, hücrelerini savunmalarının istendiğini düşünebiliyor musunuz? Şu kürekte, bakalım daha nelere rastlayacağız?

Bizim için savaşın başlıca sonucu şu: Basit gardiyandan komutana ve baş mubassıra kadar aynasız sayısının iki katına çıkması; bazıları Alman ya da Alzas ağzıyla Fransızca konuşan bir sürü müfettişin adalarda görevlendirilmesi; günde dört yüz gram ekmek, pek az da et verilmesi.

Kısacasını söylemek gerekirse tek artan şey, başarısız bir firara verilen ceza. Böyle bir suçun cezası idam. Çünkü

suçlamada: «Fransız düşmanlarının emrine geçmek için kaçtı», deniyor.

Dört aydır Royale'dayım. Doktor Germain Guibert'le çok iyi dost olduk. Eşsiz bir kadın olan karısı, yiyecek sıkıntısından biraz olsun kurtulmak için benden bir sebze bahçesi hazırlamamı rica etti. Salata, turp, taze fasulye, domates ve patlıcan diktim. Hayatından pek memnun, bana yakın bir dost gibi davranıyor.

Bu doktor, rütbesi ne olursa olsun, aynasız eli sıkmamış adam. Ama tanıyıp değer verdiği bazı kürek mahkûmlarıyla tokalaşmaktan çekinmiyor.

Özgürlüğüme kavuştukta sonra Doktor Germain Guibert ile, Doktor Rosenberg aracılığıyla yeniden ilişki kurdum. Marsilya'da, Canebiére üzerinde karısıyla birlikte çekilmiş bir resmini yolladı bana. Fas'tan yeni dönmüştü, özgür ve mutlu olduğumu öğrendiğini, çok sevindiğini belirtiyordu. Geride kalan bir yaralıyı kurtarmaya çalışırken, Hindiçini'de şehit düştü. Benzerine az raslanan çok iyi bir insan, karısı da her yönüyle ona uygun bir kadındı. 1967 yılında Fransa'ya döndüğümde, karısını aramayı düşündüm. Sonra vazgeçtim. Kendisinden mektupla bir yazılı ifade rica etmiştim daha önce, istediğimi göndermiş, fakat bir daha da bana mektup yazmamıştı. O günden sonra ondan haber alamadım. Birden susmasının nedenini bilmiyorum ama, ruhumun derinliklerinde, Royale'daki yuvalarında bana gösterdikleri yakınlıktan ötürü onlar için minnetlerin en büyüğünü taşıyorum.

Evet, birkaç ay sonra dönebildim Royale Adasına.

SAİNT JOSEPH

CARBONİERİ'NİN ÖLÜMÜ

DÜN, dostum Matthieu Carbonieri kalbine saplanan bir bıçakla öldürüldü. Bu cinayet bir sürü yeni cinayeti de ardından sürükleyecek. Duşa girmiş, soyunmuş, yıkanıyordu. Suratı sabunluyken yedi bıçağı. Yıkandığımızda, genellikle bıçağımızı açar ve eşyalarımızın altına koyarız. Düşman saydığımız biri ansızın yaklaşırsa hemen bıçağı kapıp kendimizi korumaya hazırlanırız. Bu tedbiri almamak, Carbonieri'nin hayatına mal oldu. Dostumu öldüren, bir Ermeni pezevenk.

Komutanın izni ve bir dostun yardımıyla, Carbonieri'nin ölüsünü rıhtıma kadar indiriyorum. Oldukça ağır, aşağı doğru yürürken üç kere mola verip soluk almam gerekiyor. Ayağına çok ağır bir taş bağlattım, ip yerine de demir tel kullandım. Böylece köpekbalıkları teli kesemiyecek, dostum da onlara yem olmadan denizin dibine inecek.

Kampana çalıyor, biz de iskeleye varıyoruz. Saat akşamın altısı. Güneş ufukta batmak üzere. Filikaya biniyoruz. Herkesin tabutu, bizim kırk yıllık kapaklı sandıkta,

Matthieu son uykusuna dalmış. Onun için hayat yolu, burada sona eriyor.

«İleri, asılın küreklere!» diyor dümendeki aynasız. On dakikadan kısa sürede Royale ile Saint Joseph arasında akıntıların birbirine karıştığı yere varıyoruz. O an gırtlağıma bir şey düğümleniyor. Düzinelerle köpekbalığı kanadı, dört yüz metreyi bulmayan dar bir çerçeve içinde hızla dolanıp duruyor. İşte mahkûm-yiyenler tam saatinde buluşma yerine geldiler.

Tanrı yardım etse de dostumu yakalamasalar. Kürekler kaldırıldı. Carbonieri ile vedalaşıyoruz. Sandık havalanıyor. Un torbalarına sarılan Matthieu'nün ölüsü, koca bir kayanın da ağırlığıyla denize düşüveriyor.

Korkunç bir şey! Suya değip kaybolduğunu sandığım bir sıra yedi, sekiz, yirmi ve belki daha fazla köpekbalığının üstünde havalanıveriyor. Filika uzaklaşmadan Carbonieri'yi örten un torbaları parçalanıyor, o an anlaşılmaz bir şey oluyor. Matthieu, iki-üç saniyeden fazla ayakta duruyor. Sağ kolunun yarısı gitmiş bile. Gövdesinin belden yukarısı suyun üstünde, doğru filikaya geliyor, sonra daha güçlü bir anafora kapılıp kayboluyor. Köpekbalıkları filikamızın altından geçerken teknenin dibine dokunuyorlar, adamın biri dengesini yitirip denize düşme tehlikesi atlatıyor.

Aynasızlar dahil herkes taş kesiliyor. Hayatımda ilk kez ölmek istiyorum. Bu cehennemin içinde kaynayıp gitmek üzere kendimi köpekbalıklarına atıyordum az kalsın.

Ağır ağır, iskeleden kampa çıkıyordum. Yanımda kimse yok, sedyeyi sırtladım, Brutus'ün Danton'a saldırdığı düzlüğe varıyorum. Mola veriyor ve yere çöküyorum. Saat akşamın yedisi ama hava karanlık. Ufukta kaybolan güneşin uzantıları batıda birkaç bulutu aydınlatıyor. Geri kalan yerler kapkara, adamın feneri arada bir karanlığı delip geçiyor. Çok üzgünüm.

Allah belâsını versin! Bir cenaze görmek istedin, üstelik dostunun cenazesini. İşte gördün, hem çok yakından gördün. Kampana sesi ve geri kalan numaralarıyla! Memnun musun? Hastalık ölçüsüne vararak merakını giderdin mi?

Şimdi sıra, dostumu öldüren herifi temizlemeye geldi.

Ne zaman mı? Bu gece. Neden bu gece? Henüz çok erken, herifçioğlu tetikte bekliyordur. Grupları on kişilik. Benden atik davranmalarına, Carbonieri'nin ardından beni de temizlemelerine fırsat vermemeliydim. Bakalım, kaç kişiye güvenebilirim bu işte? Benimle birlikte beş kişiye. Tamam. Herifi temizledikten sonra, çaresini bulursam Şeytan adasına gitmek en iyisi. Orada ne salın gereği var, ne hazırlığın. İki çuvala hindistancevizi doldurdum mu, açılırım denize. Kıyıya nispeten yakın, dümdüz yol almak şartıyla kırk kilometre. Dalgalar, rüzgâr ve suların yükselmesini hesaba katarak bu uzaklık yüz yirmi kilometreye çıkar... Dayanma meselesi. Güçlüyüm, denizde, çuvalların üstünde iki gün kalırım herhalde.

Sedyeyi sırtlayıp kampa doğru yürüyorum. Kapıya vardığımda hiç görülmemiş bir şey oluyor, üstüm aranıyor. Hiç yapmazlardı bunu. Baş mubassırın ta kendisi alıyor bıçağımı.

— Beni öldürtmek mi istiyorsunuz? Neden aldınız bıçağımı? Bunu yapmakla beni ölüme gönderdiğinizden haberiniz var mı? Öldürülürsem suç sizindir! Ne aynasızlardan cevap veren var, ne de Arap gardiyanlardan. Kapı açılıyor, koğuşa giriyorum: «Yahu burada göz gözü görmüyor, neden üç lamba bire indi?»

— Kelebek, buraya gel, Grandet kolumdan çekiyor. Koğuş pek gürültülü değil. Önemli bir şey olacağı, ya da olup bittiği anlaşılıyor.

— Bıçağım yok. Kapıda aldılar.

— Bu gece ihtiyacın olmayacak.

— Neden?

— Ermeniyle dostu kenefte.

— Ne işleri var orada?

— İkisi de öldü.

— Kim öldürdü?

— Ben.

— Amma da çabuk davranmışsın. Ya diğerleri?

— Dördü yerlerinde bekliyor. Paulo, yerlerinden kımıldamayıp işin burada kesilip kesilmemesine karar vermek üzere seni bekleyeceklerine erkek sözü verdi.

— Bana bir bıçak ver.

— Al benimkini. Ben burada bekliyorum, git konuş onlarla.

Onlara doğru yürüyorum. Gözlerim cılız ışığa alıştı şimdi. Farkedebiliyorum onları. Dördü de hamaklarının önünde, birbirlerine yapışmış bekliyorlar.

— Paulo, benimle konuşmak mı istiyorsun?

— Evet.

Arada bir buçuk metre kadar bir uzaklık bırakıyorum. Bıçağım açık ve sol kolumun içinde, sapı ise avucuma oturmuş.

— Dostunun öcünün yeterince alındığını söylemek istiyordum. Sen en iyi dostunu yitirdin, biz de iki arkadaşımızı. Bana kalırsa, bu işi burada kesmek gerekiyor. Ne dersin?

— Paulo, teklifini dikkate alacağım. Kabul edersen şimdilik yapabileceğimiz şey, sekiz gün süreyle birbirimize ilişmemek. Sekiz günün sonunda bir şey düşürünürüz. Kabul mü?

— Kabul.

Geri dönüyorum.

—Ermeniyle Kaygısız'ın ölümünden sonra Matthieu'nün intikamını alınmış sayıyorlar.

— Hayır, diyor Galgani, Grandet susuyor, Jean Castelli ile Louis Gravon anlaşmaya razı. «Sen ne diyorsun Kelebek?»

— Bir kere Matthieu'yü öldüren kim? Ermeni değil mi? Tamam. Bir şey teklif ettim. Sekiz gün süreyle ne bizden, ne de onlardan kimsenin kıpırdamıyacağına söz verdik.

— Matthieu'nün öçünü almak istemiyor musun? diye soruyor Galgani.

— Oğlum, Matthieu'nün öcü alındı, ona karşılık iki kişi öldürüldü. Neden geri kalanları temizlemeli?

— Ermeni'nin Matthieu'yü öldüreceğinden haberleri var mıydı? Bütün mesele bunu öğrenmekte.

— İyi geceler, kusuruma bakmayın. Biraz uyumaya çalışacağım.

Uyumasam bile yalnız kalmaya ihtiyacım var, hamağa uzanıyorum. Üstümde gezinen ve bıçağı çekip alan eli hissediyorum. Bir ses karanlıkta hafifçe fısıldıyor: «Uyuyabilirsen rahat rahat uyu Kelebek. Biz sırayla nöbet tutacağız.»

Dostumun bu ani, pisi pisine ölümünün aslında önem-

li bir nedeni de yok. Gece, kumar sırasında, yüzyetmiş franklık bir pot ödemek zorunda bıraktığı için Ermeni Matthieu'yü öldürmüş. Otuz-kırk oyuncu önünde parayı vermek zorunda bırakılınca, alçaltıldığını sanmış salak. Matthieu ile Grandet arasında kaldığı için söyleneni yapmak zorunda kalmış.

Bunun üzerine de, «çevre» de eşine az raslanan, temiz ve gıllığışsız serüvenci tipi Carbonieri'yi alçakça vurmuş. Bu cinayet bana çok dokundu, tek tesellim, katillerin, cinayetin üstünden birkaç saat geçmeden vurulması. Küçük bir teselli tabii.

Kendilerini koruma fırsatını bile vermeden bir eskrim şampiyonuna yaraşan hızla, Grandet kaplan gibi atılıp ikisinin de boynunu uçurmuş. Yattıkları yer kandan geçilmiyordur herhalde. Aptal gibi: «Onları kim kenefe kadar sürükledi acaba?» diyorum kendi kendime. Ama kimseye soru soracak halim yok. Gözlerim kapalı, kızıl ve eflâtun renkler saçarak batan ve ışınlarıyla Dante'ye uygun bir görüntüyü, dostumu paylaşan köpekbalıklarını aydınlatan gineşi görüyorum... Sağ kolunun yarısı kopuk, filikaya doğru yürüyen o gövde!... Demek kampananın köpekbalıklarını çağırdığı ve itoğlu itlerin de, kampana çaldığında kendilerine yiyecek çıkacağını bildikleri doğru. Düzinelerle kanadın denizaltılar gibi çevremizde dolandıklarını görür gibiyim. Sayıları yüzü geçiyordu... Dostum için her şey bitmişti: Kokuşmuşluk, çürümüşlük yolu, üzerine düşenl sonuna kadar yapmıştı.

Kırk yaşında, bir hiç yüzünden bıçakla öldürülmek! Zavallı dostum. Ben daha fazla dayanamıyorum. Hayır hayır. Köpekbalıkları beni mideye indirsin ama özgürlüğüme kavuşmak için çabalarken, un torbasından kefene sarınmadan taşsız ve ipsiz. Seyircisiz, mahkûmsuz, gardiyansız. Kampanasız. Köpekbalıkları tarafından parçalanarak can verecek sem, beni canlı canlı, karaya varmak için her türlü güçlükle boğuşurken parçalasınlar.

Bitti bu iş, bitti artık. Uzun uzadıya hazırlanmış firar yok. Şeytan Adası, iki çuval hindistancevizi, Tanrı'nın yardımıyla denize açılıp ver elini kara.

Hem bu bir dayanma meselesi, başka şey değil ki. Kırk sekiz saat mi sürer, yoksa altmış saat mi? Deniz suyunun içinde bu kadar uzun süre kalmak, hindistancevizi çu-

valları üzerinde iyice gerdiğim bacak kaslarımı uyuşturup bir süre sonra bacaklarımı hareketsiz bırakmaz mı? Şeytan'a nakletmenin yolunu bulursam deneme yapacağım. İlk iş Royale'dan çıkıp Şeytan'a geçmek. Orada gereğini düşünürüz.

— Uyuyor musun Kelebek?

— Hayır.

— Biraz kahve ister misin?

— Sen bilirsin. Bir fincan kahve ile yeni yaktığı Gauloise sigarasını uzatıyor Grandet, hamağında oturuyorum.

— Saat kaç?

— Bir. Nöbeti on ikide aldım, senin durmadan dönenip durduğunu görünce uyumadığım anladım.

— Haklısın. Matthieu'nün ölümü beni çok üzdü, ama köpekbalıklarına atılması daha da fazla sarstı. Korkunç bir şeydi dostum.

— Anlatma Kelebek, nasıl olduğunu düşünebiliyorum. Gitmeyecektin.

— Kampana hikâyesini uydurma sanıyordum. Hem taşı demir telle bağlayınca, köpekbalıklarının onu suyun içinde yakalayacaklarını hiç aklıma getiremedim. Zavallı Matthieu, hayatım boyunca bu korkunç görüntü gözlerimin önünden gitmeyecek. Ya sen, Ermeni'yle Kaygısız'ı nasıl bu kadar çabuk haklayabildin?

— Dostumuzu öldürdüklerini duyduğumda adanın öbür ucunda, mezbahaya demir kapı yapmakla meşguldüm. Saat on ikiyi biraz geçiyordu. Kampa çıkacak yerde, kilidi onarmak bahanesiyle atölyeye uğradım. Bir metre boyunda bir tüpün içine, iki ağzı da keskin bir bıçak yerleştirdim. Elimde tüple saat beşte kampa döndüm. Aynasız ne olduğunu sordu, hamağımın bir tahtası kırıldı, dedim, yerine bu gecelik elimdekini kullanacağım. Koğuşa girdiğimde hava da aydınlıktı, tüpü duşta bıraktım. İçtimadan önce gittim, aldım. Hava kararmaya başlıyordu. Dostlarımı çevreme toplayıp bıçağı oracıkta tüpün ağzına yerleştirdim. Ermeni'yle Kaygısız hamaklarının önünde dikiliyorlardı. Paulo da biraz gerideydi. Biliyorsun, Jean Castelli ile Louis Gravon yürekli adamlar ama yaşları eni konu ilerledi. Böyle bir çatışmada iş görecek çeviklikten ikisi de yoksun.

«Bu işe bulaşmanı istemediğimden, sen gelmeden harekete geçmeyi düşündüm. Sicilin oldukça bozuk, ense-

lendin mi giyotine gidebilirdin. Jean koğuşun bir ucuna gidip lambalardan birini söndürdü, Gravon da öbür uçtakini. Ortadaki gaz lambasının dışında koğuş iyice karardı. Dega'dan aldığım büyük bir cep feneri vardı. Jean önden yürüdü, ben arkasından. Onların yakınına geldiğimizde kolunu kaldırdı ve lambayı üstlerine tuttu, gözü kamaşan Ermeni sol kolunu yukarı kaldırdı, elimdeki mızrakla gırtlağını kesecek zamanı buldum. Kaygısız'ın da gözleri kamaşmıştı, bıçağını çekti ama boşa salladı. Mızrağımı öyle büyük bir hızla savurdum ki, boynunun bir yanından girdi. öbür yanından çıktı: Paulo kendini yüzükoyun yere attı ve hamakların altından sürünerek kaçtı. Jean, lambayı söndürdüğünden hamakların altında Paulo'yu kovalamaktan vazgeçtim. Bu yüzden kurtardı hayatını.

— Ölüleri kim kenefe götürdü?

— Bilmiyorum, herhalde arkadaşları. Karınlarını yarıp para dolu tüpleri de almışlardır.

— Ortalık kan içinde kalmıştır yahu.

— Ne diyorsun! Gırtlakları kesildiğinden neredeyse bütün kanları boşaldı. Mızrağı hazırlarken cep feneri numarası aklıma geldi. Atölyedeki aynasızlardan biri, fenerin pilini değiştiriyordu. Hemen aklıma takıldı. Dega'ya haber yolladım ve bana bir cep feneri bulmasını bildirdim. Üstümüzü arayabilirlerdi. Onun için de fenerle bıçak, olaydan sonra bir Arap gardiyan aracılığıyla Dega'ya ulaştırıldı. Dolayısıyla o yönden korkumuz yok. Benim de içim rahat. Arkadaşımızı, yüzü sabunluyken öldürdüler, ben de gözlerini kamaştırıp geberttim onları. Ödeşmiş olduk. Ne dersin?

— İyi yaptın, arkadaşımızın öcünü bu kadar çabuk aldığın ve beni bu işin dışında tutmayı akıl ettiğin için sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

— Artık konuşmayalım bunu. Ben görevimi yaptım: O kadar acı çektin, kurtulmak için o kadar çalıştın ki, bu işi benim sırtlanmam gerekiyordu.

— Sağol Grandet. Evet, eskisinden çok istiyorum kaçmayı. Onun için, bu işin burada kapanmasında bana yardımcı ol. Doğrusu, Ermeni'nin cinayeti işlemeden arkadaşlarına haber vereceğini hiç sanmıyorum. Paulo bu kadar alçakça bir cinayeti kabul etmezdi. Sonuçlarını önceden kestirebilirdi.

— Ben de senin gibi düşünüyorum. Yalnız Galgani hepsini suçlu buluyor.

— Bakalım, sabah altıda ne olacak. İşe çıkmayacağım. Hasta numarası yapıp olayların gelişmesini izlemek istiyorum.

Saat beş. Koğuş görevlisi yanımıza yaklaşıyor: «Çocuklar, nöbetçiyi çağırayım mı dersiniz? Kenefte iki ölü buldum.» Yetmiş yaşlarındaki bu eski mahkûm, iki kişinin öldürüldüğü akşamın altı buçuğundan beri bir şey duymadığını belirtmek istiyordu. Koğuş da kan içinde olmalı. Kenefe giden, kanlara basıp sağa sola yaymıştır herhalde.

Grandet de ihtiyar kadar numaracı.

— Ne, diyor, kenefte iki leş mi var? Ne zaman öldürmüşler?

— Kimbilir, diyor ihtiyar. Ben akşam altıdan beri uyuyordum. Az önce işemeğe gittiğimde ayağım kaydı, yüzüstü kaygan bir şeyin içine kapaklandım. Çakmağımı yakınca kan olduğunu gördüm. Kenefte de ölüleri buldum.

— Çağır da baksınlar icabına.

— Nöbetçiler! Hey nöbetçiler!

— Ne böğürüyorsun ihtiyar öküz? Koğuşta yangın mı çıktı?

— Hayır şef, aptesanede iki ölü var.

— Ne yapayım yani? Dirilteyim mi ölüleri? Saat beşi çeyrek geçiyor, altıda bakarız. Yaklaştırma kimseyi kenefe.

— Mümkün değil. Az sonra herkes kalkacak, kimi büyük aptesini yapmak isteyecek, kimi de küçüğünü.

— Doğrusun, bekle şefle bir konuşayım.

Üç aynasız, bir baş mubassır, yanlarına iki kişi daha alıp geldiler. İçeri gireceklerini sanıyorduk, kapının dışında beklediler.

— Aptesanede iki ölü mü var dedin?

— Evet şef.

— Saat kaçtan beri?

— Bilmem, az önce gittiğimde buldum.

— Ölenler kim?

— Bilmiyorum.

— Öyleyse ben sana söyleyeyim ihtiyar domuz, biri Ermeni. Git de bak istersen.

— Doğru, biri Ermeni, öbürü de Kaygısız.

— Bekleyin bakalım içtima olsun. Uzaklaşıyorlar.

Saat altı, ilk kampana çalıyor. Kapı açılıyor. İki kahveci hamakları dolaşıyor, arkalarından ekmek dağıtanlar geliyor.

Altı buçuk, ikinci kampana. Güneş doğdu, hamakların arasındaki geçit kenefe gidip gelenlerin kanlı ayak izleriyle dolu.

İki komutan görünüyor. Ortalık iyiden iyiye aydınlık. Yanlarında doktorla sekiz mubassır var.

— Herkes soyunsun, hamakların önünde hazır ol! Mezbaha gibi burası, her yer kan içinde yahu!

Komutanın yardımcısı herkesten önce kenefe dalıyor. Dışarı çıktığında yüzü bembeyaz. «Boğazlanmışlar. Tabii kimse bir şey duymamış ve görmemiştir.»

Büyük bir sessizlik.

— Bana bak ihtiyar, sen bu koğuşun sorumlususun, adamların ikisi de ölü. Doktor, bunlar aşağı yukarı ne zaman ölmüş acaba?

— Saat sekizle on arasında.

— Ve ölüleri ancak sabahın beşinde buluyorsun ha?

— Efendim, kulaklarım ağır işitir, gözlerim pek görmez. Üstelik yetmiş yaşındayım, bunun kırk yılını da kürekle geçirdim. Anlarsınız ya, çok uyurum ben. Akşamın altısında dalmışım, saat beşte çişim gelince uyandım. Bu bile iyi, çünkü kampanayla güç ayılırım.

— Haklısın diyor komutan alaylı alaylı, bu bile iyi. Bizim için de iyi ya, komutanı, mubassırları ve mahkûmuyla hepimiz bütün gece rahat rahat uyuduk. Sedyeciler, ölüleri kaldırıp götürün. Doktor otopsi yapmanızı istiyorum. Siz de, çırılçıplak çıkın avluya, tek sıra halinde.

Teker teker doktorla komutanın önünden geçiyoruz. Herkesin vücudu inceden inceye gözden geçiriliyor. Kimsede yara yok, bir çoğunun üstüne başına kan sıçramış. Kenefe gittikleri sıra kanlara bastıklarını söylüyorlar. Grandet, Galgani ve ben, diğerlerinden çok daha büyük bir dikkatle gözden geçiriliyoruz.

— Kelebek, yerin neresi? Bütün eşyalarım karıştırılıyor. «Ya bıçağın?»

— Bıçağımı akşam yedide, kapıda bekleyen mubassır aldı.

— Doğru, diyor aynasız. Öldürüleceğini söyleyerek kıyameti kopardı.

— Grandet, bu bıçak sizin mi?

— Yattığım yerde olduğuna göre benim demektir. Pırıl pırıl, lekesiz bıçak dikkatle inceleniyor.

Doktor keneften dönüyor ve: «İki ağzı da keskin bir bıçakla boğazlanmışlar, diyor. Ayakta öldürülmüşler. Akıl alır gibi değil. Bir kürek mahkûmu kendini korumadan, tavşan gibi gebermez. İşin içinde bir de yaralı olmalı.

— Gözlerinizle gördünüz doktor, kimsede sıyrık bile yok.

— Ölen iki kişi tehlikeli adamlar mıydı?

— Çok tehlikeli doktor. Dün sabah dokuzda duşta öldürülen Carbonieri'nin katili herhalde Ermeniydi.

— Soruşturma bitti, diyor komutan. Yine de Grandet'nin bıçağını alakoyun. Hastaların dışında herkes işi başına. Kelebek, hasta mısınız?

— Evet komutanım.

— Dostunuzun öcünü almak için vakit kaybetmediniz. Yutmadım, biliyorsunuz. Ne yazık ki, elimde delil yok, bulamıyacağımızdan da eminim. Bir kere daha soruyorum: Söyleyecek şeyiniz var mı? Bu çifte cinayeti aydınlatabilecek durumda olanınız çıkarsa buradan kurtulup karaya gönderilecektir, söz veriyorum.

Sessizlik bozulmuyor.

Ermeni'nin bütün dostları hasta numarasında. Bunu gören Galgani, Grandet, Jean Castelli ve Louis Gravon da, son anda adlarını listeye yazdılar. Koğuştaki yüz yirmi kişi çıktı. Beşimizle Ermeni'nin dört arkadaşı, saatçi, başına bir de temizlik derdi çıktığı için homurdanıp duran koğuş görevlisiyle aralarında, yarma Sylvain dediğimiz Alsaslı bir bıçkının da bulunduğu iki, üç kişi kaldı.

Yarma Sylvain koğuşta tek başına yatıyor, herkes dostu. Az raslanan bir iş başarıp yirmi yılla buraya gönderilmiş, çok saygı gören bir eylem adamı. Tek başına, Paris-Brüksel ekspresinin posta vagonuna saldırmış, iki nöbetçiyi bayıltmış ve para dolu çantaları aşağıya atmış, suç ortakları da torbaları kapıp götürmüşler, neşeli mangır kaldırmış.

Sylvain, iki grubun köşelerinde fısıldaşıp durduğunu görüp geceki anlaşmayı da bilmediğinden söze karışmak

gereğini duyuyor: «Umarım ki, üç silâhşörler gibi karşılıklı geçip çatışmazsınız.»

— Bugünlük bir şey yok, diyor Galgani, daha sonra.

Paulo atılıyor:

— Neden daha sonra, bugünkü işini yarına bırakma demişler. Ama ben, karşılıklı boğazlaşmanın gereğini göremiyorum. Ne dersin Kelebek?

— Size tek soru: Ermeni'nin yapacağı işten haberiniz var mıydı?

— Kelebek, şerefsizim bir şeyden haberimiz yoktu. Açıkça söyleyeyim mi? Ermeni ölmeseydi durumu nasıl kabullenirdim, bilmiyorum.

— Öyleyse bu işi neden burada kesmeyelim? diyor Grandet.

— Biz razıyız. Tokalaşalım ve bir daha da bu üzücü olayın lafını etmeyelim.

— Kabul.

— Ben tanığım, diyor Sylvain. Anlaştığınıza sevindim.

— Bu iş burada biter.

Akşam altıda kampana çalıyor. Sesi dinledikçe, önceki günkü görüntüyü gözümün önüne getirmekten kendimi alamıyorum. Filikanın önünde yarı beline kadar suyun üstünde duran dostum karşımda. Görüntü öylesine etkileyici ki, Ermeniyle Kaygısız'ın bile, köpekbalıkları tarafından bu şekilde sürüklenmelerini istemiyorum.

Galgani ağzını açmıyor. Carbonieri'nin ölüsünün başına geleni biliyor. Hamağının iki yanından sarkan bacaklarını sallayarak uzaklara dalıyor. Grandet daha dönmedi. Kampana sesi kesileli on dakika oluyor, derken Galgani bana hiç bakmadan, bacaklarını sallayıp alçak sesle: «Matthieu'yü yiyen köpekbalığının Ermeniden bir lokma bile yutmamasını diliyorum, diyor. Hayatta kanlı bıçaklı olup köpekbalığının midesinde buluşmaları çok acı olur.»

Bu soylu ve candan dostun ölümü benim için gerçekten büyük boşluk. Royale'dan ayrılıp mümkün olduğu kadar çabuk harekete geçmem en iyisi. Her gün, kendi kendime hep aynı şeyi tekrarlıyorum.

Savaş içindeyiz, kaçıp yakalananlara verilen cezalar arttırıldı. Kaçarsak yakalanmanın hiç sırası değil Salvidia. Ne dersin?

Firar halinde verilen cezaları bildiren afişi tekrar okuduktan sonra, Güyan'a birlikte geldiğim altın tüplü İtalyan dostumla konuşuyoruz.

— Ölüm cezasına çarptıracaklar diye korkup kaçmaktan vazgeçecek değilim ya. Sen ne düşünüyorsun?

— Kelebek, artık dayanamıyor ve kaçmak istiyorum. Ne olursa olsun. Akıl hastanesinde hastabakıcılık istedim. Hastanenin kilerinde iki yüz yirmi beşer litrelik iki fıçı bulunduğunu biliyorum, bu fıçılar bir sal yapmamızı sağlar. Biri zeytinyağı dolu, diğeri sirke. Ayrılmayacak şekilde birbirlerine bağlarsak büyük bir ihtimalle karaya varabiliriz, sanıyorum. Akıl hastanesini çevreleyen duvarların dış yüzünde nöbetçi yok. İçerde de bir hastabakıcı mubassır, mahkûmların yardımıyla delilere göz kulak oluyor. Neden sen de benimle, oraya gelmiyesin?

— Hastabakıcı olarak mı?

— İmkânsız Kelebek. Sana akıl hastanesinde asla iş vermiyeceklerini biliyorsun. Kamptan uzak oluşu, kaçma kolaylığı sağlayışı oraya gönderilmemen için yeterli nedenler. Ama delilik numarasıyla hastaneye kaldırılabilirsin.

— Çok güç Salvidia. Bir doktor sana «deli» damgasını bastı mı aklına esen her şeyi yapmana hak tanımış olur. Gerçekten de hiç bir hareketinden sorumlu tutulamazsın. Bunu kabul edip teşhisinin altına imzasını atacak doktorun ne büyük sorumluluk yüklendiğini düşünebiliyor musun? Bir mahkûmu, bir aynasızı, bir aynasız karısını ya da çocuğunu öldürebilirsin. Kaçabilir, dilediğin suçu işleyebilirsin, kanun işlemez sana. Yapabilecekleri en kötü şey çırılçıplak soyup deli gömleği giydirerek ses geçirmez bir hücreye tıkmaktır. Bu rejimi de belirli bir zaman sürdürebilirler, zamanla tedaviyi hafifletmek zorunda kalacaklardır. Sonuç: Kaçmak dahil çok ağır bir suça karşılık, hiç ceza yemezsin.

— Kelebek, sana güveniyorum, seninle kaçmak istiyorum. Deli numarası yaparak benim yakınımda bulunmak

için elinden geleni yap. Hastabakıcık görevimde sana yardımım dokunur, en güç anlarında rahatlamanı sağlarım. Hasta olmayıp tehlikeli yaratıklar arasına düşmenin zorluğunu da düşünebiliyorum.

— Sen hastanedeki işine başla Romeo. Ben meseleyi iyiden iyiye inceleyecek ve deliliğin ilk belirtileri konusunda bilgi alıp doktoru uyutabilmenin yollarını arayacağım. Doktorun beni sorumsuzlar sınıfına sokması, kötü bir fikir değil.

Konuyu dikkatle incelemeye başlıyorum. Yalnız, buranın kitaplığında delilikle ilgili tek eser yok. Fırsat buldukça, belirli sürelerle akıl hastanesine girip çıkmış adamlarla konuşuyorum. Yavaş yavaş, konuyla ilgili bir fikir edinebiliyorum:

1 — Delilerin hepsinin küçük beyninde müthiş ağrılar olur;

2 — Sık sık kulakları uğuldar;

3 — Çok sinirli olduklarından, uzun süre aynı şekilde yatamazlar. Bir sinir gerilimiyle uyanırlar, gövdelerinin her yanı acı verecek şekilde gerilmiştir.

Kafasına kafasına vurmadan, bu belirtileri doktora göstermeliyim. Deliliğim hastaneye yatmamı gerektirecek kadar olmalı, şiddetli tedavileri, deli gömleğini, dayağı, yiyeceğin azaltılmasını, bromür iğnelerini, soğuk ya da sıcak banyoları gerektirecek kadar değil. Oyunu iyi oynarsam doktoru uyutabilirim.

Benden yana işleyen tek şey var: Neden, hangi sebeple deli numarası yapayım? Doktor, bu soruya hiç bir mantıklı cevap bulamayacağından partiyi kazanmam mümkün. Benim için başka çıkar yol kalmadı. Şeytan Adasına göndermediler. Dostum Matthieu'nün ölümünden bu yana kamp beni boğuyor. Tereddüdün canı cehenneme! Kararımı verdim. Pazartesi günü doktora çıkacağım. Hayır, başka biri hastalığımı doktora bildirmeli. Bu işi başka birinin yapması ve kendisinin güvenilir olması şart. Koğuşta, iki üç garip dümen çevireceğim. Koğuş görevlisi nöbetçiye söyleyecek, o da hasta listesine adımı kaydedecek.

Üç gündür uyumuyor, yıkanmıyor, tıraş olmuyorum. Her gece birkaç kere kendi kendimi tatmin ediyor, çok az da yemek yiyorum. Dün yanımdakine, başucumda duran resmi neden kaldırdığını sordum. Tabîi böyle bir resim yok-

tu. Hiç bir şeyime dokunmadığına yemin billâh etti. Ama korktu ve yerini değiştirdi. Mahkûmlara dağıtılan çorba, çoğu kere birkaç dakika teknenin içinde beklei. Tekneye yaklaştım ve herkesin gözü önünde içine işedim. Buz gibi bir hava esti ortalıkta, ama suratım herkesi etkilemiş olmalı ki ağzını açan olmadı. Yalnız Grandet:

— Kelebek bunu neden yaptın? diye soruyor.

— Tuzlamayı unutmuşlar da ondan. Fazla beklemeden gidip sahanımı alıyor ve çorba koyması için koğuş görevlisine uzatıyorum.

Büyük bir sessizlik içinde, herkes çorbayı içişimi izliyor.

Bu iki olay, hiç istemediğim halde, sabah sabah doktorun karşısına çıkmama yetiyor.

— Ne haber doktor ağa, iyi misin ha? Sorumu iki kere tekrarlıyorum. Doktor, şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor. Bakışlarımı yüzünden hiç ayırmıyorum.

— İyiyim, diyor doktor. Ya sen, hasta mısın?

— Yoooo.

— Neden geldin buraya?

— Hiç, hasta olduğunuzu söylediler de. Doğru olmadığını gördüğüme sevindim. Eyvallah.

— Bekle biraz Kelebek. Otur karşıma. Yüzüme bak. Küçük bir ışık saçan lambayla doktor, gözlerimi inceliyor.

— Umduğunu bulamadın mı doktor, ışığın pek güçlü değil ama, yine de anladın değil mi? Söyle gördün mü onları?

— Neleri?

— Enayilik etme, doktor musun baytar mısın sen? Gizlenmeden önce onları görecek zaman bulamadım deme, belki de söylemek istemiyor ya da beni avanağın teki sanıyorsun.

Gözlerim yorgunluktan çakmak çakmak. Yıkanmamış, tıraşlı görünüşüm de işe yarıyor. Aynasızlar büyülenmiş gibi dinliyorlar, ama onların işe karışmasını gerektirecek bir şey yapmıyorum. Oyunuma gelen doktor beni kışkırtmamak için sakin sakin yerinden kalkıyor ve elini omuzuma koyuyor. Ben hep oturuyorum.

— Evet, sana söylemek istemiyordum ama, görecek zamanı buldum.

— Yalan söylüyorsun doktor, sömürge soğukkanlılı-

ğıyla yalan söylüyorsun. Çünkü hiç bir şey görmedin! Aradığını sandığım şey, sol gözümdeki üç kara noktaydı. Boşluğa baktığımda ya da kitap okurken görüyorum o noktaları. Ama aynayı alıp gözüme baktığımda hiç belli olmuyor. Ben aynayı kapar kapmaz, onlar da hemen bir köşeye gizleniveriyorlar.

— Hemen hastaneye yatırın, diyor doktor. Kampa hiç dönmesin. Kelebek, hasta değilim diyorsun bana. Belki doğrudur ama, ben seni çok yorgun buluyorum. Dinlenmen için birkaç gün hastaneye yatıracağım. İster misin?

— Olur. Hastane de, kamp da aynı şey.

İlk adım atıldı. Yarım saat sonra kendimi hastanede iyi aydınlatılmış bir odada ve bembeyaz çarşaflı bir yatakta buluyorum. Kapıda bir yazı: «Müşahade altında.» Yavaş yavaş, kendi kendimi işleyerek deliye dönüyorum. Ağzımı büzüp alt dudağımı ısırmak tehlikeli bir oyun. Bir ayna parçasında, uzun uzun yapmaya çalıştığım bu hareketi, istemeden tekrarladığım da oluyor. Bu oyunu uzun süre oynamak doğru değil azizim. Kendini devamlı dengesiz hissedersen, tehlike belirir, sonunda bir kalıntı bile bırakır. Ama hedefe varmak için, oyunu sonuna kadar oynamalıyım. Hastaneye yatmak, sorumsuz damgası yemek, sonra da arkadaşımla birlikte kaçmak. Kaçmak! Bu tılsımlı sözle kendimden geçiyorum. Fıçıların üstüne oturmuş, İtalyan dostumla karaya doğru yol aldığımı görür gibiyim.

Doktor her gün bana uğruyor. Uzun uzun beni muayene ediyor, üstelik terbiyeli ve dostça konuşuyorum. Kafası karıştı ama pek emin değil daha. İlk belirti sayılan boyun ağrılarından söz etmenin sırası geldi.

— Nasılsın Kelebek? İyi uyudun mu?

— Sağol doktor, pek fena sayılmam. Bana verdiğiniz «Match» dergisine teşekkür ederim. Ama uykuya gelince iş değişiyor. Odamın arkasında bir tulumba var herhalde; kimbilir ne suluyorlar, tulumba kolunun bütün gece çıkardığı ses ense köküme vuruyor ve içimde yankılanıyor sanki. Bütün gece aynı sesi duymak dayanılır gibi değil. Onun için, hücremi değiştirseniz iyi olur.

Doktor hemen hastabakıcıya dönüp mırıldanıyor:

— Tulumba var mı?

Adam, yok dercesine başını sallıyor.

— Odasını değiştirin. Nereye gitmek istiyorsun?

— Tulumbanın mümkün olduğu kadar uzağına koridorun öbür ucuna. Sağol doktor.

Kapı kapanıyor, hücremde yalnız kalıyorum. Belli belirsiz bir tıkırtı oluyor, kapıdaki delikten gözetleniyorum. Herhalde doktor olacak, koridorda uzaklaşan ayak seslerini duymadım. Hemen yumruğumu, hayalî tulumbayı gizleyen duvara doğru sallıyor ve sesimi pek yükseltmeden: «Dur, dur, Allahın belâsı! Sulayacağın kadar sulamadın mı, bahçıvan bozuntusu?» diyorum. Sonra başımı yastığın altına gizleyip uzanıyorum.

Deliği kapayan kapağın sesini duymadım ama uzaklaşan ayak sesleri kulağıma geldi. Sandığım gibi, doktor tarafından gözetleniyordum demek.

Öğleden sonra hücremi değiştirdiler. Bu sabah onları epey etkilemiş olmalıyım, koridorun öbür ucuna kadar götürmek için yanıma iki aynasızla iki görevli mahkûm takıyorlar. Ne onlar benimle konuşuyor, ne ben onlarla. Ses çıkarmadan, peşlerinden gidiyorum. İki gün sonra ikinci belirti: Kulak uğuldaması.

— İyi misin Kelebek? Yolladığım dergiyi okudun mu?

— Hayır, okumadım, bütün günü ve gecenin büyük bir bölümünü kulağımda yuva yapan sivrisinek ya da sineği öldürmek için uğraşmakla geçirdim. Kulağımın dibine kadar pamuk sokuyorum. Kanat sesleri kesilmiyor: vız vız da vız vız... Hem vızıltı devamlı, hem de müthiş gıdıklanıyorum. İnsan sonunda çok sinirleniyor doktor. Ne dersin? Sinekleri belki boğamamışımdır, üstlerine su döküp öldürelim mi?

Dudak tikim durmak bilmiyor, doktorun bu devamlı hareketi de kaydettiğini görüyorum. Elimi tutuyor ve gözlerimin içine bakıyor. Üzgün ve epey şaşkın olduğunu farkediyorum.

— Evet dostum, su döküp öldüreceğiz. Chatal kulağı yıkansın.

Her sabah aynı sahneler, çeşitli değişikliklerle uygulanıyor ama, doktor beni, henüz akıl hastanesine gönderme niyetinde değil.

Chatal, bromür iğnesi yaparken beni uyarıyor:

— Şimdilik durum iyi. Doktor inanmış gibi, ama seni akıl hastanesine göndermesi uzun sürecek. Çabuk karar vermesini istiyorsan tehlikeli olabileceğini göster.

Doktor, yanında görevli hastabakıcılar ve Chatal kapıyı açıyor, beni selâmlıyor:

— İyi misin Kelebek?

— Kes palavrayı doktor. (Görünüşüm gerçekten saldırgan.) İyi olmadığımı biliyorsun. Bana işkence eden herifin suçortağı hanginiz, merak ediyorum doğrusu.

— Kim işkençe ediyor? Nasıl? Ne zamanlar?

— Bak, Doktor d'Arsonval'in çalışmalarını bilir misin?

— Evet, sanırım...

— Çeşitli dalgalarla elektrik akımı verebilen bir araç yaptığını da biliyorsun. Araç, kalın barsak ülserine yakalanan bir hastanın çevresindeki havayı «iyonize» etmekte kullanılır. Bu araçla elektrik akımı verilir. Düşün ki can düşmanlarımdan biri, Cayenne'deki hastaneden böyle bir araç çalmış. Rahat rahat uyuduğum sıra düğmeye basıyor, elektrik akımı göbeğim ve kalçalarıma yayılıveriyor. Birden kaskatı kesilip yatakta, en az on santim sıçrıyorum. Böyle olunca, nasıl dayanabilir ve uyuyabilirim? Bu gece durmak dinlenmek bilmedi. Tam gözümü kapamak üzereyken, gün, elektrik akımı geliyor. Boşalan bir yay gibi bütün gövdem geriliveriyor. Dayanamıyorum artık doktor! Söyle herkese, düşmanımla işbirliği yapanı yakalarsam oracıkta temizleyeceğim. Silâhım yok ama ellerimle boğazını sıkacak kadar gücüm var daha. Anlayana sivrisinek saz! Hem her sabah, iki yüzlü sorular sormaktan da vazgeç. Tekrar ediyorum doktor, kes palavrayı!...

Olay ürünlerini verdi. Chatal, doktorun aynasızlara dikkat etmeleri gerektiğini söylediğinden bahsediyor. İki, üç kişi bir araya gelmeden kapımı açmamalarını, benimle hep akıllı uslu konuşmalarını öğütlemiş. Birinin kendisine kötülük ettiğini kafasına takmış, diyormuş doktor, en kısa zamanda akıl hastanesine göndermeliyiz.

Chatal, deli gömleği giymemi önlemek için: «Yanıma bir kişi takarsanız, sanırım onu ben akıl hastanesine götürebilirim» dediğini anlatıyor.

— İyi yemek yedin mi Kelebek? «Evet Chatal, çok güzeldi.» «Benimle ve Bay Jeannus'la gelir misin?» «Nereye gidiyoruz?» «Yukarıdaki akıl hastanesine ilâç götüreceğiz, sen de hava almış olursun.

— Gidelim. Üçümüz birlikte çıkıyor ve akıl hastane-

sine doğru yürüyoruz. Yolda Chatal biraz konuşuyor, tam akıl hastanesine varmak üzereyken: «Kampta yaşamaktan bıktın mı?» diye soruyor.

— Bıktım ya, hele dostum Carbonieri'nin ölümünden sonra canım orasını hiç istemiyor.

— Neden birkaç gün burada kalmayasın? Hem o makineli herif de başına belâ olmaz burada belki?

— İyi fikir ama, kafadan kontak olmayınca adamı burada yatırırlar mı hiç?

Chatal'ın uydurma tuzağına düştüğüme çok sevinen aynasız:

— Sen işi bana bırak, diyor, ben senin için konuşurum.

İşte, yüz kadar deliyle akıl hastanesindeyim. Üşütüklerle bir arada yaşamak pek eğlenceli değil doğrusu. Hastabakıcılar hücreleri temizlerken, otuzar kırkar kişilik gruplar halinde avluda hava alıyoruz. Bana, yalnız lâstik pabuçlarımı bıraktılar.

Hastabakıcı, yaktığı sigarayı uzattı. Güneşte oturmuş, buraya geleli beş gün olduğu halde Salvidia ile bir türlü bağlantı kuramadığımı düşünüyordum.

Delinin biri yanıma yaklaşıyor. Hikâyesini biliyorum, adı Fouchet. Annesi evini satıp, kaçması için bir gardiyanla oğluna on beş bin frank yollamış. Beş binini gardiyan alacak, on binini de Fouchet'ye verecekmiş. Herif paraların tümünün üstüne oturup Cayenne'e kaçmış. Annesinin parayı gönderdiğini, bunun için de nesi var, nesi yok sattığını öğrenen Fouchet birden delirip gardivanlara saldırmış Hemen hareketsiz hale getirildiğinden kimseye kötülük edememiş. O günden bu yana üç dört yıldır deliler evinde.

— Kimsin? Önümde duran ve bana soru soran otuz yaşlarındaki bu genç adama bakıyorum. «Kim miyim, senin gibi bir adam, ne fazlam var ne de eksiğim.» «Çok aptalca bir cevap. Erkek olduğunu görüyorum, bir sopan ve iki torban var. Kadın olsaydın deliğin olurdu. Kimsin diyorum sana? Adın ne?» «Kelebek.» «Kelebek mi? Kelebeksin demek? Zavallı. Kelebek uçar, kanatları vardır, seninkiler nerede?» «Kaybettim kanatlarımı.» «Bulmalısın, kaçabilirsin onlarla. Aynasızların kanadı yoktur. Hepsini atlatırsın. Sigaranı bana ver.»

Sigaramı uzatacak zamanı bulamadan elimden kapıyor. Sonra karşıma oturup zevkle tüttürüyor.

— Ya sen kimsin? diye soruyorum.

— Benim adım «Kokuşmuş.» Tam mallarımdan birini verecekken, çalıp kaçıyorlar. «Neden?» «Öyle işte. Ben de önüme gelen aynasızı öldürüyorum. Bu gece iki tanesini astım. Sakın kimseye söyleme.» «Neden astın?» «Annemin evini çaldılar. Düşün ki annem bana evini yolladı, onlar da evi güzel bulup el koydular, içinde yaşamaya başladılar. Asmakla iyi etmemiş miyim?» «İyi etmişsin, böylece annenin evinde oturamazlar.» «Şu tellerin arkasındaki şişko aynasız var ya, o da aynı evde oturuyor. İnan bana, onu da geberteceğim.» Yerinden kalkıp gidiyor.

Delilerin arasında yaşamak, hiç hoş değil, üstelik tehlikeli de. Gece dört bir yandan bağırış çağırış, hele dolunay çıktığında delilerin çılgınlığı artıyor. Ay delilerin hareketini nasıl etkileyebilir? Bunu bilemem ama, kaç kere gözlerimle gördüm.

Aynasızlar, müşahede altındaki deliler hakkında rapor hazırlıyorlar. Benimle de bir takım oyunlara başvuruyorlar. Örneğin, bilerek beni avluya çıkarmıyorlar. Dışarı çıkmak istememi bekliyorlar. Ya da yemek vermiyorlar. Ucuna ip bağlı bir sopam var, sözde balık avlıyorum. Baş gardiyan: «Balık var mı Kelebek?» diyor. «Var ama yakalayamıyorum. Ben oltamı sallandırdığımda, küçük bir balık hep peşimden geliyor, büyük bir balık yakalayacağım sırada: Dikkat et, diyor ona, yemi yutma. Kelebek avlanıyor. Bu yüzden bir şey gelmiyor oltama. Yine de uğraşıyorum. Belki küçüğe inanmayan bir balık çıkar.» Aynasızın hastabakıcıya söylediğini duyuyorum: «Bu herifin işi bitik.»

Yemekhaneye götürüldüğümüzde, mercimek yemem imkânsız. Kolları, bacakları, göğsü maymun gibi kıllı, en az bir doksan boyunda dev gibi bir herif var. Beni gözüne kestirmiş. Bir kere hep yanıma oturuyor. Mercimek çok sıcak geliyor, yiyebilmek için soğumasını beklemek gerek. Tahta kaşığımı daldırıyor, biraz alıp üfleyerek yutuyorum. Böylece birkaç kaşık mercimek kursağıma giriyor. İvanhoe —iri yarı dev kendini İvanhoe sanıyor— tabağımı kapıyor, avucuna dayadığı gibi göz açıp kapayıncaya kadar hepsini yutuyor. Ardından benim tabağımı da zorla alıyor içindekini midesine indiriyor. İşini bitirince tabağı önüne bırakı-

yor. «Bak ben nasıl mercimek yiyorum,» dercesine, kan çanağına dönmüş gözleriyle yüzüme bakıyor. Bu İvanhoe'den sıkılmaya başladım, henüz tam deli sayılmadığından ilik gürültülü denemeyi onun üzerinde yapmaya karar veriyorum. Yine sofraya mercimek getirdikleri bir gün İvanhoe fırsatı kaçırmıyor. Yanıma oturuyor. Çok neşeli, kendi mercimekleriyle benimkileri yiyebilmenin sevinci şimdiden üstüne çökmüş. Ben de su dolu bir toprak testiyi önüme çekiyorum. Dev benim tabağımı kaldırıp mercimekleri gırtlağından akıtmaya başladığı sıra yerimden kalkıyor ve bütün gücümle su testisini kafasına vuruyorum. Dev yapılı İvanhoe, müthiş bir çığlık atıp yere devriliyor. Ardından tabağını kapan başlıyor atmaya, deliler birbirlerine giriyorlar. Müthiş bir patırtı kopuyor. Bütün yemekhaneye yayılan bu kollektif kavgaya katılanlar üstelik bir ağızdan haykırıyorlar da.

Havaya kaldırıldığım gibi, iri yarı dört hastabakıcının kollarında, hücreme getiriliyorum. Hiç durmadan bağırıyor, İvanhoe'nin cüzdanımı ve hüviyetimi çaldığını söylüyorum. Bu kez iş tamam! Doktor, hareketlerimden sorumsuz sayılmam gerektiğine karar verdi. Bütün aynasızlar sakin bir deli olduğumda fikir birliğine vardılar, yalnız çok tehlikeli anlarım olabiliyor. İvanhoe'nun kafası sarılı. Başında sekiz santim kadar geniş bir yara açtığım söyleniyor. Neyse ki, benimle aynı saatlerde dışarı çıkmıyor.

Salvidia ile konuşabildim. Fıçıların bulunduğu kiler anahtarının yedeğini yürütmüş. Fıçıları bağlamak için yeterince demir tel bulmaya çalışıyor. Fıçıların denizde sallana sallana telleri koparmasından korktuğumu söylüyorum. En iyisi ip kullanmak, ip nasılsa çok daha esnek. İp de bulmaya çalışacak, hem demir telle bağlayacağız, hem de iple: Üç tane de anahtar yaptırması gerekli: Biri benim hücremin, biri hücreme giden koridor kapısının, biri de hastane ana kapısının. Nöbetçi sayısı çok değil. Dörder saatlik nöbetleri yalnız bir aynasız tutuyor. Dokuzdan sabahın birine, sonra da birden beşe. Aynasızlar arasında iki kişi var ki, nöbete kaldıklarında uyuyor ve gezinmek zahmetine katlanmıyorlar bile. Kendileriyle birlikte nöbete kalan mahkûm hastabakıcıya güveniyorlar. İşimiz yolunda, bütün mesele sabretmekte. En fazla bir ay, bu duruma katlanmak zorundayız.

Avluya girdiğim sıra, baş gardiyan bana kötü bir puro verdi. Kötü de olsa çok hoşuma gidiyor. Çırılçıplak, şarkı söyleyen, ağlayan, garip hareketler yapan ve kendi kendine konuşan bu insan sürüsüne bakıyorum. Avluya girmeden önce yıkandıklarından henüz hepsi ıslak, yedikleri dayakların ya da kendi kendilerine vurmalarının sonucu her yanları çürük içinde, fazla sıkılan deli gömleklerinin izleri de yer etmiş. Bu, gerçekten kokuşmuşluk yolunun sonunu bulanların görüntüsü. Bu çılgınların kaçı, yaptıklarından ötürü Fransa'daki ruh doktorları tarafından sorumlu görüldü acaba?

Titin — ona Titin diyorlar — 1933 de benimle gelenlerden. Marsilya'da birini öldürmüş, sonra bir at arabasına ölüyü yükleyip hastaneye götürmüş: «Alın şunu, hasta galiba, tedavi edin», demiş. Oracıkta yakalayıp mahkeme karşısına çıkarmışlar, jüri üyeleri adamda en ufak bir delilik belirtisi görmemişler. Oysa böyle bir iş yapması için, çoktan kafayı üşütmüş olması gerekirdi. Titin yanımda oturuyor şimdi. Dizanterisi var bir türlü de geçmiyor. Yaşıyan bir ölü. Anlamsız, çelik grisi gözlerle bana bakıyor. «Karnımda küçük maymunlar var hemşerim, diyor. Bazıları çok huysuz, sinirlendikleri zaman barsaklarımı ısırıyorlar, bu yüzden de kan akıtıyorum. Kıllı olan maymunlar da var, tüy gibi yumuşacık elleri. Beni tatlı tatlı okşuyor ve huysuzların ısırmasına engel oluyorlar. Bu küçücük tatlı maymunlar beni koruduğu zaman kanım akmıyor.»

— Marsilya'yı hatırlıyor musun Titin?

— Hatırlamaz olur muyum? Hem de çok iyi hatırlıyorum. Pezevenklerin kol gezdiği Borsa meydanını, arakçıları...

— Bazılarının adını da hatırlıyor musun?

— Hayır, kimsenin adını hatırladığım yok, yalnız hasta arkadaşımla beni hastaneye götüren arabayı biliyorum. Hastalığının sebebi benmişim o kadar...

— Ya dostların?

— Bilmem.

Zavallı Titin, puromu ona uzatıp köpek gibi can verecek olan bu zavallı yaratığa karşı içim büyük bir acımayla dolu, kalkıyorum. Evet, delilerle bir arada yaşamak çok tehlikeli, ama elden ne gelir? İdamı göze almadan kaçabilmenin başka yolu yok.

Salvidia neredeyse hazır, anahtarlardan ikisini edinmiş. Yalnız benim hücreminki eksik. Çok sağlam bir ip varmış. Bu yönden işler yolunda.

Delilik numarasını devam ettirerek dayanmak gerçekten çok güç, bir an önce harekete geçmek için sabırsızlanıyorum. Hücremin bulunduğu hastanenin bu bölümünde kalabilmek için, arasıra kendimden geçmek gerekiyor.

Hele son numaram o kadar inandırıcı ki, aynasızlar iki bromür iğnesi yapıp beni sıcak suya atıveriyorlar. İçinden çıkmamam için, banyonun üstü kalın bir bezle örtülü. Yalnız delikten başım görünüyor. İki saatten beri bu, deli gömleğini andıran şeyin içindeyim, birden İvanhoe görünüyor. Dev yapılı adamın bana bakışı gerçekten ürkütücü. Korkudan boğazımın kuruduğunu hissediyorum. Kollarım bezin altında, kendimi korumam imkânsız.

Yanıma yaklaşıyor, iri gözleri dikkatle yüzümde geziniyor, delikten çıkan bu yüzü nerede gördüğünü hatırlamaya çalışır gibi. Soluğuyla birlikte leş gibi bir koku yayılıyor yüzüme. İmdat istemeyi düşünüyorum ama çığlıklarımla onu daha fazla kızdırmaktan çekiniyorum. İri elleriyle beni boğacağındana emin, kapıyorum gözlerimi. Bu dehşet dolu birkaç saniyeyi asla unutamıyacağım. Sonunda benden uzaklaşıyor, içerde dolanıyor, sonra su veren yuvarlak musluklara gidiyor. Soğuk suyu kapayıp kaynar suyu açıyor. Deli gibi haykırıyorum, çünkü haşlanmaktayım. İvanhoe çekip gidiyor. İçerisi buharla doldu, soluk alırken boğulacak gibi oluyor ve beni banyonun içine hapseden bu uğursuz bezden kurtulmak için insanüstü bir çaba harcıyorum. Sonunda yardımıma koşuyorlar. Aynasızlar, pencereden çıkan dumanları görmüşler. Kaynar suyla dolu banyodan çıkarıldığımda her yanım yanık içinde, çok acı çekiyorum. Özellikle uyluklarım ve derimin yüzüldüğü yerler acıyor. Her yanımı pikrik asite bulayıp akıl hastanesinin küçük revirine kaldırdılar. Yanıklarım o kadar ağır ki, doktor çağrılıyor.

Birkaç morfin iğnesi, ilk yirmi dört saati geçirmeme yardım ediyor. Doktor başıma geleni sorduğunda, banyodan lâvların fışkırdığını söylüyorum. Gardiyan hastabakıcı arkadaşını, suyu iyi ayarlamamakla suçluyor.

Salvidia, beni pikrik asite bulayıp çıktı. Harekete hazır, revirde bulunmamın büyük bir talih eseri olduğunu

söylüyor. Başarısızlığa uğrarsak, hastanenin bu bölümüne görülmeden dönebiliriz. Kısa sürede revirin anahtarını da ayarlaması gerekiyor. Bir sabuna anahtarın kalıbını çıkardı. Yarın anahtar hazır. Kendimi yeterince iyi hissettiğimde, uyuklayan aynasızlardan birinin nöbetinde kaçabileceğiz.

Bu geceyi kararlaştırdık, birle beş arasında gidiyoruz. Salvidia görevli değil. Zaman kazanmak için sirke fıçısını akşam onbire doğru boşaltacak. Zeytinyağı fıçısını boşaltmadan denize yuvarlayacağız, fıçıların suya indirilişi sırasında zeytinyağı, denizin biraz durulmasını sağlamakta bize faydalı olacak.

Un torbasından yapılma, dizime kadar inen bir pantalonum, bir yün ceketim, belimde de iyi bir bıçağım var. Boynuma, su geçirmez bir kese asacağım, içinde sigara ve bir kavlı çakmak bulunacak. Salvidia, zeytinyağı ve şeker emdirdiği manyoka ununu su geçirmez bir torbaya dolduracak. Üç kilo kadar var, söylediğine göre. Vakit oldukça geç. Yatağımın içinde oturmuş arkadaşımı bekliyorum. Yüreğim gümbür gümbür atıyor. Az sonra yola çıkıyoruz. Talihimiz yolunda gider, Ulu Tanrı da yardımcımız olursa bu kokuşmuşluk yolundan galip çıkabileceğim!

Garip şey, geçmişle ilgili anılarım çok silik, yalnız babamla ailemi düşünüyorum. Ne ağırceza mahkemesinden bir görüntü var, ne jüri üyelerinden, ne de savcıdan.

Kapı açıldığında, köpekbalıklarının sürüklediği Matthieu gözlerimin önündeydi.

— Kelebek, yürü. Salvidia'nın peşinden gidiyorum. Hemen kapıyı kapayıp anahtarı koridorun bir köşesine gizliyor. «Çabuk, çabuk!» Kilere varıyoruz, kapı açık. Boş fıçıyı çıkarmak çok basit. O, fıçıyı iplerle, ben de demir tellerle sarıyoruz. Un torbasını kapıp karanlık gecede, fıçıyı denize yuvarlamaya koyuluyorum. O, zeytinyağı fıçısıyla arkamdan geliyor. Neyse ki çok güçlü, bu dimdik yokuşta dolu fıçıya hâkim olabiliyor.

— Ağır ol, dikkat et, hızlanıp elinden kurtulmasın. Fıçıyı kaçırırsa benimkiyle önünü kesmek için onu bekliyorum. Güçlük çekmeden aşağı varıyoruz. Dar bir yerden denize giriliyor ama ilerdeki kayaları aşmak epey güç.

— Boşalt fıçıyı, dolu fıçıyla kayalıkları aşamayız... Rüzgâr bütün şiddetiyle esiyor, dalgalar hırsla kayalara çar-

pıyor. Tamam, boşaldı fıçı. «Tıpayı iyice sok. Dur, şu teneke kapağı da üstüne koy.» Delikler kapandı. «İyi çak çivileri.» Dalgalarla rüzgârın uğultusu bizim gürültümüzü bastırıyor.

Birbirine iyice bağlanan fıçıların kayalar üstünden aşırılması epey güç. Her biri iki yüz yirmi beş litrelik. Oldukça büyük ve idaresi zor. Fıçıları denize indirmek için arkadaşımın seçtiği yer de, işimizi pek kolaylaştırmıyor. «Bütün gücünle it be yahu! Kaldır biraz. Şu dalgaya dikkat!» Fıçılarla birlikte kalkıyor ve kayalara düşüyoruz. «Dikkat! Fıçılar kırılmasın. Kolumuza, bacağımıza da dikkat edelim.»

— Sakin ol Salvidia. Ya öne, denizden yana geç, ya da arkaya. Tamam, şimdi oldu. Bağırdığımda kendine doğru çek. Aynı zamanda da ben iteceğim, mutlaka kurtulacağız kayalardan. Yalnız dayanıp yerimizde sıkı durmalıyız, dalga üstümüzden aşsa bile.

Dalgalarla rüzgârın uğultusu arasında arkadaşıma emir yağdırıyor, duyduğunu sanıyordum. Koca bir dalga ikimizle birlikte fıçıları kaplıyor. Tam o an, bütün gücümle salı itiyorum. O da çekiyor ki, birden kıyıdan kurtulup dalgaya kapılarak biraz açılıyoruz. O benim önümde, fıçıların üstüne tırmanmış. Tam ben de tırmanırken koca bir dalga altımızdan daha ilerdeki sivri bir kayanın üstüne atıyor. Çarpışma o kadar şiddetli ki fıçılar parçalanıyor, tahtalar sağa sola dağılıyor. Dalga çekilirken, beni de kayanın yirmi metre ötesine doğru sürüklüyor. Yüzüyor, yeni bir dalgaya kapılıp kıyıya yöneliyorum. İki kaya arasına düşüyor, yeniden sürüklenmek üzereyken kayalardan birine yapışıyorum. Her yanım bere içinde ama paçayı kurtardım bir kere. Karaya çıktığımda, denize açıldığımız yerden yüz metre öteye düştüğümü farkediyorum.

İhtiyatı elden bırakıp başlıyorum bağırmaya: «Salvidia! Romeo! Neredesin?» Cevap veren yok. Bitkin bir halde yola yatıp üstümdekileri çıkarıyor ve ayaklarımdaki lâstiklerle kalıyorum. Hay Allah, nerede arkadaşım? Başlıyorum yeniden bağırmaya: «Neredesin?» Yalnız rüzgâr, deniz ve dalgalar bana cevap veriyor. Epey uzun bir süre, her bakımdan çökmüş bir halde hareketsiz kalakalıyorum orada. Sonra boynuma astığım, içinde sigara ve çakmak bu-

lunan keseyi söküp atıyor, hırsımdan ağlıyorum. Bu kese dostumun bana armağanı, çünkü kendisi sigara içmiyor.

Ayakta, rüzgâra, her şeyi silip süpüren koca dalgalara karşı yumruğumu sallayıp Tanrı'ya lânet okuyorum:

«Alçak, domuz, iğrenç, i... bana yüklenip durmaya utanmıyor musun? Sen iyi bir Tanrı mısın? İğrenç şeyin tekisin, evet! İşkence etmekten zevk alan uğursuzun birisin sen! Bir sapık, aşağılık köpek! Adını asla ağzıma almıyacağım! Bunu hiç hak etmiyorsun.»

Rüzgârın hızı kesiliyor, bir geçici durgunluk bana iyi geliyor, gerçeği görmeme yardım ediyor.

Hastaneye dönecek ve revire girmeye çalışacağım. Talihim yaver giderse mümkündür.

Kafamda tek düşünceyle, bir an önce revire, dönüp yatağa uzanmak düşüncesiyle yokuşu tırmanıyorum. Kimse yok ortalıkta. Kolayca hastanenin koridoruna giriyorum. Salvidia'nın ana kapı anahtarını nereye koyduğunu bilmediğimden duvardan atlayarak dalıyorum bahçeye.

Uzun süre aramadan, revirin kapısının anahtarını kolayca buluyorum. Giriyor ve kapıyı üstüme kilitliyorum. Pencereye gidip fırlatıyorum anahtarı, epey uzağa, duvarın ötesine düşüyor. Yatıyorum. Beni tek ele verecek şey ıslak lâstiklerim. Yerimden kalkıp kenefe gidiyor ve iyice sıkıyorum. Çarşafı başıma çekip yavaş yavaş ısınıyorum. Rüzgâr ve deniz suyu beni dondurdu. Acaba dostum gerçekten boğuldu mu? Belki dalgalar onu epey ötelere sürüklemiştir de, bir yere tutunmuştur? Geri dönmekte çok mu acele ettim yoksa? Biraz daha beklemeliydim. Arkadaşımın yokluğunu pek çabuk kabullenmekle suçluyorum kendimi.

Başucu masamın gözünde iki uyku hapı duruyor. Susuz yutuveriyorum ikisini de. Tükürüğüm boğazımdan aşağı kaymalarına yardım ediyor.

Sertçe dürtüldüğümde kendime geliyor ve aynasız hastabakıcıyı karşımda buluyorum. Oda güneş içinde, pencere açık. Üç hasta, dışardan içeri bakıyor.

— Ne o Kelebek? Pek dalgın uyuyorsun. Saat sabahın onu. Kahveni içmedin mi? Soğumuş, bak. Hadi iç şunu.

Uyku sersemliğinden kurtulamadım ama, halimde bir gariplik sezmedikleri belli.

— Neden beni uyandırdınız?

— Yanıkların iyileşti artık, yatağa ihtiyacımız var. Hücrene döneceksin.

— Peki şef, diyor ve peşinden yürüyorum. Geçerken beni avluya bırakıyor. Fırsattan faydalanıp lâstik pabuçlarımı kurutuyorum.

Kaçışımız başarısızlığa uğrayalı üç gün oluyor. Hücremden avluya, avludan hücreme gidip geliyorum. Salvidia görünmedi, zavallının kayalara çarparak öldüğü anlaşılıyor. Ben ucuz kurtuldum, kurtulmamın nedeni de herhalde önde değil, arkada yer alışım. Kimbilir? Buradan nasıl kurtulacağımı düşünüyorum. İyileştiğime inandırmak deliliğime inandırmak kadar güç olacak, kampa dönmek galiba akıl hastanesine girmekten zor. Şimdi doktoru, düzeldiğime inandırmak gerekiyor.

— Bay Rouviot (hastabakıcıların şefi), geceleri üşüyorum. Lütfen bana bir gömlekle bir pantalon verin, kirletmiyeceğime yemin ediyorum. Aynasız, şaşkın şaşkın yüzüme bakıyor. «Otur bakalım Kelebek, diyor. Anlat derdini.»

— Buraya nasıl geldim, şaşıyorum şef. Burası akıl hastanesi, demek deliler arasındayım. Yoksa aklımı mı oynattım ben? Neden buradayım? Söyleyin, ne olursunuz.

— Kelebek, iyice hastalandın, şimdi daha iyiye benziyorsun. Canın çalışmak istiyor mu?

— Evet.

— Ne yapmak istersin?

— Ne olursa.

Artık giyimliyim, hücreleri temizliyorum. Akşam dokuza kadar kapımı açık bırakıyorlar, ancak gece nöbetçisi kapımı kapatıyor.

Auvergneli bir mahkûm-hastabakıcı, dün benimle ilk kez konuştu. Nöbet yerinde yalnızdık. Aynasız daha gelmemişti. Ben onu tanımıyorum ama, o beni iyi tanıdığım söylüyor.

— Bu numarayı devam ettirmenin artık gereği yok aslanım.

— Ne demek istiyorsun?

— Lafa bak! Numaranı yuttuğumu mu sandın? Yedi yıldır deli bakıcısıyım, ilk haftasından anladım dümen yaptığını.

— Ne olmuş peki?

— Salvidia ile buradan kaçamadığınıza gerçekten üzüldüm. Zavallı öldü. Üzüldüm, çünkü iyi dosttu. Kaçacağını bana haber vermediği halde ona kırgın değilim. Bir şeye ihtiyacın olursa bana söyle, elimden geleni yaparım.

Bakışları içtenlik dolu, dürüstlüğünden bir an şüphe etmiyorum. Hakkında iyi şeyler duymadımsa kötü şeyler de işitmedim, demek ki mert bir çocuk.

Zavallı Salvidia! Kaçtığı anlaşılınca amma gürültü kopmuştur. Denizin attığı tahta parçalarını bulmuşlar. Köpekbalıklarına yem olduğunu sanıyorlar. Doktor, denize dökülen zeytinyağının ardından yanıp yakılıyor. Savaş içinde kolay kolay zeytinyağı bulunamıyacağını söylüyor.

— Ne yapmamı öğütlersin?

— Her gün gidip hastanenin yiyeceğini alanlarla çalışmanı istiyorum. Dolaşmış olursun. Uslanmaya başla artık. On konuşmadan sekizi aklı başında olmalı. Çabuk iyileşmek de doğru değil.

— Sağol, adın ne senin?

— Dupont.

— Sağol dostum. Yardımını hiç unutmıyacağım.

Başarısızlığa uğrayalı neredeyse bir ay oluyor. Altı gün sonra, arkadaşımın ölüsü denizde bulundu. Garip bir raslantı sonucu, köpekbalıklarına yem olmamışı. Ama söylenenlere göre, diğer balıklar barsaklarını ve bir bacağını yemişler. Kafatası göçmüş. İyice çürüdüğü için otopsiyi gereksiz buluyorlar. Dupont'dan, benim adıma bir mektup yollayıp yollayamıyacağını soruyorum. Galgani'ye ulaştırmalı ki, posta torbasını mühürlerken içine benim mektubumu da koysun.

Romeo Salvidia'nın İtalya'daki annesine yazıyorum bu mektubu:

«Efendim, oğlunuz prangasız öldü. Denizin ortasında, mertçe cezaevi ile gardiyanlardan çok uzakta can verdi. Özgürlüğüne kavuşmak için erkekçe mücadele ederken öldü. Birimizden birinin başına bir felâket gelirse, mektupla ailelerimize bildireceğimize söz vermiştik. Saygıyla ellerinizden öperek bu üzücü görevi yerine getiriyorum.

Oğlunuzun arkadaşı
KELEBEK »

Bu görevi de yerine getirdikten sonra, geçirdiğim kâbusu artık düşünmemeye karar veriyorum. Hayat bu. Artık akıl hastanesinden çıkıp Şeytan adasına gitmek her şeyi göze alıp oradan kaçmayı denemekten başka çare kalmıyor.

Aynasız beni bahçıvan yaptı. İki aydır bu işte çalışıyorum, sağlık durumum iyi. Aynasız benden o kadar memnun kaldı ki, bırakmak istemiyor. Dupont, son muayeneden sonra doktorun, bir deneme yapmak üzere beni hastaneden çıkarıp kampa yerleştirmeye karar verdiğini söylüyor. Aynasız, bahçesine hiç bu kadar iyi bakılmadığım söyleyerek gitmeme karşı çıkıyor.

Başka çarem kalmayınca bu sabah bütün çilek, fidanlarını söküp çöpe attım. Söktüğüm fidanların yerine de bir küçük haç diktim. Ne kadar fidan varsa, o kadar haç. Kopan gürültüyü anlatmanın gereği yok. Zindancıbaşı o kadar sinirlendi ki geberip gidiyordu az kalsın. Ağzı köpürüyor, konuşurken boğulacak gibi oluyor, sesi çıkmıyordu. Bir el arabasının üstüne oturup hüngür hüngür ağladı sonunda. Fazla ileri gittiğimi anlıyorum ama başka çarem kaldı mı?

Doktor bu olayı ciddiye almadı. Bu hasta, diyor, yeniden kampa gönderilmeli ve orada denenmeli. Bakalım normal hayata dönebilecek mi? Bahçede yalnız kalınca sormak aklına geliyor.

— Yahu Kelebek, neden çilek fidanlarını söküp yerine haç diktin?

— Nedenini bilmiyorum doktor, mubassırın da beni bağışlamasını rica ediyorum. Çilek fidanlarını çok seviyordu, gerçekten üzüldüm. Ulu Tanrı'dan, ona yeni çilekler vermesini diliyorum.

Yine kamptayım, dostlarla buluştuk. Carbonieri'nin yeri boş, hamağını o boşluğa asıyorum, sanki Matthieu hayattaymış gibi.

Doktor, «özel tedavi görüyor» yazılı bir bezi gömleğime diktirdi. Doktorun dışında kimsenin bana emir vermeye hakkı yok. Sabahın sekizinden onuna kadar, hastanenin önündeki yaprakları toplama işini verdi bana. Evin önündeki koltuklara kurulduk, birlikte kahve içip birkaç sigara tüttürdük. Karısı yanımızda, doktor karısının yardımıyla geçmişimden söz etmemi istiyor.

— Sonra Kelebek? İnci avcısı kızılderililerden ayrıldıktan sonra ne oldu?...

Öğleden sonralarımı bu eşsiz insanlarla geçiriyorum. «Beni her gün görmeye gelin Kelebek, diyor doktorun karısı. Hem sizi görmek, hem de başınızdan geçenleri dinlemek istiyorum.»

Her gün doktor ve karısıyla, ara sıra da yalnız karısıyla birkaç saat geçiriyorum. Geçmişimden söz etmekle, dengemin yavaş yavaş yerine geleceğini söylüyorlar. Doktorun, beni Şeytan adasına naklettirmesini istemeye karar verdim.

Bu iş de oldu: Yarın yola çıkıyorum. Doktorla karısı, neden Şeytan adasına gittiğimi biliyorlar. Bana o kadar iyi davrandılar ki, onları aldatmak istemedim: «Doktor, bu cehenneme daha fazla dayanamıyacağım, beni Şeytan'a gönder. Ya kaçarım ya da geberirim ama, bu iş de burada biter.»

— Seni çok iyi anlıyorum Kelebek. Bu baskı yönetiminden nefret ediyorum, bu yönetim iliklerine kadar çürümüş. Elveda, talihin açık olsun.

ŞEYTAN ADASI

DREYFÜS'ÜN SIRASI

BU ada, Salut adalarının en küçüğü. En kuzeydeki, en çok rüzgâr alanı, çevresi en dalgalı olanı. Deniz kıyısı düzlük, sonra hemen yükseliyor, ikinci bir düzlükte mubassırların nöbet yeri ve sayıları onu geçmeyen kürek mahkûmları için bir tek oda. Şeytan adasına adi suçluların gönderilmesi yasaklanmış, yalnız siyasî mahkûmlar ve sürgünler gönderilebiliyor.

Siyasî mahkûmlar, saç damlı bir küçük evde yaşıyorlar. Pazartesi günleri pişirecekleri taze sebze kendilerine veriliyor, her gün de bir somun ekmek hakları var. Sayıları otuz kadar. Ada doktoru da, Lyon ya da yöresinde yaşamış ve bütün ailesini zehirlediği için buraya düşmüş Léger adında biri. Siyasiler, kürek mahkûmlarıyla görüşmüyor, ara sıra da Cayenne'e mektup yazıp adadaki şu ya da bu mahkûmu protesto ediyorlar. Bunun üzerine de, o mahkûm hemen adadan alınıyor ve Royale'a iade ediliyor.

Royale ile Şeytan adasını bir kablo birleştiriyor. Deniz genellikle çok dalgalı olduğundan Royale'in şalupası Şeytan'ın beton iskelesine yanaşamıyor.

Sayıları üçü bulan kamp gardiyanlarının başı Santori

adlı biri. Uzun boylu çirkin bir herif, genellikle de bir haftalık sakalla geziyor.

— Kelebek, Şeytan adasında uslu duracağınızı umarım. Başıma belâ olmayın, ben de sizi rahat bırakırım. Çıkın kampa, orada görüşürüz. Koğuşta altı kürek mahkûmuyla karşılaşıyorum: İki Çinli, iki zenci, bir Bordeauxlu, bir de Lilleli. Çinlilerden biri beni iyi tanıyor, cinayet suçundan tutuklu bulunduğum sıra benimle Saint - Laurent'daydı. Kendisi Hindiçinili bu ülkedeki Paulo Condor kürek cehenneminde patlak veren isyana katılanlardan.

Mesleği korsanlık, sampanların (*) yolunu keser, ara sıra da bütün bir aileyi, erkeği kadını ve çocuğuyla öldürürmüş. Çok çok tehlikeli, ama ortak yaşama uyabilmesi güven veriyor, sevimli gösteriyor onu.

— Ne var ne yok Kelebek?

— Ya sende, Çang?

— Ben iyiyim. Burada rahatımız yerinde. Sen var benimle yemek. Benim yanımda yatmak. Ben günde iki kere yemek pişirmek. Sen balık yakalamak. Burada çok balık var. Santori görünüyor:

— Yerleştiniz mi? Yarın sabah, Çang'la birlikte domuzlara yiyecek vereceksiniz. O hindistancevizlerini getirecek, siz baltayla ikiye ayıracaksınız. Körpe hindistancevizlerini kenara ayırın, dişi çıkmamış yavru domuzlara yedirirsiniz. Öğleden sonra dörtte yine aynı işi yaparsınız. Bunun dışında, sabah ve öğleden sonra birer saat istediğinizi yapabilirsiniz. Balık avlayan herkes aşçıma günde bir kilo balık ya da böcek bırakmalıdır. İşinize geliyor mu?

— Tabiî Bay Santori.

— Kaçmaktan başka şey düşünmediğinizi biliyorum, ama buradan kaçmak imkânsız olduğuna göre, içim rahat. Geceleri kapınız kilitleniyor, yine de dışarı çıkan olduğunu biliyorum. Siyasî mahkûmlardan uzak durun. Hepsinde bıçak var. Evlerine yaklaşırsanız yumurta ya da tavuk çalmaya geldiğinizi sanırlar. Onlar sizi görür, siz kimseyi göremezsiniz, yaralanır hatta ölebilirsiniz de.

İki yüzden fazla domuza yiyecek verdikten sonra girdisini çıktısını bilen Çang'la birlikte bütün gün adayı dolaştık. Deniz kıyısından adayı çepeçevre dolaşan yolda beyaz

(*) Uzak Doğu'da kullanılan, genellikle tek direkli tekne.

sakallı bir ihtiyara rastladık. 1914 yılında Almanlardan yana yazılar yazan Yeni Kaledonyalı bir gazeteciymiş. 1917 de İngiliz ya da Belçikalı havacıları kurtaran hemşire Edith Cacel'i kurşuna dizdiren alçağa da rastladım. Şişko, yağ tulumu halindeki bu iğrenç herif, boyu bir buçuk metreyi geçen, bir morina balığına sopayla vuruyordu.

Doktor da, siyasîlere ayrılan küçük evlerin birinde oturuyor. Pis ve iri yarı bir adam bu Doktor Léger. Boynuna ve şakaklarına dökülen çok uzun ve kır saçlarla çevrili yüzü temiz yalnız. Elleri, kabuk bağlamak bilmeyen yaralarla dolu. Herhalde kayalıkların girinti ve çıkıntılarına tutunurken ellerini yaralıyor.

— Bir şeye ihtiyacın olursa gel, vereyim. Ama hasta olmadan gözüme görünme. Ziyaret edilmeyi sevmem, benimle konuşulmasından da hiç hoşlanmam. Yumurta, piliç, ara sıra da tavuk satarım. Gizlice küçük bir domuz öldürürsen butlarından birini bana getir, karşılığında sana bir piliçle altı yumurta veririm. Buraya kaçmak için gelmiş olmalısın, içinde yüz yirmi kinin hapı bulunan şu şişeyi de uğramışken al. Bir mucize olur da kurtulursan ormanda faydasını görürsün.

Sabah ve akşam akıl almıyacak kadar çok kaya barbunyası yakalıyorum. Her gün üç-dört kilo balığı aynasızlara veriyorum. Santori pek keyifli, şimdiye kadar ona bu kadar bol balık ve ıstakoz veren çıkmamış. Ara sıra suların alçaldığı sıra dalıyorum ve üç yüze yakın böcek çıkardığım oluyor.

Doktor Germain Guibert dün Şeytan adasına geldi. Hava güzel olduğundan yanına Royale komutanıyla karısını da almıştı. Bu eşsiz kadın, Şeytan adasına ayak basan ilk kadındı aynı zamanda. Komutana bakılırsa, şimdiye kadar hiç bir sivil girmemiş Şeytan'a. Doktorun karısıyla bir saatten fazla konuşma fırsatı buldum. Dreyfüs'ün oturup açıklara, kendini kovan Fransa'ya uzun uzun baktığı sıraya kadar benimle geldi. Taşı okşayarak:

— Bu parlak taş, bize Dreyfüs'ün düşüncelerini söyleyebilse, dedi. Kelebek, bu herhalde son görüşmemiz. Kısa süre sonra kaçacağınızı söylüyorsunuz çünkü. Sizi başarıya ulaştırması için Tanrı'ya dua edeceğim. Gitmeden önce de okşadığım şu sıraya kadar çıkmanızı ve bir dakika kadar durup benimle vedalaşmanızı istiyorum.

Komutan, Şeytan'ı Royale adasına bağlayan kablo ile doktora, dilediğim zaman balık ve ıstakoz göndermeme izin verdi. Santori de razı.

— Elveda doktor, elveda hanımefendi. Şalupa, rıhtımdan ayrılırken, mümkün olduğu kadar sakin görünmeye çalışarak onları selâmlıyorum. Bayan Guibert'in gözleri irileşmiş: «Bizi hep hatırla, çünkü seni hiç unutmayacağız» der gibi.

Dreyfüs'ün sırası tepede, adanın kuzey burnunun üstünde. Kırk metre yüksekten denize bakıyor.

Bugün balığa çıkmadım. Bir varilin içinde yüz kilodan fazla barbunyam var, zincire bağlı bir fıçıda da beş yüzden fazla ıstakoz ve böcek. Doktora da yeter, Santori'ye de, bizim Çinliye de...

1941 yılındayız, on bir yıldan beri içerdeyim. Otuz beşime geldim. Hayatımın en güzel yılları ya koğuşlarda, ya da zindanlarda geçti. Bu sürenin yalnız yedi ayını kızılderili kabilemin yanında özgür geçirebildim. Kızılderili karılarımdan dünyaya gelmesi gereken çocuklarım şimdi sekiz yaşında. Akıl alır gibi değil! Zaman ne kadar çabuk geçiyor. Geriye baktıkça, güçlükle katlanabildiğim her saati, her dakikayı görebiliyorum. Geçmişte kalan anlar, dertli yolumun her köşesinde kazılı.

Otuz beş yaş! Nerede Montmartre, Blanche alanı, Pigale, Petit Jardin, Clichy Bulvarı! Meryem Ana yüzlü, uyuşturucu madde kullanmaktan irileşen umutsuzluk dolu gözleriyle ağırceza mahkemesinde bana: «Üzülme adamım!» diye bağıran Ninette nerede? Nerede on iki jüri üyesi? Aynasızlar? Başsavcı? Babam, Alman boyunduruğu altında kurulan kızkardeşlerimin yuvaları?

Kaç kere kaçmaya kalkıştım? Dur bakalım, kaçtı sayısı?

İlkinde aynasızları bayıltıp hastaneden tüymüştüm.

İkincisi Kolombiya'da, Rio Hacha'dan. En güzeliydi o. Tam bir başarıyla sonuçlanmıştı. Kabilemi neden bıraktım sanki? Bir şehvet ürpertisi bütün vücudumda gezindi. Kızılderili kızkardeşlerle sevişmelerimi içimde hisseder gibiyim.

Baranquilla'dan üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı kez kaçmaya çalışmam, üst üste uğradığım talihsizlikler.

Kilisede, pisipisine boşa giden hazırlığımız! Uyku ilâcının nöbetçiyi bayıltmayışı.

Yedincisi Royale adasına rastlıyor. Bébert Célier alçağı ihbar etti. O karşıma çıkmasa mutlaka başaracaktım. Ağzını kapamış olsaydı, zavallı dostum Carbonieri ile özgürlüğümüze kavuşacaktık.

Sekizinci ve sonuncu kaçışım akıl hastanesinden. Yanlış, benim yönümden büyük bir yanlış. Denize açıldığımız yerin seçimini İtalyan'a bırakmak büyük hata. İki yüz metre aşağıda, mezbahaya doğru, fıçıları herhalde çok daha rahat yüzdürürdük.

Suçsuz mahkûm Dreyfüs'e, hayata bağlanma gücünü kazandıran bu sıra bana da faydalı olabilmeli. Yenilmiş saymamalıyım kendimi. Yeniden kaçmaya çalışmalıyım.

Evet, bu parlak kaygan, dalgaların hiç durmadan çarptığı kayalara tepeden bakan taş benim için bir örnek, bir destek olmalı. Dreyfüs kendini asla bırakmadı, sonuna kadar da suçsuzluğunu ispatlamaya çalıştı. Ardında Emile Zola ve ünlü «İtham ediyorum»u vardı tabii. Yine de sağlam bir adam olmasa, bunca haksızlıktan sonra bulunduğum yerden kendini aşağı atardı. Dayanabildi. Ben Dreyfüs'ten zayıf çıkmamalı ve «kazanmak ya da ölmek» ilkesiyle kaçmayı düşünmeliyim. Unutmam gereken ölüm sözcüğü, kazanmalı ve özgür olmalıyım.

Dreyfüs'ün sırasında oturduğum uzun saatler boyunca düşüncelerim geziniyor, geçmişi hayal ediyor ve pembe gelecek düşleri kuruyorum. Fazla ışıktan, dalgaların köpüklü tepelerinde yansıyan plâtin rengi parıltıdan çoğu kere gözlerim kamaşıyor. Bu denize baka baka, rüzgârı izleyen dalgaların bütün akla gelebilecek huysuzluklarını öğreniyorum. Deniz, bıkıp usanmadan, adadan biraz ileri çıkmış kayalıklara saldırıyor. Kayaların içini kurcalıyor, parçalar koparıyor. Şeytan adasına: «Defol, ortadan kalkman gerek, karaya doğru atılırken yolumu kesiveriyorsun. Bunun için, her gün bıkıp usanmadan senden ufak ufak parçalar koparıyorum,» diyor sanki. Fırtına patladığında deniz gemi azıya alıyor, saldırıp yıktığını geri çekilirken düzlemekle kalmıyor, en ufak girinti ve çıkıntılara su doldurup, «Buradan geçilmez» der gibisinden dikilen dev kayaları alttan alttan çökertmek istiyor.

İşte o sıra, çok önemli bir şey keşfediyorum. Tam

Dreyfüs'ün sırasının altında, dev kayalara doğru saldıran dalgalar kırılıyor ve aynı şiddetle geri çekiliyor. Beş altı metre genişliğinde bir at nalı meydana getiren iki kaya arasına sıkıştığından tonlarca su dağılacak yer bulamıyor. Kayaların ardı dımdık dolayısıyle de suların, denize dönmekten başka çıkış yolu kalmıyor.

Çuvalları nereden alacağımı biliyorum, çünkü domuz ahırında, hindistancevizi doldurmak için istediğimizden çok çuval var.

Yapılacak ilk şey bir deneme. Dolunay çıktığında sular daha yüksek oluyor, dolayısıyla da dalgalar daha güçlü. Dolunayı bekleyeceğim. Kabuğu çıkarılmamış kuru hindistancevizleriyle dolu, iyi dikilmiş bir çuvalı, içine girmek için suya dalmayı gerektiren bir mağarada gizliyorum. Istakoz yakalamak için suya daldığım sıra buldum bu mağarayı. Istakozlar mağaranın tavanına konuyor, sular alçaldığında mağaraya hava giremiyor. Hindistancevizi çuvalına bağlı bir ikinci çuvalın içine de, otuz beş, kırk kilo çeken bir taş koydum. Bir yerine iki çuvalla yola çıkacağımdan, aşağı yukarı da yetmiş kilo çektiğimden denge sağlanmış oluyor.

Bu deney öncesinde çok heyecanlıyım. Adanın bu yüzüne ayak basmak yasak. Dalgaların devamlı dövdüğü, dolayısıyla da kaçmak için en tehlikeli sayılabilecek yeri, birinin denize açılmak için seçebileceği kimsenin aklına gelmez.

Bu nokta çok önemli. Dalgaların parçalanıp iki kaya arasına sıkıştığı sıra, hindistancevizi dolu çuvallarla kendimi suya atarsam, hiç kuşkusuz geri çekilirken beni de birlikte sürükleyecekler.

Oysa, kıyıdan kopabilirsem açığa sürüklenip Royale kayalıklarına düşmemeni sağlayacak tek yer burası.

Başka yerden değil, buradan yola çıkmalıyım.

Hindistancevizi ve taş dolu çuvallar çok ağır, taşınması epey güç. Çuvalları kayanın üstüne çekemedim. Kaya kaygan, dalgalar yüzünden de devamlı ıslak. Çang'la da konuştum, gelip bana yardım edecek. Yakalanırsak köpekbalığı avına çıktığımızı söylemek için bir sürü olta ve balıkçı ıvır zıvırı aldı yanına.

— Ha gayret Çang, biraz daha dayanırsan tamamdır.

Ay ışığı bu görüntüyü gün gibi aydınlatıyor. Dalgaların gürültüsü başımı döndürdü. Çang soruyor: «Hazır mı-

sın Kelebek? Şu dalgayla gönder.» Beş metreye yakın bir yüksekliği olan dalga deli gibi kayaya saldırıyor, altımızda parçalanıyor ama çarpışma o kadar güçlü ki sular kayanın üstünden şıp bizi tepeden tırnağa ıslatıyor. Ama bu, çekilmek üzere bulunan dalgaya çuvalı fırlatmamızı engellemiyor. Saman çöpü gibi sürüklenen çuval açılıveriyor.

— Gördün mü Çang, oldu bu işl.

— Dur bakalım, çuval geri dönecek mi onu anlayalım.

Beş dakika geçmiyor ki, benim çuval, yedi, sekiz metre yüksekliğe varan koca bir dalganın tepesinde geri geliyor. Müthiş canım sıkılıyor. Hindistancevizi ve taş dolu çuvallar, dalganın üstünde tüy gibi. Dalga çuvalı tepesinde, köpüklerin biraz önünde sürüklüyor, akıl almaz bir güçle geldiği yerin biraz soluna fırlatıyor ve kayalara çarpıp parçalıyor. Çuval açılıyor, hindistancevizleri yayılıyor, taş dibe gidiyor.

Dalga bizi silip süpürdü, tepeden tırnağa ıslattı, her yanımızı sıyrık ve çürük içinde bıraktı. Neyse ki denize doğru değil de, karaya doğru saldırıyordu. Çang'la birlikte, bu uğursuz yere bir daha göz atmaksızın mümkün olduğu kadar hızla uzaklaşıyoruz.

— İyi değil Kelebek. Şeytan'dan kaçma fikri hiç iyi değil. Royale daha iyi. Güneyinden çok daha rahat yola çıkabilirsin.

— Evet ama Royale'dan kaçtığımız en geç iki saat içinde anlaşılır. Hindistancevizi dolu çuvalın ilerlemesi için dalgalardan başka bir güç bulunmadığından, adadaki üç tekne tarafından kolayca makasa alınabilirim. Oysa burada tekne yok, sonra kaçtığımı anlamaları için bütün gecenin geçmesi gerekiyor; avlanırken boğulduğum da sanılabilir. Şeytan'da telefon bile yok. Kötü havada denize açılırsam, hiç bir tekne Şeytan'a ulaşamaz. Dolayısıyla buradan yola çıkmalıyım. Ama nasıl?

Öğlende yakıcı bir güneş çıkıyor. Kafatasının içinde insanın beynini kaynatan bir tropikal güneş. Yerden çıkıp, büyüyecek ve gereken dayanıklığı kazanacak zamanı bulamayan her bitkiyi kavuran bir güneş. Pek derin olmayan her su birikintisini birkaç saatte kurutan ve yerinde bir tuz tabakasından başka şey bırakmayan güneş. Evet hava, gözlerimin önünde hareketleniyor, ışığın deniz üstünde yansı-

ması göz bebeklerimi yakıyor. Havayı dansettiren bir güneş bu. Bütün bunlar, yine de Dreyfüs'ün sırasına oturup denizi bir kere daha incelememe engel olmuyor. O an ne kadar hıyar olduğumu anlıyorum.

Diğer dalgalardan iki kere yüksek olan ve çuvalımı kayalıklara vuran, dipten gelen dalga ancak yedi kerede bir tekrarlanıyor.

Öğlende güneş batmcaya dek, bu dev dalganın biçiminde ve yenilenmesinde değişmiş olup olmadığım, hep yedi kerede bir mi oluştuğunu anlamaya çalışıyorum.

Gerçekten de, dipten gelen bu dalga, bir kere bile sırasını değiştirmedi. Aşağı yukarı altı metre yüksekliğindeki altı dalgadan sonra, kıyıdan üç yüz metre kadar ötede bu dev dalga oluşuyor. Bir «I» gibi, dosdoğru geliyor. Yaklaştıkça da büyüyor ve yükseliyor. Diğer altısının tersine, tepesinde köpük oluşmuyor gibi. Ya da pek az. Kükreyerek uzaklarda kaybolan bir gökgürültüsü gibi, özel sesi var. İki kayaya çarpıp kıyıya tosladığında, diğer dalgalardan çok daha yüklü olduğu için boğuluyor, sanki, kaya arasında birkaç kere dönüp dolanıyor, girdabı andıran bu sular çıkış yolu bulduğunda koca kaya parçalarını da söken öyle bir gümbürtü kopuyor ki, sanki yüzlerce kamyon birden taş boşaltıyor.

Bir çuvala yirmi kadar hindistanceviziyle yirmi kilo gelen bir taş koydum. Dalga parçalanır parçalanmaz da çuvalı içine attım.

Gözlerimle izleyebilmem imkânsız, çünkü altım çok köpüklü, ama su emilircesine çekilirken çuvalı bir an seçiyorum. Kıyıya dönmüyor. Diğer altı dalga, onu kıyıya atacak kadar güçlü değil. Yedincide büyük dalga oluşuyor ama, çuval dalganın doğduğu yeri geçmiş olmalı, göremiyorum çünkü.

Sevinç ve umut dolu, kampa yürüyorum. Tamam, mükemmel bir denize açılma yolu buldum. İşin raslantıya kalır yanı yok. Yine de daha ciddi bir deney yapacak, birbirine sıkı sıkı bağlı ve hindistanceviziyle dolu, üstüne yetmiş kilo gelen iki üç taş parçası yerleştirdiğim çuvalları salacağım. Son denemeyi Çang'a anlatıyorum. Çinli dostum söylediklerimi can kulağıyla dinliyor.

— Çok iyi Kelebek. Kaçma yolunu buldun sanıyorum.

Ben, büyük denemede sana yardım edecek. Su iyice yükselmeli, sekiz metreyi bulmalı. Gündönümü yakın.

Çang'ın yardımı ve gündönümünde sekiz metreyi geçen sulardan faydalanarak, seksen kilo gelmesi gereken üç taş yüklü çuvalı büyük dalgaya atıyoruz.

— Saint - Joseph'de denize atlayıp kurtarmaya çalıştığın kızın adı neydi?

— Lisette.

— Seni kurtaracak dalgaya biz Lisette adını verecek. Kabul mü?

— Kabul.

Lisette, istasyona giren bir ekspresin gürültüsüyle geliyor. İki yüz elli metreden fazla bir uzaklıkta oluşuyor, kaya gibi dimdik, her saniye daha da büyüyerek yaklaşıyor. Gerçekten etkileyici bir görünüşü var. O kadar büyük bir hızla çarpıyor ki, Çang'la ikimiz kayanın üstünde sırılsıklam kesiliyoruz. Yüklü çuvallar kendiliğinden düşüyor. Biz, kayanın üstünde duramıyacağımızı farkettiğimizden kendimizi geri atıyoruz, ıslanmaktan kaçamadık ama uçuruma yuvarlanmaktan kurtulduk. Denemeyi yaptığımız sıra saat on. Tehlike yok, çünkü görevli üç aynasız, adanın epey uzağında şimdi. Çuvallar dalganın doğduğu noktayı aştı mı acaba? Dalganın doğduğu yere yakın olup olmadığını anlayacak bir işaret yok elimizde. Lisette'i izleyen altı dalga, onu kıyıya sürükleyecek güçte değil. Lisette bir kere daha oluşuyor, kıyıya doğru geliyor. O da çuvalları sürüklemiyor. Demek ki çuvallar, büyük dalganın etki alanından çıkabildi.

Çuvalları bir daha görebilmek için hızla Dreyfüs'ün sırasına tırmanırken, tam dört kere, Şeytan'a doğru değil de batıya yönelen dalganın tepesinde görünüp kaybolduğunu sevinçle farkediyoruz. Deneyimiz olumlu, bunun tartışma götürür bir yanı yok, Lisette'in sırtında, büyük serüvene doğru yola çıkacağım.

— Bak, şurada. Bir, iki , üç, dört, beş, altı, işte Lisette geliyor.

Dreyfüs'ün sırasının bulunduğu yerde deniz hep dalgalı ama, bugün, özel bir kızgınlığı var sanki. Lisette kendisine has gürültüsüyle ilerliyor. Her zamankinden fazla suyu beraberinde sürüklüyor, daha da büyük sanki. Bu koca yığın, iki kayaya her zamankinden çabuk ve dümdüz

tosluyor, dağılıp koca kayalar arasındaki boşluğa girdiğinde, her zamankinden daha sersemletici gibi.

— Buraya mı atlamak gerekiyor sence? Dostum, berbat bir yer seçmişsin. Ben yokum bu işte. Kaçmaya niyetliyim ben, intihar etmeye değil. Sylvain'e Lisette'i anlattığımda çok etkilendi. Üç gündür o da Şeytan adasında, birlikte yola çıkmayı teklif ettim hemen. Kendimize birer sal yapacaktık. Kabul ederse, karaya ayak bastığımızda yola birlikte devam edebileceğim bir dostum bulunacak. Ormanda tek başına kalmak hoş olmasa gerek.

— Önceden korkma sakın. İlk anda herkes çekinir. Ama bu dalga, diğerlerinin seni tekrar kıyıya atmalarını önleyecek güçteki tek dalga.

— Sakin ol, bak, diyor Çang. Biz gereken denemeyi yaptık. Bir kere denize açıldın mı, ne Şeytan'a dönebilirsin, ne de Royal'e düşersin.

Sylvain'i kandırmak için tam bir hafta uğraşmam gerekti. Bir doksan boyunda, sporcu gövdesi baştan aşağı kas dolu bir adamdı.

— Peki, yeterince uzağa sürükleneceğimizi kabul ediyorum. Sonra, toprağa ne kadar zamanda ayak basacağımızı tahmin ediyorsun?

— Açıkçası, bilmiyorum Sylvain. Dalgalara kapılıp sürüklenmemiz uzun ya da kısa sürebilir, havaya bağlı. Denize iyice yapışacağımızdan rüzgârın bize pek etkisi olmayacak? Ama hava kötüleşirse dalgalar iyice büyür ve bizi daha çabuk kıyıya atar. Yedi, sekiz, ya da en fazla on med ve cezirde kıyıyı buluruz. Yani, kırk sekiz ile altmış saat arasında bir şey.

— Hesabı nasıl yapıyorsun?

— Adalarla kıyı arası kırk kilometreden fazla değil. Dalgaların yönüne bak. Aşağı yukarı yirmi ilâ yüz elli kilometre kadar yol almamız gerekecek. Kıyıya yaklaştıkça dalgalar bizi daha büyük bir hızla sürükleyecekler. İlk bakışta, kıyıdan bu kadar uzaklıktaki bir enkazın saatte beş kilometre gidebileceğini aklın kesmiyor mu?

Dikkatle bana bakıyor ve anlattıklarımı dinliyor. Bu iri yarı adam çok zeki.

— Saçmalama, tabiî ki kesiyor. Hele sular alçalmasa zaman bile kaybetmeyiz. Suların alçalması yolumuzu kesip bizi kıyıdan açığa sürükleyecek. Yoksa otuz saati bul-

madan karaya ayak basarız. Haklısın, alçalan sular ancak kırk sekiz ilâ altmış saat arasında karaya varmamıza sebep olacak.

— Demek şüphe yok, benimle geliyorsun?

— Geliyor gibiyim. Düşün ki, karaya ayak basıp ormana daldık. Ne yaparız?

— Kourou yakınlarına düşmeye bakmalıyız, orada önemli bir köy var, altın arayıcıları ve balata (bir çeşit kauçuk) toplayanlarla dolu. Büyük bir dikkatle köye sokulmak gerek, çünkü yakınında bir de mahkûmlar kampı yer alıyor. Herhalde ormana, Cayenne ve Çinlilerin toplandığı bir kamp olan İnini'ye giden yolu gösterir kazıklar dikilmiştir. Mahkûm ya da bir sivil zenciyi yakalayıp bizi, İnini'ye kadar götürmesini sağlamalıyız. Temiz yürekli çıkar da yardımcı olursa beş yüz kâğıt tutuştururuz eline, çeker gider. Bir de kafa dengiyse alırız yanımıza.

— Hindiçinililer için özel olarak yapılan İnini kampında işimiz ne?

— Orada Çang'ın kardeşi var.

— Evet, benim kardeş orada. O kaçmak sizinle, tekne bulmak, yiyecek bulmak. Siz Cik-Cik'i buldu mu, kaçmak kolaylaşır. Bir Çinli asla gammaz değil. Ormanda ne zaman bir Annam'lı görecek, korkmadan onunla siz Cik-Cik'e haber gönderecek.

— Neden kardeşine Cik-Cik diyorlar? diye soruyor Sylvain.

— Bilmem, ona bu adı Fransızlar taktı. Sonra devam ediyor: «Çok dikkat. Kıyıya yaklaşınca çamur var. Çamurda yürümek zor, sizi emer. Siz suların yükselmesini bekleyecek ve ormandan sarkan sarmaşıkları, dalları yakalayıp çıkacaksınız. Çamurda yürümek hapı yutmak demek.

— Evet Sylvain. Kıyıya çok yaklaşsak bile balçıkta yürümemeliyiz. Bir dala ya da sarmaşıklara tutunacak kadar yaklaşmayı beklemeliyiz.

— Oldu Kelebek, kararımı verdim, geliyorum seninle.

— İki salda aşağı yukarı birbirinin eşi olacak, kilolarımız da yakın, herhalde birbirimizden fazla uzağa düşmeyiz. Yine de belli olmaz. Birbirimizi kaybedersek nasıl buluşuruz? Buradan Kourou görülmez. Ama Royale

adasındayken, Kouro'nun sağında ve aşağı yukarı yirmi kilometre ötede, güneş vurduğunda iyice seçilebilen beyaz kayalıkları farkettin mi?

— Evet.

— Kıyı boyunca raslanan tek kayalıklardır onlar. Sağı ve solu, uçsuz bucaksız bir bataklıktır. Bu kayalar kuş pisliğinden beyazlaşmıştır. Kayaların üstünde binlerce kuş yaşar, hiç bir insan oraya ayak basmadığından ilk molayı verir, oradan ormanın içlerine dalarız. Yanımıza alacağımız yumurtalarla hindistancevizlerini yeriz. Ateş yakmak yok. Kayalıklara ilk varan diğerini bekler.

— Kaç gün?

— Beş. Beş gün içinde gelemezse artık gelemiyecek demektir zaten.

Sallar hazır. Sağlam olsun diye çuvalları iki kat yaptık. Çuval üstünde gitmeye alışabilmek için, on günlük bir çalışma dönemi istedim. O da benim gibi, dolu çuval üstünde durmaya alışıyor. Her keresinde de, çuvallar alabora olma tehlikesi geçirdiğinden üstünde durabilmek için epey güç harcamak gerektiğini görüyoruz. Fırsat buldukça çuvalın üstüne uzanmak gerek. Uyumamak zorundayız, uyuduk mu denize düşebilir, çuvalı yakalayamayız, sonra. Çang, içine kavlı çakmakla sigara koyabileceğim su geçirmez bir kese yaptı bana. Yanımıza almak için, her birimiz on hindistancevizi rendeleyeceğiz. Bu yiyecek hem karnımızı doyuracak, hem de susuzluğumuzu giderecek. Santori'nin, içine şarap konan bir deri kırbası varmış. Hiç kullanmadığı için, Çang aynasız evine gittiğinde kırbayı yürütmeye çalışacak.

Hareket pazar günü saat onda. Ay doruğuna vardığında suların yüksekliği sekiz metreyi bulacak, Lisette adını verdiğimiz dalga da en güçlü anlarını yaşayacak. Çang pazar sabahı, domuzların yiyeceğini tek başına verecek. Ben, bütün cumartesi ve pazar gününü uyumakla geçireceğim. Akşam onda yola çıktığımızda, gücüm yerinde olacak.

Çuvallarımın birbirinden ayrılması imkânsız. Gerek kenevir halatlar, gerekse pirinç tellerle iyice bağladım, ayrıca da bir yelken ipiyle diktim. Diğerlerinden daha büyük çuvallar da bulduk, ağızları birbirine geçiyor. Hindistancevizlerinin sulara dökülmesi imkânsız.

Sylvain durmadan beden eğitimi hareketleri yapıyor, ben de bacaklarımı saatlerce küçük dalgalara verip baldırlarıma masaj yapıyorum. Suyun devamlı bacaklarıma çarpması, ayakta durabilmek için direnmemi gerektiriyor. Böylece de, çelik gibi kaslarım oldu.

Adada hiç kullanılmayan bir kuyu var, bu kuyunun da üç metre boyunda bir zinciri. Bu zinciri, çuvalları birleştiren iplere sardım. Bitkin düşersem kendimi bu zincirle çuvallara bağlıyacağım. Belki de böylece, çuvaldan denize düşme tehlikesi geçirmeden uyuyabileceğim. Çuvallar alabora olursa soğuk su beni uyandıracak, hemen eski haline getirebileceğim.

— Hadi bakalım Kelebek. Topu topu üç gün kaldı. Dreyfüs'ün sırasına oturmuş, Lisette'e bakıyoruz.

— Evet topu topu üç gün kaldı Sylvain. Ben başaracağımıza inanıyorum. Ya sen?

— Ben de eminim Kelebek. Salı gecesi ya da çarşamba sabahı ormanda olacağız. Sonra Allah kerim.

Çang ikimize onar hindistancevizi rendeleyecek. Bıçakların dışında sarmaşıkları kesip ormanda yol açmaya yarıyan iki de pala alacağız yanımıza. Bu palaları adadaki ağaçların durduğu yerden yürüttük.

İnini kampı, Kourou'nun doğusunda. Yalnız sabahları, güneşe karşı yürümekle yönümüzü kaybetmiyeceğimizden emin olabiliriz.

— Pazartesi sabahı Santori aklını oynatacak, diyor Çang. Ben, Kelebek'le senin kaybolduğunuzu pazartesi günü saat üçte, aynasız öğlen uykusundan uyanmadan söylemiyecek.

— Neden evine koşup balık avlarken dalgalara kapılıp açığa sürüklendiğimizi söylemiyesin?

— Hayır, başıma iş açmak istemem. Şef, diyecek ben, Kelebek'le Sylvain bugün işe gelmedi. Domuzlara ben yiyecek verdi. Ne bir eksik ne bir fazla.

Şeytan Adasından Kaçış

Pazar günü, akşamın yedisi. Yeni uyandım. Cumartesi sabahından beri kendimi uyumaya zorluyorum. Ay saat dokuzda çıkacak. Dışarısı karanlık daha. Gökyüzünde

de pek az yıldız var. Yağmur dolu koca koca bulutlar, uçarcasına tepemizden geçiyor. Barakadan yeni çıktık. Geceleri gizice balığa ya da adada dolaşmaya çıktığımızdan, bütün arkadaşlar bunu olağan buluyor.

Ufak tefek bir oğlan, Arap dostuyla birlikte geliyor. Herhalde bir köşede sevişmiş, dönüyorlar. Barakaya girmek için tahtalardan birini kaldırmalarını gözlerken, dostuyla günde iki - üç kere sevişmenin Arabın mutlu olmasına yettiğini düşünüyorum. Cinsel ihtiyaçlarını gidermek, kürek cehennemini onun gözünde cennete çevirmeye yetiyor. Oğlan için de durum aynı. Yaşı yirmi üçle yirmi beş arasında olmalı. Vücudu eski tazeliğinde değil aslında. Süt beyaz tenini korumak için dilediği kadar gölgede kalmaya baksın, bir Adonis değil artık. Ama kürekte, özgürlüğü sırasında bulamayacağı kadar dostu var. Arap sevgilisinin dışında, Montmartre'in Rochechouart bulvarında gezinen orospular gibi, saati yirmi beş franga kendini satıyor. Müşterilerinin sağladığı zevkten başka kazandığı parayla da, kendisi ve adamı, rahat rahat yaşayıp gidiyorlar. Müşterileriyle birlikte sapıklıklarının içinde yuvarlanıyorlar, küreğe adım attıkları günden bu yana, beyinleri başka şeyle uğraşmıyor.

Bunları mahkûm eden savcı, çürümüşlük yoluna sokmak isterken mutlak bir başarısızlığa uğramış. Onlar mutluluğu, bu pislik içinde bulmuşlar.

Tahta, genç oğlanın arkasından kapanıyor. Sylvain, Çang ve ben başbaşa kalıyoruz.

— Yolcu yolunda gerek. Çabucak adanın kuzeyini buluyoruz.

Salları mağaradan çıkarıyoruz. Şimdiden tepeden tırnağa ıslandık. Rüzgâr, açık denize özgü kükremesiyle esip duruyor. Sylvain'le Çang, salımı kayanın tepesine çıkarmama yardım ediyorlar. Son anda, sol bileğimi çuvalın içine sokmaya karar veriyorum. Birden; çuvaldan düşüp dalgalara kapılarak sürüklenmekten korkuyorum. Sylvain, Çang'ın yardımıyla karşıdaki kayanın tepesine tırmanıyor. Ay yükselmiş, her şey iyice seçilebiliyor.

Başıma bir havlu sardım. Yarım saat kadar daha beklememiz gerekli.

Çang yanıma geldi. Boynuma sarılıyor, yanaklarımdan öpüyor. Kayalara uzanıp bir girintiye çekilerek ba-

caklarıma yapışacak ve dalga kayalara çarptığında dengemin bozulmamasına çalışacak.

— Bir dalga daha var! diye bağırıyor Sylvain, öbürü bizi açığa sürükleyecek olan! Salının önünde durmuş, üstünden geçecek sulardan korunmak istiyor. Ben de onun gibi duruyorum. Üstelik Çang'ın elleri ayak bileklerime yapışmış sinirinden tırnakları etlerime gömülüyor.

Bizi götürecek olan Lisette göründü. Bir ok gibi yaklaşıyor. Her zamanki sersemletici gümbürtüsüyle kayalara çarptı ve at nalı biçimindeki girintiye doldu. Arkadaşımdan bir saniye önce attım kendimi sulara, sallarımız birbirine yapışık, Lisette bizi başdöndürücü bir hızla açığa doğru emercesine sürüklüyor. Beş dakika olmadan üç yüz metre açıldık. Sylvain salının üstünde değil, ben daha ikinci dakikada tırmanıverdim. Elinde beyaz bir bez parçası hemen yukarı fırlayıp üstüne tünediği Dreyfüs'ün sırasından Çang bize son olarak veda ediyor. Dalgaların oluşup Şeytan adasına yöneldikleri tehlikeli noktayı geçeli beş dakika oldu. Bizi sürükleyenler çok daha uzun, neredeyse köpüksüz ve o kadar düzgün ki, sallarımız devrilme tehlikesi geçirmeden, suya yapışarak, sarsılmaksızın yol alıyor.

Bu yüksek ve derin dalgalar arasında inip çıkıyor ve tatlı tatlı uzaklaşıyoruz.

Dalgalardan birinin tepesine çıktığımda, başımı iyice çevirerek Çang'ın beyaz paçavrasını son kez görebiliyorum. Sylvain benden pek uzakta değil, elli metre kadar ilerde. Hep kolunu kaldırıyor, sevinç ve zafer işaretleri yapıyor.

Gece pek dertli geçmedi, denizin çekişindeki değişikliği iyiden iyiye hissettik. Yükselen sular bizi açığa sürükledi, şimdi alçalmaya başlayanlar karaya doğru itiyor.

Ufukta güneş doğuyor, demek ki saat altı. Teknemiz, karayı görebilmemize yardım etmiyecek kadar alçak. Yalnız adalardan iyice uzaklaştığımızı farkediyorum güneş iyice yükselip ortalığı aydınlattığı halde adalar güç seçiliyor. Hele üç tane olduklarını anlamak imkânsız. Bir kara parçası görüyorum, o kadar. Ayrıntılarını seçemediğime göre de, otuz kilometre kadar ötemizde kaldıklarını düşünüyorum.

Yüzüm, bir zafer gülümsemesiyle aydınlanıyor.

Çuvalların üstüne otursam nasıl olur? Rüzgâr arkamdan da itebilir nasılsa.

Oturdum. Zinciri çözüp belime doluyorum. Ellerimi kaldırıp rüzgârda kurutmaya çalışıyorum. Bir sigara içeceğim, keyifle tüttüreceğim. Tamam. Uzun uzun, derin derin ilk nefesleri çekiyor ve yavaşça koyuveriyorum. Artık korkum kalmadı. Harekete geçmeden önce ve yola çıktığımız sıra korkudan çektiğim karın ağrılarını sizlere anlatmam gereksiz. Hayır, korkmuyorum artık, öyle ki sigaramı bitirince biraz rendelenmiş hindistancevizi yemeyi bile düşünüyorum. Ağzıma koca bir avuç rendelenmiş hindistancevizi atıyor, ikinci sigarayı yakıyorum sonra. Sylvain, benden epey uzakta.

Zaman zaman, aynı anda dalganın tepesine çıktığımızda birbirimizi görebiliyoruz. Güneş bütün gücüyle beynime vuruyor, kafatasımın içinde beynim kaynıyor sanki. Havluyu ıslatıp başıma sarıyorum. Yünlü gömleğimi çıkardım, rüzgâra rağmen sıcaktan boğulacak gibiyim.

Allah kahretsin? Salım alabora oldu, az kaldı boğuluyordum. Epey su yuttum. Bütün çabalarıma rağmen çuvalı çevirip üstüne oturamıyorum bir türlü. Devrilmeme sebep olan da zincir. Zincir yüzünden hareketlerim hiç rahat değil. Neyse sonunda salın yanı sıra yüzüp derin soluklar almaya koyuldum. Zincirden kurtulmak istiyor, çözmeye çalışıyorum. Sinir içindeyim, aceleden bir türlü açamıyorum.

Neyse, bu iş de oldu! Kötü dakikalar geçirdim doğrusu. Zincirden kurtulamıyacağım düşüncesi beni deli etmişti.

Çuvalı ters çevirmek zahmetine katlanmıyorum. Bitkinim, bir damla gücüm kalmadı bu işi yapacak. Tırmanıyorum üstüne. Altıyla üstü arasında ne fark var ki? Bir daha kendimi bağlamıyacağım, ne zincirle, ne başka bir şeyle. Daha yola çıkarken, kendimi bileğimden bağlamakla yaptığım enayiliği gördüm. Bu kadarı yetmeliydi bana.

Güneş kollarımı ve bacaklarımı amansız şekilde yakıyor. Yüzüm ateşler içinde. Islattıkça beter oluyor, çünkü su hemen buharlaşıyor ve yanma daha da artıyor.

Rüzgârın hızı epey kesildi, belki yolculuk şimdi daha rahat, çünkü dalgalar eskisi kadar yüksek değil. Ama hi-

zım iyice azaldı. Dolayısıyla da kötü bir hava ile dalgalı denizi sakin bir denize yeğ tutuyorum.

Sağ bacağıma kramp girdi, müthiş ağrıyor, sesimi duyabilecek biri varmış gibi haykırıyorum. Parmağımla kramp yerinin üstüne haç işareti yapıyor, anneannemin bunu yapmakla krampı geçirebileceğimi söylediğini hatırlıyorum. Kocakarı ilâcı en ufak bir sonuç vermiyor. Güneş de batıya doğru iyice alçaldı. Saat öğleden sonranın dördü, yola çıktığımızdan bu yana dördüncü keredir sular yükseliyor. Yükselen sular da, sanki öncekilerden daha büyük bir hızla beni kıyıya doğru itiyor.

Artık Sylvain'i devamlı görebiliyorum, o da beni rahat görüyor. Dalgalar pek yükselmediğinden, gözden kaybolduğu ender. Gömleğini çıkardı, belden yukarısı çıplak. Sylvain bana işaretler yapıyor. Hareketlerine bakılırsa ellerini kürek gibi kullandığı anlaşılıyor. Yanına yaklaşabilmem için salının hızını kesiyor sanki. Ben de çuvallarımın üstüne uzanıyor ve kollarımı suya daldırıyorum. Başlıyorum kürek çeker gibi yapmaya. O hız keser, ben hızlanırsam belki birbirimize yaklaşırız.

Suçortağımı iyi seçmişim doğrusu, sağlam bir insan, yüzde yüz bu işin adamı.

Kollarımla kürek çekmekten vazgeçtim. Yoruluyorum. Gücümü yitirmemem gerek. Karnımı doyurup çuvalı çevirmeye çalışacağım. Hem yiyecek torbası, hem de deriden su şişesi altta kaldı. Hem karnım acıktı hem de susadım. Dudaklarım çatladı, yanıyor. Çuvalı tersine çevirmenin en iyi yolu onlara asılmak, dalganın tepesine çıktığımızda da ayaklarımla itmek.

Beş denemeden sonra, bir itişte salımı ters - yüz etmeyi başarıyorum. Harcadığım güç beni yorgun düşürdü, güçlükle tırmanıyorum çuvalların üstüne.

Güneş artık ufukta, kısa süre sonra kaybolacak. Demek ki saat altıyı buluyor. Gecenin dertli geçmiyeceğini umuyorum, dalgalarla boğuşmak beni güçten düşürüyor.

Santori'nin deri torbasından esaslı bir yudum çekiyorum, iki avuç da hindistancevizi tıkıyorum ağzıma. Karnım doydu, rüzgârda kurudum, keseden bir sigara çıkarıp keyifle tüttürüyorum. Hava kararmak üzereyken Sylvain havlusunu salladı, ben karşılık verdim, birbirimize iyi geceler diledik. Benden epey uzakta yine. Bacaklarımı

uzatıp oturuyorum. Yün gömleğimi iyice sıktım, sonra sırtıma geçirdim. Bu gömlekler ıslansa da insanı sıcak tutuyor. Ama güneş ufukta kaybolunca soğuğu hemen hissettim.

Rüzgâr da serinliyor. Yalnız batıdaki bulutlar, ufuktan yayılan pembe ışınlarla renkleniyorlar. Geri kalan her şey, gitgide kararan gecede kayboluyor. Doğuda, rüzgârın geldiği yerde bulut yok. Şimdilik yağmur tehlikesini atlattık demektir.

Çuvalın üstünde sıkı durmaktan boşu boşuna ıslanmamaktan, iyice yorulduğumu hissettiğimde kendimi çuvallara bağlamanın, hele geçirdiğim deneyden sonra, doğru olup olmayacağını düşünmekten başka şeye kafa yorduğum yok. Sonra, zincir çok kısa olduğundan hareketlerimin güçleştiğini anlıyorum. Bir parçasını da, çuvalları bağlayan iplere doladım. Ama o parçayı yeniden kazanmak mümkün. Böylece hareketlerim daha da kolaylaşacak. Zinciri yeniden belime doluyor, ama eskisi gibi iyice sıkmıyorum. Şimdi içim daha rahat, çünkü uykuya dalıp çuvalımı yitirmekten ödüm kopuyor.

Evet, rüzgâr artıyor, dalgalar da irileşiyor. Yükselip alçalması gitgide artan sal mükemmel yol alıyor.

Ortalık iyice karardı. Gökyüzü milyonlarca yıldızla kaplı. Çoban Yıldızı hepsinden parlak.

Arkadaşımı göremez oldum. Yeni başlıyan bu gecenin önemi büyük, talihimiz yaver gider de rüzgâr bütün gece aynı hızla eserse, sabaha kadar epey yol alacağız.

Gece ilerledikçe rüzgârın şiddeti artıyor. Ay ağır ağır suyun yüzünü aydınlatıyor, rengi koyu kırmızı. Tüm yuvarlaklığıyla belirdiğinde yüzeyindeki kara lekeleri iyice seçebiliyorum. Bu lekeler onu bir insan yüzüne benzetiyor.

Saat onu geçmiş olmalı. Ortalık gitgide aydınlanıyor. Ay yükseldikçe çevremi daha iyi görüyorum. Dalgaların tepesi plâtin renginde, garip parıltıları gözlerimi yakıyor. Bu gümüşî parıltılara bakmamak imkânsız, ama güneş ve tuzlu suyun iyice ağrıttığı gözlerimi yaralıyor, yakıyor.

Kendi kendime, işi fazla büyüttüğümü söylüyorum ama üst üste üç sigara içmekten de kendimi alamıyorum.

Dalgalı bir denizde, salın düzenli olarak inip çıkmasından olağan şey yok. Bacaklarımı uzun süre çuvalın

üstüne uzatamam, çünkü devamlı oturmaktan her yanıma kramp giriyor ve müthiş canım acıyor.

Tabiî, devamlı olarak belime kadar su içindeyim. Göğsüm kuru, rüzgâr yünlü gömleğimi kuruttu, dalgalar beni tepeden tırnağa ıslatacak kadar yükselmiyor. Gözlerimin yanması artıyor. Kapıyorum. Zaman zaman da kestiriyorum. «Uyumamam gerek» Dile kolay, dayanılır gibi değil bu uyku. Hay Allah kahretsin! Her yanımı saran gevşeklikle mücadele ediyorum. Her kendime gelişim, beynimde büyük bir acı oluyor. Kavlı çakmağımı çıkarıyorum. Dalar gibi olduğumda koluma ya da boynuma bastırıyorum.

Bütün gücümle kovmaya çalıştığım büyük bir korku belirdi içimde. Uyuyacak mıyım? Suya düşünce soğuk beni uyandıracak mı? Kendimi zincirlemekle iyi etmişim. Bu iki çuval benim bütün hayatım, yitiremem onları. Suya yuvarlanıp uyanmazsam felâket olur.

Birkaç dakikadır yine iliklerime kadar ıslağım. Diğerlerinin düzenli yolunu izlemek istemediği anlaşılan asi bir dalga sağdan çarpıverdi. Beni biraz ıslatmakla kalmadı, dengemi yitirmeme yol açınca, iki normal dalgayı tepeden tırnağa giyiverdim.

İkinci gece de epey ilerledi. Saat kaç acaba? Batıya doğru inmeye başlayan aya bakılırsa, sabahın ikisi ya da üçü olmalı. Otuz saate yakın bir süreden beri suyun üstündeyiz. İliklerime kadar ıslanmak bir işe yarıyor: Soğuk beni iyice uyandırdı. Titriyorum ama güçlük çekmeden gözlerimi açık tutabiliyorum. Bacaklarım uyuştu, altına almaya karar verdim. İki elimle çekerek bacaklarımı altına alabiliyorum. Ayak parmaklarım dondu, belki altında ısınabilir.

Uzun süredir bağdaş kurmuş oturuyorum. Oturuşumu değiştirmek iyi geliyor. Sylvain'i görmeye çalışıyorum, ay suyun yüzünü iyice aydınlatıyor çünkü. Ama iyiden iyiye alçaldı, tam karşıma düştüğü için çevremi seçmekte güçlük çekiyorum. Hayır, bir şey göremiyorum. Onda, kendini çuvallara bağlayacak bir şey yoktu, denize düşmüş olmasın? Umutsuzlukla çevreme göz gezdiriyorum, boşuna. Rüzgâr çok şiddetli ama düzenli, değişken değil, en önemlisi de bu. Rüzgâra alıştım, gövdem de çuvallara yapışmış «yek vücut» olmuş gibi.

Çevreme bakınmaktan, arkadaşımı görme arzusundan başka şey düşünemez oluyorum. Ellerimi rüzgârda kurutuyor, sonra parmaklarımı ağzıma götürüp bütün gücümle ıslık çalıyorum. Dinliyorum. Cevap yok. Sylvain parmaklarıyla ıslık çalmayı biliyor mu acaba? Kimbilir. Yola çıkmadan önce ona sormalıydım. Kendimize kolayca iki düdük yapabilirdik! Bunu düşünemediğim için de kendi kendime sövüp sayıyorum. Sonra iki elimi ağzıma götürüp «Hey, hey!» diye haykırıyorum. Rüzgârın sesi ve dalgaların hışırtısından başka cevap yok.

Dayanamayıp çuvalların üstünde ayağa kalkıyorum. Sol elimle de zincirimi kaldırıp bir dalganın tepesinde iyice yükselene dek dengemi koruyorum. Tepeye vardığımda ayaktayım, inip çıkarken diz çöküyorum. Ne sağda bir şey var, ne solda, ne de önümde. Ardımda kalmasın? Ayağa kalkıp arkama bakmaya cesaret edemiyorum. Karanlıkta seçebildiğim tek şey, solumda uzanan koyu renk bir çizgi. Herhalde orman görünürde olmalı.

Güneş doğduğunda ağaçları göreceğim, keyfim yerine gelecek, «Sabah ağaçları görecekşin Kelebek! Tanrı yardım etse de arkadaşını da görebilsen!»

Ayak parmaklarımı ovaladıktan sonra bacaklarımı uzattım. Sonra ellerimi kurutup bir sigara içmeyi düşünüyorum. Bir değil iki sigara tüttürüyorum. Saat kaç acaba? Ay iyiden iyiye alçaldı. Dün gece, güneş doğmadan ne kadar önce kaybolduğunu pek hatırlamıyorum. Gözlerimi kapayıp önceki gecenin görüntülerini hatırlamaya çalışıyorum. Boşuna. Yok, yok!... Birden doğuda güneşin doğuverdiğini görüyorum, batıda da aynı ayın bir parçası rahatça seçilebiliyor. Demek ki saat beşe geliyor. Ay, sulara dalıp kaybolmakta epey ağırdan alıyor. Çoban yıldızı, Kutup Yıldızı, diğerlerinden fazla parlıyor. Çoban Yıldızı gideli beri, Kutup Yıldızı gökyüzünün ecesi.

Rüzgâr artıyor gibi. Ya da bana, gecekinden daha şiddetli geliyor. Dalgalar daha çok yükselip alçalıyor, tepelerindeki köpükler akşamkinden çok daha fazla.

Otuz saat geçti bile. Şimdilik işlerin iyi gittiğini kabul etmek gerek, en zor olan da başlayacak günü atlatmak.

Dün sabah altıdan akşam altıya kadar güneşin altında yanıp kavrulmak derimi yüzdü. Güneş iyice yükseldiğinde epey dertli olacak. Dudaklarım şimdiden çatlıyor,

oysa gecenin serinliği daha geçmedi. Gözlerimle birlikte dudaklarım müthiş yanıyor. Kollarımla ellerim de öyle. Mümkün olsa kollarımı açıkta bırakmayacağım ama güneşte, yünlü gömlekle durabilir miyim? En çok yanan yerlerim de bacaklarımla kıçım. Bu yanmanın nedeni güneş değil, tuzlu su ve devamlı çuvallara sürtünme.

Her şey bir yana aslanım, ister yan ister yanma, kirişi kırdın işte. Vardığın yer de pek çok şeye katlanmayı gerektirir, gerektirecektir de. Karaya ayak basma olanağı yüzde doksan, bu önemli bir şey değil mi be? Yüzümün derisi soyulmuş, gövdemin yarısı cılk yara da olsa böyle bir yolculuk ve böyle bir sonuca ulaşma karşılığında önemli sayılabilir mi hiç? Düşün ki tek köpekbalığına raslamadın. Herhalde hepsi tatile girmiş olmalı! Kısmetli olduğunu inkâr mı edeceksin, kısmetlisin ulan. Bak, bu kez gerçekten başardın işi. İnceden inceye düşündüğün hazırladığın firarların en başarılısı, göreceksin bak, en düşünülmeden yapılanı olacak. İki çuval dolusu hindistancevizi, sonra da bırak kendini rüzgârla dalgalara. Yürü karaya. Her gemi kalıntısının kıyıya sürüklendiğini bilmek için, mühendis okulundan çıkmak gerekmez ki.

Rüzgârla dalgalar geceki gibi olursa öğleden sonra mutlaka toprağa ayak basarız.

Tropiklerin canavarı ardımdan yükseliyor. Bugün her şeyi kasıp kavurmaya kararlı, çünkü bütün ışınlarını koyuveriyor. El çabukluğuyla geceyi dağıtıveriyorlar. Tropiklerin tartışılmaz kralı olarak kendini kabul ettirmek için, yatağından iyice kalkması bile gerekmiyor. Rüzgâr, göz açıp kapayıncaya dek ılındı. Bir saat sonra boğucu bir sıcak olacak. Bütün gövdemde büyük bir rahatlık var. İlk ışınlar bana değer değmez, belimden başıma bir sıcak dalgası gidip geliyor. Başıma sardığım havluyu çıkarıyorum, odun ateşine verircesine yanaklarımı güneşe veriyorum. Bu canavar beni kavurmaya başlamadan, ölümden önce hayat verdiğini hissettirmeye çalışıyor.

Kanım damarlarımda akıyor, ıslak uyluklarım bile canlanan kanımın akışını hissediyor.

Ormanı iyice seçebiliyorum, tabiî yalnız ağaçların tepelerini. Pek uzakta değil sanki. Güneşin biraz daha yükselmesini bekleyip ayağa kalkacak ve Sylvain'e bakacağım.

Bir saate varmadan güneş iyice yükseliyor. Evet bugün hava çok sıcak olacak. Sol gözüm yarı yarıya kapalı, gözkapaklarım birbirine yapışıyor. Avucumun içine su doldurup gözümü ovalıyorum. Yakıyor. Gömleğimi çıkarıyorum, güneş iyiden iyiye yakmaya başlamadan biraz çıplak oturmak gereğini duydum.

Diğerlerinden daha güçlü bir dalga, alttan vurup beni iyice yükseltti. Alçalmaya başlamadan yarım saniye önce dostumu görebildim. Belden yukarısı çıplak, salının üstünde oturuyordu. Beni görmedi: Solumda ve biraz ileride ama aramız iki yüz metreden bile az. Rüzgâr hep şiddetli, ona yaklaşmak için gömleğimi havada tutmayı düşünüyorum. Bu yelken, herhalde ondan hızlı yol almamı sağlıyacak.

Yarım saat kadar yelkenle yol alıyorum. Ama dişlerim ve ellerim arasında gerdiğim gömlek özellikle dişlerimi ağrıtıyor. Üstelik rüzgâra dayanmak için harcadığım güç beni çok yorgun düşürüyor. Bu işten vazgeçtiğimde, kendimi dalgalara bıraktığım zaman daha yavaş yol aldığımı hissediyorum.

Yaşasın! Bizim oğlanı görebildim. Önümde, aramız yüz metreden az. Ne yapıyor ama? Beni merak ettiği yok sanki? Yeni bir dalgayla havalandığımda onu, bir, iki, üç kere görüyorum. Sağ elini gözüne siper edip çevresine bakındığını farkettim. Arkana bak be hıyaroğlu hıyar! Bakmış olmalı, beni göremedi herhalde.

Ayağa kalkıp ıslık çalıyorum. Yeniden dalganın tepesine yükseldiğimde Syvain ayakta, bana bakıyor. Gömleğini havaya kaldırıyor. Oturmadan önce belki yirmi kere birbirimizi selâmladık. Her dalgada gömleğimizi salladık, garip şey, hep de aynı zamanda yükseliyoruz. Son iki dalgada, artık açık seçik görülebilen ormanı işaret ediyor. Kıyı ile aramızda on kilometreden az var. Dengemi yitiriyor ve kıç üstü oturuyorum çuvallara. Arkadaşımı ve ormanı bu kadar yakınımda görünce büyük bir sevinç doluyor içime, öyle bir heyecan ki bu, hüngür hüngür ağlıyorum. Çapak içindeki gözlerimi temizleyen gözyaşları arasında rengârenk binlerce kristal görüyor ve aptal gibi: Sanki kilise camları, diyorum kendi kendime. Bugün Tanrı seninle birlik Kelebek. Doğanın dev unsurları arasında, rüzgâr, denizin uçsuz bucaksızlığı, dalgaların yüksekliği,

ormanın yemyeşil ve etkileyici kubbesi karşısında, sizi çevreleyenlere oranla küçücük kalıyor ve belki, hiç aramadan, Tanrı'ya raslıyor, ona dokunuveriyorsunuz. Bir tek gün ışığından yoksun, diri diri gömüldüğüm iğrenç zindanlarda geçirdiğim binlerce saat boyunca nasıl geceyi elledimse, bugün kendisine dayanamıyacak kadar güçsüz olanları yok etmek üzere doğan güneşe dokunuyor, gerçekten Tanrı'ya değiyor, onu çevremde, içimde hissediyorum. Kulağıma fısıldıyor hatta: «Acı çekiyorsun daha da çekeceksin ama, bu kez senden yana olmaya karar verdim. Söz veriyorum, güçlükleri yenip galip çıkacaksın.»

Hiç bir dinsel eğitimden geçmemek, Hıristiyan dininin elifbesini, İsa'nın babasının kimliğini, Meryem Ana'nın gerçek kişiliğini, babasının dülger mi, yoksa deveci mi olduğunu bilmemek. Bütün bu cehalet tabakası, gerçekten arandığında Tanrı'ya raslamayı engellemiyor. Rüzgârda, güneşte, denizde ormanda, yıldızlarda, insanoğlunun beslenmesi için sağa sola bol bol serpiştirdiği balıklarda onu bulmak mümkün.

Güneş hızla yükseldi. Saat sabahın onunu bulmuş olmalı. Gövdemin belden yukarısı kurudu. Havlumu yeniden ıslatıp başıma sarıyorum. Gömleğimi giydim, çünkü omuzlarım sırtım ve kollarım müthiş acıyor. Çoğu kere suyun içinde olan bacaklarım bile ıstakoz gibi kıpkırmızı.

Kıyıya yaklaştığımızdan çekim çok daha güçlü, dalgalar neredeyse dikey olarak karaya yöneliyor. Ormanı ayrıntılarıyla seçebiliyor, yalnız bu sabah dört, beş saat içinde karaya doğru epey yol aldığımızı düşünüyorum. İlk firarım, bana uzaklıkları göz kararıyla ölçme yeteneğini verdi. Bir yer ayrıntılarıyla seçilmeye başlandı mı, uzaklık beş kilometreden az demektir. Ağaçların kalınlıklarını, hatta bir dalganın tepesinden, devrilip yapraklarını suya salan koca ağacı seçebiliyorum.

İşte, yunus balıklarıyla kuşlar! Allah vere de, yunus balıkları benim salı itmeye kalkmasa. Gemi kalıntılarını ve kazazedeleri sahile itmek gibi bir alışkanlıkları olduğunu duymuştum. Onlara yardım etmek gibi iyi bir niyetleri olduğu halde, burunlarıyla vura vura öldürebiliyorlarmış. Hayır çarpmıyorlar salıma, çevremde dolanıyorlar. üçü dördü iyice yaklaşıp bunun ne mene şey olduğunu anlamak

için kokluyor bile. Ama salıma sürtünmeden dönüp gidiyorlar. Of, ucuz kurtulduk.

Öğlen oldu, güneş tam tepemde. Herifçioğlu beni haşlamak niyetinde anlaşılan. Gözlerim durmadan yaşarıyor, burnumun ve dudaklarımın derisi çoktan sıyrıldı gitti. Dalgaların yüksekliği daha az, kulakları sağır eden bir gürültü ve hırsla kıyıya doğru atılıyorlar.

Bunlar dalga değil, bizi kıyıya sürükleyen birer silindir. Kıyıya yakın bir yere büyük gürültüyle çarpıyor. iyiden iyiye köpüklenip bu engeli aşmca ağaçlara doğru saldırıya geçiyorlar.

Kıyıya bir kilometreden az var. Aristokratik sorguçlarıyla, çamuru gagalayarak gezinen beyaz kuşları seçiyorum, kıyıyla aramızda bir kilometreden az var. Bu kuşlar binlerce. Hiç biri, iki metreden fazla havalanmıyor. Bu kısacık uçuşlar da, dalgalar tarafından ıslatılmamak için. Ortalık köpük dolu, deniz de çamur renginde. İğrenç. O kadar yakınız ki, ağaç gövdelerinde, suların varabildiği en yüksek noktada kalan pis izi seçebiliyorum.

Dalgaların gümbürtüsü, bu rengârenk binlerce kuşun çığlığını bastırmaya yetmiyor. Dibe sürtünüyorum. İki, üç metre daha. Şlaf! Değdim dibe, çuvalım çamura oturdu. Beni daha ileri götürecek kadar su yok. Güneşe bakılırsa saat öğleden sonranın ikisi, yola çıkalı kırk sekiz saat oluyor. Evvelki gün gecenin onunda hareket etmiştik. Demek bu yedinci med cezir. Yola çıktığımızda, cezir başlayalı iki saat oluyordu. Yine suların çekildiği sıraya raslamamız normal. Sular, üç saat sonra yeniden yükselmeye başlayacak. Gece ormanda olacağım. Zinciri atmayalım ki, sular iyice yükselip dalgalar tepemizden aşmaya başladığında düşmeyelim. İki, üç saat geçmeden çuvallarım yüzmeye başlayamaz.

Sylvain sağımda ve yüz metre kadar da ilerimde. Bana bakıyor ve bir takım işaretler yapıyor. Bağırarak bir şeyler söylemek istiyor ama sesi kısılmış anlaşılan, duymam gerektiği halde bir şey duyamıyorum. Dalgalar kesildiğinden balçık üstündeyiz, kuşların gürültüsünden başka şey rahatsız etmiyor bizi. Ben ormanın beş yüz metre kadar uzağındayım, Sylvain ise yüz - yüz elli metre önümde. Ne yapıyor bu hıyar herif? Ayağa kalktı ve saldan atladı. Delirdi mi ne? Yürümemesi gerekir, attığı

her adımda biraz daha gömülecek batağa, belki sala bile dönemiyecek. Islık çalmak istiyorum, mümkün değil. Biraz suyum var, onu dikip bağırmaya çalışıyorum. Ağzımdan ses çıkmıyor. Çamurda hava kabarcıkları var, demek görülen ince bir kabuk. Altı iyice yumuşak, paçasını kaptıran herif boku yedi demektir.

Sylvain bana dönüyor, bakıyor, anlayamadığım bir takım işaretler yapıyor. Ben de işaretle: Hayır, hayır salından kımıldama, kıyıya varamazsın! demeye çalışıyorum. Çuvalların ardında kaldığından salın yakınında mı, yoksa uzağında mı, onu da kestiremiyorum. Önce yakında olduğunu sanıyorum biraz gömülürse çuvallarına hemen yapışabilir.

Birden, epey uzaklaştığını ve çamura gömülmeye başlayıp kendini kurtaramadığını, artık salına dönmenin imkânsızlığını farkediyorum. Bir çığlık geliyor kulağıma. Bunun üzerine çuvallarıma yüzükoyun uzanıp ellerimi çamura gömüyor ve bütün gücümle itiyorum. Çuvallar altımda ilerliyor, böylece yirmi metre kadar yol alıyorum. Biraz sola kayıp ayağa kalktığımda arkadaşımı görüyorum. Yarı beline kadar çamurların içinde. Salına da on metre yakın. Kapıldığım dehşet yeniden sesimi kazanmamı sağlıyor, haykırıyorum: «Sylvain, Sylvain! Kımıldama yerinden, uzan çamurlara! Bacaklarını kurtarmaya çalış!» Rüzgâr sesimi uzaklara taşıdı Sylvain de duydu. Evet dercesine bana başını sallıyor. Yeniden yüzükoyun uzanıp kollarımla salımı ilerletiyorum. Hırs bana insanüstü bir güç veriyor, otuz metre daha yaklaşıyorum dostuma. Herhalde bir saati aşkın bir süredir çabalamaktayım, ama iyice yaklaştım. Aramız elli - atmış metre ya var ya yok. Sylvain'i pek iyi seçemiyorum.

Ellerim, kollarım ve yüzüm çamur içinde, oturup sol gözüme giren tuzlu çamuru temizlemeye çalışıyorum. Bu yetmiyormuş gibi sağ gözüme de tuzlu çamur kaçıyor, ikisi birden başlıyor yaşarmaya. Önümü göremez oluyorum. Neyse, yeniden Sylvain'i seçebildim; yatmıyor, ayakta, yalnız göğsü çamurun dışında.

İlk dalga kendini hissettiriyor. Üstümden aştı ama çuvalları pek kımıldatmadan az öteme yayıldı ve çamuru köpükleriyle kapladı. Göğsü çamurun dışında kalan Sylvain'in de çevresinde dolanıyor. «Dalgalar arttıkça çamur

yumuşayacak diye düşünüyorum kendi kendime. Her ne pahasına olursa olsun, yanına varmalıyım.»

Yavrularını yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalan hayvanlarınkini andıran bir güç her yanımı kaplıyor. Kaçınılmaz bir tehlikeye yavrusunu kaptırmak istemeyen ana kuş gibi, Sylvain'in yanına varmak için çamuru avuçluyorum. Bir şey söylemeden, hareket etmeden, iri gözleri benimkilerin içinde, bakıyor. Üzerine dikilen gözlerim bakışlarını kaçırmamaktan başka şey düşünmüyor, ellerimi nereye daldırdığıma bile aldırmıyorum. Biraz yavaşlıyorum, üstümden aşan ve tüm gövdemi kaplayan iki dalga yüzünden çamur iyice yumuşadı. Eskisinden çok daha ağır ilerliyorum şimdi. Koca bir dalga geçti, az kalsın boğuyordu beni ama, çamurdan da biraz kaldırdı. Daha iyi görebilmek için oturuyorum. Çamur Sylvain'in koltuklarına yükselmiş. Aramızda kırk metreden az var. Hiç durmadan bana bakıyor. Çamura gömülerek öleceğini anlamış gibi zavallı, hem de karanın üç yüz metre ötesinde.

Yüzükoyun uzanıyor ve neredeyse sıvı halini alan çamuru kucaklıyorum artık. Gözlerimiz birbirine çakılmış gibi. Daha fazla güç harcamamamı istercesine işaret ediyor. Yine de yoluma devam ediyorum, derken büyük bir dalga beni havalandırıyor ve çuvallarımdan ayırıyor neredeyse, beş - altı metre sürüklüyor.

Dalga geçtiğinde bakıycrum. Sylvain kayboldu. İnce bir su tabakasıyla kaplanan balçık köpüklü ve dümdüz. Son bir veda işareti bile yapamadı dostum. Gösterdiğim tepki hayvanî, iğrenç, yaşama içgüdüsü her şeye üstün geliyor: «Sen hayattasın ya. Tek başınasın ama, dostun yok, ormana girdiğinde işin pek kolay olmayacak.»

Oturmuşum, sırtımda patlayan bir dalga beni kendime getiriyor. İki büklüm oldum, dalga o kadar şiddetli ki bir süre soluğum kesiliyor, tıkanıyorum. Sal biraz daha sürüklendi ve metrelerce kaydı, ancak o an dalganın ağaçların dibine yayılışını izlerken Sylvain'in ardından gözyaşı döküyorum: «Ne kadar yakındık karaya, yerinden kımıldamasaydın olmaz mıydı sanki? Ağaçlara üç yüz metre kalmıştı! Neden, söyle bana neden yaptın bu enayiliği? Kuru tabakanın, sahile varmanı sağlayacak kadar sağlam olduğunu nereden çıkardın? Güneş mi aklını başından aldı? Ne bileyim? Yoksa bu cehenneme daha fazla

dayanamadın mı? Söyle, neden senin gibi bir adam, güneşte birkaç saat daha kavrulmayı göze alamadı?»

Dalgalar, gök gürültüsünü andıran bir gümbürtüyle birbirini izliyor. Gitgide sıklaşıyor ve yükseliyorlar. Her keresinde sırılsıklam oluyor ve birkaç metre ilerliyorum, ama balçıktan kopmuş değilim. Beşe doğru başlıyorum yüzmeye. Su biraz yükseldiğinden dalgalar eskisi kadar gürültü çıkarmıyor. Gümbürtü kesildi. Sylvain'in çuvallarını ağaçların arasına vardı bile.

Ben de varıyorum kıyıya, balta girmemiş ormanın yirmi metre kadar ötesine yavaşça konuyorum. Sular çekildiğinde yine çamurun üstündeyim ellerimle bir dal ya da sarmaşığa tutunmadan yerimden kımıldamamakta kararlıyım. Yirmi metre bir şey kaldı. Yeniden havalanıp ağaçların yanına varmam için bir saatten fazla beklemem gerekiyor. Kükreyerek iten bir dalga, beni ağaçların üstüne fırlatıyor. Zinciri gevşetip çıkarıyorum. Atmıyorum ama, belki ihtiyacım olur.

Ormanda

Yarı yüzüp yarı yürüyerek, güneş batmadan ağaçların arasına girmeliyim. İnsanı emen çamurdan kurtulamıyorum bir türlü. Su ormanın içlerine giriyor, karanlık bastığında hâlâ kuru toprağa varamadım. Bir çürük kokusu burnuma geliyor, gaz yüzdesi o kadar yüksek ki gözlerim yanıyor. Bacaklarıma otlar ve yapraklar sarılıyor durmadan. Çuvalımı biraz daha itiyorum. Her adımda ayaklarım, su altında kalan toprağı yokluyor, ancak fazla gömülmediğinde yürüyorum.

İlk gecemi, yere devrilmiş kocaman bir ağaç gövdesi üzerinde geçiriyorum. Yığınla böcek üstümde geziniyor. Gövdem yanıyor ve batıyor. Torbamı ağacın üstüne çektim ve sıkı sıkı bağladım, yünlü gömleğimi de sırtıma geçirdim. Hayatım torbanın içinde, hindistancevizlerini açınca karnım doyacak ve dayanma gücümü bulacağım. Palam sağ bileğime bağlı. İki kalın daldan meydana gelen yuvaya, bitkin uzanıyorum. Bir şey düşünmeden dalıp gidiyorum, Yok yok, sadece iki üç kere: «Zavallı Sylvain!» diye mırıldandım, sonra kendimden geçtim.

Kuşların sesiyle uyanıyorum. Güneş ormanın içine pek giremiyor, biraz yukardan geldiğine göre saat yedi ya da sekiz olmalı. Çevrem su içinde, sular yükselmiş demek. Belki onuncu med - cezirin sonu.

Şeytan'dan yola çıkalı altmış saati buldu. Denizden ne kadar uzakta olduğumun farkında değilim. Kıyıya gidip güneşte kurunabilmek için suların çekilmesini beklemek zorunlu.İçme suyum kalmadı, üç avuç kadar rendelenmiş hindistancevizim var. Onları yiyor, birazını da yaralarımın üstüne sürüp rahatlıyorum. İçindeki yağ acılarımı dindiriyor. Sonra iki sigara tüttürüyorum. Bu kez bencilliğe yönelmeden Sylvain'i düşünüyorum. Yalnız başıma kaçmayı tasarlamamış mıydım? Tek başıma kurtulmaya kararlıydım demek. Değişen bir şey yok öyleyse, yalnız büyük bir üzüntü var içimde, arkadaşımın çamurlara gömülüşünü görmeme engel olacakmış gibi gözlerimi kapıyorum. Artık onun için her şey bitti.

Torbamı yerleştirdiğim yuvaya oturup içinden bir hindistancevizi çıkarabiliyorum. Bacaklarımın arasında, ağaca vura vura açıyorum iki tanesini. Kabuğun yırtılması için sivri ucunu vurmak gerekiyor. Palayla kesmekten daha iyi. Bir tane hindistancevizini yiyor, içindeki hafif şekerli suyu da içiyorum. Sular hızla çekiliyor, çamurda rahatça yürüyüp kıyıya varmam mümkün.

Bugün güneş nefis, deniz de pek güzel Sylvain'in kaybolduğu yere uzun uzun bakıyorum. Bir çukurdaki temiz deniz suyuyla yıkadığım gövdem ve giysilerim çabucak kuruyor. Bir sigara tüttürüyorum. Dostumun mezarına son bir bakış, ormana giriyor ve yola koyuluyorum. Torbam sırtımda, ağır ağır dalıyorum. Ağaçlarda suların yüksekliğini gösteren en ufak bir iz yok. Burada mola verecek, yirmi dört saat dinleneceğim. Hindistancevizlerini açacak, beyaz etlerini çıkarıp torbama dolduracağım. Karnım açıktığında yiyeceğim olur. Ateş de yakabilirim ama, bunu pek doğru bulmuyorum.

Günün ve gecenin geri kalan bölümü olaysız geçiyor: Kuşların çığlıkları, güneş doğduğunda beni uyandırıyor. Hindistancevizlerinin hepsini açtıktan sonra, sırtımda ufak bir çıkınla doğuya ilerliyorum.

Öğleden sonra üçe doğru bir patikaya rasladım. Bu, ya balata toplayanların izlediği yol, ya da orman korucu-

larıyla altın arayıcılarının. Yol dar ama temiz, üstü dallarla kaplı değil. İnsanların bu patikayı sık sık kullandıkları belli oluyor. Zaman zaman, birkaç nalsız eşek ya da katır izine rastlıyorum. Kuruyan çamurun üstünde, baş parmağın iyice belirgin olduğu çıplak ayak izleri de var. Hava kararana dek yürüyorum. Hindistancevizi çiğniyorum ve susuzluğum kalmıyor. Ara sıra, iyice çiğneyip yağını çıkardığım tükürükle karışan parçaları burnuma, dudaklarıma, yanaklarıma sürüyorum. Gözlerim sık sık birbirine yapışıyor, irin dolu. İlk fırsatta gözlerimi tatlı suyla yıkayacağım. Torbamda, hindistancevizinden başka içinde Marsilya sabunu bulunan su geçirmez bir kutu var. Bu kutuya ayrıca bir traş makinesi, bir düzine kadar jilet ve bir fırça koydum.

Elde pala ilerliyorum ama palayı kullanmam gerekmiyor hiç, yolun üstünde en ufak bir engel yok. İki yanımda yeni kesilmiş dalları farkedebiliyorum. Bu patikadan epey adam geçtiği belli, çok dikkat etmeliyim.

Orman, ilk kaçışım sırasında Saint-Laurent-du-Maroni'de gördüğümün eşi değil. Bu iki katlı orman, Maroni ormanı kadar sık da değil. İlk bitki örtüsü beş altı metreye kadar yükseliyor. Yirmi metre kadar yukarda da ağaçların meydana getirdiği kubbe var. Patikanın sağı biraz aydınlık. Sol yanı ise neredeyse gece.

Hızla ilerliyor, insanlar ya da yıldırım yüzünden çıkan orman yangınlarının meydana getirdiği açıklıklara rastlıyorum. Güneş ışınları da, hafif hafif içeri sızıyor. Işınların eğimi, güneşin batmak üzere olduğunu göstermekte. Sırtımı güneşe verip doğuya Kourou'daki zenci köyüne ya da aynı adı taşıyan kampa doğru ilerliyorum.

Hava birden kararacak. Gece yürümemeliyim. Ormana dalacak ve yatacak bir yer bulacağım.

Patikanın otuz metre kadar uzağında, muz yapraklarını andıran sık bir bitki örtüsü altına yerleşiyor, palamla kestiğim bir yığın yaprağı da altıma serip uzanıyorum. Islanmadan bir uyku çekebileceğim. Talihim de var, yağmur yağmıyor. İki sigara tüttürüyorum.

Bu gece o kadar yorgun da değilim. Hindistancevizi karnımı devamlı tok tutuyor. Yalnız susuzluktan ağzım kuruyor, tükürüğüm güç oluşuyor.

Firarın ikinci bölümü başladı, karada başım derde girmeksizin geçirdiğim bu üçüncü gece.

Ah! Sylvain de yanımda olaydı. Yok ama oğlum, elinden ne gelir? Eyleme geçmek için, hayatta kimsenin öğüdüne ya da desteğine ihtiyaç duymadın ki! Sen komutan mısın, er misin yoksa? Hıyarlaşma Kelebek, dostunu kaybetmek herkesin başına gelebilecek bir üzücü olay, ama ormanda yalnız kalman gücünü yitirmen demek değil ki. Royale'de, Saint-Joseph'de, ya da Şeytan adasındakiler artık iyice uzakta kaldılar, onlardan ayrılalı altı gün oluyor, Kourou'ya haber gitmiş olmalı. Önce kampta görevli aynasızlara, sonra köydeki zencilere. Herhalde bir jandarma karakolu da olmalı yakında. Köye doğru yürümen akıllıca bir iş mi? Köy çevresini hiç bilmiyorsun. Kamp, köyle şehir arasında. Kourou hakkında başkaca bildiğim yok.

Royale'deyken ilk raslayacağım adamın yolunu kesmek, Çinlilerin ve bu arada Çang'ın kardeşi Cik-Cik'in yaşadığı İnini kampına kadar götürmesini sağlamak gelmişti aklıma. Neden bu planı değiştiriyordum sanki? Şeytan adasındakiler boğulduğum sonucuna vardılarsa bir dert çıkmıyacak demekti. Ama bir orman kampı Arap gardiyanlarla dolu olmalı, aralarında da yığınla insan avcısı vardır herhalde. Ellerine düşmemeye dikkat et Kelebek? Yanılmaya gelmez! Aralarında kalıp kapana kısılmamaya bak. Herifler seni görmeden sen onları seçebilmelisin. Sonuç: Yoldan gitmemeli, yolun yakınından ilerlemeliyim. Elinde palayla bütün gün patikayı arşınlamak yeterince büyük bir hata. Düşüncesizlik de değil, çılgınlık. Yarın, ormanın içinden yürüyeceğim.

Güneşin doğuşunu selâmlayan hayvanlarla kuşların sesi beni erkenden uyandırdı. Orman yaratıklarıyla birlikte silkinip toparlanmaya çalışıyorum. Benim için de yeni bir gün başlıyor. Bir avuç hindistancevizini iyice çiğneyip yutuyorum. Birazıyla yüzümü sıvazlayıp yola koyuluyorum. Yolun yakınından yürümek epey güç, dallarla sarmaşıklar çok sık olmasa da ilerlemek için elimle itmek zorundayım. Yolu bırakmakla iyi ettim, ıslık sesleri duyuyorum çünkü. Elli metre kadar ötemde patika uzanıyor. Islık çalan ortada yok. Görüyorum sonunda. Bu bir zenci. Sırtında yük, sağ elinde bir tüfek var. Haki bir gömlek ve şort giymiş, kolları ve bacakları çıplak. Başı önün-

de, gözlerini yerden ayırmıyor. Ağır yükün altında kamburu çıkmış.

Yolun hemen kıyısında kalın gövdeli bir ağacın ardına gizlenip, elde bıçak yanıma varmasını bekliyorum. Tam ağacın önünden geçerken üstüne çullanıveriyorum. Sağ elim, tüfeği tutan kolunu havada yakaladı, kolunu kıvırıp tüfeği düşürüveriyorum. «Öldürme beni! Acı bana!» Zenci ayakta, bıçağım gırtlağına dayalı. Yere eğilip tüfeği alıyorum, tek namlulu eski bir silâh bu. Ama gırtlağına kadar barut ve saçma dolu herhalde. Horozu kaldırıp iki metre geriliyor ve :

— İpi çöz, indir yükünü, diyorum. Koşarak kaçmaya kalkma, gebertiveririm.

Zavallı zenci, dehşet içinde dediklerimi yapıyor. Sonra bana bakıyor:

— Kaçak mısınız?

— Evet.

— Ne istiyorsunuz? Bütün malımı alın. Yalvarırım öldürmeyin beni, beş çocuğum var. Acıyın, bırakın da yaşıyayım.

— Kes sesini. Adın ne?

— Jean.

— Nereye gidiyorsun?

— Ormanda odun kesen iki kardeşe yiyecek ve ilâç götürüyorum.

— Nereden geliyorsun?

— Kourou'dan.

— Köy halkından mısın?

— Orada doğdum.

— İnini'yi bilir misin?

— Evet, ara sıra kamptaki Çinlilerden kaçak odun alır satarım.

— Şunu görüyor musun?

— Nedir o?

— Beş yüzlük. Bir seçim yap: Ya dediğimi yerine getirir, beş yüzlüğü cebe indirir, tüfeğini de geri alırsın, ya da sözümü dinlemez beni uyutmaya çalışır ve geberir gidersin.

— Benden ne istiyorsunuz? Para vermeseniz de, dediğinizi yapmaya hazırım.

— Beni tehlikesizce, İnini kampı yakınına götürme-

ni istiyorum. Aradığım Çinliyi bulunca seni bırakırım. Tamam mı?

— Tamam.

— Beni aldatmaya kalkma, öldürürüm.

— Hayır, size yardım edeceğime söz veriyorum.

Zencinin yanında biraz süt var. Çıkarıp bana altı kutu sût, koca bir somun ekmek ve domuz yağı veriyor.

— Yükünü ağaçların altına gizle, sonra döner alırsın. Bak, palamla ağacın üstünü işaretliyorum.

Bir kutu süt içiyorum. Bana yepyeni bir de pantalon veriyor, makinistlerin kullandığı cinsten bir bez pantolon. Tüfeği bırakmadan giyiyorum.

— Yürü bakalım Jean. Dikkat et de kimse bizi görmesin, yakalanırsak suç sende demektir. Kendini yok bil o zaman.

Jean, ormanda yürümeyi benden iyi biliyor. Dallarla sarmaşıkları öyle ustaca itiyor ki, onu izlemekte güçlük çekiyorum. Bu herif, sık ormanda, gerçekten büyük rahatlıkla yol alıyor.

— Adalardan iki mahkûm kaçtığını bize bildirdiler. Sizinle açık konuşayım: Kourou'daki kampın yakınından geçerken büyük tehlikelerle karşılaşabiliriz.

— İyi ve açık yürekli bir insana benziyorsun Jean. Yanılmadığımı umarım. İnini'ye gitmek için bana ne salık verirsin? Düşün ki benim güvenliğim senin de sağlığın demek. Aynasızlara ya da insan avcılarına raslarsak seni öldürmek zorunda kalacağım.

— Adınız nedir?

— Kelebek.

— Peki Bay Kelebek. İyice ormanın içine girmemiz ve Kourou'nun epey uzağından geçmemiz gerekiyor. Ormandan geçerek kimseye yakalanmadan sizi İnini'ye götürebilirim.

— Sana güveniyorum. Dilediğin yolu seç.

Ormanın içinde daha ağır ilerliyoruz ama, yoldan ayrıldığımızdan beri zencinin çok rahatladığım hissediyorum. Eskisi kadar ter dökmüyor, yüz hatları pek gergin değil, rahatlamış gibi.

— Jean, eskisi kadar korkmuyorsun sanırım?

— Evet, Bay Kelebek. Yolun kıyısında durmak hem sizin, hem de benim için çok tehlikeliydi.

Hızla ilerliyoruz. Bu zencinin kafası işliyor, benden üç-dört metreden fazla uzaklaşmıyor.

— Dur, bir sigara içmek istiyorum.

— Buyurun size bir paket Gauloises.

— Sağol Jean, sen iyi bir insansın.

— Evet, gerçekten çok iyiyimdir. Ben Katoliğim, mubassırların kürek mahkûmlarına yaptıklarını gördükçe çok üzülürüm.

— Çok mahkûm gördün mü? Nerede.

— Kourou orman kampında. Odun kesme gibi ağır bir işin yanısıra dizanteri ve sarı hummadan kırılarak yavaş yavaş öldüklerini görmek insanın yüreğini paralıyor. Adalardakilerin durumu çok daha iyi. Sizin gibi, sağlık durumu mükemmel bir kürek mahkûmunu ilk kez görüyorum.

— Evet, adalarda hayat çok daha rahattır.

Kalın bir ağaç dalı üstüne oturup soluk aldık. Bana verdiği süt kutularından birini ona uzattım. İstemedi, hindistancevizi yemek ona yetiyordu.

— Karın genç mi?

— Evet, otuz iki yaşında. Ben de kırk. Üç kızımız, iki de oğlumuz var.

— Hayatını iyi kazamyor musun?

— Gül ağacı ekmeğimizi çıkarmamıza yetiyor, karım mubassırların çamaşırlarını yıkayıp ütülüyor. Böylece onun da biraz yardımı dokunuyor. Yoksuluz ama karnımız doyuyor, çocuklarımızın hepsi de okula gidebiliyor. Her zaman, ayaklarına giyecek pabuç buluyorlar.

Çocukları pabuç bulduğuna göre işlerin yolunda gittiğini sanan zavallı zenci! Boyu benimki kadar var, yüzü de hiç sevimsiz değil. Tam tersine, gözleri duygudan yoksun olmayan, namuslu, sağlıklı bir adam, iyi bir aile babası, iyi bir koca, iyi bir Hıristiyan olduğunu ortaya koyuyor.

— Ya siz Kelebek?

— Jean, ben yeniden hayata kavuşmak için çırpınıyorum. On yıldan beri diri diri gömülmüş yaşıyor ve durmadan kaçmaya çalışıyorum. Niyetim de düşüncede bile kimseye kötülük etmeksizin seninki gibi bir karı ve çocuklara sahip olmak. Söylediğin gibi, bu kürek cehennemi iliklerine kadar çürümüş. Kendine saygısı olan bir adamın bu bataktan kurtulması gerekir.

— Kurtulmanız için size bütün gücümle yardım edeceğim. Artık yola çıkalım.

O eşsiz içgüdüsüyle yönünü bulan Jean, hiç duraklamadan beni Çinlilerin kampının yakınlarına getiriyor. Kampa vardığımızda hava kararalı iki saat olmuştu bile. Uzaktan balta sesleri geliyor ama ışık görmüyoruz. Jean, kampa iyice yaklaşabilmek için, bir iki nöbetçi kulübesi atlatmamız gerektiğini söylüyor. Orada mola verip geceyi geçirmeye karar veriyoruz.

Yorgunluktan bitik haldeyim, uyumaya da korkuyorum. Ya bu zenci konusunda yanıldıysam? Ya usta bir oyuncu olup uyurken silâhı kapar da beni öldürürse? Beni öldürmekle kazancı iki kat olur: Hem başındaki belâdan kurtulur, hem de bir kaçağı öldürdüğü için paraya konar.

Evet, Jean gerçekten kafalı. Konuşmadan, fazla beklemeden uyumak üzere uzanıyor. Zincir yanımda. Onu bağlamayı düşünüyorum ama, sonra zinciri benim gibi kolayca çözebileceği aklıma geliyor. Dikkatli olduğu takdirde, derin bir uykuya dalarsam ne yaptığım farkedemem. Önce, uyumamaya çalışmalıyım. Elimin altında dolu bir Gauloises paketi var. Uyumamak için elimden geleni yapacağım, namuslu olan ve beni bir haydut sayan bu adama asla güvenemem.

Ortalık iyice karardı. İki metre ötemde yatıyor, yalnız çıplak ayaklarının beyaz tabanını seçebiliyorum. Ormanda gecenin kendine özgü gürültüleri var: Şiş boyunlu maymun durmadan haykırıyor, boğuk çığlığını kilometrelerce öteden duyabilmek mümkün. Bu sesin önemi büyük, çünkü düzenli çıkıyorsa sürüsü rahatça karnını doyurup uyuyabilir demektir. Bu seste bir dehşet ya da tehlike belirtisine raslanmıyor, demek ki yakında insan ya da yırtıcı bir hayvan yok.

Sinirlerim iyice gergin ama, fazla güçlük çekmeden uyanık kalabiliyorum. Dalar gibi olduğumda derime sigaranın ucunu basıyorum, bütün kanımı boşaltmaya niyetli sivrisineklerin de yardımını görmüyor değilim. Salyamla ıslattığım tütünü üstüme sürersem sivrisineklerden kurtulabilirim. Nikotin suyu beni sivrisineklerden koruyabilir ama onlar olmayınca da uyuyabilirim. Yalnız bu sivrisineklerin sıtma ya da sarı humma taşıyıcısı olmamalarını dileyelim.

Geçici de olsa, çürümüşlük, kokuşmuşluk yolundan çıkmış, bozulmaktan kurtulmuş gibiyim. Bu yola girdiğimde yirmi beş yaşındaydım, 1931 yılıydı. Şimdi 1941 yılındayız. On yıl oluyor. 1932 de ruhsuz savcı Pradel, insanlık dışı ve acımasız bir iddianame ile beni en genç ve güçlü çağımda cezaevleri yönetmenliği denen kuyuya attı. Bu kuyu beni ağır ağır eritecek ve sonunda yok edecek vıcık vıcık bir sıvıyla doluydu. Sonunda, firarımın ilk bölümünü tamamladım. Kuyunun dibinden yukarı çıktım, şimdi kenarındayım. İkinci bölümü de başarıyla sonuçlandırmak için bütün gücümü ve zekâmı kullanmalıyım.

Gece ağır geçiyor ama yine de geçiyor, hiç gözümü kırpmıyorum. Tüfeği de elden bırakmıyorum. Sivrisinek ısırıklarının da yardımıyla uyanık kalabildim, tüfek elimden bir kere olsun düşmedi. Kendimle öğünebilirim. Yorgunluğa yenik düşüp özgürlüğümü tehlikeye atmadım. Ruh maddeden güçlü çıktı, güneşin yakında doğacağını belirten kuş çığlıklarını duyduğumda kendi kendimi kutluyorum. Bu çığlıklar, aslında öncülerden geliyor, erken uyananlardan. Ama bu «başlangıç»ın ardından diğerleri de gecikmiyecek.

Zenci uzun uzun gerindikten sonra oturdu, ayak parmaklarını ovalamakla meşgul.

— Günaydın, hiç uyumadınız mı?

— Hayır.

— Çok saçma, çünkü benden size bir tehlike gelmiyeceğini söylemiştim. Kurtulmanızda size yardımcı olmaya kararlıyım.

— Sağol Jean, güneşin ormanı aydınlatmasına çok var mı?

— Bir saatten fazla. Yalnız, hayvanlar, herkesten önce sezerler güneşin doğacağını. Bir saat kadar sonra önümüzü görebiliriz. Bana bıçağınızı verin Kelebek.

Hiç düşünmeden bıçağı ona uzatıyorum. İki üç adım atıyor ve bir bitkinin dalını kesiyor. Koca bir parçayı bana uzatıyor, öbürünü kendine ayırıyor.

— İçindeki suyu için, birazını da yüzünüze sürün.

Bu garip yalaktan hem su içiyor, hem de yüzümü yıkıyorum. İşte gün doğuyor, Jean bıçağımı geri verdi. Bir sigara yakıyorum. Jean da tüttürüyor. Yola çıkıyoruz. Günün ortasına doğru, aşılması güç su birikintilerinin içinde

epey uğraşıp iyi ya da kötü kimseye raslamadan İnini kampı yakınına varıyoruz.

Kampa giden yolun yakınındayız. Bu açıklığın bir yanında, daracık bir demiryolu var. «Bu demiryolundan, Çinlilerin ittiği vagonlar geçer, diyor Jean. Vagonlar o kadar gürültü yapar ki, çok uzaktan seslerini duymak mümkündür.» İçinde iki sıra bulunan bir vagonun geçişine tanık oluyoruz. Sıraların üstünde iki aynasız oturuyor. Arkada iki Çinli, uzun tahta çubuklarla vagonun hızını kesiyorlar. Tekerleklerden kıvılcımlar saçılıyor. Jean, çubukların ucunun demir olduğunu, vagonları itmeye ya da durdurmaya yaradığını anlatıyor.

Yoldan epey geçen var. Sırtlarında kangal kangal sarmaşık, bir yabandomuzu, deste deste hindistancevizi yaprağı taşıyan Çinliler görüyoruz. Herkes de kampa gidiyor. Jean, ormana dağılmalarının birkaç nedeni bulunduğunu söylüyor: «Yabandomuzu avlamak, eşya yapmak için sarmaşık kesmek, bahçelerdeki sebzeleri güneşten korumak için hasır yapmakta kullanılan hindistancevizi yaprağı toplamak, kelebek, sinek, yılan avlamak, v.s. gibi. Bazı Çinlilere, yönetmenlik hizmetindeki görevleri bitince birkaç saat ormanda çalışma hakları verilmiş. Yalnız hepsi, akşam beşe kadar kampa dönmek zorunda.

— Al Jean. İşte beş yüz frankla tüfeğin, içini boşalttım tabii. Bıçağımla palam yanımda. Gidebilirsin. Sağol. Bir zavallının yaşamasına yardım ettiğin için Tanrı, sana benden çok yardım eder umarım. Açık yüreklilik gösterdin, tekrar teşekkür ederim. Başına geleni çocuklarına anlattığında: «Bu kürek mahkûmu mert bir çocuğa benziyordu, ona yardım ettiğime pişman değilim» diyeceğini umarım.

— Bay Kelebek. Vakit oldukça geç, hava kararana kadar pek fazla yürüyemem. Tüfek sizde kalsın, sabah olana dek yanınızda kalayım izin verirseniz, sizi Cik-Cik'e götürecek Çinliyi ben bulmak istiyorum. Kaçak bir beyazdan korkar, ama benden pek o kadar ürkmez. Bırakın çıkayım yolun üstüne. Bir aynasızla karşılaşsam bile benim varlığımı garipsemez. Cayenne'deki «Symphorien» müessesesi adına gül ağacı bulmaya geldiğimi söylerim. Bana güvenin.

— Al öyleyse tüfeğini, ormanda tüfeksiz bir adamla karşılaşmayı yadırgayabilirler çünkü.

— Sağolun.

Jean yolun üstüne dikiliyor. Görünen Çinliden hoşlanırsam hafif bir ıslık çalacağım. Sırtında bir muz ağacı gövdesi taşıyan ufak tefek yaşlı Çinli: «Günaydın beyim» diyor. Jean'ı selâmlayan ihtiyardan hoşlanıp hemen ıslık çalıyorum.

— Günaydın Çinli. Dur, seninle konuşacaklarım var.

— Siz ne istiyor bey?

Çinli duruyor. Beş dakikaya yakın, konuşuyorlar. Ne konuştuklarını pek duyamıyorum. İki Çinli daha geçiyor, sırtlarında sopaya geçirilmiş bir karaca taşıyorlar. Ayaklarından asılan hayvanın başı yere sürtünüyor. Zenciyi selâmlamadan hızlanıyor, yalnız Çinliyle birkaç şey konuşup tüyüyorlar.

Jean ihtiyarı ormana sokuyor. Yanıma geliyorlar. Yaklaşırken elini uzatıyor.

— Sen tüydü?

— Evet.

— Nereden?

— Şeytan adasından.

— Ya iyi. Gülüyor, çekik gözleriyle yüzüme bakıyor. Ya iyi. Senin ad ne.

— Kelebek.

— Ben seni tanımıyor.

— Ben Çang'ın arkadaşı, Çang Vauquie'in Cik-Cik'in kardeşi.

— Ha! Ya iyi. Yeniden elimi sıkıyor. Sen ne istemek?

— Cik-Cik'e haber salıp burada beklediğimi bildirmeni istiyorum.

— İmkânsız.

— Neden?

— Cik-Cik, kamp komutanının altmış ördeğini çalmak. Komutan Cik-Cik'i var öldürmek istemek. Cik-Cik tüymek.

— Ne zamandan beri?

— İki ay.

— Denize mi açıldı?

— Bilmiyor. Ben kampa gitmek, Cik-Cik'in en yakın dostuyla konuşmak. O karar vermek. Sen burada durmak. Ben gece geri dönüp anlatmak durumu.

— Saat kaçta?

— Ben bilmiyor. Ama ben var sana getirmek yemek de, sigara da, sen burada yok ateş yakmak. Ben ıslık çalacak «Madelon». Sen ne zaman duymak, yola çıkmak. Oldu?.

— Oldu. Çinli gidiyor. Ne dersin Jean?

— Bir şey kaybetmiş değiliz, isterseniz Kourou'ya döneriz. Size bir yerli kayığıyla yiyecek bulurum, denize açılırsınız.

— Jean, çok uzağa gidiyorum. Tek başıma yola çıkmanam. Teklifine teşekkür ederim. Belki bunu başka çarem kalmazsa kabul ederim.

Çinli, sırtında taşıdığından bir parça kesip bize verdi, çok lezzetli. Taze, üstelik cevizi andıran bir tadı var. Jean nöbet tutacak, ona güveniyorum artık. Sivrisinekler saldırıya başladığından, yüzümü ve ellerimi nikotin suyuyla sıvıyorum.

— Kelebek, biri «Madelon»u çalıyor.

Jean beni uyandırdı.

— Saat kaç?

— Pek geç değil, en fazla dokuz.

Yola çıkıyoruz. Ortalık zifiri karanlık. Islık çalan yaklaşıyor, karşılık veriyorum. Yakınımıza geliyor, onu hissediyor fakat göremiyorum. Devamlı ıslık çalarak buluşuyoruz sonunda. Gelenler üç kişi. Her biri elime dokunuyor. Ay neredeyse doğacak.

İçlerinden biri, mükemmel bir Fransızcayla:

— Yolun kıyısına oturalım, diyor. Gölgede bizi kimse göremez. Jean da bizlere katılıyor.

Grubun en iyi konuşanı:

— Önce yemek ye, diyor, sonra konuşursun.

Jean'la birlikte sıcak bir sebze çorbasını içiyoruz. İçimiz iyice ısınıyor, yiyeceğin geri kalan bölümünü sonraya saklamaya karar veriyoruz. Nane kokulu şekerli çay içiyoruz, nefis.

— Çang'ın yakın arkadaşı mısın?

— Evet, kardeşi Cik-Cik'i bulup onunla kaçmamı, söyledi. Ben, bir kere daha kaçtım ve ta Kolombiya'ya gi-

debildim. İyi denizciyim, onun için Çang kardeşini de yanıma almamı istiyordu. Bana güvenir.

— Çok iyi. Çang'ın döğmelerini söyle bakalım?

— Göğsünde bir dragon var, sol elinde de üç nokta, Poulo-Condor ayaklanmasının elebaşlarından olduğunu gösterirmiş bu. En yakın dostu ve ayaklanmanın bir diğer elebaşısı da Van Heu adım taşıyor. Bir kolu kesik.

— O, benim, diyor düzgün konuşan. Sen mutlaka Çang'ın dostusun, dolayısıyla da bizim dostumuz sayılırsın. Bizi iyi dinle: Cik-Cik yelken kullanmayı bilmediğinden denize açılamadı. Tek başına ormanın içinde yaşıyor, buradan on kilometre kadar uzakta. Odun kömürü yapıyor. Arkadaşlarımızdan bazıları yaptığı kömürü satıyor ve parasını ona getiriyorlar. Yetecek kadar para biriktirdiğinde bir tekne satın alacak ve kendisiyle denize açılacak birini bulmaya çalışacak. Bulunduğu yerde başının derde girmesi imkânsız. Ada gibi bir yerde, çevresi hep bataklık, kimse oraya gidemez. Yolu bilmeden yanına varmak isteyen bataklığa gömülür. Sabah seni alacak ve Cik-Cik'e götüreceğim. Bizimle gelin.

Yolun kıyısını tutuyoruz, çünkü ay iyice yükseldi, elli metre öteyi seçebilmek mümkün. Bir tahta köprüye vardığımızda:

— Köprünün altına in, diyor. Orada uyursun. Sabah ben gelir seni alırım.

Tokalaşıyoruz, uzaklaşıyorlar. Gizlenmeden yürüyorlar üstelik. Yakalanırlarsa, gündüz ormana kurulan tuzaklara bakmaya çıktıklarını söyleyecekler. Jean:

— Kelebek, diyor sen burada uyuyamazsın. Sen ormanda yat, ben burada. Çinli geldiğinde sana seslenirim.

— Tamam. Ormana dalıyor ve birkaç sigara tüttürdükten sonra karnım sıcak çorbayla tıka basa dolu, rahat bir uykuya dalıyorum.

Van Hue, gün doğmadan göründü. Vakit kazanmak için, gün doğana dek yoldan gideceğiz. Kırk dakika kadar hızla ilerliyoruz. Birden gün doğuyor ve uzaktan raylar üstünde ilerleyen vagonun sesi geliyor. Hemen ağaçların arasına dalıyoruz.

— Elveda Jean, sağol, talihin açık olsun. Tanrı sana ve ailene yardım etsin. Beş yüz frangı kabul etmesi için üsteliyorum. Cik-Cik'le anlaşamazsam köye nasıl yak-

laşacağını, çevresinde nasıl dolanacağını kendisiyle karşılaştığım patikayı nasıl bulacağını anlatıyor. Haftada iki kere o yoldan geçmesi gerekliymiş. Bu soylu zencinin elini sıkıyorum, yürüyüp gidiyor.

Ormana dalan Van Hue:

— Hadi bakalım, diyor yolcu yolunda gerek.

Hiç duraklamadan buluyor yönünü, ağaçlar pek sık olmadığından kolay ilerliyoruz. Yolumuzu kesen dalları ve sarmaşıkları kesmiyor, eliyle itiyor.

Cik-Cik

Üç saat kadar sonra bir bataklığın önüne varıyoruz. Çiçek açmış nilüfer ve koca koca yeşil yapraklar çamura yapışmış.

— Dikkat et, sakın kayma, diyor Van Hue tökezlediğimi görünce.

Yüz elli metre kadar ilerimizde bir adacık var. Bu adacığın ortasından duman yükseliyor. Herhalde kömür yapılan yerden çıkıyor bu duman. Yalnız gözleri belli olan «kayman»ı (bir çeşit timsah) çamurlar arasında seçebiliyorum. Bu timsah, çamurda neyle beslenir acaba?

Bu çamur birikintisinin kıyısında bir kilometre kadar yol aldıktan sonra, Van Hue duruyor ve bağıra çağıra Çince bir şarkı söylemeye koyuluyor. Bir adam adanın kıyısına yaklaşıyor. Ufak, tefek, üstünde bir şort var yalnız. İki Çinli aralarında konuşuyorlar. Uzun bir konuşma bu, sabırsızlanmaya bağladığım sıra bitiyor konuşmaları.

— Şuradan gel, diyor Van Hue.

Peşinden gidiyorum, geldiğimiz yere dönüyoruz.

— İşler yolunda, gördüğün Cik-Cik'in bir arkadaşı. Cik-Cik avda, neredeyse gelir, şurada bekliyeceğiz.

Oturuyoruz, bir saat geçmeden Cik-Cik görünüyor. Ufacık, sırım gibi, Annamlılara özgü sapsarı yüzlü, pırıl pırıl parlayan ve siyaha çalan dişli, zeki ve dost bakışlı bir adam.

— Kardeşim Çang'ın dostu musun?

— Evet.

— Çok iyi. Van Hue, sen gidebilirsin.

— Sağol, diyor Van Hue.

— Şu kekliği de götür.

— Hayır, istemem. Van Hue elimi sıkıp uzaklaşıyor.

Cik-Cik, önü sıra giden domuzun ardından bana yol gösteriyor. Domuzun bastığı yerden başkasına ayağını bile değdirmiyor.

— Dikkat et Kelebek. Yanlış yere basıp tökezlendin mi gömülürsün. Kazaya uğrayanı kurtarmak da mümkün değildir, o zaman bir değil iki kişi boğulur. Geçilecek yol da hiç bir zaman aynı olamaz, çünkü çamur devamlı hareket eder. Ama domuz, bu çamurun arasında kendine her zaman bir yol bulur. Yalnız bir kere yolu bulması için iki gün dolaşmamız gerekti.

Gerçekten de kara domuz önünü kokluyor ve çamurda yolunu kolayca buluyor. Çinli, hayvanla kendi dilinde konuşuyor hep. Bir köpek gibi adamın sözünü dinleyen bu hayvana pek şaşıyorum. Cik-Cik domuza lâf atıyor, ben şaşkın şaşkın gözlerimi açıp bakıyorum. Domuz, birkaç santimden fazla batmadan karşıya geçiyor. Yeni dostum da hemen peşine takılıp:

— Benim izlerime basarak gel, diyor. Çok çabuk hareket etmek gerekir, çünkü domuzun bıraktığı izler hemen kaybolur. Güçlük çekmeden karşıya varıyoruz. Çamur, ayak bileklerimden yukarı hiç çıkmadı. O da, ancak yolun sonuna doğru.

Domuz, yolu iki kere uzattı, biz de iki yüz metre kadar bu kabuk üstünde yürümek zorunda kaldık. Her yanımdan ter akıyordu. Sadece korktuğumu söyleyemem, dehşetten donmuştum.

Yolun ilk bölümünde, kaderimin Sylvain gibi ölmek mi olduğunu düşünüyordum. Zavallı dostumun son anı gözümün önüne geliyordu. Gövdesini seçebiliyordum ama, başının yerinde sanki benim başım vardı. Bu yol bende büyük bir etki yaptı! Kolay kolay unutamam.

— Elini ver. Cik-Cik denen bu bir deri, bir kemik adam kıyıya tırmanmama yardım ediyor.

— Eeee dostum, insan avcıları artık burada bizi bulamazlar mı?.

— O yönden hiç korkun olmasın.

Adada ilerliyoruz. Bir karbon dioksit kokusu doluyor içime. Öksürüyorum. Yanmakta olan iki odun kömürü ocağının dumanı bu. Sivrisinek tehlikesi yok hiç ol-

mazsa. Rüzgârın etkisiyle döne döne yükselen dumanların altında damı yapraklarla, hasır gibi örülmüş dallarla kaplı küçük bir ev görünüyor. Evin kapısının önünde, Cik-Cik'ten önce gördüğüm Hindiçinili var.

— Günaydın bey.

— Onunla Fransızca konuş, kardeşimin arkadaşıdır.

Ufacık tefecik Çinli beni tepeden tırnağa süzüyor. Memnun kalmış olmalı ki, dişsiz ağzıyla gülümseyerek elini uzatıyor.

— Gir içeri, otur.

Mutfak tertemiz. Ateşin üstündeki büyük tencerede bir şey kaynıyor. Yerden en az bir metre yükseklikte, dallardan yapılma tek bir yatak var içerde.

— Bu gece uyuyabilmesi için bir yer hazırlamama yardım et.

— Olur Cik-Cik.

Yarım saatten kısa sürede yatak hazır oluveriyor. İki Çinli sofrayı kuruyorlar, nefis bir çorba içiyoruz. Ardından da pilâvla soğanlı yahni geliyor.

Cik-Cik'in arkadaşı odun kömürünü satan adam. Adada oturmadığından, hava karardığında Cik-Cik'le başbaşa kalıyoruz.

— Evet, komutanın bütün ördeklerini arakladığım için firardayım.

Yüzlerimiz, ocaktaki alevlerle ara sıra aydınlanıyor, karşılıklı oturmuş konuşuyoruz. Birbirimizi inceliyor, konuşurken birbirimizi anlamaya çalışıyoruz.

Cik-Cik'in yüzü pek sarı da değil. Güneşte yanmaktan bu sarılık bakır rengine dönüşmüş. Pırıl pırıl kara ve çekik gözleri, konuşurken insanın yüzünden hiç ayrılmıyor. Siyah tütün yapraklarından eliyle yaptığı uzun uzun purolar içiyor.

Bense, Kolsuz'un getirdiği pirinç kâğıtlarına sardığım sigaraları tüttürüyorum.

— Üç ay kadar oluyor işte, kamp komutanı beni öldürmeye karar verince tüydüm. İşin kötü yanı da, kumarda yalnız ördek paralarını değil, kömür ocaklarının parasını da kaybetmiş olmam.

— Nerede kumar oynuyorsun?

— Ormanda. Her gece İnini kampındaki Çinlilerle

Caccade kampından bırakılan eski mahkûmlar kumar oynarlar.

— Denize açılmaya kararlı mısın?

— Başka bir şey istediğim yok. Odun kömürü satarken bir gemi almak, gemiyi kullanacak ve benimle yola çıkmayı kabul edecek birini bulmaktan başka şey düşünmüyorum. Neyse, üç hafta sonra, kömür satışıyla bir tekne alırız. Kullanmayı bildiğine göre de açılırız denize.

— Benim param var Cik-Cik. Tekneyi almak için odun kömürü satışını beklemek gerekmez.

— Daha iyi. Bin beş yüz franga satılan, iyi bir şalupa var. Satan da, bir zenci oduncu.

— Tekneyi gördün mü?

— Tabiî.

— İyi ama benim de görmem gerekir.

— Yarın teknenin sahibi Çukulata'ya giderim. Anlat bakalım Kelebek, nasıl kaçtın? Şeytan adasından kaçmak imkânsız sanırdım. Neden kardeşim Çang da seninle gelmedi?

Kaçışımızı, Lisette adını verdiğimiz dalgayı, Sylvain'in ölümünü anlatıyorum ona.

— Çang neden seninle gelmedi şimdi anlıyorum. Gerçekten de yaptığın, çok tehlikeli bir işti. Talihin koruduğu bir adamsın, bunun için sağ salim vardın buralara. Tabiî çok memnun oldum.

Üç saati aşkın bir süredir Cik-Cik'le gevezelik ediyoruz. Sonra fazla gecikmeden yatıyoruz, çünkü Cik-Cik güneş doğarken Çukulata'yı bulmak istiyor. Bütün gece yanması için ateşin üstüne kalın bir dal koymadan da uyumuyoruz. Duman boğazıma kaçıyor ve beni öksürtüyor ama faydası yok değil: Sivrisinekleri ortadan kaldırıveriyor.

Yatağıma uzanmış ve battaniyeyi üstüme çekmiş, iliklerime kadar yayılan tatlı sıcaklıkla gözlerimi kapıyorum. Uyumam mümkün değil. Çok heyecanlıyım. Evet firar şimdilik bir aksilik çıkmadan yolunda gidiyor. Tekne iyiyse, sekiz güne varmadan yola çıkabiliriz. Cik-Cik ufak tefek, kara kuru ama olağanüstü bir dayanıklılığı ve üstün bir gücü olmalı. Dostlarına karşı mert ve açık yürekli, buna karşılık düşmanlarına aman vermeyen takımından herhalde. Asyalının yüzünden bir şey okumak mümkün değil,

anlamı yok çünkü. Ama gözleri, Cik-Cik hakkında iyi şeyler söylüyor.

Uyuyor ve güneşin altında parıldayan bir deniz görüyorum. Gemim dalgaları kazasız belâsız aşarak özgürlüğe koşuyor.

— Kahve mi istersin, çay mı?

— Sen ne içiyorsun?

— Çay.

— Bana da çay ver.

Güneş yeni yeni görünüyor, ateş dünden beri yanmakta, üstündeki küçük tencerede su kaynıyor. Bir horoz şen şakrak ötüyor. Çevremizde kuş sesi yok, kömür ocaklarının dumanı herhalde kuş yaşatmıyor. Kara domuz Cik-Cik'in yatağında. Epey tembel olmalı, hâlâ uyuyor çünkü. Pirinç unundan yapılma peksimetler ateşin üstünde kızarıyor. Arkadaşım bana şekerli bir çay verdikten sonra peksimeti ikiye bölüp üstüne margarin sürüyor ve uzatıyor. Doyasıya bir kahvaltı ediyoruz. İyice kızarmış üç peksimet yiyorum.

— Gidiyorum, beni yola kadar geçir. Bağırıp ıslık çalan olursa cevap verme. Hiç tehlike yok, kimse buraya gelemez. Ama bir yerini gösterirsen, seni tüfekle vurabilirler.

Efendisinin haykırışlarına domuz uyanıyor. Yiyip içtikten sonra dışarı çıkıyor, peşinden gidiyoruz. Doğru çamura yöneliyor. Dün çıktığımız yerin epey uzağından iniyor. On metre gidip dönüyor. Geçitten hoşlanmamış anlaşılan. Üç kere denedikten sonra buradan geçebiliyor, Cik-Cik de, hiç düşünmeden peşine takılıp kuru toprağa ayak basıyor.

Akşama doğru dönecek Cik-Cik. Ateşin üstüne yerleştirdiğim çorbayı tek başıma içiyorum. Kümeste bulduğum sekiz yumurtanın üçüyle de kendime bir omlet pişiriyorum. Rüzgârın yönü değişti, kulübenin karşısındaki kömür ocaklarının dumanı artık yana doğru uçuyor. Öğleden sonra yağan yağmurdan korunmak için içeri girip yatağıma uzanıyorum. Karbon dioksit beni pek rahatsız etmiyor.

Sabah adayı dolaştım. Merkezinde oldukça büyük bir açıklık var. Kesik ağaçlar ve odunlar, Cik-Cik'in ocağı için gerekli odunu nereden bulduğunu gösteriyor. Bir de

kocaman beyaz kil çukuru görüyorum, herhalde odunun için için yanmasını sağlamak amacıyla üstüne sıvadığı toprağı da oradan çıkarıyor. Tavuklar bu açıklıkta dolanıp yem buluyorlar. Koca bir fare ayağımın altından sekip gidiyor, birkaç metre ötede ise uzunluğu iki metreyi geçen bir yılan örtüsüne rastlıyorum. Herhalde az önce kaçan fare öldürdü bu yılanı.

Adada tek başıma geçirdiğim bu gün, birbirini izleyen keşiflerle dolu. Örneğin, bir karınca kuşu yuvası buldum. Yuvada anayla üç yavrusu yaşıyordu. Çevrelerinde de, birbirine girmiş koca bir karınca yuvası. Bir düzine kadar küçücük maymun, ağaçtan ağaca atlıyorlar. Beni görünce şebekler çığlık atmaya koyuldular.

Cik-Cik akşama doğru göründü.

— Ne Çukulata'yı görebildim, ne tekneyi, herhalde evinin bulunduğu küçücük Caccade köyüne, yiyecek almağa gitti. Karnını iyi doyurdun mu?

— Evet.

— Biraz daha yemek ister misin.

— Hayır.

— Sana iki paket asker tütünü getirdim, ne yapalım, başkası yoktu.

— Sağol farketmez. Çukulata gittiğinde, geri dönmesi ne kadar sürer?

— İki üç gün ama, ben yarın yine gideceğim. Bulamazsam öbür gün tekrar uğrayacağım. Çünkü ne gün gittiğini bilmiyorum.

Ertesi sabah ortalığı seller götürüyor. Yine de Cik-Cik, çırılçıplak yola çıkıyor. Giysileri koltuğunun altında, muşambaya sarılı. «Boşuna ıslanma sen de», diyor onu geçirmiyorum bu kez.

Yağmur diniyor. Güneş saatin onla on bir arasında olduğunu gösteriyor. Kömür ocaklarından biri, sel gibi yağmur altında yıkılmış. Yanına yaklaşıyorum. Seller yine de ateşi söndürememiş. Karmakarışık yığından dumanlar yükseliyor. Birden gözlerime inanamıyor, oğuşturduktan sonra yeniden bakıyorum: Kömür ocağının içinden tam beş çift pabuç çıkıyor. Dik duran bu pabuçların içinde birer ayak bulunduğu hemen farkediliyor. Demek ki kömür ocağında yanan beş kişi var. İlk tepkimi uzun uzun anlatmak gereksiz. Böyle bir şeyi keşfetmek, insanın sırtından

aşağı soğuk terlerin boşanmasına yol açıyor gerçekten. Eğiliyor ve pabucumun burnuyla odun kömürlerini biraz itince altıncı ayağı da buluveriyorum.

Bu Cik-Cik hiç boş durmuyor, temizlediği herifleri seri halinde yakıp kül ediyor anlaşılan. O kadar etkileniyorum ki önce kömür ocağından uzaklaşıp, güneşlenmek için açıklığa yürüyorum. Sıcağa ihtiyacım var. Evet, bu boğucu havada birden buz kesiverdim, tropikler güneşinin şöyle üstüme iyice vurmasını istiyorum doğrusu.

Bunları okurken, anlattıklarım mantıksız bulunacak, böyle bir keşiften sonra terlemem gerektiği söylenecek. Tam tersi, ben maddî ve manevî yönden donup kalıyorum. Çok daha sonra, belki bir saat geçince ter damlaları alnımdan aşağı akmaya başlıyor. Tüpümün içinde çok param bulunduğunu ona anlattığımı düşündükçe, şimdiye kadar hayatta kalmamı mucize sayıyorum. Tabii, beni üçüncü bir kömür ocağı hazırlayıp onun içine atmayı tasarlamıyorsa.

Kardeşi Çang'ın gemilerde korsanlık yapıp cinayet işlediği için mahkûm edildiğini hatırlıyorum. Yağmalamak üzere bir tekneye saldırdıklarında, tabiî siyasî nedenlerle, içinde ne kadar canlı varsa hepsini yok ediyormuş. Demek bunlar, seri halinde cinayet işlemeye ahşkın herifler. Üstelik burada tutsak sayılırım. Doğrusu, epey garip bir duruma düştüm.

Dur yahu, bir toparlayalım kendimizi. Adada Cik-Cik'i öldürüp ocağa atarsam kimse bir şey farketmez. Ama domuz benim sözümü dinlemez. Bu evcilleştirilmiş domuz keratası Fransızca bilmiyor ki. Demek adadan kurtulmanın imkânı kalmıyor. Çinliyi silâhla tehdit edersem boyun eğer, ama beni adadan çıkarmaya mecbur ettikten sonra toprağa ayak basar basmaz onu öldürmem gerek. Çamura atarsam kaybolur. Halbuki herif işin kolayını bir yana bırakmış, temizlediklerini çamura atacak yerde yakıyor. Aynasızlara aldırdığım yok, ama Çinli dostları onu öldürdüğümü anlayınca insan avına çıkacaklar, ormanı da iyi bildiklerinden kurtulmam mümkün olmayacak.

Cik-Cik'in namludan doldurulan eski bir tüfeği var. Çorba pişirirken bile tüfeği yanından ayırmıyor. Tüfekle uyuyor, evden çıkıp kenefe gittiğinde yanına alıyor. Bıça-

ğını hep açık tutmalı, ama uyumalıyım da. Kaçmak için kendimize ne ortak bulmuşuz yani!.

Bütün gün ağzıma tek lokma koymadım. Şarkı seslerini duyduğumda henüz karar da vermiş değilim. Gelen Cik-Cik. Dalların ardına gizlenmiş onu gözlüyorum. Tepesinde bir paket taşıyor, kıyıya iyice yaklaştığında ortaya çıkıyorum. Gülümseyerek, un torbasına sarılı paketi bana geçiriyor, yanıma tırmanıp hızla eve yöneliyor. Peşinden gidiyorum.

— İyi haberlerim var Kelebek. Çukulata döndü. Teknesini satmamış. Suya batmadan beş yüz kiloyu aşkın yük taşır, diyor. Getirdiğim pakette, ana yelkenle flok yapmak için kullanacağımız un torbaları var. Yarın benimle tekneyi görmeye geleceğine göre, daha un torbası alırız.

Cik-Cik, bütün bunları hiç başını çevirmeden anlatıyor. Peşpeşe dizilmiş yürüyoruz. Önde domuz gidiyor, ardında Cik-Cik, en arkada da ben. Beni yarın tekneyi görmeye götüreceğine göre öldürmeye niyetlenmediğini düşünüyorum. Öyle ya, kaçmak için hazırlık yapıyor. Un torbalarını almış bile.

— Hay Allah ocaklardan biri yıkılmış. Herhalde yağmur yıkmıştır. O kadar yağmur yağdı ki, yıkılmasına şaşmıyorum.

Ocağa bakmıyor bile, doğru eve giriyor. Ne diyeceğimi, ne karara varacağımı hiç bilmiyorum. Bir şey görmemiş gibi yapmak, pek olacak iş değil. Bütün gün, evin yirmi beş metre uzağındaki kömür ocağına yaklaşmamış numarası yapmamı da kimse yemez.

— Ateşi söndürdün mü?

— Evet, dikkat etmemişim.

— Öyleyse bir şey de yemedin.

— Hayır, karnım hiç aç değil.

— Hasta mısın?

— Yoooo.

— Öyleyse neden çorba içmedin yahu!.

— Cik-Cik, seninle konuşacaklarım var.

— Bırak da şu ateşi yakayım.

— Hayır, seninle hemen konuşmak istiyorum, henüz hava kararmadan.

— Ne var?

— Ne olacak, ocak yıkıldığında içinde yakmakta olduğun üç adam ortaya çıktı. Nedir bu iş, anlat bakalım.

— Hay Allah! Ben de bunun nesi var diyordum! Cik-Cik, hiç heyecanlanmadan yüzüme bakıyor. Demek ölüleri görünce rahatın kaçtı ha? Anlıyorum seni, haklısın. Arkadan beni bıçaklamadığın için de talihim varmış doğrusu. Dinle Kelebek, bu üç kişi insan avcılarıydı. Bir hafta, on gün kadar önce bizim Çukulata'ya epey kömür satmıştım. Gördüğün Çinli, kömür çuvallarım adadan çıkarmama yardım etti. Kömürlerin taşınması da epey karışık bir hikâye: İki yüz metreden uzun, kalın bir iple birbirine bağlanan kömür çuvalları, çamurun üstünde kaydırılarak çekilir. Her neyse. Buradan, Çukulata'nın kayığının bulunduğu akarsuya varıncaya kadar epey iz bırakmışız. Yırtık çuvallardan da birkaç parça kömür düşmüş. İşte o sıra, ilk insan avcısı çevremde dolanmaya başladı. Hayvanların çığlıklarından, ormanda birinin bulunduğunu anladım. Kendimi göstermeden herifi de gördüm. Bulunduğu yere arkadan dolanarak varmak, herifi arkadan vurup gebertmek hiç güç olmadı. Kimin öldürdüğünü bile farketmeden can verdi. Bataklığın ölüleri gizlemediğini görmüştüm. Önce gömülüyor, birkaç gün geçince çamurun yüzeyine çıkıyorlar. Adamı buraya getirdim ve ocağa attım...

— Ya diğer ikisi?

— Sen gelmeden üç gün önceydi. Ormanda eşine az rastlanan çok karanlık ve sessiz bir geceydi. Bu iki herif, hava karardığından beri su birikintisinin çevresinde pusuya yatmışlardı. Duman onlardan yana vurduğundan, içlerinden biri hafif hafif tıksırıyordu. Bu öksürük sesi, onların varlığından beni haberdar etti. Gün doğmadan, cesaretimi toplayıp, bulundukları yerin tam ters yönünde bataklığı geçtim. Uzatmayalım, insan avcılarının ilkini boğazladım. Herif gık diyemedi. Öbürüne gelince; elinde bir av tüfeğiyle adayı gözlediği için ortaya çıkmak enayiliğini gösterdi. Bir kurşunda yere serdim, ölmediğini anlayınca da bıçağımı kalbine sokuverdim. İşte Kelebek, kömür ocağında bulduğun adamlar bunlar. İkisi Araptı, biri Fransız. Sırtımda ikisiyle birden bataklığı geçmek hiç kolay olmadı doğrusu. Çok ağır olduklarından, aynı yolculuğu iki kere yapmam gerekti. Neyse, sonunda ikisini de ocağa atabildim.

— Demek böyle oldu?

— Evet Kelebek, yemin ederim ki böyle oldu.

— Neden ölüleri bataklığa atmadın?

— Söylediğim gibi, bataklık, içine attığın ölüleri geri verir. Ara sıra koca koca geyikler bataklıkta boğulur, bir hafta geçmeden yüzeye çıkıverirler. Leş kargaları yok edene kadar ortalık çok pis kokar. Üstelik ölünün bu kuşlar tarafından parçalanması uzun sürer, çığlıkları ve uçuşmaları merak uyandırır. Kelebek, benim yanımda bir şeyden çekinme. Emin olmak istiyorsan al tüfeğimi.

Tüfeği almak istiyor canım, ama kendime hakim olup büyük bir soğukkanlılıkla:

— Hayır Cik-Cik, diyorum. Burada kaldığıma göre dost yanındayım, içim rahat, demektir. Yarın insan avcılarını yeniden yakmalısın, biz buradan ayrılınca neler olur bilinmez. Giyabımda da olsa üç cinayetle suçlanmak istemem.

— Olur yarın sabah yakarım ölüleri. Ama hiç merak etme. Bu adaya kimse ayak basamaz. Bataklığa gömülmeden geçmek imkânsızdır.

— Ya kauçuk bir tekneyle?

— Bak bunu düşünmemiştim.

— Biri jandarmaları buraya getirir, adayı basmayı da kafalarına korlarsa, inan bana, salla geçiverirler. Bu yüzden, bir an önce yolu tutmalıyız.

— Kabul. Ocak nasılsa, sönmedi, yarın iyice tutuştururuz. İki baca açarız, daha çabuk yanar.

— İyi geceler Cik-Cik.

— İyi geceler Kelebek. Tekrar ediyorum. Rahat uyu, bana güvenebilirsin.

Battaniyeyi çeneme kadar çekmiş, verdiği sıcaklığı içime sindiriyorum. Bir sigara yakıyorum. On dakika geçmeden Cik-Cik'in horultuları geliyor. Yanında uyuyan domuzu da horulduyor. Ocakta alev kalmadı ama, meltem kulübeden içeri girdiğinde kızaran kor halindeki ağaç gövdesi insana bir huzur ve iç rahatlığı veriyor. Bu rahatın keyfini çıkarıyor, bir art düşünceyle uykuya dalıyorum: Yarın uyanırım, Cik-Cik'le dostluğumuz devam eder. Ya da Çinli, bizim Sacha Guitry'den de büyük bir oyuncudur, niyetini gizleyip beni uyutmuştur. O zaman da bir daha güneşi görmem imkânsızlaşır. Hakkında çok şey bildiğime

göre, fazladan bir adam öldürmenin ona vız geleceği muhakkak.

Elinde bir teneke dolusu kahve, bizim seri cinayetler uzmanı beni uyandırıyor. Hiç bir şey olmamış gibi, dostça bir gülümsemeyle iyi günler diliyor. Güneş iyiden iyiye yükselmiş.

— İç şu kahveyi, bir de peksimet al, üzerine margarin sürülmüştür.

Yiyip içtikten sonra, her zaman dolu duran dışardaki fıçıdan su alıp yıkanıyorum.

— Bana yardım eder misin Kelebek? diyor.

Nedenini sormuyor ve:

— Ederim, diyorum.

Yarı yarıya kömürleşmiş ölüleri ayaklarından çekiyoruz. Bir şey söylemiyorum ama üçünün de karnının yarık olduğunu farkediyorum. Bizim sevimli Çinli, heriflerin barsaklarına tüp saklayıp saklamadıklarını merak etmiş anlaşılan. Bunlar gerçekten insan avcısı mı? Sakın kelebek ya da kuş avlamaya çıkan mahkûmlar olmasın? Kendini korumak için mi öldürdü acaba onları, yoksa soymak için mi? Neyse bu kadar tasa yeter de artar bile. Ölüleri, odun ve kille iyice örtülen kömür ocağına yerleştiriyor bile. İki baca açıyor bizimki: Ocak da iki görevi birden yükleniyor. Hem odun kömürü yapacak, hem de insan ölülerini kömüre çevirecek.

— Kelebek, gidiyoruz.

Domuzcuk, kısa sürede yolunu buluyor. Arka arkaya bataklığı geçiyoruz. Bu yolda giderken önüne geçilmesi imkânsız bir dehşet duyuyorum. Sylvain'in bataklıkta boğulması beni o kadar etkilemiş ki, adımımı soğukkanlılıkla atamıyorum hiç. Neyse, soğuk terler dökerek Cik-Cik'in ardından yürüyorum. Ayaklarımdan her biri, onun izlerinde. O geçti mi ben de geçeceğim demektir nasılsa.

İki saatten fazla yürüdükten sonra, Çukulata'nın odun kestiği yere varıyoruz. Ormanda kimseye raslamadık, dolayısıyla da gizlenmemiz gerekmedi.

— Günaydın bey.

— Günaydın Cik-Cik.

— İyi misin?

— İyiyim.

— Tekneni dostuma göster bakalım.

Tekne oldukça sağlam, yük taşımakta kullanılan bir şalupa. Ağır ama dayanıklı. Her yanına bıçağımı sokuyorum. Hiç bir yerine, yarım santimden fazla gömülmüyor. Zemini de sağlam. Teknenin yapılmasında kullanılan tahta da en iyisinden.

— Kaç para istiyorsunuz?

— İki bin beş yüz frank.

Oracıkta anlaşıyoruz.

— Yalnız bu teknenin salması yok. Size beş yüz frank daha vereceğim ama, bir salma, bir dümen, bir direk takmanız gerekecek. Direk, üç metre uzunluğunda hafif ve esnek tahtadan olmalı. İşi ne zaman bitirirsiniz?

— Sekiz gün sonra.

— İşte size iki tane binlik, bir de beş yüzlük. Paraları ortadan ikiye böleceğim. Öbür yarısını malı teslimde alırsınız. Verdiklerimi iyi saklayın. Tamam mı?

— Tamam.

— Ayrıca permanganat, bir fıçı su, sigara ve kibrit, dört kişiyi bir ay yaşatacak kadar yiyecek, un, zeytinyağı, kahve ve şeker istiyorum. Yiyeceklerin parasını size ayrıca ödeyeceğim. Hepsini Kourou nehri üstünde bana teslim edeceksiniz.

— Ama sizi nehrin ağzına kadar götüremem.

— Bunu isteyen kim? Sadece, tekneyi bu koyda değil, nehrin üstünde teslim etmenizi istiyorum.

— İşte un torbaları, bir ip, dikiş iğneleri ve yelken dikmekte kullanılan sicim.

Cik-Cik'le birlikte adaya dönüyoruz. Gece olmadan epey önce de, kazasız belâsız eve varıyoruz. Dönüş yolunda Cik-Cik, iyice güçten düşen domuzu sırtında taşıyor.

Bugün yine yalnızım, yelken dikerken sesler işitiyorum. Ağaçların ardına gizlenip bataklığın kıyısına yaklaşıyor ve karşı kıyıya bakıyorum: Cik-Cik «entellektüel» Çinliyle tartışıyor, arada el kol sallıyor. Sanki adam adaya geçmek istiyor da Cik-Cik karşı çıkıyor gibi. İkisinin de elinde birer pala var. Daha sinirli olanı Tek Kollu. Allah vere de Cik-Cik'i öldürmese. Kendimi göstermeye karar veriyor, ıslık çalıyorum. Bana dönüyorlar.

— Ne oluyor Cik-Cik?

— Kelebek, seninle konuşmak istiyorum, diye sesleniyor diğeri. Cik-Cik beni adaya geçirmiyor.

Çince, on dakika daha tartıştıktan sonra, domuz önde ikisi arkada adaya varıyorlar. Evde, çay maşrapaları elimizde, konuşmaya karar vermelerini bekliyorum.

— Mesele şu, diyor Cik-Cik. Bizimle gelmek istiyor. Ben bu işle ilgim bulunmadığını, parayı senin verdiğini, dolayısıyla da karar hakkının sende olduğunu söylüyorum. Bir türlü inanmak istemiyor.

— Kelebek, diyor beriki, Cik-Cik beni yanına almak zorunda.

— Neden?

— İki yıl önce, kumar yüzünden benim kolumu kesen o. Sonra da, kendisini öldürmiyeceğime yemin ettirdi. Yemin ettim ama bir tek şartla: Hayatı boyunca, istediğim zaman karnımı doyuracaktı. Halbuki buradan giderse, onu hayat boyu görmeyeceğim. Bu nedenle, ya seni yalnız bıraksın, ya beni de yanına alsın.

— Hayatta görmediğim nelere raslıyacağım daha bakalım! Dinle, ben seni yanıma alırım. Tekne sağlam ve geniş, istersek daha kalabalık da olabiliriz. Cik-Cik karşı çıkmazsa gel.

— Sağol, diyor Tek Kollu.

— Ne dersin Cik-Cik?

— Sen kabul ettikten sonra, benim de kabulüm.

— Yalnız, önemli bir nokta var. Kayıplar listesine geçmeden, firar suçundan aranmadan kamptan çıkabilir ve gece bastırmadan nehre varabilir misin?

— Hiç bir güçlüğü yok. Öğleden sonra üçte kamptan çıkabilirim, iki saate varmadan da nehrin kıyısında olurum.

— Cik-Cik, arkadaşım vakit kaybetmeden tekneye almamız gerekiyor. Bizi beklediği yeri gece bulabilecek misin?

— Rahatlıkla.

— Hareket gününü öğrenmek için bir hafta sonra gel.

Tek Kollu, elimi sıktıktan sonra sevinç içinde uzaklaşıyor. Karşı kıyıda ayrıldıklarını görüyorum. Ayrılmadan önce de ellerini birbirine dokunduruyorlar. İşler yolunda. Cik-Cik kulübeye döndüğünde:

— Düşmanınla çok garip bir anlaşma yapmışsın, di-

yorum. Bir adamı hayat boyu beslemeyi kabullenmek pek hoş olmasa gerek. Neden kolunu kestin?

— Kumar yüzünden kapıştık.

— Öldürsen daha iyi ederdin.

— Hayır, çünkü benim çok iyi dostumdur. Bu suçtan çıktığım askerî mahkemede beni sonuna kadar savundu, ilk saldıranın kendisi olduğunu ve benim meşru müdafaa halindeyken kolunu kestiğimi söyledi. Anlaşma şartlarını ben, hiç bir baskı görmeden kabul ettim. Yalnız işi sana bir türlü söyleyemiyordum, çünkü kaçış masraflarının tümünü sen çekiyordun.

— Peki Cik-Cik, bir daha bundan bahsetmiyelim. Tanrı'nın izniyle özgürlüğüne kavuştuğunda ne istersen yaparsın.

— Sözümü tutacağım.

— Bir gün kurtulursan ne yapmayı düşünüyorsun?

— Lokanta açmayı. Ben çok iyi ahçıyım. Dostum da, Çinlilerin yaptığı bir çeşit makarna yemeği olan «Chow mein» ustası.

Bu olay keyfimi yerine getirdi. Hikâye o kadar gırgır ki, ara sıra Cik-Cik'e takılmakdan kendimi alamıyorum.

Çukulata sözünü tutuyor: Beş gün sonra her şey hazır. Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında tekneye gittik. Diyecek şey yok. Direk, dümen ve salma birinci sınıf malzemeyle tekneye bağdaştırılmış. Nehrin dirsek yaptığı bir yerde, içinde istediğim fıçı ve yiyeceklerle bizi bekliyor. İş Tek Kollu'ya haber vermeye kalıyor. Kampa gidip onunla konuşma görevini Çukulata üstüne alıyor. Kıyıya yanaşıp tehlikeye girmememiz için, Tek Kollu'yu teknenin bulunduğu yere Çukulata götürecek.

Kourou ırmağının ağzında iki işaret feneri var. Yağmur yağarsa, nehrin ortasını tutup tehlikesizce dışarı çıkabileceğiz. Tabiî bulunduğumuz yerin anlaşılmaması için yelken açmak yok. Çukulata siyah boya ile fırça da buluyor bize. Yelkenin üstüne büyük bir K ile 21 numara yazacağız. K 21 avlanmak üzere geceleri nehre açılan bir balıkçı teknesinin numarası. Nehrin ağzından denize açılırken görülsek bile, bizi öteki tekne sanacaklar.

Ertesi akşam yedide, hava kardıktan bir saat sonra hareket ediyoruz. Cik-Cik, tekneyi bıraktığımız yeri elimizle koymuş gibi bulacağımızı söylüyor. Hava kararma-

dan önce bir saat kadar yol alabilmek için, adadan saat beşte ayrılacağız.

Kulübeye dönüş neşe içinde oluyor. Cik-Cik ardına bile bakmadan, sırtında domuz yürüyor ve durmadan da konuşuyor:

— Nihayet kürekten kurtuluyorum. Özgürlüğümü sana ve kardeşim Çang'a borçluyum. Belki bir gün, Fransızlar Hindiçini'den gittiklerinde, anavatanıma dönebilirim.

Kısacası, bana büyük güveni var. Hele tekneden hoşlandığımı görmek, onu pek sevindiriyor. Adada son gecemi geçiriyorum, umarım ki bu Güyan'daki son gecem olur.

Nehirden çıkıp denize açılırsam, özgürlüğe kavuştum demektir. Savaş başladığından beri, hiç bir ülke kaçakları iade etmediğinden, tek tehlike geminin fırtınada batması. Savaş hiç olmazsa burada bir işimize yarıyor. Enselenirsek ölüm cezası mutlak, tekrar ediyorum, yakalamak şartıyla bizi ölüme mahkûm edebilirler. Sylvain'i düşünüyorum: O düşüncesizliği yapmasaydı şimdi benimle birlikte, yanıbaşımda olacaktı. Kafamda bir telgraf metni hazırlayarak dalıyorum:

«Sayın Başsavcı Pradel — Sonunda, bir daha dönmemek üzere, beni içine attığınız kokuşmuşluk yolunu yendim ve kurtuldum. Bunun için dokuz yıl geçmesi gerekti.»

Cik-Cik beni uyandırdığında güneş epey yüksekte. Çay ve peksimet atıştırıyoruz. Her yer kutu dolu. Sazdan iki kafes gözüme çarpıyor.

— Bu kafesleri ne yapacaksın?

— Yolda yemek üzere, içine tavuk dolduracağım.

— Çıldırmışsın Cik-Cik! Hiç tavuk götürülür mü?

— Götürülür, ben yanıma almak istiyorum.

— Hasta mısın yahu? Sular alçalmaya başlar da gecikir ve nehirden sabah çıkmak zorunda kalırsak tavuklarla horozlar başlarlar ötüşmeye. Ne büyük tehlikelerle karşılaşacağımızı düşünebiliyor musun o zaman?

— Ben tavukları bırakmam.

— Pişir hepsini, yağa koy. Hem saklanabilir, hem de yolculuğun ilk üç günü yenebilir.

Sonunda aklı yatan Cik-Cik tavukları aramaya çıkıyor. Ama yakaladığı ilk dört tavuğun çığlıkları diğerlerinin aklını başına getirmiş olmalı ki, hepsi ormana dağılıp giz-

leniveriyorlar. Cik-Cik bir beşinci tavuk bulamıyor. Tehlikeyi nasıl sezdiği anlaşılamayan hayvanların esrarı bu.

Katır gibi yüklenip, domuzun ardından bataklığı geçiyoruz. Cik-Cik domuzu da yanımıza almamız için yalvardı.

— Hayvanın bağırmıyacağına söz veriyor musun?

— Yemin ederim ki gıkı çıkmıyacak. Ben emir verdiğimde dilini tutar. Bizi temizlemek için peşimize birkaç kaplan düşmüştü, o zaman bile bağırmadı. Oysa, gövdesindeki bütün kıllar dimdik havadaydı.

Cik-Cik'in iyi niyetinden emin, sevgili domuzunu da birlikte götürmeyi kabul ediyorum. Teknenin bulunduğu yere vardığımızda hava karanlık. Çukulata, Kolsuz'la birlikte bizi bekliyor. İki elektrik lambası her şeyi denetlememizi sağlıyor. Eksiğimiz yok: Yelken halkaları direğe takılmış, flok çekilmeye hazır. Cik-Cik, kendisine anlattığım manevrayı iki üç kere tekrarlıyor. Kendisinden ne beklediğimi hemen kavrıyor. Bize dürüst davranan zencinin parasını da veriyorum. O kadar saf bir adam ki, yanına, yarım paralarla yapıştırıcı kâğıt almış. Paraları yapıştırmamı rica ediyor. Bir an bile, elindeki paraları geri alabileceğim aklına gelmemiş. İnsan başkaları hakkında kötü şeyler düşünmüyorsa iyi ve dürüst demektir. Çukulata da mert ve namuslu bir adam. Kürek mahkûmlarına nasıl davranıldığını görünce üç kürek mahkûmunun kaçmasına yardım etmekte en ufak bir sakınca görmüyor.

— Eyvallah Çukulata, ailenin ve senin talihiniz açık olsun.

— Sağolun.

KÜREĞE VEDA

ÇİNLİLERLE BİRLİKTE KAÇIŞ

TEKNEYE en son ben biniyorum. Çukulata arkamızdan itiyor, nehre açılıyoruz. Biri önde diğeri arkada iki küreğimiz var. Öndekini Cik-Cik, arkadakini ben çekiyorum.

Yağmur başlıyalı bir saat oluyor. Boyalı bir un torbasını kendime yağmurluk yaptım. Cik-Cik'le Tek Kollu'nun da yağmurluk niyetine giydikleri torbaları var.

Nehir oldukça akıntılı, suları yer yer anafor yapıyor. Akıntının şiddetine rağmen, bir saate varmadan nehrin ortasını buluyoruz. Çekilen suların da yardımıyla üç saat sonra nehrin ağzındaki fenerlerin arasından geçiyoruz. Denizin çok yakınlaştığını biliyorum, çünkü fenerler ağzın iki ucunda. Yelkeni ve floku açıp Kourou'dan kazasız belâsız çıkıyoruz. Rüzgâr yandan öyle bir güçle yakalıyor ki, yelkenin üstünden kaydırmam gerekiyor. Ok gibi, epey zorlanarak denize varıyor, nehrin çıkışını geçip hızla kıyıdan uzaklaşıyoruz. Kırk kilometre kadar ötemizde, Royale adasının feneri yolumuzu aydınlatıyor.

On üç gün önce, bu fenerin ardında kalan Şeytan

adasındaydım. Gecenin karanlığında denize çıkış, karadan kopuş, yol arkadaşım iki Çinli tarafından büyük sevinç patlamalarıyla karşılanmıyor. Bu insanlar, duygularını bizim gibi dışa vurmuyorlar pek.

Yalnız, denize açıldığımız sıra, Cik-Cik her zamanki sesiyle:

— Rahat geldik, diyor.

Tek Kollu da ekliyor.

— Evet, hiç güçlük çekmeden denize açıldık.

— Cik-Cik, ben susadım, şu içkiden biraz versene.

Benden sonra onlar da romdan esaslı bir yudum çekiyorlar.

Pusulasız yola çıktım, ama ilk kaçışımda, aya, yıldızlara ve rüzgâra göre yolumu bulmayı öğrenmiştim. Dolayısıyla da hiç düşünmeden, teknenin burnu Kutup Yıldızına dönük, ilerliyorum. Tekne denize çok iyi dayanıyor: Dalgaları büyük bir çeviklikle aşıyor ve sallanmıyor bile. Rüzgâr epey şiddetli estiğinden sabah kıyıdan ve Salut adalarından iyice uzaktayız. Çok tehlikeli olmasa, Şeytan adasına yaklaşır ve çevresinde dolanarak bir kerecik olsun doya doya seyrederdim.

Altı gün epey sallantı geçirdik ama, ne yağmur yağdı ne de büyük bir fırtına patladı. Tek tatsızlık şu: İki Çinli de dümene el sürmek ve birkaç saat teknenin yönetimini ele alıp benim uyumama fırsat vermek istemiyor. Günde üç, dört kere de yemek pişiriyorlar. Bütün horozlarla tavukları tıkındık. Dün, şaka olsun diye Cik-Cik'e sordum:

— Domuzu ne zaman mideye indiriyoruz?

Üzüntüsünden ne yapacağını bilemedi:

— Bu hayvan benim dostum, onu yemek üzere kesmeden önce beni kesmek gerekir.

Yol arkadaşlarım yakınımda iş görüyorlar. Benim sigaram bitmesin diye, ağızlarına sigara da sürmüyorlar. Sıcak çay hep ateşin üstünde. Kendilerine bir şey söylemeden, ne yapmaları gerektiğini biliyorlar.

Yola çıkalı yedi gün oldu. Artık dayanamıyorum. Güneş öylesine yakıcı ki, bizim Çinliler bile ıstakoza döndüler. Uyuyacağım. Dümeni bağlıyor, pek az yelken bırakıyorum. Tekne, rüzgârın önüne katılmış gidiyor. Dört saate yakın, kalıp gibi uyuyorum.

Oldukça sert bir sarsıntıyla, sıçrayarak uyanıyorum. Yüzümü yıkadığımda, uyurken Cik-Cik'in beni traş ettiğini görüyor ve seviniyorum. Hiç bir şey hissetmedim. Yine onun sayesinde, yüzüm iyice yağlı.

Fazla kuzeye yöneldiğimizden, dünden beri rotayı biraz güney batıya kaydırdım. Bu ağır teknenin, denize iyi dayanmaktan başka kolay kolay sürüklenmemek gibi bir üstünlüğü de var. Sürükleneceğimizi hesapladığım için hep kuzeyi tutmuştum, oysa tekne yolundan hiç şaşmadı bile. Tepemizde bir balon! Hayatımda ilk kez, insan taşıyan bir balon görüyorum. Bize doğru gelmiyor pek, boyutları seçilmiyecek kadar da uzakta.

Alüminyumdan yansıyan güneş balona öylesine parlak ve plâtinimsi bir parıltı veriyor ki, bakmak mümkün değil. Yolunu değiştirdi, bize doğru geliyor gibi. Gerçekten de hızla büyüyor, yirmi dakikadan kısa bir sürede tepemizde. Cik-Cik'le Tek Kollu bu havada uçan şeyi görünce o kadar şaşırıyorlar ki, durmadan Çince bir şeyler konuşuyorlar aralarında.

— Tanrı aşkına Fransızca konuşun da anlayalım sizi be yahu!

— İngiliz sosisi, diyor Cik-Cik.

— Hayır sosis değil, insan taşıyan bir balon.

İyice alçalıp üzerimizde daireler çizdiğinden, bu koca şeyi ayrıntılarıyla görebiliyoruz. Bayraklar çıkıyor, işaretler yağıyor. Bir şey anlamadığızdan cevap da veremiyoruz. Balon, tepemizden ayrılmamakta direnerek daha da yakınımızdan geçiyor. Öyle ki, içindeki yolcuları seçebiliyoruz. Sonra burnunu karaya çevirip yoluna gidiyor. Bir saat geçmeden bir uçak görünüyor ve tepemizde dolanıp duruyor.

Deniz kabardı, rüzgâr birden şiddetlendi. Ufuk aydınlık, hiç bir yağmur tehlikesi yok.

— Bak, diyor Tek Kollu.

— Nereye?

— Şuraya, karanın bulunması gereken yerde seçilen şu noktaya. Bir gemi olmalı.

— Nereden biliyorsun?

— Tahmin ediyorum, hattâ çok hızlı giden bir hücum botu da diyebilirim.

— Neden?

— Dumanı çıkmıyor da ondan.

Gerçekten de, bir saat sonra, üstümüze gelen kurşunî savaş gemisini seçebiliyoruz. Gitgide büyüdüğüne göre çok hızlı gidiyor. Burnu bize dönük, öyle ki teknemize sürtünüp geçmesinden korkuyorum. Deniz epey azgın, hücumbotunun ters dalgaları bizi batırabilir.

Bu bir cep muhribi, yarım daire çizip yan döndüğünde adının **Tarpon** olduğunu görebiliyoruz. Kıçında İngiliz bayrağı dalgalanan hücumbotu, yarım daire çizdikten sonra ağır ağır arkamızdan yaklaşıyor. Hızını bizimkine uydurup yanımız sıra yol alıyor. Mürettebatın çoğunluğu güvertede, sırtlarında İngiliz deniz kuvvetlerinin mavi üniforması. Yukardan, elinde megafonla bir subay sesleniyor:

— Stop. You stop!

— Cik-Cik, indir yelkenleri!

İki dakika geçmeden ana yelken, trinketa ve flok bağlanıyor. Yelkensiz yerimizde sayıyor gibiyiz, yalnız dalgalar hafifçe sürüklüyor tekneyi. Uzun süre böyle durmamız da tehlikeli. Motör ya da yelkenden faydalanmayan bir tekne, uzun süre dümene boyun eğmez. Hele dalgalar yüksekse, bu durum oldukça da tehlikelidir. Ben de iki elimi ağzıma götürüp haykırıyorum:

— Kaptan, Fransızca biliyor musun?

Başka bir subay, arkadaşının elindeki megafonu alıyor:

— Evet kaptan, ben biliyorum.

— Ne istiyorsunuz?

— Teknenizi bizimkine çekmek.

— Çok tehlikeli olur. Teknemi parçalamanızı istemem.

— Biz bu çevrede görevliyiz, söylediklerimizi yapmanız gerekiyor.

— Vız gelir, bizim savaşla bir ilgimiz yok.

— Torpille batırılmış bir gemiden kurtulan kazazedeler değil misiniz?

— Hayır, biz kürekten kaçan Fransız mahkûmlarız.

— Ne küreği, ne anlama geliyor bu söz?

— Cezaevi, hapishane. İngilizcesi convict. Hard labour.

— Anladım, anladım. Cayenne mi?

— Evet Cayenne.

— Nereye gidiyorsunuz?

— İngiliz Hondurası'na.

— İmkânsız. Önce Georgetown'a uğramanız gerekiyor. Dediğimizi yapın, bu bir emirdir.

— Peki. Cik-Cik'e yelken açma emrini veriyorum, muhribin yolunu izliyorum.

Ardımızdan motör sesi geliyor. Muhripten indirilen bir tekne, kısa sürede bizi yakalıyor. Burnunda tüfekli bir asker. Motor sağdan yanaşıyor, bizi sıyırıyor sanki, ama ne duruyor, ne de durmamızı emrediyor. Bir sıçrayışta, denizci bizim tekneye atlıyor. Motör yoluna devam edip muhribe dönüyor.

— Good afternoon, diyor denizci.

Bana doğru yürüyüp yanıma oturuyor, sonra elini dümene koyup, tekneyi biraz daha güneye çeviriyor. Gemiyi nasıl yönettiğine bakarak dümenin sorumluluğunu ona bırakıyorum. Hiç kuşkusuz iyi denizci. Yine de yerimden kalkmıyorum. Ne olur ne olmaz.

— Sigara ister misiniz?

Üç paket İngiliz sigarası çıkarıp üçümüze dağıtıyor.

— Valla, diyor Cik-Cik, motöre binerken verdiler herifler sigaraları. Herhalde üstünde üç paket birden taşıması yasak.

Cik-Cik'in sözlerine gülüyorum, sonra tekneyi benden iyi kullanan İngiliz denizcisiyle ilgileniyorum. Artık dilediğim kadar düşünecek zamanım var. Bu kez kaçmayı başardık. Özgür bir adamım. Gırtlağıma bir şeyler düğümleniyor, gözlerimde yaşlar beliriyor gibi. Gerçekten kurtuldum artık, çünkü savaşın başından beri hiç bir ülke kaçakları iade etmiyor.

Savaş bitmeden de, yerleşeceğim ülkede kendimi sevdirir, tanıtma yolunu bulurum. Savaşın tek kötü yanı yerleşmek istediğim ülkeyi seçemeyişim. Bunun da önemi yok, nerede yaşarsam yaşayayım, kimsenin en ufak bir söz söylemesini gerektirmeyecek, yaşayışımla gerek halkın, gerekse yöneticilerin saygı ve sevgilerini kısa sürede kazanacağım.

Kokuşmuşluk yolundan kurtulmanın verdiği güven duygusu öyle büyük ki, başka şey düşünemiyorum. Sonunda kazandın Kelebek! Dokuz yılın sonunda, bu işten kesinlikle galip çıktın. Sana şükürler olsun Tanrım, belki bu işi daha önce de yapabilirdin. Ama seçtiğin yollar esrarlı

ve bizim meçhulümüzdür. Senden yakındığım yok, çünkü senin yardımın sayesinde genç, sağlıklı ve özgürüm.

Kürekte geçirdiğim dokuz yılla Fransa'da yattığım iki yılı düşünürken yanımdaki denizcinin koluyla işaret ettiği yere bakıyorum: Kara.

Saat dörtte, sönük bir fenerin yanından geçip koca bir nehre giriyoruz, denizci dümeni bana bırakıp buruna yürüyor. Motörden atılan halatı havada kapıp ön sıraya sıkı sıkı bağlıyor. Yelkenleri eliyle indiriyor, motörün arkasına bağlı olarak bu sarı ırmakta yirmi kilometre gidiyoruz. Muhrip de iki yüz metre gerimizden geliyor. Bir dirseği dönünce koca şehir karşımıza çıkıyor: «Georgetown», diye bağırıyor denizci.

Gerçekten, motörün ardına bağlı, İngiliz Güyan'ının başkentine giriyoruz. Limanda bir sürü şilep, hücumbotu ve savaş gemisi var. Nehrin kıyısına toplar yerleştirilmiş. Gerek savaş gemileri, gerekse kara cephane yuvası halinde.

Savaşın göbeğindeyiz. Aslında savaş iki yıldır sürüp gidiyor ama biz hissetmemiştik. Demerera River üzerinde önemli bir liman olan, İngiliz Güyan'ının başkenti Georgetown yüzde yüz savaşa hazır. Silâhlı bir şehirle karşılaşmak bende garip bir etki yapıyor. Bir askerî rıhtıma yanaşıyoruz, küçük muhrip de arkamızdan gelip yanaşıyor. Cik-Cik domuzuyla, Hue küçük bir çıkınla, ben elimi kolumu sallayarak karaya ayak basıyoruz. Deniz kuvvetlerine ayrılan bu rıhtımda tek sivil yok. Yalnız denizcilerle askerler göze çarpıyor. Bir subay yanımıza yaklaşıyor, onu tanıyorum. Muhripten bana seslenen adam bu. Dostça elini uzatıp:

— İyisiniz ya? diyor.

— İyiyiz kaptan.

— Mükemmel. Şimdi revire çıkmanız gerekiyor, orada size ve iki arkadaşınıza bir sürü iğne yapılacak.

GEORGETOWN

GEORGETOWN'DA HAYAT

ÖĞLEDEN sonra, birkaç iğne yiyip şehrin polis merkezine götürülüyoruz. Burası koca bir karakol, yüzlerce polis hiç durmadan kapısından girip çıkıyor. Bu önemli limanın güvenliğinden sorumlu olan Georgetown emniyet müdürü bizi hemen kabul ediyor. Çevresinde haki şortlu ve beyaz çoraplarıyla tertemiz giyimli İngiliz subayları. Albay oturmamızı işaret ediyor ve mükemmel bir Fransızcayla:

— Denizde size rastladıkları sıra nereden geliyordunuz? diye soruyor.

— Fransız Güyan'ından.

— Kaçtığınız yeri tam olarak söyleyebilir misiniz?

— Ben Şeytan adasından kaçtım. Diğerleri de Fransız Güyanı sınırları içindeki Kourou köyü yakınında yarı siyasî İnini kampından.

— Cezanız nedir?

— Müebbet.

— Neden?

— Adam öldürmekten.

— Çinlilerin suçu.

— Onlarınki de adam öldürmek.

— Cezaları?
— Müebbet.
— Mesleğiniz?
— Elektrikçi.
— Onlarınki?
— Aşçı.
— De Gaulle'den yana mısınız, Pétain'den yana mı?
— Bu işlerden hiç haberimiz yok. Biz namuslu bir hayat kurmaya çalışan mahkûmlarız.
— Size, kapısı bütün gün ve gece açık bir hücre vereceğiz. Anlattıklarınızın doğru olduğunu anladıktan sonra bırakabiliriz ancak. Gerçeği söylediniz se korkacak şey yok. Savaş içindeyiz. her zamankinden çok daha dikkatli olmamız gerektiğini anlarsınız.

Neyse, sekiz gün sonra salıveriliyoruz. Emniyet Müdürlüğünde geçirdiğimiz bu sekiz günden yararlanıp sırtımıza giyecek bir şeyler alıyoruz. Sabahın dokuzunda, ellerimizde fotoğraflı birer kimlik cüzdanıyla sokağa çıktığımızda üçümüz de adam gibi giyimliyiz.

250.000 nüfuslu şehrin tümü, İngiliz mimarisine uygun olarak, tepeden tırnağa ahşap yapılmış. Evlerin ilk katı beton, gerisi tahta. Sokaklar ve caddelerde beyazdan çukulata ve sütlü kahverengine, Hintliden İngiliz, Amerikalı ve kuzeyliye varıncaya dek her çeşit adam kaynaşıyor. Bu rengârenk kalabalığa karışmak bizi epey sarhoş ediyor. Dışa taşan bir sevinç içinde olmalıyız. Yüreklerimizdeki bu sevinç herhalde o kadar büyük ki pek çok kişi bize bakıyor ve dostça gülümsüyor.

— Nereye gidiyoruz? diye soruyor Cik-Cik.
— Elimde bir adres var. Bir zenci polisin verdiği, Pentience-Rivers'te oturan iki Fransız'ın adresi bu.

Aldığımız bilgiye göre burası, özellikle Hintlilerin yaşadığı mahalle. Beyaz, pırıl pırıl giysili polise doğru yürüyorum. Adresi gösteriyorum. Cevap vermeden önce hüviyetlerimizi soruyor. Şişinerek gösteriyorum: «İşte!» «Teşekkür ederim, tamam.» Yerinden ayrılıyor ve vatmanla konuştuktan sonra bizi bir tramvaya bindiriyor. Şehrin merkezinden ayrılıyoruz, yirmi dakika sonra da biletçi bizi indiriyor. Burası olmalı. Sokakta önümüze gelene soruyoruz: «Frenchmen?» Bir delikanlı, işaretle peşinden gitmemizi belirtiyor. Bizi alçak bir eve götürüyor. Yaklaştığı-

mızda, evden üç kişi çıkıyor ve büyük yakınlık göstererek üçümüzü de karşılıyorlar.

— Hayrola, buraya mı geldin Kelebek?

Bembeyaz saçlı, en yaşlı olanları:

— Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi, diyor. Gir içeri, burası benim evim. Çinliler de seninle beraber mi?

— Evet.

— Girin içeri boşgeldiniz.

Bu eski kürek mahkûmunun adı Auguste Guittou. Guittou derdik ona, saf kan Marsilyalıdır. Dokuz yıl önce, 1933'de, **La Martiniere** gemisiyle Güyan'a giden kafilede beraberdik. Boşa giden bir firar teşebbüsünden sonra çarptırıldığı ceza bağışlanmıştı. Anlattığına göre, kaçıp buraya geleli üç yıl oluyormuş. Diğer ikisi, Arlesli Bücür Louis ile Toulonlu Julot. Onlar da cezalarını tamamladıktan sonra kaçmışlar. Oysa çektikleri ceza kadar, yani on ve on iki yıl, sürgün olarak aynı yerde kalmak zorundaydılar.

Evin dört bölmesi var: İkisi oda, biri mutfak, yemek odası, dördüncüsü de atölye diye kullanılıyor. Ormandan topladıkları bir çeşit ham kauçuk olan balatadan pabuç yapıyorlar. Balata, çok kolay işlenebilen bir madde. Tek sakıncası, fazla güneşte kalınca erimesi. Çünkü balata, soğuk ve sıcaktan zarar görmez hale getirilmemiş. Bunu önleme yolunu da bulmuşlar, balata tabakaları arasına bez koyuyorlar.

Acı çeken her insanın yüreği soylulaşır, bu eski mahkûmlar da bizi kırk yıllık dost gibi karşılıyorlar. Guittou bir odasını bizim için düzenliyor ve hiç düşünmeden üçümüze evini açıyor. Tek dert Cik-Cik'in domuzu, ama Cik-Cik domuzunun evi kirletmiyeceğinden emin. «İhtiyaçlarını dışarda görür o.» diyor.

«Şimdilik dursun yanında, diyor Guittou da. Sonra bakarız icabına.»

Geçici olarak, eski asker battaniyeleriyle kendimize birer yer yatağı yaptık.

Birlikte kapının önüne oturup sigaralarımızı tüttürürken, dokuz yıldan beri başımdan geçenleri Guittou'ya anlatıyorum. İki arkadaşıyla birlikte sözlerimi can kulağıyla dinliyor, serüvenlerimi benimle birlikte yaşıyorlar. Aynı deneylerden geçtikleri için, benim hissettiklerimi kolay-

ca duyabiliyorlar. İkisi Sylvain'i tanımış, ölümüne çok üzülüyorlar. Her ırktan bir sürü insan, önümüzden gelip geçiyor. Zaman zaman biri pabuç ya da süpürge alıyor. Çünkü Guittou ve dostları, hayatlarını kazanmak için süpürge de yapıyorlar. Georgetown'da yaşıyan otuz kadar kaçak bulunduğunu onlardan öğreniyorum. Geceleri şehrin merkezindeki bir barda toplanır, rom ya da bira içerlermiş, Julot, hepsinin ekmek parası çıkarmak için çalıştığını söylüyor, büyük çoğunluk da namusuyla yaşıyormuş.

Biz kapı önünde gölgelenirken yoldan bir Çinli geçiyor, Cik-Cik sesleniyor ardından. Sonra bana bir şey söylemeden, yanına Tek Kollu'yu alıp çıkıyor. Pek uzağa gitmiyorlar herhalde, çünkü domuz da peşlerinde. İki saat sonra da, Cik-Cik bir eşeğin çektiği arabayla geri dönüyor. Koltukları kabararak, Çince konuştuğu eşeği evin önünde durduruyor. Eşek Cik-Cik'in dilini anlıyor gibi. Arabada üç yatak, üç şilte, yastıklar, üç de bavul var. Bana verdiği bavul, iç çamaşırları, gömlek, yün fanilâ, iki çift pabuç, kravat, v.s. dolu.

— Bunları nereden buldun Cik-Cik?

— Yurttaşlarım verdi. Yarın onları görmeye gideceğiz, gelir misin?

— Olur.

Cik-Cik'in arabaya atlayıp geri döneceğini sanıyoruz. Halbuki o eşeği çözüp avluya bağlıyor.

— Eşekle arabayı da bana armağan ettiler. Bununla hayatımı kolayca kazanabileceğimi söylüyorlar. Yarın sabah bir hemşerim gelecek, nasıl para kazanacağımı öğretecek.

— Bu Çinliler amma çabuk yol alıyor.

Guittou, eşekle arabanın geçici olarak avluda durmasını kabul ediyor. Özgürlüğümüzün ilk gününde, işlerimiz yolunda. Akşam masa başında Julot'nun pişirdiği sebze çorbasıyla makarnayı yiyoruz.

— Herkes sırayla bulaşık yıkayacak ve evi silip süpürecek, diyor Guittou.

Birlikte yenen bu yemek, sıcaklık dolu küçücük bir topluluğun simgesi. Özgürlük yolunda atılan ilk adımlarda yardım gördüğünü bilmek, insanın içini rahatlatıyor. Cik-Cik, Tek Kollu ve ben gerçekten çok mutluyuz. Bir evimiz, yatağımız, yoksullukları içinde bize yardım etme

soyluluğunu gösteren cömert dostlarımız var. Daha iyisi cansağlığı.

— Bu gece ne yapmak istersin? diye soruyor Guittou.

— İlk gecemi evde geçirmek en iyisi, diyorum. Sen istersen şehre in, benim için rahatsız olma.

— Evet, birini görmem gerektiğinden şehre ineceğim.

— Cik-Cik, Tek Kollu ve ben evde kalırız.

Bücür Louis ve Guittou, giyinip kuşanıp kravat takıyor ve şehrin yolunu tutuyorlar. Julot, birkaç çift pabucu bitirmek için evde kalıyor. Dostlarımla birlikte mahalleyi tanımak üzere evin çevresinde dolaşıyoruz. Buraya Hintliler hakim. Pek az zenci var, beyaz yok gibi, birkaç tane de Çin lokantası göze çarpıyor.

Penitence Rivers adındaki mahalle Hindistan ya da Java'dan bir köşe. Genç kadınlar çok güzel, yaşlı adamlar uzun beyaz entarilerle geziyor. Çoğu çıplak ayaklı. Penitence Rivers yoksul bir mahalle ama herkes temiz giyimli. Yollar iyi aydınlatılmamış, yemek yenip içki içilen barlar tıklım tıklım dolu, her yerde Hint müziği çalıyor.

Beyaz elbiseli ve kravatlı bir zenci yolumu kesiyor.

— Fransız mısınız bayım?

— Evet.

— Bir yurttaşa rastladığıma sevindim. Benimle iki kadeh atar mısınız?

— Olur ama yanımda iki arkadaş var.

— Onlar da gelsin. Fransızca bilirler mi?

— Bilirler.

Bir barın önündeki kaldırıma konan masaya dördümüz yerleşiyoruz. Martiniqueli zencinin Fransızcası bizimkinden çok daha kibar. Zenci İngilizlere dikkat etmemizi öğütlüyor: «Hepsi de yalancıdır, diyor. Biz Fransızlar başka oluruz, verdiğimiz sözü tutarız.»

«Biz Fransızlar» diyen zencinin sözlerine bıyık altından gülüyorum, hem sonra gerçekten içimde garip duygular var. Evet, bu adam bir Fransız, benden çok daha saf Fransız hem. Çünkü büyük bir inanç ve hararetle yurttaşlığı kabulleniyor. O kendini Fransa uğruna öldürtebilir, ben asla. Dolayısıyla benden daha Fransız.

— Bir yurttaşa raslayıp Fransızca konuşabildiğime pek sevindim. İngilizceyi beceremiyorum da.

— Ben İngilizce de bilirim, fena da konuşmam. Size bir faydam dokunursa emrinizdeyim. Georgetown'a geleli çok oluyor mu?

— Sekiz gün, fazla değil.

— Nereden geldiniz?

— Fransız Güyan'ından.

— Yok canım, herhalde De Gaulle'ün safına geçmek isteyen bir kaçak ya da bir gardiyansınız?

— Gardiyan değilim, kaçağım.

— Dostlarınız?

— Onlar da.

— Bay Henri, geçmişinizi öğrenmek istemiyorum ama Fransa'ya yardım edip suçunuzu bağışlatmanın sırasıdır. Ben De Gaulle'den yanayım ve İngiltere'ye gitmeyi bekliyorum. Yarın Mariner Club'de beni görmeye gelin, işte adresi. Bize katılırsanız çok sevinirim.

— Adınız nedir?

— Homère.

— Bay Homère, hemen karar verebilmem imkânsız. Önce ailem hakkında bilgi toplamalıyım. Sonra böylesine önemli bir karar vermeden iyice düşünüp taşınmalıyım. Açık söylemek gerekirse, Fransa bana çok acı çektirdi, insanlık dışı davrandı.

Martiniqueli zenci, büyük bir inanç ve ateşle yürekten beni ikna etmeye çalışıyor. Savaşta iyice hırpalanan Fransa'mızı savunan bu adamın sözleri gerçekten çok duygulandırıcı.

Geç saatte eve dönüp yattığımızda, bu büyük Fransız'ın söylediklerini düşünüyorum. Teklifini ciddî olarak düşünmeliyim. Doğrusu aynasızlar, cezaevi yönetmenliği ve yargıçlarla savcılar Fransa demek değil. İçimden, Fransa'yı sevmekten vazgeçmediğimi duyuyorum! Ulu Tanrım, yakınlarım kimbilir ne acı çekiyor, bütün Fransızlar için ne utanç verici bir durum!...

Uyandığımda eşek, araba, domuz, Cik-Cik ve Tek Kollu gitmiş.

Guittou ile arkadaşları:

— Nasıl, iyi uyudun mu? diye soruyorlar.

— Uyudum, sağolun.

— Sütlü kahve mi istersin, çay mı? Yoksa yalnız kahveyle tereyağlı ekmek mi?

— Teşekkür ederim. Onların çalışmasını izleyerek kahvaltı ediyorum.

Julot, ihtiyaca göre balataları hazırlıyor, yumuşak toprağa kattığı kaynar suya sert parçalar da atıyor.

Bücür Louis bez parçalarını hazırlıyor. Guittou da pabuçları yapıyor.

— Çok pabuç yapıyor musunuz?

— Hayır. Günde yirmi dolar getirecek kadar pabuç yetiyor. Beşiyle ev kirasını ödüyor ve yiyecek alıyor, beşer doları da paylaşıp cep harçlığı yapıyoruz. Bu parayla giyinip kuşanıp, hamama gidiyoruz.

— Yaptıklarınızın hepsini satabiliyor musunuz?

— Hayır, ara sıra birimizin Georgetown sokaklarında pabuç ve süpürge satması gerekiyor. Güneşin altında yürüyerek satış yapmak çok güç.

— İsterseniz satış işini üstüme alabilirim. Burada asalak gibi yaşamak istemiyorum. Yiyecek parasına ben de katkıda bulunmalıyım.

— Olur Kelebek.

Bütün günümü, Georgetown'un Hint mahallesinde dolaşarak geçirdim. Koca bir sinema afişi dikkatimi çekiyor, hayatımda ilk kez, canım renkli ve sesli bir film görmek istiyor. Bu akşam Guittou'dan beni sinemaya götürmesini rica edeceğim. Bütün gün Penitence Rivers sokaklarında gezindim. Bu insanların terbiyesi çok hoşuma gidiyor. İki büyük üstünlükleri var: Hepsi çok temiz ve çok terbiyeli. Georgetown'un bu mahallesinin sokaklarında geçirdiğim ilk gün, dokuz yıl önce Trinidad'a varışımdan da önemli.

Trinidad'da, kalabalığa karışmaktan doğan o eşsiz duygular arasında kafamı kurcalayan bir sorun vardı; iki, en fazla üç hafta sonra denize açılmak zorundaydım. Hangi ülke beni kabul edecekti? Bana kapısını açacak bir ulus var mıydı? Geleceğim nasıl olacaktı? Burada durum değişik. Özgürüm artık, istersem İngiltere'ye gidip hür Fransız kuvvetlerine bile katılabilirim. Ne yapmalıyım? De Gaulle'e katılırsam, ne yapacağımı bilmediğimden bu çareye başvurduğumu söylemezler mi acaba? Ya sağlıklı kişiler, başka sığınacak yer bulamadığından aralarına giren bir kürek mahkûmu gibi davranırsa bana? Söylentiye göre, Fransa, Pétain ile De Gaulle arasında ikiye bölünmüş.

Bir Fransa Mareşali, ülkesinin şeref ve çıkarının nerede olduğunu nasıl bilmez? Bir gün hür Fransız birliklerine katılırsam, daha sonra kendi yurttaşlarımın üstüne ateş açmak zorunda kalmaz mıyım?

Burada iyi bir iş kurmak güç, çok güç olacak. Guittou, Julot ve Bücür Louis cin gibi adamlar ve günde beş dolara çalışıyorlar. Her şeyden önce, özgür yaşamayı öğrenmeliyim. 1931 yılından beri — 1942'deyiz — tutukluyum. Bütün bu bilinmeyenleri özgürlüğümün ilk günü çözümleyemem. Hayatta kendine yol açmak isteyen bir adamın karşısına çıkacak sorunları bilemem. Ellerimle hiç iş yapmadım. Pek az elektrikçiliğim var. Sıradan bir elektrikçi çırağı benden çok şey bilir. Kendi kendime bir tek söz vermeli, tertemiz yaşamalıyım, hiç olmazsa kendi ahlâk anlayışımın sınırları dışına çıkmadan.

Eve döndüğümde saat dört.

— Eee. Kelebek, özgürlüğün ilk soluklarını içine çekmek iyi mi? Epey dolaştın mı?

— Evet Guittou, bu koca mahallenin sokaklarında dolanıp durdum.

— Çinli dostlarım gördün mü?

— Hayır.

— Avludalar. Senin arkadaşların gerçekten işini bilen adamlar. Kırk dolar kazandılar bile, ille de yirmisini bana vermek istiyorlar. Tabiî reddettim. Git de gör şunları.

Cik-Cik domuzu için lâhana kesmekle meşgul. Tek Kollu, büyük bir mutlulukla kendini bırakan eşeği yıkıyor.

— İyi misin Kelebek?

— İyiyim, ya siz?

— Biz çok memnunuz, kırk dolar kazandık.

— Ne yaptınız?

— Yanımızda hemşerilerimizden biriyle, sabahın üçünde köylere açıldık. Hemşerimiz yanına iki yüz dolar almıştı. Bu parayla domates, salata, patlıcan, her çeşit sebze, birkaç tavuk, yumurta ve keçi sütü aldık. Limanın yanındaki pazara gittik, önce buralılara satış yaptık, sonra da Amerikan denizcilerine. Denizciler fiyatlardan çok memnun kaldılar, yarın pazara girmeyip liman kapısında kendilerini beklememizi istediler. Ne getirirsek satın ala-

caklar. Para sende dursun. Şef sensin, para da sende kalmalı.

— Cik-Cik param olduğunu ve buna ihtiyaç duymadığımı biliyorsun.

— Ya paranı kendine saklarsın, ya da işi bırakırız.

— Dinle, Fransızlar aşağı yukarı günde beş dolarla geçinip gidiyorlar. Biz bu paranın beşer dolarını alır, beşini de yiyecek ve ev kirası olarak arkadaşlara veririz. Geri kalanı biriktirir, hemşerinden aldığın iki yüz dolar borcu öderiz.

— Tamam.

— Yarın, sen uyu. İstersen, saat yedide liman kapısında buluşuruz.

— Oldu.

Herkes mutlu. Önce biz, hayatımızı kazanıp dostlarımıza yük olmayacağımızı anladığımız için seviniyoruz. Sonra iyi yürekli cömert olmalarına karşılık ne kadar zamanda hayatımızı kazanabileceğimizi düşünmeleri gereken Guittou ve arkadaşları.

— Kelebek, dostlarının bu büyük başarısını kutlamak için, iki litre likör yapacağız.

Julot çıkıyor, beyaz şeker kamışı alkolü ve diğer maddelerle dönüyor. Bir saat sonra da Marsilya'daymışız gibi, çekiyoruz kafayı. Alkolün de etkisiyle sesler yükseliyor, kahkahalar her zamankinden şakrak çıkıyor. Fransızlarda eğlenti olduğunu duyan Hintli komşular, selâmsız sabahsız damlıyorlar. İki adamla üç genç kız bunlar, hemen kendilerini davet ettiriyorlar. Yanlarında da, şişte kızarmış tavuk ve domuz eti getiriyorlar. Yalnız etler çok biberli. İki genç kız alışılmamış güzellikte. Bembeyaz giyimli, çıplak ayaklı, sol bileklerinde birer gümüş bilezik. Guittou:

— Baltayı taşa vurma, diyor. Bunlar genç kızdır. İnce kumaşların altında göğüslerini görür görmez, ileri geri konuşmaya kalkma. Onlar için göğüslerin görülmesi doğal bir şey. Benim için pek değil. Ne de olsa eski kuşaktanız. Bücür'le Julot, geldiğimiz günlerde asıldılar, ama hava aldılar. Kızlar epeydir bize uğramıyordu.

Hintli kızlar gerçekten az raslanır güzellikte. Alınlarının ortasına döğmeyle yapılan nokta onlara garip bir hava veriyor. Bizimle dostça konuşuyorlar, kırık dökük

İngilizcemle, «Georgetown'a hoş geldiniz,» demek istediklerini anlıyorum.

Bu gece, Guittou ile birlikte şehre indik. Yaşadığımız uygarlığın çok dışında sanki Georgetown. İnsanlar kıvıl kıvıl kaynıyor. Beyazlar, zenciler, Hintliler, Çinliler, üniformalı denizci ve karacılar, yığınla da sivil denizci. Sürüyle bar, lokanta, gece kulübü ve meyhane çiğ ışıklarıyla sokağı gün gibi aydınlatıyor.

Hayatımda ilk kez, renkli ve sesli bir film seyrediyorum, bu yeni deneyin etkisinden kurtulamadan Guittou beni koca bir bara sürüklüyor. Salonun bir köşesinde yirmiden fazla Fransız var. İçtikleri de alkol ve koka-kola.

Bu adamların hepsi kürek kaçkını, azılı. Kimi cezasını çektikten sonra sürgünü beklemeden kaçmış, işsiz, açlık çekerek, Güyan'daki resmi ve sivil halk tarafından horlanarak yaşayacaklarına, daha iyi bir hayat süreceklerini sandıkları ülkelerin yolunu tutmuşlar. Ama ekmek parası çıkarmak çok güç diyor hepsi.

— Ben, John Fernandes hesabına, gündeliği iki buçuk dolara ormanda odun kesiyorum. Her ayın sekiz gününü de Georgetown'da geçiriyorum. Büyük umutsuzluklar içindeyim.

— Ya sen?

— Ben kelebek topluyorum. Ormanda kelebek avlıyor, çeşitli kelebekler toplayınca bunları camlayıp satıyorum.

Ötekiler rıhtımda hamallık yapıyor. Hepsi de bir iş tutmuş ama, ekmeklerini güç çıkarıyorlar. «Zor olmasına zor ya, hiç olmazsa özgürlüğümüz var, diyorlar. Özgürlük o kadar iyi şey ki.»

Bu akşam, sürgünden kaçanlardan, Faussard adlı biri bizi görmeye geldi. Herkes içki ısmarlıyor. Demerara ırmağının ağzında torpillenerek batan, boksit dolu bir Kanada gemisindeymiş. Deniz kazasına uğrayıp kurtulduğu için tazminat almış. Mürettebatın büyük çoğunluğu kazada boğulmuş. Faussard, her nasılsa bir filikaya çıkacak sırayı bulmuş. Gemiyi torpilleyen Alman denizaltısının su yüzüne çıkıp kendileriyle konuştuğunu anlatıyor. Boksit dolu kaç geminin limanda beklediğini sormuşlar. Bunlar da: «Bilmiyoruz» cevabını vermişler. Soruyu soran adam basmış kahkahayı: «Daha dün, Georgetown'un... sinema-

sındaydım, demiş. İşte biletimin yarısı da burada.» Sonra ceketinin iç cebini göstermiş. «Nah, bu elbise de Georgetown'dan.» Aramızdakilerden, bu olaya «palavra» diyenler var. Faussard yemin billah ediyor. Denizaltı, kendilerini hangi geminin bile kurtaracağını söylemiş. Gerçekten de Almanların adını verdiği gemi kurtarmış onları.

Herkes hikâyesini anlatıyor. Yıllar boyu Haller'de yaşamış bir Parislinin yanma düştüm. «Lombard sokağından küçük Louis», diye tanıtıyor kendini.

— Azizim Kelebek, anafordan geçinmenin yolunu bulmuştum. Gazetelerde, «İngiliz kral ya da kraliçesi uğruna» ölen bir Fransızın adı çıktı mı hemen bir mezarcıya koşuyordum. Sonra torpillenen geminin adını, nerede torpillendiğini ve ölenin adını boyayla yazdığım bir mezar taşı önünde resim çektiriyordum. Ardından zengin İngiliz villalarını dolaşıyor, İngiltere uğruna şehit düşen Fransızın mezarını yaptırmak için para yardımı istiyordum. Geçen haftaya kadar işim tıkırında gitti. Derken ölenler arasında adına raslanan bir Brötanyalı deyyus, sağ salim çıkageldi! Her yerde sapasağlam olduğunu ve benim hayatta mezarcıya bir kuruş ödemediğimi bağıra bağıra söyleyerek beşer dolarını kestiğim bir kaç zengin karıya da uğradı mı sana! Yaşamak için artık başka bir dümen bulmam gerekiyor, bu yaşta da çalışamam ya!

İçkinin yardımıyla, bizden başka kimsenin Fransızca bilmediğini sanan dostlar, en akıl almaz hikâyeleri sıralıyorlar:

— Ben, diyor biri, balatadan bebek ve bisiklet elcikleri yapıyorum. Ama küçük kızlar bebekleri güneşe bıraktı mı, hepsi eriyor ve biçimsizleşiyor. Bir sokağa ikinci kez girdim mi kıyamet kopuyor. Bir yıldan beri, gündüzleri, Georgetown'un yarısından uzak duruyorum. Bisikletçiler için de durum aynı. Bisikletini güneşe bırakan tekrar üstüne atladı mı, sattığım balata elcikler ellerine yapışıveriyor.

— Ben, diyor bir başkası, ucunda zenci kafaları bulunan balata kamçılar yapıyorum. Denizcilere de Mers el-Kebir'den kurtulduğumu ve benden bir şey satın almak zorunda olduklarını söylüyorum. Onda sekizi de alıyor.

Bu çağdaş mucizeler panayırı beni eğlendiriyor, aynı zamanda da ekmeğin aslan ağzında olduğunu gösteriyor.

Biri tezgâhtaki radyoyu açıyor. De Gaulle'ün çağrısı duyuluyor. Londra'dan, sömürgelerde ve deniz aşırı ülkelerde yaşayan Fransızları yüreklendiren bu Fransız'ın sesini herkes dinliyor. De Gaulle'ün çağrısı çok duygulandırıcı, kimse ağzını açmıyor. Derken, kafayı iyice tütsüleyen azılılardan biri yerinden fırlayıveriyor:

— Vay anasını be! diyor. Amma da iş! İngilizceyi bir çırpıda öğrendim, Çörçil'in her söylediğini anlıyorum!

Kimse, sarhoşluktan ötürü düştüğü hatayı düzeltmeye kalkmıyor. Millet basıyor kahkahayı.

Evet, hayatımı kazanmak için ilk denemeleri yapmalıyım, diğerlerinden gördüğüm kadarıyla da bu iş kolay olmayacak. Pek endişeli de değilim aslında. 1930 - 1942 yılları arasında, kimseye ihtiyaç duymadan yaşamak için gerekli sorumluluk ve becerikliliği yitirdim. Yemek, giyim, kira derdi olmadan, uzun süre tutuklu kalmış; evrilip çevrilmiş, itilip kakılmış, kendiliğinden bir şey yapmamış ve çeşitli emirleri düşünmeden uygulamak zorunda bırakılmış; birkaç hafta içinde kendini kocaman bir şehrin sokaklarında bulmuş, kaldırımlarda kimseye çarpmadan yürümeyi, bir sözüyle önüne yemek ve içki getirilmesine alışmayı yeniden öğrenmesi gereken kişinin, yaşamağa da yeniden alışması zorunludur. Örneğin, hiç beklenmedik tepkilerle karşılaşmak mümkün. Bu azılıların, sürgünlerin, cezaevi kaçkınlarının, konuştukları Fransızca'ya yığınla İngilizce ve İspanyolca sözcük katan adamların arasında oturmuş hikâyelerini can kulağıyla dinlerken, birden kenefe gitme ihtiyacı duydum. Pek inanılır gibi değil ama, bir an, izin almak için gözlerimle gardiyanı aradım. Çok kısa sürdü bu, kendime geldiğimde tuhaf oldum: Kelebek, işeyecek ya da başka şey yapacaksan artık kimseye sormak zorunda değilsin.

Sinemada da, yer gösteren kadın bize iki koltuk ararken, birden: «Yalvarırım benim için rahatsız olmayın, en ufak ilgiyi hak etmeyen zavallı bir mahkûmum ben,» diyesim geldi. Sinema ile bar arasında yürürken, sık sık dönüp arkama bakıyordum. Bu eğilimi çok iyi bilen Guittou:

— Ne dönüp bakıyorsun arkana? diye sordu. Aynasızın peşinden gelip gelmediğini mi anlamak istiyorsun? Burada aynasız maynasız yok dostum, hepsini kürekte bıraktın.

Azılıların renkli dilinde, kürek mahkûmu kazağını çıkartmak gerektiği söylenir. Mahkûm elbisesi bir simgedir ancak. Yalnız kazağı değil daha da öte, insana kara çalan o izi, ruh ve beyinden de söküp atmak zorunludur.

Tertemiz giyimli, zenci - İngiliz polislerinden kurulu bir devriye bara giriyor. Masa masa dolaşıp kimlik kartlarını soruyorlar. Bizim masamıza vardıklarında, şefleri dikkatle yüzüme bakıyor. Tanımadığı bir tek kişi buluyor, o da benim.

— Lütfen kartınızı verir misiniz bayım?

Uzatıyorum kartımı, bir göz atıp geri veriyor:

— Sizi tanımıyorum, özür dilerim. Georgetown'a hoş geldiniz. Sonra da çekip gidiyor.

Polis gittikten sonra, Savoieli Paul ekliyor:

— Valla, bu rozbifler nefis herifler. Yüzde yüz güvendikleri yabancılar, biz kürek kaçkını Fransızlar, İngiliz yetkililerine kürekten tüydüğünü ispatladın mı, hemen özgürlüğüne kavuşursun.

Eve geç döndüğümüz halde, sabahın yedisinde liman kapısındayım. Yarım saate varmadan, Cik-Cik'le Tek Kollu sabah toplanan taze sebzeler, yumurtalar ve tavuklarla dolu arabayı sürerek çıktılar ortaya. Kendilerine işi gösteren hemşerilerinin nerede olduğunu sordum. Cik-Cik:

— Dün öğretti öğreteceğini, dedi. Artık kimseye ihtiyaç yok.

— Malları uzaktan mı getiriyorsunuz?

— Evet, yol iki buçuk saatten fazla sürüyor.

Cik-Cik, sanki kırk yıldır Georgetown'da yaşıyor. Sıcak çay ve peksimet bulup getiriyor. Arabanın yanında kaldırıma ilişip, müşterileri beklerken kahvaltı ediyoruz.

— Dünkü Amerikalılar gelir mi sence?

— Geleceklerini sanıyorum. Gelmezlerse malı başkalarına satarız.

— Fiyatlarını nasıl koyuyorsunuz?

— Ben fiyat söylemiyorum ki. Alıcı çıktı mı: Sen ne verirsin? diye soruyorum.

— İngilizce bilmiyorsun ama.

— İngilizce bilmiyorsam, ellerimi ve parmaklarımı oynatabiliyorum ya. Yetip artıyor bile.

— Hem, diyor Cik-Cik, sen mal alıp satacak kadar İngilizce biliyorsun.

— Evet ama, önce senin bu işi nasıl becerdiğini görmeliyim.

Beklememiz uzun sürmüyor, koca bir cip duruyor yanımızda. İçinden bir şoför, bir çavuş, iki de deniz eri iniyor. Çavuş arabalara çıkıp salataları, patlıcanları ve diğer sebzeleri inceliyor. Hepsine baktıktan sonra tavukları elliyor.

— Kaç para istiyorsun? Ve pazarlık başlıyor.

Amerikalı denizci burnundan konuşan bir herif. Söylediklerinin tek kelimesini anlamıyorum, Cik-Cik de Çince - Fransızca karışımı bir dille derdini anlatmaya çalışıyor. Anlaşamadıklarını görünce Cik-Cik'i kenara çekiyorum.

— Kaç para harcadın?

Ceplerini karıştırıp on yedi dolar buluyor.

— Yüzseksenüç dolar, diyor sonra.

— O kaç para veriyor?

— Yanılmıyorsam iki yüz on, yetmez.

Çavuşa doğru yürüyorum. İngilizce bilip bilmediğimi soruyor. Biraz biliyorum işte.

— Ağır ağır konuşun lütfen, diyorum.

— Okey.

— Kaç para veriyorsunuz? Hayır, iki yüz ona olmaz. İki yüz kırk dolar.

İstediğimiz parayı kabul etmiyor.

Gitme numarası yapıyor, geri dönüyor, tekrar yanımızdan ayrılıp cipe biniyor ama numara yaptığını hissediyorum. Tekrar arabadan indiğinde, ince kumaşların altında göğüsleri görünen güzel Hintli komşularımız yaklaşıyor. Herhalde uzaktan bizi gözetlemiş olacaklar ki, tanımazlıktan geliyorlar. Biri arabaya çıkıp mallara baktıktan sonra:

— Hepsine ne istiyorsunuz? diye soruyor.

— İki yüz kırk dolar.

Amerikalı hemen cebinden iki yüz kırk doları çıkarıp Cik-Cik'e uzatıyor ve kızlara, malı kendilerinden önce kapattığını söylüyor. Güzel komşularımız gitmeyip Amerikalıların malları arabadan indirerek cipe yüklemelerini seyrediyorlar. Son anda, denizcilerden biri, domuzu da pazarlığa dahil sanıp kucaklayıveriyor. Tabii Cik-Cik, do-

muzun götürülmesine razı değil. Tartışma uzuyor, domuzun pazarlığa dahil olmadığını bir türlü anlatamıyoruz.

Hintli kızlarla konuşmak istiyorum, çok güç. Onlar da bir şey anlamıyorlar. Amerikalılar domuzu bırakmıyor. Cik-Cik parayı geri vermiyor, iş çığırından çıkıp kavgaya dönüşecek. Tek Kollu, arabadan bir odun kapıp hazırlığa başlamış bile. Tam o sıra, bir Amerikan askerî polis cipi geçiyor yanımızdan. Çavuş ıslık çalıyor, araba yaklaşıyor. Cik-Cik'e parayı iade etmesini söylüyorum, razı gelmiyor. Denizciler domuzu kapmış, geri vermiyorlar. Cik-Cik cipin önünde durmuş, gitmelerine engel oluyor. Gürültülü olay yerinin çevresinde büyük bir meraklı kalabalığı oluşuveriyor. Amerikan polisi Amerikalılara hak veriyor, hem onların da söylediklerimizden bir şey anladığı yok. Polis de, denizcileri kazıklamaya kalktığımıza gerçekten inanmış.

Ne yapacağımı bilmez halde düşünürken, Martiniquelinin verdiği «Mariner Club»ün telefon numarasını hatırlıyorum. Hemen polise uzatıp: «Tercüman» diyorum. Birlikte telefona yürüyoruz. Numarayı çeviriyorum, talihim varmış ki bizim De Gaulle'cü dostu buluyorum. Kendisinden, domuzun pazarlığa dahil edilmediğini, evcilleştirilmiş olduğunu, Cik-Cik için bir köpekten farkı bulunmadığını, pazarlığa girmediğini Amerikalılara söylemeyi unuttuğumuzu polise anlatmasını rica ediyorum. Sonra telefonu polise veriyorum. Üç dakika, polisin her şeyi anlamasına yetiyor. Domuzu kendisi Amerikalılardan alıyor ve Cik-Cik'e uzatıyor. Bizimki de, büyük bir mutlulukla sevgili domuzunu kucaklayıp hemen arabaya götürüyor. Olay tatlıya bağlandı, Amerikalılar çocuk gibi gülüyorlar. Herkes işine gidiyor, neyse ki tatsızlık olmadı.

Akşam, bu hikâyeyle pek eğlenen Hintli kızlara teşekkür ediyoruz.

Üç aydır Georgetown'dayız. Bugün, Hintli dostlarımızın evinin yarısını tuttuk ve yerleştik. İki geniş ve aydınlık oda, bir yemek odası, küçük bir mutfak, ucunda ahır diye kullanılabilecek bir sundurmanın da bulunduğu koca avlu. Arabayla eşek sundurmanın altında. Ucuza aldığım koca bir yatakta, tek başıma yatacağım. Şiltem de pek güzel. Yan odada bizim Çinli dostlar iki ayrı yatakta yatıyorlar. Ayrıca bir masa, altı iskemle, dört tane de ar-

kalıksız sandalyemiz var. Mutfakta, gerekli bütün mutfak araçları mevcut. Guittou ve dostlarına, konukseverliklerinden ötürü teşekkür edip, Cik-Cik'in ifadesiyle kendi evimizę yerleşiyoruz.

Sokağa bakan yemek odasının penceresi önünde, Hintli kızların armağanı bir kamış koltuk duruyor. Yemek masasının üstündeki cam vazonun içinde de, Cik-Cik'in getirdiği çiçekler.

Basit fakat temiz, aydınlık, üç aylık ortak bir çalışma sonucu elde edilmiş bu ilk evim kendime ve geleceğime duyduğum güveni arttırıyor.

Yarın pazar, satış yok. Bütün gün boşuz. Evimizde Guittou ve arkadaşlarıyla Hintli kızlar ve erkek kardeşlerine bir yemek vermeyi kararlaştırıyoruz. Baş komşumuz, Cik-Cik'e ve Tek Kollu'ya yardım eden, onlara eşekle arabayı armağan eden, ilk işimizi başlatmak için iki yüz dolar borç veren Çinli.

Cik-Cik çok sevdiği domuzundan sonra bana bağlı. Bana özenle bakıyor. Üçümüzün içinde en iyi giyinen benim, sık sık eve, benim için aldığı bir gömlek, bir kravat, bir pantolonla dönüyor. Bütün bunları da, kendi payına düşen paradan alıyor. Cik-Cik'in sigarası yok, içkiyi pek az içiyor, tek tutkusu kumar. Tek düşüncesi de, yeterince para toplayıp Çinlilerin kulübünde oyuna girmek.

Sabah aldığımız malları satmakta en ufak güçlük çekmiyoruz. Alım - satım işini görecek kadar İngilizce öğrendim. Her gün, yirmi ilâ otuz beş frank kazanıyoruz. Bu para az ama, kısa sürede hayatımızı kazanmanın yolunu bulduk, üçümüzü de pek sevindiriyor. Pazarlığı daha iyi becerdiğim, daha ucuz fiyatlarla mal aldığım halde, çoğu kere sabahları onlarla gitmiyorum. Ama satış işi hep benim üzerimde. Gemileri için mal almak üzere karaya inen pek çok Amerikalı ve İngiliz denizci beni tanıyor. Akıllı uslu, işi pek gürültüye boğmadan pazarlık ediyoruz. Amerikalıların subay kantininde görevli, iri yarı İtalyan asıllı bir levazımcı var ki benimle durmadan İtalyanca konuşuyor. Kendisine hep anadilinde cevap verdiğim, pazarlığı da uzatmadığım için pek mutlu. Dönüp dolaşıyor, başlangıçta istediğim parayı verip, malları alıyor.

Sabahın sekiz buçuğunda eve dönüyoruz. Hafif bir yemek yedikten sonra, Cik-Cik'le Tek Kollu yatıyorlar. Ben

Guittou'yu görmeye gidiyorum, ya da güzel Hintli komşularımız konuk geliyorlar. Ev işi pek yüklü değil: Ortalığı süpürmek, çamaşır yıkamak, yatak yapmak, evi temiz tutmak güzel Hintli komşularımızın elinden çok iyi geliyor. Karşılığında da onlara, günde iki dolar ödüyoruz. Gelecek kuşkusu duymadan, özgür yaşamanın değerini artık çok iyi biliyorum.

Hintli Ailem

Bu şehirde en çok kullanılan taşıt bisiklet. Rahatça her yere gidebilmek için ben de bir bisiklet aldım. Şehir ve çevresi dümdüz olduğundan, güçlük çekmeden uzun yolculuklara çıkabiliyorum. Bisikletin önünde ve arkasında iki arkalık var. Kırk yıllık Georgetownlular gibi, önümde ve arkamda iki kişiyi rahatlıkla taşıyabiliyorum.

Haftada en az iki kere, güzel Hintli komşularımla birer ikişer saatlik gezilere çıkıyoruz. Sevinçten çılgına dönüyorlar, gencinin yavaş yavaş bana tutulduğunu da hissediyorum.

Şimdiye. kadar hiç görmediğim babası, dün geldi. Epey yakınımızda oturduğu halde bize hiç uğramamıştı, sadece kızların erkek kardeşlerini tanıyordum. Upuzun, kar gibi beyaz sakallı bir ihtiyar bu. Saçları da plâtin renginde, zeki ve soylu bir alnı var. Hintçe'den başka dili konuşmuyor, kızı tercümanlık yapıyor. Beni evine davet ediyor. Küçük prenses adını verdiği kızının aracılığıyla, evin bisikletle pek fazla sürmediğini anlatıyor. Yakında kendisini görmeye geleceğime söz veriyorum.

Çay içip pasta yedikten sonra, evi ayrıntılarıyla inceleyip gidiyor. Küçük prenses babasının ziyaretine ve bizden memnun ayrıldığına pek seviniyor.

Otuz altı yaşındayım, sağlık durumum da oldukça iyi. Kendimi çok genç hissediyorum, neyse ki herkes de beni genç buluyor. Dostlarım, otuzdan fazla göstermediğimi söylüyorlar. Oysa on dokuz yaşındaki bu küçük kız ırkının güzelliğine sahip, düşüncelerinde de çok sakin ve kaderci. Bu eşsiz kızı sevmek, onun tarafından sevilmek benim için Tanrı'nın en büyük armağanı olacak.

Kızkardeşini de alıp çıktığımızda, hep öndeki arkalı-

ğa yerleşiyor. Dimdik oturduğunda, pedallara iyice basmak için öne eğilince yüzüne çok yaklaştığımı biliyor. Başını arkaya atınca incecik kumaşın altındaki çıplak göğüslerini, bütün güzelliğiyle seçebiliyorum. Bu yakınlaşmalar sırasında, iri kara gözleri alev alev yanıyor, çay rengi teninin üstünde koyu kırmızı dudakları öpülmek istercesine aralanıyor. Nefis, pırıl pırıl dişleri bu eşsiz ağzı süslüyor. Bazı sözleri öyle bir söyleyişi, yarı aralık ağzından minicik pembe dilinin ucunu bir çıkarışı var ki; bizlere Katolik mezhebini aşılayan azizlerin önde gelenlerini bile baştan çıkarır.

Bu akşam birlikte sinemaya gidiyoruz, kızkardeşi başının ağrısını bahane ederek gelmiyor. Bu baş ağrısı bizi başbaşa bırakmak için bir numara, farkındayım. Ayak bileklerine kadar inen beyaz muslin bir elbiseyle çıkageliyor, yürürken üç gümüş bilezikle çevrili ayak bilekleri ortaya çıkıyor. Yaldızlı bir atkısı, baş parmağını kavrayan sandallar var ayağında. Bu sandallarla ayakları pek zayıf görünüyor. Sağ burun deliğine, minicik bir altın deniz kabuğu yerleştirmiş. Başına sardığı muslin atkısı kısa, omuzlarından biraz aşağı iniyor. Sırmalı bir kurdele, bu atkıyı başına sarıyor. Kurdeleden alnının ortasına rengârenk taşlarla süslü üç ince iplik sarkıyor. Güzel bir süs bu, biraz sallandı mı alnındaki masmavi döğmeyi ortaya çıkarıveriyor.

Bütün Hintliler, Cik-Cik ve Tek Kollu, mutluluğumuzu ortaya koyduğumuz için sevinçli yüzlerle sinemaya gidişimizi izliyorlar. Hepsi sinemadan nişanlı döneceğimizi biliyor sanki.

Güzel Hintlimi, yastıklı arkalığa iyice yerleştirdikten sonra şehrin göbeğinin yolunu tutuyoruz. Caddenin iyi aydınlatılmamış bir köşesinde, bisiklet kendiliğinden giderken bu eşsiz kız, dudaklarıma hafif ve kaçamak bir öpücük konduruyor. Kızın benden önce harekete geçmesine o kadar şaşırıyorum ki, bisikletten düşecek gibiyim.

Elele, salonun en arka sırasına oturmuşuz. Ona ellerimle hitap ediyorum, o da bana cevap veriyor. Hiç dikkat etmediğimiz bir filmin gösterildiği bu sinema salonundaki ilk aşk düomuz baştan sona sessiz. Parmakları, bakımlı ve cilâlı tırnakları, avucunun içini avucuma bastırması bir şarkı gibi, bana duyduğu sevgiyi ve benim olmak

isteğini sözlerinden çok daha iyi anlatıyor. Başını omuzuma koydu, saf yüzüne öpücükler kondurma fırsatını buluyorum.

Utangaç, açılmak için uzun zaman gerektiren aşk kısa sürede büyük bir ihtiras halini alıyor. Benim olmadan önce, Fransa'da bir kadınla evli bulunduğumu ve kendisiyle evlenemiyeceğimi anlattım. Bu, en fazla bir gün keyfini kaçırıyor. Bir gece, bende kalıyor. Gerek kardeşleri, gerekse Hintli komşularımıza göre en iyisi birlikte babasının evinde oturmamızmış. Kabul ediyor ve genç bir Hintli kızla yaşayan babasının evine yerleşiyorum. Bu kız, yaşlı adamın uzak bir akrabası, hem ona hizmet ediyor, hem de ev işlerini görüyor. Ev, Cik-Cik'in oturduğu yerden pek uzak değil, beş yüz metre kadar ötede. Dolayısıyla iki Çinli dost her akşam bize uğruyor, birlikte bir saat gevezelik ediyoruz. Çoğu kere yemeği de bizle yiyorlar.

Limanda sebze satışına devam ediyoruz. Saat altı buçukta evden çıkıyorum, küçük Hintlim de çoğu kere benimle geliyor. Sıcak çay dolu termos, bir kavanoz reçel ve kızarmış ekmek deri çanta içinde, Cik-Cik'le Tek Kollu'yu bekliyor. Bu kahvaltıyı elceğiziyle hazırlıyor, gözünde bir çeşit dinsel tören halini alan bu hazırlığı kimseye bırakmak istemiyor. Dördümüz, günün ilk yemeğini mutlaka birlikte yiyoruz. Çantasında gereken her şey var: Kenarı dantelli küçük sofra örtüsünü çıkarıp bir fırçayla süpürüp temizlediği kaldırıma yayıyor, örtünün üstüne çay fincanlarını yerleştiriyor. Sonra da kaldırıma oturup, ciddi ciddi kahvaltı ediyoruz.

Salonda oturur gibi kaldırıma çöküp kahvaltı etmek pek matrak, ama sevgilimle Cik-Cik bu işi hiç yadırgamıyorlar. Gelip geçenlere de aldırış etmeyip, böyle kahvaltı etmeyi doğal sayıyorlar. Onu üzmek istemiyorum. Bize hizmet edip ekmeklerin üstüne marmelât sürmek kızı öyle sevindiriyor ki, kahvaltıdan vazgeçsem çok kırılacak.

Geçen cumartesi başımdan geçen bir olay, esrarı aydınlatan anahtar oldu. Gerçekten, iki aydan beri birlikte yaşıyoruz ve sevgilim, bana sık sık altın veriyor. Bu altınlar da hep, kırık mücevher parçaları: Bir altın halkanın yarısı, tek bir küpe, bir zincir parçası, bir madalya ya da altın paranın yarısı. Yaşamak için bu altınlara ihti-

yaç duymadığımdan, satmamı söylediği halde, bir kutuda saklıyorum. Aşağı yukarı dört yüz gram altınım birikiyor. Bu altınların nereden geldiğini sorduğumda koluma giriyor, beni öpüyor ama en ufak bir açıklamada bulunmuyor.

Ama cumartesi sabahı saat onda, sevgilim bisikletimle babasını bir yere götürmemi istiyor: «Babam, diyor, sana yolu gösterecek. Ben evde kalıp, ütü yapacağım.» Bu iş beni huylandırıyor ama, ihtiyarın uzakta oturan birini görmeye gideceğini sanarak hemen kabul ediyorum.

Önüme oturuyor, Hintçe'den başka dil bilmediğinden konuşmuyor, koluyla geçeceğimiz yerleri işaret ediyor yalnız. Deniz kıyısında zengin bir mahalleye varıyoruz. Her yan güzel villâlarla dolu. «Kayınpeder» in bir işaretiyle duruyor ve çevreme göz atıyorum. Uzun ceketinin altından yuvarlak bir beyaz taş çıkarıyor, bir evin ilk basamağına eğiliyor. Taşı basamağın üzerine yavarlayarak şarkı söylüyor. Birkaç dakika sonra, Hintliler gibi giyinmiş bir kadın evden çıkıyor, bizimkine yaklaşıyor, hiç konuşmadan bir şey veriyor.

Evden eve, aynı şey, akşamın dördüne kadar tekrarlanıyor. Epey uzun hikâye, bir şey anladığım da yok. Son evde, beyaz giysili bir adam geliyor yanına. Koluna girip kaldırıyor, evine götürüyor. İçerde bir çeyrek saat kadar kalıyorlar, sonra yine aynı adamla birlikte görünüyorlar. Ayrılmadan adam «kayınpederin» alnını, daha doğrusu beyaz saçlarını öpüyor. Eve dönüyoruz, bütün gücümle pedallara basıp bir an önce eve varmak istiyorum, saat dört buçuğu buldu.

Neyse, hava kararmadan evdeyiz. Güzel sevgilim İndara önce babasını odasına götürüyor, sonra boynuma atılıp beni öpücüklere boğuyor ve yıkanmam için duşa sürüklüyor. Tertemiz çamaşırlar beni bekliyor, yıkanıp traş olduktan ve üstümü değiştirdikten sonra yemeğe oturuyorum. Her zamanki gibi, bana eliyle hizmet ediyor. Onu sorguya çekmek istiyorum ama, ortalıkta dolanıp duruyor, meşgul görünüyor, soruları cevaplandırmakta mümkün olduğu kadar ağırdan alıyor. Meraktan yanıp, tutuşuyorum. Yalnız, bir Hintli ya da Çinliyi fazla sıkıştırmamak gerektiğini de biliyorum. Sorguya başlamadan önce, mutlaka belirli bir sürenin geçmesini sabırla bekle-

mek zorunlu. Bu sürenin sonunda kendiliklerinden konuşuyorlar; çünkü sırlarını öğrenmek için sabırsızlandığınızı biliyor ve güvenilir biri olduğunuza inanırlarsa bir şey gizlemiyorlar. İndara ile de durum aynı.

Yatıp, uzun uzun seviştikten sonra, alev alev yanan yanağını koltuğuma yerleştirdiğinde yüzüme bakmadan anlatıyor:

— Biliyor musun sevgilim, babam altın aramaya çıktığında kimseye kötülük etmez, tam tersini yapar. Önünde taşını gezdirdiği evi korumaları için bütün ruhları çağırır. Teşekkür etmek isteyen ev sahipleri de ona altın verirler. Bizim doğduğumuz yer olan Java'nın çok eski bir geleneğidir bu.

Küçük prensesimin anlatacakları bu kadar. Ama bir gün, pazarda, kız arkadaşlarından biri benimle konuşuyor. O sabah ne İndara, ne de Çinli dostlar var henüz ortada. Sevgilim gibi Javalı olan genç kız bana bambaşka şeyler anlatıyor:

— Sihirbazın kızıyla yaşadığına göre neden çalışıyorsun? Yağmur yağdığı günler bile seni erken kaldırmaya utanmıyor mu? Babasının kazandığı altınla, hiç çalışmadan yaşayabilirsin. Seni sevmeyi bilmiyor, sevse bu kadar erken kaldırmazdı.

— Babası ne yapar? Anlat, bir şey bilmiyorum.

— Babası Java'nın büyük sihirbazlarındandır. İsterse ölümü senin ve ailenin üstüne çeker. Tılsımlı taşıyla yaptığı büyüden kurtulmanın tek yolu, ona istediği kadar altın vermektir. O zaman taşı, ölümü çağırmak için yaptığının ters yönünde yuvarlar. Bütün büyüleri bozar, evde yaşayanlar için sağlık ve uzun ömür çağırısında bulunur.

— Doğrusu, İndara'nın bana anlattıklarına pek benzemiyor.

İkisinden hangisinin haklı olduğunu anlamaya karar veriyorum. Birkaç gün sonra, uzun sakallı «kayınpederimle» birlikte, Penitence Rivers'ten geçip Demerara'ya dökülen bir akarsuyun kıyısındayım. Hintli balıkçıların yüzü beni yeterince aydınlatıyor. Her biri ona bir balık verip mümkün olduğu kadar hızla kıyıdan uzaklaşıyor. Anladım. Yalancı birini sorguya çekmenin artık gereği yok.

Sihirbaz kayınpederim, aslında beni hiç rahatsız etmiyor. Benimle Hintçe konuşuyor, söylediklerinin bir par-

çasını da anladığımı sanıyor. Oysa ne dediğini bir türlü kavrayamıyorum. Bunun da iyi bir yanı var: Fikir birliğine varmamak mümkün değil. Her şeye rağmen bana iş de buldu: On üç ile on beş yaş arasındaki bütün kızların alnına döğme yapıyorum. Ara sıra bu kızlar bana göğüslerini açıyor, bu göğüslere yeşil, pembe, mavi çiçek ya da yapraklar yapıyor, uçlarını da çiçeğin tam ortasında bırakıyorum. Acıya dayanıklı olanlar göğüs uçlarına kanarya sarısı bir daire yaptırıyorlar (bu gerçekten çok can acıtan bir şey). Pek azı da, tam ucunu sarıya boyatıyor.

Evin önüne astığı Hintçe tabelâda, söylentiye göre şunlar yazılı: «Döğme sanatkârı - Ehven fiyatlar - Garantili iş.» Döğmecilik iyi para getiriyor, dolayısiyle bu işin bana iki büyük faydası var. Hem Javalı kızların güzel göğüslerini bol bol seyrediyorum, hem de neşeli mangır alıyorum.

Cik-Cik limanın yakınında satılık bir lokanta buldu. Haberi öğünerek veriyor, lokantayı satın almamızı teklif ediyor. Fiyat pek yüksek değil, sekiz yüz dolar. Sihirbazın altınını satıp üstüne de biriktirdiğimiz paraları koyarsak lokantayı satın alabiliriz. Gidip bir göz atıyorum. Lokanta dar bir sokakta, ama limana çok yakın. Günün her saatinde dolup taşıyor. Siyah - beyaz çinilerle döşeli, oldukça geniş bir salonu var. Sağında ve solunda sekizer masa. Ortadaki yuvarlak masaya da mezeler ve meyvalar konabilir. Mutfak büyük, rahat ve aydınlık. İki büyük fırınıyla iki de kocaman ocağı var.

Lokanta ve Kelebekler

Lokantayı satın aldık. Elimizdeki altını İndara sattı. Babası, ikimiz için kızına verdiği altınları şimdiye kadar okutmayışımıza pek hayret etti.

— Altınları, hayrını göresiniz diye sizlere verdim, dedi. İkinizindir, ne yapacağınızı bana sormayın. Ne isterseniz onu yapın.

«Büyücü kayınpeder» o kadar da kötü değil. Kızı ise gerek sevgili, gerek eş ve gerek arkadaş olarak üstün sınıftan. Kavga etmemiz sözkonusu değil, ne dersem evet

cevabını alıyorum çünkü. Yalnız ırkdaşlarının göğüslerini kurcaladığımda biraz suratı asılıyor.

Artık, Georgetown'un göbeğindeki Water Street'te, Victory lokantasının patronuyum. Cik-Cik yemek yapacak, hem mesleği, hem bu işi çok seviyor. Tek Kollu da alış-verişi üzerine alıyor, ayrıca da bir çeşit Çin makarnası olan «Chow Mein» pişirecek. Tek Kollu'nun yemeği şöyle hazırlanıyor: Un, bir sürü yumurta sarısıyla karıştırılıp yoğruluyor. Damla su katılmadan, uzun uzun işleniyor. Bu hamuru yoğurmak çok zor; öyle ki, Tek Kollu masanın ortasına çaktığı bir oklavaya bacağıyla basıp âdeta üzerinde tepiniyor. Ama bu sert hamur, böylesine büyük bir güçle yoğrulduğunda hafif ve nefis bir şey oluyor. Sonunda katılan bir parça tereyağ, nefis tadının tamamlayıcısı.

Bizden önce topu atan bu lokanta, kısa sürede büyük üne erişiyor. Daya adında genç ve çok güzel bir Hintli kızın yardımıyla, İndara, Çin mutfağını tatmaya gelen sayısız müşteriye hizmet ediyor. Azılılardan kaç kişi varsa, hepsi uğruyor lokantaya. Parası olan ödüyor, olmayan bedavadan karnını doyuruyor. «Açlık çekenlerin karnını doyurmak insana uğur getirir», diyor Cik-Cik.

Bu işin tek sakıncası var: İndara ile öbür kızın müşterilerde uyandırdığı ilgi. Elbiselerinin incecik kumaşı altında çıplak göğüsleri olduğu gibi görünüyor. Üstelik elbiselerinin eteğini de kalçalarına kadar yırtmaçlı yaptırıyorlar. Bazı hareketleri yaparken, etek neredeyse bellerine çıkıyor, Amerikalı, İngiliz, Kanadalı, Norveçli denizciler, görüntüyü kaçırmamak için, bazan günde iki kere lokantada yemek yiyorlar. Dostlarım bizim lokantaya «röntgenciler lokantası» adını taktılar. Ben patronum, herkes de «patron» diyor. Para kasamız filân yok, garsonlar parayı bana getiriyorlar, ben de cebime atıyor, gerektiğinde üstünü veriyorum.

Lokanta akşamın sekizinden sabahın beşine, altısına kadar açık. Tabiî sabahın üçünde, neşeli bir gece geçiren mahallenin bütün orospularının, dostları ya da müşterileriyle piliç ve fasulye filizi salatası yemek için lokantaya dolduğunu söylemek gereksiz. Lokantada özellikle İngiliz birası, viski, mahallî bir içki olan şeker kamışından yapılma rom da içilebiliyor. Özellikle bu rom, soda ya da

koka-kola ile çok iyi gidiyor. Bütün kaçak Fransızların buluşma yeri bizim lokanta olduğundan bütün azılı ve kaçak kolonisinin sığınağı akıl hocası, ihtilâfları halleden kişisi ve sırdaşı haline geldim.

Bu iş, ara sıra başıma dert açıyordu aslında. Bir kelebek koleksiyoncusu, bana, ormanda kelebek avlama yöntemlerini anlatmıştı. Kelebek biçiminde bir karton kesiyor, üstüne de yakalamak istediği kelebeğin kanatlarını yapıştırıyordu. Bu karton, bir metre uzunluğundaki bir sopanın ucuna çakılır, ormanda ava çıktığında sopayı hep sağ eline alarak oynatır ve sahte kelebeğin uçtuğu izlenimini uyandırırdı. Genellikle de, güneşin nüfuz edebildiği açıklıklarda dolaşırdı. Her türün açılıp kovalanacağı saatleri biliyordu. Öyle kelebek türleri vardı ki, kırk sekiz saat yaşardı, yeni havalanan kelebekler bu aydınlığa doğru atılır, mümkün olduğu kadar kısa zamanda kendilerine bir sevgili bulup sevişmenin yollarını ararlardı. Sahte kelebeği de görünce, epey uzaktan üstüne atılıverirlerdi. Sahte kelebek erkekse, kozunu paylaşmak için gelen bir erkek kelebek çıkardı. Avcı ise sol elinde küçük bir ağla bekler, kelebeği yakalayıverirdi.

Filenin ağzı kendiliğinden kapandığı için, avcı diğerlerinin kaçmasından korkmadan avlanmaya devam ederdi.

Sahte kelebek, dişi bir kelebeğin kanatlarından meydana gelmişse, erkekler, bu kez de sevişmek için üstüne atılırlar ve sonuç değişmezdi.

En güzel kelebekler gece kelebekleriydi. Ama çoğu kere sağa sola çarptıklarından, kanadı sağlam bir gece kelebeğine raslamak güçtü. Büyük çoğunluğunun kanatları parçalanmış olurdu. Bu gece kelebekleri için, avcı, bir ağacın tepesine çıkar ve çerçevelediği beyaz kumaşın ardına karpit lâmbası tutardı. İki kanat ucunun arası on beş - yirmi santimi bulan büyük gece kelebekleri gelir beyaz kumaşa yapışıverirlerdi. Yapılacak iş, onları ezmeden üstlerine basıp çabucak boğmaktı. Boğulurken debelenmelerine de engel olmak gerekiyordu, çünkü debelenince kanatları zedelenir ve değerleri düşerdi.

Bir vitrin içinde, küçük kelebek, sinek, yılan ve yarasa koleksiyonları bulunduruyordum. Maldan çok, alıcısı vardı. Tabiî fiyatlar da epey yüksekti.

Amerikalının biri, arka kanatları çelik mavisi, üst

kanatları da açık mavi bir kelebek istemişti. Bu türden bir hünsa kelebek bulursam, bana beş yüz dolar vereceğini de söylemişti.

Kelebek avcısı dostumla konuşurken bir keresinde bu tür kelebeklerden yakaladığını anlattı. Gerçekten güzeldi yakaladığı, tam elli dolara satmış ve ciddî bir koleksiyoncudan, bu kelebeğin iki bin dolar ettiğini epey sonra öğrenmişti.

— Amerikalı seni kazıklamak istiyor Kelebek, dedi avcı, seni keriz sanıyor. Bu az raslanan kelebek iki bin değil de bin beş yüz dolar bile etse avantası büyük olacak.

— Haklısın, itin önde geleniymiş herif. Biz onu kazıklasak ne dersin?

— Nasıl olacak bu iş?

— Bir dişi kelebek üstüne iki erkek kanadı takmak, ya da tam tersini yapmakla. İşin güç yanı, kanatları hiç çaktırmadan yapıştırabilmekte.

Başarısızlıkla sonuçlanan epey denevden sonra hiç çaktırmadan, bir çift erkek kelebek kanadını nefis bir dişiye yapıştırabildik: Kelebeğin gövdesinde açtığımız incecik bir yarığa kanatları soktuk ve balata sütüyle birleştirdik. Kanatlar birbirine, o kadar iyi yapışmıştı ki, yapıştırdığımız kanatlardan tutup kelebeği rahatça kaldırmak mümkün oluyordu. Hiç farketmemiş gibi, yirmi dolarlık bir kelebek koleksiyonunun arasına bunu da yerleştirdik. Gerçekten de, tam düşündüğümüz gibi oldu. Amerikalı işin farkına varır varmaz, elinde yirmi dolarla karşımıza çıkmak küstahlığını gösteriverdi. Kutuyu başkasına söz verdiğimizi, bir İsveçlinin kendisinden önce kapattığını söyledim.

— Ortadaki kelebeğe yirmi dolar vereyim, gerisi senin olsun.

İki gün içinde, Amerikalı, en azından on kere kutuyu eline aldı. Sonunda dayanamıyarak beni yanına çağırdı:

— Bu kelebeğin ne özelliği var? Başladım incelemeye. Sonra birden bağırıverdim: «Yahu, bu kelebek hünsa!»

— Ne diyorsunuz? Gerçekten öyle. Siz farketmeden önce pek emin değildim, dedi Amerikalı. Camdan pek iyi seçilmiyordu. Verir misiniz? Kelebeği inceden inceye gözden geçirdikten sonra sordu: «Kaç para istiyorsunuz buna?»

— Günün birinde, az raslanan bu kelebeklerin beş yüz dolar ettiğini bana söylememiş miydiniz?

— Bir çok kelebek avcısına aynı şeyi tekrarladım, bunu yakalayanın bilgisizliğini istismar etmek istemem.

— Öyleyse bunun da fiyatı beş yüz dolar.

— Alıyorum, benim için saklayın. Üstümdeki altmış doları kapora olarak vereyim. Bana bir makbuz imzalayın, yarın üstünü getiririm. Yalnız kelebeği kutudan çıkarın lütfen.

— Peki, kelebeğinizi başka yerde saklayacağım. İşte makbuzunuz.

Lokantanın açılış saatinde, Lincoln'un torunu bizi bekliyordu. Kelebeği, bu kez lupla inceledi. Arkasını çevirdiğinde yüreğim ağzıma geliverdi. Sonunda iyice memnun kalıp parayı ödedi kelebeği getirdiği bir kutuya koydu, benden ikinci bir makbuz alıp, çıktı gitti.

İki ay sonra, aynasızlar tarafından yakapaça karakola götürüldüm. Oraya vardığımda, emniyet müdürü, bir Amerikalı tarafından dolandırıcılıkla suçlandığım için tutuklandığımı bildirdi.

— Üstüne kanat yapıştırdığınız bir kelebeği kendisine satmışsınız. Bu sahtekârlık sonucu da, adamın beş yüz dolarını almışsınız.

İki saat sonra, Cik-Cik'le İndara, yanlarında bir avukatla göründüler. Avukat çok iyi Fransızca konuşuyordu. Kelebeklerden anlamadığımı, ne kelebek avcılığı, ne de koleksiyonculuk yaptığımı kendisine anlattım. Müşterim olan kelebek meraklılarına hizmet olsun diye ara sıra kutu içinde kelebek sattığım oluyordu. Beş yüz doları isteyen de ben değilim, Amerikalı teklif etmişti. Üstelik kelebek sahte olmasa dolandırıcılıkla suçlanması gerekecekti. Çünkü o zaman, değeri iki bin doları buluyordu.

İki gün sonra mahkeme karşısına çıktım. Avukat aynı zamanda tercümanlığımı yapıyordu. Görüşümü tekrarladım. Avukatım, kelebek fiyatlarını gösteren bir kataloğu da yanına almıştı. Kataloğa bakılırsa, bu tür bir kelebeğin fiyatı iki bin beş yüz doların üstündeydi. Amerikalı davayı kaybettiği gibi mahkeme ücretini de ödemek zorunda kaldı. Avukatımın, iki yüz doları geçen vekâlet ücretini de ayrıca çekmesi gerekti.

Bütün eski mahkûmlar ve Hintliler toplandı, kurtu-

luşum evde yaptığımız likörü içerek kutlandı. İndara'nın bütün ailesi mahkemeye gelmişti, beraatten sonra hepsi, ailede olağanüstü birinin bulunmasıyla öğünüyorlardı. Onlar numarayı yutmamışlardı aslında, kanatları yapıştıranın benden başkası olmayacağını çok iyi biliyorlardı.

Sonunda olan oldu, lokantayı satmak zorunda kaldık. İndara ile Daya çok güzeldiler, fakat ileri gitmeyen soyunma numaraları ateşli denizcileri, gerçek bir «strip-tiz» numarasından fazla coşturuyordu. Belirgin göğüslerini denizcilerin burnuna dayadıkça daha fazla bahşiş kopardıklarını anlayan bizimkiler, masanın üstüne eğiliyor ve bir türlü hesabı doğru yapamıyorlardı. İyi hesaplanmış bu teşhir numarasından sonra, daha iyi görebilmek isteyen denizcinin gözleri yuvalarından fırladığı sıra, doğruluyor ve «Bahşiş!» diyorlardı. «Ha! Tabiî.» Cömertti zavallılar, bir türlü ateşi sönmeyen bu âşıklar, kafalarını nereye vuracaklarını bilemez oluyorlardı.

Bir gün, korktuğum başıma geldi. Yüzü çilli, iri yarı bir tayfa açık baldıra bakmakla yetinmedi; kenardan külotun ucu görününce elini uzattı. Çelikten parmakları, Javalı sevgilimi mengeneye sokmuştu sanki. Sevgilimin elinde, su dolu bir kâse bulunduğundan, herifin kafasına indirmesi pek uzun sürmedi. Diğeri de kâseyi kafasına yiyince külotu paralayıp yere yuvarlandı. Elindekini almak için atıldım; dostları, dövmek üzere üstüne saldırdığımı sandılar, aman zaman diyemeden gözümün üstüne müthiş bir yumruk yedim. Boksör olan denizci ya arkadaşını korumak ya da bütün bu olaylara yol açan, erişilmez güzel Hintlinin kocasına esaslı bir kötek atmak niyetindeydi. Bilene aşkolsun. Her şey bir yana, yumruk tam gözümün üstüne oturmuştu artık. Ama bizimki, zafer düşleri görmekte pek acele ediyordu anlaşılan, hemen boksörler gibi karşıma geçerek durdu ve «Boxe, boxe man», diye bağırmaya başladı. Bacak arasına savurduğum bir tekme, ardından «à la Kelebek» bir kafayla boksörü iki seksen seriverdim.

Ortalık birbirine girdi. Tek Kollu, mutfaktan yardımıma koştu, özel makarnasını yapmakta kullandığı merdanesini sağa sola indirmeye koyuldu. Cik-Cik de, iki dişli koca bir çatalla gelip kalabalığa çatalı daldırıverdi. Lappe sokağındaki eğlence yerlerinin müdavimlerinden bir Parıs-

li bıçkın eskisi, kaptığı iskemleyi balyoz gibi kullanıyordu. Donunu kaybettiğinden rahat hareket etme olanağım yitiren İndara kavgadan çok çabuk çekildi.

Sonuç: Beş Amerikalı başlarından ağır yaralandılar, bir çoğu da gövdelerinin çeşitli yerlerinde, Cik-Cik'in çatalının açtığı çifte deliği kapattırmak zorunda kaldılar. Her yan kan içinde kalmıştı. Bir zenci polis, kimse çıkmasın diye kapıyı tutmuş bekliyordu. Amerikan askerî polis cipinin görünmesi, zenci polisin orada bulunmasının sağladığı faydayı ortaya koydu. Beyaz tozlukları ve havaya kaldırdıkları sopalarıyla polisler, zorla içeri girmeye kalkıştılar. Kan içindeki denizcileri de görünce, öc almaya niyetlendiler herhalde. Zenci polis onları itti, sonra sopasıyla kapıyı tuttu: «Majesty Police» (Majestelerinin polisi) dedi.

Ancak İngiliz polisi yetiştiğinde lokantadan çıkarılıp polis arabasına doldurulduk. Doğru merkeze götürüldük. Benim şiş gözümden başka, bizimkilerin hiç birinde yara bere yoktu. Bu yüzden de bizim meşru müdafaa halinde bulunduğumuza pek inanan çıkmadı.

Sekiz gün sonra, mahkemede, yargıç görüşümüzü kabul etti de, adam dövüp yaralama suçundan üç ay yiyen Cik-Cik'in dışında hepimizi salıverdi. Cik-Cik'in bol keseden dağıttığı çifte deliklere, inandırıcı bir izah yolu bulmak çok zordu.

Ardından on beş gün içinde çıkan altı kavga burada fazla tutunamıyacağımızı ortaya koydu. Denizciler bu meseleyi kapanmış saymıyor, gelenler de hep yeni yeni yüzler olduğundan, düşmanlarımızın dostu olup olmadıkları önceden pek kestirilemiyordu.

Lokantayı sonunda, ödediğimiz paradan da ucuza sattık. Eriştiği ünle, alıcıların kapıda kuyruğa girmesini beklemek gerçekten hayal olurdu.

— Şimdi ne halt edeceğiz Tek Kollu?

— Cik-Cik çıkana kadar dinleniriz. Eşekle arabaya yeniden dönemeyiz, müşterilerle birlikte ikisini de okuttuk çünkü. En iyisi bir şey yapmadan başımızı dinlemek. Sonra bir çare buluruz nasılsa.

Cik-Cik cezaevinden çıktı. İyi bakıldığını söylüyor: «Yalnız, diyordu, işin en kötü yanı iki idam mahkûmuyla aynı hücrede kalmam oldu.» İngilizlerin kötü bir alışkan-

lıkları vardır. İdam mahkûmuna, kırk beş gün önceden, kraliçenin af talebini geri çevirdiğini ve hangi gün asılacağını bildirirler. «İşte, diyordu Cik-Cik, her sabah bizim iki mahkûmdan biri öbürüne bağırıyordu: «Şu kadar günün kaldı Johnny, bir gün daha eksildi!» Öbürü de, öğlene kadar suç ortağına ana avrat sövüyordu.» Bunun dışında bizim Cik-Cik rahat etmiş, iyi bakılmış.

Bambu Kulübe

Paskal Fosco, boksit madenlerinden döndü. Elde silâh Marsilya postanesine saldıranlardan biriydi bu Fosco. Suç ortağının kellesi giyotinle kesildi. İçimizde durumu en iyi olan Pascal. İyi bir makinist olduğu halde günde dört dolar kazanabiliyor, bu parayla da sıkıntı çeken bir-iki kürek mahkûmuna bakmanın yolunu her nasılsa buluyor.

Sözünü ettiğim maden, ormanın epey içinde. İşçilerle mühendislerin yaşadığı kampın çevresinde küçük bir köy oluşmuş. Limanda durmadan şileplere maden yüklüyorlar. Aklıma bir şey geliyor. Neden ormanın içinde yitip giden bu yerde bir gece kulübü açmayalım? Geceleri, orada yaşayanların canı yüzde yüz sıkılıyordur.

— Doğru, diyor Fosco, madende geceleri hiç de eğlenceli geçmiyor. Yapacak bir şey yok.

İndara, Cik-Cik, Tek Kollu ve ben birkaç gün sonra eski bir tekneye atladığımız gibi nehir üzerinden, iki günlük bir yolculuk sonunda «Mackenzie» madenine varıyoruz.

Mühendislerin, ustabaşıların ve kıdemli işçilerin kaldığı yerler minik minik rahat evcikler. İçleri tertemiz, hepsinde de, sivrisineklerden korunmak için tel var. Köy ise iğrenç. Tuğla taş ya da beton ev yok. Bütün evler kerpiç ve bambu, damlar yabani palmiye yapraklarından. Biraz daha modern olanları ise çinko. Mide kaldıracak kadar pis dört lokanta - bar müşteriyle dolup taşıyor. Denizciler, sıcak bir bira için birbirlerinin gırtlaklarını sıkıyorlar. Hiç birinde buzdolabı denilen şey yok.

Pascal haklı, bu yerde çok iş var. Nasılsa firar halindeyim, bu da serüven demek, diğer arkadaşlar gibi

yaşayamam. Karnımı doyuracak kadar para kazanmak için çalışmak beni hiç ilgilendirmiyor.

Yağmur yağdığında sokaklar balçık deryası halini aldığından, köyün ortasına doğru veya yüksekçe bir yer seçiyorum. Yağmur bile yağsa, yapmayı düşündüğüm binayı ne dıştan, ne de içten su basabilir.

On günde, madende çalışan zenci dülgerlerin yardımıyla yirmi metre uzunluk ve sekiz metre genişlikte bir salon meydana getiriyoruz. Dörder kişilik otuz masa, içerde yüz yirmi kişinin rahatça oturabilmesini sağlayacak. Artistlerin gösteri yapacakları bir sahne, salon boyunca uzanan bir bar, önünde de bir düzine kadar yüksek ve arkalıksız iskemle olacak. Salonun hemen yanına da on altı kişinin rahatça oturabileceği sekiz odalı ikinci bir bina yapıyoruz.

Masa, iskemle gibi şeyleri almak üzere Georgetown'a indiğimde, müşterilere hizmet etmek üzere çok güzel dört zenci kızla anlaşıyorum. Lokantada bizimle çalışan güzel Hintli kız Daya da, gelmeyi kabul ediyor. Kiraladığım eski piyanoyu çalacak bir de zenci buldum. Geriye kalıyor sahnedeki gösteriler.

Epey uğraşıp dil döktükten sonra, iki Javalı bir Portekizli, bir Çinli ve iki Zenciyi orospuluktan vazgeçirip «strip-tizci» olmaya razı ediyorum. Bir eskiciden aldığımız kırmızı perde de, sahnenin önünü açıp kapamakta kullanılacak.

Anlaştıklarım ve satın aldıklarımla, bir Çinli balıkçının teknesine atlayıp geri dönüyorum. Toptan içki satan bir yer, bana kredi açmayı kabul etti. Bana güveniyor, otuz günde bir, teslim makbuzu üzerinde yazılı olanlardan sattıklarımı ödeyeceğim. İhtiyaç duydukça da, istediğim içkiyi oradan alabiliyorum. Eski bir gramofonla aşınmış plâklar, zenci piyanist piyanoyu pataklamaktan vazgeçtiğinde ortalığı şenlendirecek. Çeşit çeşit elbise, etek, siyah ve renkli çorap, jartiyer, sütyen de var getirdiklerim arasında. Bunlar hem çok az kullanılmış, hem de rengârenk. Topu atan bir «gezici tiyatro»nun kalıntısı olan, bir Hintliden aldığım bu mallar, yakında, çalıştıracağım «sanatçı»ları giydirmekte kullanılacak.

Cik-Cik tahta olarak gerekeni ve yatakları, İndara bardakları ve bir barın ihtiyaç duyduğu cam eşyayı aldı.

Ben hem içkileri sağlıyor, hem de işin sanat yönüyle ilgileniyorum. Bütün bu işleri bir haftada toparlamak için epey uğraşmak gerekiyor. Neyse, her şey tamam, adamlarım ve mallarım tekneye doluyor.

İki gün sonra madene varıyoruz. Ormanın ortasındaki bu yitik kasabada, bizim on kız gerçek bir ihtilâl yaratıyor. Herkes, elinde bir şeyle «Bambu Kulübe» adını verdiğimiz gece kulübüne yürüyor. Provalar başladı. «Sanatçılarıma» soyunmayı öğretmek kolay değil. Bir kere İngilizcem kötü, ne dediğimi pek anlamıyorlar; sonra hayatları boyunca, müşteriyi bir an önce savmak için çabucak soyunmaya alışmışlar. Oysa şimdi yapmaları gereken tam tersi: Ne kadar ağırdan alırlarsa işin çekiciliği o kadar artacak. Her kızda, ayrı taktik kullanmak gerek. Tabiî, yaptıkları numarayla giysilerinin de birbirine uyması zorunlu.

Pembe korsesi ve balinalı kabarık etekliği altında uzun dantel külotuyla «Markiz» ağır ağır soyunuyor. Bir paravananın ardında, büyük bir aynanın önünde duruyor. Seyirci de bu aynadan, yavaş yavaş ortaya çıkan pembe etekleri hayranlıkla seyrediyor.

Bir de «Hızlı» var, düpdüz karınlı, esmer, çok açık sütlü kahve tenli, herhalde açık renk bir zenciyle bir beyazın karışımı nefis bir melez örneği. Hafifçe kızaran kahve tanesi rengindeki ten uyumlu yuvarlaklarını daha da güzel gösteriyor. Uzun siyah saçlar, dalga dalga, yusyuvarlak omuzlara dökülüyor. Dik ve iri olmasına rağmen yüksek göğüsler, tenden koyu başlarını sanki karşısındakilere uzatıyor. Hızlı, bu işte. Elbisesinin her parçası bir fermuarla açılıyor. Kovboy pantolonu, başında geniş bir şapka, bilekleri deriden beyaz bir blûzla sahneye çıkıyor. Bir savaş şarkısına ayak uydurarak görünüp iki pabucunu bir yana fırlatarak önce ayaklarını çıkarıyor. Pantolon, bacaklarının iki yanından açılıp birden ayaklarına iniveriyor. İki kolundaki fermuarlarla da, bluzu, iki parça halinde düşürüyor.

Seyirciler için büyük bir darbe, çünkü göğüsler uzun süre kapalı kalmanın hırsını alırcasına birden fırlayıveriyorlar. Üstünde bir külotla bacaklarını açan Hızlı, iki eli kalçalarında seyircilere bakıyor, sonra da şapkasını çıkarıp sahnenin yanındaki masalardan birine fırlatıyor.

Hızlı, külotunu çıkarmak için pek de nazlanmıyor. Bu avuç içi kadar bezi iki yanından çözüp koparıyor sanki. Havva anamız kılığında ortaya çıktığı an, başka bir kız, beyaz tüylerden koca bir yelpazeyi önüne getiriyor. Hızlı hemen bu yelpazenin ardına geçiveriyor.

Bambu kulübe açılış günü tıklım tıklım dolu. Maden yöneticileri, tam kadro halinde hazır. Gece danslarla bitiyor, son müşteriler ayrılırken gün ışıyor. Elde ettiğimiz büyük bir başarı, bundan iyisi umulmazdı. Çok masraf ettik ama fiyatlar yüksek, dolayısıyla da ettiğimiz masrafı karşılayacak gibi. Hem öyle geceler olacak ki, bizim gece kulübü, müşteriden çok yersizlikten yakınacak.

Dört zenci garsonum işe yetişemiyorlar. Kısacık etekleri, iyice açık göğüsleri ve kırmızı atkılarıyla onlar da müşterileri çok etkiliyorlar. İndara ile Daya da, salonun iki ayrı bölümünün denetimini, yüklendiler. Barda Tek Kollu'yla Cik-Cik, siparişlerin yerine getirilmesine bakıyorlar. Ben ise her yana yetişiyor, aksayanı düzeltiyor, işin üstesinden gelemiyenin yardımına koşuyorum.

Garson, sanatçılar ve patronlardan başka salonda kimse kalmayınca, bizim Cik-Cik:

— İşte kazanç yoluna girdik, diyor. Patron ve işçiler, yorgun argın ama elde ettiğimiz sonuçtan memnun, büyük bir aile gibi birlikte yemek yiyoruz.

Sonra herkes yatmaya gidiyor.

— Hey Kelebek, kalkmıyor musun?

— Saat kaç?

— Altı, diyor Cik-Cik. Prensesin bize yardımcı oldu. Saat ikiden beri ayakta. Her şey düzenli, işe başlamaya hazırız.

İndara elinde bir güğüm dolusu sıcak suyla görünüyor. Traş olup yıkandıktan sonra, keyifli ve zinde beline sarılıyorum. Birlikte Bambu kulübeye giriyor ve bir sürü soruyla karşılaşıyoruz:

— İyi miydi patron?

— Nasıldı numaram? Sizce neresi aksıyordu?

— Fena söylemedim değil mi? Neyse ki seyirci, o kadar anlamıyor.

Bu yeni takım gerçekten sevimli. Sanatçı olan orospular işlerini gerçekten ciddiye alıyor ve esas işlerini bırakmaktan memnun görünüyorlar. İşin tek güç yanı, bun-

ca yalnız adama çok az kadın düşmesi. Müşterilerin tümü bütün gece olmasa bile hiç olmazsa uzunca bir süre kızlarla oturmak istiyor. Kıskananlar oluyor. İki kadın aynı masaya düşerse, itiraz edenler çıkıyor, sesler yükseliyor.

Zenci kızların da meraklısı pek çok. Bir kere hepsi güzel, sonra bu ormanda kadın o kadar az ki. Ara sıra Daya da barın arkasına geçip müşterilerle sohbet ediyor. Yirmiye yakın adam, gerçekten az raslanır güzellikteki bu Hintli kadını zevkle izliyor.

Kıskançlıkları ve masalarında kadın isteyen müşterilerin itirazlarını önlemek için bir piyango usulü çıkardım. Her şarkı ya da soyunma numarasından sonra, 1'den 32'ye kadar numaralı bir yuvarlak dönüyor ve kızın hangi masaya gitmesi gerektiğini belli ediyor. Her masanın bir, barın ise iki numarası var. Piyangoya katılmak için, fiyatı bir şişe viski ya da şampanya kadar tutan bileti almak gerek.

Bu buluşun bir faydası olduğunu sanıyorum (sanıyordum daha doğrusu). Bir kere itirazları önlüyor. Kazanan masasında bir saat kızla birlikte oturuyor, piyango da şu şekilde düzenleniyor: Sahnede gösterisini bitiren kız, yelpaze ardına gizlenirken numaralı yuvarlak dönüyor. Kazanan numara belli olunca, kız soyunuk olarak gümüş rengine boyanmış tahta bir tepsiye çıkıyor, iri yarı dört kişi tepsiyi sırtlayıp piyangoda kazanan mutlu masaya götürüyor. Kız eliyle şampanyayı açıyor, çırılçıplak kadeh tokuşturduktan sonra özür diliyor ve beş dakika sonra giyinik olarak dönüp masaya oturuyor.

Altı ay boyunca işler yolunda gitti ama, yağmur mevsimiyle birlikte, yeni müşteriler ortaya çıkıverdi. Bunlar, verimli alüvyonlu topraklarda altın ya da elmas arayan adamlar. Ilkel yöntemlerle altın ya da değerli taş aramak dünyanın en güç işidir. Bu madenciler sık sık birbirlerini öldürür ya da soyarlar. Dolayısıyla da hepsi silâhlı, bir kese altın ya da bir avuç elmas edindiler mi bunu delice harcamak eğiliminden kendilerini kurtaramazlar. Tabiî, müşteriyi öperken, bir an önce bitmesi için viski ya da şampanya kadehini kovaya boşaltmak çocuk oyuncağı. Kimi zilzurna sarhoş olmasına rağmen bu numarayı farkediyor ve öylesine yaman tepki gösteriyorki, masalarla iskemleleri yere çaktırmam gerekti.

Bu yeni müşterilerle korktuğum başıma geliyor. Kıza «Tarçın çiçeği» deniyordu. Gerçekten de derisi tarçın rengindeydi. Georgetown batakhanelerinden bulup çıkardığım bu yeni kız, soyunuşuyla müşterileri çılgına çeviriyordu.

Sıra ona geldiğinde sahneye beyaz saten örtülü bir kanepe getiriliyor ve kız eşine az raslanan bir ustalıkla soyunması yetmiyormuş gibi kanepeye uzanıp başlıyordu kendi kendini okşamaya. İnce uzun parmakları çıplak etinde geziniyor, saç tellerinin ucundan ayak parmaklarına varıncaya dek gövdesinin her yanıyla oynuyordu. Dokunmalarından kurtulan yeri yoktu. Tabii gırtlağına kadar alkolle dolu, ormanda yaşayan bu kadından yoksun adamların tepkisini söylemek gereksiz.

Para canlısı da olduğundan, kendisiyle ilgili piyangoya katılacak müşterilerin, bir değil, iki şişe şampanya parası ödemelerini şart koşmuştu. Tarçın Çiçeği'ni elde etmek için birçok kere talihini deneyen iri yarı, gür kara sakallı bir madenci başarı kazanamayınca, başka çare bulamadı; İndara ortaya çıkıp, Tarçın Çiçeği'nin numarası için piyango biletleri satmaya başlayınca masalara ayrılan otuz bileti de alıverdi. Kala kala, bara ayrılan iki bilet kalıyordu.

Altmış şişe şampanya parası ödedikten sonra kazanacağından emin olan sakallı, güvenle Tarçın Çiçeği'nin numarasını ve piyangoyu bekliyordu. Tarçın Çiçeği'nin başı da, o gece içtiklerinden epey dönmüştü. Saat sabahın dördünü bulduğunda en son numaraya başladı. Alkolün de etkisiyle, her zamankinden azgın bir gösteri yaptı. Hareketleri her zamankinden daha pervasızdı. Rırrrn! Küçücük boynuzdan okuyla kazananı belli edecek yuvarlak işletildi.

Tarçın Çiçeği'nin numarasından sonra kendinden geçen sakallının salyaları akıyordu. Bekliyor, gümüş rengi tepside üstü tüylü yelpazeyle örtülü, bacakları arasında iki şişe şampanyayla kızın gelmesini bekliyordu. Felâket! Otuz numarayı birden satın alan herif kaybetti. Bara ayrılan iki numaradan biri, 31 kazanıverdi. Sakallı önce neye uğradığını pek anlayamadı, tepsi üstünde Tarçın Çiçeği bara götürülünce ayıldı. Hayvan, bunun üzerine deliye döndü. Önündeki masayı devirip üç sıçrayışta bara ulaştı. Tabancasını çıkarıp kızın üzerine üç el ateş etmesi üç saniye bile almadı.

Tarçın Çiçeği kollarımda öldü. Her zaman üstümde taşıdığım Amerikan polisinin kullandığı copla herifi bayılttıktan sonra yetişebilmiştim zavallı kızın yanına. Ortalıkta gezinen bir garson kıza toslamam araya girmemi geciktirmiş, hayvan herif de bu arada, silâhını çekecek fırsatı bulmuştu. Sonuç: Polis Bambu Kulübeyi kapattı ve Georgetown'a dönmek zorunda kaldık.

Yeniden evimizdeyiz. Gerçek bir kaderci Hintli kadın gibi, İndara'da en ufak değişiklik olmuyor. Onun için bu yeni felâketin hiç önemi yok. Başka şey yaparız, olur biter. Çinlilerin görüşü de aynı. Anlaşmış takımımızda değişen bir şey yok. Felâketimize sebep olan kızları piyangoyla seçmek fikrine değinen, tek serzenişte bulunan çıkmıyor. Elimizde kalanla bütün borçlarımızı ödedik. Tarçın Çiçeği'nin annesine de bir miktar para verdik. Kendimizi pek üzmüyor, her gece azılıların toplandığı bara gidiyoruz. Tatlı geceler geçiriyoruz ama, Georgetown, savaş yüzünden gitgide arttırılan kısıtlamalarıyla artık beni sıkmaya başlıyor. Üstelik o zamana kadar benim küçük prensesim kıskançlık belirtisi göstermiyordu. Her zaman özgürlüğüme sahiptim. Oysa şimdi yanımdan bir adım bile ayrılmıyor, nerde olursam olayım, saatlerce yanımda oturuyor.

Georgetown'da ticaret yapma olanakları azalmaya başladı. Derken günün birinde, İngiliz Güyanı'ndan başka bir ülkeye gitmeyi canım çekiverdi. Savaş'm içindeydik nasılsa, bir tehlikesi de yoktu. Hiç bir ülke bizi iade etmezdi; daha doğrusu ben böyle sanıyordum.

Georgetown'dan Kaçış

Guittou razı. O da, İngiliz Güyanı'ndan daha iyi ve yaşaması daha kolay ülkeler bulunduğuna inanıyor. Kaçış hazırlıklarına başlıyoruz. Gerçekten de, İngiliz Güyan'ından kaçmak ağır bir suç. Savaşın içindeyiz, hiç birimizin pasaportu yok. Cezasını bitirdikten sonra, sürgünü çekmeden Cayenne'den kaçan Chapar, üç aydır burada. Bir Çin pastanesinde dondurma yapıyor ve günde bir buçuk dolar alıyor. O da Georgetown'dan ayrılmak niyetinde. Deplanque adında Dijonlu bir azılıyla bir Bordeauxlu da firara aday, Cik-Cik'le Tek Kollu burada kalıyorlar. Onların Georgetown'dan şikâyeti yok.

Demerara nehrinin çıkışı çok sıkı denetlendiği, makineli ve torpil yuvalarıyla toplar tarafından korunduğundan, Georgetown limanına bağlı bir balıkçı teknesinin eşini yaptıracak ve onun adını kullanarak çıkacağız. İndara'ya duyduğum minneti unuttuğum ve sınırsız sevgisine karşılık vermediğim için kendi kendime kızıyorum. Ama elimden bir şey gelmiyor, bana o kadar yapışıyor ki sinirleniyorum. Basit, açık yürekli, isteklerine gem tanımayan yaratıklar, sevişmek için sevdikleri kişiden işaret gelmesini beklemezler. Bu Hintli kız da, tıpkı Guajirolu kızılderili kızkardeşlerin gösterdiği tepkiyi gösteriyor. Duyuları gelişme arzusu gösterdiğinde kendilerini teslim ediyorlar, sevdiklerine sahip olmazlarsa acıları büyük oluyor. Gerçek ve inatçı bir keder benliklerinin en derin köşesinde yeşeriveriyor. Bütün bunlar da beni sinirlendiriyor, çünkü kızılderili kardeşler gibi İndara'yı da üzmek istemiyorum. Kollarımda zevklerin en büyüğünü tatması için kendimi zorluyorum.

Dün, hissedilenleri yüz hareketleriyle anlatma yönünden çok başarılı bir örnekle karşılaştım. İngiliz Güyan'ında, bir çeşit çağdaş kölelik yürürlüktedir. Javalılar, şekerkamışı, pamuk ya da kakao üretilen çiftliklere beş ya da on yıllık anlaşmalarla bağlanarak çalışırlar. Hasta olmadıkları sürece, karı koca her gün işe çıkmak zorundadır. Doktor gerçekten hasta olmadıklarını söylerse, ceza olarak, anlaşmalarının sonunda bir ay daha çalışırlar. Tabiî diğer küçük suçlar için yeni yeni «aylar» eklenir. Hepsi de kumarı sevdiğinden çiftliğe borçlanırlar, biraz daha para alıp alacaklılarının hesabını ödemek için, anlaşmalarını birkaç yıl uzatırlar.

Çalışmak üzere, girdikleri bu çiftliklerden hayatlarının sonuna dek kurtulamazlar. Kanlarını bile kumarda kaybedip sözlerini her ne pahasına olursa olsun tutan bu adamlar için tek kutsal yaratık çocuklarıdır. Onların özgürlüğünü korumak için her şeyi yaparlar. En büyük güçlüklere ve yoksulluklara katlanırlar, çocuklarının da çiftlikte çalışmak üzere anlaştığı pek seyrek görülür.

Bugün, bir Hintli kızın düğünü yapılıyor. Herkes uzun elbiseler giymiş. Kadınlarınki beyaz tül, erkeklerinkiyse ayaklarına kadar inen beyaz ceket. Pek çok kişi portakal çiçeği iliştirmiş bir yerine. Bir sürü dinsel törenden

sonra sıra, damadın gelini kaçırmasına geliyor. Davetliler, ev kapısının sağında ve solundalar. Bir yanda erkekler, öte yanda kadınlar. Açık kapının önündeki eşiğe de, anneyle baba oturmuş. Gelinle damat yakınlarını öpüyor ve metrelerce uzayan iki sıranın arasından geçiyorlar. Birden gelin damadın elinden kurtulup annesine doğru koşuyor. Anne bir eliyle yüzünü kapayıp öbürüyle kızı kocasına gönderiyor.

Damat kollarını uzatıp karısını çağırıyor, gelin de ne yapacağını bilmediğini gösteren hareketler yapıyor. Annesi ona hayat verdi, karnından çıkan minicik şeyi gösteriyor. Sonra annesi onu emzirdi. Bütün bunları unutup sevdiği adamın ardından mı gidecek? Belki, diyor işaretlerle, ama acele etme, biraz daha bekle. Sana rasladığım güne kadar yaşama nedenim olan annemle babamı biraz daha seyredeyim.

Bu kez damat bir takım yüz hareketleriyle, hayatın kendisinden iyi bir eş ve anne olarak da görev beklediğini anlatıyor. Bütün bu hareketler arasında genç kız ve oğlanlar, şarkılariyle ikisine karşılık veriyorlar. Sonunda, bir kere daha kocasından kaçan ve annesiyle babasını kucaklayan gelin, kendiliğinden dönüp kocasının kollarına atılıyor. Damat da onu, kendilerini bekleyen çelenklerle bezenmiş arabaya götürüyor.

Kaçma hazırlığı, büyük bir dikkatle devam ediyor. Sağlam bir yelkeni, bir floku ve birinci sınıf bir dümeni bulunan geniş ve uzun tekne, polise farkettirmemek için harcanan büyük çabalarla hazırlanıyor.

Demerara nehrine dökülen küçük Penitence River ırmağında, oturduğumuz mahallenin biraz yukarısına tekneyi gizliyoruz. Georgetown limanına bağlı bir Çinli balıkçı teknesi gibi boyuyor ve numaralıyoruz. Üzerine ışın tutulduğunda, asıl tekneden ayrılan tek yanı mürettebatı. Liman görevlilerini atlatmak için teknenin içine oturmaya karar veriyoruz. Çünkü kopye ettiğimiz teknede çalışan Çinliler ufak tefek ve kuru. Oysa biz, iri yarı ve geniş yapılıyız.

Herşey kazasız belâsız atlatılıyor ve Demerara'dan denize açılıyoruz. Nehirden çıkmamıza ve yakalanma tehlikesini atlatmamıza rağmen, bir tek şey bu başarıyı gölgeliyor: Sevgili prensesime haber vermeden, bir hırsız gi-

bi kaçıp gitmiş olmak. Kendimden hiç memnun değilim. O, babası ve ırkı bana iyilikten başka şey yapmadı. Ben bunun karşılığını çok kötü ödedim. Davranışımı doğrulamak için bir takım nedenler bulmaya da çalışmıyorum. Yaptığım hoş bir şey değil, kendimden de memnun değilim, işte o kadar. Masanın üstünde altı yüz dolar bıraktım. Ama para, verilen şeylerin hiç birini ödeyemez.

Kırk sekiz saat hep kuzeye doğru gidecektik. Aklım fikrim İngiliz Hondurası'ndaydı. Bunun için de, iki günden fazla, açık denizde yol almamız gerekiyordu.

Benimle birlikte gelenlerin sayısı dört: Guittou, Chapar, Bordeauxlu Barrière, Dijonlu Deplanque ve ben, Kelebek, teknenin yönetilmesinden sorumlu kaptan.

Denize açılalı otuz saat olmadan müthiş bir fırtınaya tutuluyoruz, ardından bir çeşit tayfun, bir siklon geliyor. Şimşekler, gök gürültüleri, yağmurlar, koca koca ve düzensiz dalgalar, döne döne savrulan ve denizin üstünde bizi dayanılmaz şekilde sürükleyen bir rüzgâr patlayıveriyor. Bu delice ve korkunç gidişi ne görmüş ne de aklıma getirebilmiştim. İlk kez, rüzgârların birden yön değiştirdiklerini görüyorum... Öyle ki alize diye bir şey kalmıyor, silinip gidiveriyor. Kasırga bizi, istediğimiz yönün tam tersine atıyor. Bu fırtına sekiz gün sürseydi, küreğe dönmeye razı gelecektik.

Tayfunun her tarafta büyük zarara yol açtığını sonradan Trinidad'daki Fransız konsolosu Bay Agostini'den öğreniyorum. Çiftliğindeki hindistan cevizlerinin en az altı binini söküp götürmüş. Burgu gibi yükselen bu tayfun, ağaçları bir adam boyu yükseklikten testereyle kesmiş sanki. Evler sökülüp uzaklara sürüklenmiş, karaya ya da denize düşmüş. Bu fırtınada biz de her şeyimizi yitiriyoruz: Ne yiyecek kalıyor, ne bavul, ne de içme suyu. Direk iki metreden kırılıyor, yelkenler uçup gidiyor, daha kötüsü dümen parçalanıyor. Bir mucize sonucu Chapar, kürekler den birini kurtarabilmiş. Bu küçücük kürekle tekneye yön vermeye çalışıyorum. Bir de üstelik, yelken yapabilmek için hepimiz çırılçıplak soyunuyoruz. Ceketler, pantolonlar, gömlekler hep yelken için çıkarılıyor. Beşimiz de donla kalıyoruz. Giysilerimizden yapılan ve teknede bulunan demir telle dikilen bu yelken, yarım direğimizle yol almamıza yardım ediyor.

Alize rüzgârları yeniden esmeye başladı, bundan faydalanarak iyice güneyi, karayı, hattâ İngiliz Güyan'ını tutmaya çalışıyorum. Orada bizi bekleyen mahkûmiyeti bile kollarımızı açıp karşılayacağız. Bu fırtına, daha doğrusu bu kasırga, bu tufan, bu siklon sırasında ve daha sonra, arkadaşlarım hep erkekçe davranıyorlar.

İkisi çarşaf gibi bir denizde geçen altı günün sonunda, karayı görüyoruz. Deliklerine rağmen rüzgârın gerebildiği bu yelken parçasıyla, dilediğimiz gibi gidemiyoruz. Küçük kürek de, tekneyi sağlam ve düzgün bir şekilde yönetmeye yetmiyor. Hepimiz soyunup oturduğumuzdan gövdelerimiz yara içinde, tabiî bu da mücadele gücümüzü çok azaltıyor. Hiç birimizin burnunda deri kalmadı, burunlarımız cılk yara. Dudaklar, ayaklar, bacak araları ve uyulukların da derisi yüzüldü. Müthiş bir susuzluk hepimizi kasıp kavuruyor, öyle ki Chapar'la Deplanque, sonunda deniz suyu içiyorlar. Bu olaydan sonra, susuzlukları daha da artıyor tabiî. İçimizi buran açlık ve susuzluğa karşılık tek iyi şey, kimsenin yakınmayışı. Hiç birimiz de, diğerlerine öğütte bulunmuyoruz. Deniz suyu içmek isteyen, serinlettiği gerekçesiyle üstüne su serpen, deniz suyunun yaraları daha da derinleştirdiğini ve buharlaşmayla daha çok can yaktığını kendi kendine görüyor.

Gözleri açık ve iyi olan yalnız benim. Bütün arkadaşlarımın gözleri iltihaplı, durmadan yapışıyor. Gözlerin kapanması, acıya rağmen deniz suyuyla yıkanmak gerektiğini doğruluyor. Çünkü gözleri açıp çevreyi iyi görmek gerek. Yakıcı bir güneş yaralarımızı öylesine kızıştırıyor ki, duyduğumuz acılara katlanmak imkânsız. Yarı deli hale gelen Deplanque kendini suya atmaktan söz ediyor.

Ufukta karayı göreli bir saat oluyor sanki. Tabiî, arkadaşlarıma bir şey söylemeden karaya doğru yöneliyorum. Söylemeyişimin nedeni de, emin olmayışım. Kuşlar gelip çevremizde uçuşmaya koyulunca, yanılmadığımı anlıyorum. Çığlıkları, güneşten ve yorgunluktan serseme dönerek tekneye uzanan, kollarıyla da yüzlerini güneşten koruyan arkadaşlarımı uyarıyor.

Konuşabilmek için ağzını çalkalayan Guittou.

— Karayı görüyor musun Kelebek? diyor.

— Evet.

— Ne kadar zamanda oraya varabileceğimizi sanıyorsun?

— Beş ilâ yedi saat içinde. Bakın, dostlar, ben daha fazla dayanamıyacağım. Sizin gibi vücudumun her yanını kaplayan yaralardan başka oturduğum tahta sıraya sürtünmek ve deniz suyuyla ıslanmaktan kıçımın da derisi yüzüldü. Rüzgâr pek şiddetli değil, çok ağır ilerliyoruz, kollarıma kramp giriyor, uzun süre küreği sıkı sıkı tutmaktan ellerimde güç kalmadı. Bir teklifim var: Yelkeni indirip tente gibi teknenin üstüne çekelim, bu ateş gibi yakan güneşten, hava kararıncaya kadar korunalım. Tekne kendi başına karaya doğru sürüklenir. Biriniz kürekte benim yerimi almazsanız bunu yapmamız zorunlu.

— Hayır, hayır Kelebek. Dediğini yapalım ve hiç olmazsa yelkenin altında uyuyalım.

Öğle üstü saat birde, güneşin iyiden iyiye yaktığı bir sıra bu kararı aldırıyorum. Hayvansı bir tatminle sonunda teknenin içine gölgelik bir yere uzanıyorum. Hava alabileyim diye, dostlarım, en iyi yeri bana ayırıyorlar. Bir kişi yelkenin gölgesinde oturarak nöbet tutuyor. Ama herkes, nöbet bekleyen bile kendinden geçiyor. Yorgunluktan bitkin, bizi dayanılmaz güneşten koruyan bu tentenin tatlı gölgesinde dalıp gidiyoruz.

Bir vapur düdüğü, hepimizi birden uyandırıveriyor. Yelkeni açıyorum, hava karanlık. Saat kaç acaba? Dümen başına oturduğumda serin bir meltem derisi yüzülmüş zavallı gövdemi okşuyor, hemen üşüyüveriyorum. Ama güneşin altında alev alev yanmamak ne büyük bir rahatlık.

Yelken açıyoruz. Gözlerimi deniz suyu ile yıkadıktan sonra —neyse ki yanan ve yapışan gözüm bir tane— sağımda ve solumda karayı açık seçik görebiliyorum. Neredeyiz? Bu topraklardan acaba hangisine yönelmeliyiz? Vapur düdüğü bir kere daha duyuluyor. Düdüğün sağdaki topraklardan öttürüldüğünü anlıyorum. Bize ne demek istiyor acaba?

— Neredeyiz Kelebek? diye soruyor Chapar.

— Gerçekten bilmiyorum dostum. Eğer bu toprak boş ya da bir körfez değilse, belki İngiliz Güyan'ının ucunda, Orénoque ırmağına kadar giden bölümündeyiz. (Orénoque, Venezuella ile sınırı yapan büyük nehirdir.)

Eğer sağdaki kara büyük bir boşlukla soldakinden ayrılıyorsa, bu yarımada sandığımız kara parçası bir adadır ve Trinidad'dır. Sol tarafı da Venezuella'dır ve Parya körfezine girdik demektir.

İnceleme fırsatını bulduğum deniz haritalarından aklımda kalanlar, bana bunları söyleme cesaretini veriyor. Sağdaki Trinidad, soldaki Venezuella ise hangisini seçmeli? Hepimizin kaderi vereceğim karara bağlı. Bu serin rüzgârla karaya yönelmek pek de güç olmayacak. Şimdilik ne birine gidiyoruz, ne öbürüne. Trinidad'da «rozbif»ler var, İngiliz Güyanı'ndaki yönetimin aynı.

— Bize iyi davranacaklarından emin misin? diye soruyor Guittou.

— Evet ama, savaş içinde İngiliz topraklarını izinsiz ve gizlice terkettiğimiz için ne diyecekler acaba?

— Ya Venezuella?

— Orada durum nedir bilen yok, diyor Deplanque. Başkan Gomez yönetiminde mahkûmlar, çok güç koşullarla yol yapımında çalıştırılır sonra da Fransa'ya iade edilirlerdi. Orada kaçaklara Cayenneli denirdi.

— Evet ama şimdi durum değişti, savaşın içindeyiz.

— Georgetown'da söylediklerine göre, onlar savaşa girmemiş, tarafsız kalmışlar.

— Emin misin?

— Aşağı yukarı.

— Öyleyse Venezuella bizim için tehlikeli.

Gerek sağ ve gerekse soldaki topraklarda ışık görüyoruz. Düdük üç kere ötüyor. Sağdaki kıyıdan ışıkla işaretler geliyor. Ay doğdu, bizden epey uzakta ama yolumuzun üstünde. Epey ilerimizde iki tane sivri ve kapkara kaya denizden yükseklere fışkırıyor gibi. Düdük bu nedenle öttürülüyor herhalde: Bizi, tehlikeye karşı uyarıyor.

— Bak, dubalar var! Dizi dizi hem de. Neden tekneyi bunlardan birine bağlayıp sabahı beklemeyelim? Yelkeni indir Chapar.

Utanmadan yelken adını verdiğim bu pantolon ve gömlek karışımını indiriyor. Küreğimle fren yaparak teknenin burnunu da dubalara veriyorum. Neyse ki halkasına sıkı sıkıya bağlı bir ipimiz kalmış. Tayfunun koparamadığı bir ip. Tamam, tekneyi dubalardan birine bağlıyoruz. Aslında dubanın üstünde ip bağlayacak bir çıkıntı

yok, ipi dubaları birleştiren kabloya düğümlüyoruz. Dar bir kanalın sınırını belirten bu duba dizisine iyice yanaşıyor, sağımızdaki kıyıdan gelen düdük seslerine aldırmadan teknenin içine uzanıyoruz, üstümüze gerdiğimiz tente bizi rüzgârdan koruyor. Rüzgâr ve gecenin serinliğiyle buz kesen vücudumu tatlı bir sıcaklık kaplıyor. Horul horul uyuyanların başında gelenlerden biri de benim herhalde.

Uyandığımda hava açık, bulutsuz. Güneş yatağından çıkmakta, deniz biraz çalkantılı, yeşile çalan mavi renkteki dibinin mercan döşeli olduğunu gösteriyor.

— Ne yapiyoruz? Karaya çıkıyor muyuz artık? Açlık ve susuzluktan gebereceğim.

Tam yedi gün süren zorunlu oruçtan sonra, ilk kez bugün, biri yakınıyor.

— Karaya o kadar yakınız ki, herhalde yanaşsak hata olmaz. Konuşan Chapar.

Oturduğum yerden epey ilerisini görebiliyorum. Denizden fışkıran iki büyük kayadan sonra, yeni bir deniz başlıyor. Sağımız Trinidad, solumuz Venezuella. Hiç kuşkusuz Parya körfezindeyiz, deniz Orénoque ırmağının sularıyla sararmışsa, herhalde iki ülke arasından geçen ve açık denize karışan akıntı üzerinde bulunduğumuzdandır.

— Ne diyorsunuz? Seçimi siz yapın, insanın tek başına karar vermesi çok güç. Sağda, İngiliz adası Trinidad; solda Venezuella. Nereye gitmek istiyorsunuz? Gemimizin durumu ve kendi düşkünlüğümüz göz önüne alınırsa, bir an önce karaya çıkmak, gerektiği anlaşılır. Aramızda, kürek cezası bitmiş iki kişi var: Guittou ile Barrière. Chapar, Deplanque ve ben tehlikedeyiz. Karar vermek bize düşer. Ne diyorsunuz?

— En akıllıca iş Trinidad'a gitmek. Venezuella bizim için bir meçhul.

— Karar almamızın gereği kalmadı, diyor Deplanque. Gelen hücum botu, kararı bizim adımıza verecek nasılsa.

Gerçekten de, bir hücum botu hızla bize doğru geliyor. Elli metre kadar ötemizde duruyor. Adamın biri megafonu ağzına götürüyor. İngiliz bayrağı olmayan bir bayrak görüyorum. Yıldızlarla kaplı bu güzel bayrağı hayatımda görmedim. Venezuella bayrağı herhalde. Bu bayrak

sonradan «benim bayrağım» olacak, ülkemin bayrağı. Benim için en coşturucu simge. Büyük bir ulusun, benim ulusumun en soylu niteliklerini bir kumaş parçasında toplayarak her normal adam gibi benim de coşmamı sağlayan bir simge.

— Quien son vosotros (Kimsiniz?)

— Biz Fransız.

— Estan Lucas (Delirdiniz mi?)

— Neden?

— Porque son amarados a minas (Çünkü mayınlara bağlısınız.)

— Bunun için mi yaklaşmıyorsunuz?

— Evet, çabuk çözün ipinizi.

— Peki.

Üç saniye içinde Chapar ipi çözüveriyor. Meğer bir dizi mayına bağlıymışız. Arkasına bağlandığımız hücumbotunun mürettebatı bize güverteden kahve, şekerli ve sıcak süt, sigara veriyor.

— Gidin Venezuella'ya, iyi davranacaklarını göreceksiniz. Sizi karaya çekmemiz imkânsız, çünkü acele, Braimas fenerindeki yaralı bir adamı almaya gidiyoruz. Hele Trinidad'a gitmeye sakın kalkmayın yüzde doksan mayına çarparsınız.

— «Adios, buena suerte» (Hoşça kalın, talihiniz açık olsun) sözlerinden sonra hücum botu uzaklaşıyor. Bize iki litre süt bıraktı. Yelkeni düzeltiyoruz. Sabahın onunda, kahve ve çay sayesinde midelerimiz biraz hareket ederek her ağızda birer sigara hiç aldırmadan tekneyi bir kumsalın incecik kumlarına oturtuyorum. Kıyıda biriken elliye yakın insan, kırık direğine gömlek, pantolon ve ceketten bir yelkenin çekildiği bu garip tekneyle kimlerin geldiğini merak ediyor herhalde.

VENEZUELLA

İRAPA'NIN BALIKÇILARI

BANA hepten yabancı bir dünya, insanlar, bir uygarlık keşfediyorum. Venezuella topraklarındaki ilk dakikalar öylesine duygulandırıcı, bu cömert kalabalığın bizi karşılayışı o kadar sıcak ki, o havayı anlatabilmek için üstün bir yetenek gerekiyor. Zenci ya da beyaz ama büyük çoğunluğu açık renkli, birkaç gün üst üste güneşte yanmış beyazlardan farksız bu adamların aşağı yukarı tümünün pantolonları paçalarına kadar sıvalı.

— Zavallı adamlar, ne hale girmişsiniz diyor bu adamlar bize.

Vardığımız balıkçı köyünün adı İrapa, Sucre adı verilen bir eyalete bağlı. Ufak tefek fakat genellikle çok güzel ve zarif genç kadınların, orta yaşlıların, yaşı iyice ilerleyenlerin tümü hemşire, iyiliksever rahibe ya da koruyucu ana oluveriyorlar.

İçine beş yün hamak asıp bir masa ve iskemle yerleştirdikleri hangarda toplanıp beşimizi de tepeden tırnağa kakao yağına buluyorlar. Derisi yüzülmüş bir santimetre yerimiz bile unutulmuyor. Açlık ve yorgunluktan yarı

ölüyüz, uzun süren orucumuz vücutlarımızdaki suyun da azalmasına yol açmış olmalı. Bu kıyı insanları uyumamız, aynı zamanda da azar azar yemek yememiz gerektiğini biliyorlar.

Her birimiz hamaklarımıza iyice uzanmış, hem uyuyor hem de gönüllü hemşirelerimizin kaşıkla ağzımıza verdiği yiyecekleri yutuyoruz. O kadar bitiktim, beni hamağa uzattıklarında bütün gücüm öylesine çekilmişti ki, yaralarıma kakao yağı sürülünce sanki eriyiverdim. Ne olup bittiğini anlayamadan uyuyor, yiyor, içiyordum.

Küçük kaşıklarla ağzımıza verilen bir çeşit manyokayı midem almadı. Yalnız ben böyle değilim. Aşağı yukarı hepimiz, bu kadınların ağzımıza soktukları yiyeceklerin yarısını ya da tümünü kaç kere kustuk.

Bu köyün insanları müthiş yoksul. Ama istisnasız hepsi, bize yardım etmekten kaçmıyor. Üç gün sonra, gerek köylülerin bakımı ve gerekse gençliğimiz sayesinde ayaklanıyoruz. Saatler boyu, serin bir gölge yapan hindistancevizi yapraklarıyla kaplı hangarın sundurması altına oturuyor ve köylülerle konuşuyoruz. Hepimizi toptan giydirecek kadar zengin değiller. Küçük gruplar oluşuveriyor. Şu grup Guittou ile ilgili, bir başkası Deplanque'la, v.s. Aşağı yukarı on kişi de benimle uğraşıyor.

İlk günler, ellerine ne geçtiyse, eski fakat tertemiz elbiseler giydirdiler. Şimdi, imkân buldukça yeni bir gömlek, bir pantolon, bir kemer, bir çift terlik alıyorlar. Benimle uğraşan kadınlar arasında kızılderili tipli, ama İspanyol ve Portekiz kanıyla karışmış çok genç iki kız da var. Birinin adı Tibisay, ötekinin Nenita. Bana bir gömlek, bir pantolon, bir de «aspargat» adını verdikleri bir çift terlik alıyorlar. Topuğu olmayan köseleden bir taban bu, üstünü de örülmüş bir kumaş kaplıyor. Yalnız topuk kapalı, ayak parmakları açıkta, kumaş topuğu iyice kavrıyor.

— Nereden geldiğinizi sormanın gereği yok. Döğmelerinizden, kürekten kaçan Fransız mahkûmları olduğunuz belli.

Bu sözler beni daha da çok duygulandırıyor. Nasıl olur! Ağır suçlardan mahkûm edilmiş adamlar olup sertliğini kitaplardan öğrendikleri bir cezaevinden kaçtığımız halde, bu basit insanlar bizi kurtarmayı, bize yardım et-

meyi nasıl da doğal bulabiliyorlar? Zengin ya da hali vakti yerinde olup birini giydirmek, evde ailenin eksiği yokken açlık çeken bir yabancıya yemek vermek insanın iyiliğini ispatlar. Ama bir çeşit turta olan, kendi ocaklarında pişirdikleri mısır ya da manyoka çöreğini, evlerinde yaşayanlara yetmezken ikiye bölen, ev halkını beslemekten çok az gelişmiş bırakan yoksul yiyeceğini, bir yabancıyla ve üstelik bir kanun kaçağıyla paylaşan adam, eşsiz biridir.

Bu sabah, kadın erkek herkes sessiz. Hepsinin canları sıkkın, kuşkulu gibi. Ne oluyor? Tibisay ile Nenita yakınımda. On beş günden beri, ilk kez tıraş olabildim. Bu iyi yürekli insanların arasına gireli sekiz günü buluyor. Yanıklarımın üstünde çok ince bir deri oluştuğundan, tıraş olmaya cesaret edebildim. Sakalım yüzünden, kadınlar yaşımı pek kestiremiyorlar. Beni genç görmek çok hoşlarına gidiyor, tüm saflıklarıyla söylemekten de çekininiyorlar. Oysa yaşım otuz beş, ama yirmi sekiz ya da en fazla otuz gösteriyorum. Evet, bütün bu konuksever kadınlarla adamlar bizim için üzülüyorlar, hissediyorum.

— Ne olabilir? Konuş Tibisay, ne oluyor?

— Irapa yakınında bir köy olan Güiria'dan gelecek yetkilileri bekliyorlar. Burada komiser yok, nasıl oldu bilmiyoruz ama sizin burada bulunduğunuzu duymuşlar. Neredeyse gelecekler.

Uzun boylu ve çok güzel bir zenci kadın, yanında belden yukarısı çıplak, beyaz pantolonu dizlerine kadar sıvanmış genç bir adamla birlikte yanıma geliyor. Negrita (Zenci kadın) —hiç bir ırk ayırımının bulunmadığı Venezuella'da zenci kadınlar pek tutulur, bu onlara takılan bir çeşit tatlı addır— bana sesleniyor.

— Senor Enriquez (Henri), polis gelecek. Size iyilik mi edecek, yoksa kötülük mü bilmiyorum. Bir süre ormanda gizlenmek ister misiniz? Kardeşim sizi, kimsenin gelip bulamayacağı bir kulübeye götürür. Ben, Tibisay ve Nenita, size her gün sırayla yiyecek getirir, olup bitenleri anlatırız.

Başka türlü duygulanıyor ve bu soylu kızın elini öpmek istiyorum. Tatlılıkla çekiyor elini ve yanağıma safça bir öpücük konduruyor.

Dörtnala atlılar yaklaşıyor. Hepsinde de, şeker kamışı kesmeye yarayan palalar var, kılıç gibi sol yanlarında

sarkıyor. Mermi dolu kalın bir kemer bellerinde, sağ yanlarından da kılıfının içinde koca bir tabanca sarkıyor. Yere iniyorlar. Moğol yüzlü, Hintlilerinkini andıran çekik gözlü, bakır tenli, uzun boylu ve kara kuru, hasır şapkalı, kırk yaşlarında bir adam bize doğru yürüyor.

— Günaydın. Ben emniyet müdürüyüm.

— Günaydın efendim.

— Hey sizlere söylüyorum. Köyünüzde, kürekten kaçan beş Cayenneli olduğunu neden haber vermediniz? Söylentiye göre sekiz gündür buradalarmış. Cevap versenize...

— Yaraları iyileşip yürüyecek hale gelsinler diye bekliyorduk.

— Onları Güiria'ya götürmeye geldik. Az sonra bir kamyon beşini de alacak.

— Kahve içer misiniz?

— Sağolun, içerim.

Çepeçevre oturup herkes kahve içiyor. Emniyet müdürüyle polislere bakıyorum. Hiç de kötü bir görünüşleri yok. Pek onaylamadıkları, yukardan gelen bir takım emirleri uygular gibi hepsi.

— Şeytan adasından mı kaçtınız?

— Hayır, biz Georgetown'dan, İngiliz Güyanı'ndan geliyoruz.

— Neden orada kalmadınız?

— Yaşamak, ekmek parası kazanmak çok güçtü.

Adam gülümsüyor. «Burada daha mı rahat edeceğinizi sanıyorsunuz?»

— Evet, çünkü biz de sizin gibi Lâtiniz.

Yedi-sekiz kişilik bir grup bizim topluluğa doğru geliyor. Başlarında, elli yaşlarında, ak saçlı, boyu bir yetmiş beşin üstünde, çok açık çukulata renginde bir adam var. Koskoca kara gözlerinden zekâ ve az raslanan bir ruh yüceliği fışkırıyor. Sağ eli, belinden sarkan bir palanın kabzasında.

— Müdür bey, bu adamları ne yapacaksınız?

— Onları Güiria cezaevine götüreceğim.

— Neden bırakmıyorsunuz, burada, ailelerimizle birlikte yaşasınlar? Herkes birini yanına alır.

— İmkânsız emir validen çıktı.

— İyi ama, bu adamlar Venezuella toprakları üzerinde hiç bir suç işlemediler.

— Kabul ediyorum. Her şeye rağmen, bunlar çok tehlikeli kişiler. Küreğe mahkûm edildiklerine göre çok ağır suçlar işlemiş olmalılar. Üstelik kimlik kartları olmadan kaçmışlar, ülkeleri Venezuella'da bulunduklarını öğrenirse herhalde geri isteyecek.

— Biz onları yanımıza almak istiyoruz.

— İmkânsız. Vali emir verdi diyorum.

— Her şey mümkündür. Vali, ayağı sürçen zavallı kişiler hakkında ne bilebilir? Bir insan asla yitip gitmez. Ne yaparsa yapsın, hayatının belirli bir anında onu yeniden kazanma, iyi ve topluluğa yararlı biri yapma fırsatı beliriverir. Öyle değil mi dostlar?

Kadın, erkek bütün köylüler bir ağızdan:

— Evet, diyorlar, onları bize bırakın. Hayatlarını yeniden kurmalarına yardım ederiz. Sekiz günde yeterince tanıdık, hepsi mert adamlar.

— Bizden daha uygar kişiler, fazla kötülük etmemeleri için onları zindana kapamışlar, diyor müdür.

— Sizce uygarlık nedir müdür bey? diye soruyorum. Asansörümüz, uçağımız, yer altında giden trenimiz var diye, bizi yanlarına alıp bakan kişilerden daha mı uygarız sanıyorsunuz? Evet, mekanik uygarlığın nimetlerinden yoksun yaşıyor buradaki adamlar. Ama bana kalırsa, doğa ile haşır neşir yaşayan bu köy insanlarının her birinde çok daha büyük bir insanlık, ruh inceliği ve anlayış var. Gelişimin nimetlerinden yararlanmıyorlarsa da, sözde uygar geçinenlerin hepsinden üstün bir Hıristiyan yardımseverliğine sahipler. Günün birinde beni mahkûm ettiren savcının ruhuna sahip olacaksa, Paris'in Sorbonne'unu bitirmiş birinden, bu küçük köyün okuma yazma bilmeyen cahil insanını her zaman üstün tutarım. Biri her zaman insandır, öbürü insanlığı çoktan unutmuştur.

— Sizi anlıyorum ama ben bir aracıyım. İşte kamyon geliyor. Sizden rica ediyorum, tutumunuzla bu işin olaysız bitmesini sağlayın.

Her kadın grubu, ilgilendiği adamı öpüyor. Tibisay, Nenita ve Negrita beni öperken gözyaşları döküyorlar. Her köylü erkeği elimizi sıkıyor, cezaevine doğru yola çıktığımızdan ötürü duyduğu acıyı belirtiyor.

— Hoşçakalın Irapalılar, daha dün tanıdığınız bir kaç zavallı için kendi ülkeniz yetkililerine karşı çıktığınız ve onları ayıplama yürekliliğini gösterdiğiniz için yeryüzünün en soylu ırklarından birisiniz. Evinizde yediğim, bana vermek için kendi ağzınızdan koparma gücünü bulduğunuz, insan kardeşliğinin simgesi olan bu ekmek benim için geçmiş çağların en yüce örneğidir: «Adam öldürmeyeceksin, kendin aç kalsan da acı çekenlere yardım edeceksin. Senden daha mutsuzlara her zaman yardım et.» Bir gün özgür olursam, elimden geldikçe, Venezuella'da rasladığım bu köylülerin bana öğrettiği gibi, insanların yardımına koşacağım. Bu ilk Venezuellalılarm bir sürü benzerine raslıyacağım daha.

El Dorado Cezaevi

İki saat sonra, büyük bir köye varıyoruz, şehir olduğu iddia edilen «Güiria» adında bir liman. Emniyet müdürü bizi eliyle bölge jandarma komutanına teslim ediyor. Merkezde bize pek kötü davranmıyorlar ama esaslı bir sorgudan geçiyoruz. Soruşturmayı yapan da kafasız biri, özgür yaşadığımız İngiliz Güyan'ından geldiğimize bir türlü inanmıyor. Üstelik Georgetown ile Paryan körfezi arasındaki kısacık yolu büyük bir düşkünlük ve bitkin halde bitirişimizin nedenlerini sorup cevabımızı dinlediğinde, kendisiyle dalga geçtiğimizi sanıyor.

— Bu korkunç kasırgada, muz yüklü iki koca tekne battı, boksit madeniyle dolu bir şilep mürettebatıyla denizin dibini boyladı ve siz beş metrelik bir tekneyle paçanızı kurtardınız ha? Bu hikâyeye kim inanır? Çarşıda dilenen ihtiyar karı bile inanmaz. Yalan söylüyorsunuz, anlattıklarınızda şüpheli bir yan var.

— Georgetown'a sorun.

— İngilizlerin beni alaya almalarını istemem.

Bu inatçı ve ahlâksız, kafası işlemeyen, kendini beğenmiş soruşturmacı, kimbilir hangi makama nasıl bir rapor yolluyor. Hiç bilmiyoruz tabiî, ama bir sabah beşte uyandırılıp zincire vurularak bilinmeyen bir yere doğru, kamyonla yola çıkıyoruz.

Guiria limanı, daha önce de belirttiğim gibi Parya körfezinde ve Trinidad'ın tam karşısında. Amazon kadar bü-

yük bir nehir olan Orénoque'un ağzında yer almak onu büyük faydalar sağlıyor.

On polisle birlikte kamyonda, zincire vurulmuş halde Bolivar eyaletinin başkenti Ciudad Bolivar'a yol alıyoruz. Toprak yollar üzerindeki yolculuk çok yorucu. Gerek polisler gerekse biz, her an sarsılan ve deniz üstündeki bir saldan beter olan bu kamyonun kasasında un çuvalları gibi itilip kakılıyoruz, yolculuk tam beş gün sürüyor. Her gece kamyonda uyuyor ve sabah, bilinmeyen bir yöne doğru delice yol alıyoruz.

Bu yorucu yolculuk, Ciudad Bolivar'dan El Dorado'ya giden ve balta girmemiş ormanlardan geçen bir toprak yolun bin kilometre ötesinde son buluyor.

El Dorado köyüne vardığımızda, gerek görevliler ve gerekse biz bitik haldeyiz.

Peki ama neresi bu El Dorado? El Dorado, her şeyden evvel yüzyıllar önce yaşıyan İspanyol kâşiflerinin büyük umududur. Oradan gelen kızılderililerde altın bulan bu adamlar, yörede altından bir dağ bulunduğunu ya da hiç olmazsa toprağın yüzde ellisinin altın olduğunu sanmışlardı. Oysa El Dorado, sıradan, nehir kıyısına yapılmış küçük bir köy. Bu nehir, «caribes» ve «pirajes» adı verilen, bir insanı ya da hayvanı birkaç dakika içinde iskelet haline getirecek balıklarla dolu. Ayrıca, «trembladores» denen elektrikli balıklar, avlarının çevresinde dolanıp çarptıkları an onu hareketsiz bırakıyor, çürümeye başlayınca da emiyorlar. Nehrin ortasında bir ada, bu adanın üstünde de gerçek bir toplama kampı var. İşte burası, Venezuella'nın kürek cehennemi.

Bu kürek cehennemi, tutuklulara atılan dayak yönünden, hayatta gördüğüm en vahşi, en insanlık dışı yer, kamp, yüz elli metre kenarı olan, dikenli tellerle çevrili bir dörtgen. Aşağı yukarı dört yüz kişi, hava şartları ne kadar kötü olursa olsun, açıkta yatıyor. Kampta, altına sığınılabilecek saç bir sundurma bile yok.

En ufak bir açıklama yapma, kararın gerekçesini bildirme zorunluğunu duymadan, bizi kamyona zincirlenmiş halde, yorgunluktan yarı ölü, öğleden sonra saat üçte vardığımız El Dorado cehennemine tıkıveriyorlar. Saat üç buçukta, adımızı sormak ya da bir kenara kaydetmek gibi herhangi bir işleme başvurmadan çağırıyorlar, içimizden ikisi-

ne bir kürek, kalanlara da kazma veriyorlar. Ellerinde tüfek ve sığır sinirinden kırbaçlar, bir hayvanın komutasındaki beş askerle çevrili, dayak tehdidiyle çalışma yerine götürülüyoruz. Kamp muhafızlarının, bir çeşit gözdağı vermek istediklerini hemen anlıyoruz. Şimdilik söylenenlere boyun eğmemek, çok tehlikeli bir şey olur. Sonra düşüneceğiz çaresini.

Mahkûmların çalıştığı yere vardığımızda, balta girmemiş ormanın göbeğinde yapılan yolun kenarına hendek açmamızı emrediyorlar. Ses çıkarmadan boyun eğiyor ve gücümüz yettiğince, başımızı kaldırmadan çalışıyoruz. Yine de, öteki mahkûmların durmadan yedikleri dayakları ve işittikleri küfürleri görüyoruz. Bizden kimseye kırbaçla vurmuyorlar. Gelir gelmez işe çıkarılışımız, her şeyden önce, tutukluların nasıl çalıştırıldıklarını gösterme amacını güdüyor.

Kampa vardığımız gün bir cumartesi. İşten sonra, kan ter içinde, yine hiç bir işlem yapmadan bizi kampa tıkıveriyorlar.

— Beş Cayenneli, buraya. Konuşan, muhafızların başı.

Herif, bir doksanı bulan bir melez. Elinde sığır sinirinden bir kırbaç. Bu iğrenç hayvanın görevi, kampın içinde disiplini sağlamak.

Hamaklarımızı yerleştirebileceğimiz yer gösteriliyor, kampın giriş kapısının hemen yanında ve açık havada. Yalnız orada, saçtan bir sundurma var, hiç olmazsa yağmur ve güneşten korunacağız demektir.

Mahkûmların büyük çoğunluğu Kolombiyalı, geri kalanı da Venezuellalı. Kürek diye adlandırılan hiç bir çalışma kampı, bu dehşet verici yerle kıyaslanamaz. Burada tutulan insanlara yapılanlar bir eşeğe yapılsa fazla yaşamaz ölür. Oysa buradakilerin çoğunun sağlık durumu iyi, çünkü bol ve lezzetli yemek yiyorlar.

Aramızda, küçük bir toplantı yapıyoruz. Askerler birimize vururlarsa, yapılacak en iyi şey işi bırakmak, yere yatmak ve işkence de etseler hiç kımıldamamak olacak. Nasılsa sonunda biri gelecek, biz de Venezuella topraklarında suç işlemeden neden bu kampa atıldığımızı sorabileceğiz. Cezasını tamamlayan iki arkadaşımız Guitto ve Barriere Fransa'ya iade edilme talebinde bulunmaktan söz edi-

yorlar. Sonunda, muhafızların başını çağırmaya karar veriyoruz. Kendisiyle konuşmak bana düşüyor. Herife Negro Blanco (Beyaz Zenci) adı takılmış. Çağırma görevini de Guittou'ya veriyoruz. Cellât, elinde hiç bırakmadığı kırbacıyla görünüyor. Beşimiz, çevresine toplanıyoruz.

— Benden ne istiyorsunuz?

Konuşan yalnız benim:

— Sana tek şey söyleyeceğiz: Yönetmeliğe karşı en ufak bir suç işlemek niyetinde değiliz, hiç birimize vurmak için sebep bulamıyacaksın. Ama ara sıra, sebepsiz yere adam dövdüğünü gördüğümüzden bize vurduğun gün kendini ölü bilmen gerektiğini belirtmek istiyoruz. Anladın mı?

— Evet, diyor Negro Blanco.

— Bir şey daha var!

— Nedir? diye soruyor boğuk sesle.

— Bu söylediklerim askerlere değil, üstlerinden birine tekrarlansın.

— Olur. Herif çekip gidiyor.

Bu olay mahkûmların işe çıkmadıkları pazar günü geçiyor. Derken bir subay görünüyor.

— Senin adın ne?

— Kelebek.

— Cayennelilerin başı sen misin?

— Beş kişiyiz, aramızda baş maş yok.

— Neden arkadaşların adına muhafızların şefiyle sen konuştun?

— Çünkü içimizde İspanyolcayı en iyi bilen benim.

Benimle konuşan bir jandarma yüzbaşısı. Nöbetçi komutanı olmadığım anlatıyor. Kendisinden üst rütbeli iki kişi daha var ama, o sıra, onlar yok. Biz geldiğimizden beri kampa kendisi komuta ediyor. İki binbaşı salı günü gelecek.

— Arkadaşların ve kendi adına, kırbaçlandığınız takdirde muhafızların başını öldüreceğinizi söylemişsiniz. Doğru mu?

— Evet, niyetimiz çok ciddî. Ona söylediğim sözlere, dayak yememizi gerektiren en ufak şey yapmıyacağımızı da eklemiştim. Biliyorsunuz yüzbaşım, Venezuella'da işlediğimiz herhangi bir suç ve bu yüzden çarptırıldığımız ceza yok.

— Ben hiç bir şey bilmiyorum. Elinizde en ufak bir kâğıt olmadan çıkageldiniz, yalnız aldığımız mektupta: «Gelir gelmez işe koşulmaları», deniyordu.

— Yüzbaşım, siz askersiniz, hakkımızı yemeyin ve hiç olmazsa üstleriniz gelene kadar adamlarınıza emir verin de, bize diğer tutuklular gibi davranmasınlar. Tekrar ediyorum ki, bizi herhangi bir suçtan mahkûm edemezler, çünkü Venezuella'da en ufak bir suç işlemedik.

— Peki, bu yönde emir vereceğim. Beni aldatmadığınızı umarım.

Bu ilk pazar günü, öğleden sonra, diğer mahkûmları inceleyecek bol bol zaman bulabiliyorum. İlk dikkatimi çeken şey, hepsinin güçlü kuvvetli oluşu. İkinci nokta da, dayağın gündelik ve artık alışılmış bir şey olması. Hepsi buna öylesine alışkın ki, iyi davranarak dayaktan kolayca kaçınabilecekleri dinlenme gününde bile, ateşle oynamaktan sapık bir zevk alıyorlar. Hiç durmadan yasaklanan işleri yapıyor, barbut oynuyor, kenefte genç bir mahkûmun ırzına geçiyor, arkadaşlarını soyuyor, köyden mahkûmlara sigara ve şeker getiren kadınlara ana avrat sövüyorlar. Öyle mahkûmlar var ki, bir yolunu bulup dikenli tellerin arasından kadınların getirdiklerini kapıveriyor ve ardından, anlaştıkları parayı ödemeden kaçıyor, arkadaşlarının arasına karışıveriyorlar. Sonuç şu: Ağır cezalar öylesine ölçüsüz uygulanıyor ve o kadar önemsiz şeylerden ötürü veriliyor ki, kırbaç yemekten derileri köseleye dönen bu adamlara en ufak bir fayda sağlamıyor. Kampta hüküm süren dehşet havası ne topluma, ne de düzene yararlı olabiliyor.

Saint-Joseph'deki hücrelerin sessizliği, buradan bin beter. Burada korku bir anlık, hele iş saatleri dışında ve pazar günleri konuşabilmek, bol bol yemek yiyebilmek, beş yılı pek geçmeyen cezaların aşağı yukarı herkes tarafından tamamlanabilmesini sağlıyor.

Pazar gününü, aramızda konuşup sigara ve kahve içmekle geçiriyoruz. Yakınımıza gelen birkaç Kolombiyalıyı tatlılıkla ama kesin bir şekilde uzaklaştırdık. Bizleri herkesten ayrı tutmaları gerek, aksi halde hapı yuttuk demektir.

Pazartesi günü saat altıda, tıkabasa bir kahvaltıdan sonra diğer mahkûmlarla birlikte işe çıkıyoruz. Çalışan herkesin karşısında bir asker var, ellişer kişilik birer sıra

asker ve mahkûm karşı karşıya: İki sıra birbirini kolluyor. Mahkûmların sırası kuşkulu, askerlerinki sinirli ve acı çektirmekten zevk alıyor.

Çavuş: «Bilmem kim!» diye bağırıyor. «Kazma!»

Adı okunan zavallı koşuyor, kazmayı kapıp omuzuna atıyor, koşarak iş başı yapmaya hazırlanırken çavuş: «Numara!» diye bağırıyor bu kez. Bu da «Hazırol, uygun adım marş, bir kii...» anlamında. Bir asker, zavallının ardından fırlayıveriyor ve elindeki kırbacı çalıyor. Bu korkunç sahne, günde iki kere tekrarlanıyor. Kamptan iş yerine giden yol üstünde, eşeklerinin peşinden koşup onları harekete getiren eşekçiler kol geziyor sanılır.

Sıranın bize gelmesini bekleyerek, dehşet içinde duruyoruz. Neyse ki, bize daha iyi davranılıyor.

— Beş Cayenneli, buraya. Genç olanlar kazmaları alsın, yaşlılar da şu kürekleri.

Koşmadan, ama hızlı yürüyerek, dört asker ve bir onbaşının denetiminde şantiyeye varıyoruz. Bu gün ilkinden daha uzun ve umut kırıcı. Özellikle hedef alınan bir takım bitkin adamlar deliler gibi böğürüyor ve daha fazla dayak yememek için diz çöküp yalvarıyorlar. Öğleden sonra, iyi yanmayan bir sürü odunu yığın haline getirmeleri gerekiyordu. Diğerleri de arkalarında bıraktıkları pisliği temizliyeceklerdi. Yarı yarıya yanan seksen ilâ yüz çalı demetinden, kampın ortasında, bir kor yığını kalacaktı yalnız. Askerler her mahkûma kırbacı basıyor ve yerde ne varsa koşarak kampın ortasına götürmesini istiyordu. Bu akıl almaz yarış bazılarında gerçek bir delilik nöbeti yaratıyor ve aceleyle, bir yanı kor halindeki dalları kaptıkları da oluyordu. Ellerini yakıp vahşice kırbaçlanarak, yerde yanan ya da dumanı tüten bir dal üstünde yürüyerek gidip gelen mahkûmların bu akıl almaz görüntüsü tam üç saat sürüyor. İçimizden kimse kamp temizliğine yardımcı olmaya davet edilmiyor. Allah'tan böyle, çünkü başımızı kaldırmadan çalışırken, kısacık cümlelerle konuşmuş, beş askerin üstüne saldırıp silâhlarını kaparak muhafızlara ateş açmaya karar vermiştik.

Bugün salı, işe çıkmadık. Jandarma binbaşıları tarafından çağırılıyoruz. Bu iki subay, mahkûm edildiğimizi gösteren bir kâğıt olmadan buraya gönderilmemizi hayret-

le karşılıyorlar, ertesi sabah da, cezaevleri yönetmenliğinden hakkımızda bilgi isteyeceklerine söz veriyorlar.

Soruşturmaları pek uzun da sürmüyor. İki binbaşı için çok sert, hatta amansız denilebilir. Ama kimsenin hakkını yemiyorlar, bu nedenle de El Dorado kamp müdürünün gelip açıklama yapmasını istiyorlar.

Herif, yanında kayınbiraderi ve iki jandarma subayıyla karşımızda.

— Fransızlar, ben El Dorado'daki hükûmet temsilcisiyim. Benimle konuşmak istemişsiniz. Nedir istediğiniz?

— Bir kere, bizi dinlemeden hangi mahkeme küreğe mahkûm etti? Hangi suçtan kaç yıl ceza giydik? Deniz yoluyla Irapa'ya geldik. En ufak bir suç işlemedik. Burada işimiz ne? Bizi çalışmak zorunda bırakmalarını neyle doğrularsınız?

— Her şeyden önce savaşın içindeyiz. Dolayısıyla da kimliklerinizi anlamamız gerekiyor.

— Peki ama bu, kampa atılmamızı gerektirmez ki.

— Siz, Fransız adaletinin elinden kaçan kürek mahkûmlarısınız sizleri geri almak isteyip istemediklerini de öğrenmek zorunlu.

— Bunu da kabul ediyor ama diretiyorum: Neden bize, mahkûm edilmiş ve bir ceza çekmek zorunda bulunan kişiler gibi davranılıyor?

— Şu sıra yürürlükte bulunan bir kanun gereğince kampa getirildiniz.

Subaylardan biri lâfa karışıp görüşünü açıklamasa tartışma çok daha uzun süre devam edecek:

— Beyefendi, bu adamlara diğer tutuklular gibi davranmamız namusluca bir şey olmaz. Bu özel durum Caracas'a bildirilsin, bir karar gelene kadar da, yol inşaatından başka bir iş bulunsun kendilerine.

— Bu adamlar çok tehlikeli, muhafızların başını ölümle tehdit etmişler. Doğru mu?

— Yalnız onu değil, bize vuracak herhangi birini öldüreceğimizi söyledik.

— Bu bir askerse?

— Durum değişmez. Dayak yememizi gerektirecek hiç bir şey yapmadık. Bizim yasalarımız ve cezaevi yönetmeliğimiz belki sizinkinden korkunç ve insanlık dışı. Ama hayvanlar gibi dövülmeyi kabul etmiyoruz.

Görevli subaylara dönüyor: «Bu adamlar tehlikelidir diye tekrarlayıp duruyorum, ne haber!» der gibi.

Subayların en yaşlısı, birkaç saniye düşündükten sonra, herkesi şaşırtan kararını veriyor:

— Fransızların hakkı var. Venezuella'da bir şey yapmamışlar ki, bu çalışma kampında ceza çekip yönetmeliğe boyun eğsinler. Onlara hak veriyorum. Yapılacak iki şey kalıyor. Ya onlara, mahkûmlarınkinden başka bir iş verirsiniz, ya da çalışmaya çıkmazlar. Herkesle bir arada olurlarsa, bir gün askerlerden dayak yemek tehlikesiyle karşılaşabilirler.

— Bakalım. Bugünlük kampta kalsınlar da, yarın ne yapmak gerektiğini size söylerim. Müdür, bu sözlerden sonra, kayınbiraderiyle birlikte çıkıp gidiyor.

Subaylara teşekkür ediyorum. Bize sigara veriyor ve akşamki toplantıda, hiç bir sebeple dövülmememiz için askerlere emir verilmesini isteyeceklerini söylüyorlar.

Sekiz gündür buradayız. Artık çalışmıyoruz. Dün pazardı, korkunç bir şey oldu. Kolombiyalılar, Negro Blanco'yu kimin öldüreceğini anlamak için aralarında kura çektiler. Kurayı otuz yaşlarında bir adam kazandı. Sapı betona sürtülerek bıçak gibi sivriltilmiş, iki yüzü de keskin bir kaşık eline verildi. Adam, dostlarıyla yaptığı anlaşmayı büyük bir yüreklikle gerçekleştiriverdi. Negro Blanco'nun kalbine tam üç kere sapladı bıçağı. Herifi acele hastaneye götürdüler, suçlu kampın ortasına bağlandı. Askerler deli gibi, mahkûmların üstünde silâh arıyorlar. Yağmur gibi tekme, yumruk, kırbaç yağıyor. O kızgınlık içinde, bir asker, pantolonumu hızlı giymediğimden kırbacıyla baldırıma vurdu. Barriere sırayı kaptığı gibi herifin üstüne yürüyüverdi. Başka bir asker, süngüsünün ucunu dostumun koluna saplarken ben, kırbacı vuranı, apış arasına savurduğum tekmeyle yere seriverdim. Yerdeki tüfeği kapmıştım ki, yüksek sesle verilen bir emir bize kadar geldi.

— Durun! Fransızlara dokunmayın! Fransız tüfeği bırak! Haykırarak bu emri veren, ilk gün bizlerle konuşan Yüzbaşı Flores.

Kalabalığa ateş açmak üzere olduğum bir sıra yetişti. O olmasa, belki bir ikisini gebertecek ama hepimiz de Venezuella'nın ve dünyanın bir ucundaki, boş yere atıldığımız bu kampta boku bokuna ölüp gidecektik.

Yüzbaşının araya girmesiyle, askerler yanımızdan uzaklaştılar ve dayak atma isteklerini başkaları üzerinde söndürmeye koyuldular. İşte o ara, yeryüzünde görülebilecek en iğrenç olaya tanık olduk.

Kampın ortasındaki kütüğe bağlanan mahkûm üç kişi tarafından hiç durmadan kırbaçlanıyordu. Bu iş, öğleden sonra saat beşten ertesi sabah altıya kadar sürdü. Kırbaçla döverek bir adamı öldürmek gerçekten uzun sürüyormuş. Arada durup suç ortaklarının adı, kaşığı kimin verdiği, kimin sivrilttiği soruluyordu. İşkence edilen adam, konuşursa işkencenin duracağına söz verildiği halde kimsenin adını söylemedi. Kaç kere kendinden geçti. Başından aşağı dökülen kova kova suyla yeniden ayılıyordu. En korkuncuyla, sabahın saat dördünde karşılaştık. Derinin kırbaca tepki göstermediğini anlayınca.

— Öldü mü? diye sordu bir subay.

— Bilmiyoruz.

— Çözün de bırakın yere.

Dört kişinin tuttuğu adam emekliyordu. Bunun üzerine, cellâtlardan biri tam kaba etlerinin arasına kırbacı vurdu. Kırbacın ucu, cinsel organlarının epey ötesine değmişti herhalde. İşkence uzmanının bu vuruşu, mahkûmun ağzından bir «hınk» sesinin çıkmasına yol açtı.

— Devam edin, dedi subay, ölmemiş.

Adam, sabaha dek kırbaçlandı. Ortaçağdan kalma, bir atın bile canına kıyabilecek bu dayak, Kolombiyalıyı öldürmemişti. Bir saat kadar yerde bırakıldı, üstüne kova kova su döküldükten sonra, askerlerin yardımıyla ayağa kaldırıldı. Bir an, tek başına ayakta bile durabildi. Derken hastabakıcı, elinde bir bardak suyla göründü:

— Bunu iç, dedi subay, kendini toplayacaksın.

Mahkûm bir an durakladı, sonra bardağı dikiverdi. Bir dakika sonra da, kalkmamak üzere yere yığıldı. Can çekişirken ağzından: «Enayi, seni zehirlediler», sözü çıkıverdi.

Biz dahil, hiç bir mahkûmun küçük parmağını kımıldatmaya niyetlenmediğini söylemenin herhalde gereği yoktur. İstisnasız herkes büyük dehşet içindeydi. Hayatımda ikinci kez ölümü özledim. Uzunca bir süre, yakınımdaki askerin gevşekçe tuttuğu tüfeği canım çekti. Beni

durduran, tüfeği asker kalabalığına çevirip ateş edene kadar öldürüleceğim korkusuydu.

Bir ay sonra, Negro Blanco, yeniden ve eskisinden beter şekilde kampın başına getirildi. Ama El Dorado'da gebermek bir kere alnına yazılmıştı. Nöbetçilerden biri, gece yanından geçerken onu tüfeğiyle durdurdu:

— Diz çök, dedi asker.

Negro Blanco boyun eğdi.

— Dua et, öleceksin.

Kısacık bir dua etmesini bekledikten sonra üç kurşunla işini bitiriverdi. Mahkûmlar, bu canavarın acımadan herkesi dövmesi karşısında isyan eden askerin dayanamayıp Negro Blanco'yu öldürdüğünü söylüyorlardı. Kimine göre de, Negro Blanco bu askeri üstlerine şikâyet etmiş, kendisini Caracas'tan tanıdığını ve hırsızlıktan hüküm giydiğini söylemiş. Kırbaçtan ölen adamın pek uzağına gömülmemişti herhalde Negro Blanco. O adam da belki bir hırsızdı ama, az raslanır değerde ve yüreklilikte biriydi.

Bütün bu olaylar, bizimle ilgili bir karar alınmasını engelledi. Öteki mahkûmlar da on beş gün çalışmadılar. Barriéré'in kolundaki yara, köy doktoru tarafından sarıldı.

Şimdilik saygı görüyoruz. Chapar, köyde oturan cezaevi müdürüne aşçı oldu ve dün kamptan ayrıldı. Fransa'dan hepimizle ilgili bilgi geldiğinden, Guittou ve Barriéré bırakıldı. Cezalarını bitirdikleri anlaşılmıştı. Ben bir İtalyan adı vermiştim; parmak izlerim ve müebbetlik haberimle birlikte gerçek adım da bildirildi; Deplanque'ın yirmi yılı, Chapar'ın cezası ortaya çıktı tabiî. Müdür, Fransa'dan aldığı haberi, şişinerek bize aktarıyordu: «Yine de dedi, Venezuella'da suç işlemediğinizden bir süre tutulacak, sonra bırakılacaksınız; şimdilik müşahade altındasınız.»

Benimle konuşurken, subaylardan çoğu köyde taze sebze bulamamaktan yakınıyorlardı. Kamp çevresinde işlenen tarlalar vardı ama sebze yoktu işte. Köyde yaşayanlar mısır, pirinç ve kara fasulye yetiştiriyorlardı. o kadar. Bana tohumluk bulurlarsa kendilerine bir sebze bahçesi yapabileceğimi söyledim. Kabul ettiler.

Bunun ilk faydası, kamptan çıkarılmamız oldu. Deplanque'la birlikte cehennemden kurtulduk. Ciudad Boli-

var'da tutuklanan iki Fransız daha buraya getirilip yanımıza verildi. Bunlardan Toto Paris'liydi, öteki Korsikalı. Dördümüz elele verip, tahtalardan ve palmiye dallarından iki ev yaptık. Birine Deplanque'la ben, diğerine iki yeni arkadaşımız yerleşti.

Toto ile birlikte, yüksek masalar yapıyor ve bu masaların ayaklarını gaz dolu kutulara koyuyorduk. Amaç, karıncaların tohumları yemesini önlemekti. Kısa sürede, verimli domates, patlıcan, kavun ve taze fasulye fideleri yetiştirdik. Artık bunları tahta kasalarda çoğaltabiliyorduk, karıncalara dayanacak kadar güçlenmişlerdi. Yeni domatesler yetiştirmek için de, çevrelerinde hendekler kazıp suyla doldurduk. Böylece hem toprak devamlı nemli kalacak, hem de bu topraklarda sayıları pek çok olan böceklerin bitkilerimize varması engellenecekti.

— Bu da nesi? diye sordu Toto. Şu taşa bak. Amma da parlıyor.

— Ver bakayım şunu. Toto taşı bana verdi. Bu, bezelye büyüklüğünde küçük bir kristaldi; çok sert bir tabakayla çevrili olan taşın kırık yüzü, yıkanınca daha da iyi parladı.

— Pırlanta olmasın?

— Kapa çeneni Toto. Pırlanta da olsa, gevezeliğin sırası değil. Bir pırlanta yatağı bulduk mu, yaşadık. Taşı sakla da akşamı bekleyelim.

Akşamları, subaylık sınavlarına hazırlanan bir onbaşıya (şimdi albay) matematik dersleri veriyordum. Büyük bir soyluluk ve dürüstlük örneği olan bu adam (yirmi beş yılı aşan dostluğumuz süresince, bu üstün yanlarını defalarca göstermiştir) şimdi Albay Francisco Bolagno Utrera adını taşımaktadır.

— Francisco, bu ne? Kayalardan kopma bir kristal mi?

— Hayır, diyor Francisco taşı iyice inceledikten sonra. Bir elmas. İyi sakla ve kimseye gösterme. Nerede buldun?

— Domateslerin altında.

— Çok garip. Nehirden su getirirken almış olmayasın? Kovanı suya daldırdığında dibi kazıyor mu?

— Evet.

— Herhalde ondandır. Elması ırmaktan, Rio Caro-

ni'den çıkardın dostum. Arama yapabilirsin ama dikkat et bakalım, başka elmas getirmiş misin? Çünkü insan çoğu kere tek taş bulur. Ama tek taşın bulunduğu yerde diğerleri de var demektir.

Toto işe koyuldu. Hayatı boyunca hiç böyle çalışmamıştı. O kadar ki, bir şey söylemediğimiz diğer iki arkadaş:

— Yeter be Toto! diyorlardı. Nehirden kova kova su taşımaktan geberip gideceksin. Üstelik suyla birlikte kum da taşıyorsun.

— Toprağı hafifletiyorum a inek, diyordu Toto. Kumla karıştırılınca suyu daha iyi süzüyor.

Toto, hepimizin devamlı alaylarına rağmen, kova kova kum taşımaya devam etti. Bir gün, elinde kovayla tam önümüzde kapaklandı. Boşalan kumdan, iki bezelye tanesi büyüklüğünde bir elmas fırladı. Üstündeki tabaka kırılmıştı yine, yoksa elması görmemiz imkânsızdı. Bizimki, taşı hemen kapmak enayiliğini gösterdi.

— Sakın, dedi Deplanque, bu elmas olmasın? Bazı askerler, nehirde altın ve elmas bulunduğunu söylediler.

Neden bu kadar çalıştığını açıklama fırsatı bulan Toto da, dayanamayarak atıldı:

— Şimdi bunca suyu taşımamın sebebini anladınız mı? Görüyorsunuz ki, sandığınız kadar hıyar değilmişim.

Toto, altı ayda, yedi sekiz kıratlık elmas sahibi oldu. Benim de on iki iri, otuz kadar da küçük taşım var. Madencilerin dilinde bunlar «ticarî» olabilirmiş. Günün birinde bulduğum taş ise altı kırat geliyor, sonradan Caracas'ta yontulunca dört kıratı tutacak. Bu elmas bugün de yanımda, gece gündüz parmağımda taşırım. Deplanque ile Antartaglia da birkaç değerli taş bulabildiler. Kürekte taşıdığım tüp yanımda, taşları tüpün içine koydum. Onlar da, sığır boynuzundan tüpler yaptılar ve bu küçük hazineleri içine yerleştirdiler.

Geleceğin albayı, Onbaşı Francisco Bolagno'nun dışında kimse bir şey bilmiyor. Domatesler ve diğer bitkiler gelişti. Subaylar, her gün kantine taşıdığımız sebzelerin parasını mutlaka veriyorlar.

Rahat sayılırız. Çalışırken başımızda duran yok, evlerimizde yatıp kalkıyoruz. Kampa uğradığımız olmuyor. Saygı görüyoruz, bize herkes iyi davranıyor. Tabiî fırsat

buldukça bırakılmamız için müdüre asılıyoruz. Her keresinde de: Kurtulmanız yakındır, diyor ama sekiz aydır buradayız, bir şey olduğu yok. Yine başlıyorum kaçmaktan söz etmeye. Ne Toto, ne diğerleri buna kulak asıyorlar. Nehri ölçmek için, kendime bir misina ile olta iğnesi buldum. Artık balık da satıyorum, özellikle bir kilo gelen ve köpekbalıklarınkiler kadar keskin dişlere sahip, insan eti yiyen ünlü «caribe» leri.

Bugün ortalık birbirine girdi. Çarpık diye anılan Gaston Duranton, müdürün kasasındaki yetmiş bin bolivarı da yürüterek kaçtı. Duranton'un ilginç bir hayat hikâyesi var.

Çocukluğu, Oléron adasındaki ıslahhanede geçmişti, atölyede ayakkabıcılık yapıyordu. Günün birinde, yaptığı ters bir hareket sonucu kalçası kırıldı, iyi bakılmadığı için kalça yerine tam kaynamadı. Duranton çocukluğuyla gençliğinin büyük bir bölümünü sakat geçirdi. Onu yürürken görmek iç paralayıcı bir şeydi: Bu cılız ve topal çocuk, bir türlü kendisine boyun eğmeyen bacağını ancak sürüyerek ilerleyebiliyordu. Yirmi beş yaşında küreğe mahkûm oldu. Islahhanede uzun bir eğitim devresi geçirip hırsız yetişmesine şaşmamak gerekirdi.

Herkes ona Çarpık diyordu. Gaston Duranton adını bilen azdı. Çarpık'tı işte, herkes de onu Çarpık diye çağırıyordu. Ama o haliyle kürekten kaçtı. Venezuella'ya ulaşabildi. Gomez diktatörlüğünün Venezuella'ya hâkim olduğu yıllarda pek az kaçak paçayı kurtarabiliyordu. Bunlar arasında, inci avcılarının yaşadığı «Margarita» adası halkını, bir sarı humma salgınından kurtardığı için rahat bırakılan doktor Bougrat da vardı.

Çarpık, «Sagrada» (kutsal) adı verilen Gomez'in gizli polisi tarafından yakalanıp yol inşaatında çalışmaya gönderildi. Fransız ve Venezuellalı mahkçmlar zincirle koca güllelere bağlanıyordu. Bu güllelerin üstüne Toulon kürek cehenneminden kalma zambaklar oyulmuştu. Yakınan çıkarsa: «Bu zincirler ve gülleler senin ülkenden geliyor yahu!» diyorlardı. «Bak şu çiçeğe.» Her neyse, Çarpık atıldığı kamptan da tüydü. Birkaç gün sonra yakalanıp bu gezici kampa getirildi. Bütün mahkûmların önünde çırılçıplak yere yatırıldı ve yüz kırbaç yemesi kararlaştırıldı.

Bir adamın, seksen kırbaçtan fazlasına dayanabildiği ender görülmüştür. Ama Çarpık çok zayıftı, dolayısıyla da kırbaç beline iyi oturmadı ve karaciğeri patlamadığından hayatı kurtuldu. Dayaktan sonra mahkûmun kaba etlerinde açılan yaralara tuz serpmek ve yaralıyı güneşe bırakmak yaygın bir gelenektir. Yalnız başı, kalın yapraklarla örtülüdür. Mahkûmun dayaktan ölmesi kabul edilmiştir ama, güneş çarpması sonucu ölmesini kimse istemez.

Çarpık, bu ortaçağ işkencesinden de sağ çıktı. İşin garibi, iyileşip ayağa kalktığında artık çarpık olmadığını farketti. Kırbaç darbeleri, yanlış kaynayan kalçasını kırmış tam yerine oturtuvermişti. Askerlerle mahkûmlar mucize lâfı ediyor, kimse bu işten bir şey anlamıyordu. Kör inançlara çok bağlı olan bu ülke insanları, işkenceye gık demeden dayandığı için Tanrının kendisine bu armağanı verdiğine inanıyorlardı. O günden sonra prangası ve güllesi çözüldü. Herkes tarafından korundu, kampta çalışan mahkûmlara su taşımakla görevlendirildi. Kısa sürede gelişen Çarpık, bol yemek yiyerek iri yarı ve sporcu görünüşlü bir genç oluverdi.

Fransız hükûmeti, bazı kürek mahkûmlarının, Venezuella'da yol yapımında çalıştırıldığını duymuştu. Bu insan gücünün Fransız Güyan'ında daha iyi değerlendirileceğini düşünen yöneticiler Mareşal Franchet d'Esperay'i görevlendirdiler. Mareşal Venezuella'ya geldi, diktatör Gomez'le görüştü ve bu adamların Fransa'ya iadesini istedi.

Gomez, Fransızların isteğini kabul etti, bir gemi Puerto Cabello limanından mahkûmları alıp götürmeye geldi. İşte o limanda geçen olaylar insanı gülmekten kırıp geçirecek nitelikte. Çünkü iade edilenler arasında, Venezuella'nın çeşitli yerlerinde çalışan ve iyi tanıdıkları Çarpık'ın yeni görünüşünü bilmeyenler vardı.

— Hey Marcel, nasılsın?

— Kimsin sen yahu?

— Çarpık be Çarpık.

— S... lan, benimle dalga mı geçiyorsun! diyordu herkes bacaklarının üstünde dimdik duran bu yakışıklı ve iri yarı genci görünce.

Genç ve şakacı bir oğlan olan Çarpık, yol boyu bütün tanıdıklarına seslenmekten geri durmadı. Kimse, Çar-

pık'ın düzelebileceğini kabul etmiyordu. Geri döndüğünde, hikâyesini kendisinden ve Royale'deki diğer mahkûmlardan dinlemiştim.

1943'te yine kaçan Çarpık, döne dolaşa El Dorado'ya vardı. Hem tutuklu da olsa, Venezuella'da yaşadığından, hemen, bahçıvanlık görevine atanan Chapar'ın yerine aşçılığa getirildi. Köyde müdürün yanında çalışıyordu, yani nehrin öbür kıyısındaydı.

Müdürün odasında bir kasa, kasanın içinde de cezaevinin parası dururdu. Bizimki de günün birinde, bugünün parasıyla yirmi bin dolar değerindeki yetmiş bin bolivarı götürüverdi. Bahçemizin birbirine girişi bu nedenleydi: Müdür, kayınbiraderi ve görevli iki binbaşı ortalığı birbirine katıyorlardı. Müdür bizi hemen kampa atmaya kalktı. Subaylar reddettiler. Gerek bizi, gerekse çok memnun kaldıkları sebzeleri korudular. Sonunda, hiç bir şeyden haberimiz olmadığına müdürü inandırdık, bir şey bilseydik, biz de Çarpık'la birlikte tüyerdik. Ama bizim hedefimiz onun gidebileceği tek ülke olan İngiliz Güyan'ında değil Venezuella'da yaşamaktı.

Çarpık, İngiliz sınırının çok yakınında, leş kargaları tarafından parçalanmış bir halde bulundu.

Akla en yakın gelen ilk görüş, kızılderililer tarafından öldürüldüğüydü. Çok sonra, Ciudad Bolivar'da bir adam yakalandı. Yepyeni beş yüzlükler bozduruyordu... El Dorado kampı müdürüne paraları veren ve numaraları da kaydeden banka, bu paranın çalınanlardan olduğunu hemen anladı. Adam suçunu itiraf etti ve iki suçortağının da adını verdi ama onlar yakalanamadı. İşte, Çarpık diye anılan yakın dostum Gaston Duranton'un hayatı ve sonu.

Bazı subaylar, gizlice mahkûmlara Rio Caroni'de altın ve elmas aratmaya başladılar. Büyük mallar bulunmadı ama sonuç olumluydu. Bu sonuçlar her madenciyi yüreklendirebilirdi. Bahçemin aşağısında, bütün gün çalışan iki adam vardı. Bir Çinli şapkasını tersine çevirip içine toprak dolduruyor ve toprağı yıkıyorlardı. Elmas her şeyden ağır olduğu için, şapkanın dibinde kalıyordu. Kısa süre içinde bir kişi öldü bile. Patronunun malını çalıyordu. Rezalet koptu ve gizli maden kapatıldı.

Kampta, belden yukarısı döğme içinde bir adam var. Boynunda da: «Berberin Allah belâsını versin» yazılı. Sağ

kolu felçli. Çarpık ağzı, sarkık dili ve akan salyalarıyla bir inme geçirdiği anlaşılıyor. Ama bu hastalığı nerede geçirdiğini bilen yok. Bizden önce buraya geldiğinden bir şeyden haberimiz yok. Nereden geliyor? Tek bildiğimiz kaçak bir kürek mahkûmu olduğu. Göğsünde «Bat d'Af» yazılı. Bu ve boynundaki «Berberin Allah belâsını versin» yazısı, azılılardan olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

Gerek aynasızlar ve gerekse mahkûmlar ona Picolino adını takmış. İyi bakım görüyor, günde üç kere yemek yiyor, sigarası ihmal edilmiyor. Mavi gözleri capcanlı, bakışları da her zaman hüzünlü değil. Birine baktığında, göz bebekleri neşeyle parıldıyor. Bütün söylenenleri anlıyor ama ne konuşabiliyor, ne de yazabiliyor: Çünkü sağ kolu felçli, sol elinin de başparmağıyla diğer iki parmağı kopuk. Bu insan kalıntısı saatlerce dikenli tellere yapışık duruyor, benim taze sebzelerle geçişimi bekliyor. Çünkü subay kantinine giderken genellikle bu yolu tutuyorum. Her sabah oradan geçerken de durup Picolino ile konuşuyorum. Dikenli tellere yaslanarak ölü sayılabilecek gövdesindeki hayat dolu güzel mavi gözleriyle bana bakıyor. Ona dostça şeyler söylüyorum, başı ve gözkapaklarıyla anladığını belirtiyor. Zavallı felçli yüzü bir an aydınlanıyor, gözleri, kimbilir neler anlatmak için parlıyor. Ona hep yiyecek şeyler getiriyorum: Bu ya domates salatası oluyor, ya hıyar turşusu, ya küçük bir kavun ya da ızgara balık. Picolino aç değil, çünkü Venezuella kamplarında yemek bol, ama insan yine de değişiklik istiyor. Birkaç sigara, bu küçük armağanlarımı hep tamamlıyor. Picolino'ya yaptığım kısa ziyaret bir alışkanlık halini aldığından, askerler ve diğer mahkûmlar ona «Kelebeğin oğlu» diyorlar.

Kurtuluş

Olağanüstü bir şey, Venezuellalılar o kadar etkileyici, o kadar büyüleyici insanlar ki onlara inanmaya karar verdim. Kaçmıyacağım. Bir gün onların ulusu arasına kabul edilmeyi bekleyerek, tutukluluk haline boyun eğeceğim. Çoğu kişiye ters gelebilir. Mahkûmlara gösterdikleri insanlık dışı davranışlar, aralarında yaşama cesareti vermiyor insana. Ama gerek askerler ve gerekse mahkûmlar, dayak

gibi maddî cezaları olağan karşılıyorlar. Asker hata yaptı mı, o da sığır sinirinden kırbaçla dayak yiyor. Birkaç gün sonra, aynı asker bir şey olmamış gibi kendisini döven subay, çavuş ya da görevliyle konuşuyor.

Bu insanlık dışı yöntem, Venezuella'yı yıllar boyu yöneten diktatör Gomez'den kalma. Hem öyle bir alışkanlık halini almış ki, örneğin bir ilçenin kaymakamı bile halkı, sırasında, bilmem kaç kırbaç vurdurarak cezalandırabiliyor.

Bir ihtilâl yüzünden, kurtulmak üzereyim. Yarı askerî yarı sivil bir hükûmet darbesi, Venezuella tarihinin gördüğü en liberal başkanlardan biri olan General Angarita Medina'yı alaşağı etti. O kadar iyi, demokrasiye öylesine inanmış bir adamdı ki hükûmet darbesine karşı, hiç direnmedi. Yerinde kalmak için, Venezuellalıların kanını akıtmaya yanaşmadı. Bu büyük ve demokrasi âşığı asker herhalde El Dorado'da olup bitenlerden habersizdi.

Her neyse, ihtilâlden bir ay sonra kamptaki bütün subaylar değişti. Dayaktan ölen Kolombiyalı için soruşturma açıldı. Müdürle kayınbiraderi kayboldu, yerlerini eski bir avukat-diplomat aldı.

— Evet Kelebek, yarın sizi buradan çıkarıyor ama çok ilgilendiğiniz zavallı Picolino'yu da yanınıza almanızı istiyorum. Kimlik kartı yok, ona bir kimlik kartı hazırlatacağım. Size gelince, işte cedula (kimlik kartı) nız. Gerçek adınıza çıkarılmış ve kaya gibi sağlam. Uymanız gereken koşullar şunlar: Bir yıl süreyle küçük bir kasabada yaşadıktan sonra büyük şehre yerleşebileceksiniz. Bu, aslında göz hapsi bile değil, yalnız, küçük bir yerde sizi görmek ve hayatla nasıl mücadele ettiğinizi anlamak daha kolay. Bir yılın sonunda, bulunduğunuz şehir yöneticisinden iyi hâl kâğıdı alırsanız, belirli bir yerde oturmak zorunluğu kendiliğinden kalkacak. Sizin için Caracas ideal şehirdir sanıyorum. Her neyse, bu ülkede yaşamanıza izin verildi. Geçmişinizin bizim için hiçbir önemi yok. Yeniden saygıdeğer bir adam olma fırsatını hak ettiğinizi göstermek size düşüyor. Beş yıl geçmeden de, size yeni bir vatan kazandıracak olan uyruk değiştirme işleminin tamamlanacağını ve vatandaşım olacağınızı umuyorum. Tanrı yardımcınız olsun. Picolino ile uğraşmayı kabul ettiğiniz için de size teşekkür ederim. Biri

onunla uğraşmayı üstüne almadan kendisini salıveremezdim. Bir hastanede iyileşeceğini umuyorum.

Yarın sabah yedide, Picolino ile birlikte gerçek özgürlüğüme kavuşuyorum. Yüreğime bir sıcaklık doluyor, sonunda «kokuşmuşluk ve bozulma yolunu» hepten yendim. 1944 yılı ağustos ayındayız. On üç yıldır bu günü bekliyordum.

Bahçedeki küçük evime çekildim. Dostlardan da özür diledim, tek başına kalmak gereğini duyuyorum. Heyecanım, başkalarına gösterilemiyecek kadar büyük ve güzeldi. Müdürün verdiği kimlik kartını evirip çeviriyordum elimde: Sol köşesinde fotoğrafım, yukarıda 1728629 numara, verilme tarihi 3 temmuz 1944. Ortada adım, altında soyadım. Arkada doğum tarihim: 16 Kasım 1906, kimlik kartı resmî, nüfus müdürünün imza ve damgasını bile taşıyor. İkametgâhım Venezuella'da gösteriliyor. Müthiş bir şey bu, ülkelerinde yaşamama izin veriyorlar. Yüreğim gümbür gümbür çarpıyor. Diz çöküp Tanrı'ya yakarmak, teşekkür etmek istiyorum. Ne dua bilirsin, ne de vaftizlisin. Hiç bir dinden olmadığına göre, hangi Tanrıya teşekkür edeceksin? Katoliklerin Tanrısına mı? Protestanlarınkine mi? Yahudilerin ya da Müslümanların Allahına mı? Kafamda hazırlamak zorunda olduğum duam hangisinin Tanrısına yönelecek? Hiç bir dua bilmediğim için, kendim bir şey bulmalıyım. İyi ama, baş vuracağım Tanrıyı neden arayıp duruyorum? Yardıma çağırdığım ya da lânetlediğim sıralar baş vurduğum, çevresinde eşek ve öküz beşiğinde yatan Bebek İsa'nın Tanrısı değil miydi? Yoksa bilinç altımda, Kolombiyalı rahibelere kin mi besliyordum hâlâ! O zaman neden Curaçao'daki essiz piskopos İrénee de Bruyne'ü ya da Conciergerie'nin iyi yürekli papazını hatırlamamalı?

Yarın özgürlüğüme kavuşuyorum, mutlak bir özgürlüğe. Beş yıl içinde Venezuella uyruğuna geçeceğim, bana kucak açan ve güvenen bu ülkede hiç bir suç işlemeyeceğimden eminim çünkü. Artık, herkesten iki kat namuslu olmam gerekiyor.

Savcı, polisler ve on iki jüri üyesi, işlemediğim bir cinayetten ötürü beni mahkûm ettilerse bunun başlıca nedeni bir haydut oluşumdu. Bir serüvenciden başka şey olmadığım için, kişiliğimin çevresinde kolayca bir yalan

örgüsü kurulabildi. Kasa açmak pek hırlı bir meslek olmasa gerek, toplum kendini korumak ve savunmak hakkına sahiptir. Kokuşmuşluk yoluna itilmişsem, bir gün bu yola girmeye aday oluşum bunun nedenidir, açıkça söylemeliyim. Bu cezanın Fransız ulusuna yaraşmadığı, bir toplumun alçakça öc almak değil, yalnız kendini korumak hakkına sahip olduğu başka bir şey. Geçmişim bir çırpıda silinip atılamaz, önce kendi gözümde temize çıkmalı, sonra diğerlerince benimsenmeliyim. Öyleyse Kelebek, Katoliklerin Tanrısına teşekkür et ve ona söz ver:

— Ulu Tanrım, dua etmeyi bilmiyorsam beni bağışla. Ama dikkatli bak, beni buraya getirdiğin için duyduğum minneti dile getirecek sözcükleri bulamadığımı göreceksin. Mücadele yaman oldu, insanların bana çektirdiği işkencelerden kurtulmak kolay değil. Bütün engelleri aşıp şu mutlu güne sağ salim erişmişsem yardım elini bir gün bile üzerimden ayırmadığın içindir. Yaptığın iyiliklerden ötürü gerçekten minnet duygularıyla dolu olduğumu göstermek için ne yapabilirim?

— İntikamından vazgeçebilirsin.

Bu cümleyi duydum mu, yoksa duyduğumu mu sandım? Bilmiyorum, ama yanağıma öyle büyük bir şiddetle çarptı ki, duyduğumu iddia edeceğim neredeyse.

— Hayır olmaz! Benden bunu isteme! O insanlar bana çok acı çektirdiler. Ahlâksız polisleri, sahte tanık Polein'ı nasıl bağışlarım? İnsanlıktan nasibini almamış savcının dilini sökmeden nasıl yaşayabilirim? İmkânsız. Benden çok şey istiyorsun. Hayır, hayır, hayır! Sana karşı gelmek istemezdim ama öcümü, ne pahasına olursa olsun alacağım.

Dışarı çıkıyorum, gevşemekten, boyun eğmekten korkuyorum. Bahçemde birkaç adım atıyorum. Toto, sırıkların çevresine dolanmaları için fasulyeleri düzeltiyor. Lappe sokağı batakhanelerinin umut verici delikanlısı Paris'li Toto, Korsika'da doğan ama uzun yıllar Parislilerin cüzdanını yürüten azılı hırsız Antartaglia ve kendisi gibi bir pezevengin katili Dijonlu Deplanque yanıma geliyorlar. Bana bakıyorlar, sonunda özgürlüğe kavuştuğumu gördükleri için yüzleri sevinç içinde. Hiç kuşkusuz, yakında sıra onlara da gelecek.

— Ayrılışını kutlamak için, köyden bir şişe şarap ya da rom getirmedin mi?

— Özür dilerim, o kadar heyecanlıydım ki aklıma bile gelmedi. Bağışlayın unutkanlığımı.

— Yok be canım, bağışlanacak ne var ki, herkese okkalı bir kahve pişiririm olur biter.

— Yıllarca mücadeleden sonra özgürlüğüne kavuştun. Kelebek, memnunsun herhalde. Biz de senin adına seviniyoruz.

— Sizin de yakında kurtulacağınızı umuyorum.

— Muhakkak, diyor Toto, yüzbaşı on beş günde bir, içimizden birinin çıkacağını söyledi. Dışarda ne yapacaksın?

Bir iki saniye duraklıyorum. Sonra cesaretle, bu üç azılının karşısında gülünç olmaktan çekinmeden cevap veriyorum:

— Ne mi yapacağım? Pek o kadar karışık işler değil: Çalışmaya başlayacak ve hep namuslu kalacağım. Bana güvenen bu ülkede, suç işlemeye utanırım.

Alaycı bir cevap beklerken, üçünün de itirafları beni şaşırtıyor:

— Ben de namusumla yaşamaya karar verdim. Haklısın Kelebek, güç olacak belki ama zahmete değer. Bu Venezuellalılar gerçekten saygıdeğer kişiler.

Kulaklarıma inanamıyorum. Bastille batakhanelerinin iti Toto mu düşünüyor böyle şeyleri? En şaşırtıcı olan bu işte! Hayat boyu, başkalarının cebini karıştırarak geçinen Antartaglia mı gösteriyor bu tepkiyi? Akıl alır gibi değil. Çekirdekten pezevenk Deplanque'ın bir kadın bulup çalıştırmayı aklına bile getirmemesine ne demeli? Bu, hepsinden şaşırtıcı. Birlikte basıyoruz kahkahayı.

— Valla bu hikâye ağırlığınca altın eder, yarın Montmartre'a, Blanche alanına döner de anlatırsan kimse sana inanmaz!

— «Çevre»mizin insanları inanırlar. İnanırlar arkadaş. Bunu kabul etmek istemeyen, beş para etmeyen sabıkalılardır. Fransızların büyük çoğunluğu, bizimki gibi geçmişi olan bir adamın her yönden iyi bir insan olabileceğini kabul etmiyor. Venezuella ulusu ile bizimki arasındaki fark bu. Size İrapalı yoksul balıkçının görüşünü anlattım. Bir insanın asla yitirilmiş sayılmaması gerekti-

ğini, yardım elini uzatıp namuslu bir adam olması için ona fırsat tanımak gerektiğini söylüyordu. Dünyanın öbür ucunda, Parya körfezinde, koca Orenoque nehrinin ağzında yaşayan bu okuma-yazma bilmeyen balıkçılarda, pek çok vatandaşımızın yoksun olduğu bir insanlık felsefesi var. Sayısı gitgide artan mekanik buluşlar, diken üstünde bir hayat, tek hedefi yeni mekanik buluşlar ve daha kolay, daha iyi hayat olan bir toplum. Bilimin yeni buluşlarını tatmak daha büyük bir rahatlık ve buna varmak için devamlı bir mücadeleyi beraberinde sürüklüyor. Bütün bunlar da ruhu, acıma duygularını, anlayışı ve soyluluğu öldürüyor. Başkalarıyla uğraşacak zaman yok, hele sabıkalılarla hiç. Buranın yetkilileri de bizim ülkemizdekilerden farklı, çünkü kamu düzeninden onlar sorumlu. Büyük bir tehlikeyi göze alıyorlar, ama bir insanı kurtarmanın biraz tehlikeye değdiğini düşünüyorlar herhalde. En güzel olan da bu.

Bugün albay olan öğrencimin armağan ettiği mavi elbise sırtımda. Sınavı ilk üç arasına girerek kazanıp Subay Okulu'na gideli bir ay oluyor. Kendisine verdiğim derslerle başarısına biraz katkıda bulunduğum için mutluyum. Gitmeden önce de üzerime tıpatıp uyan yeni giysiler verdi bana. Evli ve aile babası bir jandarma onbaşısı olan Francisco Bolagno sayesinde adam gibi giyinmiş olarak dışarı çıkıyorum.

Şu sıra jandarma albayı olan bu üstün subay, yirmi altı yıl boyunca, soylu olduğu kadar da eksilmeyen dostluğuyla bana şeref verdi. Gerçekten dürüstlüğün, soyluluğun, bir insanın sahip olabileceği en yüksek duyguların temsilcisi. Ordüda önemli bir yeri olduğu halde sadık dostluğunu her zaman gösterip benim yardımıma koşmaktan asla geri durmadı. Albay Francisco Bolagno Utrera'ya çok şey borçluyum.

Evet namuslu olmak ve namuslu kalmak için elimden geleni yapacağım. Bunun tek sakıncası hayatta hiç çalışmamış olmam. Gerçekten de elimden bir şey gelmiyor. Hayatımı kazanmak için bir yol bulmalıyım. Kolay olmayacak ama başaracağımdan eminim. Yarın herkes gibi bir insan olacağım. Partiyi kaybettin savcı efendi: **Kokuşmuşluk yolundan, geri dönmemek üzere kurtuldum.**

Mahkûmluk serüvenimin son gecesinin siniriyle ha-

mağımda dönüp duruyorum. Yerimden kalkıyor, son aylarda çok iyi baktığım bahçemde geziniyorum. Ay ışığı ortalığı gün gibi aydınlatıyor. Nehrin suyu, gürültü etmeden denize doğru akıyor. Kuş sesi duyulmuyor, hepsi uykuda. Gökyüzü yıldızlarla kaplı, ama ay öylesine parlak ki, yıldızları görebilmek için ona sırt çevirmek gerek. Tam karşımda sık orman, tek açıklık El Dorado köyünün yapıldığı yer. Doğanın bu derin sessizliği beni dinlendiriyor. İçimdeki telâş yavaş yavaş diniyor, bu anın durgunluğu ihtiyaç duyduğum huzuru sağlıyor bana.

Yarın bir mavnadan inip Simon Bolivar'ın ülkesinin topraklarında ayak basacağım yeri gözümün önüne getirebiliyorum. Simon Bolivar bu ülkeyi İspanyol boyunduruğundan kurtaran, oğullarına insanlık ve anlayış duygularını miras bırakan adam. Onun miras bıraktığı bu duygular sayesinde, yeniden hayata başlayabiliyorum.

Otuz yedi yaşındayım, gencim daha. Gücüm kuvvetim yerinde. Ciddî bir rahatsızlık geçirmedim, aklımın başında olduğunu söyleyebilirim. Kokuşmuşluk yolu, bende alçaltıcı izler bırakmadı. Özellikle hiç bir zaman o yolun yolcusu olmadığımdan bu izler bende yer etmedi sanıyorum.

Özgürlüğümün ilk haftalarında yalnız hayatımı kazanma yolunu bulmak değil, zavallı Picolino'ya bakıp onu yaşatma çarelerini aramak zorundayım. Üzerime aldığım sorumluluk büyük, bana ağır bir yük olacağı halde müdüre verdiğim sözü tutacak ve ancak bir hastanede yetkili ellere teslim edebildiğimde bırakacağım Picolino'yu.

Kurtulduğumu babacığıma bildirmeli miyim? Yıllardır benden haber alamıyor. Kimbilir nerede? Benimle ilgili bilgileri, yalnız, kaçtığım sıralar eve uğrayan jandarmalardan edinmiştir. Hayır, acele etmenin gereği yok. Geçmiş yılların kabuk bağlamasını sağladığı yarayı yeniden açamam. İyice kendimi topladığım, ufak fakat düzenli, dertsiz bir hayata kavuştuğum zaman ona: «Sevgili babacığım,» diyebilirim, «oğlun özgür, iyi ve namuslu bir adam oldu. Şöyle yaşıyor, şunu yapıyor, bunu yapıyor. Onun sözü edildiğinde artık başını önüne eğmen gerekmeyecek. Bu nedenle seni her zaman sevdiğimi ve saygıyla andığımı yazıyorum.»

Savaşın içindeyiz. Kimbilir, belki Almanlar bizim kö-

yü de işgal etmişlerdir? Ardéche Fransa'nın önemli bir bölgesi sayılmaz. Herhalde önemli bir kuvvet yollanmamıştır oraya. Kestaneden başka ne bulabilirler orada? Evet, ancak toparlanıp mektup yazmaya hak kazandığımda kalemi elime alacak, daha doğrusu evime mektup göndermenin yollarını arayacağım.

Şimdi nereye gitmeli? Callao denen köydeki altın madenlerine yerleşecek, küçük bir yerde geçirmemi istedikleri bir yılı orada tamamlayacağım. Ne yapabilirim acaba? Kimbilir. Şimdiden soru sormaya başlama. Ekmeğini kazanmak için kazma sallaman gerekse yapacaksın, o kadar. Önce özgür yaşamayı öğrenmeliyim. Kolay olmayacak. On üç yıldır, Georgetown'da geçirdiğim bir kaç ayın dışında, ekmeğimi kazanmakla uğraşmadım. Serüven devam ediyor, yaşamak için yeni şeyler bulmak bana düşüyor. Kimseye zarar vermeden tabiî. Bakacağız. Demek ki yarın, El Callao'nun yolunu tutuyorum.

Sabahın yedisi. Pırıl pırıl bir tropik güneşi, bulutsuz masmavi bir gök, yaşama sevincini haykıran kuşlar, bahçemizin kapısına biriken dostlar, tertemiz, sivil giyimli ve traşlı Picolino. Her şey: Doğa, insanlar ve hayvanlar neşeyle dolup taşıyor, benim kurtuluşumu kutluyorlar. Dostlarım arasında bir de teğmen var, El Dorado köyüne kadar bizimle gelecek.

— Öpüşelim de hemen git, diyor Toto. Böylesi hepimiz için daha iyi.

— Elveda sevgili dostlar. Callao'dan geçerseniz bana uğrayın. Orada bir evim varsa sizin eviniz demektir.

— Elveda Kelebek, başarılar!

Çabucak rıhtıma inip mavnaya biniyoruz. Picolino çok rahat yürüdü. Yalnız belden yukarısı felçli, bacakları sapasağlam. On beş dakika içinde ırmağı geçiyoruz.

— İşte Picolino'nun kâğıtları. Talihiniz açık olsun Fransızlar. Artık özgürlüğünüze kavuştunuz. Adios!

On üç yıldır peşinden sürüklediğin zincirlerden ayrılmak hiç de güç değilmiş. «Artık özgürlüğünüze kavuştunuz», diyerek arkalarını dönüyor ve seni bırakıp gidiyorlar. Bu kadar. Irmaktan yukarı çıkan çakıllı yolu çabucak tırmanıyoruz. Elimizde küçücük bir çıkın var, içinde de üç gömlekle bir yedek pantolon. Sırtımda mavi elbisem, beyaz gömleğim ve elbiseme uyan mavi kravatım.

Hiç kuşkusuz, kopuk bir düğme dikercesine yepyeni bir hayat kurulmuyor. Yirmi beş yıl sonra, evli ve bir kız babası, Caracas'da Venezuella vatandaşı olarak mutlu yaşıyorsam, bu iş, daha pek çok serüvenden ve yıkıntılardan başarıyla atlayarak gerçekleşti. Ama hep, namuslu bir vatandaş ve özgür bir insan olarak yaşadım. Belki bir gün, o serüvenlerle burada yer veremediğim ilginç hikâyeleri de anlatırım.

Caracas — 1968 - 1969

HENRI CHARRIÈRE

E YAYINLARI

"KELEBEK" Henri Charriere, işlemediği bir cinayetten müebbet kürek cezasına çarptırıldığında, yargıtaya bile başvurmayacak kadar umutsuz, toplumun gözden çıkardığı bir süprüntüydü. Uğradığı haksızlığın bilediği bir hınçla çok az insanın sağ kalmayı başardığı kürek cehenneminden kaçıp kurtulabilmek için aralıksız on üç yıl sürecek korkunç kaçma - yakalanma - yeniden kaçma mücadelesine atıldığında kıçında gizlediği bir tüp içindeki bin altı yüz franktan başka hiçbir şeyi yoktu. Bugün dünyanın en çok okunan, en sevilen yazarlarından biri.

250000